

ROMANUL SECOLULUI

SAUL BELLOW

În românește de ANTOANETA RALIAN
Prefață de DAN GRIGORESCU

Darul lui Humboldt

**Editura
UNIVERS**

București, 1979

HUMBOLDT'S GIFT

by

Saul Bellow

The Viking Press — New York
©1973, 1974, 1975 by Saul Bellow

Toate drepturile asupra acestei versiuni sînt rezervate
Editurii „UNIVERS“

Adevăratul dar al lui Humboldt

LA MIJLOCUL DECENIULUI TRECUT, BELLOW fusese recunoscut de critică drept „cel mai impresionant romancier american de după război”¹; discuțiile referitoare la opera sa nu mai insistau atât asupra întrebării dacă viziunea lui se constituia ca o înnoire a tematicii narative, ci încercau să definească modalitățile creării unor structuri romanești, ale raporturilor dintre evenimentul din universul real și transfigurarea lui alegorică, dintre eroul său și cel al romanelor epocii mai vechi (îndeosebi acelea ale lui Melville) sau mai noi (Salinger, Malamud, Styron, Carson McCullers). Comentatorii relevau „gestul romantic” al personajelor lui Bellow, tendința lor de „a se elibera de constrangerile de orice natură”, ceea ce ar fi îndreptățit observația că, la extremitățile lui, teritoriul acestui tip de roman se învecina cu acela „al tuturor Picilor-Roșii ale literaturii americane, de la Ciorap-de-Piele, prin Whitman și Mark Twain până la Hemingway, al tuturor celor care trăiau în păduri adânci sau străbăteau largile drumuri din pământurile virgine”².

În această vreme în care personalitatea scriitorului se impusese în cimpul romanului modern, Bellow va căuta să clarifice ideile pe care i se întemeia opera. Erau anii unei înverșunate controverse ce-i cuprinsese deopotrivă pe criticii de pe cele două țărmuri ale Atlanticului, mulți

¹ Ihab H. Hassan, „The Character of Post-War Fiction in America”, în *English Journal*, LI (ian. 1962), p. 8.

² Marcus Klein, în *Kenyon Review*, Spring, 1962, p. 211.

dintre ei exprimându-și scepticismul în privința posibilităților romanului de a se modela în formele reclamate de însăși evoluția lumii moderne. Poziția scriitorului american era elocventă pentru ceea ce el credea că se cuvine să fie o literatură capabilă a da răspuns problemelor esențiale ale omului din această a doua jumătate a secolului al XX-lea. Bellow subscrie, evident, la opiniile criticilor din generația tinăra care socoteau că idealul „romanului bineclădit, în sensul proclamat de critica anilor '40, a intrat într-un impas“¹. El credea că „personajul, așa cum îl știm din piesele lui Sofocle sau Shakespeare, din Cervantes, Fiedling sau Balzac, s-a îndepărtat de noi. În locul unui erou unitar, al unei personalități unitare, cu ambițiile, pasiunile, sufletul, destinul lui, aflăm în literatura modernă o creatură amorfă, lipsită — în clip bizar — de unitate, sfișiată, eterogenă, fragmentară, ale cărei contururi se află pretutindeni, a cărei făptură e oufundată în gânduri, în vreme ce țeșuturile ei sînt scăldate în sînge, o creatură cu neputință a fi circumscrisă vreunei scheme temporale“².

Polemica lui Bellow nu se purta cu tradiția însăși, ci cu simplificările excesive, cu opoziția față de înnoire, cu convenționalismul justificat uneori ca respect al formelor tradiționale. Scriitorul respingea modelul personajului care circula „în revistele de literatură ușoară, în best-seller-urile convenționale, în caricaturile din presă, în filme“, personajul ce descinde „din șabloanele uzate, din romanul polișt și din western, continuînd să exploateze neconținut ideile ofilite, motivele banale“³. Concepția sa se definea, astfel, în strictă opoziție cu aceea a literaturii pop, pentru care tocmai ideile uzate, locurile comune ale civilizației contemporane, fetișurile societății de consum alcătuiau repertoriul tematic. Urmărindu-și demonstrația în sensul afirmării unei necesități a înnoirii sintaxei

¹ Ihab H. Hassan, capitolul *Since 1945*, în Spiller, Thorp, Johnson, Canby, Ludwig, *Literary History of the United States*, New York, 1964, p. 1421.

² Saul Bellow, *Where Do We Go From Here: The Future of Fiction* (1965), în *Saul Bellow and the Critics*, antologie de Irving Malin, New York, 1967, p. 211.

³ *Ibid.*, p. 212.

romanului, el releva însemnătatea modelelor fundamentale ale literaturii secolului al XX-lea, ale „clasicilor moderni“, Ulise, În căutarea timpului pierdut, Muntele vrăjit sau Cum s-au născut americanii de Gertrude Stein. Nihilismul lui Burroughs sau al lui Chandler Brassard era, implicit, refuzat : Bellow nu erodea în expresivitatea „faptului nud“ și nici în literatura „de imaginație“ lipsită de adeziune pasionată la realitatea existenței. Și, apelînd la un celebru adagiu al lui Pascal — „nu există oameni neinteresanți, ci puncte neinteresante de vedere“ — ploda pentru o reevaluare a mijloacelor tradiționale de expresie, astfel încît narațiunea, „neglijată de Proust și de Joyce, pentru că, o vreme, drama a trecut de la acțiune externă la mișcare lăuntrică“¹, să devină din nou elementul central al construcției romanului.

„Imaginația — continuă Bellow — duce la dispariția narațiunii, dacă se asociază unor puncte de vedere neinteresante. Imaginația scrutează noi moduri de exprimare a virtuții. Societatea americană prezintă păstrează unele clișee false ale virtuții, în care, însă, nu crede toată lumea. Și aceste falsități voioase își creează contrariul lor în literatură, o literatură sumbră, o literatură a martirajului, a bătrînilor trăind în mizerie și așteptînd să se despartă de suflarea vieții. Așa stau lucrurile ; mai rămîne doar să adăugăm că abia am început să înțelegem ce e o ființă omenească și că oamenii cei mai umili pot avea revelații și miracole pe care să le dăruiască romancierilor, fascinîndu-i și dîndu-le de lucru pînă în vecii vecilor.. Romanul, pentru a se putea vindeca și înflori din nou, are nevoie de idei noi privind umanitatea. Aceste idei nu pot trăi prin ele înseși. Dacă sînt pur și simplu rostite, ele nu pot dezvălui altceva decît bunăvoința autorului. Ele trebuie, deci, să fie descoperite și nu inventate. Trebuie să le vedem în carne și oase. Nu are nici un rost să continuăm dacă un număr îndecajuns de mare de scriitori nu simt existența acestor calități nerecunoscute. Ele există și cer să fie puse în libertate și să li se dea expresie“².

¹ *Ibid.*, p. 219.

² *Ibid.*, pp. 219—220.

Din perspectiva unei asemenea declarații de principii, proza lui Bellow capătă un înțeles mai precis. Comparațiile cu Kafka (frecvente în comentariile criticilor), oroarea pe care i-o provoacă „stilul frumos” nu pot fi despărțite de aspirația lui de a vedea ideile „în carne și oase”, ideile modelate de observarea lumii exterioare, idei „nu inventate, ci descoperite”. (Într-un interviu pe care îl acorda în 1953, anul publicării Aventurilor lui Augie March, scriitorul declară că a reacționat în chip conștient împotriva „severității și a stilului și a idolatriei formei exacte”¹ din romanele americane contemporane, „inclusiv, poate, ale sale”).

Spațiul în care trăiesc eroii primelor romane ale lui Bellow au îndreptățit evocarea atmosferei kafkiene. Joseph, personajul cu nume kafkian din Omul suspendat, cea dintâi carte a sa (publicată în 1944), trăiește într-o stare de alienare și de izolare. Sintem în anii celui de-al doilea război, dar ordinul de mobilizare nu ajunge la Joseph. Îl așteaptă cu un fel de deznădejde a celui care simte că trebuie, odată și odată, să afle dacă e destinat lumii războiului sau aceleia (la fel de teribilă pentru el) a păcii. A renunțat la slujbă, s-a mutat într-o sumbră casă de raport, s-a despărțit de prieteni, pentru că „miturile care ne țineau laolaltă s-au desfăcut”. Asemenea lui Gregor Samsa din Metamorfoza, eroul lui Bellow e dominat despotice de familie; i s-a interzis chiar să citească vreo carte, astfel încât orice prelungire a eului spre lume a fost retezată. „Pe scurt, Omul suspendat e o examinare infinit de complexă a unui Robinson Crusoe contemporan”². Dar naufragiul lui Joseph e determinat de prezența unei puteri inumane, a războiului. Deși nu participă la lupte, el simte că întregul lui destin e hotărât de existența războiului. Viața devine anormală, absurdă, libertatea e înlocuită de înregimentare, voința e anihilată. „În cea ce privește stilul, fondul filosofic, natura ipotetică a eroului, Omul suspendat, ocupă un loc unic în literatura noastră contemporană, semănând mai mult cu un roman de Albert Camus decât cu unul al vreunui romancier american de astăzi”³.

¹ Cf. Tony Tanner, *City of Words*, New York, 1971, p. 64.

² Robert R. Dutton, *Saul Bellow*, Boston, 1971, p. 19.

³ Paul Levine, „Saul Bellow : The Affirmation of the Philosophical Fool”, în *Perspective*, 10 (Winter, 1959), p. 165.

E limpede că opera camusiană la care se referă aici criticul american e Străinul. Experiențele lui Meursault și cele ale lui Joseph sînt impuse de o lume illogică, vrăjmașă oricărei aspirații la libertate a individului. În ambele romane, implicarea e sugerată prin prezența unor naratori care observă lucrurile, fără să încerce a le analiza ; la Bellow, sensul acestei implicări e materializat prin jurnalul de însemnări al lui Joseph, la Camus prin povestea propriei existențe pe care Meursault o spune cititorului. „Amîndoi scriitorii au preluat o formă destinată de obicei să atingă straturile profunde ale introspecției și au folosit-o într-un mod care e predominant obiectiv“¹.

Joseph vrea să afirme umanitatea fundamentală a individului într-un univers care i se relevă prin „taverne, filme, delictе, divorțuri, crime“. Drumul lui începe, astfel, cu descoperirea unui fapt pe care Meursault îl află abia la sfîrșitul tragicei lui existențe. Eroul lui Bellow nu adoptă o atitudine de sfidare a felișurilor mărunte ale lumii acestui secol : el își păstrează întreaga energie pentru confruntarea cu „lucrurile care au, cu adevărat, importanță“. Viața, constată el într-o concluzie subliniată de comentatori, „nu e nici bună, nici rea, ci e doar o reflectare a acțiunii unor forțe care, în ultimă instanță, sînt pline de compasiune și devin forțe creatoare“².

Orizontul acesta limpede pe care, prin Joseph, Bellow îl reclamă e neconținut întunecat de ceea ce el numește trădări : „Erau atît de multe trădări, erau asemenea unui mediu, asemenea aerului, asemenea apei ; ele se mișcau, trecînd în propria-ți ființă, izbucnind din nou în afară, făcîndu-te complice cu ele. Nimic nu era impenetrabil pentru ele“³. Oriîncotro se întoarce, Joseph descoperă trădările care „izbesc în viață“, așa cum i se înfățișează lui și cum vrea s-o definească. La o petrecere, el asistă la o demonstrație de hipnotism, în cursul căreia mediul e supus la cele mai penibile umilințe, fără ca el să-și dea seama. Starea aceasta de inconștiență (ducînd cu gîndul la sterilitatea spirituală și la letargia emoțională împotriva căreia Camus protesta în Mitul lui Sisif) e, pentru eroul lui Bellow, o

¹ David D. Galloway, *The Absurd Hero in American Fiction*, Austin, 1974, p. 83.

² *Ibid.*, p. 85.

³ Saul Bellow, *Dangling Man*, New York, 1944, p. 56.

concretizare a tuturor cruzimilor și in Justițiilor comise de un anume tip de societate asupra individului.

Tabloul devine și mai crispat în cel de-al doilea roman al scriitorului, *Victima* (1947). Convingerea că drama americanului modern provine dintr-o dislocare a universului său social îl definise pe Joseph încă de la începutul acțiunii din *Omul suspendat*; Asa Leventhal, personajul central al *Victimei*, pare că nu-și dă seama de lipsa fundamentală de armonie a propriului univers. Dar alegoriile ce marchează spațiul existenței sale sînt, prin excelență, cele ale anormalității, ale forțelor ce se opun fericirii individului: o boală în familie, o căsătorie nefericită, mizeria care invadează locuința... Pericolul cel mai mare e, însă, acela al existenței banale, cenușii, al rutinei care paralizază orice acțiune. Asa Leventhal nu e întru totul neștiutor de asemenea primejdii; el își dă seama chiar că va fi o victimă. Dar încearcă să nu fie obsedat de implacabila acțiune a lumii exterioare asupra existenței sale, nutrește iluzia că se poate refugia într-un spațiu unde puterile ce structurează ordinea socială a lucrurilor nu ar avea acces. Un spațiu care nu e întru totul străin de acela glacial, neprietenos, apăsător, loc al ispășirii, unde se retrag multe dintre personajele lui Hawthorne.

La un moment dat, Asa află de la un alt erou al cărții că „fiecare om e răspunzător de acțiunile sale, pentru că răspunde și de consecințele lor”¹. Lui Asa i se revelează martiriul și relele pe care le îndură omenirea, ascunse pînă atunci vederii lui. Dar această conștiință a dramei existențiale nu are puterea să-l împingă la moarte pe eroul lui Bellow: cînd Kirby Allbee (un fel de Mefisto care stă mereu în preajma lui Asa, dînd la iveală hidoșenia alcătuirilor lumii ce-i inconjoară pe amîndoi) vrea să-l atragă într-o dublă sinucidere, el își găsește destule resurse să lupte pentru a-și salva viața. Chiar dacă știe acum că lumea din juru-i e dominată de puteri malefice, își simte suprema răspundere: aceea de a trăi. La rîndul său, „Allbee e, într-o oarecare măsură, victima îngustimii de vedere a lui Asa, dar amîndoi sînt victimele unei lumi care, de fiecare dată, îi amenință pe oameni că vor fi pierduți, sufocați, uciși”².

¹ Saul Bellow, *The Victim*, New York, 1947, p. 166.

² David D. Galloway, *op. cit.*, p. 93.

Victima l-a impus pe autorul ei în peisajul literar al Statelor Unite. Un critic și romancier de talia lui Robert Penn Warren (cu a cărui viziune Saul Bellow nu avea vreo afinitate) scria la câțiva ani după apariția cărții: „Romanul demonstrează că autorul stăpânește magistral metoda, că arta lui o depășește pe aceea a meticuloasei construcții pe care, în mod obișnuit, o respingeam lăudând inteligența”¹.

Cînd, în 1953, Bellow a publicat *Aventurile lui Augie March*, critica a observat că scriitorul adoptase o nouă soluție narativă: „picareșcul moral”. Eroul nu semăna cu Joseph și nici cu Asa: March eșuează neconținut în încercarea de a acționa astfel încît să-și realizeze posibilitățile. „Spre deosebire de majoritatea eroilor picarești, Augie e un personaj pasiv. E un pierde-vară care se trezește implicat în situații neprevăzute; cînd devine evident că nu are cum să se acomodeze cu împrejurările, dezertează sau așteaptă o schimbare care să îl lase în afara lucrurilor”².

S-ar părea, deci, că — așa cum s-a spus — „s-a schimbat forma, nu și personajul”³. E adevărat că în cele două romane anterioare eroul și situațiile se proiectau într-un fel de suită de fotografii, a căror succesiune lentă părea independentă de timpul real; în cartea din 1953, acțiunea constituie un element mult mai important și critica n-a întîrziat s-o observe. „Singurele romane americane cu care ar putea fi comparată noua operă a lui Saul Bellow sînt *Huckleberry Finn* și *S.U.A.*; dar, în ceea ce privește complexitatea subiectului, e superior celui dintîi, și prin unitatea compozițională celui de-al doilea. În toate cele trei cărți, adevărata temă e America”⁴.

Idealul lui Augie e echilibrul; el vrea să se elibereze de ceea ce reprezenta pentru Joseph și pentru Asa „lumea”, fatalitatea împrejurărilor pe care el trebuia să le înfrunte. Un alt personaj al romanului socotește că Augie visează prea mult

¹ În *New Republic*, 2.XI.1953, p. 22.

² G. J. Goldberg, în *Critique*, 3 (Summer, 1960), p. 18.

³ Frederick J. Hoffman, *The Fool of Experience: Saul Bellow's Fiction*, în *Contemporary American Novelists*, antologie de eseuri îngrijită de Harry T. Moore, Carbondale, 1968, p. 89.

⁴ Delmore Schwartz, în *Partisan Review*, ian. 1954, p. 112.

la puritate, însușire imposibil de aflat în existența adevărată a oamenilor. Altcineva îl învinuiește că „refuză să vadă exact realitatea“, pentru că e incapabil „s-o iubească așa cum e“ : soluția, se spune, nu e aceea de a infrumuseța adevărul, de a-i adăuga lucruri născocite de fantezie, ci de a obține „o imagine precisă a realității așa cum e“. Întocmai problema pe care și-o punca și Joseph.

Augie nu se împotrivește realității. Asemenea lui Asa, el recunoaște că „idealul e vătămat de toate cîte se petrec cu el pe drumul spre împlinire“. Dar aceasta nu-l determină nici să-și abandoneze idealul (așa cum îl îndeamnă prietenii), nici să respingă înfățișările adevărate ale lumii. Făptura umană e sortită să trăiască în această lume. Pentru aceasta, ea e obligată să clădească faptele reale în așa chip, încît să-și facă viața mai plină de sens. Omul plămădit după modelul imaginat de Augie ar trebui să fie îndeajuns de puternic pentru a rezista realității ; el e construit pe cîteva „linii axiale“ extrem de semnificative pentru întregul umanism al lui Bellow : „adevăr, dragoste, pace, generozitate, utilitate, armonie“. Fericirea, crede Augie, vine din capacitatea oamenilor de a-și trăi existența de-a lungul acestor coordonate ale unei geometrii a echilibrului desăvîrșit.

„Idealul lui Augie nu e acela de a evada din lumea reală, ci de a găsi o cale care să-l conducă spre o viață constructivă și bogată în înțelesuri“¹. Dar un asemenea ideal conține o fisură pe care personajul lui Bellow o vede limpede : „liniile axiale“ nu pot fi atinse, crede el, decît de un individ ce trăiește „pasiv“, pe cînd aspirația lui Augie e aceea de a trăi „activ“. Dacă e adevărat că, așa cum socotește el, caracterul e întruparea însăși a destinului, atunci destinul lui nu înseamnă „simplitate și echilibru“, ci „complexitate și acțiune“. Dar adevărata fisură se produce în însuși raționamentul pe care Bellow îl pune pe seama eroului său : „liniile axiale“ năzuite de el nu pot fi atinse prin „echilibru“, noțiune învecinată aici cu placiditatea ; ele nu sînt daruri ale destinului, făcute celui care are destulă răbdare să le aștepte. „Adevărul, dragostea, pacea“ și toate celelalte determinante „axiale“ ale fericirii pot

¹ Jerry H. Bryant, *The Open Decision*, New York, 1970,

fi obținute numai de un tip activ, de cel care nu se mărginește să contemple realitatea lucrurilor, ci — cu un alt gând al lui Augie — de acela ce se străduiește să reclădească lumea după tiparul unor valori esențiale ale existenței morale. „Obligația asumată de el față de literatură... e determinată de pasiunea pentru cunoașterea vieții și nu de dorința de a crea artă cu orice preț“¹.

Eroul unui scurt roman scris în 1956, Trăiește-ți clipa, face — parcă — mai clare aceste înțelesuri morale, așa cum se conturează în viziunea complexă și — nu o dată — contradictorie a lui Bellow. În comparație cu predecesorii lui, Tommy Wilhelm e inzestrat cu mai multă putere de a înfringe umilința la care îl osindește existența în mijlocul unor lucruri mărunte, meschine, pindită de pretutindeni de un atotstăpînitor spirit de înavuțire, de dorința tiranică de „reușită“. El pare să incheie un pact cu „o societate care nu-l iubește, nu-l cunoaște și nici nu-și pune problema să-l cunoască ; o lume ce nu-i oferă nici un fel de călăuză spirituală“². Un pact asemănător e încheiat de Tommy și cu propria-i personalitate, „sărmană navă împinsă de forțele întunecate ce-i vor răul“³.

Bellow e preocupat de „rezolvarea dramei binecunoscute a individului izolat fără speranță într-o singurătate profundă, într-o societate al cărei unic zeu e Mammon“⁴. În cartierul newyorkez în care trăiește, Tommy e martorul unei realități umane deteriorate de atotputernica prezență a banului. Oamenii vorbesc între ei, tratează afaceri, își petrec ziua cu un înșelător calm, dar totul dezvăluie superficialitatea raporturilor dintre ei, într-o lume în care — asemenea lumii lui Kafka — orice comunicare devine imposibilă. Ceea ce-l deznădăjduiește pe Tommy Wilhelm e că străfundurile conștiinței umane, inima însăși, rămîn străine de relațiile dintre aceste fapte. Însinurarea lui e, astfel, un efect al structurii unui univers concret, și nu o condiție preliminară a caracterului lui Tommy. Izolarea spiritului uman devine absolut normală într-o ase-

¹ Helen Weinberg, *The New Novel in America*, Ithaca, 1970, p. 39.

² Robert R. Dutton, *op. cit.*, p. 83.

³ *Ibid.*

⁴ *Ibid.*

menea lume : anormalitatea nu e a eroului lui Bellow, ci a tundraului pe care e proiectată existența lui precară.

Cu romanul din 1956, scriitorul completa o galerie de personaje, patetic amestec de Don Quijote și de Josef K. al lui Kafka. Oameni al căror ideal era brutal interzis de realitatea universului din jur ; absurdul nu e cel al existenței eroilor, ci al lumii care răstoarnă deliberat ierarhia valorilor morale. Comunicarea nu e posibilă decît cu prețul unor concesii pe care eroii lui Bellow refuză să le facă. În același timp, ei nu se împacă defel cu un destin ce-i osîndește la însingurare. „Bellow sugerează că o recunoaștere plină de dragoste a legăturii naturale dintre inimi e unicul răspuns dat unei societăți ce pare să-și fi pierdut sau să nege orice comuniune socială“¹.

Tradiția literaturii americane, pînă la generația lui Salinger, Bellow, Kurt Vonnegut jr., era predominant aceea a temelor rurale. Eroii lui Hemingway și ai lui Faulkner își clădeau sistemul de valori în aerul tare al întinderilor bătute de vînturi aspre. Un vitalism al sevelor puternice străbate biografia lui Huckleberry Finn și a eroilor faulknerieni, care se pierdeau în „teritoriul virgin, fără de margini“ al pădurii. Convingerea adîncă a puterii naturii de a-i modela pe oameni se distinge în versurile lui Whitman și în gîndirea lui Emerson, de la care se revendicau atîția scriitori americani de la jumătatea secolului trecut încoace.

Un fenomen foarte semnificativ se produce în istoria imigrației europene în Statele Unite de-a lungul secolului al XX-lea. „Rezervorul de pămînturi libere“ din Vestul Mijlociu și de la apus de Sierra Nevada secase încă din ultimele decenii ale veacului trecut. Imaginea ținuturilor nesfîrșite pe care oameni energici, viguroși le luau în stăpînire într-o închețare necerutătoare cu natura neprietenoasă, apărea numai rareori în literatura scrisă de urmașii acestor emigranți ; trilogia norvegianului Ole Rølvaag (scrisă în limba maternă, publicată în Norvegia și abia mai tîrziu tradusă în englezește și editată în patria lui adoptivă) constituia o asemenea excepție.

² Marcus Klein, *A Discipline of Nobility : Saul Bellow's Fiction*, în *Recent American Fiction*, antologie de eseuri îngrijită de Joseph J. Waldmier, Boston, 1963, p. 128.

Cei mai mulți imigranți se așezau acum în orașe, adesea în cartiere marginase sărace, adunându-se laolaltă într-o nostalgică încercare de a-și păstra obiceiurile de acasă. Străzi întregi, cu prăvăliile, cu cinematografele și cu biserica lor, deseneau un fel de geografie uimitoare, un microcosmos unde osmoza cu lumea dinafară se producea lent și imperfect. Armenii lui Saroyan, evreii lui Bellow și Malamud, germanii lui Vonnegut jr. au o mentalitate mult diferită de aceea a europenilor veniți în Statele Unite cu multă vreme înainte. Un sentiment de insecuritate se suprapune specificei neliniști a uriașelor aglomerații urbane. Înstrăinării cetățeanului i se adaugă singurătatea celui care, conștient sau nu, trăiește complexul neadaptării. „Aerul romanelor lui Bellow e acela... al marelui oraș, al existenței «la fața locului». În acest stil viu, astringent, precis al prozei americane postbelice, cu halucinantă claritate a detaliilor, proiectând sensul amplificat al existenței, cu preamultele obiecte îngrămădite în jurul lor (cită singurătate în mijlocul ferfotei !), eroii lui Bellow vor să fugă de tiranica civilizație urbană”¹.

Eugene Henderson, eroul din Henderson, regele ploii (1959), evadează într-o țară necunoscută a Africii, în speranța că se va salva de „faptele care începuseră să se îngrămădească în jurul lui”. Au fost descifrate aiei ecouri din Melville, al cărui Ishmael se îmbarcă pe corabia Pequod îndemnat „de aceeași deprimare morbidă”, „de aceleași maladii sociale și filosofice”². Amindoi sînt deznădăjduiți de zădărnicia încercărilor de a afla un sens existenței lor tulburate, care nu pare a conține vreun scop și care trece cu repeziciune pe lângă ei. Henderson își consacră întreaga putere găsirii acestui înțeles; aproape de sfîrșitul cărții, amintindu-și de vremea cînd, copil fiind, era angajat într-un parc de distracții să se plimbe într-un tren suspendat în tovărășia unui urs, Smolak, își aduce aminte și de vorbele pe care i le-a spus patronului său de atunci : „Sintem doi indivizi de același soi. Smolak a fost izgonit și eu am ajuns un Ishmael”³. Declarație foarte elocventă.

¹ Alfred Kazin, *Bright Book of Life*, Boston, 1973, p. 129.

² Robert D. Dutton, *op. cit.*, p. 99.

³ Saul Bellow, *Henderson the Rain King*, New York, 1959, p. 338.

Aparent, dorința de evadare a lui Henderson e nejustificată : e bogat, „nevoile lui imediate — hrană, adăpost, îmbrăcăminte și, în general, traiul bun — sînt satisfăcute“ ¹. Personajul lui Bellow își imaginează ce pot spune trecătorii care-l întîlnesc : „Îl vezi pe cel de colo, ăla cu nasul mare și cu mustață ? Străbunicul lui a fost secretar de stat, unchiul lui au fost ambasadori în Anglia și în Franța, taică-su a fost faimosul savant Willard Henderson care a scris o carte despre albigensi, prieten cu William James și cu Henry Adams“ ². El e, deci, produsul unei familii bogate și influente și, potrivit standardelor curente din lumea lui, ar trebui să fie fericit. Cu atît mai semnificativă e maladia spirituală pe care Bellow o diagnostichează în existența personajului său și o pune în legătură cu însăși starea determinată de asemenea satisfacții date de bogăție. Într-un articol publicat în anul apariției romanului, scriitorul declara : „Viețile potentatilor cu noile lor averi au sensul unui avertisment : inima se poate goli pe măsură ce pîntecele se umple... Acum, cînd tehnologia promite o creștere a bogăției, ar trebui să fim conștienți de sărăcia sufletului, tot atît de mult ca și de aceea a trupului“ ³.

Acesta e cazul lui Henderson, absolvent al unei universități de prestigiu, moștenitor al unei averi uriașe (strămoșul lui, „un danez cu nasul uriaș“, cîrnățar, devenise „capitalistul cel mai lipsit de scrupule din întreaga Americă“ ⁴), decorat cu multe medalii pentru faptele de pe front. Dar suferă de o „sărăcie a sufletului“ care nu se poate explica decît prin dispariția dorinței de a împlini ceva, ceea ce a însemnat „dispariția realității încărcate de sensuri“. Dobîndind această acută conștiință a inutilității unei vieți care nu poate capta înțelesurile realității, Henderson pleacă într-o călătorie („orice călătorie e mentală“ ⁵, spune el) spre un pămînt ce îndeplinește aceeași funcție ca „Pequod“ al lui Melville sau Lilliput al lui Swift : locul unde

¹ Robert R. Dutton, *op. cit.*, p. 100.

² *Henderson the Rain King*, p. 7.

³ Saul Bellow, „The Uses of Adversity“, in *The Reporter*, XXV (1.X.1959), p. 45.

⁴ *Henderson the Rain King*, p. 82.

⁵ *Ibid.*, p. 167.

valorile pot fi gândite din nou și așezate într-o pe-
șională.

După câțiva ani, eroul lui Bellow își urmează lumea în care speră să afle înțelesul lucrurilor din care trăiește realitatea. Acum îl cheamă Moses E. Herzog, trăiește într-o casă aproape dărăpănată, în munții bătuți de vânturi, în Massachusetts. Se simte fericit de priveliștea naturii și întreaga lui înfățișare te îndeamnă să crezi că e convalescent după o boală grea și că a dobândit o anume liniște, că speranțele s-au întors în făptura aceasta firavă și stingace. „Cu toate că se purta încă într-un fel ciudat, se simțea plin de încredere, bucuros, clarvăzător și puternic“¹. Cititorul află îndată că Herzog s-a salvat de curînd dintr-o stare de adîncă deznădejde și că e, de fapt, un convalescent.

La prima lectură, s-ar părea că Herzog e o întoarcere la o modalitate narativă mai veche, amintind de Joseph din Omul suspendat, de jurnalul său și de lungile dialoguri cu sine însuși sau chiar de tulburătoarele procese de conștiință ale lui Asa Leventhal. „Herzog datorează mult acelor exerciții timpurii de construcție ale unui tip de literatură numit de Bellow însuși literatura victimei, dar e dator deopotrivă structurilor picaresce și concluziilor declarat optimiste din Aventurile lui Augie March și din Henderson, regele ploii“². Asemenea lui Augie, el e un sentimental într-o lume antisentimentală și egoistă: ca și Henderson, se împotrivește „misticii țărîmului pustiu“. Călătoria picarescă a lui Augie (Montreal, Chicago, Mexic, Roma, Paris) fusese prezentată într-o manieră care-o apropia de școala naturalismului american și îndeosebi de Dreiser (asemănarea unui erou al cărții lui Bellow — Simon, fratele lui Augie — cu Clyde din O tragedie americană a fost, de altminteri, semnalată³). Voiajul lui Henderson constituie însăși textura definitorie a cărții celeilalte: un voiaj fantastic, încărcat cu nuanțe simbolice. La fel ca eroii lui Hemingway

¹ Saul Bellow, *Herzog*, New York, 1964, p. 1.

² David D. Galloway, *op. cit.*, p. 123.

³ Vezi Robert R. Dutton, *op. cit.*, p. 72; Bellow și-a proclamat admirația față de predecesorul său, într-un articol: „Dreiser and the Triumph of Art“, în *Commentary*, XI (mai 1951), pp. 502—3.

(Harry din Zăpezile de pe Kilimanjaro, de pildă), Henderson s-a refugiat în Africa, în căutarea izbăvirii ; e un spațiu care, în romanul lui Bellow, există în afara timpului.

Herzog e și el un picaro. Colindă Europa, se retrage la casa lui din munți după neizbutitele încercări de a se bucura de o excursie la Martha's Vineyard, o mică insulă din Atlantic devenită incintător loc de vacanță. Dar adevăratul pelerinaj al lui Herzog se desfășoară în interiorul conștiinței sale, mai mult chiar decît în cazul lui Henderson, pentru care Africa era o metaforă atotcuprinzătoare. „În Herzog nu există nici o reprezentare metaforică a căutării : există numai căutarea însăși“¹.

Bellow contopește astfel două tradiții pe care le urmasc în romanele anterioare : aceea a victimei, personaj meditativ, profund rațional, dar incapabil să-și împlinească aspirația, și a răzvrătitudinii de factură tragicomică. Scriitorul însuși descria romanul ca pe „o despărțire de literatura victimei... Ca una dintre măruntele căpetenii ale acestei școli. am dreptul să spun asta. Literatura victimei țintește la demonstrarea neputinței omului obișnuit. Compunînd Herzog, am simțit că desăvîrșeam o anume evoluție, încheind o tendință a sensibilității literare. Această sensibilitate implică o anumită atitudine față de civilizația actuală : anomalie, alienare, omul însingurat, prăbușirea umanismului. Sint împotriva unui roman de pură derivație literară, acceptînd canonul lui Joyce și Kafka. La Dostoievski, ochii scriitorului se îndreaptă, larg deschiși, spre tabloul vieții umane. Viziunea vieții ca literatură e o maladie modernă... În mod inevitabil, ea își pune speranța în performanță, în virtuozitate“².

„Bellow e singurul romanicer contemporan care poate vorbi mereu despre sinceritate... fără să pară că ar fi prea sentimental sau supus clișeeilor“³. Unii au pus numele lui Herzog în legătură cu germanul Herz = inimă ; s-a studiat viziunea morală a lui Bellow în exegeze critice care cercetează rapor-

¹ David D. Galloway, *op. cit.*, p. 124.

² Cf. David Boroff, „Saul Bellow“, în *Saturday Review*, 47 (19.IX.1964), pp. 38—39.

³ David D. Galloway, *op. cit.*, p. 125.

turile personajelor sale cu „Amea inimii”¹. Poate că niciodată pînă la apariția romanului din 1964, imaginea eroilor lui Bellow n-a fost mai clar desenhată ca aceea a unor oameni care nu pot fi înțeleși decît într-un sistem complex de relații ale intelectului cu viața sentimentelor. Retragerea lor în singurătate, despărțirea de universul realității reprezintă o consecință tragică a acțiunii lumii asupra fapturilor lor : deopotrivă a absurdului acestei lumi asupra sistemului judecăților logice pe care ei încearcă să-l clădească, și a cinismului, a arghirefiliei ce lovește în idealul sentimental al unor oameni ce vor, asemenea lui Herzog, să trăiască „fără a-și sacrifica inima”. „Numai contactul cu oamenii, numai angajarea în numele lor poate păstra intactă legea fundamentală a inimii. Numai frăția oamenilor poate legitima sentimentele”².

Cineva a propus o incitantă teorie a originii lui Moses Herzog, personajul romanului lui Bellow : el ar proveni din portretul real al lui Maurice Herzog, faimosul alpinist francez care a condus o expediție în Himalaya³. Critica nu a acceptat sugestia ; dar, poate, paralela cu omul care, „aspiră la libertatea individului, confruntîndu-se cu teribilele greutăți ale muntelui”, ale aerului rarefiat, ale frigului înspăimîntător, și proclamă victoria curajului omenesc, nu e lipsită cu totul de idealurile eroului lui Bellow. În orice caz, ea face mai palpabilă asemănarea cu eroul lui Hemingway, visînd să se purifice în contact cu zăpezile eterne ale muntelui Kilimanjaro.

Totuși, nu poate fi emisă o fugară referire la un anumit Moses Herzog în episodal Ciclopilor din Ulișe al lui Joyce⁴. (Capitolul conține parodii ale formelor „retoricii publice”, ale complicatelor formulări juridice din actele de notariat, contractul de vânzare-cumpărare dintre Herzog și Michael E. Geraghty fiind primul exemplu dintr-un lung șir de documente de acest fel parodiate de Joyce.) Relația dintre Herzog al lui Bellow și Leopold Bloom, eroul lui Joyce, e întru totul posibilă.

¹ Vezi James Dean Young, „Bellow's View of the Heart”, in *Critique*, 7 (Spring, 1965), pp. 5—17.

² *Ibid.*, p. 11.

³ Vezi Tony Tanner, „Saul Bellow : The Flight from Monologue”, în *Encounter*, 24 (febr. 1965), p. 65.

⁴ Vezi James Joyce, *Ulysses*, Londra, 1937, p. 277.

cred, în măsura în care amindoi sînt — așa cum Homer spusese despre Ulise — „polytropici“. În afară de aceasta, ei sînt imigranți care își află cu greu locul între cei în mijlocul cărora trăiesc. Și, ca un ultim argument, sîntem lăsați să înțelegem că actul semnat de Herzog din Ulise nu va fi respectat niciodată de cumpărător, tot așa cum nici eroului lui Bellow nu i se vor plăti datoriile pe care societatea le are față de el.

Fără îndoială, stabilirea unor asemenea raporturi riscă să devină lipsită de substanță, de vreme ce Bellow s-a declarat cu atîta fermitate împotriva „romanului de inspirație literară“ și, în consecință, a „vinătorilor de simboluri“ (așa cum, odinioară, Twain prevenea împotriva „braconierilor“ care pîndeau sensurile ascunse ale cărților sale). Comentatorii cărții lui Bellow au semnalat, totuși, prea multe elemente comune lui Herzog și lui Ulise pentru ca ele să reprezinte simple coincidențe. Mai evidente, poate, decît paralelele tematice cu Joyce sînt corespondențele stilistice, construcția narativă complicată, caleidoscopică, abilele juxtapuneri ale termenilor juridici, ale cuvintelor culese din terminologia speculației filosofice, ale formulărilor voit prețioase cu tonul viguros, uneori vulgar, aspru, violent.

Dar monologul lui Herzog cuprinde un înțeles mai clar exprimat decît acela al lui Leopold Bloom : eroul-lui Bellow „cel mai complex din întregul grup de personaje ce trăiesc în romanele acestui scriitor“¹, e convins că triumful omului se împlinește în clipa în care a învățat cum se produce echilibrul desăvîrșit între intenție și realitate. Herzog e cronica încercărilor disperate ale unui individ care aspiră să se întoarcă în mijlocul semenilor lui, fără să-și sacrifice „principiile inimii“, integritatea însăși a personalității sale. Aceasta presupune nu numai o nouă înțelegere a lumii, ci și o purificare și o re-evaluare a propriei ființe. Astfel încît, înaintea oricărei asemănări cu eroii altor scriitori, el se apropie de Bummidge, personajul central din Ultima analiză, piesa lui Bellow reprezentată în 1964². La un moment dat, Bummidge exclamă : „O, cum aș

¹ David D. Galloway, *op. cit.*, p. 137.

² Extrase dintr-o primă versiune a piesei au apărut sub titlul „Scenes from Humanities — A Farce“, în *Partisan Review*, 29 (Summer, 1962), pp. 327—349.

putea să smulg dopul și să las toată apa murdară să se scurgă din sufletul meu? Valoare, valoare, am nevoie de valoare! O, puțină substanță, dați-mi puțină substanță!”¹. Cuvintele ar fi putut fi rostite de Herzog.

Evocându-l pe Hemingway, un critic spunea despre Herzog că are „maiestatea mișcării unui aisberg» care, în fundul oceanului, se sprijină pe tradiție”². Și, tot cu cuvintele lui Hemingway: „Proza e arhitectură, nu decorație interioară: epoca barocului s-a încheiat. Pentru un scriitor poate fi mai profitabil să-și pună propriile idei — care f-ar aduce un câștig modest dacă le-ar publica într-un eseu — în gura unor personaje croite artificial, foarte rentabile, probabil, dar care nu înseamnă literatură”³. Dar Bellow „și-a transformat ideile în plămada unui roman, pentru că el a creat ceea ce Hemingway numea oameni: Oamenii unui roman — nu personajele construite cu abilitate, trebuie să fie proiectați din experiența scriitorului însuși, din ceea ce știe el, din mintea, din inima, din întrecaga lui făptură... Un scriitor bun trebuie să știe tot ce se poate ști. Bellow a încercat să știe totul și și-a asumat imensul risc de a-i da formă de roman”⁴.

S-a spus că eroii lui Bellow reprezintă diversele ipostazieri ale aceluiași personaj, surprins în momente diferite ale relațiilor lui dramatice cu o lume care nu-l acceptă și pe care el o visează mai umană. Din această perspectivă, eroul romanului *Planeta domnului Sammler*, publicat în 1970, răspunde unei asemenea definiții. De data aceasta, alienarea nu e urmare a unei intuiții metafizice: Arthur Sammler, fost corespondent de presă la Londra al unor ziare poloneze în anii '20 și '30, scăpase dintr-un asasinat în masă organizat de ocupanții nazisti ai Poloniei și ajunsese, prin intervenția unui nepot, la New York. Aici, de ani de zile, observa lumea mereu necunoscută, bizară, în mijlocul căreia trăia și o comenta cu detașarea unui filosof.

¹ *Ibid.*, p. 349.

² Forrest Read, *Herzog: A Review*, în Irving Malin, *op. cit.*, p. 205.

³ Cf. *ibid.*

⁴ *Ibid.*

Sammler nu e un izolat. Dimpotrivă : şi-a făcut prieteni în ~~tovărăşia~~ ~~cărora~~ petrece nesfârşite ceasuri de taifas, care îl caută, cerindu-i sfatul în cele mai complicate circumstanţe şi-l obosesc cu lungile lor confesiuni. Dar ceea ce-l derutează pe Sammler e propria existenţă, incapacitatea de a afla răspunsuri la propriile întrebări, iscate din confruntarea cu împrejurările obişnuite ale vieţii celor din familie. Nepotul său zace pe moarte într-un pat de spital ; Sammler ar vrea să-i fie în preajmă, pentru că simte că are ceva să-i spună numai lui. Dar lucrurile i se învâlmăşesc în drumul spre spital şi ajunge prea târziu, după moartea lui Gruner.

Sammler trăieşte în New York, un oraş care închipuie un fel de decor pictat în galben, culoarea bolii, a molimii ; întregul oraş „exală miasme de spaimă şi de moarte. Toată lumea pare a fi blestemată să simtă o mare nelinişte a cugetului, clădindu-şi cu frenezie, din materiale uzate, utopii care nu izbutesc niciodată să le aducă pace oamenilor“¹. O pricină, foarte concretă, a neliniştilor lui Sammler e faptul că se ştie urmărit de un hoţ de buzunare pe care-l observase cum îşi face meseria într-un autobuz. Întii strigase după ajutor, dar nimeni nu-l auzise. Încercase să telefoneze poliţiei : dar toate cabinele din cartier fuseseră distruse de derbedei ; chemată, apoi, de acasă de la Sammler, poliţia nu dăduse nici o atenţie reclamaţiei, plictisită de atâtea apeluri de acest fel. Pungaşul îl văzuse, la rîndu-i, pe bătrînul care-l privea ţintă şi acum, era limpede că se va răzbuna. Eroul lui Bellow era, astfel, confruntat cu violenţa marelui oraş într-o întruchipare foarte precisă, lipsită de orice implicaţie filosofică. Decît, cel mult, una singură, aceea la care se gîndeşte Sammler : în lupta cu bestia, izbînda nu poate fi dobîndită decît de solidaritatea tuturor oamenilor. Sammler propune o lungă listă, cuprinzîndu-i — printre alţii — pe Darwin, Kierkegaard, Freud, Toynbee, Proust, Rousseau, Nietzsche, Saint-Just, Malraux, Camus, Sartre, Kant, Schopenhauer, Adorno, Marcuse² ; dar orice concluzie livrescă e inoperantă : unica soluţie posibilă e restabilirea unei comunicări efective

¹ Robert R. Dutton, *op. cit.*, p. 156.

² Vezi Saul Bellow, *Mr. Sammler's Planet*, New York, 1970, p. 37.

între oameni, opoziția tuturor împotriva subumanului care amenință umanitatea.

În 1975 a apărut Darul lui Humboldt, pe care critica l-a întâmpinat ca pe „un roman ce poate fi recunoscut imediat ca o carte a lui Bellow ; dar... comparat cu operele anterioare, el prezintă diferențe izbitoare ce nu pot fi alese doar ca rezultate ale dezvoltării unor tendințe mai vechi”¹. Adevărul e că schimbări notabile se produc la toate nivelurile construcției narative ; numele personajelor, de pildă, au o surprinzătoare rezonanță jucăușă, de roman al veacului al XVIII-lea : Charlie Citrine, Von Humboldt Fleisher, Rinaldo Cantabile.

Citrine (în care unii au descoperit „o deghizare a lui Bellow”²), povestitorul și protagonistul cărții, e un tată de familie copleșit de nenumărate probleme de care eroii celorlalte romane — cu excepția, într-o măsură, a lui Sammler — sînt feriți. E amenințat de primejdia însingurării mai mult decît fusese oricare dintre eroii ceilalți ai lui Bellow. Tonul povestirii a căpătat, însă, o inflexiune ironică și construcția pare să încorporeze elemente de o mai mare diversitate decît în romanele precedente.

Totuși, portretul lui Citrine aparține, fără nici un fel de îndoială, galcriei pe care scriitorul o inaugurase cu Joseph și cu Asa Leventhal, în urmă cu trei decenii. Personajul noului roman, în vîrstă de aproximativ 55 de ani, e un dramaturg a cărui operă i-a dăruit o celebritate stabilă : a fost bine primit pe Broadway, la Hollywood și la Casa Albă, pe vremea președintelui Kennedy. S-a întors în orașul tinereții lui, Chicago (care e, se știe, și orașul lui Bellow). Aici îl așteaptă dureroasa experiență a unei hotărîri judecătorești de poprire a tuturor bunurilor lui în favoarea fiicelor sale, crescute de fosta soție. Întreaga sa energie sufletească e absorbită de acest eveniment. Tinăra lui prietenă, Renata, vrea cu tot dinadinsul „să-i creeze un sentiment al certitudinii”, ceea ce, pentru ea, înseamnă căsătorie și existență mie-burgeză.

¹ Roger Shattuck, „A Higher Selfishness?”, în *The New York Review of Books*, vol. XXII, nr. 14 (18.IX.1975), p. 21.

² „Editors' Choice 1974”, în *New York Times Book Review*, 28. XII, 1975, p. 1.

Eroul pare cufundat într-o letargie în care singurele imagini ce se detașează mai clar sînt cele ale banilor, ale succesului și, în general, ale valorilor burgheze. Cînd, pe neașteptate, un fel de gangster, aflat într-o permanentă stare de agitație, Rinaldo Cantabile, se năpustește pur și simplu în viața lui Citrine. Atmosfera din jurul lui Charlie Citrine se modifică brusc, încărcată — parcă — de un fel de electricitate pe care eroul lui Bellow o suportă greu. Printre lucrurile amorțite ale amintirii, își face loc figura unui personaj gălăgios și neastîmpărat, un poet a cărui personalitate se impusese în anii '30 ca aceea a unui adevărat șef al generației lui : Von Humboldt Fleisher ; Citrine își amintește că faima lui îl captivase într-atît, încît plecase din Chicago, dorind cu toată ardoarea să-l întâlnească la New York.

Humboldt are un model real : Delmore Schwartz. Cu doi ani mai vîrstnic decît Bellow, publicase în 1938 un volum. Răspunderile-ncip în vis, care a fost proclamat „cartea cea mai plină de promisiuni a deceniului“. Peste un an, traducea Un anotimp în infern al lui Rimbaud, și promisiunile despre care se vorbise au devenit, pentru mai toată lumea, certitudini. Studenții lui de la Harvard (unde a predat între 1940 și 1947) îl idolatrizau. Partizanii artei conservatoare îl considerau „un damnat“, „o adevărată primejdie pentru literatura americană“. Volumul lui de schițe Lumea e o nuntă, publicat în 1948, a cărui substanță epică era preluată din viața comunităților minoritare din New York (îndeosebi a evreilor din cartierele sărace), a fost primit cu un entuziasm aproape unanim al tinerei critici. S-a vorbit despre capacitatea lui de a cuprinde „în cîteva pagini istoria tensiunilor și frustrărilor unui lung șir de generații. Tonul nu e cituși de puțin crispat. Dar stilul, cu tot calmul lui aparent, are un fel de elocvență mută care depune mărturie, într-un chip încă și mai hotărit, despre talentul acestui autor“¹. A fost numit „deznădăjduitul pandant american al lui Rimbaud“. S-a insistat asupra „alienării surprinse de el în destinul locuitorilor din orașul zgirie-norilor“. S-a vorbit despre poemele lui ca despre „oglinzi ale unei dramatice vieți urbane“. Apropierea sa de cercurile marxiste newyorkeze i-a înspăimîn-

¹ John Hay, în *Commonweal*, 17.IX.1948, p. 551.

tat, firește, și mai mult pe conservatori. În 1960 i s-a decernat Premiul Bollingen, cea mai importantă distincție literară americană, care se acordă anual pentru „realizări deosebite în poezie“ : ¹ fost cel mai tânăr laureat al acestui rîvnit premiu, acordat pînă atunci unor mari poeți din generația mai vîrstnică : Wallace Stevens, J. C. Ransom, Marianne Moore, Archibald MacLeish, William Carlos Williams, Auden, Allen Tate, Cummings, Aiken, Roethke...

Dar viața „poetului damnat“, a acestui mare neliniștit temperament exuberant, „umplînd cu seve păduri întregi de versuri“ ¹, s-a încheiat trist : Delmore Schwartz nu s-a redresat niciodată din criza mistică în care a intrat cu cîțiva ani înaintea morții.

Acesta e modelul lui Humboldt, cel alături de care Citrine a trăit vreme de 15 ani, acaparat de admirația pentru acest „ultim poet romantic“, „erou al agoniei și al extazului“. Vreme de 15 ani au fost inseparabili, frați de singe, pînă cînd succesul imens al lui Citrine a produs ireparabila despărțire dintre ei.

La cinci ani după moartea lui Humboldt (Delmore Schwartz murise în 1966, la 53 de ani), Citrine pleacă la New York, însoțit de Renata, să-și primească darul lăsat moștenire de prietenul de odinioară : o lungă scrisoare de împăcare și mai multe scenarii de filme, aparent fără nici o valoare. Ajuns în Spania, el se trezește părăsit de Renata și în pragul falimentului : sfîrșitul pare inevitabil. Dar mereu agitatul Cantabile (gingaș nume pentru un gangster !), care l-a urmat exasperat pe Citrine, pune la punct un plan de a obține bani din scenariile lui Humboldt. Speriat, dar fascinat de perspectiva prezentată cu un fel de grandilocvență îndirjită, dramaturgul cedează. Un neiertător simțămînt al culpabilității pune stăpînire pe el ; strivit de prezența amenințătoare a gangsterului care, în ochii lui, întruchipează primejdia unei lumi vulgare și violente, Citrine se simte din ce în ce mai singur, mai departe de cel care ar fi putut să fie dacă ar fi rezistat tentației banului. Lui nu i se înfățișează făgăduința purificării ca, altădată, lui Herzog. Drumurile i se par închise.

¹ Richard Eberhart, în *New York Times*, 5.XI.1950, p. 2

Se refugiază în teozofie, într-o meditație pe care o simte că e de sterilă : se decide „să-și reorganizeze viața“ când toate se vor liniști. Și poate că va fi în stare s-o facă. La sfârșitul cărții, Citrine îl reînsumează pe Humboldt într-un mormint construit cu banii obținuți din scenariile moștenite de la răposatul său prieten (pentru că, împotriva tuturor previziunilor, textele se dovediseră foarte rentabile).

Și în Trăiește-ți clipa, și în Planeta domnului Sammler, finalul îl aduce pe eroii lui Bellow în preajma morții. Tommy Wilhelm e actorul ratat, soțul părăsit, fiul repudiat a cărui filosofie practică („universul real e clipa de față ; trecutul n-are nici o valoare ; viitorul înseamnă neliniște ; numai prezentul e real : aici și acum ; trăiește-ți clipa !“ ¹) a eșuat, a cărui avere se risipește în speculații de bursă : el are revelația nimicniciei sale în momentul în care se alătură cortegiului funerar al unui necunoscut și plînge, fără voie, moartea „unei ființe umane“, care ajunge să-i reprezinte pe toți cei iubiți cîndva de el și de la care așteptase zadarnic un gest de tandrețe ². Sammler ajunge la spital după ce nepotul său murise și insistă, împotriva regulilor instituției, să vadă cadavrul : spaima unei zile în care se simțise singur și neajutorat în fața violenței dezlănțuite se risipește treptat în aceste momente de meditație ale priveghiului. În cimitirul din New York, în preajma freneticei aglomerații a orașului, Citrine descoperă priveliștea surprinzătoare a florilor de șofran.

În primul plan al narațiunii, se proiectează comedia tragică a încercărilor zadarnice ale unui om care ar vrea să se apropie cu demnitate (sau, cel puțin, fără primejdia de a deveni ridicol) de vîrsta bătrîneții. Îi stau împotrivă „primejdiile succesului menden și tainicele lor legături cu banii, puterea și crima“ ³. Acțiunea e plasată, în primul rînd, la Chicago — prezent aici nu doar ca un fundal al dramei, ci ca un oraș trepidând de viață, un oraș al mulțimilor de oameni, cu jocuri încoercate de amintiri. Celelalte orașe, *Congas Christi, Madrid, Paris*, chiar și New York, sînt pictate ca niște decenii prin

¹ Saul Bellow, *Seize the Day*, New York. 1956. p. 66.

² Vezi *ibid.*, pp. 117—118.

³ Roger Shattuck, *op. cit.*, p. 21.

decizia cărora trec personajele cărții. Chicago e, el însuși, un erou al romanului, cu o existență fizică brutală, autentică, și Cantabile e un produs al acestei vitalități vulgare și primejdioase. Lume infernală, înțesată de oameni, tablou bruegelian ale cărui personaje sînt, deopetrivă, gangsterul și victima lui, Citrine.

Cantabile e, la fel de clar ca și Humboldt (a cărui umbră e atotprezentă în carte), purtătorul pedepsei lui Citrine, intrupare a neiertătoarei Nemesis, furia bărbătească, brutată care-l trezește la realitatea proprii situații. O bună parte a romanului abundă în imagini ale somnului; adesea derutante pentru că se referă la o stare de acută conștiință a existenței. Dar nimic nu poate să umbrească rolul copleșitor al lui Cantabile, demonul care îl îmboldește pe Citrine să acționeze față de propria inerție.

Începînd cu Augie March, stilul narativ al lui Bellow se întemeiază pe alternanța, mereu neprevăzută, a persoanelor întîi și a treia: eroii săi par a vorbi din adîncul unei lumi despicate în două, pe care individul, separat tragic de ceilalți oameni, se trudește să o unească din nou. Episoadele comice și extravagante alternează cu momentele de revelație spirituală, într-o țesătură eterogenă și densă care e aceea a vieții înseși. Dincolo de sintaxa frazelor, întreaga structură compozițională din Darul lui Humboldt sugerează fireasca succesiune a scenelor universului real. Împărțit în numeroase secțiuni de lungimi diferite, legate fără prea multă strictețe între ele, romanul dă impresia că e transcrierea exactă a unei înregistrări: vocea lui Citrine, ascultată de cineva care l-a urmărit pe erou de-a lungul drumurilor lui prin America și prin Europa.

Dar digresiunile, remarcile lămuritoare, descrierile ce întrec adesea firul epic, nu provin din eventualele indicii ale lui Bellow privitoare la valoarea unei narațiuni continue (îndoieli de multe ori exprimate de romanierii americani și francezi ai deceniului al șaptelea) — ci din calma certitudine că are de povestit ceva.¹ Robbe-Grillet și Burroughs, deși foarte deschiși între ei din alte puncte de vedere, introduc amîndoi multe ornamente pentru ca o frază să se potrivească exact cu cea care o urmează, conform unor tipare auditive și vizuale ca ica

¹ Roger Shattuck, *op. cit.*, p. 22.

din ordinea unei povestiri lineare. Dimpotrivă, Bellow crede în capacitatea unei narațiuni coerent articulate de a uni și de a investi cu semnificații clare elementele diverse ale lumii lui Citrine și a celorlalți eroi ai cărții.

De aici sensul plenitudinii, impresia de autenticitate a povestirii lui Bellow. Lumea adevărată debordează de viață : scriitorului aspiră să cuprindă tot ceea ce se ivește în cimpul observației noastre, toate cîte ne confruntă simțurile — adică însăși totalitatea experienței noastre. Plenitudinea simțurilor și a gîndului, puterea (cărcea Joyce îi spunea epifanie) de a absorbi realitatea în ființa omenească, mișcarea cinematografică a acțiunii purtate de personaje cu înfățișare de picari se exprimă într-un discurs narativ fatalmente complex, pentru că el dă contur palpabil experienței complexe a unor oameni ce detestă simplificarea livrescă.

Humboldt și Cantabile sînt, amîndoi, cîte un alter-ego întru totul posibil al lui Citrine : unul — poetul anticonformist, inspirat și tandru, celălalt — gangsterul brutal și vulnerabil. Portretul „în mărime naturală“ al lui Humboldt conduce la o altă problemă esențială a cărții. Romanul lui Bellow nu e — s-a spus — „o povestire cu chele“ : dar nu încapе îndoiială că personaje reale au furnizat substanța multor episoade. Prezența unor personalități politice (Kennedy, Stevenson) sau literare (Philip Rahv), chiar dacă e schițată uneori fugar, întărește impresia că romanul e, în bună parte, transfigurarea unor evenimente adevărate. Și e cu neputință să nu reflectezi la preamultele coincidențe dintre Citrine și Bellow, amîndoi de aceeași vîrstă, venind din același oraș al unei vitalități dure, sălbatice, avînd aceeași profesie și împărțindu-și succesele literare. Încă de pe vremea lui Rousseau și a lui Sterne, accentele autobiografice ale romanului au devenit obișnuite. Dar ceea ce i-a derutat pe unii comentatori ai cărții a fost tonul ironic care — dacă, s-a spus, e adevărat că povestea e, într-un fel sau altul, autobiografică — are consecințe multiple asupra valorii portretului, a atitudinii scriitorului față de el însuși. Pentru că Bellow nu se detașează de eroul său și, analizîndu-l, se analizează.

Din această perspectivă, un înțeles cu totul deosebit are refugiarea lui Citrine în pseudofilosofia lui Rudolf Steiner.

Până în ultimul timp, mulți istorici ai ideilor credeau că această bizară personalitate a rămas uitată undeva, la cumpăna veacurilor al XIX-lea și al XX-lea. Ne aminteam că, în urmă cu multă vreme, acest îngrijitor al ediției Goethe zisă „de la Weimar“ a fost proclamat, de unii sociologi idealști, „reformator al naturii umane“ și că împărțea o asemenea „misiune purificatoare“ cu un alt mistic, Martin Buber. Că a fost secretar al Arhivei Nietzsche, și că, în 1902 a devenit conducătorul teozofilor germani. Că a publicat nenumărate cărți, a întreprins lungi turnee de conferințe, predicind — cu un zel incredibil în epoca modernă, epocă a rațiunii — metempsihoza. Că acuarelele sale erau de o calitate cu totul inoportună. Dar că trebuie să fi fost o personalitate fascinantă, de vreme ce mulți intelectuali germani și francezi l-au luat în serios (majoritatea dându-și, e drept, seama că teoriile lui erau pur și simplu fanteziste și părăsindu-le curînd). Antroposofia e numele dat de Steiner variantei proprii a închipuirilor teosofice.

Citrine îi citește cărțile (și se cuvine să ne amintim că un personaj din Augie March, Einhorn, se afla în corespondență cu „Fundatia Rudolf Steiner din Londra“); reflectează la straniile doctrine ale metempsihozei și ale „comunicării spirituale în stare de somn“ — de fapt o mai sofisticată cântăceală de vise, s-ar putea spune cu maliție; îl consultă cu sefșiozitate pe un antroposof din Chicago, dr. Scheldt. Și, spre sfîrșitul romanului, visează să plece în pelerinaj la Goetheaneum și „să se purifice“.

Desigur, adeziunea eroului unei cărți la o ideologie nu echivalează neapărat cu filosofia autorului. În cazul de față, însă, detaliile autobiografice asupra cărora au insistat comentatorii fac ca portretul spiritual al lui Citrine să nu fie absolut indiferent celor care vor să deslușească atitudinea lui Bellow. E drept, nici astfel concepția estetică a scriitorului nu e modificată hotărîtor, aspirația lui de a găsi temeiurile adevărate ale unei lumi a frumuseții morale, a frăției dintre oameni, ale unității individului cu universul rămîne definitivă. Tot așa cura ideile lui Swedenborg, atît de clar acceptate de Balzac în Séraphita, mesmerismul și ocultismul din Pielea de sagri, nu umbresc uriașa forță de incorporare a realului în Comedia umană.

Pentru eroul lui Bellow, antroposofia poate avea semnificația unei noi călătorii, de felul celor întreprinse în celelalte cărți ale scriitorului, în căutarea salvării de presiunea despotică a unei realități dominate de imaginea Vițelului-de-aur pe care, într-un alt roman, Tommy Wilhelm o întrevede în sălile Bursel din New-York. Citrine a renunțat la confortul vieții burgheze, chemat de amintirea patetică a lui Humboldt : poate că absurditatea doctrinei lui Steiner îi dă — conștient sau nu — iluzia că-l va putea întâlni pe prietenul său de altădată, întors cumva la viață. „Dar fiecare amănunt din carte ne dezvăluie că Citrine e preocupat sincer de Humboldt (sau de memoria lui Humboldt) și că speculațiile lui cu antroposofia lui Steiner sînt numai pe jumătate rod al unei convingeri adevărate”¹. Și poate că, la urma urmelor, drumul spre această soluție a evadării i-a fost sugerat de o frază din scrisoarea rămasă de pe urma prietenului său: „adu-ți aminte: noi nu sîntem ființe naturale, ci supranaturale”.

Nu e exclus, crede Roger Shattuck², ca Steiner să fi fost introdus în roman ca un reper care să releve împrejurarea că Bellow compunea o Comedie intelectuală a cugetului modern, subiect pe care Citrine speră că, într-o bună zi, îl va trata fiica lui. Fapt care dă diverselor ironii ale lui Citrine la adresa lui Steiner (ironii risipite în cuprinsul întregii cărți), o bază negreșit mai largă.

O altă dramă a sciziunii personalității se produce în ființa eroului lui Bellow în poșta izolației sale față de familie. Citrine simte forța ireductibilă a unei chemări spre alte locuri decît somnolentul oraș din Vestul Mijlociu (o coincidență, presupun nu lipsită de intenție, face ca personajul central al cărții să se fi născut la Appleton, unde se născuse și Houdini, faimosul iluzionist care izbutea să se salveze dintr-un cutăr legat cu lanțuri groase și cufundat într-un bazin adînc). E îndemnat în două direcții, la fel de ispititoare pentru micul burghez din el, ostent — însă — de rutina provincială : orizontul mai larg al vieții intelectuale și, deopotrivă, bogăția. Scena în

¹ Roger Shattuck, *op. cit.*, p. 24.

² *Ibid.*

care Citrine admiră colecția de ceasuri din elegantul apartament al unei căpetenii de bandă e elocventă.

În căutarea unui teritoriu în care năzuința la împlinire totală să devină realitate, unde demnitatea umană și libertatea să se afirme cu pasiune, Citrine șovăie între câteva soluții ce se dovedesc, pe rînd, neadecvate: succesul comercial, evadarea spre marile spații, filosofia lui Steiner. I-a rămas numai amintirea lui Humboldt, idealul prieteniei care trece dincolo de moarte. Ceea ce, în relație cu concluziile din romanele anterioare, înseamnă o intruchipare a pasionatei solidarități omenești.

În 1963 Bellow a publicat un eseu, Cîteva note despre proza recentă americană. Polemizînd cu scriitorii burghezi din acea epocă de mare neliniște socială, el îi definea astfel: „Au fost învățați să se aștepte că pot să se bucure de tot ceea ce le oferă viața. Pot trăi în primejdii și, în același timp, să manevreze astfel încît să rămînă în deplină siguranță. Pot fi deopotrivă funcționari disciplinați și boemi protestatari... Conservatori și radicali. Nu au fost învățați să se preocupe sincer de un om sau de o cauză”¹.

De aceea, adevăratele suferințe ale lui Citrine sînt cele îndurate în momentul pierderii unor valori socotite de el fundamentale pentru existența sinceră a omului. În primul rînd, dragostea: iubita lui din tinerețe, Naomi Lutz, îi dăruise simțămîntul „siguranței în interiorul vieții”. Instituțiile sociale ale lumii în care trăiește nu-i pot da un asemenea avînt, pentru că le lipsește sinceritatea: căsătoria lui eșuase, banii („substanța vitală”, cum socotise el într-o etapă de naivă supunere la dogma burgheză) fuseseră pierduți după hotărîrea de divorț. Chiar și noua legătură cu Renata se dovedește a fi lipsită de sinceritate, de vreme ce tînăra femeie îi părăsește și se mărită cu un antreprenor de pompe funebre (un alt simbol în care Bellow contopește lugubrul și grotescul). În final, Citrine — îmbogățit din negoțul cu manuscrisele lui Humboldt — e singuratic, dezamăgit, fără pic de încredere în forța vreunei instituții de a-i dărui fericire, de a-l împăca cu lumea și cu el însuși.

¹ Cf. John J. Clayton, *Saul Bellow: In Defense of Man*, Bloomington, 1967, p. 105.

În urmă cu câțiva ani, Sammler nu acceptase expresia „banalitatea răului“, folosită de un gânditor cu mulți adepți printre tinerii nonconformiști. „Ideea că o crimă, crima cea mai înfricoșătoare a secolului¹ poate fi văzută ca un fapt plicticos, nu e deloc banală.“² Atitudine pe care o afirmă și Darul lui Humboldt. Oricâtă ironie ar cuprinde portretul lui Cantabile, el rămâne un reprezentant al crimei, individ de o abjecție nedisimulată în acțiunea construită de Bellow. „Preocuparea sinceră“ a scriitorului „pentru un om sau o cauză“ înseamnă, nemijlocit, repudierea violenței și a crimei. Dacă e reală asemănarea lui Citrine cu un Faust modern, atunci noul său Mefisto e de o vulgaritate care nu poate produce decât repulsie.

Năzuința de a obține frumusețile simple, puterea de a regăsi — fără emfază — înfățișările cele mai obișnuite și mai modeste ale vieții se luminează adesea în finalurile romanelor lui Bellow. Țărancă franceză care trece agale pe cîmp în Aventurile lui Augie March; copilul purtat în brațe de eroul din Henderson, regele ploii; buchetul de flori culese de curînd în Herzog. Și florile de șofran din cimitirul în care se săvîrșește reinhumarea lui Humboldt. Oricît ar fi de întemeiată părerea că Darul lui Humboldt ar fi un roman ironic („parodistic“ spunea Shattuck³), încheierea poate sugera că salvarea lui Citrine e pe cale să se realizeze. S-ar părea că sîntem lăsați să înțelegem că eroul lui Bellow își va afla din nou un loc „în interiorul vieții“.

Și poate că, în clipa în care Humboldt se pierde pentru vecie în pămînt, acesta e adevăratul său dar.

Pentru că, așa cum a afirmat întotdeauna Bellow, supremă valoare a eroilor săi e viața. Aspră, violentă, plină de dezamăgiri și de chinuri morale, dar autentică, trăită printre oameni, sub semnul supremei încredințări cu umanitatea și cu natura.

DAN GRIGORESCU

¹ Eroul lui Bellow se referă la asasinatele organizate de naștiști.

² *Sammler's Planet*, p. 156.

³ *Op. cit.*, p. 25.

CULEGEREA DE BALADE PUBLICATĂ DE Von Humboldt Fleisher prin anii treizeci a avut un succes răsunător chiar de la bun început. Humboldt părea să fie poetul pe care-l așteptase întreaga omenire. Pot să vă spun că, în Midwest, pe unde mă aflam atunci, și eu îl așteptasem cu emoții arzătoare. Scriitor de avangardă, primul dintr-o nouă generație, Humboldt era un bărbat frumos, blond, solid, serios, spiritual și cultivat. Avea toate aceste calități. Nu a existat ziar să nu-i recenzeze cartea. Fotografia i-a apărut în „Time“, neînsoțită de cuvinte jignitoare, și în „Newsweek“ însoțită de cuvinte elogioase. Am citit cu entuziasm *Baladele Arlechinului*. Eram student la Universitatea din Wisconsin și, zi și noapte, gândul nu-mi stătea decît la literatură. Humboldt mi-a revelat căi noi de realizare. Eram în extaz. Îi invidiam norocul, talentul, faima și, în luna mai, am plecat în est ca să-l pot vedea — eventual să încerc chiar o apropiere de dînsul. Autocarul de cursă lungă, de pe ruta Scranton, a făcut drumul în vreo cincizeci de ore. Dar n-avea importanță. Geamurile erau deschise și pînă atunci nu văzusem niciodată munți adevărați. Copacii înmuguriseră. Totul arăta ca în *Pastorala* lui Beethoven. Simțeam înăuntrul meu o ploaie de verde proaspăt. Și Manhattanul era frumos. Am închiriat o cameră cu trei dolari pe săptămînă și mi-am găsit și o slujbă. Colindam din casă-n casă și vindeam perii Fuller. Tot ce vedeam în jur îmi înfierbînta sîngele. I-am scris lui Humboldt o lungă scrisoare de admirație și am fost invitat la Greenwich Village, la o discuție de

idei și de literatură. Locuia pe Bedford Street, lângă Chumley. M-a servit întâi cu o cafea, după care mi-a turnat gin în aceeași ceașcă.

— Ești un tip destul de frumușel, Charlie, mi-a zis. Puțin cam închis, nu ? Cred c-o să chelești devreme. Și ce ochi mari, frumoși și plini de duiosie ! Dar ești realmente îndrăgostit de literatură și ăsta-i lucrul cel mai important. Ai sensibilitate.

Humboldt a fost un pionier în folosirea acestui cuvânt. Mai târziu, noțiunea de sensibilitate a făcut o vastă carieră.

S-a purtat foarte amabil cu mine. M-a prezentat diferitelor persoane din Greenwich Village și mi-a aranjat să recenez câteva cărți. L-am iubit întotdeauna pe Humboldt.

Succesul lui a ținut vreo zece ani. Către sfârșitul deceniului patru a început să apună. Prin cincizeci și ceva am ajuns eu însumi celebru. Ba am realizat și bani grei. Ah, banii, banii ! Humboldt făcuse din bani un argument împotriva mea. În ultimii lui ani de viață, în perioadele când în ciuda depresiei psihice mai putea totuși vorbi, sau când nu se afla închis la azilul de nebuni, cutreiera New York-ul improșcând cuvinte amare la adresa mea și a „milionului meu de dolari.“

— Să luăm cazul lui Charlie Citrine, zicea. A picat din Madison, Wisconsin, și a bătut la ușa mea. Acum stă pe un milion de dolari. Ce fel de scriitor sau intelectual poate face atâta bănet ? Un Keynes ? De acord. Dar Keynes e o figură mondială. Un geniu în probleme economice, un prinț în Bloomsbury, perora Humboldt. Și pe deasupra însurat cu o balerină rusă. Așa că-i normal să-i curgă banii. Dar cine naiba-i Citrine ca să-și umfle punga ? Pe vremuri eram prieteni la cataramă, urma Humboldt, grăind adevărul adevărat. Dar e ceva putred cu individul ăsta. Și după ce-a făcut afita loz, de ce s-a dat la fund ? Ce caută la Chicago ? Se teme să nu i se dibuiască urma ?

Ori de câte ori mintea îi era destul de limpede, își folosea talentele ca să lovească în mine. Și o făcea copios.

Dar nu banii erau țelul meu. Zău că nu; aspirația mea era să fac bine. Muream să făuresc binele. Jindul ăsta către bine își trăgea seva din chiar germenii vechiului și ciudatului meu simț al existenței — cufundat în abisurile lunecoase ale vieții, bijbliam, cu fervoare și deznădejde, după un sens; o făptură omenească acut conștientă de vâluri pictate, de Maya, de catedrale cu vitralii multicolore maculind alba radiație a eternității, fremătind în intensitatea infinitului și așa mai departe. Eram nebun după lucruri de felul ăsta. Și Humboldt o știa, de bună seamă, dar spre sfârșitul vieții nu-și putea îngădui să-mi acorde nici un dram de înțelegere. Bolnav și îndurerat, nu m-ar fi crutat pentru nimic în lume. Accentua cât putea contradicția dintre vâlurile pictate și banii grei. Dar sumele pe care le cîștigam eu veneau de la sine. Le confecționa capitalismul din anumite rațiuni ale lui, comice și obscure. Le confecționa omeneirea. Ieri am citit în „Wall Street Journal” un articol despre melancolia opulenței: „Nicio dată în cele cinci milenii de istorie cunoscută a omului nu au existat atîția mari bogătași”. Mintile modelate de cinci milenii de lipsuri sînt acum deformate. Inima nu poate fi receptivă la asemenea gen de schimbare. Uneori, pur și simplu refuză să o accepte.

Prin anii douăzeci, puștii din Chicago scotoceau după comori în zăpada dezghețată din luna martie. La bordura trotuarelor se înălțau nămeți de zăpadă murdară și cînd se topeau, iar apa se revărsa în șuvoaie strălucitoare în rigole, puteai descoperi o pradă fascinantă: dopuri de sticle, roțițe dințate de la motoare, bănuți cu cap de indian. Și în primăvara trecută, deși acum sînt om în toată firea, m-am pomenit coborînd de pe trotuar și urmărind cu atenție bordura. Pentru ce? Ce făceam? Să zicem că aș fi găsit un bănuț. Să zicem că aș fi găsit o monedă de cincizeci de cenți. Ei și? Nu știu cum de se redeșteptase în mine sufletul copilului,

dar cert e că se redeșteptase. Toate se topeau. Gheața, discreția, maturitatea. Ce-ar fi spus Humboldt de așa ceva ?

Cînd mi se aduceau la cunoștință remarcile calomnioase ale lui Humboldt la adresa mea, mă trezeam de multe ori dîndu-i dreptate.

— Lui Citrine i-au conferit premiul Pulitzer pentru cartea lui despre Wilson și Tumulty. Premiul Pulitzer e bun pentru fraieri — pentru tonți. E-un premiu bun doar să stîrnească publicitate în niște gazete de paie, acordat de o bandă de escroci și agramăți. Ajungi un Pulitzer ambulant și, cînd crăpi, primele cuvinte din necrolog sună așa : „S-a stins un deținător al premiului Pulitzer“. (Aici are dreptate, îmi ziceam eu). Și Charlie are două premii Pulitzer, îi dădea înainte Humboldt. Unul pentru pelteaua aia de piesă a lui, care i-a adus o avere pe Broadway. Plus drepturile de ecranizare. Primea un procent la încasările globale. N-am să afirm că era propriu-zis un plagiat, dar a furat ceva de la mine — personalitatea mea. A turnat în eroul lui personalitatea mea.

Chiar și în aceasta, deși sună exagerat, exista poate un sîmbure de adevăr.

Humboldt era un admirabil vorbitor, îți trîntea cîte un fervent monolog nonstop, improviza de minune și se dovedea un detractor de mare clasă. Să fii înjurat de Humboldt era într-adevăr un soi de privilegiu. Ca și cum ai fi fost subiectul unui portret cu două năsurii de Picasso, sau un pui eviscerat de Soutine. Banii îl inspirau întotdeauna. Adora să vorbească despre bogătași. Crescut în presa de scandal new-yorkeză, povestea adeseori despre scandalurile de aur din anii trecuți. Peaches și Daddy Browning, Harry Thaw și Evelyn Nesbitt, plus despre Era Jazului, Scott Fitzgerald și Superbogătași. Cunoștea toate „moștenitoarele“ lui Henry James. A existat o perioadă cînd el însuși ticluise o serie de planuri amuzante pentru a face avere. Adevărata lui bogăție însă era cea literară. Citise mii de cărți. Spunea că istoria e un coșmar pe parcursul căruia

încerca să smulgă o noapte de odihnă. Insomniile îl făcuseră și mai învățat. În adîncul nopții citea tomuri voluminoase — Marx și Sombart, Toynbee, Rostovțev, Freud. Cînd vorbea despre avere, era în măsură să compare faimosul *luxus* roman cu bogățiile protestanților americani. În general, în discuții ajungea la evrei — evreii lui Joyce, cei cu jobene de mătase, care dau tîrcoale Bursei. Și încheia cu țeasta sau masca mortuară turnată în aur a lui Agamemnon, dezgropată de Schliemann. Da, Humboldt se pricepea să vorbească.

Tatăl lui, un imigrant evreu din Ungaria, făcuse parte din cavaleria lui Pershing în Chihuahua, și-l vinase pe Pancho Villa într-un Mexic populat de tîrfe și de cai (cu totul diferit de tatăl meu, un omuleț politic, care se ferea de chestii din astea). Bătrînul lui plonjase în America. Humboldt vorbea de cizme, goarne și bivuacuri. Mai tîrziu acestea se preschimbaseră în limuzine, hoteluri de lux, palate în Florida. Tatăl lui locuise la Chicago în timpul perioadei de boom. Se ocupase cu vinzări de terenuri și avea în permanență un apartament la hotelul de la plaja Edgewater. În timpul verii, îl aducea acolo și pe fiu-său. Humboldt cunoștea bine și orașul Chicago. În zilele de glorie ale lui Hack Wilson și Woody English, Fleisherii aveau o lojă permanentă la Wrigley Field. La meciuri se duceau într-un automobil Pierce-Arrow sau Hispano-Suiza (Humboldt era mort după mașini). Și mai existau o serie întreagă de încîntătoare fete de la John Held Jr., fete frumoase cu lenjerie colantă. Și whisky și gangsteri și băncile din strada La Salle, întunecoasă ca iadul și străjuită de coloane, păstrînd fondurile căilor ferate și fondurile industriilor de carne de porc și de secerătoare mecanice, ferecate în seifuri de oțel. Despre acest Chicago eu habar n-aveam cînd am sosit de la Appleton. În timp ce eu mă jucam cu țîncii polonezi de-a v-ați ascunselea pe sub liniile suspendate, Humboldt se ghistuia la „Henrici“ cu doboș-tort în straturi de nucă de cocos și cremă de nălbă. Eu unul n-am văzut nici pînă azi interiorul de la „Henrici“.

O singură dată am întâlnit-o pe mama lui Humboldt în apartamentul ei sumbru de pe West End Avenue. Semăna cu el. Era tăcută, grasă, cu buze groase, înfășurată într-un halat de baie. Părul îi era alb, încîlcit și lînos, fijian. Avea pete maronii pe mîini, iar pe fața tuciurie pete negre, mari cît ochiul. Humboldt s-a aplecat spre ea ca să-i vorbească, dar bătrîna nu i-a răspuns nimic ci s-a uitat fix la el, cu o intensă iritare femeiască în priviri. Cînd am plecat de acolo, Humboldt arăta mohorît și mi-a spus :

— Îmi dădea voie să plec la Chicago cu condiția să-l spionez pe bătrîn, să copiez extrasele de conturi bancare și numerele facturilor și să notez numele damelor lui. Avea de gînd să-l dea în judecată. E nebună, știi. Numai că a venit crahul și toată averea lui s-a dus pe gîrlă. A murit în Florida, în urma unui atac de cord.

Acesta era fondul pe care se înfiripaseră voioasele și spiritualele lui balade. Humboldt suferea de o nevroză depresivă (după propriul său diagnostic). Avea colecția întreagă a operelor lui Freud și citea reviste de psihiatrie. Odată ce-ai citit *Psihopatologia vieții cotidiene*, rămii convins că viața cotidiană nu-i altceva decît psihopatologie. În privința asta Humboldt nu avea îndoieli. Îmi cita adesea din *Regele Lear* : „În orașe, răzmeriță ; la țară, încăierări ; în palate, trădare ; și s-a rupt legătura dintre tată și fiu“... Accentua pe „tată și fiu“. „Tulburări nimicitoare ne urmăresc, cu neliniști, pînă la groapă.“

Mă rog, fapt este că acolo l-au urmărit tulburările nimicitoare pe el, acum șapte ani. Și de curînd, cînd au fost publicate noile antologii, m-am dus în subsol la „Brentano“ și le-am răsfoit. Poemele lui Humboldt au fost omise. Șnapanii de politicieni și de organizatori ai funeraliilor literare care au alcătuit culegerile astea n-au avut nevoie de desuetul Humboldt. Așadar, toată gîndirea lui, scrierile lui, simțirea lui n-au avut nici o valoare, toate raidurile întreprinse în subtext pentru a extrage la suprafață frumosul n-au avut alt efect

decît acela de a-l zdrobi pe el. A murit într-un hotel sordid din Times Square. Iar eu, un scriitor de cu totul altă factură, am rămas să-l jelesc în prosperitatea mea din Chicago.

Nobila idee de a fi un poet american l-a făcut desigur de multe ori pe Humboldt să se simtă un zănat, un băiețandru, un clown, un neghiob. Duceam o viață de studenți boemi într-o atmosferă de jocuri și de distracții. Poate că America nu are nevoie de artă și de miracole interioare. A avut parte de prea multe miracole exterioare. SUA a însemnat o operație grandioasă, cu adevărat grandioasă. Și cu cît a însemnat mai mult *ea*, cu atît mai puțin am însemnat *noi*. Așa încît Humboldt se comporta ca un cetățean excentric și caraghios. Dar din cînd în cînd se producea cîte o întrerupere în excentricitatea sa, și atunci se oprea și cugeta. A încercat să se gîndească pe sine detașat de această lume americană (și eu am încercat așa ceva). Am putut să-mi dau seama că Humboldt chibzuia la ce-i de făcut între *atunci* și *acum*, între naștere și moarte; încerca să răspundă unor anume mari întrebări. Asemenea meditații nu l-au ajutat să-și însănătoșească mintea. A făcut apel la droguri și la băutură. În cele din urmă, a trebuit să fie supus unor numeroase tratamente de șoc. Avea loc un proces, după cum bine știa: Humboldt *versus* nebunia. Dar nebunia a fost mult mai tare.

Și mie îmi mergea destul de prost atunci cînd Humboldt a acționat din mormînt, ca să spun așa, și a operat o prefacere fundamentală în viața mea. În ciuda fur-tunosului conflict dintre noi doi și a cincisprezece ani de înstrăinare, mi-a lăsat ceva prin testament. Am intrat în posesia unei moșteniri.

Era un tip extrem de amuzant, dar își pierdea mințile. Elementul patologic din el putea să le scape numai ace-lora ce rîdeau prea tare ca să mai poată observa. Humboldt, acest mare frumos rătăcitor, cu fața lui lată, blondă, acest om fermecător, fluent, adînc neliniștit, de

care mă ataşasem atît de puternic, trăia pătimaş tema Succesului. Fireşte, a murit un Ratat. Ce altceva putea să rezulte din capitalizarea unor asemenea noţiuni ? Eu unul am ţinut întotdeauna în rezervă doza de cuvinte sacre. După părerea mea, Humboldt avea o listă prea lungă — Poezie, Frumuseţe, Iubire, Țară Pustie, Alienare, Politică, Istorie, Subconştient. Şi, desigur, Nevroză şi Depresiune, şi astea cu literă mare. După el, cel mai mare nevrotic depresiv din America a fost Lincoln. Şi Churchill, cu ceea ce numea crizele de melancolie ciinească, era un caz clasic de nevroză depresivă.

— Ca şi mine, Charlie, îmi spunea Humboldt. Dar gîndeşte-te puţin — dacă Energia înseamnă Plăcere, iar Exuberanţa înseamnă Frumuseţe, nevropatul cunoaşte Plăcerea şi Frumosul în mai mare măsură decît oricare altul. Căci cine mai cheltuieşte atîta Energie şi atîta Exuberanţă ? Poate că e o stratagemă a psyche-ului pentru a adînci şi mai mult Depresiunea. N-a spus Freud că Fericirea nu-i altceva decît suspendarea Durerii ? Aşadar, cu cît e mai mare Durerea, cu atît mai intensă-i Fericirea. Dar toate astea au o origine anterioară, şi Psyche făureşte dinadins Durerea. În orice caz, Omenirea este uluită de Exuberanţa şi Frumuseţea unor anumiţi indivizi. Cînd un Nebun Depresiv iese din criză, el devine irezistibil. Cucereşte Istoria. Cred că agravarea bolii este o tehnică secretă a Subconştientului. Cît despre faptul că marile personalităţi sau regii ar fi sclavii Istoriei, cred că Tolstoi s-a abătut de la acest adevăr. Nu te amăgi, regii sînt cei mai sublimi nebuni. Eroii Nevrozei Depresive sînt cei ce tîrăsc după ei Omenirea în ciclurile lor şi-i zăpăcesc pe toţi.

Bietul Humboldt nu şi-a impus multă vreme ciclurile lui. Nu a devenit niciodată focarul radios al epocii sale. Depresiunea s-a înstăpînit definitiv asupra-i. Alternările dintre nebunie şi poezie au luat sfîrşit. La trei decenii după ce *Baladele Arlechinului* îi aduseseră celebritatea, a murit de un atac de inimă într-un hotel din strada Patruzeci, una dintre prelungirile în centru ale faimosului cartier Bowery. S-a întîmplat ca în noaptea

aceea să mă aflu la New York. Sosisem acolo într-o chestiune de afaceri — adică de apă de ploaie. Nici una dintre afacerile mele nu s-a dovedit vreodată reușită. Înstrăinat de toată lumea, Humboldt își ducea zilele într-un hotel numit Ilcombe. Mai târziu, am trecut pe acolo, să arunc o privire. Asigurările sociale își plasau aici pensionarii. A murit într-o noapte de zăduf înăbușitor. Pînă și eu, care locuiam la „Plaza“, m-am simțit prost în noaptea aceea. Aerul era gros, îmbibat de oxid de carbon. Vibrantele aparate de aer condiționat picurau lichid peste tine, în stradă. O noapte blestemată. Și a doua zi dimineată, în avionul cu reacție 727 cu care zburam îndărăt la Chicago, am deschis „Times“ și am descoperit necrologul lui Humboldt.

Știam că Humboldt avea să moară curînd, pentru că-l văzusem pe stradă cu două luni înainte, și peste întreaga lui făptură se așternuse moartea. El nu mă observase. Arăta cenușiu mătăhălos bolnăvicios colbuit; cumpărase un covrig uscat și-l mîncea. Prînzul lui. Ascuns îndărătul unei mașini parcate, l-am urmărit. Nu m-am apropiat de el, simțeam că ar fi fost imposibil. Mă aflu și eu o dată în viața mea la New York cu o treabă serioasă, adică nu mă țineam după o fustă ci pregăteam un articol pentru o revistă. Și chiar în acea dimineată zburasem deasupra New Yorkului, într-un convoi de elicoptere ale serviciului de Pază a Coastei, împreună cu senatorii Javits și Robert Kennedy. După aceea fusesem invitat la un dejun politic în Central Park, la Taverna din Poiană, unde toate celebritățile cad în extaz cînd dau cu ochii unii de alții. Pe de altă parte, eram, cum se spune, „în mare formă“. Eu ori arăt bine, ori complet paradiat. Atunci, însă, știam că arăt bine. Și-apoi aveam punga plină și tocmai făcusem o sumedenie de cumpărături în gînd, zgîndu-mă la vitrinele de pe Madison Avenue. Dacă vreo cravată Cardin sau Hermès mi-ar fi încîntat ochii, aș fi putut s-o cumpăr fără să întreb de preț. Pîntecele meu era perfect plat, purtam chilôți de boxer din fibre de bumbac

mercerizat supraelastic special, de opt dolari perechea. Mă înscrisesem la un club de atletism din Chicago și, cu un vîrstnic efort, mă mențineam în formă. Practicam un joc cu mingea, repede și dur, un fel de tenis. Așadar cum aș fi putut să mă apropiu de Humboldt? Ar fi însemnat mult prea mult. În timp ce eu mă aflasem în heliicopter, planînd peste Manhattan, privind New Yorkul de parc-aș fi plutit într-o barcă cu fund de sticlă deasupra unui recif tropical, Humboldt bijbia probabil printre sticlele lui să mai descopere un strop de suc pe care să-l amestece cu ginul de dimineată.

După moartea lui Humboldt, am acordat și mai multă atenție exercițiilor de cultură fizică. De Ziua Grati-tudinii, la Chicago, am luat-o la sănătoasa ca să scap de un borfaș. A țîsnit dintr-o străduță întunecoasă, iar eu am zbughit-o cît ai clipi. A fost un reflex pur. Am făcut un salt și apoi un sprint pe mijlocul străzii. În adolescență nu eram un alergător prea grozav. Cum se face că acum, la cincizeci și cinci de ani, am fost bine-cuvîntat cu harul fugii și cu putința unor accese de viteză? Mai tîrziu, în aceeași noapte, mă împăunam de zor: „Încă mai sînt în stare să las în urmă un mucos într-o alergare de o sută de iarzi“. Și față de cine mă fuduleam cu iuteala picioarelor mele? Față de o fată tînră pe nume Renata. Eram amîndoi în pat. I-am povestit cum mi-am luat picioarele la spinare — cum am alergat ca fugărit de diavol, cum pur și simplu am zburat. Iar ea mi-a dat replica întocmai ca la carte (ah, curtoazia, amabilitatea fetelor ăstora frumoase!):

— Ești într-o formă grozavă, Charlie. Nu pari foarte voinic, dar ești robust, viguros și în plus ai eleganță.

Spunînd acestea mi-a mîngîiat coapsele.

Și-așa, prietenul meu Humboldt se stinsese. Cred că pînă și osemintele i s-au pulverizat în cimitirul săracilor. Poate că n-a mai rămas nimic în groapă lui decît un pumn de funingine. Dar Charlie Citrine încă e mai iute de picior decît criminalii înrăiți de pe străzile din Chicago, și Charlie Citrine e într-o formă grozavă, și se lăfăie în pat alături de o femeie voluptuoasă. Citrine

ăsta a ajuns acum în stare să execute și un anumit exercițiu Yoga, și a învățat să stea în cap, ca să-și atenueze durerile artritice. Despre colesterolul meu foarte scăzut Renata era bine informată. De asemeni, îi repetam mereu comentariile doctorului asupra prostatei mele surprinzător de tinere și a electrocardiogramei mai mult decât normale. Consolidat în iluzii și în idiotie de aceste falnice rezultate medicale, îmbrățișam o Renată pieptoasă pe salteaua mea tare. Se uita la mine cu ochi plini de pietatea iubirii. Iar eu îi inhalam miresma delicioasă, participând personal la triumful civilizației americane. Dar pe un fantomatic pavaj de lemn dintr-un Atlantic City al minții mele, vedeam înaintînd un Citrine pe muchea senilității, cu spatele cocîrjat, și debil. Oh, debil, foarte debil, împins într-un scaun cu roți pe lingă văturelele sărate, văturele meschine, neînsemnate, ca și mine. Și cine îmi împingea scaunul ? Renata ? Acea Renată pe care am atras-o în violentele bătălii ale fericirii printr-o strategie demnă de generalul Patton ? Nu. Renata era o fată grozavă, dar n-o puteam vedea îndărătul scaunului meu pe roate. Renata ? Nu Renata. Categorie nu.

Cînd m-am întors la Chicago, Humboldt a devenit unul dintre morții mei importanți. Petrec mult prea mult timp meditănd și comunicînd cu morții. Pe de altă parte, numele meu era legat de al lui Humboldt și, pe măsură ce trecutul se îndepărta, anii pătruzeci începeau să capete valoare pentru fabricanții de pînzeturi culturale multicolore ; or, se dusesese vestea că la Chicago era unul, încă în viață, pe nume Charles Citrine, care a fost prietenul lui Von Humboldt Fleisher. Feluriți indivizi care publicau articole, teze de doctorat sau cărți mi-au scris sau au venit personal ca să discute cu mine subiectul Humboldt. Trebuie să spun că la Chicago, Humboldt constituia o temă firească de meditație. Așezat la capătul sudic al Marilor Lacuri — douăzeci la sută din rezerva de apă proaspătă a întregii omeniri — Chicago, cu gigantica lui viață exterioară,

conține în el toată problema poeziei și a vieții lăuntrice din America. Aici, poți contempla asemenea lucruri printr-un soi de transparență acvatică.

— Domnule Citrine, cum explicați dumneavoastră ascensiunea și decăderea lui Von Humboldt Fleisher ?

— Tinere, cum intenționezi să folosești cele aflate despre Humboldt ? Să publici articole și să faci carieră ? Asta-i capitalism curat.

Mă gîndeam la Humboldt cu mai multă seriozitate și durere decît ar reieși din relatările de mai sus. N-am iubit prea mulți oameni. Așa încît nu-mi pot îngădui să pierd pe vreunul din ei. O dovadă infailibilă a dragostei mele era faptul că-l visam pe Humboldt atît de des. De fiecare dată cînd îmi apărea, eram teribil de impresionat și plîngeam în somn. O dată am visat că ne-am întîlnit la *drugstore*-ul lui Whelan, la colțul dintre străzile Șase și Opt din Greenwich Village. Nu arăta dărîmat plumburiu și buhăit ca atunci cînd îl văzusem pe strada Patruzeci-și-șase, ci era Humboldt cel trupeș și normal din anii maturității. Stătea lîngă mine, la robinetul de sifon, ținînd o Coca-Cola în mînă. Am izbucnit în plîns și l-am întrebât :

— Unde ai fost ? Credeam c-ai murit.

Era foarte blînd, calm, părea extrem de mulțumit, și mi-a spus :

— Acum înțeleg totul.

— Totul ? Ce e totul ?

Da' el s-a mulțumit doar să-mi repete :

— Totul.

N-am putut scoate mai mult de la dînsul și am plîns de fericire. Firește era numai un vis, din acelea pe care le vizezi cînd sufletul ți-e bolnav. Cînd sînt treaz, caracterul meu e departe de a fi un bronz. N-o să mi se ridice niciodată o statuie pentru caracter. Și lucrurile de felul ăsta probabil că sînt perfect clare pentru cei morți. Ei au terminat în sfîrșit cu problema, nebuloasa, pămînteasca și umana noastră sferă. Simt că atîta timp cît trăiești privești lucrurile dinăuntru în afară, pornind de la ego, centrul tău ; pe cînd în

moarte ai o situație periferică și privești dinafară înăuntru. Îți întâlnești vechiul prieten la Whelan, încă luptându-se cu povara apăsătoare a egocentrismului, și-l încurajezi dându-i a înțelege că atunci când o să-i vină și lui rîndul să pășească în eternitate, o să înceapă și el să înțeleagă și, în sfîrșit, își va putea forma și el o idee despre cele ce se întîmplă aici. Cum nimic din toate astea nu are vreo bază științifică, ne temem să le formulăm măcar în gînd.

Mă rog, voi încerca să recapitulez : la douăzeci și doi de ani Von Humboldt Fleisher a publicat prima lui carte de balade. Ți-ai fi închipuit că progenitura unor imigranți neurotici din strada Optzeci-și-nouă și din West End — cu un tată extravagant care-l vîna pe Pancho Villa și care, în fotografia pe care mi-a arătat-o Humboldt, avea un păr atît de creț de nu i se ținea pe cap chipiul militar ; și cu o mamă dintr-o familie à la „Potash și Perlmutter“, gureșă, fertilă, „afacerile-s afaceri și base-ballul e base-ball“, smeadă și drăguță lă-nceput, mohorită nebună și tăcută mai apoi — ți-ai fi închipuit că un asemenea tînăr va scrie stîngaci, că sintaxa lui va fi inacceptabilă pentru criticii fastidioși apărători ai Protestantismului și ai Tradiției Aristocratice.

Ei bine, nicidecum. Baladele lui erau pure, muzicale, spirituale, radioase, umane. Cred că erau platonice. Prin „platonice“ înțeleg o perfecțiune originară la care tînjesc să se întoarcă toate făpturile umane. Da, rostirile lui Humboldt erau impecabile. America eleganței aristocratice nu avea pricină de îngrijorare. Se agitase speriată — se așteptase ca din mahalale să se înalțe Anti-Christ. Și, în schimb, acest Humboldt Fleisher a întîmpinat-o cu ofranda iubirii. S-a comportat ca un gentleman. S-a dovedit fermecător. Așa încît a fost receptat cu multă căldură. Conrad Aiken l-a lăudat, T.S. Eliot a primit foarte favorabil poemele lui, chiar și Yvor Winters a avut un cuvînt bun de spus. Cît despre mine, am împrumutat treizeci de dolari și, mînat de entuziasm, am plecat la New York ca să discut cu el în Bedford Street. Asta se întîmpla în 1938.

Am traversat Hudsonul cu feribotul de la Christopher Street ca să mîncăm moluște în Hoboken și am discutat problemele poeziei moderne. Vreau să spun că Humboldt a vorbit tot timpul. Să fi avut dreptate Santayana ? Să fie poezia modernă barbară ? Poeții moderni dispun de un material mult mai încîntător decît Homer sau Dante. Ceea ce le lipsește însă este un ideal lucid și ferm. A fi creștin e imposibil, a fi păgîn la fel de imposibil. Și atunci ce-ți mai rămîne ?

Venisem să aud că lucrurile mari pot fi adevărate. Așa mi s-a spus pe feribotul de la Christopher Street. Trebuiau făcute gesturi mărețe, și Humboldt le făcea. Mi-a spus că poeții ar trebui să descopere cum poate fi ocultă America pragmatică. Toate astea mi le-a turnat în acea zi. Iar eu îl ascultam cuprins de beatitudine, gătît ca un plasator de perii Fuller, într-un sufocant costum de lînă, cumpărat de gata, pe care mi-l pasase frate-meu Julius. Pantalonii mi-erău prea largi în talie și cămașa se balona, pentru că frate-meu Julius avea bustul umflat. Mi-am șters transpirația cu o batistă brodată cu inițiala J.

Humboldt tocmai începuse să se îngreșe. Se lățise în umeri, dar era încă strîmt în șolduri. Mai tîrziu a făcut un pîntece proeminent, ca Babe Ruth. Picioarele lui nu aveau astîmpăr și executau mișcări nervoase. În partea de jos, comedie de picioare tîrșiite ; în partea de sus, atitudine princiară și demnă, un anume farmec aiuristic. O balenă ieșită la suprafață, care ar înota pe lingă barca ta, te-ar putea privi așa cum te privea el, cu ochii lui cenușii, depărtați unul de celălalt. Era și fin și grosolan, și greoi și aerian, iar fața îi era palidă și întunecată. Părul castaniu-auriu îi zbura în sus — două creste luminoase cu un jgheab întunecat între ele. Fruntea îi era brăzdată de o cicatrice. În copilărie căzuse pe tăișul unei patine, pînă și osul frunții îi fusese crestă. Buzele palide erau groase, avea o gură cărnoasă și dinți ce păreau imaturi, ca dinții de lapte. Își fuma țigările pînă la ultima scînteie, iar cravata și haina aveau pete de arsură.

Subiectul din această după-amiază a fost Succesul. Eu eram provincialul și el mă iniția... Îmi puteam da seama, mă întreba, ce însemna să rupi gura târgului cu poemele tale, și apoi să publici în continuare eseuri critice în „Partisan“ și în „Southern Review“ ? Avea multe să-mi spună despre Modernism, Symbolism, Keats, Rilke, Eliot. Era și un băutor de nădejde. Apoi mai erau și femeile. În plus, New Yorkul se dovedea pe atunci un oraș foarte rusofil, așa încît pretutindeni nu auzai vorbindu-se decît despre lucruri rusești. Era cazul clasic, după cum afirma Lionel Abel, al unei metropole care jinduia să aparțină altei țări. New Yorkul visa să abandoneze America de Nord și să se mute în Uniunea Sovietică. În conversația lui, Humboldt luneca foarte ușor la Rosa Luxemburg și la Lenin. Îmi vorbea despre palatul Smolnîi, despre lucrarea lui Sidney Hook *De la Hegel la Marx*, despre lucrarea lui Lenin *Statul și Revoluția*. Apoi, revenind la problemele lui, îmi spunea :

— Mie succesul îmi dă vertij, Charlie. Ideile mele îmi fură somnul. Mă culc fără să fi luat un strop de băutură în gură și camera se învîrtește cu mine. Și tu o să pățești la fel, ai să vezi. Îți spun toate astea ca să te pregătesc, urma Humboldt.

Cînd era vorba să te fleteze, se pricepea de minune.

Ațîțat la culme, mă arătam totuși neîncrezător. Desigur însă că mă pregăteam cu asiduitate și speram să-i dau gata pe toți. În fiecare dimineată, cînd ne reuneam cei din echipa vînzătorilor de perii Fuller, ne spuneam în cor : „Mie-mi merge mișto, tu cum o duci ?“ Dar realmente o duceam mișto. Nu era cazul să mă prefac. Nici că s-ar fi putut să fiu mai plin de avînt ; bucuria de a le saluta pe gospodine, de a intra la ele ca să le văd bucătăriile, de a le asculta poveștile și văicărelile. Pe atunci, pasionata ipohondrie a ovreiceilor era încă un lucru nou pentru mine, așa că le ascultam cu mare interes povestindu-mi despre tumorile și picioarele lor umflate. Le ceream să-mi vorbească despre căsniciile lor, despre nașteri, bani, boli și morți. Da, încercam să le divid în categorii și stăteam de vorbă

cu ele la o cafea. Le categoriseam în mic-burgheze, mîncătoare de soți, ariviste, isterice, etcetera. Dar scepticismul meu analitic n-avea prea mare efect asupra-mi. Erăm prea entuziaști. Așa încît, îmi plasam plin de elan periile și, cu același elan, mă duceam serile la Greenwich Village unde-i ascultam pe cei mai selecți vorbitori din New York : Schapiro, Hook, Rahv, Huggins și Gumbein. Coplesit de elocința lor, mă simțeam ca o miță într-o sală de concert. Dar Humboldt era cel mai bun dintre toți. Era, pur și simplu, Mozartul conversației.

Pe feribot, Humboldt îmi spunea :

— M-am lansat prea de tîrziu, și am necazuri.

Și se declanșa. Perorația lui îi absorbea pe Freud, Heine, Wagner, Goethe în Italia, apucăturile lui Wild Bill Hickok, gigantul din New York, Ring Lardner despre teatrul de operă, Swinburne despre flagelare, John D. Rockefeller despre religie. Printre meandrele acestor variații, tema era mereu reluată, ingenios și fascinant. În acea după-masă, străzile păreau acoperite cu scrum, dar puntea feribotului era de un cenușiu luminos. Humboldt arăta șleampăt și măreț, mintea lui unduia ca apa și ca valurile părului blond care-i flutura pe creștet, fața cu ochii cenușii, foarte depărtați, îi era albă și încordată, mîinile adînc înfipite în buzunare, picioarele în ghetete de polo lipite unul de celălalt.

— Dacă Scott Fitzgerald ar fi fost protestant, spunea Humboldt, Succesul nu i-ar fi fost atît de fatal. Uită-te de pildă la Rockefeller Senior, ăsta a știut cum să întîmpine Succesul, a declarat, pur și simplu, că Dumnezeu i-a dăruit toată averea. Firește că i-a dat-o în gestiune. Asta înseamnă calvinism.

Odată ce pomenea de calvinism, puteai fi sigur că avea să se lanseze în problema Grației și Corupției. De la corupție trecea la Henry Adams, care afirmase că, oricum, în cîteva decenii progresul mecanic o să ne facă să ne frîngem gîtul, de la Henry Adams trecea la problema predominanței într-o epocă de revoluții, la amalgamarea raselor, la masă, și de la acestea se întorcea

la Tocqueville, Horatio Alger, și Ruggles de la Red Gap. Fiind mare amator de cinema, Humboldt citea regulat magazinul „Zvonurile Ecranului“. Își amintea de Mae Murray, ca de o zeiță în paiete, pe scenă la Loew, înviind puștimea s-o viziteze în California.

— A fost mare stea în „Regina Tasmaniei“ și în „Circe Vrajitoarea“ și a sfârșit ca o babornită nenorocită într-un azil de săraci. Și ce să mai vorbim despre ăla cum-naiba-i-zice care s-a sinucis la spital? A luat o furculiță și și-a străpuns inima, bătându-și-o în piept cu tocul pantofului, nefericitul!

Asta era un lucru trist. De fapt, nu-mi păsa deloc cîți oameni mușcau țărîna. Eu unul eram încîntător de fericit. Pînă atunci, nu mai fusesem în casa unui poet, nu mai băusem gin curat, nu mai mîncasem moluște fierte în abur, nu mai simțisem mirosul fluxului mării. Nu mai auzisem vorbindu-se în felul acela despre afaceri, despre puterea lor de a împietri sufletul. Humboldt vorbea splendid despre splendizii, abominabilii bogătași. Te făcea să-i vezi de după scutul artei. Monologul lui era un oratoriu în care el cînta și executa toate partiturile. Avîntîndu-se în înalturi, începu să vorbească despre Spinoza, despre felul în care valorile eterne și infinite îți hrănesc spiritul cu încîntare. Acesta era Humboldt cărturarul, care absolvise strălucit filozofia cu marele Morris R. Cohen. Mă îndoiesc că ar fi vorbit la fel în fața oricui altcuiva cu excepția unui puștan din provincie. Dar după ce isprăvi cu Spinoza, Humboldt păru puțin abătut și-mi spuse:

— O mulțime de oameni așteaptă să mă vadă doborît, cu fața la pămînt. Am un milion de dușmani.

— Serios? De ce?

— Nu cred să fi citit vreodată despre comunitatea canibalică a indienilor Kwakiutl, urmă învățatul Humboldt. Acolo, neofitul, după ce-și execută dansul de inițiere, cade într-un soi de exaltare și se ospătează cu carne de om. Dar dacă săvîrșește vreo greșeală în ritual, atunci întreaga adunare îl sfîșie în bucăți.

— Dar cum se poate ca poezia să-ți aducă un milion de dușmani ?

Mi-a răspuns că-i pusesem o întrebare inteligentă dar, evident, nu era sincer. Se întunecă la față și vocea îi deveni ștearsă — dogită — de parcă în gama lui rezonantă se strecurase un zângănit de tinichea. Acesta se auzea acum.

— Eu gîndesc despre mine că aduc o jertfă pe altarul artei, dar alții nu văd lucrurile tot așa.

Nu, clar că nu fusese o întrebare inteligentă ; simplul fapt că o pusesem denota că nu cunoșteam Răul, și din moment ce nu cunoșteam Răul, admirația mea era lipsită de valoare. M-a iertat însă, pentru că nu eram decît un copilandru. Dar cînd am auzit zângănitul acela de tinichea, mi-am dat seama că trebuie să învăț să mă apăr. Humboldt dăduse cep afecțiunii și admirației mele, care se revărsau acum într-un ritm primejdios. Hemoragia asta de solitudine avea să mă slăbească, și cînd o să fiu slab și neajutorat o s-o iau pe coajă. „Aha ! mi-am zis, vrea să-i țin isonul fără să crînesc. O să mă terorizeze. Trebuie să fiu cu ochii-n patru.“

În acea noapte apăsătoare cînd am avut parte din plin de succesul meu, Humboldt a organizat un pichet de protest în fața teatrului Belasco. Tocmai i se dăduse drumul de la Bellevue. Strada era îmbăiată de o imensă reclamă luminoasă : *Von Trenck de Charles Citrine*. Mii de becuri electrice scînteiau. Sosisem în ținută de gală, și în fața teatrului am dat peste Humboldt cu o șleahță de golani și suporteri. Am coborît din taxi, împreună cu prietena mea, și am fost prins în învălmășeala de pe trotuar. Poliția stăvilea mulțimea. Suporterii lui zbierau și făceau tărăboi, iar Humboldt își purta pancarta ca pe o cruce. Pe această pancartă de pînză sta scris cu litere cursive, în culori luminoase : „Autorul acestei Piese este un Trădător“. Demonștranții erau îmbrînciți îndărăt de către poliție, așa încît Humboldt și cu mine nu ne-am întîlnit față-n față. Doream să fie mătrășit ? m-a întrebat asistentul de regie.

— Nu, am răspuns, tremurînd jignit. Pe vremuri eram protejatul lui. Am fost buni prieteni, trăsnițul naibii ! Lăsați-l în pace.

Demmie Vonghel, tînăra care mă însoțea, mi-a spus :

— Ai o inimă bună, Charlie ! Așa e, ești un om bun.

Von Trenck a ținut afișul pe Broadway timp de opt luni. Aproape un an de zile m-am bucurat de atenția publicului, fără să-l fi învățat în schimb ceva.

Acum să revenim la moartea lui Humboldt : a murit la Ilcombe, în apropiere de teatrul Belasco. Din cît am putut reconstitui faptele, și-a petrecut ultima noapte șezînd pe pat în camera lui sordidă și, probabil, citînd. Cărțile pe care le-am găsit la el erau poemele lui Yeats și *Fenomenologia* lui Hêgel. Pe lîngă acești autori vizionari mai erau și ziarele „Daily News” și „Post”. Se ținea la curent cu sportul și cu viața de noapte, cu avioanele cu reacție și activitățile clanului Kennedy, cu prețurile automobilelor vechi și cu anunțurile publicitare. Devastat de boală cum era, își menținea interesul de american normal. Apoi, pe la trei dimineța — nu prea avea somn în ultima vreme — i-a venit ideea să-și care jos gunoiul și, în lift, l-a lovit un atac de cord. Sub impulsul durerii, se pare că a căzut peste panoul cu butoane, apăsîndu-le pe toate, inclusiv butonul de alarmă. Toate soneriile sunau, ușile liftului s-au deschis, el s-a împieticit pînă într-un coridor unde s-a prăbușit răsturnînd găleata de gunoi și răspîndînd în jur cutii de conserve, zaț de cafea, și sticle goale. Simțînd că se îmbăușă, și-a sfîșiat cămașa. Cînd au sosit polițiștii ca să transporte cadavrul la spital, l-au găsit cu pieptul gol. Spitalul a refuzat să-l mai primească, așa că l-au dus la morgă. Printre cei ce lucrau la morgă nu se numărau cititori de poezie modernă. Numele Von Humboldt Fleisher nu le-a spus absolut nimic. Drept care a zăcut acolo, un anonim în plus.

De curînd l-am vizitat pe unchiul lui, Waldemar, în Coney Island. Bătrînul jucător de curse era internat într-un azil. Mi-a spus :

— Polițiștii l-au jumulit pe Humboldt. I-au luat ceasul și banii, ba chiar și stiloul. El folosea întotdeauna un stilou. Nu scria poezie cu pixul.

— Ești sigur că avea bani la el ?

— Niciodată nu se mișca fără minimum o sută de dolari în buzunar. S-ar cuveni să știi cum ținea el la bani. Îmi lipsește băiatul ! Tare-mi mai lipsește !

Simțeam și eu ce simțea Waldemar. Moartea lui Humboldt mă mișca mai mult decît gîndul la propria mea moarte. Făcuse el ce făcuse ca să fie jelit și să i se simtă lipsa. Humboldt dădea o încărcătură emoțională sufletului său, iar fața lui oglindea cele mai grave, cele mai fundamentale simțăminte omenești. O față ca a lui nu putea fi niciodată uitată. Dar cu ce finalitate fusese creată ?

Recent, chiar primăvara trecută, m-am pomenit gîndindu-mă la acest lucru, printr-o asociație foarte bizară. Mă afluam cu Renata într-un tren în Franța, făcînd o călătorie pe care, ca majoritatea călătoriilor, nici n-o dorisem și nici nu-mi folosea la nimic. Renata mi-a atras atenția asupra peisajului, spunîndu-mi :

— Nu-i așa că-i frumos ?

Am privit afară și am văzut că avea dreptate. Era într-adevăr frumos. Dar eu am văzut de multe ori Frumosul, așa încît am închis ochii. Am izgonit idolii de lut ai Aparențelor. Aidoma cu toți ceilalți, fusesem și eu învățat să văd acești idoli, dar mă săturasem de tirania lor. Ba chiar îmi spuneam că vălul pictat nu mai e ce-a fost odată. Se uzase și el. Ca ruloul de prosop dintr-o toaletă mexicană. Mă gîndeam la forța abstracțiunilor colective, și așa mai departe. Mai mult ca oricînd tînjim după scinteietoarea vioiciune a iubirii neîngrădite și, mai mult ca oricînd, idolii sterpi ni se pun de-a curmezișul. O lume de categorii, golită de spirit, așteaptă să-i reînvie viața. Humboldt părea să

fie un instrument al acestei reînvieri. Misiunea sau vocația îi era întipărită pe față. Speranța unei noi frumuseți. Făgăduința, taina frumuseții.

Întimplător, în SUA, lucrul acesta le conferă oamenilor o înfățișare foarte străină.

Era în firea lucrurilor ca Renata să-mi atragă atenția asupra Frumosului. Avea o participare personală la el, era direct legată de Frumusețe.

Și totuși, fața lui Humboldt arăta limede că el înțelesese ce era de făcut. Și mai arăta că nu se dăduse în lături s-o facă. Obişnuia și el să-mi atragă atenția asupra peisajelor. Spre sfîrșitul anilor patruzeci, el și Kathleen, tineri căsătoriți, s-au mutat din Greenwich Village la țară în New Jersey și, cînd le-am făcut o vizită, Humboldt nu vorbea de altceva decît de glie, arbori, flori, portocale, soare, Paradis. Atlantida, Radamante. Turuia despre William Blake la Felpham și Paradisul lui Milton, și înjura orașul. Orașul era o imputăciune. Pentru a-i putea urmări complicata conversație era nevoie să-i cunoști lecturile fundamentale. Eu i le știam: *Timaeus* al lui Platon, Proust despre Combray, Vergiliu despre muncile agricole, Marvell despre grădini, poezia caraibiană a lui Wallace Stevens, și așa mai departe. Una din explicațiile apropierei dintre mine și Humboldt era aceea că mă dovedisem dispus să urmez întregul curs.

Humboldt și Kathleen locuiau deci într-o vilăsoară la țară. De cîteva ori pe săptămînă Humboldt venea la oraș pentru treburi — treburi de poet. Se afla în culmea gloriei, deși nu și a capacităților sale. După cîte știam, avea vreo patru sinecuri. Se poate să fi fost mai multe. Considerînd normal să trăiesc din cincisprezece dolari pe săptămînă, nu eram în stare să-i evaluez nevoile și veniturile. Era foarte misterios în chestiunile astea, dar făcea aluzii la sume mari. Și acum fusese numit la Princeton pe un an de zile, ca suplinitor al profesorului Martin Sewell. Sewell urma să țină în Damasc niște cursuri asupra lui Henry James. Și prietenul său, Humboldt, avea să-l suplinească. În programul

catedrei era prevăzut și un preparator, iar Humboldt m-a recomandat pe mine. Speculînd serios boom-ul cultural postbelic, recenzasem tone de cărți pentru „The New Republic” și „Times”. Humboldt mi-a spus :

— Sewell ți-a citit recenziile. Te consideră bun. Și-apoi arăți simpatic și inofensiv cu ochii tăi negri plini de ingenuitate, și cu manierele tale frumoase de băiat din Midwest. Bătrînul ar vrea să te vadă la mutră.

— Să mă vadă la mutră ? E prea bețiv ca să poată duce o frază pînă la capăt.

— Vezi, e-așa cum am spus, tu *pari* un ingenuu simpatic pînă cînd te atinge careva la coarda sensibilă. Ce te ții așa de trufaș ? Nu-i decît o formalitate. Totu-i gata aranjat.

„Ingenuu” era unul dintre cuvintele rele ale lui Humboldt. Îndopat cu literatură psihologică, vedea prin mine ca prin sticlă. Visările și aerele mele eterice nu-l înșelau nici o clipă. Știa să recunoască șiretenia și ambiția, agresiunea și moartea.

Registrul conversației sale era extins la maximum și, în timp ce plecam la țară în Buickul lui de ocazie, Humboldt se descărca în rafale, pe măsură ce plaiurile zburau pe lîngă noi : boala napoleonică, Julien Sorel, *le jeune ambitieux* al lui Balzac, portretul făcut de Marx lui Ludovic Bonaparte, Individul Universal Istoric al lui Hegel. Humboldt era cu deosebire atașat de Individul Universal Istoric, interpretul Spiritului, misteriosul conducător care impune omenirii sarcina de a-l înțelege, etoetera. Asemenea subiecte erau frecvent disputate în Village, dar Humboldt împrumuta discuțiilor o inventivitate specifică, o energie demențială, o pasiune pentru sofisticare și pentru echivocuri finneganești, pentru aluziv.

— Și în America, zicea el, individul acesta hegelian o să răsară, probabil, din aripa de stînga. Născut poate la Appleton, Wisconsin, ca Harry Houdini sau Charlie Citrine.

— Cei ai cu mine ? Ești foarte departe de realitate.

Pe vremea aceea Humboldt mă cam irita. Într-o seară, la țară, o prevenise împotriva-mi pe Demmie Vonghel, prietena mea, izbucnind dintr-o dată la cină :

— Trebuie să fii atentă în ce-l privește pe Charlie. Eu cunosc fetele de genul tău. Investiți prea mult într-un bărbat. Charlie e dracul gol.

Îngrozindu-se singur de această ieșire, s-a ridicat de la masă și a fugit afară. Îl auzeam cu toții pășind greoi pe prundișul drumului de țară, cufundat în întinerie. Demmie și cu mine am mai rămas un timp cu Kathleen. În cele din urmă, Kathleen vorbește :

— Charlie, să știi că ține foarte mult la tine. Dar i-a incolțit lui o idee în cap. Cum că tu ai avea o misiune — un soi de misiune secretă — și că în oamenii astfel aleși nu poți avea deplină încredere. Și Demmie îi place. Are impresia că o ocrotește. Dar n-are nimic personal cu tine. Nu te-ai supărat, nu ?

— Să mă supăr pe Humboldt ? E prea fantastic ca să te poți supăra pe el. Mai ales când se erijează în ocrotitor al fecioarelor.

Demmie părea să se amuze. Orice femeie tânără ar aprecia asemenea sollicitudine. Mai târziu însă m-a întrebant în felul ei abrupt :

— Ce-i chestia aia cu misiunea ?

— Aiureli.

— Dar parcă și tu mi-ai spus odată ceva asemănător, Charlie. Sau lui Humboldt i se năzăresc cai verzi pe pereți ?

— Ți-am spus că uneori am senzația ciudată că aș fi timbrat și expediat prin poștă și că se așteaptă să fiu livrat undeva, la o adresă importantă. S-ar putea să conțin unele informații neobișnuite. Dar toate astea-s prostii.

Demmie — numele ei întreg era Anna Dempster Vonghel — preda latina la liceul Washington Irving, chiar la răsărit de Union Square, și locuia pe Barrow Street.

— Există în Delaware un colț olandez, zicea Demmie. Și de acolo se trag Vonghelii.

Făcuse studii superioare, studiase limbile clasice la Bryn Mawr, dar fusese și delincventă minoră și la cincisprezece ani făcuse parte dintr-o bandă de hoți de automobile.

— Din moment ce ne iubim, ai dreptul să știi totul, îmi spunea ea. Am cazier — furt de piese de mașini, marijuana, delikte sexuale, automobile furate, urmărită de poliție, accidente de mașină, spital, punere în libertate sub supraveghere, tot tacîmul. Dar știu pe de rost și trei mii de versete din Biblie. Am fost crescută în frica iadului și a osîndei veșnice.

Taică-său, milionar de prin ținuturi sălbatice, se plimba în Cadillacul lui și scuipa pe fereastră.

— Se spală pe dinți cu detergent de bucătărie. Își dă obolul la biserică. Conduce autobuzul Școlii duminicale. Ultimul dintre vechii Fundamentalști. Numai că pe aici mișună puzderii din ăștia, spunea Demmie.

Demmie avea ochi albaștri cu albul foarte limpede și un nas în vînt, care te privea obraznic, aproape la fel de expresiv și de imperativ ca și ochii. Dinții din față, cam lungi, o făceau să-și țină buzele ușor întredeschise. Capul lunguiet și elegant era acoperit cu un păr auriu, despărțit printr-o cărare în două părți egale, ca perdelele unei case îngrijite. Avea o față din acelea pe care le-ai fi putut vedea acum un secol într-un car Conestoga tras de șase cai, o față de pionier, un soi de față foarte albă. Dar pe mine picioarele ei mă dăduseră gata. Erau extraordinare. Și picioarele astea superbe aveau un defect excitant — genunchii i se atingeau și gambele o porneau puțin pieziș, în afară, astfel încît atunci cînd mergea repede, mătasea bine întinsă a ciorapilor scotea un fișîit ușor, de frecuş. În îngrămădeala de la un cocteil, unde am întîlnit-o prima oară, abia de-am putut înțelege ce-mi spunea, pentru că mormăia în maniera foarte la modă, dar incompreensibilă, a celor din est care mestecă cuvintele între fâlci. În cămașă de noapte însă era o perfectă fată de țară, fiică de fermier, și rostea cuvintele clar și precis. În mod regulat, pe la două noaptea, o trezeau din somn

coșmarurile. Delirurile creștinismului ei. Se războia cu duhurile rele. Se temea de veșnica pedeapsă. Gemea în somn. Apoi se ridica în capul oaselor plîngînd cu sughituri. Iar eu, pe jumătate adormit, încercam s-o alin și s-o îmbărbătez.

— Demmie, iadul nu există.

— Ba eu știu că există. Există un iad — *există*.

— Culcă-ți capul pe brațul meu. Încearcă să adormi din nou.

Într-o duminică de septembrie, în 1952, Humboldt m-a luat cu mașina din fața blocului în care locuia Demmie, pe Barrow Street, lângă teatrul Cherry Lane. Foarte deosebit de tînărul poet cu care mă dusesem la Hoboken ca să mîncăm moluște, arăta acum masiv și corpulent. Demmie cea voioasă mi-a strigat de pe scara de incendiu a etajului trei, unde cultiva begonii — diminețile nu mai păstra nici o umbră de coșmar.

— Charlie, uite-l pe Humboldt la volanul mașinii.

Coborî pe Barrow Street, „primul poet american cu frîne automate“, zicea el. Era copleșit de mistica automobilismului, dar nu știa să parcheze. L-am privit cum încerca să dea îndărăt într-un spațiu potrivit. Eu am o teorie, anume că felul în care își parchează oamenii mașina e foarte grăitor pentru imaginea intimă pe care și-o formează despre ei înșiși și relevă ceea ce gîndesc despre părțile lor dosnice. Humboldt intra de două ori pe trotuar cu o roată din spate și în cele din urmă renunță și stinse motorul. Apoi coborî din mașină, într-o jachetă sport cadrilată și ghețe de polo strînse cu o curelușă, și trînti portiera care părea lungă de doi iarzi. Salută muțeste, cu buzele-i groase lipite. Ochii cenușii păreau mai depărtați ca oricînd — balena înotînd la suprafață pe lângă barca de pescari. Fața lui frumoasă se îngroșase și se răvășise. Era somptuoasă, era o față de Buddha, dar nu calmă. Eu mă gătisem pentru întrevvedere profesorală oficială, eram închingat, înfășurat, butonat. Mă simțeam ca o umbrelă. Demmie își asumase răspunderea înfățișării mele. Îmi călcase cămașa, îmi alesese cravata, îmi periasse lins părul

negru încă existent pe atunci. Am coborît scările, și iată-ne printre cărămidile zgrunțuroase, lăzile de gunoi, trotuarele în pantă, scările de incendiu, Demmie făcându-ne de sus semne cu mâna, și foxterierul ei alb lătrind de pe pervazul ferestrei.

— Petrecere frumoasă !

— De ce nu vine și Demmie ? Kathleen o așteaptă.

— Trebuie să corecteze tezele de latină. Și să-și facă planul de lecții.

— Dacă e atît de conștiincioasă, poate face astea toate și la țară. Am s-o conduc la gară la primul tren.

— N-o să accepte. Și-apoi cîinele ei n-o să fie pe placul pisicilor tale.

Humboldt n-a mai stăruit. Ținea foarte mult la pisici. Și-acum parcă văd încă în fața ochilor cele două marionete ciudate ocupînd locurile din față ale mașinii de patru persoane care sforăia și rîșnea. Micul Buick era scortșosat de noroi și arăta ca un camion militar în cîmpia Flandrei. Roțile erau cam sărite din ax, cauciucurile bufneau excentric. Humboldt conducea cu viteză prin dimineața de toamnă timpurie, anemic însorită, profitînd de duminicala pustietate a străzilor. Era un șofer îngrozitor, luînd din dreapta curbele spre stînga, avîntîndu-se în viteză, apoi frînînd brusc, tîrîndu-se. Eu obiectam. Firește că știam să conduc mult mai bine, dar orice comparație părea deplasată, pentru că el era Humboldt și nu un șofer. În timp ce conducea, stătea cocoșat uriaș asupra volanului, mîinile și picioarele îi tremurau copilărește, și-și ținea țigaretul între dinți. Era agitat, vorbindu-mi brambura, amuzîndu-mă, provocîndu-mă, informîndu-mă, copleșindu-mă. Noaptea trecută nu închisese un ochi. Arăta rău. Desigur că bea virtos, și se ghiftuia cu pilule, o puzderie de pilule. Căra întotdeauna cu el în servietă *Manualul Merck*. Era legat în piele neagră, ca Biblia, îl consulta adesea și găsea farmaciști care-i dădeau ce le cerea. Din acest punct de vedere avea o trăsătură comună cu Demmie. Și ea era o devoratoare de pilule, fără autorizație.

Mașina freca șoseaua, îndreptându-se spre Holland Tunnel. Aflindu-mă atât de aproape de Humboldt, uriașul motorizat, în oribila eleganță capitonată a locurilor din față, simțeam fluxul ideilor și iluziilor care-l străbăteau. Era întotdeauna împresurat de un roi, de o imensitate de idei. Povestea cât de transformat fusese ținutul mlăștinos din Jersey, chiar sub ochii lui, prin construirea de șosele, terasamente și fabrici, sau ce-ar fi însemnat un Buick ca ăsta, cu frîne și direcție automate, în urmă cu cincizeci de ani. Imaginează-ți-l pe Henry James șofind, sau pe Walt Whitman sau pe Mallarmé. Se declanșase: discuta despre mașinism, lux, comandă, capitalism, tehnologie, Mammon, Orfeu și poezie, bogățiile inimii omenești, America, civilizația mondială. Misiunea lui era să închege laolaltă toate acestea și încă ceva în plus. Mașina trecu prin tunel sforăind și schelălăind și ieși din nou în plina lumină a zilei. Coșuri înalte de fabrici, o artilerie cătrănită, lansau maiestuoase salve de fum în tăcere, spre cerul duminical. Mirosul înțepător al rafinăriilor de petrol îți împungea plămînii ca un pinten. Stuful era cafeniu ca supa de ceapă. Tancuri petrolifere zăceau înfundate în canale, vîntul bubuia în rafale, norii pluteau mari și albi. În depărtare, bungalow-urile îngheșuite aveau aerul unei viitoare necropole. Pe străzile măturate de soarele palid, cei vii se duceau la biserică. Sub gheata de polo a lui Humboldt, carburatorul gîfîia iar cauciucurile excentrice zvicneau pe pietrele pavajului. Rafalele de vînt erau atât de puternice că pînă și Buickul greu se bițîia. Am pătruns pe autostrada suspendată Pulaski, iar umbrele traverselor, tăind prin parbrizul dîrdîitor, aruncau vergi asupra-ne. Pe bancheta din spate zăceau talmeș-balmeș cărți, sticle, cutii cu bere, pungi de hirtie — Tristan Corbière, îmi aduc aminte, *Les Amours Jaunes* cu o supracopertă galbenă, „Gazeta poliției“, roză, cu poze de polițiști vulgari și de puicute parșive.

Casa lui Humboldt se afla în fundul Jersey-ului, lîngă granița cu Pennsylvania. Acest ținut marginal nu

era bun de nimic decît pentru crescătorii de pui. Im-
prejurimile erau nepavate, așa încît am plonjat în
prăfărie. Mărăcinii șfichiuiau mașina în timp ce ne
hițînam cu ocoluri uriașe prin maidanele de gunoaie
presărate cu bolovani albi. Țeava de eșapament duduia
atît de tare, încît nu era nevoie de claxon, deși mașina
ocupa întregul drumeag. Oricine ne-ar fi putut auzi
venind.

La un moment dat Humboldt răcni : „Aici e casa
noastră !” și se abătu brusc din drum. Ne hurducarăm
peste o moviliță sau o ridicătură de pămînt. Botul
Buickului săltă, apoi se afundă în bălării. Humboldt
apăsă pe claxon, temindu-se pentru securitatea pisi-
cilor, dar acestea țîșniră și-si găsiră adăpost sub aco-
perîșul șurei care se prăbușise sub greutatea zăpezii
din iarna trecută.

Kathleen ne aștepta în curte, solidă, cu ten de blondă,
frumoasă. Fața ei, în vocabularul complimentelor fe-
meiești, era „admirabil cizelată”. Dar arăta palidă, nu
avea coloritul vieții la țară. Humboldt spunea că ieșea
foarte rar în aer liber. Zăcea în casă și citea. Era exact
ca în Bedford Street, cu excepția faptului că mahalaua
din jur era rurală. Kathleen s-a bucurat cînd m-a văzut,
și mi-a întins mîna cu prietenie, spunîndu-mi :

— Bun-sosit, Charlie. Mulțumesc c-ai venit. Dar
unde-i Demmie, n-a putut să vină ? Îmi pare foarte rău.

Și-atunci mi s-a luminat mintea. O străfulgerare de
o curioasă claritate. Am înțeles poziția în care Hum-
boldt o plasase pe Kathleen, ba am putut-o chiar fer-
mula în cuvinte : „Stai locului. Fii liniștită. Nu clinti.
Fericirea mea s-ar putea să aibă un chip bizar, dar
odată ce voi fi eu fericit, te voi face fericită și pe tine,
mai fericită decît ai visat vreodată să fii. Cînd eu mă
voi simți mulțumit, binefacerile împlinirii se vor răs-
pîndi asupra întregii omeniri.” Oare, îmi spuneam eu,
nu e acesta însuși mesajul forței în zilele noastre ?
Glasul tiranului smintit, care trebuie să-și consume che-
furile personale, în timp ce toți ceilalți își țin gura.
Am sesizat situația pe dată. După aceea mi-am spus

că, probabil, Kathleen are anumite tainice rațiuni femeiești care o determină să-i cînte în strună. S-ar fi zis că și eu îi cîntam în strună și, într-un anume chip, trebuia să-mi țin și eu gura. Humboldt avea unele planuri în legătură cu mine, în afară de Princeton. Cînd nu era poet, se dovedea un fanatic făuritor de planuri. Iar eu eram deosebit de susceptibil la influența lui. De ce se întimplau astfel lucrurile, abia de curînd am început să înțeleg. Dar mă electriza continuu. Găseam încîntător tot ce făcea el. Kathleen era conștientă de acest lucru și, cînd am coborît din mașină, păru să zîmbească în sinea ei. Am rămas locului pe iarba bătătorită.

— Trage adînc în plămîni aerul ăsta, mă îndemnă Humboldt. Cu totul altoeva decît în Bedford Street, nu ? Apoi cită : „Acest castel a fost durat într-o frumoasă așezare.“ Și : „Aici adie-ncîntător suflarea paradisului.“¹

După aceea am început să jucăm fotbal. El și Kathleen jucau mereu. De asta arăta iarba atît de bătătorită. Kathleen își petrecea aproape toată ziua citind. Pentru a înțelege perorațiile soțului ei, spunea dînsa, era necesar să-l ajungă din urmă cu lecturile din Karl Marx, Henry James, Proust, Edith Wharton, și așa mai departe.

— Trebuie să-i fac cîte o scenă ca s-o mai scot din casă să joace fotbal, se plîngea Humboldt.

Kathleen pasa mingea foarte bine — printr-o mișcare puternică, o spirală perfectă. Glasul îi cam pierdea în timp ce alerga în picioarele goale și prindea mingea cu pieptul. Balonul în zbor se legăna ca un fund de rață. Zbura pe sub arțari, peste frînghia de rufe. După atîta încarcerare în automobil și în hainele mele ceremonioase, mă bucuram să joc. Humboldt alerga greoi și dezordonat. El și Kathleen, în pulovere, arătau ca doi ageamii solizi, blonzi, bine căpușiți.

¹ Shakespeare — *Macbeth* I 7.

— Ia te uită la Charlie, sare ca Nijinsky, exclamă Humboldt.

Semănam cu Nijinsky în aceeași măsură în care casa lui semăna cu castelul lui Macbeth. Șoseaua mușcase din faleză pe care fusese ridicată casa, și aceasta începuse să se incline. Cu timpul avea să fie nevoie s-o proptească. Sau să dea în judecată autoritățile, zicea Humboldt. Era gata să dea în judecată pe oricine. Vecinii creșteau păsări pe terenurile acelea amărâte. De jur împrejur numai brusturi, scaieți, stejari pitici, siminoc, gropi calcaroase și smircuri albicioase. Sărăcie lucie. Doar hățiturile ar fi putut prospera aici. Peste drum, puii cloncăneau gutural — îți suna în urechi ca o gâlceavă între imigrante — și copăceii rahitici, stejari și cenușari, arătau subdezvoltați, prăfuiți, niște bieți copaci orfani. Frunzele de toamnă se pulverizaseră și aroma de frunziș mort era plăcută. Arăta pustiu dar aerul părea bun. Pe măsură ce soarele asfîntea, peisajul se preschimba în cadru dintr-un film vechi, tras pe o copie sepia. Apus de soare. O improșcare de roșu dinspre îndepărtata Pennsylvanie, clinchete de tălângi, câini în curțile cu șoproane cafenii. La Chicago învățasem să extrag ceva dintr-un decor atît de sărăcăcios. La Chicago devii un expert al aproape-nimicului. Priveam cu un ochi limpede la o scenă limpede, apreciam cenușarii roșietici, stîncile albe, ruginiul buruienilor, peruca verde de pe creștetul falezei povîrnită la răscruce.

Era mai mult decît simplă apreciere. Devenise atașament. Ba chiar dragoste. Influența unui poet contribuse probabil ca sentimentul meu față de acest loc să evolueze atît de repede. Nu mă refer la privilegiul de a fi fost admis în viața literară, deși se poate ca și acest fapt să fi avut oarecare importanță. Nu, influența de care vorbesc consta în următoarele: una dintre temele predilecte ale lui Humboldt era acea stăruitoare senzație umană că a existat cîndva o lume originară, o lume-mamă care s-a pierdut. Uneori vor-

bea despre Poezie ca despre o milostivă Insulă Ellis¹ în care o hoardă de invadatori au puses la naturalizarea lor și a acestei planete, realizînd o tulburătoare dar insuficient de umanizată imitație a acelei lumimamă. Vorbea despre specia noastră ca despre niște surghiuniți. Dar bunul bătrînul țicnitul Humboldt, îmi ziceam eu (și eram destul de în drept să gîndesc astfel), acceptase acum provocarea provocărilor. Trebuia să ai încrederea unui geniu ca să poți face naveta între peticul ăsta de aici, Nicăieri, New Jersey, și lumea-mamă a glorioaselor noastre origini. De ce dracu ținuse zărghitul ăsta să-și complice astfel existența? I se năzărise, probabil, într-o criză de nebunie, ideea de a cumpăra acest loc. Dar acum, alergînd printre bălării ca să prind mingea ce se legăna zburînd peste frînghia de rufe, în amurg, mă simțeam cu adevărat fericit. Îmi spuneam că poate el va reuși s-o scoată la capăt. Poate că, dacă te-ai rătăcit, e bine să rătăcești și mai mult; dacă tot ai întîrziat la o întîlnire, cel mai bine, poate, e să mergi extrem de încet, așa ne sfătuiește unul dintre iubiții mei scriitori ruși.

Mă înșelam însă amarnic. Humboldt nu acceptase o provocare și nici măcar nu încerca să o scoată la capăt.

Cînd s-a întunecat prea tare ca să mai putem juca, am intrat înăuntru. Casa părea Greenwich Village la țară. Era mobilată cu piese cumpărate la dughene de chilipiruri, la vînzări de lucruri vechi, sau la bazine organizate de biserici, și îți dădea impresia că fusese ridicată pe un fundament de cărți și de hîrtii. Ședeam în camera de zi și beam bere din borcane de unt de arahide. Solida blonda palida încîntătoare ușor-pistruia Kathleen, cu bustul ei plin de vlagă, zîmbea binevoitor, dar în cea mai mare parte a timpului stătea tăcută. Minunate lucruri fac femeile pentru soții lor. Ea iubea un rege-poet și-i îngăduia să o țină captivă la țară. Sorbea bere din borcan. Încăperea era joasă.

¹ Insulă în partea superioară a golfului New York, considerată drept cel mai important centru de imigrare din S.U.A.

Soțul și soția erau voinici. Stăteau unul lângă altul pe o canapea. Umbrele lor nu încăpeau pe perete. Se revărsau peste tavan. Tapetul era roz — rozul lenjeriei de damă sau al bomboanelor fondante — cu un model de trandafiri-și-zăbrele. Locul în care cîndva un burlan de sobă pătrunsese în zid era acum astupat cu o placă de azbest cu margini aurite. Pisicile veneau și se zgîiau pe fereastră, complet lipsite de haz. Humboldt și Kathleen se ridicau pe rînd ca să le dea drumul în casă. Pentru a deschide ferestrele, trebuiau să împingă niște foraibare de modă veche. Kathleen își rezema pieptul de geam, ridica fereastra cu podul palmei, sprijinind-o apoi cu sînii. Pisicile intrau scinteind de electricitatea nopții.

Poet, gînditor, băutor de probleme, înghițitor de pilule, om de geniu, nevropat depresiv, făuritor de planuri încîlcite, povestea unui succes, Humboldt scrisese cîndva niște poeme de spirit și de mare frumusețe, dar de atunci ce mai făcuse ? Dăduse el grai marilor cuvinte și melodii care colcăiau în el ? Nu. Poemele nescrise îl sufocau. Se retrăsese în acest loc care uneori i se părea a fi Arcadia, iar alteori infernul. Aici îl ajungeau toate lucrurile rele pe care le spuneau despre el detractorii — alți scriitori și intelectuali. Deveni și el malițios, dar părea să nu audă ceea ce spunea el despre alții, propriile lui bîrfe. Mocnea și urzea intrigi fantastice. Devenea, încetul cu încetul, unul dintre solitarii de zile mari. Și nu era croit pentru solitudine. Fusese croit pentru o viață activă, era o ființă socială. Toate planurile și proiectele lui revelau acest lucru.

Pe vremea aceea se dedicase trup și suflet lui Adlai Stevenson. Gîndea că dacă Adlai l-ar putea învinge pe Ike în alegerile din noiembrie, Cultura s-ar reinstaura la Washington.

— Acum că America a devenit o putere mondială, s-a zis cu filistinismul. Filistinismul e isprăvit și periculos din punct de vedere politic, zicea el. Dacă iese Ste-

venson, iese literatura — ieşim noi, Charlie. Stevenson citeşte poemele mele.

— De unde ştii ?

— N-am dezlegarea de a-ţi spune, dar sînt în contact cu el. Stevenson poartă în permanenţă baladele mele la el, pe parcursul campaniei electorale. În ţara asta încep să se ridice intelectualii. În sfîrşit, democraţia e pe punctul de a crea o civilizaţie în S.U.A. De asta ne-am mutat eu şi Kathleen din Greenwich Village.

Căpătase mentalitate de proprietar. Mutîndu-se într-o regiune stearpă, izolată, din ţinuturile sudice muntoase, avea impresia că se lănsase în fluxul real al vieţii americane. Oricum, acesta era pretextul lui. Pentru că existau şi alte raţiuni care determinaseră mutarea : gelozia, dezamăgirile erotice. Mi-a istorisit o dată o poveste lungă şi încîlcită. Tatăl lui Kathleen încercase să o îndepărteze de el, de Humboldt. Înainte de căsătorie, bătrînul pur şi simplu o vînduse unuia dintre Rockefelleri.

— Într-o bună zi a dispărut, povestea Humboldt. A spus că se duce la patiseria franceză, şi dusă a fost aproape un an de zile. Am angajat un detectiv particular, dar îţi imaginezi ce sisteme de securitate au pus în mişcare Rockefellerii cu miliardele lor. Există nişte tunele sub Park Avenue.

— Care dintre Rockefelleri a cumpărat-o ?

— Cumpărat-o, ăsta-i cuvîntul. A fost vindută de propriul ei tată. Niciodată să nu rîzi cînd citeşti în suplimentele de duminică despre negoţul cu carne vie.

— Presupun că a fost împotriva voinţei ei ?

— Kathleen e foarte docilă. Nu vezi, e o mieluşea. Se supunea bătrînului sută la sută. Dacă el i-a spus „Du-te“, s-a dus. Poate că această supunere era o plăcere reală a ei, pe care codoşul de taică-său a autorizat-o...

Fireşte, masochism. Asta făcea parte din Jocul Psyche-ului, pe care Humboldt îl studiase cu maeştrii

lui moderni, un joc mult mai subtil și mai bogat în implicații decât orice altă patentată distracție de salon. Acolo, la țară, Humboldt zăcea tolănit pe canapea și citea Proust, chibzuind la mobilurile Albertinei. Arareori îi îngăduia lui Kathleen să se ducă pînă la supermarket singură, fără el. Ascundea cheile mașinii și o ținea pe Kathleen în *purdah*.

Humboldt era încă un bărbat frumos și Kathleen îl adora. Oricum însă, la țară, Humboldt suferea de acute spaima iudaice. El era evreu, ea creștină, și se temea. Se aștepta ca Ku Klux Klanul să dea foc unei cruci în curtea lui, sau să-l împuște prin fereastră în timp ce el zăcea tolănit pe canapea citind Proust sau urzind intrigi scandaloase. Kathleen mi-a povestit că inspecta întotdeauna sub capota Buickului, în căutare de bombe. Nu o dată a încercat Humboldt să mă facă să-i mărturisesc că și pe mine mă munceau temeri similare în legătură cu Demmie Vonghel.

Un fermier din vecinătate îi vînduse niște bușteni verzi. Fumegau în căminul mic în fața căruia ne-am așezat după cină. Pe masă se găsea scheletul jupuit al unui curcan. Vinul și berea secau văzînd cu ochii. Se mai aflau pe masă un tort de cafea și înghețată de nuci, care se topea. Dinspre ferestre adia un vag miros de hazna, iar cilindrii de gazolină păreau niște obuze de artilerie argintii. Humboldt ne declara că Stevenson era un adevărat om de cultură, primul de la Woodrow Wilson încoace. Dar Wilson fusese mai prejos din acest punct de vedere și decât Stevenson și decât Abraham Lincoln. Lincoln era tobă de Shakespeare și-l cita în orice moment de criză. „Nimic nu-i serios în lumea-muritorilor, Toate-s doar lucruri de joacă... Duncan e în groapă ; După zbuciumata ardoare a vieții, doarme liniștit...” Acestea erau premonițiile lui Lincoln cînd generalul Lee se afla pe punctul de a se preda. Combatanții nu se tem de poezie. Marea Finanță cu teama ei de feminitate, clerul eunucoid cu capitularea lui în fața masculinității vulgare, astea făceau din religie și din artă niște fătălăi asexuați. Și Stevenson înțelegea aceste lucruri. Dacă i-ai fi putut da crezare lui Hum-

boldt (iar eu unul nu puteam), Stevenson era omul cu suflet elevat al lui Aristotel. Sub administrația sa, membrii cabinetului aveau să umble citindu-i pe Yeats și pe Joyce. Noii șefi de stat major îl vor cunoaște în profunzime pe Tucidide. Humboldt va fi consultat în legătură cu mesajul către Congres asupra situației Uniunii. El va fi un Goethe al noii administrații și va construi la Washington un Weimar.

— Te poți gândi la ceea ce ți-ar plăcea să faci, Charlie. Să zicem, pentru început, o slujbă la Biblioteca Congresului ?

— E un film bun la televizor la „Programul nocturn“, interveni Kathleen. Un film vechi cu Bela Lugosi.

Își dădea seama că Humboldt era surescitat și că nu avea să doarmă la noapte.

Foarte bine. Am dat drumul filmului de groază. Bela Lugosi era un om de știință nebun, care inventase carnea sintetică. A aplicat-o pe fața lui, alcătuiindu-și o mască înfiorătoare, și năvălea în alcovurile unor frumoase fecioare care țipau și-și pierdeau cunoștința. Kathleen, mai fabuloasă decât orice om de știință, și mai frumoasă decât oricare dintre fecioare, privea cu un vag zîmbet aburit, absent și pistruiat. Kathleen era o somnoroasă. Humboldt o asediase cu întreaga criză a Culturii Occidentale. Ațipi. Ce altceva putea face ? Înțeleg aceste decade de somn. E un subiect care mi-e foarte familiar. Dar Humboldt nu ne lăsa să ne ducem la culcare. Luase amytal ca să contracareze benzedrina, și peste toate astea turnase gin.

Am ieșit afară și am început să mă plimb prin răcoarea nopții. Lumina din casă se revărsa prin șanțuri și hîrtoape, peste hățişuri de bălării. Ciini hămăind, sau poate că vulpi, stele tăioase. Duhurile programului nocturn se bițiau pe ferestre, omul de știință nebun schimba focuri de revolver cu poliția, laboratorul i-a făcut explozie, iar el a murit mistuit de flăcări, în timp ce carnea sintetică i se topea de pe față.

Probabil că Demmie urmărea același film în Barrow Street. Ea nu suferea de insomnie. Dimpotrivă, îi

era frică de somn și prefera filmele de goază coșmarurilor ei. Cînd se apropia vremea de culcare, Demmie devenea întotdeauna nervoasă. Ascultam jurnalul de știri de la ora zece, scoteam cîinele și jucam table sau dădeam pasiențe. După aceea se așeza pe pat și se uita la Lon Chaney care azvîrlea cuțite cu piciorul.

Nu uitasem că Humboldt încercase să se erijeze în protectorul lui Demmie, dar nu-i mai purtam pică. De cum se întîlneau, Demmie și Humboldt se porneau să discute despre filme vechi și pilule noi. Discutau cu atîta pasiune și competență despre *dexamil*, încît îmi luau piuitul. Dar îmi plăcea faptul că aveau atît de multe în comun.

— E un om mare, afirma Demmie.

Iar Humboldt o caracteriza pe Demmie :

— Fata asta își cunoaște cu seriozitate medicamentele. E o fată excepțională.

Dar Humboldt nu suporta să nu amendeze lucrurile, așa încît adăuga :

— Ar trebui să-și defuleze însă cîteva chestii din subconștient.

— Aiurea ! Ce chestii ? A fost delincventă minoră.

— Asta nu-i de ajuns, susținea Humboldt. Viața dacă nu-i vijelioasă, e egală cu zero. Ori arzi, ori putrezești. America e o țară romantică. Dacă tu ții să fii cumpătat, Charlie, asta-i pentru că ești un răzlețit, gata să încerce orice. După care, scăzîndu-și glasul, întreba cu ochii-n podea : Ce părere ai de Kathleen, arată ea a femeie dezlănțuită ? Și totuși s-a lăsat furată și vîndută de taică-su unui Rockefeller...

— Încă nu mi-ai spus cărui Rockefeller.

— În locul tău, Charlie, nu mi-aș face nici un plan legat de Demmie. Fata asta mai are de trecut prin multe suplicii.

Nu făcea decît să se vîre, să se vîre între noi. Totuși mi-am pus vorbele lui la inimă. Pentru că Demmie era lăcașul multor suplicii. Unele femei plîng liniștit, ca o stropitoare în grădină. Demmie plîngea pătimaș, așa cum numai o femeie care crede în păcat poate plînge.

Cînd plîngea, nu numai că-ți stîrnea milă, dar te făcea să-i respecti tăria sufletească.

Humboldt și cu mine am rămas treji pînă pe la jumătatea nopții, discutînd. Kathleen mi-a împrumutat un pulover ; își dăduse seama că Humboldt avea să doarmă foarte puțin în acea noapte și poate că a profitat de vizita mea să se mai odihnească și ea un pic, avînd în față perspectiva unei săptămîni întregi de nopți dementiale, în care nu va fi nici un musafir care s-o mai schimbe.

Ca o introducere la acea Seară de Conversație cu Von Humboldt Fleisher (seară care a constituit un soi de recital), aș dori să fac o succintă dare de seamă istorică : A existat o perioadă (modernă timpurie) în care, în aparență, viața și-a pierdut facultatea de a se orîndui singură. A trebuit să fie *orînduită*. Intelectualii și-au luat asupra-le această misiune. Începînd, să zicem, din vremurile lui Machiavelli și pînă în zilele noastre, această orînduire a constituit proiectul cel mai strălucitor, ispititor, derutant și dezastruos. Într-un om ca Humboldt, inspirat, viclean, trăsnet, clocotea descoperirea că această antrepriză umană, atît de vastă și de o infinită varietate, trebuia să fie acum luată în mîină de personalități excepționale. El era o personalitate excepțională, deci un virtual candidat la putere. De ce nu ? Șoaptele unei judecăți sănătoase îl lămureau clar de ce nu, și făceau ca toate astea să i se pară comice. Atîta timp cît putem rîde, sîntem în siguranță. Pe atunci și eu consideram că, mai mult sau mai puțin, mă număr printre candidați. Și eu întrezăream mari prilejuri, scene de victorii ideologice și, desigur, triumful personal.

Și acum, un cuvînt despre conversația lui Humboldt. Cum era de fapt conversația lui Humboldt ?

La start, arbora mina unui gînditor echilibrat, și totuși nu era întruchiparea unei minți sănătoase. Și mie îmi plăcea să discut și țineam pasul cu el, cît timp mi-era posibil. Un răstimp, la început, avea loc un dublu concert, dar la un moment dat eram alungat din

scenă cu viori și cu trompete. Vocea lui Humboldt se ridica, se îneca, iarăși se înălța raționînd, formulînd, dezbătînd, descoperînd, gura i se lărgea, pete întunecate i se lăteau sub ochi. Ochii lui păreau improșcați cu cerneală. Cu brațele atîrnîndu-i greoi, pieptul lat, pantalonii adunați strîns sub stomac cu o curea din care atîrna un lung capăt de piele, trecea de la expunere la recitativ, de la recitativ se avînta în arie, și în spatele lui cînta o orchestră de implicații, virtuți, dragoste pentru arta lui, venerație pentru marii oameni ai acestei arte — dar și de suspiciuni și înșelăciuni. În fața ochilor tăi, omul acesta se recita și se cînta pe sine, oscilînd ba dincolo ba dincoace de granița nebuniei.

A început prin a vorbi despre locul pe care-l va ocupa arta și cultura sub prima administrație Stevenson — rolul lui, rolul *nostru*, căci noi doi urma să întoarcem lumea pe dos. A prefațat toate acestea cu o apreciere asupra lui Eisenhower. Eisenhower era lipsit de curaj în politică. Vezi, de pildă, ce le-a îngăduit lui Joe McCarthy și senatorului Jenner să spună despre generalul Marshall. Era o mămăligă ! Dar un admirabil strateg și diplomat, și avea minte. Tipul perfect al ofițerului de garnizoană, maleabil, jucător de bridge, amator de dame și de *western*-urile lui Zane Grey. Dacă publicul voia un guvern relaxat, dacă se redresase suficient de pe urma depresiunii economice și dorea o vacanță după război, dacă se simțea destul de tare ca s-o scoată la capăt fără o politică nouă, și dacă era destul de prosper încît să se arate ingrat, o să voteze pentru Ike, genul de prinț pe care-l puteai comanda după un catalog Sears Roebuck. Poate că oamenii se săturaseră de personalități puternice ca FDR ¹ sau de oameni energici ca Truman. Dar el nu dorea să subestimeze America. Poate că Stevenson o să reușească. Atunci vom avea prilejul să vedem cum se dezvoltă arta într-o societate liberală, și dacă arta e compatibilă cu progresul social. Pînă una alta, dacă tot îl menționase pe Roosevelt,

¹ Franklin Delano Roosevelt.

Humboldt insinuă că s-ar putea ca FDR să nu fi fost străin de moartea lui Bronson Cutting. Avionul senatorului Cutting s-a prăbușit în timp ce acesta zbura din statul lui după o renumărare a voturilor. Cum de s-a întâmplat așa ceva ? Poate că era amestecat și J. Edgar Hoover. Hoover își menținea puterea executând treburile murdare ale președinților. Amintește-ți numai cum a încercat să-l prejudicieze pe Burton K. Wheeler din Montana. Humboldt trecu apoi la viața erotică a lui Roosevelt. După care urmă Sejanus și originile poliției secrete în Imperiul Roman. Se întoarse din nou la Ike și la viața militarilor de profesie în timp de pace, în anii treizeci. Deprinderile de bețivănie ale militarilor. Churchill și sticluta. Aranjamentele confidentiale menite să-i protejeze de scandal pe cei mari. Măsurile de securitate în bordelurile din New York. Alcoolismul și homosexualitatea. Proust și Charlus. Armata germană înainte de 1914. În adâncul nopții, Humboldt obișnuia să citească istorie militară și memorii de război. Îi cunoștea pe Wheeler-Bennett, Chester Wilmot, Lidell Hart, pe generaliile lui Hitler. Îi cunoștea de asemenea pe Walter Winchell și pe Earl Wilson, Leonard Lyons și Red Smith, și trecea cu mare ușurință de la presa de scandal la generalul Rommel și de la Rommel la John Donne și T.S. Eliot. În legătură cu Eliot părea să cunoască niște fapte stranie, de care nimeni nu mai auzise. Clocoteau în el bîrfele și halucinațiile, ca și teoria literaturii. Distorsiunea e inerentă, da, în orice fel de poezie. Dar ce vine mai întâi ? Și toate astea plouau asupra-mi, în parte ca un privilegiu, în parte ca un chin, cu ilustrări din clasici, din Einstein și Zsa Zsa Gabor, cu referiri la tacticile fotbalistice ale lui George Halas și la rațiunile secrete ale lui Arnold Toynbee și (oarecum) la afacerile cu mașini de ocazie. Tineri bogați, tineri săraci, tineri evrei, tineri creștini, fete de balet, prostituție și religie, bani vechi, bani noi, cluburi de gentlemen, Back Bay, Newport, Washington Square, Henry Adams, Henry James, Henry Ford, San Juan de la Cruz, Dante, Ezra Pound, Dostoievski, Marilyn

Monroe și Joe Di Maggio, Gertrude Stein și Alice, Freud și Ferenczi. Cu Ferenczi era întruna de acord asupra următoarei observații : nimic nu poate fi mai departe de instinct decît raționalitatea și de aceea, potrivit cu Ferenczi, raționalitatea este culmea nebuniei. Uite, ca dovadă, ce nebun ajunsese Newton ! La acest punct, Humboldt trecea de obicei la Antonin Artaud. Artaud, dramaturgul, i-a invitat pe cei mai străluciți intelectuali din Paris la o conferință. Cînd s-au adunat cu toții, nici urmă de conferință. Artaud a apărut pe podium și a început să răcnească la ei de mama focului.

— A căscat gura și a început să urle, spunea Humboldt. Răcnete turbate și toți intelectualii aceia parizieni stăteau înmărmuriți. Pentru ei evenimentul era încîntător. Și de ce? Artaud, ca orice artist, era un preot ratat. Preoții ratați sînt specialiști în blasfemie. Blasfemia este îndreptată asupra unei comunități de eretici. Și în cazul lor, despre ce fel de erezie era vorba ? Credința exclusiv în intelect, pe care Ferenczi tocmai o acuzase de nebunie. Dar ce înseamnă aceasta într-un sens mai larg ? Înseamnă că singura artă menită să stîrnească interesul intelectualilor ar fi aceea care celebrează primatul ideilor. Artiștii au datoria să capteze interesul intelectualilor, această nouă clasă. De aceea condiția culturii și istoria culturii devin subiecte de artă. Și de aceea un public de francezi rafinați a ascultat cu respect răcneteale lui Artaud. Pentru ei, scopul artei este doar acela de a sugera și a inspira idei și discurs. Oamenii cultivați din țările moderne sînt o adunătură de ființe înzestrate cu gîndire, aflate în stadiul denumit de Marx acumularea primitivă. Treaba lor este să reducă o capodoperă la simplul discurs. Răcnetul lui Artaud era un act intelectual. În primul rînd, un atac la acea „religie a artei“, proprie secolului al nouăsprezecelea, pe care urmărește să o detroneze religia discursivității... Și Charlie, poți să-ți dai seama și singur, zise Humboldt după ce o mai lungise un timp cu cele de mai sus, cît e de important pentru administrația Stevenson să aibă un consilier

cultural ca mine, capabil să înțeleagă acest proces universal. Într-o oarecare măsură.

La acest punct, Kathleen s-a dus la culcare. Tavanul nostru era podeaua dormitorului ei. Scîndurile fiind neacoperite, se auzea fiecare mișcare. O invidiam. Tremuram de frig și mi-ar fi plăcut să mă vîr și eu sub pături. Dar Humboldt tocmai îmi atrăgea atenția că ne aflăm la un sfert de oră de Trenton și la două ore, cu trenul, de Washington. Putea oricînd să o zbughească acolo. Îmi destăinui că Stevenson luase deja legătura cu el și că tocmai se aranja o întîlnire între ei doi. Îmi ceru să-l ajut să-și pregătească însemnările pentru această întîrevedere, și pînă la trei dimineața n-am discutat decît despre asta. După care m-am retras în camera mea și l-am lăsat pe Humboldt care-și turna o ultimă ceașcă de gin.

A doua zi îi dădu înainte de zor. De-a dreptul mă ametea atîta subtilă analiză și atîta istorie universală turnate în capul meu la micul dejun. Humboldt nu dormise nici un moment.

Ca să se mai liniștească, porni într-o cursă de alergare. Încălțat cu niște pantofi scîlciați, bătea prundișul. Înecat în praf pînă la brîu, cu coatele proptite în piept, porni pe șosea, la vale. Părea să dispară cu totul pe sub cenușarii și stejarii pirpirii, printre taluzurile acoperite cu mohor sfărîmicios, cu ciulini, cu laptele cucului și păpădie. Cînd s-a întors, pantalonii îi erau plini de lut. Avea un text și în legătură cu crosul. Cînd Jonathan Swift era secretarul lui Sir Wm. Temple, alerga în fiecare zi mile întregi ca să-și verse năduful. Ești bîntuit de prea multe gînduri, de emoții prea dense, de obscure necesități? Bate drumurile. În felul ăsta îți iese și gînul prin pori.

Mă luă cu el la o plimbare, și pisicile ne însoțiră prin frunzișul mort și prin tufăriș. Practicau săriturile. Atacau funigeli de cîmp. Cu cozi de grenadier, se repezeau la copaci ca să-și ascută ghearele. Humboldt nu mai putea după ele. Aerul dimineții era înfuzat de un miros foarte plăcut. Humboldt se întoarse în casă, se

bărbieri, apoi pornirăm cu fatidicul lui Buick la Princeton.

Postul meu era ca și asigurat. Ne-am întâlnit la prînz cu Sewell — un tip bombănit, ușor băut, lăsat pe spate, cu obraji supti. Nu prea a avut multe să-mi spună. La restaurantul francez, s-a amuzat să birfească cu Humboldt despre New York și Cambridge. Sewell, cel mai cosmopolit dintre indivizi, dacă a existat vreodată unul (așa se vedea el), nu ieșise nicicînd din America. Dealtfel nici Humboldt nu fusese în Europa.

— Dacă dorești să faci o călătorie, bătrîne, s-ar putea aranja și așa ceva, îi zise Sewell.

— Nu mă simt încă pregătit, replică Humboldt.

De fapt, se temea să nu fie răpit de foști naziști.

Cînd Humboldt m-a condus la gară, mi-a spus :

— Ți-am zis eu că întrevvedereea asta nu-i decît o simplă formalitate. Noi doi, Sewell și cu mine, ne cunoaștem de ani de zile și am scris unul despre celălalt. Dar nu ne purtăm nici un fel de pică. Mă întreb numai de ce i-o fi interesînd pe ăia din Damasc Henry James ? Mă rog, Charlie, o să fie o stagiune veselă pentru noi doi. Și dacă va trebui să plec la Washington, știu că mă pot bizui pe tine să-mi ții locul aici.

— Damasc ! am exclamat eu. Printre arabii ăia el o să fie Șeicul Apatiei.

Humboldt cel palid deschise gura și printre dinții mici se strecură risul lui tăcut.

Pe vremea aceea nu eram decît un învățăcel și un coate-goale, iar Sewell m-a tratat ca atare. Presupun că a văzut în mine un tînăr finuț, frumușel dar cam bleg, cu ochi mari somnoroși, puțin prea gras și nu prea dispus (lucrurile se citea în priviri) să se entuziasmeze de inițiativele altora. Mă întrista faptul că nu reușise să mă aprecieze. Dar asemenea frustrări îmi inoculează întotdeauna energie. Dacă mai tîrziu am devenit un atît de formidabil munte de acreditări, aceasta s-a datorat și faptului că am știut să profit de frustrări. M-am răzbunat progresînd. Așadar îi datoram mult lui Sewell și a fost o îngratitudine din partea mea

cînd, mulți ani mai tirziu, aflînd într-un ziar din Chicago că murise, am rostit, sorbindu-mi whiskyul, ceea ce rostesc cîteodată în asemenea împrejurări : „Unora moartea le prinde bine.“ Mi-am amintit atunci de panseul pe care i l-am emis lui Humboldt, în timp ce ne îndreptam spre nodul de cale ferată unde ne aștepta legătura pentru Jersey. Uite că oamenii mor și murdăriile pe care le-am rostit cîndva în legătură cu ei se reîntorc plutind, și se țin scai de mine. I-am zis atunci : „Ce-i cu apatia asta a lui ? Pavel din Tars s-a deșteptat în drum spre Damasc, dar Sewell din Princeton o să doarmă buștean acolo.“ Așa a sunat bancul meu păcătos. Mărturisesc că acum regret vorbele de atunci. Ar trebui să mai adaug, în legătură cu întrevederea noastră din acea zi, că am greșit lăsînd-o pe Demmie Vonghel să mă expedieze înțolît în grișfer, cu guler butonat, cravată maro tricotată, și pantofi din piele moale maro, un princetonian de circumstanță.

Oricum, la scurtă vreme după ce-am citit necrologul lui Sewell în „Daily News“ din Chicago, la patru după-amiază, în timp ce rezemat de tăblia barului din bucătărie beam un pahar de whisky și mîncam o scrumbie marinată, Humboldt, care murise de vreo cinci-șase ani, a reintrat în viața mea. S-a ivit din aripa stîngă. Nu voi fi foarte precis în legătură cu data cînd s-a petrecut aceasta. Pe atunci nu mă prea sinchiseam de timp, simptom că eram din ce în ce mai absorbit de alte probleme majore.

Și acum, prezentul. O altă latură a vieții — absolut contemporană.

S-a întîmplat la Chicago, nu cu multă vreme în urmă, că într-o dimineată de decembrie, cînd am ieșit din casă pentru a mă duce la Murra, agentul meu contabil, și cînd am cîmășit scările, am constatat că mașina mea Mercedes-Benz fusese atacată peste noapte. Prin asta nu vreau să spun că fusese bușită și zgîriată de vreun șofer neatent sau beat, care a întins-o fără să-mi lase o notă sub ștergătoarele de parbriz. Ci

vreau să spun că mașina mea fusese ciomăgită toată, cu bătătoare de baseball, presupun. Automobilul ăsta de elită, care nu mai era nou dar care, cu trei ani în urmă, mă costase optsprezece mii de dolari, fusese molestat cu o ferocitate greu de conceput — de conceput, vreau să spun, chiar în sens estetic, pentru că aceste Mercedes-cupeu sînt foarte frumoase, în deosebi cele *gris-argent*. Dragul meu prieten George Swiebel spunea odată, cu amară admirație :

— Două lucruri s-au priceput nemții ăștia să facă bine : să-i căsăpească pe ovrei și să construiască mașini.

Atacul asupra mașinii a însemnat o grea lovitură pentru mine și din punct de vedere sociologic, pentru că întotdeauna am pretins că îmi cunosc bine Chicago-ul, și eram convins că pînă și huliganii respectă un automobil frumos. De curînd a fost găsită în laguna din Washington Park o mașină scufundată cu un om virît în port-bagaj ; încercase bietul să iasă afară folosindu-se de sculele de reparații. Evident fusese victima unor hoți care hotărîseră să-l omoare — să se desctorosească de un martor. Dar eu mi-am spus, îmi aduc aminte, că mașina lui era un simplu Chevrolet. Nici-odată hoții n-ar fi procedat la fel cu un Mercedes 280-S L. Îi declarăm prietenei mele Renata că pe mine s-ar putea să mă înjunghie sau să mă ciuruiască pe vreun maidan din Illinois Central, dar de mașina asta a mea nu se vor atinge.

Așadar, în această dimineață am fost desființat din calitatea mea de psiholog urban. Recunoșteam că nu fusese vorba de psihologie ci numai de fanfaronadă, sau poate că de magie protectoare. Știam că lucrul cu care trebuie să te înarmezi într-un mare oraș american este o curea de protecție împotriva afectivității, o masivă doză critică de indiferență. Teoriile sînt și ele foarte utile în construirea unei astfel de mase protectoare. Oricum, scopul este acela de a para ne-cazul. Pe mine însă mă ajunseseră acum demențialele chinuri ale iadului. Elegantul meu automobil, sclipitorul meu castron argintiu motorizat, pe care nu avu-

sesem nici o cădere să-l cumpăr — o persoană ca mine, nu îndeajuns de stabilă ca să conducă asemenea comoră — zăcea mutilat. În întregime! Acoperişul delicat cu tâblia mobilă, aripile, capota, portbagajul, portierele, broaştele, farurile, cocheta emblemă a radiatorului, toate fuseseră stîlcite şi zdrobite cu bîta. Geamurile incasabile rezistaseră, dar erau pocnite de sus pînă jos. Parbrizul era acoperit de o eflorescenţă de plesnituri albe. Suferise un soi de hemoragie internă cristalină. Îngrozit, aproape că m-am prăbuşit la pămînt, simţeam că mă cuprinde leşinul.

Cineva procedase cu automobilul meu aşa cum am auzit că procedează guzganii cînd năvălesc cu hoardele prin hambarele cu grîne şi sfişie sacii cu făină numai de dragul de a distruge. Am simţit şi eu o asemenea sfişiere în inimă. Maşina aceasta aparţinea unei epoci în care venitul mei depăşise o sută de mii de dolari. Asemenea venit atrăsese atenţia Comisiei de Verificări, care începu să-mi cerceteze anual încasările. În acea dimineaţă tocmai mă duceam să-l văd pe William Murra, expertul elegant şi onctuos, care mă apăraseră în două procese împotriva guvernului federal. Deşi veniturile mele coborîseră acum la cel mai scăzut nivel atins de mulţi ani încoace, totuşi comisia încă mă urmărea.

Într-adevăr, cumpărasem acel Mercedes 280-SL de hatîrul prietenei mele Renata. Cînd Renata văzuse Dodge-ul pe care-l conduceam la vremea primei noastre întîlniri, îmi spusese :

— Asta-i maşină de om celebru ? Pe undeva trebuie să fie o greşeală.

Încercasem să-i explic că eram prea susceptibil la influenţa obiectelor şi a oamenilor pentru a fi în stare să conduc un automobil de optsprezece mii de dolari. Cînd posezi asemenea automobil grandios, trebuie să te ridici la nivelul lui şi, deci, la volan nu mai eşti tu însuţi. Dar Renata nici n-a vrut să audă de aşa ceva. Mi-a spus că nu ştiu să-mi cheltuiesc banii, că mă neglijez, că nu ştiu să fac uz de potenţialităţile oferite de

succesul meu care mă sperie. Renata se ocupa cu decorațiuni interioare, așa încît stilul și luxul erau pentru ea elemente firești. Și deodată, ideea pusesse stăpînire pe mine. Am intrat în ceea ce numesc eu faza Antoniu și Cleopatra. Să se dizolve Roma în Tiberu! Să știe întreaga omenire că o asemenea pereche se poate plimba prin Chicago într-un Mercedes de argint, cu motorul ticăind ca un miriapod de jucărie construit de-un vrăjitor, mai subtil decît un Swiss Accutron — ba ce zic eu, un Audemars Piguet cu aripi de fluture peruvian bătute în nestemate! Cu alte cuvinte, am acceptat ca mașina să devină o extensie a personalității mele (a laturii de nesăbuintă și de vanitate), așa încît atacul asupra mașinii echivala cu un atac asupra propriei mele persoane. Primul moment a fost extrem de fertil în reacții.

Cum se poate întîmpla una ca asta pe o stradă publică? Zgomotul a fost probabil mai puternic decît cel al pistoalelor de nituit. Firește, toate orașele mari din lume au învățat tacticile gherilei de junglă. La Milano și la Londra explodează bombe. Totuși, eu la Chicago locuiesc într-un cartier liniștit. Mașina mea era parcată într-o străduță îngustă, după colțul blocului meu. Și portarul blocului să nu fi auzit toată bocăneala aceea în toiul nopții? Nu, ori de cîte ori au loc tulburări de stradă, oamenii își trag pătura peste cap. Cînd aud împușcături, își spun unul altuia: „Rateuri“. Cît despre paznicul de noapte, la ora 1 a.m. încuie ușa și se apucă să spele podelele. Coboară la subsol și-și schimbă hainele, îmbrăcînd o salopetă îmbibată de sudoare. Cînd intri la o oră tîrzie în holul blocului, nările îți sînt izbite de un miros amestecat de detergent și mireasma de mosc a salopetei lui (un iz ca de pere putrede). Nu, criminalii care mi-au ciomăgit mașina n-au avut probleme cu paznicul de noapte. Și nici cu poliția. Îndată ce a trecut automobilul brigăzii mobile, știind bine că n-o să mai reapară timp de cincisprezece minute, s-au năpustit din ascunzători și s-au repezit asupra mașinii mele cu ciomege, bîte sau ciocane.

Știam foarte bine cui i se datorau toate astea. Fusesem avertizat și răsavertizat. Adeseori în inima nopții îmi suna telefonul. Bijbâiam, pe jumătate adormit, după receptor și, pînă să-l duc la ureche, îl auzeam pe interlocutorul meu zbierînd :

— Citrine ! Tu ești ! ? Citrine !

— Da ? Citrine la aparat. Cine-i ?

— Porcule ! Plătește-mi banii. Nu vezi ce-mi faci ?

— Eu îți fac, dumitale ?

— Mie. Pe mine ți-ai găsit să mă trombonești ? Cecul pe care l-ai oprit era al meu. Dă-i drumul, Citrine ! Revino cu imputitul ăla de cec ! Nu mă sili să trec la fapte.

— Dormeam dus...

— Eu nu dorm. Tu de ce să dormi ?

— Încerc să mă dezmeticesc, domnule...

— Fără nume ! Tot ce-avem noi de discutat se referă la un cec oprit. Fără nume ! Patru sute cincizeci de dolari. Asta-i singurul nostru subiect comun.

Amenințări gangsterești, în toată nopții, la adresa mea — mă amenința pe mine, dintre toți oamenii din lume. Pe mine, un suflet aparte și, după părerea mea, aproape comic de inocent. Îmi venea să rîd. Risul meu a fost adeseori criticat. Pe oamenii binevoitori îi amuză. Pe ceilalți îi jignește.

— Nu rîde ! zbiera nocturnul meu interlocutor. Încetează ! Asta nu-i ris de om normal. Oricum, de cine mă-ta îți închipui tu că rîzi ? Ascultă, Citrine, banii aceia i-am cîștigat de la tine la un joc de cărți. Să nu vii să-mi îndrugi că era o seară familială, sau că erai matolit, toate astea-s gogoși. Ți-am luat cecul și n-am să înghit asemenea palmă.

— Știi bine de ce am oprit plata. Dumneata și partenerul dumitale ați trișat.

— Ne-ai văzut tu ?

— V-a văzut gazda. George Swiebel jură că vă făceați semne unul altuia.

— Și-atunci de ce n-a căscat gura, dobitocul umflat în pene ? Ar fi trebuit să ne dea pe ușă afară !

— Poate că s-a temut să se ia de voi.

— Cine, ăla care crapă de sănătate, cu moaca lui roșie ca pătlăgică ? Ce dracu, ăsta arată ca un măr, cu galopatul lui de cinci mile pe zi și cu toată puzderia de vitamine pe care i-am văzut-o în dulăpiorul din baie. Ș-apoi erau șapte, opt oameni la masa de joc, ăștia ne puteau sări în gît. Nu, amicul tău e-o baligă.

— Mă rog, a fost o seară păcătoasă. Eram cherchelit, deși văd că nu mă crezi. Toată lumea își ieșise din minți, alcoolul vorbea în fiecare din noi. Hai să fim raționali !

— Cum, pe mine banca mă anunță c-ai anulat ce-cul, ceea ce-i totuna c-un picior în fund, și-mi ceri să fiu rațional ? M-oi fi crezînd v'un ageamiu ? A fost o tîmpenie că ne-am ambalat în toată discuția aia despre educație și colegii. Las' c-am văzut eu ce mutră ai făcut cînd ți-am spus numele colegiului de văcari pe care l-am urmat eu.

— Ce legătură au colegiile cu toată treaba asta ?

— Nu înțelegi ce-mi faci mie ? Tu ai scris toate cărțile alea. Ești în *Who's Who*. Și cu toate astea, găoază astupată ce ești, nu-nțelegi nimic !

— La două noaptea îmi vine cam greu să înțeleg. Nu am putea discuta la lumina zilei, cînd o să fiu cu mintea limpede ?

— Nu mai am nimic de discutat. Am pus punct discuțiilor.

Și totuși, fraza asta mi-a repetat-o de multe ori. Cred c-am primit vreo zece telefoane de acest fel de la Rinaldo Cantabile. Și răposatului Von Humboldt Fleisher îi plăcea să folosească dramaticul decor nocturn pentru a teroriza și a hărțui oamenii.

George Swiebel îmi ceruse categoric să anulez oecul. Prietenia mea cu George merge îndărăt pînă la clasa a cincea și pentru mine asemenea oameni alcătuiesc o categorie sacră. Am fost adeseori avertizat împotriva slăbiciunilor și dependenței pe care le implică prietenii din copilărie. Fost actor, George renunțase cu mulți ani în urmă la scenă și devenise antreprenor. Era un tip bine clădit, cu obraji rumeni. Nimic umil

în felul lui de a fi, de a se îmbrăca, în stilul lui personal. De ani de zile funcționa ca specialistul meu în lumea interlopă — calitate ce și-o asumase singur. Îmi furniza informații despre criminali, tîrfe, curse de cai, bande, narcotice, politică și operații gangsterești organizate. Întrucît lucrase la radio și la televiziune și în ziaristică, avea relații incredibil de extinse, „de la putregai la puritate“, cum spunea el. Eu eram bine înșurubăt în „puritate“. Nu țin să mă laud, ci doar să explic cum apăream în ochii lui George.

— Ai pierdut banii ăia în casa mea, așa că destu-pă-ți urechile : cei doi bandiți te-au trișat.

— Atunci ar fi trebuit să le atragi atenția pe loc. Cantabile are un avantaj asupra mea.

— Are pe dracu, și-i un nimeni. Dacă ți-ar fi datorat ție trei dolari, ți-ai fi rupt pingecele alergînd după el. Și era și drogat.

— N-am observat.

— Tu nu observi nimic. Ți-am făcut semn de nu știi cîte ori.

— N-am văzut. Nu-mi amintesc...

— Cantabile te lucra minut de minut. Te îmbrobodea cu vorba. El era momeala. Îți vorbea de artă și de cultură și de psihologie și de cluburi literare și trăn-cănea despre nevastă-sa cea cultivată. Te-ai lăsat tras pe sfoară. Și-ai discutat în gura mare despre fiecare dintre subiectele de care-ți cerusem în mod expres să nu pomenești.

— George, telefoanele astea nocturne ale lui îmi distrug nervii. Am de gînd să-i plătesc. De ce nu ? Eu îmi plătesc toate datoriile. Trebuie să scap de lipi-toarea asta.

— N-ai să-i dai un ban !

Actorul din George învățase să-și amplifice vocea teatral, să te pironească din priviri, să pară șocat și să te șocheze. Strigă la mine :

— Charlie, ascultă ce-ți spun !

— Dar am de-a face cu un gangster.

— În nici o bandă nu mai există vreo sămînță de Cantabile. Au fost toți excluși cu ani în urmă. Ți-am spus...

— Atunci e-o foarte reușită copie de gangster. Cînd îl aud la două noaptea, sînt convins că e un huligan.

— A văzut *Nașul*, sau alt film, și și-a lăsat o mustață de italian. Nu-i decît un zănatic cu gură mare și-un ciuruc. Altfel nu i-aș fi primit în casă, pe el și pe vărul său. Hai, scoate-ți-i din minte. S-au jucat de-a gangsterii și te-au trișat. Am încercat să te opresc să-i dai cecul. După aceea te-am făcut să oprești plata. Nu te las eu să le pici în labă. Oricum — ascultă-mă ce-ți spun — toată povestea s-a isprăvit.

Așadar, m-am supus. Nu puteam pune la îndoială judecata lui George. Și acum, Cantabile dăduse în mașina mea cu tot ce i-a stat la îndemînă. Cînd i-am văzut isprava, am simțit că mi se scurge tot sîngele din inimă. M-am rezemat de zid ca să nu cad. O seară am încercat și eu să mă distrez într-o companie vulgară, și-am picat într-un infern dantesco.

Expresia „companie vulgară” nu-mi aparținea. De fapt, îmi răsuna în urechi glasul fostei mele soții. Denise era cea care folosea expresii ca „vulg” sau „companie vulgară”. Soarta Mercedesului meu i-ar fi pricinuit o profundă satisfacție. Ceea ce se întîmplase mirosea a război, și ea avea o personalitate intens marțială. Denise o ura pe Renata, prietena mea. Și, în mod destul de corect, o identifica pe Renata cu acest automobil. Îl detesta și pe George Swiebel. Oricum, George își formase o părere complexă despre Denise. Spunea despre ea că e de o frumusețe rară, dar nu total omenească. Fără îndoială, ochii de ametist, oblici și imenși ai Denisei, îmbinați cu fruntea joasă și dinții ascuțiți, sibilnici, se pretau la asemenea interpretări. Era o femeie minunată și feroce. Or, George cel cu picioarele-pe-pămînt are și el miturile lui, mai ales cînd e vorba de femei. Are unele păreri Jung-iene, pe care le exprimă grosolan. E capabil de simțăminte subtile, care-l frustrează însă, pentru că-i ating coardele inimii, așa încît

le contracarează reacționind cu bătărănie. Oricum, Denise ar fi rîs fericită la priveliștea mașinii mele zdrobite. Și eu? Vă închipuiți cumva că, divorțînd, scăpasem de maritalul „ți-am spus eu”? Iată că acum mi-l adresam singur.

Pentru că Denise îmi vorbea întruna numai despre mine :

— Pur și simplu nu-mi vine să cred că ești așa cum ești. Un om cu asemenea intuiții fine, autorul unor asemenea cărți, respectat de cîrturarii și intelectualii din lumea întreagă. Uneori stau și mă întreb : „Acesta să fie soțul meu? Omul pe care îl cunosc eu?” Ai ținut prelegeri la marile universități din Est, ai primit distincții și titluri și onoruri. De Gaulle te-a făcut cavaler al Legiunii de Onoare și Kennedy ne-a invitat la Casa Albă. Ți se joacă pe Broadway o piesă de mare succes. Și-acum ce naiba e în mintea ta? Chicago! Te înconjoari de vechii tăi colegi de școală din Chicago, de niște tîrîie-brîu. E un soi de sinucidere mintală, de autodistrugere. Cu oameni realmente interesanți te ferești să ai de-a face, cu arhitecți sau psihiatri sau profesori universitari. Cînd ai insistat să ne mutăm înapoi aici, am încercat să-ți organizez o viață ca lumea. M-am sacrificat. N-ai vrut să ne stabilim la Londra sau la Paris sau la New York, a trebuit să te întorci aici — în orașul ăsta sinistru, urît, vulgar, primejdios. Pentru că în inima ta ești un copil de mahala. Inima ta trage la cloaca din West Side. M-am omorît să fiu o gazdă...

În toate astea era un grăunte de adevăr. Maică-mea ar fi spus despre Denise : „*Edel, gebildet, gelassen*“¹ — pentru că Denise făcea parte dintr-o clasă socială superioară. Crescuse în Highland Park. Urmase colegiul Vassar. Tatăl ei, judecător federal, se trăgea și el din cloaca din West Side. Iar tatăl lui fusese ofițer de poliție sub Morris Eller, în zilele furtunoase ale lui Big Bill Thompson. Mama Denisei se măritase cu judecătorul cînd acesta era foarte tînăr, și doar fiul unui

¹ Nobilă, cultivată, detașată (germ.)

politician dubios, și-l îndrumase pe calea cea bună curarisindu-l de vulgaritate. Denise se așteptase să realizeze același lucru cu mine. Dar, în chip bizar, ereditatea ei paternă era mai puternică decât cea maternă. În zilele în care era dură și arțăgoasă, îl deslușeai în glasul ei încordat și strident pe bătrînul boccegiu și ofițer de poliție, bunicu-său. Poate că din cauza acestei genealogii îl ura cu atîta intensitate pe George.

— Nu mi-l aduce pe ăsta în casă, îmi spunea. Nu pot să-i suport fundul pe canapeaua mea și picioarele pe covorul meu. Parc-ai fi unul din caili aceia de curse pur sînge care trebuie să aibă un țap în grajd, ca să le calmeze nervii. George Swiebel e țapul tău.

— E un prieten bun, un prieten vechi.

— Slăbiciunea ta pentru colegii de școală e incredibilă. Ai o adevărată *nostalgie de la boue*¹. Te ia cu el la dame ?

Încercam să-i dau un răspuns demn. Dar, în realitate, doream să ațîț conflictul dintre noi și o provocam pe Denise. O dată, cînd servitoarea avea seara ei liberă, l-am adus pe George la cină. În general, cînd servitoarea noastră era liberă, Denise trecea prin toate stările. Nu putea suferi treburile menajere. Gătitul o ucidea. Îmi cerea să ieșim la un restaurant, dar eu îi răspundeam că n-am chef să mînc în oraș. Așa încît, pe la șase seara, amesteca în grabă niște pateu de carne cu sos de roșii, fasole grasă, și praf de ardei picant. În acea seară, i-am spus lui George :

— Împarte cu noi în seara asta niște ardei picant *con carne*. O să deschidem și cîteva sticle de bere.

Denise mi-a făcut semn să vin în bucătărie. Mi-a spus :

— Nu înghit una ca asta !

Era războinică și tăioasă. Vocea îi era clară, vibrantă și foarte răspicată — deslușeam arpegiile crescendo ale isteriei.

¹ Nostalgia mocirlei (fr.).

— Zău așa, Denise, te poate auzi. Mi-am înăbușit vocea și i-am zis : Dă-i și lui George puțin praf de ardei pican*t con carne*.

— N-am de-ajuns. N-am decît un sfert de kilo de hamburgner. Dar nu asta-i chestiunea. Chestiunea este că refuz să-l servesc.

Am ris. În parte încurcat. În mod obișnuit, vocea mea e baritonală, aproape bas profund, dar sub imperiul unui anumit fel de provocare, glasul mi se înalță la registrul cel mai de sus, se pierde în gama chițăielilor de liliac.

— Ia auzi chițcăitul ăsta, izbucni Denise. Cînd rizi, îți dai arama pe față. Te-ai născut într-o magazie de cărbuni. Ai fost crescut într-o colivie de papagali.

Ochii ei mari, violeți, erau neclintiți.

— Bine, am spus.

L-am luat pe George la un restaurant oriental. Am mîncat șașlik flambat servit de mauri cu turbane pe cap.

— Nu vreau să mă amestec în căsnicia voastră, îmi spunea George, dar observ că ai încetat să mai respiri.

George are impresia că poate vorbi în numele Naturii. Natura, instinctul, inima sînt punctele lui de reper. E un biocentric. A-l privi cum își unge cu ulei de măsline mușchii solizi și pieptul de Ben Hur roman, înseamnă a lua o lecție despre pietatea față de organism. La urmă trage și o dușcă zdravănă din sticlă. Uleiul de măsline înseamnă soarele și antica Mediterană. Nimic nu-i mai bun pentru intestine, pentru păr, pentru piele. George își tratează trupul cu o cucernică venerație. E un preot al cavităților nazale, al pupilelor, al picioarelor.

— Femeia asta nu-ți lasă destul aer de respirat. Arăți de parcă te-ai sufoca. Țesuturile tale nu se oxigenează. O să te îmbolnăvească de cancer.

— O, am răspuns, ea își imaginează că-mi oferă binefacerile unei căsnicii americane. Se pare că adevărații americani suferă alături de soțiile lor, și soțiile alături de soți. Asemenea domnului și doamnei Abraham

Lincoln. Este clasică suferință din Statele Unite și un pui de imigrant ca mine ar trebui să fie recunoscător.

Da, Denise ar fi exultat dacă ar fi auzit de această atrocitate. O văzuse pe Renata zburînd ca fulgerul la volanul Mercedesului argintiu.

— Și tu, tu o făceai pe pasagerul, îmi spunea Denise. Chel ca o minge, chiar dacă-ți piepteni părul dintr-o parte peste chelie, și rînjind. Las' c-o să-ți dea ea motive de rînjit, curva aia grasă.

De la insulte, Denise trecea la profeții :

— Viața ta intelectuală a început să sece. O sacrifici necesităților erotice (dacă asta-i termenul potrivit). În afara patului, ce poți discuta cu ea ?... Tu, de bine de rău, ai scris cîteva cărți, ai scris o piesă celebră, deși și pe asta ți-au rafistolat-o. Te-ai asociat cu oameni ca Von Humboldt Fleisher. Ți-ai băgat în cap că ești un artist. Dar noi cunoaștem bine lucrurile astea, nu-i așa ? Și-apoi n-ai mai vrut decît să te descotorosești de toți, să-ți dai drumul și să fii propria ta lege. Tu, și cu inima ta neînțeleasă, Charlie. Nu poți suporta o relație serioasă, de asta ne-ai făcut vînt mie și copiilor. Acuma o ai pe tîrfa asta grasă care nu poartă sutien și-și arată omenirii întregi sfîrcurile groase. Te-ai înconjurat de ovrei ignoranți și de huligani. Ți s-au urcat la cap orgoliul și snobismul. Nimeni nu-ți mai ajunge cu prăjina la nas... Eu te-aș fi putut ajuta. Dar acum e prea tîrziu.

Evitam să discut cu Denise în contradictoriu. Aveam oarecare înțelegere față de ea. Afirma că adoptasem un mod de viață greșit. Eram de acord. Avea impresia că nu mă dăruisem trup și suflet acestei vieți, or ar fi însemnat să fiu nebun dacă aș fi negat acest lucru. Spunea că scriu cărți din care nimeni nu înțelege ceva. Poate că așa era. Ultima mea carte „*Niște americani*” subîntitulată „*Semnificația de a fi în SUA*”, rămăsese nevîndută și fusese trecută repede la reduceri de preț. Editorii mă imploraseră să n-o public. Îmi oferiseră să mă absolve de o datorie de douăzeci de mii de dolari dacă o țineam în sertar. Dar acum, în mod pervers,

lucram la volumul doi. Da, viața mea era în mare dezordine.

Și totuși, unui anumit lucru îi eram loial. Aveam eu o anumită idee.

— De ce m-ai cărat înapoi la Chicago ? mă întreba Denise. Câteodată îmi zic c-ai făcut-o pentru că morții tăi sînt îngropați aici. Asta să fie rațiunea ? „Petecul de țărină în care sînt îngropați strămoșii mei evrei ?“ Și m-ai cărat aici, la cimitirul tău, ca să-i poți proslăvi ? Asta a fost ? Numai ca să te poți amăgi singur că ești o ființă cu suflet nobil și minunat ? Ceea ce nu ești nici pe departe !

Asemenea descărcări aveau asupra Denisei un efect mult mai bun decît cura de vitamine. Cît despre mine, sînt de părere că anumite neînțelegeri sînt pline de sugestii utile. Dar răspunsul meu final dat Denisei, deși mut, era întotdeauna același. În ciuda inteligenței ei, ea nu a fost propice ideii mele. Din acest punct de vedere Renata era mai potrivită — mai potrivită pentru mine.

Renata îmi interzisese să mai conduc o rablă. Am încercat să duc tratative cu cei de la reprezentanța Mercedes pentru cumpărarea unui 250—C de ocazie, dar în sala de expoziție, Renata — ațîțată, înfloritoare, parfumată, abundentă — și-a pus palma pe capota argintie și a spus :

— Asta — cupeul.

Atingerea palmei ei era senzuală. Pînă și felul cum și-a lăsat mîna pe mașină l-am simțit în trupul meu.

Acum însă, trebuia să acționez într-un fel în fața distrugerii. Am intrat în hol și l-am scos afară pe Roland, portarul — slăbănogul, tuciuriul, bătrînicosul, niciodată bărbieritul Roland. Roland Stiles, doar dacă nu mă înșel (ceea ce e foarte cu putință), ținea cu mine. În fanteziile mele de moarte solitară, îl vedeam pe Roland intrînd în dormitorul meu și umplîndu-și o sacoșă cu cîteva lucruri, înainte de a telefona poliției. Proceda astfel cu binecuvîntarea mea. Avea mare nevoie în special de mașina mea electrică de ras. Fața lui de un

negru intens era ciupită și ghimpoasă. Cred că-i era aproape imposibil să se radă cu lama.

Roland, în uniformă de poliție, era tulburat. Dimineața, când venise la lucru, văzuse mașina stîlcită, dar : „Nu voiam să fiu eu ăla care să vă strică inima, domnu' Citrine.“ O văzuseră și locatarii care plecaseră de dimineață la slujbă. Desigur că știau a cui era mașina.

— Asta-i ticăloșie curată, zise Roland sobru, cu fața lui osoasă contorsionată, și cu gura și mustața făcute punga.

Isteț la minte, glumea întotdeauna pe seama cucoanelor frumoase care veneau să mă caute :

— Vin în Volkswagen sau Cadillac, pe biciclete sau motociclete, în taxiuri sau pe jos. Întreabă când ați plecat și când vă întoarceți, și lasă bilețele. Și vin, vin, vin mereu cu duiumul. Mare crai mai sînteți. Și pun mina în foc că o mulțime de soți vă poartă simbetetele.

Dar de astă-dată nostimada se evaporase. Nu degeaba fusese Roland, timp de șaiszeci de ani, un negru. Știa el ce-nseamnă infernul. Îmi pierdusem imunitatea care dădea haz felului meu de-a fi. „Sînteți la ananghie“, zise el, și mai bolborosi ceva în legătură cu „Miss Univers“. Îi spunea Renatei „Miss Univers“. Uneori Renata îi dădea cîte un bacșiș ca să stea cu băiețelul ei în hol. Copilul se distra cu pachetele, în timp ce maică-sa se afla în patul meu. Nu-mi plăcea lucrul ăsta, dar din moment ce ești un amant ridicol, fii măcar pînă la capăt.

— Și acum ?

Roland își întinse miinile în lături. Înălță din umeri și-mi zise :

— Chemați poliția.

Da, trebuia să raporteze poliției, chiar dacă numai pentru asigurare. Firește că agenției de asigurare cazul o să i se pară foarte curios.

— Fă semn brigăzii mobile cînd trece pe aici. Cere-le mototolilor ălor să se uite la ruina asta. Și pe urmă trimite-i sus la mine.

I-am sfrecurat un dolar pentru deranj. Făceam de multe ori asemenea gest. Or acum fluxul invidiei trebuia deturnat.

Prin ușa închisă a apartamentului am auzit telefonul sunînd. Era Cantabile.

— Bună, mă, trufie !

— Dementule ! Țasta-i vandalism curat ! Să ciomăgești o mașină...

— Ți-ai văzut automobilul — ai văzut la ce m-ai împins ? zbieră el.

Își forța vocea care, totuși, îi tremura.

— Ce mai e și asta ? Mă învinovățești pe mine ?

— Te-am avertizat doar.

— Eu te-am împins să-mi distrugi frumusețea de automobil ?

— Tu m-ai împins. Da, tu în persoană. Bineînțeles. Ce crezi că n-am sentimente ? Nici nu știi cum mă impresionează o mașină ca asta. Ești un dobitoc. Numai tu porți toată vina.

Am încercat să-i răspund dar mi-a închis gura :

— M-ai forțat ! Tu m-ai împins. O.K. Și să știi că ăsta a fost doar primul pas.

— Ce vrei să spui ?

— Continuă să nu-mi plătești și-ai să vezi tu ce vreau să spun.

— Asta ce amenințare mai e ? Îți pierzi controlul ? Vrei să spui că mă ameninți cu fetițele mele ?

— N-am de gînd să mă adresez unei agenții de colectat datoriile. Habar n-ai în ce te-ai băgat. Și habar n-ai cine-s eu. Deschide ochii !

De multe ori îmi spuneam singur : „deschide ochii“, și au fost mulți alții care mi-au repetat : „deschide ochii, deschide ochii !“ De parc-aș fi avut o duzină de ochi, pe care-i țineam cu îndărătnicie închiși. „Ai ochi de văzut și nu vezi.“ Ceea ce, firește, era un adevăr.

— Hai să terminăm cu toate astea, am spus. Sînt gata de negocieri.

— Nici un fel de negocieri ! Plătește ! Revino asupra cecului. Suma întreagă. Și bani gheață. Nu ordin de

plată, nici cec la purtător, să nu-mi umbli cu șahăr-mahăr. Bani gheață! Te sun mai târziu. O să fixăm o întâlnire: Vreau să te văd.

— Când ?

— N-are importanță când. Stai lângă telefon pînă te chem.

O clipă mai târziu am auzit interminabilul și universalul mieunat electronic al telefonului. Eram disperat. Simțeam nevoia să povestesc cuiva cele întîmplate. Aveam nevoie de un sfat.

Simptom cert de deprimare : numere de telefon mi se învâlmășeau în minte — coduri poștale, cifre. Trebuia să telefonez cuiva. Prima persoană pe care am chemat-o a fost, desigur, George Swiebel ; trebuia să-i spun ce s-a întîmplat. Trebuia să-l și previn. Cantabile ar fi în stare să-l atace și pe el. Dar George plecase cu o echipă. Turnau pe undeva un soclu de beton, m-a informat Sharon, secretara lui. După cum am mai spus, George, înainte de a deveni om de afaceri, fusese actor. Își începuse cariera la Teatrul Federal. După care devenise crainic la radio. Își încercase norocul și la televiziune și la Hollywood. Se lăuda, printre oamenii de afaceri, cu experiența lui actoricească. Cunoștea mult Ibsen și Brecht și adeseori lua avionul pînă la Minneapolis ca să vadă cîte o piesă la teatrul Guthrie. Pentru sudul Chicago-ului, George se confunda cu Viața Boemă și cu Artele, cu creativitatea și imaginația. Era un tip vital, generos și avea o fire deschisă. Un băiat bun. Oamenii se atașau de el. Nu mai departe, micuța Sharon, secretara lui. O țărăncuță din sud, pipernicită și cu o față curioasă, arătînd ca Mammy Yokum din paginile umoristice. Și totuși George era fratele ei, doctorul ei, preotul ei, tribul ei. Scotocise prin întregul Chicago de sud și nu găsisese acolo decît un singur om : George Swiebel. Cînd am vorbit cu ea, am avut prezența de spirit să mă prefac, căci dacă i-aș fi spus lui Sharon cît de prost stau lucrurile, nu i-ar fi transmis mesajul meu lui George. O zi obișnuită nu însemna pentru George decît o suită de crize, una după alta — așa se vedea el

și ai lui. Misiunea lui Sharon era să-l protejeze. „Roagă-l pe George să mă sune“, i-am spus. Am închis aparatul gândindu-mă la concepția asupra crizei, inerentă Statelor Unite, o moștenire din vremile bătăliilor de frontieră, etcetera. Reflectam la toate astea în virtutea obiceiului. Pentru că ți-e sufletul sfîșiat în bucăți, nu înseamnă că încetezi a mai analiza fenomenele.

Mi-am înfrinat dorința reală, care era aceea de a urla. Și am recunoscut în sinea mea că va trebui să mă îmbărbătez singur. N-am sunat-o pe Renata. Renata nu-i expertă în consolări telefonice. De la ea e preferabil să le obții pe viu.

Acum trebuia să aștept telefonul lui Cantabile. Și sosirea poliției. Și trebuia să-l anunț pe Murra, consilierul contabil, că nu mai vin la el. Oricum o să-mi ceară onorariul pe o oră, așa cum fac psihiatrii și alți specialiști. În după-masa aceea urma să le conduc pe fetițele mele, Lish și Mary, la profesorul de pian. Căci, întocmai cum grăiau afișele Companiei Gulbransen Piano, lipite pe zidurile din Chicago : „Fără o educație muzicală, cel mai bogat dintre copii rămîne sărac“. Or, fetele mele erau fiice de bogătaș și ar fi fost un dezastru dacă ar fi crescut mari fără a fi în stare să cînte „Für Elise“ și „Fermierul fericit.“

Trebuia să-mi redobîndesc calmul. În căutarea unui punct de stabilitate, am executat unicul exercițiu yoga pe care-l cunosc. Mi-am scos mărunțișul și cheile din buzunare, mi-am descălțat pantofii, m-am lungit pe podea, cu degetele de la picioare bine întinse și, dintr-o smucitură, iată-mă stînd în cap. Cea mai frumoasă dintre mașini, Mercedesul meu argintiu 280, nestemata mea, ofranda iubirii mele, zăcea mutilată în stradă. Nici două mii de dolari investiți în repararea caroseriei n-aveau să redea vreodată pielii ei de metal netezimea dintii. Farurile îi fuseseră strivite, orbite. N-am avut inima să încerc portierele, probabil că erau blocate. Mi-am propus să mă concentrez pe ură și pe mînie — răzbunare, răzbunare ! Dar fără nici un rezultat. Nu reușeam decît să-l văd pe vinzătorul neamț de la magazin, în halatul lui alb, semănînd cu un dentist, și spunîndu-mi că piesele

distruse trebuie să fie importate. Iar eu, încleștându-mi capul pe jumătate chel cu ambele miini și cu degetele în-lănțuite, ca într-un gest de disperare, stăteam cu picioarele în aer — deși mă duceau și-mi tremurau — în timp ce șuvițele de păr de pe margini mi se răspîndeau de-o parte și de alta a creștetului, iar covorul verde persan plutea sub mine. Eram rănit în adîncul inimii. Eram deznădăjduit. Frumusețea covorului constituia una dintre consolările mele. Începuseră să-mi placă mult covoarele și asta al meu era o operă de artă. Verdele era catifelat și nuanțat cu multă subtilitate. Roșul se ivea ca o surpriză din acelea ce țîsnesc drept din inimă. Stribling, prețuitorul meu, îmi spunea că acum aş putea obține pe covor mult mai mult decît plătisem pe el. Valoarea a tot ce nu era producție de masă se urca vertiginos. Stribling era un obez cumsecade care se ocupase de cai, dar acum ajunsese prea greoi pentru a mai călări. Se părea că puțini erau astăzi consumatorii de valori reale. Poftim, luați exemplul meu. Cum putea fi considerat serios un om care se lasă antrenat într-o farsă grotescă cu un Mercedes-și-lumea-interlopă ? Și în timp ce stăteam în creștet, știam (*trebuia* să știu) că și îndărătul grotescului se ascunde un soi de impuls teoretic ; una dintre teoriile tari ale lumii moderne susține că pentru auto-realizare e necesar să accepți întreaga diformitate și absurditate a fapturii tale lăuntrice (*știm* foarte bine că există asemenea trăsături). Tămăduiește-te pe calea adevărului umilitor ascuns în subconștientul tău. Nu-mi însușisem această teorie, dar asta nu înseamnă că eram total detașat de ea. Aveam un adevărat talent pentru absurdități or, cînd e vorba de talentele tale, nu te înduri să lași să-ți scape nici unul din mîină.

Îmi spuneam că n-o să scot nici un ban de la compania de asigurări pe baza unei reclamații ciudate ca a mea. Contractasem toate soiurile de asigurări pe care le oferă ei, dar pe undeva, prin textul cules cu litere mărunte, vor descoperi fără doar și poate obișnuita chichiță. Sub administrația Nixon, toate marile societăți anonime deveniseră de o imunitate inexpugnabilă. Bunele, bă-

trînele virtuți burgheze, chiar dacă nu însemnau decît praf în ochi, se volatilizaseră pentru totdeauna.

Poziția asta cu capu-n jos și picioarele-n sus o învățasem de la George. George îmi atrăsese atenția că-mi neglijez corpul. Cu cîtiva ani în urmă mă avertizase că mi se zbîrcește gîtul, că am obraji palizi, că mi se taie ușor respirația. La un anumit punct dintre cele două vîrste trebuie să opui o oarecare rezistență, îmi argumenta el, înainte de-ți cedează peretele abdominal, înainte ca pulpele să-ți se subție și să-și piardă vigoarea, iar sînii să arate ca la femei. Există o manieră de a îmbătrîni onorabil din punct de vedere fizic. În ce-l privea pe el, George dădea o interpretare foarte zeloasă acestor principii. Imediat după ce și-a operat vezica biliară, a coborît din pat și a executat cincizeci de exerciții de genuflexiune — considerîndu-se propriul său naturoterapist. Drept care a făcut o peritonită și timp de două zile am crezut cu toții că se prăpădește. Dar suferințele păreau să-l inspire, iar el avea remedii proprii pentru toate bolile. De curînd mi-a povestit :

— Alaltăieri cînd m-am trezit mi-am descoperit o umflătură sub baț.

— Te-ai dus la doctor ?

— Nu. Am legat-o cu fire de borangic. Am legat-o strîns, strîns, strîns...

— Și ce s-a întîmplat ?

— Ieri, cînd am examinat-o iar, se făcuse cît un ou. Tot n-am chemat doctorul. La dracu ! Am mai luat niște fire de borangic și am legat gîlma strîns, strîns și mai strîns. Și acum s-a vindecat complet, a dispărut. Vrei să vezi ?

Cînd i-am povestit despre durerile mele artritice din ceafă mi-a prescris să stau în cap. Cu toate că mi-am azvîrlit brațele în sus și am rîs cu lacrimi (arătînd ca una din caricaturile cu chip de broască ale lui Goya în *Visión Burlesca* — creatura aceea cu lacăte și zăvoare), am procedat totuși așa cum m-a învățat. Am făcut exerciții și am reușit să stau în cap, și m-am lecut de durerile din ceafă. După un timp, cînd am simțit

anumite contractii, am apelat la George pentru remediu. Mi-a diagnosticat pe loc :

— E prostata. Simți nevoia să urinezi, pe urmă te oprești, te ustură un pic, și ai o senzație de umilință ?

— Exact.

— Nu te neliniști. Când stai în cap, încordează-ți coapsele. Suge-le cum îți sugi obraji.

— De ce trebuie să fac asta în timp ce stau în cap ? Și așa mă simt ca bătrînul Moș William.

Dar George era de neînduplecat :

— Cu capu-n jos și picioarele-n sus !

Și din nou metoda lui și-a făcut efectul. Am scăpat de contractii. Unii pot vedea în George un antreprenor de construcții, solid, cu obraji rumeni, jovial ; eu văd în el un personaj magic ; văd în el o figură de pe cărțile de ghicit. Acum, stînd în cap, îl invocam pe George. Când am vreun necaz, el e întotdeauna primul om căruia-i telefonez. Am ajuns la o vîrstă la care îți simți cu anticipație crizele de nervi gata să pună gheara pe tine. Și cînd mă copleșește inexorabila nevoie de ajutor, nu pot face mare lucru. Stau la malul unui lac psihic și știu că dacă cineva ar arunca înăuntru firimituri de pîine, crapul meu ar înota la suprafață. Ca și lumea exterioară, avem fiecare fenomenele noastre interioare. La un moment dat am gîndit că lucrul cel mai civilizat cu putință ar fi să construiești un parc, o grădină în care să-ți îngrădești aceste trăsături speciale, tertipurile tale, ca pe niște păsări, pești și flori.

Oricum, faptul că în afară de mine însumi nu aveam pe nimeni altul căruia să mă pot adresa era cumplit. Aștepta ca o sonerie să sune e un supliciu. Asemenea momente de suspensie îmi încleștează inima. Totuși poziția mea răsturnată mă relaxa. Respiram din nou. Dar în timp ce stăteam cu capul în jos, am văzut în fața ochilor două cercuri mari, foarte luminoase. Acestea apar uneori pe parcursul exercițiului. Așa cum stai sprijinit pe craniu, desigur că te gîndești imediat la o hemoragie cerebrală. Un medic pe care l-am consultat odată și care s-a declarat împotriva statului în cap,

mi-a spus că un pui de găină ținut astfel cu susu-n jos ar muri în șapte-opt minute. E clar însă că ar muri de spaimă. Pasărea s-ar speria de moarte. Eu bănuiesc că cercurile luminoase se datorează presiunii exercitate asupra corneii. Greutatea corpului, apăsînd asupra țestei, bombează corneea și produce iluzia unor mari cercuri diafane. Ca și cum ai privi eternitatea. Pentru care, vă rog să mă credeți, mă simțeam foarte pregătit în acea zi.

În spatele meu vedeam biblioteca și, după ce mi-am îndreptat puțin poziția capului, lăsînd ca cea mai mare parte din greutatea corpului să cadă pe antebrațe, inelele translucide s-au evaporat, și odată cu ele și umbrele unei hemoragii cerebrale. În schimb, vedeam șiruri, șiruri din cărțile mele. Eu le îngrămădisem în fundul dulapurilor, dar Renata le scosese la suprafață și le expusese în rafturi, la vedere. Cînd stau în cap, prefer să mi se ofere priveliștea cerului și a norilor. E foarte nostim să studiezi norii de jos în sus. Acum însă priveam titlurile care-mi aduseseră bani, recunoaștere, premii ; piesa mea, *Von Trenck*, în numeroase ediții și limbi, și cîteva exemplare din cartea mea favorită, eșuată *Niște americani : Semnificația de a fi în S.U.A. Von Trenck*, cît timp s-a jucat, îmi aducea cam opt mii de dolari pe săptămînă. Guvernul, care pînă atunci nu se interesase deloc de sufletul meu, mi-a cerut pe dată șaptezeci la sută, ca recompensă pentru eforturile sale creatoare. Se presupunea că așa ceva nu m-ar putea afecta. Trebuie să dai Cezarului ce-i al Cezarului. Cel puțin știi că așa s-ar cuveni. Banii aparțin Cezarului. Și apoi *Radix malorum est cupiditas*¹. Știam toate astea.

Știam tot ce se cuvenea să știu și nimic din ce-ar fi trebuit într-adevăr să știu. Cu partea financiară o festelisem rău de tot. Desigur, era un fapt extrem de educativ și educația a devenit marea și universală recompensă americană. Ba chiar, în penitenciarele federale, educația înlocuiește pedepsele. Fiecare închisoare a devenit acum un înfloritor seminar. Tigrii violenței sînt încrucișați cu

¹ Lăcomia este rădăcina relelor (lat.).

caii instrucțiunii, și alcătuiesc un hibrid pe care nici Apocalipsul nu l-a visat vreodată. Ca să n-o mai lungesc mult, pierdusem cea mai mare parte din banii pe care mă acuzase Humboldt că i-am câștigat. Problema banilor s-a pus curînd între mine și Humboldt. Mi-a măsluit un cec de cîteva mii de dolari. Nu l-am contestat. Nu voiam să ajung la tribunal. Humboldt ar fi fost încîntat să-i fi intentat un proces — îi plăceau litigiile. Dar cecul pe care l-a încasat fusese de fapt semnat de mine, și mi-ar fi venit foarte greu să explic toate astea în fața curții. Și-apoi, tribunalele mă omoară. Judecători, avocați, aprozi, stenodactilografe, băncile, lemnăria, covoarele, pînă și paharele cu apă, toate mi-s îngrozitor de urîte. Mai mult, eu mă aflam în America de Sud cînd Humboldt a încasat cecul. El tocmai fusese eliberat de la Bellevue și umbla brambura prin New York. Nu avea pe nimeni care să-l țină în frîu. Kathleen stătea ascunsă; țicnita de maică-să era internată într-un sanatoriu; unchiul lui, Waldemar, face parte din categoria acelor copii eterni, cărora orice responsabilitate le e străină. Humboldt, nebun, se zbenguia și se grozăvea prin New York. Poate că era vag conștient de satisfacția pe care o oferea publicului cultivat, gata să-i bîrfească trăsnăile. Scriitorii cuprinși de frenezia disperării, damnați și smintiți, precum și pictorii sinucigași au o valoroasă funcție dramatică și socială. Și la acea vreme, Humboldt era o inveterată Ratare, iar eu un Succes nou-născut. Succesul mă dezorienta. Îmi dădea un sentiment de culpabilitate și de rușine. Piesa care se juca seară de seară la Belasco nu era cea pe care o scrisesem eu. Eu le furnizasem doar cuponul de stofă din care regizorul tăiasse, croise, răsucise și cususe propriul său *Von Trenck*. Meditînd la toate astea, îmi spuneam că, la urma urmei, Broadwayul se înrudește cu sectorul croitorie, ba chiar se imbină perfect cu acesta.

Polițiștii au felul lor de a suna la ușă. Sună ca niște brute. Firește, pășim într-un nou stadiu al istoriei conștiinței umane. Polițiștii urmează cursuri de psihologie și

chiar încearcă unele simțăminte în fața comediei vieții urbane. Cei doi indivizi greoi care stăteau pe covorul meu persan erau împovărați cu revolvere, bastoane de cauciuc, cătușe, gloanțe, aparate portative de emisie-recepție. Un caz atât de neobișnuit — un Mercedes snopit în stradă — îi amuza. Perechea asta de uriași negri emana un miros de mașină a brigăzii mobile — un iz de magherniță îmbăcsită. Feroneria de pe ei clincănea, șoldurile și pîntecele li se curbau și se bulbucau.

— În viața mea n-am văzut asemenea masacru al unui automobil, spuse unul dintre ei. Aveți vreo răfuială cu niscaiva actori proști ?

Mă încerca, mă lua de departe. Nu voia să audă nimic despre lumea interlopă, despre organizațiile de trișori, despre relațiile de bandă. Nici un cuvînt. Totul era limpede. Eu nu *arătam* ca un membru de bandă, dar se prea poate să fi fost. Pînă și polițiștii văzuseră *Nașul*, *Filiera franceză*, *Documentele Valachi*, și alte filme de senzații și pac-pac. Eu însumi, în calitate de chicagoan, mă simțeam antrenat în jocul ăsta de-a banda, și am răspuns :

— Nu știu nimic.

Îmi țineam gura și cred că poliția aproba atitudinea mea.

— Parcați mașina în stradă ? mă întrebă unul dintre ei — un tip cu mușchi voluminoși și o față mare, bleagă. Eu unul, dacă n-aș avea garaj, mi-aș cumpăra o rablă de mașină.

Pe urmă dădu cu ochii de decorația mea ; Renata o înrămase în pluș, și o atîrnase pe perete. Mă întrebă.:

— Ați luptat în Coreea ?

— Nu. Mi-a dat-o guvernul francez. Legiunea de onoare. Sînt cavalier, *chevalier*. M-a decorat ambasadorul lor.

Cu acea ocazie, Humboldt îmi trimisese una din cărțile lui poștale nesemnate : „*Hahaler ! Numele tău e Leziunea de Oroare !*“

De cîțiva ani trecea printr-o fază de *Finnegans Wake*. Mi-am amintit de numeroasele noastre discuții despre

viziunea lui Joyce asupra limbajului, despre pasiunea poetului de a da vorbirii o încărcătură de muzicalitate și semnificație, despre primejdiile care dau tîrcoale oricărei opere de spirit, despre frumosul care cade în abisurile uitării ca în prăpastiile de gheață ale Antarcticii, despre Blake și Viziune *versus* Locke și *tabula rasa*. Uitîndu-mă la polițiști, îmi aminteam cu melancolie de frumoasele discuții pe care le purtam cu Humboldt. Omenire, zeități incomprehensibilă !

— Ați face bine să vă clarificați răfuielile, mă povățui polițistul, cu voce joasă și binevoitoare.

După care își îndreptă neagra-i masivitate spre lift. Hahalerul se înclină politicos. Mă înțepau ochii de atîta neajutorată nevoie de ajutor.

Da, medalia mea îmi amintea de Humboldt. Da, Napoleon a știut el ce face cînd le-a conferit intelectualilor francezi panglici, stele și brelocuri. A luat cu el în Egipt o încărcătură de învățați. I-a vîrît pe acolo sub pămînt. După care au ieșit la suprafață cu inscripția de la Rosetta. Încă din vremea lui Richelieu, ba chiar de și mai de timpuriu, francezii erau figuri mari în afaceri de cultură. Pe De Gaulle însă nu l-ai fi văzut niciodată purtînd vreuna din tinichelele astea ridicole. Avea prea mult respect de sine. Indivizii care au cumpărat Manhattanul de la indieni nu se împodobeau nici ei cu gablonturi. I-aș fi dăruit cu dragă inimă lui Humboldt medalia mea de aur. Nemții au încercat să-i acorde onoruri. A fost invitat în 1952 la Berlin ca să țină prelegeri la Universitatea Liberă. A refuzat să se ducă. Se temea să nu fie răpit de agenții unor forțe străine. Dar eu cred că adevărata explicație este că se simțea de minune ca nebun la New York. Consulta psihiatri și făcea scene. I-a inventat un amant lui Kathleen și apoi a încercat să-l ucidă pe bietul om. Și-a făcut praf Buickul. M-a acuzat pe mine că i-am furat personalitatea pentru personajul Von Trenck. A completat în numele meu un cec de șase mii șapte sute șazeci și trei de dolari și cincizeci și opt de cenți și și-a cumpărat cu ei un Oldsmobile,

printre altele. Oricum, nu ținea să plece în Germania, o țară unde nimeni nu i-ar fi putut urmări conversația.

Mai târziu, a aflat din ziare că eu am fost făcut Hahaler. Am auzit că pe atunci trăia cu o tină ră negresă superbă care studia cornul la conservatorul Julliard. Dar cînd l-am văzut pentru ultima oară pe strada Patruzeci-și-șase, mi-am dat seama că era prea dărîmat că să mai trăiască cu oricine-o fi. Era un om distrus — trebuie să repet acest lucru. Purta un costum cenușiu în care înota. Fața îi era cenușie ca moartea, cenușie ca East River. Capul îi arăta de parcă s-ar fi cuibărit moliile în el și ar fi făcut tabără în părul lui. Cu toate acestea, ar fi trebuit să-l strig și să-i vorbesc. Ar fi trebuit să mă apropiu de el, nu să mă ascund pe după mașinile parcate. Dar cum aș fi putut? Mi se servise micul dejun în camera edwardiană din hotelul Plaza, de către valeți care-ți luau piuitul. Pe urmă zburasem într-un helicopter cu Javits și Bobby Kennedy. Colindam New Yorkul ca o efemeridă, în haina mea căptușită cu catifea verde. Eram înțolit ca Sugar Ray Robinson. Numai că-mi lipsea spiritul de luptător și, văzînd că vechiul și bunul meu prieten e un om mort, am făcut stînga-mprejur. Am luat din aeroportul La Guardia un 727 îndărăt spre Chicago. În avion m-am simțit tare abătut, și am băut whisky cu gheață; eram copleșit de oroare, de gînduri despre Destin și alte tra-la-la-uri umanitare — de compasiune. Am dat colțul și m-am pierdut pe Sixth Avenue. Picioarele îmi tremurau, dinții mi-erău înțeleștați. Mi-am spus în sinea mea: „La revedere, Humboldt, ne întîlnim pe lumea cealaltă.“ Și două luni mai târziu, în hotelul Îlcombe, care ulterior s-a prăbușit, a pornit-o la trei noaptea cu găleata de gunoi și a murit pe-un coridor.

La o petrecere din Greenwich Village, prin anii patrușeci, am auzit o fată frumoasă spunîndu-i lui Humboldt: „Știi cum arăți? Ca un personaj desprins dintr-un tablou.“ Desigur, femeile care visau iubire puteau să aibă viziunea unui Humboldt de douăzeci de ani, coborînd dintr-o capodoperă a Renașterii sau a impresionismului. Dar fotografia apărută în pagina cu anunțuri

de deces a ziarului „Times“ era îngrozitoare. Am deschis ziarul într-o dimineată și iată-l pe Humboldt, o ruină în tonuri negre și cenușii, o față devastată, pe hîrtie de ziar, privindu-mă de pe tărîmul morților. Și în ziua aceea zburam din nou de la New York la Chicago — mă tram-balam înapoi și-ncolo fără să știu întotdeauna de ce. Am intrat în cabinetul de toaletă și m-am încuiat acolo. Oamenii băteau în ușă, dar eu plingeam și nu voiam să deschid.

Cantabile nu m-a făcut să aștept prea mult. Mi-a telefonat chiar înainte de prînz. Poate că i se făcuse foame. Mi-am adus aminte că nu mai știu cine, la Paris, spre sfîrșitul secolului al nouăsprezecelea, obișnuia să-l vadă pe Verlaine ducîndu-se la masă, beat și buhăit, ciocănind frenetic cu bastonul în caldarîm și, la scurt timp după aceea, îl vedea pe marele matematician Poincaré, tot în drum spre masă, îmbrăcat respectabil și urmîndu-și fruntea uriașă, în timp ce descria curbe cu degetele prin aer. Prînzul e prînz, fie că ești poet, matematician sau gangster. Cantabile mi-a spus :

— Ascultă-mă, scăfirle de tembel, ne întîlnim imediat după masă. Să aduci bani gheață. Nu care cumva să mai aduci altceva. Bagă de seamă, nici o mișcare greșită !

— Nici n-aș ști ce și cum, am zis.

— Asta cred, atîta timp cît nu pui nimic la cale cu George Swiebel. Să vii singur.

— Bineînțeles. Nici nu mi-a trecut prin cap...

— Mă rog, acuma că ți-am dat ideea, nu care cumva să-ți treacă. Singur-singurel și s-aduci bancnote noi. Nouă bucăți de cîte cincizeci. Noi ! Nu accept dolari soioși. Și să zici mersi dacă nu-ți vîr pe gît cecul ăla puturos.

Ce mai fascist ! Dar poate că-și dădea numai aere și făcea pe nebunul ca să se mențină la nivelul barbariei. Oricum însă, singurul meu țel acum era să mă descotorosesc de el prin supunere și deplină consimțire.

— Va fi așa cum dorești, i-am răspuns. Dar unde s-aduc banii ?

— La Baia Turcească din strada Diviziei.

— La harabaua aia ? Pentru numele lui Dumnezeu !

— Te înșurubezi acolo-n față la unu patruzeci și cinci și aștepți. Singur !

I-am răspuns : „În regulă“, dar el nu mai așteptase acordul meu. Am auzit din nou tonul telefonului Scheunatul ăsta interminabil îmi evocă întotdeauna zbulciumul anxios al sufletului desprins de trup.

Trebuia să mă pun în mișcare. Nu mă puteam aștepta la vreun ajutor din partea Renatei. Lucra în ziua aceea, lua parte la o licitație și s-ar fi supărat rău-dacă i-aș fi telefonat la birourile de licitații și i-aș fi cerut să mă conducă în Northwest Side. Renata e o femeie frumoasă și îndatoritoare, are niște sîni superbi, dar anumite fleacuri o fac să-i sară țandăra și se aprinde din te mirice. Ei, într-un fel am s-o scot eu la capăt. Poate că aș reuși să conduc Mercedesul pînă la magazin. Poate că n-o să fie nevoie de-un camion care să-l remorcheze. Și pe urmă va trebui să găsesc un taxi sau să închiriez o mașină. În autobuz nu mă urc. În autobuze și-n trenuri mișună bețivii înarmați sau drogați cu heroină. Dar nu, stai puțin ! Întîi trebuie să-i telefonez lui Murra și pe urmă să mă reped la bancă. De asemeni, va trebui să explic că nu le pot conduce azi pe Lish și pe Mary la lecția de pian. Lucrul ăsta-mi stătea ca un pietroi pe inimă pentru că, într-un fel, mi-e frică de Denise. Ea încă mai are oarecare putere asupra mea. Și Denise făcea mare caz de lecțiile astea. Dar ea face caz de orice, pentru ea totul e de-o importanță capitală, critică. Prezintă cu mare intensitate toate problemele psihologice referitoare la copii. Chestiunile de creștere a copiilor sînt disperate, teribile, mortale. Și dacă educația copiilor mei va da greș, vina va fi numai a mea. Eu i-am abandonat în cel mai critic moment al istoriei civilizației pentru a mă înhăita cu Renata. „Tîrfa aia cu sfîrcuri groase“ — cum îi spune Denise. Vorbea întotdeauna despre frumoasa Renata ca despre o dezvățată grosolană și dură Epitetele ei urmăreau, pare-se, s-o masculinizeze pe Renata și să mă efemineze pe mine.

Denise, ca și averea mea, își are originea în teatrul Belasco. Trenck a fost interpretat de Murphy Verviger, și marea vedetă avea o adevărată suită (un cabinier, un agent de publicitate, un comisionar). Denise, care locuia împreună cu Verviger la hotelul St. Moritz, sosea zilnic odată cu ceilalți asistenți, ducându-i textul rolului. Era îmbrăcată într-o tunică de catifea de culoarea prunei și purta părul lăsat pe umeri. Elegantă, zveltă, cu pieptul cam plat și umerii înalți, arăta ca un scaun de modă veche cu speteaza lată ; avea ochi mari violeți, un colorit fin în obraji și un puf aproape invizibil, misterios, pînă și pe nas. Din cauza arșiței de august, ușile mari ale culiselor erau deschise spre aleile de ciment, iar lumina zilei se strecura înăuntru dezgolind oribila chelire și degradare a luxului de odinioară. Belasco era ca un tort cu glazură de funingine pe un platou aurit. Verviger, cu două cute adînci de-o parte și de alta a gurii, era voinic și musculos. Părea un instructor de ski. Îl rodea o dorință de rafinament profund. Avea un cap ca o căciulă de husar, o stîncă înaltă, solidă, arogantă, acoperită cu mușchi gros. Denise nota observațiile de la repetiții. Scria extraordinar de concentrată, de parcă era eleva cea mai silitoare, urmată de tot restul clasei a cincea. Cînd venea să-mi pună cîte o întrebare, ținea filele de manuscris la piept și-mi vorbea ca într-o dramatică scenă de operă. Propria-i voce părea să-i dea fiori și să-i dilate ochii uimitori. Îmi spunea :

— Verviger dorește să știe cum preferați să pronunțe acest cuvînt — și-mi scria cu litere de tipar cuvîntul **CARACTER** — zice că ar merge să-l pronunțe și „ca-ràcter“ și „caractèr. Nu vrea să ia de bun ce-i spun eu : „caràcter.“

— De ce-și face atîtea griji ? Să-l spună cum îi vine, nu-mi pasă.

N-am mai adăugat că-mi pierdusem orice speranță cu Verviger. Înțelesese piesa greșit și era alături de rol de la un cap la altul. Poate că la hotelul St. Moritz sesiza mai bine lucrurile. Pe atunci însă nu mă interesa chestiunea asta. M-am dus acasă și i-am povestit prietenei mele,

Demmie Vonghel, despre frumusețea orbitoare și înfricoșătoare de la Belasco, prietena lui Verviger.

Ei bine, zece ani mai târziu, eu și Denise eram soț și soție. Și am fost invitați la Casa Albă, de către președinte și doamna Kennedy, în ținută de gală, la o seară de cultură. Denise a consultat vreo douăzeci sau treizeci de femei în legătură cu rochia, pantofii, mănușile. Fiind foarte inteligentă, se documenta întotdeauna în problemele naționale și internaționale la coafor. Avea un păr bogat pe care-l purta într-un coc înalt. Nu era lesne să-ți dai seama dacă era proaspăt coafată sau nu, dar eu puteam recunoaște oricând că fusese în acea după-masă la coafor, după conversația ei de la cină ; citea cu mare repeziciune și, cât stătea sub cască, devora criza mondială pînă la ultimul amănunt. Așadar, la coafor, unde se prepara pentru Casa Albă, a consumat „Time“ și „Newsweek“ și „The U.S. News and World Report.“ În timpul zborului spre Washington a revăzut chestiunea de la Golfo de Cochinos, criza rachetelor și problema Diem. Intensitatea nervoasă ține de structura ei. După dineu, a pus mîna pe președinte și a discutat cu el între patru ochi. Am văzut-o înghesuindu-l într-un colț în Camera Roșie. Știam că lunecă repede peste încîlcitura de linii ce delimitează teribilele ei probleme personale — și toate erau teribile — de misterele și dezastrele politicii internaționale. Toate se îmbinau într-o criză indivizibilă. Parc-o auzeam întrebînd : „Domnule președinte, ce se poate face în legătură cu aceasta ?“ Uite așa ne solicităm mereu unii pe alții cu tot ce putem. Cînd i-am văzut împreună, am chicotit în sinea mea. Dar JFK era în stare să-și poarte singur de grijă, și apoi îi plăceau femeile frumoase. Îl bănuiam că și el citea „The U.S. News and World Report“ și s-ar fi putut ca informațiile lui să nu fie cu mult mai ample decît ale Denisei. Ea ar fi reușit să-i fie un excelent secretar de stat, dacă s-ar fi inventat metoda de a o trezi înainte de ora 11 a.m. Pentru că-i o femeie extraordinară. Și de o frumusețe rară. Și mai amatoare de litigii chiar decît Humboldt Fleisher. Acesta din urmă se limita mai mult

la amenințări. Pe cînd datorită lui Denise, din clipa cînd am divorțat m-am trezit împotmolit într-un nesfîrșit șir de procese dezastruoase. Rareori a cunoscut omenirea o reclamantă mai agresivă, mai vicleană, mai plină de fantezie decît Denise. De la Casa Albă am păstrat doar amintirea impresionantei aroganțe a lui Charles Lindbergh, a văicărelilor lui Edmund Wilson că guvernul l-a sărăcit, a muzicii folk interpretate de o orchestră Marine Corps, și a degetelor domnului Tate care băteau tactul pe genunchii unei doamne.

Una din marile dureri ale Denisei era că, din cauza mea, nu mai putea duce o astfel de viață. Marele căpitan Citrine, care odinioară își tocise armura în bătălii eroice, se mulțumea acum să astîmpere poftele țigăncii Renata și, în ramolismul lui, cumpăraseră un ultraluxos Mercedes Benz. Cînd veneam să le iau pe Lish și pe Mary, Denise îmi cerea să mă asigur dacă mașina a fost bine aerisită. Voia să nu miroasă a Renata. Scrumierele trebuiau golite de mucerile pătate cu ruj de buze. Într-un rînd ieșise chiar ea din casă pentru a efectua inspecția. Spunea că se teme să nu fie presărată cu șervețele de hîrtie mînjite.

Plin de aprehensiune, am format numărul de telefon al Denisei. Spre norocul meu mi-a răspuns fata în casă și i-am spus :

— Nu pot veni azi să iau fetele. Am niște necazuri cu mașina.

Cînd am coborît, am constatat că mă puteam strecura într-un fel în Mercedes și, cu toate că parbrizul era plesnit tot, mi-am zis că aș putea totuși conduce dacă poliția n-o să mă oprească. Am făcut o probă ducîndu-mă pînă la bancă, de unde am scos bancnotele noi. Mi-au fost împachetate într-un plic din material plastic. Nu l-am îndoit, ci l-am așezat în buzunarul în care-mi țin portofelul. Pe urmă, din cabina unui telefon public, am aranjat o întîlnire la magazinul reprezentanței Mercedes. La așația trebuie să-ți fixezi întîlnirea — nu mai merge să dai buzna în garaj, ca pe vremurile vechii mecanici. Apoi, cum vîrîsem destule fise în aparat, am

încercat din nou să dau de George Swiebel. Se pare că trăncănisem vrute și nevrute în timpul jocului de cărți și dădusem la iveală că lui George îi place să se ducă împreună cu taică-său la baia de aburi din strada Divizei, lângă ceea ce a fost pe vremuri Robey Street. Cantabile spera probabil să-l prindă pe George acolo.

În copilărie mă duceam și eu cu tata la baia de aburi. Acest bătrîn stabiliment dăinuia de-o veșnicie, mai fierbinte decît tropicele și putrezind lent. Jos, la subsol, bărbații gemeau pe scîndurile opărite de aburi în timp ce li se făceau masaje abrazive cu măturici din frunze de stejar muiate în clăbucul dintr-o găleată de murături. Stîlpii de lemn erau mincați încet de o magnifică putreziciune care le dădea o culoare brună catifelată. În aburii aurii păreau înveliți în blană de castor. Cantabile spera probabil să-l prindă acolo în cursă pe George, dezbrăcat. Ce altă rațiune putea avea ca să stabilească un *rendez-vous* cu mine în acel loc ? S-ar putea să-l bată, s-ar putea să-l împuște. Cine dracu m-a pus să-mi dau drumul la gură !

I-am spus secretarei lui George :

— Sharon ? Încă nu s-a întors ? Ascultă-mă ce-ți spun, zi-i lui George să nu se ducă azi la baia de aburi de pe strada Diviziei. Nu ! E o chestiune serioasă.

George spunea despre Sharon : „Fata asta atrage necazurile !“ Așa și era. Cu doi ani în urmă, un tip total necunoscut îi tăiasse beregata. Necunoscutul năvălise cu un brici în mîină în biroul lui George din districtul de sud. L-a plimbat pe gîtul lui Sharon cum își plimbă un virtuoz arcușul, și a dispărut pe veci. „Țîșnea din ea sîngele ca o perdea“, povestea George. I-a bandajat gîtul cu un prosop și a dus-o de urgență la spital. Și George personal atrage necazurile. E mereu în căutarea a ceva fundamental, „elementar“, „primar“, „primordial“. În clipa cînd a văzut sînge, o substanță vitală, a știut ce trebuie să facă. Dar George are și o latură teoretică : e un primitivist. Rumen, robust, cu mîina grea, și cu ochii lui căprui plini de înțelegere umană, George nu

e prost decît atunci cînd îşi proclamă ideile. Şi o face zgomotos şi înverşunat. Iar eu mă mulţumesc să-i adresez un rînj, pentru că ştiu cit de blajin e de fapt. Îşi întreţine părinţii, surorile, fosta soţie şi copiii mari. Îşi bate joc de intelectuali, dar e realmente îndrăgostit de cultură. Petrece zile întregi spărgîndu-şi creierii cu tot felul de lecturi dificile. Nu cu prea mare succes însă. Şi cînd îl prezint unor intelectuali adevăraţi, precum învăţatul meu prieten Durnwald, strigă şi-i zădăreşte şi vorbeşte porcării şi obrazii i se înroşesc ca para focului. Mă rog, trăim un moment curios al istoriei conştiinţei umane, un moment în care spiritul se trezeşte în mod universal, iar democraţia are un rol creator, o eră de tumult şi derută ideologică, ceea ce reprezintă unul din principalele fenomene ale zilelor noastre. Humboldt, adolescentinul, era îndrăgostit de viaţa spiritului, iar eu îi împărtăşeam entuziasmul. Dar intelectuali pe care-i întâlneşti în societate sînt cu totul altceva. Nu mă comportam cum se cuvine în acel *beau monde* spiritual din Chicago. Denise invita în locuinţa noastră din Kenwood tot felul de persoane superioare care discutau despre politică, economie, curse de cai, psihologie, sex, crimă. Deşi eu le serveam băuturile şi rîdeam mult, nu eram ceea ce se cheamă bine dispus şi ospitalier. Nu eram nici măcar prietenos.

— Îi dispreţuieşti pe oamenii ăştia ! îmi reproşa Denise, furioasă. Numai Durnwald, mitocanul ăla, face excepţie.

Acuzaţia era dreaptă. Aş fi vrut să-i dobor pe toţi la pămînt. De fapt era unul dintre visurile mele cele mai frumoase, una dintre speranţele cele mai îndrăgite. Oamenii ăştia erau împotriva Adevărului, Binelui, Frumosului. Negau lumina. „Eşti un snob“, îmi spunea Denise. Asta însă nu mai era adevărat. Dar nu ţineam să am de-a face cu toţi şnapanii ăştia, avocaţi, congresmeni, psihiatri, sociologi, clerici, oameni de artă (în special proprietari de galerii de pictură) pe care-i invita ea.

— Charlie, trebuie să cunoşti oameni adevăraţi, îmi spusese George mai tîrziu. Denise te-a înconjurat numai

de momii, și acum zile în șir zaci în apartamentul ăsta, îngropat în cărți și hîrtoage, și pun mîna-n foc că o să te tăcănești.

— De ce ? protestasem eu. Te am pe tine, și pe Alec Szathmar, și pe prietenul meu Richard Durnwald. Și o am pe Renata. Ca să nu mai vorbim de lumea de la Clubul Central.

— Mult îți mai priește și individul ăsta, Durnwald. Țăsta-i profesorul profesorilor. Pe ăsta nu-l mai interesează nimic. A auzit și a citit tot. Cînd încerc să-i vorbesc, am impresia că joc ping-pong cu zidul. Eu îi servesc mingea, care se strivește de el, și cu asta basta. Servesc din nou și curînd constat că nu mai am mingi.

Tăbăra întotdeauna pe Durnwald. Era la mijloc o oarecare rivalitate. George știa că sînt foarte atașat de Dick Durnwald. Într-un oraș dur ca Chicago, Durnwald pe care-l admiram, ba chiar îl adoram, era singurul om cu care puteam face un schimb de idei. Dar Durnwald fusese plecat timp de șase luni la universitatea din Edinburgh, unde ținuse prelegeri despre Comte, Durkheim, Tönnies, Weber etc.

— Toate aiurelile astea abstracte sînt otravă pentru un om ca tine, Charlie, îmi spunea George. Am de gînd să-ți prezint cîțiva oameni din districtul de sud. Apoi se pornea să strige : Ești prea exclusivist, o să se usuce seva în tine.

— În regulă, am răspuns.

Și astfel s-a organizat pentru mine fatala partidă de pocher. Dar musafirii lui George știau că fuseseră invitați ca specimene din lumea de jos. Cei care aparțin unor anumite categorii, sînt azi foarte conștienți de acest lucru. Și-ar fi dat seama pe dată că eu eram un soi de mintos, chiar dacă George nu mi-ar fi făcut atîta reclamă, împăunîndu-se că numele meu figura în cărțile de referință și că guvernul francez mă făcuse cavaler. Ei și ce-i cu asta ? Doar nu eram un Dick Cavett, o adevărată celebritate. Ci un rahat cultivat, iar George mă expunea pe mine lor, și pe ei mie. Era drăguț din

partea lor să-mi ierte toată această publicitate de om cu relații. George mă adusese acolo ca să savurez calitățile lor de adevărați americani, ciudățeniile lor. Dar ei îmbogățiseră seara cu propria lor ironie și răsturnaseră situația, așa încît pînă la urmă ciudățeniile mele deveniseră mult mai vizibile.

— Pe măsură ce partida înainta, te plăceau tot mai mult, mi-a spus Geoerge. Găseau că ești destul de uman. Și-apoi, e vorba de Rinaldo Cantabile. El și vărul-său își semnalau unul altuia cărțile, iar tu erai tot mai beat și habar n-aveai de ce se întîmplă.

— Așadar eram contrast-avantajat.

— După cîte știam, expresia asta a ta contrast-avantajat se aplică la perechile căsătorite. Poate să-ți placă o doamnă pentru că soțul ei, un individ scîrbos, face ca ea să apară în avantaj.

— Ei, e ceea ce se numește o expresie telescopată.

Nu sînt un mare jucător de pocher. Și-apoi, eram foarte interesat de oaspeți. Unul dintre ei era de origine lituaniană și se ocupa cu închirieri de fracuri, altul, un tînăr de origine poloneză, urma un curs de manevrare a computerelor. Mai era și un detectiv civil de la brigada de crime. Alături de mine ședea un antreprenor de pompe funebre siciliano-american, după care veneau Rinaldo Cantabile și vărul său Emil. Aceștia doi, pretindea George, apăruseră nepoftiți. Emil era un scandalagiu de mîna a doua, bun doar să-ți răsucească brațul și să arunce cu pietroaie în vitrine. Probabil că luase parte la atacul asupra mașinii mele. Rinaldo era un individ foarte arătos, cu o mustață neagră și mătăsoasă, catifelată ca vizonul, și îmbrăcat elegant. Era mare *bluff*-eur, vorbea tare, izbea cu pumnul în masă, și ținea să pară un vajnic antiintelectual. Totuși, discuta întruna despre Robert Ardrey, d spre imperativul teritorial, paleontologia în trecătoarea Olduvai și despre concepțiile lui Konrad Lorenz. Afirma sus și tare că soția lui cea cultivată obișnuia să-și lase cărțile împrăștiate prin casă. Cartea lui Ardrey o găsisese la toaletă.

Dumnezeu știe de ce ne lăsăm atrași unii de alții și apoi ne și atașăm. Proust, un autor în opera căruia mă introdusese Humboldt oferindu-mi și o serie întreagă de instrucțiuni, spune undeva că simțea adeseori o atracție pentru oamenii ale căror fețe îi evocau un gard viu de păducel în floare. Păducelul n-ar fi fost floarea care să-l caracterizeze pe Rinaldo. Mai curînd calele albe. Avea un nas extrem de alb, iar nările-i negre, cînd se dilatau, îmi sugerau un oboi. Oamenii pe care reușesc să-i văd atît de distinct au putere asupra mea. Dar n-aș putea spune ce se manifestă mai întîi : atracția sau observația atentă. Cînd mă simt dens, opac, cu sensibilitatea tocită, orice percepție rafinată, ivită brusc, exercită o mare influență asupra-mi.

Eram așezați în jurul unei mese rotunde cu picior și, în timp ce cărțile de joc lucioase zburau și licăreau, George îi stimula pe jucători să vorbească. El era impresarul și ei îi făceau pe plac. Detectivul criminolog vorbea despre omorurile în stradă.

— Acuma lucrurile s-au schimbat, îl omoară pe zevzec și dacă n-are un sfanț în buzunar, îl omoară și dacă le dă cinzeci de dolari. Eu le zic : „Mă, ticăloșilor, omoriți pentru bani ? Pentru bani ? Lucrul cel mai ieftin de pe lumea asta ? Eu am omorît mult mai mulți nătărăi decît voi toți, da' i-am omorît în război.“

Tipul care închiria fracuri era în doliu după prietena lui, funcționară la rubrica de publicitate a ziarului „Sun Times“. Vorbea cu un accent lătrat, glumea, se împăuna, dar cu amărăciune. Cînd începuseră să-și depene povestea, părea că plesnește de durere, numai că nu plîngea. În zilele de luni, aduna fracurile închiriate. După sfîrșitul de săptămînă, toate erau pătate cu sos, cu supă, cu whisky, cu ce nu ? Marțea o pornea cu camionul la o curățătorie din centrul comercial, unde fracurile erau vîrite într-o baie de detergent. După care își petrecea după-amiaza cu prietena lui. Erau atît de aprinși și de însetați unul de celălalt, încît nici n-aveau răbdare să ajungă pînă la pat. Se prăbușeau pe podea.

— Era genul de fată de familie bună. Cum îmi place mie. Dar gata să facă orice i-aș fi cerut, fără să cricnească.

— Și nu te vedeai cu ea decît în zilele de marți, niciodată n-o invitai la masă în oraș, nu i-ai făcut niciodată o vizită acasă ?

— La cinci după-masa se întorcea acasă și se apuca să prepare cina pentru maică-sa, o femeie în vîrstă. Jur că nici nu i-am știut numele de familie. În douăzeci de ani nu i-am cunoscut altceva decît numărul de telefon.

— Dar ai iubit-o. De ce nu te-ai însurat cu ea ?

Părea uimit de întrebarea mea, se uita la ceilalți jucători cu o expresie care voia să spună : „Ce-i în mintea ăstuia ?” Apoi îmi răspunse :

— Cum așa, să mă însor cu o tîrfă care se întinde prin camere de hotel ?

În timp ce toată lumea rîdea, antreprenorul de pompe funebre sicilian mă lămuri, cu acel ton special pe care-l întrebuițezi cînd expui fapte de viață unor momii intelectuale :

— Uite ce-i, dom'le profesor, nu trebuie să încurcăm borcanele. O soție nu face treburi dintr-astea. Dacă ai un picior barosan, îți cauți un pantof barosan. Și dacă-ți găsești măsura potrivită, nu te mai încurci.

— Oricum, iubita mea-i acum în groapă.

Sînt întotdeauna bucuros să învăț lucruri noi, recunoscător cînd mi se dă o lecție, gata să mă las corectat, ca să spun așa. S-ar putea afirma că evit să fac opoziție, dar știu cînd e vorba de prietenie adevărată. Ședeam acolo cu whisky, cartofi prăjiți și țigări de foi, în acea bucătărie din districtul de sud al Chicago-ului, pătrunsă de răsuflarea neagră a oțelăriilor și rafinăriilor, aflată sub păienjenişul liniilor de înaltă tensiune. Observ adeseori ciudate cazuri de supaviețuire în acest district de industrie grea. Crapul și știuca supraviețuiesc în iazurile cu duhoare de petrol. Îi pescuiesc negreșele momindu-i cu găluști de cocă. Nu departe de mormanele de zgură pot fi văzuți iepuri de casă și marmote.

Mierle cu aripi roșii și cu epoleți, ca niște portari în uniformă, zboară peste păpuriș. Persistă și unele specii de flori.

Recunoscător pentru această seară de tovărășie umană, mi-am dat frâu liber. M-am ușurat de aproape șase sute de dolari, inclusiv cecul oferit lui Cantabile. Dar sînt atît de obișnuit să mi se ia banii, încît n-am obiectat. M-am simțit foarte bine în seara aceea, bînd, rîzînd din plin, pălăvrăgînd. Am pălăvrăgit și-am tot pălăvrăgit. Firește, îmi expuneam cu oarecare amănunțime preocupările și proiectele, iar mai tîrziu mi s-a spus că numai eu singur nu mi-am dat seama de ce se petrecea în jur. Ceilalți jucători au părăsit masa cînd au văzut cum trișează verii Cantabile. Își semnalau cărțile, măsleau pachetul și ridicau mereu miza.

— Nu las eu să treacă una ca asta pe terenul meu, a strigat după aceea George, cuprins de un obișnuit și teatral acces de iraționalitate.

— Dar Rinaldo e periculos !

— Rinaldo e un gunoi, a răcnit George.

Posibil, dar în era lui Capone membrii familiei Cantabile fuseseră niște ticăloși clasa-ntii. Pe acea vreme, Chicago-ul se identifica, pentru întreaga omenire, cu ciocnirile sîngeroase, mărfurile de contrabandă și luptele dintre bande. În ierarhia sîngeroasă a orașului Chicago, familia Cantabile ocupa un rang de mijloc. Lucrau pentru capii bandei, conduceau camioane încărcate cu whisky, băteau și împușcau oameni. Erau niște bandiți și huligani oarecum minori. Dar prin anii patruzeci, un unchi Cantabile mai slab de înger s-a înrolat în forțele polițienești ale orașului și a aruncat dizgrația asupra întregii familii. S-a îmbătat într-o tavernă și doi haidamaci poznași i-au smuls armele și-au făcut bășcălie de el. L-au silit să se tîrască pe burtă, l-au făcut să mănînce gunoaie și rumeguș de pe jos, i-au tras picioare în fund. După ce l-au chinuit și l-au umilit, și-au luat tălpășița, triumfători, zvîrlindu-i armele și lăsîndu-l să zacă la pămînt, plîngînd de furie. Asta a

fost marea lor greșeală. Omul i-a urmărit și i-a împușcat în stradă. De atunci, povestea George, nimeni nu-i mai lua pe Cantabile în serios. Bătrînul Ralph (Moochy) Cantabile, acum condamnat pe viață la Joliet, a ruinat relațiile dintre familie și bandă, omorînd doi adolescenți. De asta Rinaldo nu-și putea permite să primească un bobîrnac de la o persoană ca mine, binecunoscută în Chicago, care-i datora bani de la pocher și anulasese cecul convenit lui. Se poate ca Rinaldo sau Ronald, să nu fi avut mare trecere în lumea interlopă, dar îmi făcuse zob Mercedesul meu. Dacă furia lui fusese într-adevăr o furie de huligan, dacă fusese autentică sau simulată — cine ar putea spune ? Dar era, evident, unul dintre indivizii aceia orgolioși și susceptibili care provoacă multe necazuri altora pentru că fac mare caz de unele chestiuni personale lipsite de interes pentru orice om cu scaun la cap.

Nu eram atît de nerealist încît să mă întreb dacă prin om cu scaun la cap mă desemnasem pe mine. Cînd m-am întors de la bancă, m-am bărbierit, și am observat cum fața mea, croită să fie veselă, arborînd în general un aer de optimism metafizic universal, menit să afirme că apariția speciei umane pe acest pămînt a fost un lucru întru totul minunat, am observat, zic, cum această față, radiind de premisele derivate din democrația capitalistă, arăta acum deprimată, închircită în nefericire, morocănoasă, neplăcută la bărbierit. Să fi fost eu oare susmenționatul om cu scaun la cap ?

Am efectuat cîteva operații impersonale. Puțină ontogenie și filogenie a propriei mele persoane. Recapitulare : familia mea se numea Țitrin și venea din Kiev. Numele familiei a fost anglicizat în Insula Ellis. M-am născut la Appleton, Wisconsin, orașul natal al lui Harry Houdini cu care cred că am unele afinități. Am crescut în cartierul polonez din Chicago, am urmat școala elementară Chopin, iar cel de-al optulea an de viață l-am petrecut într-un salon al unui sanatoriu T.B.C. Oameni buni la inimă donau sanatoriului teancuri de reviste cu poze colorate, pentru copii. Acestea erau stivuite

lingă fiecare pat. Copiii urmăreau aventurile lui Slim Jim și Boob MacNutt. În plus, citeam, zi și noapte, Biblia. Nu era permisă decît vizita unei singure persoane pe săptămîină, așa încît părinții mei făceau cu schimbul, maică-mea cu pieptul strîns într-o rochie veche de mătase verde, cu ochii ei mari, nasul drept, cu fața albă de îngrijorare — sentimentele-i dureroase aproape că-i tăiau răsufarea — și taică-meu, disperatul luptător imigrant, venind din ger, cu haina îmbibată de fum de țigară. Noaptea copiii aveau hemoragii, sîngele îi sufoca și mureau. Dimineata trebuia să înfrunți geometria albă a paturilor făcute. Aci, la sanatoriu, am devenit foarte meditativ și cred că boala mea de plămîni s-a sublimat într-o dereglare emoțională, astfel încît uneori mă simțeam, și mă simt încă, îmbătat de înflăcărare, de un soi de congestie a impulsurilor de tandrețe, îmbinate cu febrilitate și cu amețeaia entuziasmului. Datorită tuberculozei am asociat respirația cu bucuria, și datorită mohorelii salonului am asociat bucuria cu lumina, și datorită iraționalității mele am asociat lumina de pe zid cu lumina mea lăuntrică. Se pare că am devenit tipul de om „Slavă ție — Aleluia !“. În plus (ca o concluzie), America este o țară didactică, ai cărei cetățeni își oferă întotdeauna experiențele personale drept o lecție utilă pentru ceilalți, sperînd să-i îmbărbăteze și să-i ajute — un soi de intensiv proiect personal de publicitate. Uneori socotesc acest lucru drept idealism. Alteori mi se pare delir curat. Din moment ce fiecare este dedicat binelui, cum de se înfăptuiește atîta rău ? Cînd Humboldt spunea că sînt un ingenuu, nu la așa ceva se referea oare ? Cristalizînd în el atîta rău, bietul om a murit ca un exemplu, lăsînd moștenire o întrebare adresată publicului. Întrebarea morții în sine, pe care Walt Whitman o considera întrebarea întrebărilor.

Oricum însă, nu mă sinchiseam de felul în care arătam în oglindă. Am văzut, mai ales în jurul gurii, precipitate angelice condensîndu-se în ipocrizie. Așa încît am terminat bărbieritul fără să mă uit și mi-am deschis ochii numai cînd am început să mă îmbrac. Mi-am

ales un costum și o cravată în culori sobre. Nu voiam să-l provoc pe Cantabile printr-o ținută ostentativă.

N-a trebuit să aștept mult liftul. În imobilul meu tocmai trecuse ora de scos cîinii la aer. În timpul orelor de scos cîinii nu-i nici o speranță să prinzi liftul, trebuie să folosești scările. Am ieșit afară, la mașina mea stilcită, a cărei simplă întreținere mă costa o mie cinci sute de dolari pe an. În stradă, mirosea urît. Era înainte de Crăciun, un decembrie întunecos, și un aer maroniu, mai mult gaz decît aer; venea peste lac dinspre combinatul de oțel și petrol din districtul de sud al orașului și dinspre Indiana. Am intrat în mașină, am pornit motorul și am deschis și aparatul de radio. Cînd a început muzica, aș fi dorit să fi fost mai multe butoane de deschis, pentru că oricît auzeam nu-mi era de-ajuns. Stațiile culturale ofereau concerte de sărbătoare de Corelli, Bach și Palestrina — Musica Antiqua, dirijate de răposatul Greenberg, cu Cohen la viola da gamba și Levi la clavicin. Interpretau cantate evlavioase, emoționante, la instrumente vechi, în timp ce eu mă străduiam să mă uit prin parbrizul sfîrtecat de Cantabile. Pachetul cu bancnote proaspete de cîte cincizeci de dolari se odihnea alături de ochelarii mei, de portofel și de batistă. Încă nu hotărîsem ordinea în care urma să acționez. Niciodată nu hotărîsc dinainte asemenea lucruri, ci aștept să mi se reveleze singure. Aflîndu-mă pe șoseaua laterală, mi s-a năzărit să mă opresc la Clubul Central. Spiritul meu se afla într-una din dispozițiile „Chicago“. Cum aș putea descrie acest fenomen? Cînd mă aflu în dispoziția Chicago, tînjesc cumplit după ceva, inima mi se dilată, sînt mistuit de o nerăbdare dureroasă. Partea simțitoare a sufletului meu jinduiește să se exprime. Încerc unele dintre simptomele celor care iau o supradoză de cafeină. Și în același timp, am senzația că aș fi instrumentul unor forțe externe. Acestea mă folosesc fie ca pe un exemplu de eroare umană, fie ca pe simpla fantomă a unor lucruri dezirabile ce urmează să vină. Am condus mai departe. Uriașul lac palid mi se nălucea în față. Spre răsărit, un vast cer alb siberian,

iar McCormick Place amara la țärm, ca un port-avion. Viața se evaporase diñ iarba care căpătase o culoare gălbuie, iernatică. Automobilistii se abăteau din culoar pentru a se putea uita la Mercedesul atît de incredibil mutilat.

Voiam să discut cu Vito Langobardi la Clubul Central și să aflu părerea lui — singura valabilă — asupra lui Rinaldo Cantabile. Vito era un gangster de stil mare, fost partener al răposatului Murray Cămila și al clanului Battaglia. Jucam adeseori mingea împreună — și îmi plăcea Langobardi. Îmi plăcea foarte mult și aveam impresia că și el ține la mine. Era o foarte importantă personalitate a lumii interlope, și deținea un rang atît de înalt în organizație, încît se sublimase într-un gentleman, iar discuțiile noastre se învîrteau numai în jurul pantofilor și cămășilor. Dintre toți membrii clubului, numai el și cu mine purtam cămăși de comandă, cu fente pentru balene sub guler. Balenele astea ne uneau oarecum. Ca într-un trib sălbatic, despre care am citit cîndva și unde din cauza unui teribil tabu asupra incestului, fratele și sora, odată adolescenți, nu se mai întîlnesc pînă în pragul bătrîneții, cînd prohibiția încetează brusc... nu, comparația nu e bună. Dar la școală am cunoscut mulți copii violenți, copii teribili a căror viață de adulți a fost cu totul diferită de a mea ; așa că acum puteam discuta despre pescuit în Florida și despre cămăși de comandă cu fente și despre dobermanul lui Langobardi. După cîte o partidă cu mingea, în democrația nudă a garderobei sorbeam prietenește sucuri de fructe și vorbeam despre filmele porno.

— Niciodată nu mă duc să le văd, îmi mărturisea Langobardi. Dacă se întreprinde vreo razie la spectacol și mă arestează ? Ce impresie ar face asemenea știre în ziare ?

Pentru a realiza saltul calitativ în societate, ai nevoie doar de cîteva milioane de dolari, iar Vito, cu milioanele lui puse la saramură, a devenit calitate absolută. Vorbele urîte le lasă pe seama intermediarilor de marfă și a avocaților. În sala de joc, se clatină puțin cînd

aleargă, pentru că mușchii gambelor nu-i sînt prea dezvoltăți, deficiență înțilnită și la copiii nervoși. Dar are un joc subtil. Mă bate mereu, pentru că știe întotdeauna cu exactitate ce fac eu în spatele lui. M-am atașat de Vito.

Jocul acesta de minge cu rachetele sau cu paletele este extrem de rapid și de violent. Te ciocnești de ceilalți jucători sau te izbești de zid. Primești lovituri în fund, de multe ori te plesnești singur cu racheta peste obraz. Pe mine jocul m-a costat un dinte din față. M-am pocnit singur și după aceea am avut o poveste cu forarea rădăcinii și implantarea unei coroane. Am început prin a fi pe rînd un copil debil, un pacient tebecist, apoi m-am întărit, după aceea am degenerat, și la urmă George m-a silit să-mi recuperez tonusul muscular. Uneori, dimineața cînd cobor din pat, mă pomenesc că-s schiop și abia de reușesc să-mi îndrept spinarea, dar la prînz mă aflu în sală, jucînd, sărînd, trîntindu-mă cît sînt de lung pe podea ca să parez rateurile, zvîrlindu-mi picioarele și făcînd piruete ca un balerin rus. Oricum însă, nu sînt un jucător bun. Pun prea multă inimă, împing lucrurile prea departe. Cad într-un fel de frenezie competitivă. Și-apoi, cînd lovesc mingea, îmi spun întruna : „Dansează, dansează, dansează ! Convins că măiestria jocului depinde de dans. Dar gangsterii și oamenii de afaceri, transpunîndu-și în aceste partide stilul profesional, mă întrec la dans și cîștigă. Îmi spun mereu că atunci cînd voi dobîndi claritate mintală și spirituală și voi transpune această claritate în joc, nimeni nu va mai fi în stare să mă ajungă. Nimeni. O să-i bat pe toți. Între timp însă, în pofida stării mele spirituale încețoșate care mă împiedică să înving, joc pătimaș pentru că, atunci cînd nu mă lansez în acțiune încordată, cad în disperare. Pur și simplu în disperare. Din cînd în cînd, cîte un atlet de vîrstă mijlocie se prăbușește. Transportați de urgență la spital, unii dintre jucători nu s-au mai întors niciodată. Langobardi și cu mine jucam „Taie gît“ (un joc de trei bărbați) cu un cetățean numit Hildenfisch, care a fost doborît de un

atac de cord. Observasem noi că Hildenfisch gîfîia. După joc s-a dus să se odihnească la sauna și, deodată, cineva a dat buzna afară strigînd : „Hildenfisch a leșinat.“ L-au întins pe covor, și a fost adusă pe dată o instalație mecanică de reanimare, dar nimeni nu știa cum s-o manevreze.

Uneori, cînd mă întrec cu gluma la joc, Scottie, directorul athletic, îmi cere să abandonez :

— Charlie, oprește-te și privește-te puțin, ești purpuriu la față.

În oglindă însă mă văd sinistru, șiroind de sudoare, întunecat, negru, cu inima bătînd ca un ciocan. Cîteodată am senzația că sînt și puțin surd. Trompele lui Eustache! Îmi pun singur diagnosticul : datorită tensiunii arteriale, trompele se ondulează. „Lichidează-o prin mers!“ îmi spune Scottie. Pășesc în sus și-n jos pe bucata de covor identificată pe veci cu sărmanul Hildenfisch, posacul, inferiorul Hildenfisch. Dar în optica proprie Morții, eu nu sînt cu nimic mai bun decît Hildenfisch. Și, o dată, cînd i-ar m-am întrecut cu gluma în sala de joc și a trebuit să mă întind, gîfîind, pe canapeaua de plastic roșu, Langobardi s-a apropiat și mi-a aruncat o privire. Cînd e îngîndurat, se uită sașiu. Unul dintre ochi o ia razna, ca mîna unui pianist.

— De ce întinzi prea tare coarda, Charlie ? m-a întrebat. La vîrsta noastră o partidă scurtă e de-ajuns. Mă vezi pe mine vreodată jucînd mai mult ? Într-o bună zi ai putea să dai ortu' popii. Adu-ți aminte de Hildenfisch.

Da. Să dau ortu' popii. S-ar putea ca zarurile să cadă în defavoarea mea. Trebuie să pun capăt acestui joc de-a v-ați ascunselea cu moartea. M-a impresionat atenția pe care mi-o dădea Langobardi. Să fi fost însă numai din solitudine umană ? Accidentele fatale nu-i stau bine unui club pentru menținerea sănătății, și două infarcturi la rînd ar fi adus o tristă reputație localului. Totuși Vito dorea să mă ajute pe cît îi stătea în putință. Nu existau prea multe lucruri importante

pe care să ni le putem spune unul altuia. Uneori îl observam în timp ce vorbea la telefon. În felul lui, era un eficient director administrativ american. Frumosul Langobardi, mai elegant îmbrăcat decît oricare dintre președinții consiliilor de administrație. Pînă și mînele paltonului îi erau ingenios căptușite, iar spatele vestei era confecționat dintr-un frumos brocart. Primea mereu apeluri telefonice de la Finch, regele lustragiilor — „Johnny Finch, Johnny Finch la telefon, cabina cinci“ și Langobardi accepta convorbirile cu Finch. Era un tip foarte bărbătos și deținea putere. Vorbea la telefon cu voce scăzută, probabil dînd instrucțiuni, emițînd dispoziții, hotărîri, stabilind penalizări. Dar mie, ar fi putut oare să-mi spună ceva serios? Iar eu, puteam oare să-i împărtășesc ce-mi frămînta mintea? Puteam să-i spun, de pildă, că în acea dimineață citisem din *Fenomenologia* lui Hegel paginile privitoare la libertate și moarte? Puteam să-i mărturisesc că meditaseam la istoria conștiinței umane, cu deosebită insistență asupra problemei plictisului? Puteam oare să-i împărtășesc faptul că de ani de zile mă preocupa această temă, pe care o discutasem cu răposatul poet Von Humboldt Fleisher? Niciodată. Nici măcar cu astrofizicienii, cu profesorii de economie sau de paleontologie nu puteam discuta asemenea chestiuni. Existau în Chicago multe lucruri frumoase și impresionante, dar cultura nu se număra printre acestea. Orașul cu care avem noi de-a face este cu desăvîrșire acultural și totuși străbătut de spirit. Spirit fără cultură, asta-i numele jocului, nu? Vă place? Este absolut exact. O condiție pe care eu am acceptat-o de mult.

Ochii lui Langobardi păreau să aibă puterea periscopică de a vedea pe după colțuri.

— Bagă-ți mințile-n cap, Charlie. Fă așa cum fac și eu.

I-am mulțumit sincer pentru interesul lui binevoitor.

— Încerc, i-am zis.

Așadar, azi am parcat mașina sub copertina din spatele clubului. Apoi m-am urcat în lift și am ieșit la

frizerie. Aci, obișnuita activitate — cei trei frizeri : suedezul voinic cu părul vopsit, sicilianul mereu el însuși (nici măcar ras) și japonezul. Toți cu aceeași frizură tapată, toți cu aceeași vestă galbenă cu nasturi aurii, peste o cămașă cu mâneci scurte. Toți trei minuiiau *föhn*-uri cu țeavă albastră și ajustau părul a trei clienți. Am intrat în club prin camera de toaletă, cu becurile leșioase de deasupra chiuvetelor ; Finch, Johnny Finch în carne și oase, umplea pisoarele cu mormane de cuburi de gheață. Era și Langobardi acolo, sosit la o oră timpurie. În ultima vreme purta părul cu un breton scurt pe frunte, ca un țircovnic de țară englez. Era dezbrăcat și răsfoia „The Wall Street Journal“ ; îmi aruncă un zîmbet în fugă. Puteam oare să mă lansez într-un nou gen de relație cu Langobardi, să-mi trag un scaun lângă el, să mă așez cu coatele pe genunchi, privindu-l în ochi și deschizîndu-mi propria-mi inimă sub fierbințeala impulsului ? Cu ochii măriți de îndoială, aș putea să mă adresez lui pe un ton confidențial, spunîndu-i : „Vito, am nevoie de ajutor“ ? Sau : „Vito, cît de rău e individul ăla, Rinaldo Cantabile ?“ Inima îmi bătea violent — așa cum îmi bătuse cu zeci de ani înainte, cînd fusesem pe punctul de a cere o fată în căsătorie. Langobardi îmi făcuse din cînd în cînd cite un mic serviciu, de pildă îmi rezervase cite o masă la restaurante unde era greu de găsit locuri. Dar a-l întreba despre Cantabile însemna a-i cere o consultație profesională. Așa ceva nu se face la club. Îmi aduc aminte că Vito îl repezise o dată pe Alphonse, unul dintre maseuri, care-mi pusese o întrebare legată de cărți : „Al, nu-l pisa pe bietul om. Charlie nu vine aici ca să discute despre meseria lui. Cu toții venim ca să uităm de afaceri.“

Cînd i-am descris Renatei această scenă, mi-a spus : „Așadar, există o comuniune între voi doi.“ Acum însă îmi dădeam seama că aveam o comuniune cu Langobardi în aceeași măsură în care există o comuniune între Empire State Building și o mansardă.

— Vrei să facem o partidă scurtă ? mă întrebă el.

— Nu, Vito, am venit să iau ceva din dulapul meu.

„Obişnuita zadarnică irosire“, îmi spuneam, cînd m-am întors la Mercedesul hîrbuit. Tipic pentru mine. Şi continua să mă roadă acelaşi jînd după ajutor uman. Tînjeam după cineva care să urce drumul calvarului alături de mine. Cum făcuse tata. Şi unde era tata ? Tata era la cimitir.

La reprezentanţa Mercedes, distinsul funcţionar şi tehnician în halat alb era, fireşte, foarte curios să afle cum s-au întîmplat lucrurile, dar am refuzat să răspund la întrebări.

— Nu ştiu cum s-a întîmplat, Fritz. Aşa am găsit-o. Pune-o la punct. Nu vreau să văd nici nota de plată. Trimite-o direct la Continental Illinois. Ei o vor achita.

Fritz fixa nişte tarife ca pentru o operaţie pe creier.

Am oprit un taxi în stradă. Şoferul avea o înfăţişare de sălbatic, cu o imensă tunsoare „Afro“, ca o tufă din grădinile de la Versailles. Partea din spate a maşinii era colbuită cu scrum de ţigară şi mirosea a crîsmă. Între mine şi şofer era un geam rezistent la gloanţe. Făcu un ocol rapid şi o porni spre vest în direcţia străzii Diviziei. Nu puteam vedea mare lucru, din cauza plexiglasului împîclit şi a coafurii „Afro“, dar nici nu aveam nevoie să privesc, cunoşteam totul pe de rost. Porţiuni întinse din descompunerea şi ruinele oraşului Chicago. Unele au fost reconstruite, altele zac tot aşa. Ca într-un montaj cinematografic cu tema înălţare-prăbuşire-şi-iar-înălţare. Strada Diviziei pe care se află vechea baie de aburi făcea parte pe vremuri din cartierul polonez, dar acum a devenit aproape în întregime portorică. În vremurile poloneze, micile *bungalow*-uri de cărămidă erau vopsite în roşu proaspăt, în cafeniu, în verde-mentă. Peticele de iarbă erau îngădite cu ţevi de fier. Întotdeauna îmi spuseseam că probabil aşa arată unele oraşe de la Marea Baltică, Gdania de pildă, doar cu deosebirea că preria din Illinois erupsese prin locurile virane, şi ghemotoace de ciulini se învîrtejeau pe stradă. Ciulinii sînt plante atît de melancolice !

Pe vremea camioanelor cu gheață sau cu cărbuni, gospodinele obișnuiau să taie în două cazanele plesnite, să le așeze afară pe iarbă și să le umple cu flori. Femei poloneze corpolente, purtînd bonete cu panglici, ieșeau primăvara prin grădinițe, cu tinichele cu Sapolio, și vopseau cazanele-glastre, care scînteiau argintii pe fundalul roșu aprins al zidurilor de cărămidă. Cele două rînduri de nituri apăreau în evidență asemenea tatuajelor în relief ale unor triburi africane. În aceste cazane femeile cultivau mușcate, garofițe și alte flori inferioare și prăfoase. Cu ani în urmă, îi arătasem toate acestea lui Humboldt. Venise la Chicago să organizeze o lectură de versuri pentru revista „Poetry” și mi-a cerut să-i arăt orașul. Pe atunci eram prieteni la toartă. Eu mă întorsesem la Chicago ca să-mi văd tatăl și să aduc ultimele retușuri cărții mele *Personalități ale Noii Politici Economice*, pentru care era necesară o documentare la Biblioteca Newberry. L-am dus pe Humboldt la oborul de vite. A vizitat centrul comercial. S-a plimbat pe malul lacului și a ascultat geamandurile. Mugeau a melancolie peste întinderea apei leșinate, molatice, mătăsoase, liliachii. Dar Humboldt s-a arătat receptiv îndeosebi la vechiul meu cartier. Niturile argintii ale cazanelor și flamboaiantele mușcate poloneze l-au cucerit. A ascultat, palid și impresionat, huruitul patinelor cu roțile pe pavajul sfărîmicios. Urîtenia urbană îmi trezește și mie sentimentalismul. Un sentimentalism în spiritul modern al răscumpărării banalității, murdăriei și mizeriei prin artă și poezie, prin puterile superioare ale spiritului.

Mary, fetița mea în vîrstă de opt ani, mi-a descoperit această trăsătură. Îmi cunoaște slăbiciunea pentru ontogenie și filogenie. Și îmi cere mereu să-i povestesc cum era viața pe vremuri cînd...

— Aveam sobe cu cărbuni, îi povestesc. Plita din bucătărie era neagră, uriașă, cu margini de nichel. Soba din salon avea un turn, ca o bisericuță, și te puteai uita la foc prin ferestruica de mica a porțiței. Eu căram găleata cu cărbuni și scoteam cenușa.

— Cum erai îmbrăcat ?

— Purtam o căciulă din imitație de piele, ca un coif, cu clape din blană de iepure, cizme înalte cu o teacă în care țineam un cuțit ruginit, ciorapi lungi negri și pantaloni bufanți. Pe dedesubt, rufărie de lână care-mi lăsa scame în buric.

— Și toate celelalte lucruri cum arătau ? vrea să știe fata mea mai mică.

Lish, care are zece ani, e leită maică-sa și asemenea detalii n-o interesează. Mary e mai puțin frumoasă deși, după părerea mea, e mai atrăgătoare (aduce mai mult cu taică-su). E misterioasă și lacomă. Minte și fură mai abilit decât majoritatea fetițelor de vîrsta ei, dar acest lucru mi-o face mai dragă. Își ascunde guma de mestecat și șocolatele cu o mișcătoare ingenuitate. Îi găsesc bomboanele îngropate sub pernele fotoliilor sau în fișierul meu. Și-a dat seama că nu-mi consult prea des fișele. Mă lingusește și mă stoarce cu precocitate. Și îi place să mă asculte povestind despre timpurile de demult. Își urmărește desigur țelurile ei cînd îmi evocă și-mi mănăvrea emoțiile. Dar taticu e întotdeauna dispus să-și manifeste sentimentele pentru vremurile de altădată. De fapt, îmi propun să-i transmit aceste sentimente ; pentru că am anumite planuri în legătură cu Mary. O, poate că „planuri“ e prea mult spus. Am eu ideea că aş putea impregna mintea copilului cu spiritul meu, astfel încît să-mi preia ea misiunea atunci cînd voi fi prea bătrîn sau prea neputincios sau prea prost ca s-o mai continui. Să o preia ea singură, sau poate că împreună cu soțul ei. Dacă o să am noroc. Îmi fac griji în legătură cu fetița. Într-un sertar încuiat al biroului, păstrez note și memoriale destinate ei, cele mai multe scrise sub influența alcoolului. Mi-am propus să le revizuiesc într-o zi, înainte ca moartea să mă ia prin surprindere în sala de jocuri cu mingea sau pe salteaua neflexibilă, alături de vreo Renată sau alta. Din Mary va ieși cu siguranță o femeie inteligentă. Interpretează „Für Elise“ mult mai bine decât Lish. Simte muzica. Oricum, sînt deseori tulburat din cauza lui Mary. Va fi o fată slabă,

cu nasul drept, care simte muzica. Personal, prefer femeile plinuțe, cu sîni frumoși. Așa încît de pe acum îmi pare rău pentru Mary. Cît despre proiectul sau țelul pe care vreau să-l preia și să-l continue ea, acesta constă într-o foarte personală superviziune a Comediei Intellectuale a spiritului modern. Nimeni nu ar putea cuprinde în întregime această vastitate. Spre sfîrșitul secolului al nouăsprezecelea, ceea ce au fost amplele romane ale *Comediei* lui Balzac, s-au și pomenit reduse la povestiri, de Cehov, în a sa rusească *Comédie Humaine*. Astăzi e și mai puțin posibil să fii cuprinzător. În mintea mea nu a încolțit ideea unei opere de ficțiune, ci a unui soi de proiecție imaginativă. Diferită și de *Aventurile Ideilor* ale lui Whitehead... Nu-i acum momentul să explic. Oricum aș numi-o însă, concepusem ideea încă din tinerețe. De fapt Humboldt a fost cel care mi-a împrumutat cartea lui Valéry, de unde mi-a izvorît sugestia. Valéry scrie despre Leonardo : „*Cet Apollon me ravissait au plus haut degré de moi-même.*“¹ Și eu eram în permanență fermecat — poate chiar transportat dincolo de mijloacele mele de înțelegere. Dar Valéry a adăugat o notă marginală : „*Trouve avant de chercher*“². Or, tocmai această găsire înainte de căutare era talentul meu special. Dacă am și eu vreun talent.

Oricum, fetița mea mai mică îmi cerea cu o extraordinară precizie de instinct :

— Povestește-mi ce făcea mama ta. Era drăguță ?

— Cred că era o femeie foarte drăguță. Eu nu-i semăn. Gătea, cocea, spăla rufe și le călca, făcea conserve și punea murături. Știa să dea în cărți și cînta cîntece rusești răscolitoare. Ea și tatăl meu mă vizitau pe rînd la sanatoriu, o săptămînă unul, o săptămînă celălalt. În februarie, înghețata de vanilie pe care mi-o aduceau era atît de tare încît puteai s-o tai cu cuțitul. Și ce mai era — ah, da, acasă, cînd îmi cădea cîte un dinte, mama îl arunca pe după sobă și-i cerea șoricelu-

¹ Acest Apolo mă fermeca în cel mai înalt grad (fr.).

² Găsește înainte de a căuta (fr.).

lui să-mi aducă altul mai bun. Vezi bine cu ce fel de dinți m-au blagoslovit afurisiții ăia de șoriceii.

— Ai iubit-o pe mama ta ?

Un flux de sentimente calde mă năpădi pe dată. Am uitat că vorbeam unui copil și am răspuns :

— O, i-am iubit pe toți extraordinar, anormal. Eram sfișiat de iubire. Sfișiat în adîncul inimii. La sanatoriu plîngeam de teamă că s-ar putea să nu mă mai întorc niciodată acasă și să-i văd. Sînt convinși că ei n-au știut niciodată cît de mult îi iubeam, Mary. Eram consumat de febra tuberculozei și de febra dragostei. Un băiețuș mistuit de o pasiune morbidă. Și la școală am fost întotdeauna îndrăgostit. Iar acasă, dacă mă sculam dimineața primul, sufeream că ceilalți dormeau încă. Aș fi vrut să se trezească, pentru ca întregul miracol să continue. Îi iubeam și pe Menasha, chiriașul nostru, și pe Julius, fratele meu, unchiul tău Julius.

Va trebui să las la o parte toate elementele astea emoționale.

Pentru moment, nu mă preocupau decît banii, cecurile, huliganii, automobilele.

Mă mai urmărea și un alt cec. Îmi fusese trimis de prietenul meu Thaxter, cel pe care Huggins îl acuza că ar fi agent CIA. Thaxter și cu mine ne pregăteam să înființăm o revistă, „Arca“. Totul era pus la punct. În această revistă urma să publicăm cîteva lucruri excelente — de pildă, pagini din reflecțiile mele anticipative asupra unei lumi transformate de Spirit. Dar pînă atunci, Thaxter nu achitase un anumit împrumut.

E o poveste lungă și aș prefera să nu intru acum în detalii. Din două motive. Primul pentru că Thaxter mi-e foarte drag, orice-ar face. Al doilea e că și așa mă gîndesc prea mult la bani. N-are nici un rost să ascund lucrul ăsta. E o realitate și încă una fundamentală. Mai înainte, cînd v-am descris felul în care George i-a salvat viața lui Sharon cînd i s-a tăiat beregata, v-am vorbit de sînge ca de o substanță vitală. Ei bine, și banii sînt o substanță vitală. Thaxter trebuia să plătească măcar o parte din acel împrumut. Lefter dar magnific,

ordonanțase o plată pe numele meu de la banca sa din Italia, Banco Ambrosiano din Milano. De ce „Banco“ ? De ce Milano ? Dar toate aranjamentele lui Thaxter erau ieșite din comun. Primise o educație transatlantică și se simțea la fel de acasă în Franța ca și în California. Nu puteai numi nici o regiune a lumii, oricât de îndepărtată, în care Thaxter să nu aibă un unchi, sau acțiuni ale unei mine, sau un vechi castel, sau o vilă. Thaxter, cu manierele lui exotice, era altă pacoste pe capul meu. Și nu-i puteam rezista. Dar și asta trebuie să mai aștepte. Doar un cuvânt : Thaxter ținea ca lumea să creadă despre el că e un fost agent CIA. Zvonul i se părea încântător și făcea tot ce putea ca să-l încurajeze. Îi sporea aura de mister, or misterul era una din micile lui escrocherii. De fapt era un lucru inofensiv, înduioșător. Aș spune chiar filantropic, așa cum e întotdeauna farmecul, pînă la un anumit punct. Farmecul e un fel de mică escrocherie.

Taxiul a ajuns în fața băii de aburi cu douăzeci de minute mai devreme, și cum n-aveam de gînd să tîndălesc pe acolo, i-am spus șoferului prin găurelele geamului rezistent la gloanțe :

— Mergi înainte, ia-o la stînga. Încetișor, pentru că vreau să arunc cîte o privire în jur.

M-a auzit și a dat din frizura Afro. Semăna cu o enormă păpădie neagră, învoaltă, cu tot puful desfăcut. În ultimele șase luni, multe dintre indicatoarele vechilor cartiere fuseseră smulse. Acest lucru nu conta prea mult ; n-aș putea spune de ce însă pentru mine avea atîta importanță. Dar mă aflu într-o dispoziție specială. Aproape că mă auzeam fluturînd și filfiind din aripi, pe bancheta din spatele mașinii, ca o pasăre care dă un ocol printre manglierii tinereții sale, prefăcuți acum în maidane de gunoaie. Priveam, fremătînd de emoție, pe geamurile pătate. Un bloc întreg fusese ras. Restaurantul unguresc al lui Lovi fusese și el măturat, și sala de biliard a lui Ben, și clădirea de cărămidă a vechiului depou de tramvaie, și sala mortuară Gratch, de unde fuseseră duși să fie înmormîntați amîndoi pă-

rinții mei. Eternitatea nu-și prea află răgaz pitoresc pe aici. Ruinele timpului au fost demolate cu buldozere, excavate, încărcate în camioane și depozitate ca ramblee. Se ridicau noi traverse de oțel. În vitrinele măcelarilor nu mai atârnav *kielbasa* polonezi. Cîrnații actuali din *carniceria* erau caraibieni, roșu închis și zbîrciți. Firmele vechilor prăvălii pieriseră. Cele noi indicau : *Hoy, Mudanzas. Iglesia.*

— Ține-o tot pe stînga, i-am spus șoferului. Treci de parc. Întoarce la dreapta pe Kedzie.

Vechiul bulevard era acum o ruină gata să se prăvălească, așteptînd să fie reparat. Prin găurile căscate în ziduri puteam privi în apartamente în care dormisem, mîncasem, îmi făcusem lecțiile, sărutasem fete. Ar trebui să te urăști de moarte dacă ai putea rămîne indiferent la asemenea distrugere, sau, mai rău, dacă te-ai veseli de prăbușirea lăcașului acestor sentimente mic-burgheze și te-ai bucura că istoria le-a făcut harcea-parcea. Cunosco asemenea indivizi cu inima de piatră. Chiar și acest cartier a produs unii. Informatori ai poliției metafizico-istorice împotriva unor inși ca mine, cărora le plînge inima în fața trecutului ruinat. Dar venisem aici special ca să mă înduioșez, să deplîng zidurile și ferestrele năruite, ușile lipsă, armăturile smulse, cablurile telefonice rupte și vîndute ca deșeuri. Venisem mai ales să văd dacă mai exista casa în care locuise Naomi Lutz. Nu mai exista. Ceea ce m-a mîhnit tare.

În adolescența mea intens emoțională, am iubit-o pe Naomi Lutz. Cred că era fata cea mai frumoasă și mai plină de calități pe care am cunoscut-o vreodată. O adoram, și dragostea a scos la iveală cele mai tainice dintre ciudățeniile mele. Tatăl ei era un respectabil pedicurist. Își dădea însă savante aere medicale — doctor din cap pînă-n picioare. Maică-sa era o femeie adorabilă, șleam-pătă, împrăștiată, cam fără bărbie, dar cu ochi mari, strălucitori, romantici. Seară de seară trebuia să joc rummy cu doctorul Lutz, iar duminicile îl ajutam să-și spele și să-și lustruiască mașina Auburn. Dar toate astea îmi făceau plăcere. Cînd o iubeam pe Naomi Lutz,

mă simțeam în siguranță *înăuntrul* vieții. Fenomenele ei se adunau dînd un total aritmetic, aveau un sens. Moartea era, la urma urmei, o acceptabilă parte a propozițiunii. Aveam propria mea Regiune a Lacurilor, parcul, unde hoinăream cu volumele mele în ediție „Modern Library“ : Platon, Wordsworth, Swinburne și *Un coeur simple*. Chiar și iarna Naomi se giugiulea cu mine în spatele grădinii de trandafiri. Ne plimbam printre ramurile înghețate și mă încălzea pe sub paltonul ei de raton. Simțeam un delicios amestec de blană de raton și mireasmă feciorelnică. Respiram gerul și ne sărutam: Pînă cînd am întîlnit-o pe Demmie Vonghel, mulți ani mai tîrziu, n-am mai iubit pe nimeni ca pe Naomi Lutz. Dar în timp ce eu mă aflam la Madison, în Wisconsin, urmînd cursuri de poezie și studiînd biliardul la Rathskeller, Naomi s-a măritat cu un cămătar. Soțul ei era vîrit și în mecanismul birourilor de reconstrucții și avea bani cu ghiotura. Eu eram prea tînăr pe atunci ca să-i pot achita lui Naomi facturile la „Field's and Saks“ și, pe de altă parte, cred că sarcinile și responsabilitățile unei soții de intelectual o speriaseră. Îi vorbisem tot timpul despre edițiile mele din „Modern Library“, despre poezie și istorie, și se temuse să nu mă dezamăgească. Așa mi-a spus. Iar eu i-am răspuns că dacă o lacrimă este considerată drept un act intelectual, cu cît mai intelectuală trebuie să fie dragostea curată ? Nu are nevoie de adaosuri cognitive. Dar ea s-a mulțumit să mă privească nedumerită. Tocmai acest fel al meu de a vorbi mă făcuse să o pierd. Nu m-a căutat nici cînd soțul ei s-a ușurat de toți banii și a părăsit-o. Era amator de curse și cartofor. În cele din urmă a trebuit să se ascundă pentru că „băieții“ erau pe urmele lui. Cred chiar că i-au răsucit încheieturile brațelor și ale gleznelor. Oricum, și-a schimbat numele și a pornit, sau a șchiopătat, spre sud-vest. Naomi și-a vîndut casa luxoasă și s-a mutat în Marquette Park, unde familia avea un *bungalow*. A intrat într-o slujbă la raionul de lenjerie de la „Field“.

În timp ce mașina se întorcea iar pe strada Diviziei, făceam o paralelă strîmbă între necazurile pe care le-a avut soțul lui Naomi cu Mafia și necazurile mele. Și el o feștelise. Dar nu mă puteam împiedica să mă gîndesc la viața binecuvîntată pe care aș fi avut-o alături de Naomi Lutz. Cincisprezece mii de nopți cu Naomi în brațe, și aș fi zîmbit nepăsător în fața solitudinii și a plictiselii proprii. N-aș fi avut nevoie nici de bibliografie, nici de mapă cu acțiuni, nici de medalia Legiunii de Onoare.

Așadar ne-am întors în ceea ce devenise o mahala tropicală ca în Indiile de Vest, semănînd cu partea din San Juan ce se ridică lîngă lagunele care bolborosesc și miros a ciorbă de burtă. Același moloz strivit, sticlă spartă, gunoaie în stradă, aceleași reclame grosolane mîzgălite cu cretă albastră pe vitrinele prăvăliilor.

Dar baia de aburi, unde urma să-l întîlnesc pe Rinaldo, era mai mult sau mai puțin neschimbată. Adăpostea și un hotel ieftin, sau mai curînd o casă cu camere de închiriat. La etaj locuiseră întotdeauna muncitori bătrîni, bunici ucrainieni rămași singuri, pensionari ai întreprinderii de tramvaie, un cofetar faimos pentru glazurile lui dar care se lăsase de meserie din cauza mîinilor artritice. Cunoșteam locul încă din copilărie. Tatăl meu, ca și bătrînul domn Swiebel, credea că băile de aburi sînt sănătoase, și dacă ești frecat cu frunze de stejar muiate în clăbucul din niște vechi găleți de murături îți pui sîngele în mișcare. Mai există și astăzi asemenea indivizi retrograzi, care rezistă modernității, tîrșindu-și picioarele. Așa cum mi-a demonstrat odată Menasha, chiriașul nostru, fizician amator (cel mai mult însă i-ar fi plăcut să devină tenor dramatic și lua lecții de canto: lucrase la Compania de fonografe Brunswick ca matrișer); mi-a explicat că specia umană ar putea influența rotația pămîntului. Cum? Ei bine, dacă într-un anumit moment dinainte fixat toți oamenii din lume și-ar freca picioarele de pămînt, ritmul de învîrtire al planetei ar încetini, ceea ce ar avea efect și asupra lunii și a mareelor. Desigur, planul real al lui

Menasha nu urmărea fizica, ci armonia, unitatea umană. Dar eu cred că din prostie unii, sau din perversitate alții, și-ar freca picioarele în sens invers. În orice caz, bătrînii de la baia de aburi par să se fi angajat, în mod inconștient, într-o încercare colectivă de a da cu copita în istorie.

Aburiții din strada Diviziei nu seamănă deloc cu oamenii îngrijiți și orgolioși de la club. Pînă și bătrînul Feldstein, care la optzeci de ani pedalează de zor pe bicicleta de exerciții, nu și-ar găsi locul pe strada Diviziei. Cu patruzeci de ani în urmă, Feldstein era un filfizon, un tip care trăia pe picior mare, un vînător de plăceri de pe Rush Street. Și azi, în ciuda vîrstei, e un om al timpurilor noastre, pe cînd clienții băii de aburi sînt turnați în tipare învechite. Au fese cărnoase și sîni grăsulii, gălbui ca zerul de lapte. Se sprijină pe picioare groase ca niște stîlpi, cu glezne brăzdate de o rețea de vinișoare verzui sau albăstriei. După ce se scaldă în aburi, bătrînii ăștia înfulecă bucătoaiie uriașe de pîine cu scrumbii sărate, sau cu felii groase de salam, sau cotlete grase, unsuroase, și beau șnaps. Ar putea dărîma ziduri cu burțile lor umflate și tari, de modă veche. Aci, totul este elementar. Simți că oamenii ăștia sînt aproape conștienți de desuetudinea lor, de faptul că urmează o linie de evoluție abandonată de natură și cultură. În subsolurile supraîncălzite, acești oameni ai cavernelor, acești demoni de lemn, cu hălci de grăsime revărsată și picioare de piatră acoperită cu licheni, fierb în abur și se răcoresc turnîndu-și găleți cu apă rece în cap. Sus, pe ecranul televizorului de la garderobă, mici fandosiți și fete zîmbărețe vorbesc ales sau saltă odată cu imaginea în sus și-n jos. Nimeni nu le dă vreo atenție. Mickey, concesionarul bufetului, frige bucăți de carne și chiftele de cartofi, toacă varza pentru salată cu un cuțit imens, taie grepfruiturile în patru (ca să poată fi mîncate cu mîna). Cînd urcă, înveliți în cearșafuri, din aburul fierbinte, bătrînii corpolenți au o poftă de căpcăuni. La subsol, Franush, îngrijitorul, stîrnește aburii turnînd apă rece peste bolovanii încinși. Aceștia zac grămadă,

ca munițiile balistice de pe vremea romanilor. Franush, de teamă să nu-i fiarbă creierii, poartă pe cap o pălărie de fetru cu borul smuls. În rest e gol pușcă. Se tîrăște ca o salamandă roșie, ținînd în mînă o nuia, cu care deschide ușa cuptorului, prea fierbinte pentru a fi atinsă, apoi se dă îndărăt în patru labe, bijbiind după găleată. Aruncă apa în cuptor, și bolovanii incandescenti scapără și fisăie. Nu cred că mai există prin vreun colț de lume un sat unde să dăinuie asemenea practici.

Credincios locului, moș Myron Swiebel venea la baia de aburi în fiecare zi lăsată de Dumnezeu. Aducea cu el o scrumbie de acasă, pîine neagră unsă cu unt, ceapă crudă și whisky Bourbon. Conducea un Plymouth, deși nu avea permis de conducere. Vedeă bine numai cînd se uita drept înainte, dar pentru că avea cataractă la ambii ochi, lovea lateral o mulțime de mașini și producea o groază de pagube la locul de parcare.

Am intrat într-un tur de recunoaștere. Eram îngrijorat din cauza lui George. Sfatul dat de el mă vîrîse în toată încurcătura asta. Dar știusem prea bine că nu era un sfat înțelept. Și atunci de ce-l urmasem ? Pentru că își ridicase vocea cu atîta autoritate ? Pentru că se erijase în expert al lumii interlope, iar eu îl lăsasem să-și joace rolul ? Ei bine, nu făcusem uz de judecata mea sănătoasă. Dar acum judecata sănătoasă mi-era trează și speram s-o scot la capăt cu Cantabile. Socoteam că, probabil, furia lui Cantabile se consumase în masacrarea mașinii și consideram că datoria fusese plătită cu vîrf și îndesat.

L-am întrebat pe Mickey, concesionarul, care stătea dincolo de tejgheaua barului, în fum, frigînd cotlete groase și prăjind ceapă :

— George a venit ? Bătrînul îl așteaptă să vină ?

Îmi ziceam că dacă George se găsea înăuntru, nu prea era de crezut ca Rinaldo Cantabile să se năpustească, îmbrăcat, în plin abur, ca să-l ia la pumni, sau să-l bată, sau să-l ciomăgească. Dar, desigur, Cantabile era imprevizibil. Nu puteai ghici ce-ar fi în stare să facă. Fie din furie, fie din calcul.

— George nu-i aici. Iar bătrînul mustește.

— Bine. Îl așteaptă pe fiu-său ?

— Nu. George a dat duminică pe-aici, așa că n-o să vină azi din nou. Nu se întîlnește cu taică-său decît o dată pe săptămînă.

— Bun ! Excelent !

Mickey, o namilă de om cu brațe uriașe, goale, încins cu un șorț înalt pînă la subțiori, avea o buză strîmbă. În timpul crizei, trebuise să doarmă prin parcuri și din cauza frigului făcuse o paralizie parțială a feței. Buza strîmbă îi dădea un aer batjocoritor, un fel de rînjat. Impresie falsă. Mickey e o persoană blajină, cinstită și pașnică. E iubitor de muzică, și are abonament la Opera Lirică.

— Nu te-am mai văzut de mult, Charlie. Du-te și te îmbăiază cu bătrînul, va fi bucuros de companie.

Dar m-am grăbit să ies afară, trecînd pe lîngă casier, în cușca lui cu casetele de oțel în care clienții își depun obiectele de valoare ; și cînd am ajuns pe trotuarul acoperit de o galaxie de cioburi de sticlă, am văzut un Thunderbird alb oprind în fața cîrnățariei portoricane de peste drum, și pe Ronald Cantabile apărînd din el. Sărînd din el, ar fi mai exact. Mi-am dat seama că era într-o teribilă stare de nervi. Îmbrăcat într-un raglan cafeniu, cu o pălărie la culoare și ghete de antilopă gălbuie, arăta înalt și frumos. Încă de la masa de pocher îi remarcasem mustața deasă, neagră. Părea confecționată dintr-o blană fină. Dar prin toată această eleganță izbitoare răzbea un curent subteran, un suflu disperat, așa încît omul tremura de minie. Deși se afla pe trotuarul celălalt, îmi puteam da seama că era alb de furie. Îmi spuneam că, probabil, se montase singur, ca să mă intimideze. Dar făcea și niște pași neobișnuiți. Picioarele lui se comportau bizar. Tocmai atunci se scurgea între noi un șuvoi de mașini și de camioane, așa încît nu putea traversa. Îl zăream printre automobile cum încerca să-și croiască drum. Avea niște ghete superbe. La prima scurtă pauză dintre două mașini, Cantabile își desfăcu larg raglanul, ca să-l pot vedea. Purta un

minunat briu de piele. Dar, în mod cert, nu briul voise el să mi-l arate. Chiar dedesubtul cataramii se vedea o teacă, pe care o lovi cu palma. Dorea să-mi atragă atenția că poartă pistol. Traficul se aglomeră din nou, și Cantabile sălta pe loc, fulgerându-mă din priviri peste capotele automobilelor. Când trecu și ultimul camion, îmi strigă cu o voce gîtuită de încordare :

— Ești singur ?

— Singur. Absolut singur.

Își îndreptă umerii cu o ciudată intensitate crispată :

— N-ai dosit pe nimeni ?

— Nu. Nu-s decît eu. Nu mai e nimeni.

Deschise portiera mașinii și scoase de pe podeaua Thunderbirdului două bătătoare de base-ball. Cu cîte un bătător în fiecare mînă, porni spre mine. Din nou trecu un camion între noi. Acum nu-i puteam vedea decît picioarele mișcîndu-se iute în ghetele elegante. Mi-am spus în sinea mea : „Doar vede c-am venit să-i plătesc. De ce să mă atace ? Ar trebui să știe că n-am de gînd să-l duc. Mi-a demonstrat de ce-i în stare, în povestea cu mașina. Și i-am văzut revolverul. S-o iau la fugă ?“

De cînd descoperisem, de Ziua Gratiitudinii, cît de repede pot alerga, s-ar fi zis că ardeam de nerăbdare să fac din nou uz de această abilitate. Viteza era una dintre resursele mele. Unii oameni sînt mai rapizi decît le-o dictează propriile interese ca, de pildă, Asahel din Cartea lui Samuel. Mi-a trecut totuși prin minte că aș putea s-o zbughesc pe treptele băii de aburi și să mă adăpostesc în boxa casierului, acolo unde sînt ținute casetele de oțel. M-aș putea ghemui la podea, cerîndu-i casierului să-i înmîneze lui Cantabile, printre zăbrele, cei patru sute cincizeci de dolari. Dar îl cunoșteam foarte bine pe casier. Știam că o mie de ani nu m-ar fi lăsat să intru în cușcă. Nu putea s-o facă. Nu aveam recipise de garanție. Odată, cînd stătusem la o parolă cu el, se referise la această circumstanță specială. Nu-mi venea însă a crede că Rinaldo Cantabile o să sară la mine. În nici un caz în stradă. Nu, atîta timp cît îl așteptam cu capul

plecat. Și chiar în acea clipă mi-am adus aminte de cercetările lui Konrad Lorenz asupra lupilor : lupul învins își oferă gîtul, iar învingătorul îl smucește dar nu-l mușcă. Așa încît îmi plecam capul. Dar, fire-ar să fie de memorie afurisită ! Ce zicea Lorenz mai departe ? Că la rasa umană lucrurile se întîmplă altfel ; dar în ce sens ? Cum ? Nu reușeam să-mi aduc aminte. Creierul mi se dezagregă. Cu o zi înainte, în timp ce mă aflam la baie, nu fusesem în stare să-mi amintesc cuvîntul acela care înseamnă izolarea bolnavilor contagioși, și simțisem că înnebunesc. Mă gîndeam cui să telefonez ca să întreb. Da, mă lasă memoria ! Și m-am încheștat cu mîinile de marginile chiuvetei, pînă cînd cuvîntului „carantină“ i s-a făcut milă de mine și mi-a revenit în minte. Da, carantină, dar îmi pierd memoria. Lucrurile astea mă necăjesc cumplit. Și tatălui meu i-a slăbit memoria la bătrînețe. Așa încît mă simțeam foarte tulburat. Deosebirea dintre om și celelalte specii, ca de pildă lupii, nu mi-a mai revenit niciodată în minte. Poate că era un lapsus explicabil într-un moment ca acela. Dar mi-a servit ca să-mi atragă atenția cît de superficiale erau lecturile mele în ultima vreme. Neatenția și scăpările de memorie nu prevesteau nimic bun.

În cele din urmă, cînd șirul de mașini trecu, Cantabile își luă vînt, cu cele două bătătoare în mîini, ca pentru a se năpusti asupra-mi, fără șovăire. Atunci i-am răcnit :

— Pentru numele lui Dumnezeu, Cantabile !

Se opri. Mi-am înălțat mîinile cu palmele deschise. Drept care zvîrli unul dintre bătătoare îndărăt în mașină și porni din nou către mine, ținîndu-l pe celălalt în mînă. I-am strigat din nou :

— Am adus banii. N-ai motiv să-mi crăpi capul.

— Ești înarmat ?

— N-am nici o armă.

— Vino încoace.

Am dat să traversez strada, cu supușenie.

M-a oprit drept la mijlocul drumului.

— Stai așa, mi-a spus.

Mă afluam chiar în centrul circulației aglomerate, mașinile claxonau, iar șoferii scoteau capul pe ferestre înjurându-mă de mama focului. Cantabile aruncă și cel de-al doilea bătător în Thunderbird. Apoi făcu un pas și mă înșfăcă brutal de braț. Mă trata de parcă meritam pedeapsa supremă. Am scos banii și i-am oferit pe loc. Dar n-a catadicsit nici măcar să se uite la ei. Spunegînd de furie, m-a împins pe trotuar și apoi pe treptele băii de aburi, pe lîngă stîlpii cilindrici ai frizeriei, vopsiți în spirale roșii albe și albastre. Am intrat în grabă înăuntru, pe lîngă boxa casierului, și de-a lungul coridorului murdar.

— Ține-o așa înainte, îmi spuse Cantabile.

— Unde vrei să mergi ?

— La closet. Unde-i ?

— Nu vrei banii ?

— La closet am spus ! La closet !

Am înțeles atunci că-l apucase pîntecăraia ; îl luase pe neașteptate, trebuia musai să se ducă la toaletă, și mă căra după el. Nu mi-ar fi îngăduit să-l aștept în stradă.

— În regulă, am zis. Ia-o încetișor și te conduc acolo.

M-a urmat prin sala de garderobă. Intrările la pisoare n-aveau uși ; numai toaletele cu scaun au. I-am făcut semn să intre și am dat să mă așez pe una din băncile de la garderobă, dar el m-a îmbrîncit puternic în umăr și m-a împins înăuntru. Toaletele sînt partea cea mai oribilă a băilor. Caloriferele degajă o căldură uscată, sufocantă. Lespezile pardoselii nu sînt niciodată spălate, dezinfectate. Un miros fierbinte de urină stătută îți înțepă ochii ca izul de ceapă.

— Isuse ! strigă Cantabile. Deschise ușa unei toalete, continuînd să mă împingă în fața lui. Intră tu întîi !

— Cum, amîndoi ? am strigat.

— Intră odată !

— Dar nu-i loc decît pentru o persoană.

Își smuci arma și mă amenință cu patul ei.

— Vrei să ți-o vîr pe gît ?

Blana neagră a mustății se lăți cînd buzele i se întînseră pe fața schimonosită de furie. Sprîncenele i se îmbinaseră deasupra nasului asemenea plăselelor unui pumnal.

— Treci în colț !

Trînti ușa și, gîfîind, începu să se dezbrace. Îmi zvîrli în brațe raglanul și pălăria asortată la culoare, deși exista o agățătoare în perete. Ba mai exista și o piesă fixă, pe care n-o remarcasem niciodată pînă atunci. Pe ușă se afla prinsă o placă de alamă cu un mic jgheab, pe care scria „Trabucuri“, o rămășiță a luxului stilat de odinioară. Cantabile se așezase, ținîndu-și pistolul cu ambele mîini și mîinile între genunchi, în timp ce ochii întîi i se închiseră, apoi i se dilatară puternic.

Cînd sînt pus în situații limită de felul ăsta, reușesc întotdeauna să mă detașez și să mă gîndesc la condiția umană. De bună seamă Cantabile ținea să mă umilească. Pentru că eram *chevalier de la Légion d'honneur* ? Nu cred că știa despre acest lucru. Dar știa bine că eram ceea ce la Chicago se numește un „Creier“, un om de cultură, cu înclinații intelectuale. Oare de asta trebuia să-l ascult cum se screme și să-i inspir duhurile ? Poate că fanteziile lui de barbarie și de monstruozitate și gîndul de a-mi crăpa țeasta îi răscoliseră intestinele. Omenirea e plină de reacții nervoase de felul ăsta, și am început să mă gîndesc (ca să mă distrag) la toate volumele despre comportamentul maimuțelor pe care le-am citit la viața mea, ale lui Kohler și Yerkes și Zuckerman, și Marais despre babuini, și Schaller despre gorile, și despre bogatul repertoriu al sensibilităților visceral-emoționale la ramura antropoidelor. Se prea poate să fiu o persoană cu fantezie mai limitată decît un individ de teapa lui Cantabile, în ciuda preocupărilor mele intelectuale. Pentru că mie nu mi-ar fi trecut niciodată prin cap ideea de a tortura pe cineva cu asemenea mijloace. Și acest lucru putea fi un semn că dotarea lui cu capacități vitale, sau că imaginația lui naturală era mai bogată și mai fertilă decît a mea. Și astfel, cum

însăși acțiunea de a gândi îți îmbunătățește gândurile, așteptam acolo, cumpănit, în timp ce el sta cinchit, cu sprîncenele împreunate ca plăselele pumnalului. Un bărbat zvelt, frumos, cu părul ondulat natural. Era tuns atît de scurt, încît îi puteam desluși rădăcina undulelor și pielea capului contractată de efort. Urmărea să-mi aplice o pedeapsă, dar rezultatul era că devenisem mai intimi.

După ce se ridică și-și aranjă cămașa în pantaloni, își prinse briul cu catarama mare, ovală și își vîrî îndărăt pistolul în teacă (speram să aibă piedica pusă). așadar, cum spuneam, după ce-și aranjă poalele cămășii și-și prinse briul elegant pe talie, vîrîndu-și pistolul în teacă, trase apa apăsînd pe manetă cu vîrful ghetei moi, prea dezgustat ca s-o atingă cu mîna, și zise : „Dumnezeule; dacă-mi pică în mînă șnapanii ăștia... !” De parcă tot eu aș fi fost vinovat și de asta. Evident, era un cîrcotaș violent și necruțător. Continuă :

— N-ai idee ce groaznic e să stai acolo ! Se vede că zaharisiții ăștia bătrîni se scapă pe cercul closetului.

Și acet lucru părea să se acumuleze la argumentele împotriva mea. După care urmă :

— Cine-i proprietarul locului ăstuia ?

Întrebarea era de-a dreptul fascinantă. Adevărul e că nu mi-o pusesem niciodată. Baia de aburi era atît de antică înoît ajunsese ca piramidele, ca grădinile lui Asurbanipal. Era ca apa care-și sapă fîgașul, sau ca forța gravitațională. Dar, de fapt, cine era proprietarul ?

— N-am auzit niciodată de vreun proprietar, am spus. Din cîte știu, e o societate de prin Columbia britanică.

— Nu face pe deșteptul cu mine. Prea te crezi șmecher, auzi ! Ți-am cerut doar o informație. Las' că aflu eu și singur.

Ca să răsucescă robinetul chiuvetei, folosi o bucată de hîrtie igienică. Se spală pe mîini fără săpun, pentru că nu exista. În acea clipă i-am oferit iarăși cele nouă hîrtii de cîte cincizeci de dolari. Refuză să se uite măcar la ele. Îmi replică :

— Mi-s mâinile ude.

Nu voia să folosească ruloul de prosopp, care era, trebuie să recunosc, respingător de jegos, ba chiar cu o oarecare originalitate în calitatea jegului. I-am întins batista mea, dar se făcu că n-o vede. Se temea ca nu cumva să i se domolească mînia împotriva-mi. Își răs-firă degetele și le scutură ca să se usuce. Îngrețosat la culme, întrebă :

— Și asta se numește baie ?

— Mă rog, băile sînt la subsol.

Jos erau două șiruri lungi de dușuri, care duceau la ușile masive, de lemn, ale sălii de aburi. Era și un mic bazin, unde te cufundai ca să te răcorești. Apa rămînea neschimbată de la un an la altul, și bazinul era un veritabil sălaș de crocodili, dacă a existat vreodată unul.

Cantabile se îndreptă acum grăbit spre teigheaua barului, iar eu l-am urmat. Aci își șterse mîinile cu șervețele de hîrtie, pe care le smulse cu furie din dispozitivul de metal. Mototolea în pumn hîrtia subțire, ștanțată, și zvîrlea cocoloșii pe jos. I se adresă lui Mickey :

— De ce nu aveți săpun și prosoape la toaletă ? De ce nu spălați dracului împuțiciunea aia de hazna ? Nu există picătură de dezinfectant acolo.

Mickey era foarte blajin, și răspunse :

— Nu ? Joe are grijă de astea. Îi cumpăr deodorante și Lysol. I se adresă apoi lui Joe : Nu mai pui rezerve de deodorant în cutiuțe ?

Joe era negru și bătrîn, și tăcu chitic. Se rezema de scaunul pentru lustruit pantofii, cu pedestalele lui de alamă și cu cele două labe întoarse cu tălpile rigide în sus (amintind de picioarele și tălpile mele cînd stau în creștet executînd exercițiul yoga). Părea să fi împietrit acolo, pentru a ne evoca tuturor profunzimea unor meditații îndepărtate, și refuza să răspundă întrebărilor vremelnice.

— Să faceți bine să vă aprovizionați cu tot ce trebuie de la magazinul meu, tună Cantabile. Dezinfectante,

săpun lichid, prosoape de hîrtie, totul. Numele meu e Cantabile. Am un magazin pe Clybourne Avenue.

Scoase din buzunar un portofel lunguiet, din piele de struț, cu buburuze, și aruncă pe tejghea cîteva cărți de vizită.

— Nu-s eu patronul, ripostă Mickey. Eu sînt concesionarul restaurantului.

Totuși luă cu mare deferență o carte de vizită. Degetele lui butucănoase erau acoperite cu pete negre de la eușit.

— Te sfătuiesc, pentru binele dumatăle, să-mi dai de veste.

— O s-o transmit Administrației. Au sediul în centru.

— Mickey, cine-i proprietarul tău ? am întrebat.

— Eu nu știu decît de Administrație, care-i în centru.

„Ce interesant ar fi, mi-am spus, dacă s-ar descoperi că baia aparține bandei !”

— George Swiebel e aici ? întrebă Cantabile.

— Nu.

— Bine, atunci vreau să-i las un mesaj.

— Vă dau ceva să scrieți, se offeri Mickey.

— Nu-i nevoie să fie scris. Spune-i că-i un rahat cu ochi. Spune-i că așa am zis eu.

Mickey își pusese ochelarii ca să caute o foaie de hîrtie, iar acum își întoarse spre noi fața cu ochelarii pe nas, parcă pentru a ne transmite că unica lui treabă erau salata de varză tocată și cotletele și peștele alb. Cantabile nu se mai interesă de bătrînul Moș Myron, care mustea în aburi la subsol.

Ieșirăm în stradă. Cerul se înseninase subit. Nu puteam decide ce se potrivea mai bine cu locurile acelea : vremea mohorîtă sau cea senină. Aerul era rece, lumina clară, iar umbrele imobilelor înnegrite împărțeau trotuarul în fișii.

Am spus :

— Domnule Cantabile, dă-mi voie să-ți offer acum banii. Am adus bancnote noi. Și cu asta să punem capăt întregii povești.

— Ei — nu zău ? Crezi că-i chiar așa de simplu ?
întrebă Rinaldo.

— Mă rog, regret totul. N-ar fi trebuit să se întâmple. Regret sincer.

— Regreți pe dracu' ! Îți regreți mașina hăcuită. Ai oprit onorarea unui cec pe numele meu, Citrine. Toți pălăvrăgesc pe chestia asta. Toți știu. Îți închipui că pot să îngădui așa ceva ?

— Domnule Cantabile, cine știe ? Cine-s „toți“ ? E chiar atât de serios ? Am greșit...

— Nu zău, ai greșit, maimuțoi în călduri... !

— De acord, am procedat prosteste.

— Prietenu' tău George îți spune să oprești oculus, și tu gata, îl oprești. Iei de bun tot ce-ți spune găoaza aia ? De ce nu ne-a prins pe Emil și pe mine asupra faptului ? El te împinge la isprava asta nasoală, și pe urmă tu, și ciocu' ăla, și tipu' cu fracuri, și toate momăile alea bășinoase, răspîndiți pretutindeni zvonul că Ronald Cantabile e un trișor. Dumnezeuule ! De așa ceva nu te speli cu una cu două. Nu-ți dai seama ?

— Ba da, acum îmi dau seama.

— Nu știi de ce anume îți dai tu seama. Las' că te-am urmărit eu la joc, și nu te înțeleg deloc. Când dracu ai de gând să faci ceva și să-ți dai seama de ceea ce faci ?

Ultimele cuvinte le rosti răspicat, accentuându-le cu vehemență și scuipându-mi-le în obraz. Apoi își înșfăcă pardesiul, pe care continuasem să i-l țin, raglanul bogat, cafeniu, cu nasturi imenși. Circe trebuie să fi avut niște nasturi din ăștia în coșulețul ei de lucru de mînă. Erau foarte frumoși, niște nasturi luați parcă din comorile Orientului.

Nu mai văzusem un veșmînt ca ăsta decît la răposatul colonel McCormick. Aveam pe atunci doisprezece ani. Limuzina lui se oprise în fața Turnului Tribunei și din ea pînseră doi bărbați scunzi. Fiecare dintre ei ținea în mîini cîte două pistoale și se rotiseră pe caldarîm, ghemuindu-se apoi pe vine. Pe urmă coborîse și colo-

nelul, străjuit de cele patru pistoale. Purta un pardesiul de culoarea tutunului, exact ca al lui Cantabile, și o pălărieuță pe vârful capului, dintr-un fetru cu spic aspru, lucitor. Vîntul bătea puternic, aerul era limpede, iar pălăria strălucea ca un tufiș de spini.

— Ești de părere că nu știu ce fac, domnule Cantabile ?

— Habar n-ai. Nu ești în stare nici să-ți nimerești fundul cu ambele mîini.

Mă rog, se prea poate să fi avut dreptate. Dar, cel puțin, nu torturam pe nimeni. Se pare că viața mea s-a desfășurat în alt chip decît s-au desfășurat viețile altor oameni. Dintr-o anume rațiune inscrutabilă, viața lor a fost alta, așa încît eu nu sînt apt să le judec preocupările și dorințele. Conștient de acest fapt, mă supun la mai multe dintre aceste dorințe decît ar fi sănătos pentru mine. Am cedat cunoștințelor de expert ale lui George asupra lumii de jos. Acum mă înclinam în fața lui Cantabile. Unica mea consolare era încercarea de a-mi reaminti pasaje din lecturile mele ecologice despre sobolani, gîște, plevușcă și muște. La ce bun să citești atîta, dacă nu poți să și rumegi ? Tot ce ceream eu era un mic profit mintal.

— Oricum, ce facem cu banonotele alea de cincizeci de dolari ? am întrebat.

— Am să te anunț cînd o să fiu dispus să le primesc. Nu ți-a căzut bine ce ți s-a întîmplat cu mașina, hai ?

— Era o frumusețe de mașină. A fost o cruzime să faci ce-ai făcut.

Se pare că bătătoarele cu care mă amenințase erau cele folosite asupra Mercedesului meu și, după toate probabilitățile, pe bancheta din spate a Thunderbirdului se mai găseau și alte arme de asalt. M-a obligat să mă urc în arătoasa lui mașină. Scaunele erau capitonate cu piele roșie ca sîngele și în față avea un imens tablou de bord. Se lansă direct într-o viteză nebună, asemenea unui tînăr pilot de curse, și pneurile scîrțîiră strident.

Înăuntrul mașinii, imaginea pe care mi-o făcusem despre el suferi o ușoară schimbare. Văzut din profil,

nasul i se termina cu un fel de bulb mic alb. Era de un alb intens, anormal. Îmi evoca un mulaj de ghips și era căptușit cu peri negri. Ochiul îi era mai mare decât s-ar fi convenit să fie ; poate că dilatați artificial. Gura era mare, cu buza de jos sensibilă, sugerînd strădania adolescentului de odinioară de a fi considerat matur. Picioarele mari și ochii negri sugerau de asemeni năzuința către un anumit ideal, a cărui parțială împlinire sau neîmplinire îi provoca o acută suferință. Bănuiam că însuși idealul lui era destul de schimbăcios.

— Care din voi doi a luptat în Vietnam — dumneata sau vărul Emil ?

Ne îndreptam în mare viteză spre partea de est a străzii Diviziei. Ținea volanul cu ambele mâini de parcă era un perforator pneumatic de găurit asfaltul.

— Ce ? Emil în armată ? Copilul ăsta ? A fost reformat — veritabil psihopat. Nu, cea mai mare acțiune la care a participat vreodată Emil a fost în 1968, la încăierările din fața hotelului Hilton. A încasat o mardeală zdravănă, fără să știe măcar de partea cui era. Nu, eu am fost în Vietnam. Ai mei m-au trimis la colegiul ăla puturos, lângă St. Louis, de care ți-am vorbit în seara aia la joc, dar am întins-o de acolo și m-am înrolat. Asta s-a petrecut cu mult în urmă.

— Și ai luptat pe front ?

— Am să-ți răspund exact ceea ce dorești să auzi. Am șparlit o cisternă cu benzină — cu cabină și remorcă cu tot. Le-am vîndut la bursa neagră. Am fost prins, dar ai mei au întreprins unele tratative. I-a ajutat mult senatorul Dirksen. N-am stat decît opt luni la pîrnaie.

Avea deci cazier. Și ținea să știu că era un veritabil Cantabile, o proiecție a Anilor Nouă Sute Douăzeci, și nu a Unchiului Moochy. Făcuse închisoare militară — avea un pedigree de criminali, și putea să inspire teamă pe cont propriu. Pe de altă parte însă familia Cantabile făcea parte, evident, dintr-o gașcă minoră, genul gangsterilor de mîna a doua, ceea ce dovedea și magazinul de chimicale de pe Clybourne Avenue. Poate

că avea și un birou sau două de schimb de valută — birourile de schimburi valutare sînt adeseori deținute de gangsteri mărunți. Sau poate că se ocupau cu stirpirea dăunătorilor — altă afacere favorită a acestui gen. Cert este că aparținea unor ligi minore. Sau poate că nu făcea parte din nici o ligă. În calitatea mea de chicagooan, aveam oarecare fler în aceste chestiuni. Un gangster de clasă mare folosește numai mînă plătită. Nici un Vito Langobardi n-ar căra bătătoare de base-ball pe bancheta din spatele mașinii. Alde Langobardi pleacă în Elveția pentru sporturile de iarnă. Pînă și ciinele lui călătorește în vagonul de persoane. De decenii întregi un Langobardi nu a participat personal la acte de violență. Nu, acest neliniștit și frămîntat Cantabile cu suflet cătrănit se afla în oercurile din afară și se zbătea să pătrundă înăuntru. Făcea parte din categoria aceea de întreprinzători indezirabili pe care și azi departamentul sanitar îi mai pescuiește de prin canale, după trei luni de descompunere. Unii reprezentanți ai acestui tip au fost cîteodată găsiți în port-bagajul automobilelor parcate la O'Hare. Greutatea cadavrului din spate era contrabalansată de un bloc de beton așezat pe motor.

La primul colț, Rinaldo trecu, deliberat, pe roșu. Îi făcu pe ceilalți automobiliști să se zgîiască la el. Era elegant, epatant. Scaunele mașinii erau capitonate cu piele moale. — atît de moale, și atît de roșie! Purta genul de mănuși care se vînd la Abercrombie & Fitch, pentru călăreți. Cînd ajunse în dreptul autostrăzii, coti brusc și accelerează pe pantă, lansîndu-se în plin trafic. Mașinile frînau brusc în urma noastră. Aparatul de radio transmitea muzică rock. Am recunoscut parfumul lui Cantabile. Era „Canoe“. Căpătasem și eu odată un flacon, ca dar de Crăciun, de la o femeie oarbă pe care o chema Muriel.

În toaleta împruțită de la baia de aburi, în timp ce ședea cu pantalonii lăsați, iar eu meditam la maimuțele lui Zuckerman din Grădina Zoologică din Londra, mi-a fost limpede că se producea o mobilizare a talentelor plastice și histrionice ale ființei umane. Cu alte cuvinte,

fusesem antrenat într-o amplă punere în scenă. În orice caz, imaginea familiei Cantabile n-ar fi avut de câștigat dacă Rinaldo ar fi pus în funcțiune revolverul pe care-l ținea între genunchi. Ar fi însemnat să-l reediteze pe unchiul nebun care făcuse familia de rușine. Asta, mi-am zis, lămurea totul.

Mi-era frică de Cantabile ? Nu propriu-zis frică. Nu știu ce gîndea el, dar ce gîndeam eu mi-era perfect limpede. Preocupat să sesizez resorturile ființei omenеști, îi cîntam în strună. Cantabile putea crede foarte bine că profită de un om pasiv. Dar nu asta era realitatea. În alte împrejurări sînt un om foarte activ. La jocul de pocher avusesem însă o viziionară străfulgerare de înțelegere a acestui tip Cantabile. Desigur, în seara aceea fusesem zdravăn cherchelit, dacă nu chiar beat criță, dar îi întrezărisem tăișul spiritului înălțîndu-se din el, și dincolo de el. Așa încît, cînd Cantabile a răcnit la mine și m-a amenințat, nu m-am proțăpît pe terenul amorului propriu : „Nimeni n-a cutezat încă să-i vorbească astfel lui Charlie Citrine, am să mă adresez poliției !“, și așa mai departe. Nu, căci poliția nu mi-ar fi putut înfățișa asemenea aspecte interesante. Cantabile făcuse asupra-mi o impresie extrem de bizară și de puternică.

Ce e ființa umană ? — întotdeauna am avut propria mea viziune ciudată în această chestiune. Întrucît nu sînt nevoit să trăiesc în țara cailor, asemeni doctorului Gulliver, viziunea mea asupra omenirii e destul de stranie, chiar și fără să călătoresc. De fapt, cînd am călătorit, am făcut-o nu ca să descopăr ciudătenii străine, ci ca să fug de ciudătenii de acasă. De asemeni, mă las atras de filozofia idealistă pentru că am convingerea că nu *asta* poate fi *totul*. Platon, prin Mitul lui Er, mi-a confirmat senzația că nu mă aflu pentru prima oară pe pămînt. Cu toții am mai fost cîndva pe aici și vom mai reveni. Și mai există și un altceva. Poate că un om ca mine s-a reîncarnat imperfect. Se presupune că sufletul,

Înainte de a se reîntoarce la viața pămîntească, se cufundă în totală uitare. E posibil, oare, ca uitarea mea să fi fost ușor defectuoasă ? Nu m-am considerat niciodată un platonician convins. N-am crezut nicicînd că ne-am putea reîncarna într-o pasăre sau într-un pește. Nici un suflet cîndva uman n-ar putea fi zăvorît într-un păianjen. În cazul meu (care, bănuiesc, nu-i chiar atît de rar), cred că s-a produs o uitare incompletă a vieții sufletești pure, așa încît condiția minerală a reîntrupării mi s-a părut întotdeauna anormală. Încă din fragedă copilărie eram uimit cînd vedeam ochi mișcîndu-se, nasuri respirînd, piele transpirînd, păr crescînd și așa mai departe — mi se părea comic. Lucru care apărea uneori jignitor unor oameni care se născuseră cu deplina uitare a imortalității lor.

Aceasta mă face să rechem în memorie și să dezvălui o încîntătoare zi de primăvară, la amiază, cu un cer încărcat de nori gri, albi și placizi, nori cu forme de tauri, de hipopotami, de balauri. Povestea se petrece la Appleton, în Wisconsin, iar eu sînt un bărbat în toată firea, cocoțat pe o ladă, și încercînd să privească pe furiș în dormitorul în care s-a născut în anul 1918. Acolo am și fost conceput, probabil, și dirijat de pronia cerească să mă ivesc în viață sub chipul lui cutare și cutare, în împrejurările cutare și cutare (C. Citrine, premiul Pulitzer, Legiunea de Onoare, tatăl lui Lish și al lui Mary, soțul lui A. amantul lui B., persoană serioasă și un cineva). Și de ce trebuie acest cineva să stea cocoțat pe o ladă, pe jumătate ascuns de rămurelele și frunzele lucioase ale unui liliac în floare ? Fără să fi cerut permisiunea stăpînei casei ? Bătusem și sunasem la ușă, dar nu mi-a răspuns nimeni. Și acum soțul doamnei răsărise în spatele meu. Era proprietarul unei stații de benzină. I-am spus cine sînt. La început era cu capsă pusă. Dar i-am explicat că asta e casa în care mă născusem și l-am întrebat de foștii vecini, înșirîndu-le numele. Își amintea de familia Saunders ? Ei da, ăștia erau verii lui. Ceea ce m-a salvat de un pumn în nas, pentru obrăznicia mea de nepoftit. Nu-i puteam

spune : „Stau aici, pe lada asta, printre florile de lihiac, încercînd să dau un răspuns enigmei umane, și nu ca s-o văd pe grășana de nevastă-ta în chiloți.“ Ceea ce vedeam de-adevăratelea. Nașterea e durere (o durere ce poate fi anulată prin intervenție), dar în odaia în care s-a petrecut nașterea mea, am văzut, cuprins de o durere a mea proprie, o femeie bătrînă și grasă în chiloți. Cu mare prezență de spirit, s-a făcut că nu-mi observă fața ivită pe ecranul geamului, și a ieșit încetîșor din cameră, ca să-i telefoneze lui bărbatu-său. Omul a alergat într-un suflet, părăsindu-și pompa de benzină, și m-a înhățat, punîndu-și mîinile mînjite de ulei pe minunatul meu costum gri — mă aflu în culmea perioadei mele de eleganță. Am fost în măsură să-i explic că venisem la Appleton ca să pregătesc un articol despre Harry Houdini, alt localnic — după cum v-am mai repetat obsesiv — și că fusesem năpădit de dorința de a furișa o privire în camera în care mă născusem.

— Și tot ce-ai avut de văzut a fost cucoana mea.

Îi trecuse paraonul. Cred că înțelesese. Chestiunile de spirit sînt larg și spontan sesizate ! Firește, cu excepția persoanelor aflate pe poziții puternic fortificate, opoziționiștii mentali exersați să se împotrivească la tot ceea ce înseamnă cunoașterea înăscută a fiecăruia dintre noi.

Din clipa cînd l-am văzut pe Rinaldo Cantabile la masa din bucătăria lui George Swiebel, am fost conștient că între noi doi exista o afinitate naturală.

M-a dus la clubul Playboy. Rinaldo era membru al clubului. A coborît din supermașina lui, acest Bechstein al automobilelor, lăsînd-o în grija paznicului de la parcaj. Tipul de la recepție îl cunoștea. Am început să înțeleg, din comportamentul lui, că sarcina ce-mi revenea mie era să fac *mea culpa* în mod public. Familia Cantabile primise o provocare. Poate că lui Rinaldo i se trasaseră dispoziții, de către consiliul de familie, ca să repare daunele aduse bunului lor prost renume. Și această chestiune de reputație avea să-mi consume

o zi — o întreagă zi. Aveam atâtea nevoi presante și atâtea belele pe cap, încît aș fi fost justificat să-i oer soartei să mă mai îngăduie. Aveam destule argumente.

— A venit lumea ?

Își zvîrli pardesiul. Mi l-am dezbrăcat și eu. Am pătruns în opulență, în semiobscuritatea barului cu covoare moi și sticle scînteietoare, cu contururi senzuale de femei care unduiau încoace și-ncolo în lumina de chihlimbar. M-a luat de braț și m-a condus la ascensor, cu care am urcat pînă la ultimul etaj. Cantabile m-a lămurit :

— Mergem să faci cunoștință cu cîțiva tipi. Cînd am să-ți fac eu semn, atunci îmi oferi banii și-ți oeri scuze. Ne aflam în fața unei mese.

— Bill, vreau să ți-l prezint pe Charlie Citrine, i se adresă Ronald lui Bill.

— Hei, Mike, iată-l pe Ronald Cantabile, zise Bill, preluînd replica.

Restul a fost doar : „Hei, ce mai faci, ia loc, ce vrei să bei ?“

Pe Bill nu-l cunoșteam, dar Mike era Mike Schneiderman, gazetarul rubricilor de scandal. Un tip solid greoi robust bronzat morocănos obosit, cu părul tăiat cu briciul, butoni de manșetă mari cît ochii și cravata dintr-o fișie lălie de brocart de mătase. Arăta distant, ridat și somnoros, ca unii dintre indienii- americani din Oklahoma, îmbogățiții petrolului. Sorbea un whisky mare și fuma trabuc. Meseria lui era să se întrețină cu oamenii prin baruri și restaurante. Eu sînt mult prea volatil pentru o muncă sedentară de felul ăsta, și nu pot înțelege cum poate cineva s-o face. Dar nu pot înțelege nici slujbele de birou, ori munca funcționărească, sau orice fel de ocupații rutiniere care te țin între patru pereți. Mulți americani care n-au alt merit decît acela de a declara că nu pot concepe astfel de muncă se consideră ca atare artiști sau intelectuali. Acest lucru constituise subiectul multor discuții dintre mine și Von Humboldt Fleisher, și-l discutasem uneori și cu Gumbein, criticul de artă. Sarcina de a se între-

ține cu diverși oameni pentru a mirosi ceva *interesant* nu prea părea să fie nici pe placul lui Schneiderman. În anumite momente arăta plictisit și aproape îngreșat. Mă cunoștea, firește, pentru că participasem o dată la o emisiune a lui de la televiziune, așa că mi se adresa :

— Bună, Charlie. Apoi către Bill : Nu-l știi pe Charlie ? E un personaj faimos care stă incognito la Chicago.

Începusem să apreciez punerea în scenă făcută de Rinaldo. Își dăduse multă osteneală să regizeze asemenea întâlniri și manevrase multe sfori. Acest Bill, o relație a lui, datora probabil o favoare familiei Cantabile și se învoise să-l mobilizeze pe Mike Schneiderman, gazetarul. Pretutindeni în asemenea locuri funcționează „obligațiile“. Bilanțul obligațiilor trebuie să fi fost foarte încilcit, și-mi dădeam seama că Bill nu era deloc mulțumit. Bill avea o înfățișare clasică de „Cosa Nostra“. Îi recunoșteai aerul corupt după nas. Un nas puternic încovoiat în dreptul nărilor, viguros și vulnerabil în același timp. Un nas păcătos. Dacă l-aș fi întâlnit în alt context, aș fi zis că e un violonist care s-a săturat de muzică și s-a apucat de traficul cu băuturi spirtoase. Se întorsese de curînd din Acapulco și avea pielea arsă de soare, dar nu s-ar fi putut spune că strălucea de sănătate și de bună-dispoziție. Nu se sinchisea de Rinaldo, părea să-l disprețuiască. În clipele acelea, simpatia mea era alături de Cantabile. Se străduise să organizeze ceea ce ar fi trebuit să fie o reușită și însuflețită întâlnire, demnă de intrigile Renașterii, și eu eram singurul care o apreciam. Cantabile încerca să dea gata rubrica lui Mike. Dar Mike, desigur, mai fumase d-alde astea. Cei din așa-zisa categorie a „puținilor fericiți“ îl vînau întruna și bănuiesc că în culise se făceau tot felul de trame, *quid pro quo*. Îi vindeai lui Mike un pont, iar el în schimb îți tipărea numele cu caractere de-o șchioapă. O jună fecioară ne-a preluat comanda de băuturi. De jos și pînă la bărbie era fermecătoare. De la bărbie în sus, numai griji comerciale. Atenția mea era

împărțită între șanțul moale dintre sînii ei și expresia de dificultăți în afaceri așternută pe față.

Ne aflam într-unul dintre cele mai încîntătoare colțuri din Chicago. Admiram decorul. Priveliștea oferită de țărmul lacului era fantastică. Nu reușeam s-o văd, dar o cunoșteam bine și-i simțeam efectul — panglica scînteietoare a șoselei alături de imensitatea de aur lucitor a Lacului Michigan. Omul biruise pustietatea acestui ținut. Iar pustietatea i-a lins în schimb mîna. Și iată-ne aici în inima lingușelilor bogăției și puterii, cu femei frumoase, băutură, costume făcute de comandă și bărbați care purtau bijuterii și se parfumau. Schneiderman aștepta, cam sceptic, o bombă pe care s-o poată folosi în rubrica lui. În contextul potrivit eu sînt un subiect gras. Oamenii din Chicago se miră de faptul că străinătatea mă ia în serios. Din cînd în cînd sînt invitat la sindrofii oferite de parveniți cu ambiții culturale și atunci mi-e dat să trec prin soarta unui simbol. Unele doamne îmi spun direct : „*Nu se poate să fii Charles Citrine !*“ Multe dintre gazde sînt satisfăcute de contrastul pe care-l ofer. Am aerul unui om care gîndește intens dar incomplet. Fața mea nu se asortează cu fețele lor urbane, viclene. Și în special femeile nu-și pot ascunde dezamăgirea cînd descoperă cum arată în realitate binecunoscutul domn Citrine.

Paharele cu whisky au fost așezate în fața noastră. Am băut cu nerăbdare un Scotch dublu și, cum sînt un expansiv, am început să rîd. Toți ceilalți rămaseră sobri. Bill Uritul m-a întrebat :

— Ce găsești atît de nostim ?

— Ei, mi-am amintit că am învățat să înot chiar aici, la capătul lui Oak Street, înainte de a se fi înălțat toți zgîrie-norii ăștia, mîndria arhitecturală a orașului Chicago. Pe atunci se numea Coasta de Aur și veneam de la periferie cu tramvaiul. Autobuzul mergea numai pînă la Wells. Îmi aduceam o sacoșă unsuroasă plină de sandvișuri. Maică-mea îmi cumpărase la solduri un costum de baie de fată. Avea o fustiță cu un volan multicolor. M-am simțit umilit și am încercat să-l vop-

sesc cu tuș. Copoii ne trăgeau ghionți în coaste cînd ne vedeau tîndălinîd pe alee. Și acum mă aflu aici, bînd whisky...

Cantabile mă lovi cu piciorul pe sub masă, cu toată talpa ghetei, lăsîndu-mi o dîră lată de praf pe pantalon. Ridurile încruntate ale frunții i se ridicaseră pînă spre pielea capului, vălurindu-se pe sub bucele scurt tunse, iar nasul i se făcuse alb ca o lumînare de ceară.

Am început :

— Apropo, Ronald... și am scos bancnotele din buzunar. Îți datorez niște bani...

— Ce bani ?

— Banii pe care i-am pierdut la pocher... acum cîtva timp. Bănuiesc c-ai și uitat de ei. Patru sute cincizeci de dolari.

— Habar n-am despre ce vorbești, răspunse Rinaldo Cantabile. Care pocher ?

— Nu-ți aduci aminte ? Cînd am jucat acasă la George Swiebel..

— De cînd vă țineți voi, scriitorii, de pocher ? întrebă Mike Schneiderman.

— De ce nu ? Avem și noi latura noastră umană. Și-apoi, pocher s-a jucat întotdeauna și la Casa Albă. Perfect respectabil. Juca președintele Harding. S-a jucat și pe timpul Noii Politici Economice. Au jucat și Morgenthau și Roosevelt și așa mai departe.

— Ai accentul cartierului de vest din Chicago, observă Bill.

— Școala Chopin, Rice și Western, am răspuns.

— Hai, Charlie, vîrî-ți banii în buzunar, mi se adresă Cantabile. Acuma sîntem la un pahar. Nu-i timp de afaceri. Ai să mi-i dai mai tîrziu.

— De ce nu acum, cînd mi-am adus aminte și am bancnotele la mine ? Știi, toată afacerea îmi ieșise complet din minte, și azi noapte m-am trezit brusc din somn cu gîndul : „Dumnezeule, am uitat să-i plătesc lui Rinaldo datoria.“ Îmi venea să-mi zbor creierii...

Cantabile îmi tăie vorba cu vehemență :

— Bine, bine, Charlie !

Îmi smulse banii din mână și-i înghesui în buzunarul de la piept fără să-i numere. Îmi aruncă o privire furioasă, fulminantă. De ce oare? Nu-mi puteam da seama. Tot ce știam eu e că Mike Schneiderman avea puterea de a te da la gazetă, și dacă apucați să te vezi în jurnal, însemna că nu trăiseși în zadar. Nu mai erai doar o creatură pe două picioare, care-și face o scurtă apariție pe strada Clark, mînjind eternitatea cu fapte și gînduri murdare. Ci erai...

— Cu ce te mai ocupi în ultima vreme, Charlie ? mă întrebă Mike Schneiderman. Vreo nouă piesă ? Sau poate un film ? Știi, i se adresă el lui Bill, Charlie e într-adevăr o celebritate. Au scos un film de milioane din succesul lui de pe Broadway. Și a scris o grămadă de drăcovenii.

— Ei, mi-am avut și eu momentul de glorie pe Broadway, am replicat. Nu s-ar mai putea repeta niciodată, așa că la ce bun să mai încerc ?

— A, îmi aduc aminte acum. Mi-a spus cineva că ai de gînd să publici un soi de revistă literară foarte elevată. Cînd iese ? Să-ți împing o reclamă.

Dar Cantabile mă fulgeră din priviri și-mi zise :

— Trebuie să plecăm !

— O să-mi facă plăcere să-ți telefonez cînd am vreo știre pentru tine. Ai putea să-mi fii de folos, am adăugat aruncînd o privire plină de tîlc spre Cantabile.

Dar acesta ieșise. L-am urmat și, în ascensor, a început să zbiere :

— Ce moaș-ta e în capul tău ?

— Nu vād cu ce-am greșit.

— Ai zis că-ți venea să-ți zbori creierii și știi foarte bine, năpîrcă ce ești, că cumnatul lui Mike Schneiderman și-a zburat *de-adevăratele* creierii acum două luni.

— Nu !

— Trebuie să fi citit în ziar — toată tevatura aia cu polițe false, polițe contrafăcute pe care le prezenta ca titluri de garanție.

— Ah, *ăla* era, vrei să spui Goldhammer, *ăla* care și-a tipărit propriile lui acte, falsificatorul !

— Nu te preface că n-ai știut ! Ai făcut-o dinadins ca să mă bruiezi pe mine, ca să-mi răhățești mie planurile.

— Nu-i adevărat, jur că n-am făcut-o dinadins. Am spus că-mi venea să-mi zbor creierii ? Asta-i o expresie curentă.

— Nu în cazul de față. Ai știut, urmă el cu violență, ai știut foarte bine. Știai că cumnatu-său s-a omorât.

— N-am făcut nici o legătură. O fi fost o scăpare cu caracter freudian. Fără cea mai mică intenție.

— Mereu pretinzi că nu știi ce faci. Presupun că nu știi nici cine-i năsosul *ăla* ?

— Bill ?

— Da, Bill. Bill e Bill Larkin, bancherul care a fost pus sub acuzare împreună cu Goldhammer. El a preluat titlurile de garanții falsificate.

— Și de ce-a fost pus sub acuzare ? Doar Goldhammer i le-a vîrît pe gît.

— Pentru că, creier de găină ce ești, nu pricepi o iotă din ce citești în ziare. A cumpărat de la Goldhammer acțiuni Lekatride la un preț de șase ori mai mic decît valorau. N-ai auzit nici de Kerner ? Nimic despre marile jurii, despre toate procesele alea ? Dar tu nu te sinchisești nici cît negru sub unghie de lucrurile pentru care oamenii își sparg creierii. Le disprețuiești. Ești arogant, Citrine. Ai dispreț față de noi...

— Cine-i „noi“ ?

— Noi ! Oamenii din lume..., îmi răspunse Cantabile.

Vorbea cu năduf. Nu era momentul să-l contrazic. Datoria mea era să-l respect și să mă tem de el. Însemna să-l provoc dacă-l făceam să simtă că nu mă temeam de el. Nu-l credeam în stare să tragă în mine, dar era foarte posibil să mă cotonogescă, ba chiar să-mi rupă un picior. Cînd am ieșit din clubul Playboy, mi-a vîrît din nou în mină pachetul cu bancnote.

— Ce, iar o luăm de la început ? am întrebat.

Nu mi-a răspuns. A rămas cu gîtul proiectat în faţă, într-o atitudine de mînie, pînă cînd Thunderbirdul a fost tras la scară. A trebuit să urc din nou în maşină.

Următoarea oprire am făcut-o la Hancock Building, undeva între etajele şaizeci şi şaptezeci. Părea să fie un apartament particular şi, în acelaşi timp, un loc de afaceri. Era mobilat într-un stil decorativ, cu materiale plastice, obiecte de artă modernă atîrnate pe pereţi, forme geometrice de genul *trompe l'oeil*, care-i intrigă pe oamenii de afaceri. Aceştia sînt extrem de vulnerabili la escrocheriile de artă. Domnul care locuia aici era în vîrstă, şi purta o jachetă sport cafenie din ţesătură panama cu fir de aur şi o cămaşă reiată peste pîntecele nedisciplinat. Părul alb era pieptănat lins peste ţeasta îngustă. Petele de ficat de pe mîini erau late. Sub ochi şi în jurul nasului nu arăta prea bine. Cînd se așeză pe sofaua joasă care, după felul cum se turti sub el, părea a fi umplută cu puf, picioarele încălțate în mocasini din piele de aligator i se întinseră departe, pe covorul mișos, sidefiu. Un nas lung, o buză de jos răsfrîntă şi un barbișon însoțeau toată această risipă de catifea, panama cu fir de aur, brocart, satin, piele de aligator şi obiecte *trompe l'oeil*. Din discuții am dedus că era bijutier şi că avea legături cu lumea interlopă. Poate că era tăinuitor — ce puteam şti eu? Rinaldo Cantabile şi soția lui urmau să celebreze în scurt timp o aniversare, şi el dorea să aleagă o brăţară. Un valet japonez ne servi băuturi. Nu sînt mare băutor, dar e de înțeles că astăzi simțeam nevoia de whisky, așa că am luat o altă porție dublă de „Black Label.”

De la înălțimea zgîrie-norilor puteam contempla atmosfera orașului Chicago în această scurtă după-amiază de decembrie. Un soare vesperal, jerpelit, împrăstia lumină portocalie peste formele întunecate ale orașului, peste ramificațiile riului şi peste grinzile negre ale podurilor. Lacul, argint poleit şi ametist, se pregătea pentru veșmîntul iernatic. Mă gîndeam că dacă

Socrate are dreptate afirmînd că nu poți învăța nimic de la copaci, și că numai de la oamenii de pe stradă poți afla cîte ceva despre tine însuși, atunci eu mă aflu pe calea cea rea, refugiindu-mă mereu în decor, în loc să-i ascult pe semenii mei umani. Cert, nu-i prea înghit pe semenii mei umani. Cînd simt nevoia să mă eliberez de stinghereală sau să-mi ușurez inima, contemplez apa. Socrate mi-ar da o notă proastă. Se pare că mă găsesc mai curînd pe lungimea de undă a lui Wordsworth — copaci, flori, apă. Dar arhitectura, ingineria, electricitatea, tehnologia mă aduseseră la acest etaj șaizeci și trei. Scandinavia îmi pusese acest pahar în mînă, Scoția mi-l umpluse cu whisky, iar eu stăteam amintindu-mi de niște fapte miraculoase despre soare, anume că lumina altor astre, cînd intră în cîmpul gravitațional al soarelui, trebuie să se supună. Soarele poartă un fel de șal țesut din această lumină universală. Așa a preconizat Einstein, stînd și meditănd asupra lucrurilor din univers. Iar observațiile făcute de Arthur Eddington în timpul unei eclipse au confirmat această teză. A găsi înainte de a căuta.

Între timp, telefonul suna întruna și nici unul dintre apeluri nu era local. Las Vegas, Los Angeles, Miami și New York. „Trimite-ți omul la Tiffany și vezi ce au ei în materie de acest articol“, zicea gazda noastră. Pe urmă l-am auzit vorbind despre patrimoniul de bijuterii și despre un prinț indian care încerca să vîndă în Statele Unite un întreg lot de giuvaere și aștepta oferte.

Într-un moment de pauză, în timp ce Cantabile se afera deasupra unui platou cu diamante (dezgustătoare, chestiile astea albe !), bătrînul mi s-a adresat mie :

— Parcă vă cunosc de undeva, nu ?

— Da, cred că de la bazinul cald cu valuri al Clubului pentru menținerea sănătății.

— Ah, sigur că da, erați cu avocatul ăla. Un tip bun de gură.

— Szathmar ?

— Alec Szathmar.

Cantabile interveni, în timp ce juca diamantele printre degete și fără să-și dezlipească ochii de la scînteierile platoului de catifea :

— Îl cunosc eu pe pezevenghiul ăla de Szathmar. Pretinde că-i vechi prieten de-al tău, Charlie.

— Adevărat, am fost coleg de școală cu el. Și cu George Swiebel.

— Asta trebuie să se fi petrecut în epoca de piatră.

Într-adevăr, îl întîlnisem pe domnul ăsta bătrîn la baia fierbinte, chimică, de la club, bazinul circular cu apă gazoasă în fierbere, în care oamenii stau asudînd și trîncănind despre sport, impozite, programele de televiziune, cărți de succes, sau discută despre Acapulco și conturile de bancă numerotate din insulele Cayman. Nu știam dacă tînuitorul ăsta bătrîn făcea parte dintre cei ce dețineau infamele *cabañas* de lîngă bazinul de înot, în care erau invitate diverse puicuțe tinere să-și facă siesta. Izbucniseră cîteva scandaluri și proteste în legătură cu treaba asta. Ce se petrecea în *cabañas* îndărătul draperiilor trase desigur că nu privea pe nimeni, dar unii dintre babalicii ăștia, demonstrativi și exhibiționiști, fuseseră văzuți giugiulindu-și păpușelele pe terasele înșorite. Unul dintre ei își scosese în public dantura ca să-și sărute fata „din tot sufletul“. Am citit o interesantă scrisoare de protest publicată în „Tribune“. O profesoară de istorie, pensionară, care locuia la un etaj de sus în clădirea clubului, scrisese o epistolă în care arăta că nici Tiberius — fata bătrînă încerca să epateze — nici Tiberius, în grôtele din Capri, nu s-a pretat la asemenea dezmăț. Dar ce le păsa personajelor acestora senile, făcînd parte din gașcă sau din culisele politicii districtuale, de profesoarele indignate și de aluziile la clasicism ? Dacă s-ar fi dus să vadă *Satyricon* al lui Fellini la Woods Theater ar fi făcut-o doar ca să mai împrumute cîteva idei noi în materie de sex, și nu pentru a se documenta asupra Romei Imperiale. Am văzut și eu pe cîtiva dintre ramoliții ăștia cu burți de păianjen pipăind fetișcane minore. Mi-am mai zis că, probabil, valetul japonez era specialist în judo sau

karate, ca în filmele cu agentul 007, din moment ce în apartament erau adăpostite atâtea comori. Când Rinaldo a spus că ar dori să vadă mai multe ceasuri Accutron, tipul i-a adus cîteva duzini, toate plate ca blatul de napolitană. Ceasurile puteau să fi fost sau să nu fi fost furate. Nu mă puteam bizui în asemenea chestiune pe imaginația mea înfierbîntată. Eram ațîțat, recunosc, de aceste curențe de criminalitate. Simțeam cum încolțește, cum urcă în mine pofta de a rîde, semn infailibil că fusese stîrnită slăbiciunea mea pentru senzațional, nevoia mea americană, chicagoană (dar și personală) de stimulente tari, de incongruități și de extreme. Știam că furtul de obiecte de lux era o acțiune de mari proporții în Chicago. Se spune că dacă cunoști pe vreunul din Fagin-ii ăștia superbogătași din cercurile înalte, poți obține obiecte de lux la jumătate din prețul de vînzare. Șparlitul de prin magazine era efectuat de consumatori de droguri. Care-și primeau recompensa în heroină. Cît despre polițiști, se spune că erau plătiți să închidă ochii. Îi împiedicau pe negustori să facă mare tapaj. Oricum, mărfurile erau asigurate. Mai existau și binecunoscutele „marje” sau pierderi anuale care se raportau la Serviciul de Evidență a Veniturilor. Pentru cine a crescut la Chicago, nu-i greu să accepte asemenea informații în legătură cu corupția. Ba chiar ele vin să-ți satisfacă o anumită necesitate. Se armonizează cu viziunea ta de chicagoan asupra societății. Nai-vitatea e o noțiune pe care nu ți-o poți îngădui.

Așa cum ședeam acolo, cufundat în pernele moi, sorbindu-mi whisky-ul cu gheață, încercam să evaluez, articol cu articol, tot ce purta Cantabile, pălăria, pardesiul, ghetetele (ghetetele ar fi putut să fie din piele de vițel nenăscut), mănușile de călărie, și făceam efortul de a-mi imagina cum obținuse toate aceste obiecte, prin canale criminale, de la „Field”, de la „Saks Fifth Avenue”, de la „Abercrombie & Fitch”. Din cîte îmi puteam da seama, bătrînul tăinuitor nu-l prea lua în serios.

Rinaldo era interesat de unul dintre ceasuri și și-l puse pe mîină. Aruncă ceasul vechi japonezului care-l

prinse. Mi-am zis că venise momentul să-mi recit rolul și am început :

— Apropo, Ronald, îți datorez niște bani de acum câteva seri.

— De unde pînă unde ?

— De la pocherul pe care l-am jucat la George Swiebel. Bănuiesc că ți-a și ieșit din minte.

— Ah, îl cunosc pe individul ăsta, Swiebel, cu toată garnitura lui de mușchi, spuse bătrînul. E cumplit în societate. Dar se pricepe să pregătească o fantastică zacuscă de pește. Ce-i a lui e-a lui.

— Eu i-am atras pe Ronald și pe vărul lui, Emil, la partida asta de pocher. A fost realmente vina mea. Oricum, Ronald ne-a golit buzunarele. E un pocherist de elită. M-am ușurat de șase sute de dolari și Ronald a trebuit să mă crediteze pe cuvînt de onoare. Dar acum am banii asupra mea, Ronald, și aş vrea să ți-i dau pînă nu uităm din nou amîndoi.

— În regulă.

Din nou Cantabile își îndesă banii, fără să-i numere, în buzunarul de la piept. Jocul lui era mai bun decît al meu, deși făceam tot ce-mi sta în puteri. Pe de altă parte însă, lui îi revenise partea onorabilă a tîrgului, afrontul. Era dreptul lui să fie mînios, și asta nu însemna puțin lucru.

Cînd am ieșit din clădire, l-am întrebat :

— Ei, n-a fost bine ?

— Bine — da ! Bine ! răspunse cu voce puternică și amară.

Era limpede că încă nu avea de gînd să-mi dea drumul. Nu încă.

— Bănuiesc că pelicanul bătrîn o să croncăne la toți că ți-am dat banii. Țsta era obiectivul, nu ? Am adăugat, aproape numai pentru mine : Mă întreb cine croiește asemenea pantaloni cum poartă moșneagul. Numai probabil trebuie să fi măsurat un metru.

Dar Cantabile continua să-și acumuleze furia.

— Dumnezeuule ! exclamă.

Nu-mi plăcea felul în care se uita la mine pe sub sprâncenele drepte ca lama de pumnal.

— Ei, și cu asta basta, am zis. O să iau un taxi.

Cantabile mă înșfăcă de mîneacă.

— Stai așa ! porunci.

Realmente nu știam ce să fac. În fond era înarmat. Multă vreme m-am gîndit și eu să port armă, Chicago-ul fiind ceea ce este. Dar au refuzat să-mi elibereze permisul. Cantabile, fără să aibă permis, purta pistol. Acesta era unul din indicii deosebirii dintre noi doi. Numai Dumnezeu știe la ce consecințe pot duce asemenea deosebiri.

— Ce, nu te amuză să-ți petreci după-amiaza cu mine ? mă întrebă Cantabile rînjind.

Am încercat să răspund printr-un rîs, dar am dat greș. S-a interpus *globus hystericus*... Îmi simțeam gît-lejul lipit.

— Urcă, Charlie.

Din nou m-am așezat pe scaunul roșu (pielea suplă, înmiresmată îmi evoca sîngele, sîngele pulmonar) și am bîjbîit după centura de siguranță — niciodată nu nimerești ca lumea blestematele alea de catarama.

— Ce tot freci centura aia ! Nu mergem departe.

M-am consolată cît am putut cu această informație. Ne aflam pe bulevardul Michigan și o luasem înspre sud. Am oprit lîngă un zgîrie-nori în construcție, asupra căruia se abătea ritmic brațul unei macarale și care roia de luminițe. Pe sub întunericul timpuriu ce cotropea acum cu repeziciune de decembrie apusul scînteietor, soarele, asemeni unei vulpi zbîrlite, o zbughea dincolo de orizont. Nu lăsase în urmă-i decît o diră lată, purpurie. Îl zăream printre stîlpii vagoanelor suspendate. Pe măsură ce înspăimîntătorul schelet al clădirii ne-terminate era înghițit de întuneric, cavitățile goale din interior se umpleau de mii de punctișoare de lumină, asemănătoare cu bulele din șampanie. Clădirea finisată n-avea să fie niciodată atît de frumoasă. Am coborît amîndoi din mașină, trîntind portierele, și l-am urmat pe Cantabile pe un fel de pasarelă de scînduri, amena-

jată pentru camioane. Părea să fie perfect familiarizat cu locul. Poate că avea clienți printre constructori. Desigur, dacă era vîrit în gașca traficantilor de alcool. Dar, pe de altă parte, dacă ar fi fost traficant, n-ar fi avut curaj să vină aici pe întuneric, riscînd să se trezească îmbrîncit de pe o schelă de către unul din băieții „duri“. Aceștia nu-și fac prea multe probleme. Trag la măsca și petrec apoi destul de nesăbuit. Îmi place felul în care acrobații ăștia de schelă pictează numele gagicelor pe grinzile cele mai inaccesibile. De jos din stradă vezi adeseori scris la înălțime DONNA sau SUE. Bănuiesc că duminica vin împreună cu fetele ca să le arate darul de iubire pictat la opt sute de picioare altitudine. Din cînd în cînd se mai prăbușesc și mor. Oricum, Cantabile adusesese cu el căști de protecție. Le-am pus amîndoi. Totul fusese organizat cu premeditare. Mă înștiință că avea o rudă care făcea parte din personalul de supraveghere. Adăugă și că încheiase multe afaceri pe aici. Avea legături cu antreprenorul și cu arhitectul. Îmi înșira toate astea mai repede decît reușeam eu să le cîntăresc adevărul. În orice caz, ne-am urcat într-o cușcă de ascensor uriaș, complet deschisă, sus, sus de tot.

Cum să descriu senzațiile mele ? Teamă, emoții tari, apreciere, exultare — da, îi apreciam ingeniozitatea. Totuși aveam sentimentul că urcăm prea sus, prea departe. Unde ne aflam ? Pe ce buton apăsase ? La lumina zilei, admirasem adeseori grupurile de macarale ca un stol de lăcuste, vopsite cu portocaliu în creștet. Beculețele care de jos păreau atît de multe atîrnau ici-colo, la distanțe mari. Nu știu cît de departe am urcat, în orice caz foarte departe. Aveam doar atîta lumină cîtă se îndura să ne dăruiască inserarea metalică și înghețată, sfichiuitoare, cu vîntul vijîind printre spațiile goale ale scheletelor de fier roșu-ruginit, ca sîngele de rană deschisă, și bufnind cu furie în prelatele spînzurate. Spre răsărit se întindea apa violent rigidă, înghețată, scrijelită ca un platou de piatră, iar de cealaltă parte cerul scăldat în efuzii de culori topite,

ultimele reflexe de lumină, contribuția otrăvurilor industriale la frumusețea vesperală a orașului Chicago. Am ieșit din ascensor. Vreo zece constructori cu căști de protecție, care așteptaseră sosirea liftului, se năpustiră în cușcă. Aș fi vrut să le strig „Așteptați-mă și pe mine !” Coborîră în grup, lăsîndu-ne nicăieri. Cantabile părea să știe încotro merge, dar n-aveam încredere în el. Era în stare să însceneze orice. „Urmează-mă” ! îmi spuse. Îl urmăam, dar mergeam foarte încet. Rămînea locului să mă aștepte. Ici-colo, pe la etajul cincizeci sau șaizeci, erau cîteva apărătoare de vînt, pe care vîntul le smucea și le zbuciuma cumplit. Îmi curgeau ochii. M-am ținut de un stîlp, iar Cantabile mi-a spus :

— Copăcel, mam' mare ! Copăcel, popritor de cecuri !

— Am pantofi cu talpă de piele. Alunecă.

— Nu umbla cu fofîrlăca.

— Nu, așa e.

Am înconjurat stîlpul cu brațele. Nici prin cap nu-mi trecea să mă mai mișc de-acolo.

Se pare însă că ajunsesem suficient de departe.

— Acum, îmi zise, vreau să-ți arăt cît îmi pasă mie de banii tăi. O vezi ?

Îmi ținea în fața ochilor o hîrtie de cincizeci de dolari. Se rezemă cu spatele de o coloană de oțel și, scoțîndu-și elegantele mănuși de călărie, începu să împăturească bancnota. La început, n-am înțeles ce vrea să facă. Pe urmă am priceput. Confecționa un planor de jucărie. Își suflecă mîneca raglanului și, cu un bobîrnac, lansă planorul. L-am urmărit plutind cu viteză printre becurile spînzurate, purtat de vînt, în atmosfera metalică, din ce în ce mai întunecată. Pe Bulevardul Michigan fuseseră atîrnate podoabele de Crăciun, șiraguri șerpuitoare de globulețe de sticlă, de la un pom la altul. Răspîndite ca celulele sub lupa microscopului.

Grija mea de căpetenie era cum să cobor de acolo. Deși ziarele nu fac mare caz, mereu cad oameni de la înălțime. Dar oricît aș fi fost de speriat și hărțuit,

sufletul meu iubitor de senzații se simțea gratificat. Știam eu că sînt greu de satisfăcut. Dar de astă-dată ștacheta satisfacției fusese prea mult ridicată. Va trebui s-o cobor. Era excesiv. Va fi necesar, știam bine, să schimb totul.

Lansă mai multe bancnote de cincizeci de dolari. Delicate avioane de hîrtie. *Origami* (oh, mintea mea îmbîcsită de cunoștințe, menținîndu-și neobosita pedanterie — mintea mea atît de băgăreată în chestiuni lexicale), *origami*, arta japoneză de a confecționa obiecte din hîrtie împăturită. Anul trecut a avut loc, mi se pare, o reuniune internațională a constructorilor de aparate de zbor fanteziste din hîrtie. Cred că era anul trecut. *Hobby*-știi care au participat erau matematicieni și ingineri.

Bancnotele verzi ale lui Cantabile zburau ca cintezele, ca rîndunelele, ca fluturii, toate purtînd imaginea lui Ulysses S. Grant. Aduceau comori crepusculare oamenilor de jos, din stradă.

— Ultimele două le păstrez, spuse Cantabile. Le facem praf pe mîncare și băutură pentru noi doi.

— Dacă am să mai ajung vreodată jos, în viață.

— Te-ai descurcat destul de bine. Pornește, ia-o tu acum înainte, facem cale-ntoarsă.

— Tălpile astea de piele sînt foarte înșelătoare. Acum cîteva zile am călcat în stradă pe o simplă bucată de hîrtie cerată și m-am întins pe jos. Poate c-ar trebui să-mi scot pantofii.

— Vezi-ți de treabă. Calcă pe vîrfuri.

Dacă nu-ți stătea gîndul la cădere, pasarelele erau foarte sigure. M-am tîrît de-a lungul lor, luptîndu-mă cu mușchii înțepeniți ai gambelor. Fața mea transpira mai repede decît reușea vîntul s-o zbicească, pînă am ajuns, în sfîrșit, să mă țin de ultimul dintre stîlpi. Tot timpul m-am temut de faptul că îl simțeam pe Rinaldo Cantabile prea aproape în urma mea. Cîțiva băieți cu căști de protecție, care așteptau ascensorul, ne-au luat probabil drept tipi de la sindicat sau oameni de-arhitectului. Se lăsase noaptea și emisfera pînă dincolo

de Golf era înghețată. Când am coborît, m-am prăbușit, fericit, pe scaunul Thunderbirdului. Cantabile a desfăcut casca lui și pe a mea. A pornit motorul. Acum chiar c-ar fi fost cazul să mă lase să plec. Îi oferisem destulă satisfacție.

Dar se lansase din nou, conducînd în viteză. Gonea spre semaforul următor. Capul îmi atîrna peste spătarul scaunului, în poziția pe care ți-o iei cînd îți curge sînge din nas. Nu-mi dădeam seama exact unde ne aflam.

— Ascultă, Rinaldo, i-am spus. Ți-ai făcut cheful. Mi-ai stîlcit mașina, m-ai mînat toată ziua ca pe-o vită, m-ai făcut acum cîteva minute să trag cea mai grozavă spaimă din viața mea. Foarte bine, am văzut că nu banii mei te-au interesat. Hai să aruncăm restul banilor în canal, ca să mă pot duce și eu acasă.

— Ți-am dat o lecție bună ?

— A fost o întreagă zi de ispășire.

— Ai văzut destui din — cum naiba se cheamă — am învățat o serie de cuvinte noi de la tine, în seara aia la pocher.

— Ce cuvinte ?

— Proletari. *Lumpi*, *Lumpenproletariat*. Ne-ai ținut un mic discurs despre Karl Marx.

— Dumnezeuule, ori că mi-am dat drumul ! Am scăpat complet friul din mînă. Ce muscă m-o fi pișcat ?

— Ai vrut să te amesteci cu drojdia societății, cu elementul criminal. Voi ai să investighezi mahalaua, Charlie, și te amuza să joci cărți cu noi, prostimea, lepădăturile societății.

— Înțeleg. V-am insultat.

— Într-un fel. Dar din cînd în cînd erai interesant, cînd vorbeai de orînduirea socială și de obsesia pe care o reprezintă proletariatul pentru mica burghezie. Ceilalți de-acolo habar n-aveau despre ce tot trîncănești.

Pentru prima dată, Cantabile îmi vorbea pe un ton mai blajin. Mi-am îndreptat spinarea și am văzut pe dreapta riul scînteindu-și luminile de noapte și piața de alimente împodobită de Crăciun. Ne îndreptam spre vechiul restaurant „Gene și Georgetti“, aflat chiar la

stația terminus a vagoanelor suspendate. Am parcat printre alte automobile de un lux sinistru și am intrat în clădirea veche și posomorită unde — trăiască intimitatea oferită de opulență ! — ne-a izbit un val de muzică de tonomat, asemenea talazurilor Pacificului. Barul aristocrației finanțelor era ticsit cu băutori din aristocrația financiară, însoțiți de femei frumoase. Fantasticul perete de oglindă era populat cu sticle de băuturi și semăna cu fotografia de grup a unei promoții de absolvenți celești.

— Giulio, i se adresă Rinaldo chelnerului. Fă-ne rost de o masă liniștită, dar nu vrem să stăm lângă separeuri.

— Sus, domnu' Cantabile ?

— De ce nu ? am intervenit eu.

Mă clătinam pe picioare și nu voiam să aștept la bar pînă avea să se elibereze o masă. Ar fi însemnat dealtfel să mai lungesc seara.

Cantabile mi-a aruncat o privire care voia să spună : „Ți-a cerut cineva părerea ?“, dar după aceea a consimțit.

— Bine, fie și sus. Și adu-ne două sticle de șampanie „Piper Heidsieck“.

— Imediat, domnu' Cantabile.

În zilele lui Al Capone gangsterii organizau false bătălii cu șampanie la banchete. Săltau sticlele în sus și-n jos, se împușcau cu dopurile și cu jetul de spumă, toți îmbrăcați în haine de gală, de parcă luau parte la un masacru hazos.

— Și acum vreau să-ți spun ceva, încep Rinaldo Cantabile, în cu totul altă ordine de idei. Sînt însurat, știi.

— Da, îmi aduc aminte.

— Cu o femeie minunat de frumoasă și de inteligentă.

— Ai vorbit de soția ta, acolo. În seara aceea... Ai și copii ? Ce face soția ta ?

— Nu-i o femeie casnică, amice, și-ți prinde bine să știi. Ce, crezi că aș fi putut să iau de nevastă vreo cață cu fundu'lat care stă toată ziua cu bigudiurile-n păr și se zgîiește la televizor ? Soția mea e o femeie adevărată,

cu creier în cap, cu cultură. E profesoară la Mundelein College și-și pregătește acum teza de doctorat. Și știi unde ?

— Nu.

— La Radcliffe, universitatea Harvard.

— Asta-i foarte frumos.

Mi-am golit paharul de șampanie și l-am umplut iar.

— Nu te eschiva de la subiect. Întreabă-mă care-i tema. A tezei, vreau să spun.

— Foarte bine, care-i ?

— Scrie un studiu despre poetul ala care a fost prietenul tău.

— Glumești ! Von Humboldt Fleisher ? De unde știi că mi-a fost prieten ?... Înțeleg. Am vorbit și despre el la George. În seara aceea ar fi trebuit să mă încuie cineva într-un dulap.

— Nici nu era nevoie să trișăm, Charlie. Habar n-aveai pe ce lume te găsești. Pălăvrăgeai ca un puști de nouă ani despre procese, avocați, contabili, investiții proaste, și revista pe care ai de gând s-o publici — a naibii de păguboasă afacere, din cât am înțeles. Ziceai că ai de gând să-ți risipești propriii tăi bani pe propriile tale idei.

— Niciodată nu discut lucrurile astea cu oameni străini. Se vede că Chicago îmi dă nebunia arctică.

— Ascultă aici, sînt foarte mîndru de nevastă-mea. E dintr-o familie bogată, din cercuri înalte...

Am observat că unora lăudăroșenia le dă o culoare foarte frumoasă, și obrajii lui Cantabile străluceau. Continuă :

— Te întrebî desigur cum de-ai putut lua pe unul ca mine.

Am murmurat : „Nu, nu !” deși, desigur, întrebarea ar fi fost legitimă. Oricum, nu-i lucru nou că femeii de înaltă cultură se lasă atrase de derbedei criminali și demenți și că acești derbedei etc. sînt la rîndul lor atrași de cultură și gîndire. Diderot și Dostoievski ne-au familiarizat cu asemenea cazuri.

— Vreau să-și ia doctoratul, umă Cantabile. Pricepi ?
Țin numaidecît. Și tu ai fost amic cu individul ăla,
Fleisher. Ai să-i procuri lui Lucy informații.

— Stai puțin.

— Ia dă o citire aici !

Îmi întinse un plic, iar eu mi-am pus ochelarii și
am citit documentul dinăuntru. Era semnat Lucy Wilkins
Cantabile și era scrisoarea unui doctorand model, poli-
ticoasă, detaliată, perfect sistematizată, cu obișnuitele
circumlocuțiuni academice — trei pagini scrise pe cîte
o singură parte, și doldora de întrebări, de întrebări
dureroase. În timp ce citeam, Cantabile mă ținea sub
strictă observație.

— Ei bine, ce impresie îți face ?

— Grozavă. (Mă cuprinsese disperarea.) Și ce vrei
amîndoi de la mine ?

— Răspunsuri. Informații. Vrem să dai răspunsurile
în scris. Ce părere ai despre proiectul ei ?

— Sînt de părere că morții sînt datori să ne asigure
existența.

— Iar umbli cu șahăr-mahăr, Charlie. Nu-mi place
figura.

— Să-ți fie de bine, am replicat. Acest sărman
Humboldt, prietenul meu, a fost un mare spirit, pe care
l-au distrus... în sfîrșit, asta nu importă. Gașca doctori-
lor în filozofie este o gașcă de lux, dar nu vreau să am
nici un amestec în ea. În plus, nu obișnuiesc niciodată
să răspund la chestionare. Tot felul de idioți ți se vîră
în viață cu chestionarele lor. Nu suport chestiile astea.

— O faci pe nevastă-mea idioată ?

— N-am avut plăcerea s-o cunosc.

— Îți ofer circumstanțe atenuante. Te-a zdruncinat
rău chestia cu Mercedesul și pe urmă te-am hărțuit eu
pînă te-am înnebunit. Dar să nu vorbești urît de
nevastă-mea.

— Există anumite lucruri pe care refuz să le fac. Și
ăsta-i unul din ele. N-am de gînd să scriu răspunsurile.
Mi-ar lua săptămîni întregi.

— Ascultă !

— Am pus punct.

— O clipă !

— Taie-mă-n bucăți ! Du-te dracului !

— Bine, bine, ia-o încetisor. Unele lucruri sînt sacre. Înțeleg. Dar toate se pot aranja. Te-am auzit atunci la pocher și știu că ai necazuri cu duiumul. Ce-ți lipsește e un om dur, cu simț practic, care să-ți minuiască treburile. M-am gîndit mult la chestia asta și am tot felul de idei care ți-ar fi de folos. Am putea face un tîrg.

— Nu vreau nici un fel de tîrg. Am avut parte de el. Mi-e frîntă inima și vreau să merg acasă.

— Hai să luăm cîte o friptură și să ne terminăm băutura. O să-ți faci bine un cotlet în sînge. Ești numai obosit. Pînă la urmă tot ai s-o faci.

— N-am s-o fac.

— Ia comanda, Giulio !

Aș vrea să știu și eu de ce simt atîta loialitate față de cei decedați. Cînd aflu de moartea lor, îmi spun adeseori că trebuie să le continui activitatea, să le preiau misiunea, să le finalizez opera. Ceea ce, firește, n-aș putea face. În schimb descopăr că unele dintre caracteristicile lor mi-au intrat mie în sînge. De pildă, constat că, pe măsură ce trece timpul, ajung absurd în maniera lui Von Humboldt Fleisher. Încetul cu încetul a devenit tot mai evident că el a acționat în calitate de agent al meu. Eu însumi, o persoană chibzuită și prudentă, l-am determinat pe Humboldt să se exprime violent în numele meu, satisfăcîndu-mi astfel unele dintre arzătoarele mele dorințe refulate. Aceasta explică și atracția pe care o resimt pentru anumiți indivizi — ca Humboldt, sau George Swiebel, sau chiar pentru un tip ca Rinaldo Cantabile. Acest gen de delegație psihologică s-ar putea să-și aibă originile în guvernul reprezentativ. În orice caz, cînd moare unul dintre prietenii care mă exprimă, misiunea cu care l-am delegat se reîntoarce la mine. Și cum eu, la rîndu-mi, sînt delegat să exprim pe alții, situația devine infernală.

Să-l continui pe Humboldt ? Humboldt voia să drăpeze omenirea în strălucire, dar n-a avut destul material. Și drapajul s-a isprăvit taman la pîntec. Dedesubt a rămas să atîrne nuditatea hirsută pe care o cunoaștem atît de bine. Era un om admirabil, generos, cu o inimă de aur. Dar bunătatea lui era de genul acela pe care oamenii îl consideră azi demodat. Strălucirea cu care lucra el era vechea strălucire, și nu mai putea fi găsită decît în cantități mici. Or, cea ce aveam noi nevoie era o strălucire cu totul nouă.

Și acum, Cantabile și a lui nevastă doctor în filozofie se puseseră pe capul meu ca să-mi reamintească de frumoasele zile apuse din Greenwich Village, de intelectualii, de poeții, de trăsniții săi, de sinuciderile și poveștile sale de dragoste. Nu țineam să mi le amintesc. Nu-mi puteam încă forma o părere limpede despre doamna Cantabile, dar în Rinaldo vedeam un reprezentant al noii gloate de deștepți ai societății noastre bine informate și, oricum, în momentul de față nu prea simțeam nevoia unui braț răsucit. Nu am nimic împotriva să ofer informații studenților onești, sau chiar tinerilor care vor să-și facă o carieră, dar tocmai acum eram extrem de ocupat, cumplit, dureros de ocupat — ocupat subiectiv și obiectiv : subiectiv cu Renata și Denise, și Murra contabilul, și avocații și judecătorul, și cu o multitudine de frustrări emoționale ; obiectiv prin participarea la viața țării mele și a Civilizației Occidentale și a societății globale (un amestec de realitate și ficțiune). Ca redactor-șef al unei importante reviste literare, *Arca*, revistă care, probabil, n-o să apară niciodată, trebuia să meditez întruna la afirmații ce se cer făcute și la adevăruri ce se cer reamintite lumii. Lumea în sine, identificată printr-o serie de date (1789—1914—1917—1939) și prin cuvinte cheie (Revoluție, Tehnologie, Știință și așa mai departe), reprezenta o altă cauză de preocupări. Avem datorii față de aceste date și cuvinte. Totul era atît de important, de copleșitor, de tragic, încît, pînă la urmă, ceea ce doream cu adevărat era să mă culc și să trag un pui de somn. Am

avut întotdeauna un excepțional dar de a mă abstractiza. Privesc uneori la fotografii făcute în cele mai negre oasuri ale omenirii și văd doar că pe atunci aveam păr bogat și că eram de o tinerețe cuceitoare. Port un costum la două rinduri, prost croit, după moda anilor nouă sute treizeci sau patruzeci, fumez pipă, sau stau sub un copac, mină-n mină cu o gagicuță durdulie și frumușică — și dorm de-a-n picioarele, inconștient. Am trecut astfel, moțâind, prin multe crize (în timp ce milioane și milioane mureau).

Lucrul ăsta este colosal de important. Într-un fel, aş putea spune că m-am întors la Chicago din rațiunea secretă de a scrie o operă de însemnătate. Letargia mea e oarecum legată de acest proiect — mi-a dat ideea de a scoate ceva din războiul cronic dintre somn și trezie, război inerent naturii umane. Subiectul studiului meu, conceput în ultimii ani ai administrației Eisenhower, era plictiseala. O, Chicago ar fi fost locul ideal în care să scriu eseuul meu capital : „Plictiseala“. În brutalul Chicago puteai face cerceetări asupra evoluției spiritului uman sub imperiul industrialismului. Dacă ar fi fost să se ivească un purtător al unei noi viziuni asupra Credinței, Iubirii și Speranței, ar fi trebuit mai întâi să înțeleagă cui oferea această viziune — ar fi trebuit să înțeleagă acea adîncă suferință care se numește plictis. Voiam să încerc să fac din plictiseală ceea ce Malthus și Adam Smith și John Stuart Mill sau Durkheim au făcut din populație, avere și diviziunea muncii. Istoria și temperamentul meu mă plasaseră într-o situație aparte, și aveam de gînd să profit de ea. Nu degeaba fi citisem pe toți acei mari și moderni experți ai plictiselii : Stendhal, Kierkegaard și Baudelaire. De-a lungul anilor lucrasem mult la acest eseu. Dificultatea consta în faptul că mă lăsam copleșit de însăși tema tratată, asemenea minerului sufocat de gazele din mină. Și totuși, n-aveam de gînd să mă opresc. Îmi spuneam că pînă și Rip van Winkle a dormit numai douăzeci de ani, or eu îl depășisem cu cel puțin două decenii și eram hotărît să-mi extrag luminile din

Însuși timpul pierdut. Așa încît efectuam o înaltă muncă intelectuală la Chicago și, de asemeni, mă înscrisesem la un club de gimnastică și jucam mingea cu traficanți de stupefiante și gangsteri-gentlemen, în efortul de a-mi intensifica forțele treziei. Și, la un moment dat, respectatul meu prieten Durnwald a menționat în glumă că celebrul dar greșit-înțelesul doctor Rudolf Steiner are multe de spus asupra aspectelor mai profunde ale somnului. Cărțile lui Steiner, pe care am început să le citesc zăcînd culcat, m-au făcut să mă trezesc. Steiner afirmă că între concepția unui act și executarea lui prin voință intervine golul somnului. Intervenția poate fi de scurtă durată, dar e profundă. Pentru că unul dintre sufletele omului este sufletul somnolent. Din acest punct de vedere, ființele omenesti seamănă cu plantele, a căror întreagă existență constă în somn. Această afirmație a făcut o puternică impresie asupra mea. Adevărul despre somn nu poate fi perceput decît din perspectiva unui spirit nemuritor. Nu m-am îndoit niciodată că posed asemenea element. Dar de timpuriu am trecut acest fapt pe un plan secundar. L-am păstrat sub pălărie. Numai că, crezurile ținute sub pălărie îți apasă creierii și te cufundă tot mai mult în regnul vegetal. Chiar și acum ezitam să vorbesc despre spirit în fața unui om de cultură ca Durnwald. Desigur, el nu-i acorda încredere lui Steiner. Durnwald era roșcovan, mai în vîrstă dar viguros, îndesat și chel, un holtei cam sonat, dar un om de treabă. Avea un fel de a vorbi peremptoriu direct dictatorial chiar despotic, dar mă dojenea fiindcă ținea la mine — altfel nici nu s-ar fi sinchisit. Mare cărturar, unul dintre cei mai cultivați oameni de pe pămînt, era un raționalist. În nici un caz, însă, un raționalist îngust. Cu toate acestea, nu-i puteam vorbi despre forța unui spirit detașat de trup. Nici n-ar fi vrut să audă de așa ceva. Îmi pomenise de Steiner în glumă. Eu însă nu glumeam, dar nu voiam să mă considere smintit.

Începusem să mă gîndesc mult la spiritul nemuritor. Totuși, noapte de noapte, visam că devenisem cel mai bun jucător de la club, un demon al rachetei, și că re-

versul meu trecuse în zbor pe lângă zidul din stînga al sălii și căzuse drept în colț — într-o manieră atît de englezească ! Visam că-i băteam pe cei mai buni jucători — pe toți tipii aceia slabi, păroși, iuți, care în realitate evitau să joace cu mine pentru că eram ageamiu. Mă simțeam foarte dezamăgit de superficialitatea trădată de asemenea visuri. La mine pînă și visurile sînt adormite. Și ce să mai spun de bani ? Banii sînt necesari pentru protecția celor adormiți. Cheltuielile te trag la trezie. Pe măsură ce-ți limpezești ochii de ultimul abur de somn și te ridici la un grad mai înalt de trezie, ai nevoie de tot mai mulți bani.

În împrejurările actuale (și acum e clar ce numesc eu împrejurări : Renata, Denise, copiii, tribunalele, avocații, Wall Street, somnul, moartea, metafizica, karma, prezența universului în noi, prezența noastră în universul în sine) nu am încetat să mă gîndesc la Humboldt, prețios prieten învăluit în noaptea fără de sfîrșit a morții, un *camerado* dintr-o existență anterioară (sau pe-aproape), mult-îndrăgit dar mort. Uneori îmi imaginez că s-ar putea să-l reîntîlnesc într-o viață viitoare, pe el, și pe mama, și pe tatăl meu. Și pe Demmie Vonghel. Demmie era unul dintre morții mei cei mai importanți, de care-mi aminteam zi de zi. Dar nu mă așteptasem ca Humboldt să-mi reapară ca în viață, conducînd cu nouăzeci de mile pe oră Buickul lui cu patru locuri. La început am rîs. Pe urmă am țipat. Am încremenit. M-a dat gata. M-a trîsnit cu binefaceri. Darul lui Humboldt a anihilat multe dintre problemele mele imediate.

Rolurile jucate de Ronald și de Lucy Cantabile în toată povestea asta constituie și ele o chestiune aparte.

Dragi prieteni, deși eram pe punctul de a pleca din oraș și aveam de rezolvat o grămadă de treburi, am hotărît să suspend pentru o dimineată orice activitate practică. Am recurs la această soluție ca să nu plesnesc de atîta încordare. Practicam unele dintre exercițiile recomandate de Rudolf Steiner în *Cunoașterea lumilor mai înalte și cum o putem dobîndi*. Pînă în prezent nu

dobindisem mare lucru, dar e drept că sufletul meu era încărcat de ani și foarte prihănit, și foarte tracasat, așa încît trebuia să am răbdare. Cum e caracteristic pentru mine, depusesem prea mult zel în dobîndirea cunoașterii, și mi-am adus din nou aminte de ael sfat admirabil dat de un gînditor francez : *Trouve avant de chercher* — Valéry o spusese. Sau poate că Picasso. Sînt unele momente cînd oel mai bun lucru pe care-l poți face este să te culci.

Și astfel, a doua zi după aventura mea cu Cantabile, mi-am luat o vacanță. Vremea era frumoasă și senină. Am dat la o parte perdelele ajurate care-mi estompau detaliile orașului Chicago și am lăsat să intre în casă soarele radios și albastrul intens (care, în mărinimia lor, strălucesc și încununează chiar și un oraș ca ăsta). Bine dispus, am dezgropat din sertar hîrțiile mele în legătură cu Humboldt. Am așezat teancuri de însemnări, scrisori, pagini de jurnal și manuscrise pe măsuta de cafea și pe consola caloriferului, în spatele canapelei. Pe urmă m-am întins, oftînd și zvîrlindu-mi pantofii din picioare. Mi-am pus sub cap o pernă lucrată în gobelin de către o tînără fată (oe viață plină de femei am mai dus și eu ! Ah, secolul ăsta frămîntat de sexualitate !), o anume domnișoară Doris Scheldt, fiica antroposofului pe care-l consultasem uneori. Ea îmi dăduse, cu un an înainte, acest dar de Crăciun, lucrat de mînă. Mărunțică și drăguță, inteligentă, cu un profil surprinzător de puternic pentru o tînără atît de drăgălașă, obișnuia să poarte rochii *vieux-genre* care o făceau să arate ca Lilian Gish sau ca Mary Pickford. Încălțămîntea ei, însă, era provocătoare, foarte neconformistă. În vocabularul meu particular, o numeam o mică „*noli me tangerină*“. Voia și nu voia să fie atinsă. Deținea și ea o sumedenie de cunoștințe în domeniul antroposofiei și am petrecut ore întregi împreună, cu un an în urmă, cînd între mine și Renata avusese loc o ruptură. Mă tolăneam în balansoarul ei curbat, iar ea își așeza pe un taburet picioarele încălțate cu cizmulite de lac, și broda la perna asta roșie și verde, iarbă-fragedă-și-tăciuni-încinși.

Flecăream, etcetera. Fusesse o relație foarte agreabilă, dar se terminase. Mă împăcasem cu Renata.

Toate astea vi le-am oferit în chip de explicație pentru faptul că în acea dimineață l-am luat pe Von Humboldt Fleisher ca subiect al meditațiilor mele. Se presupune că asemenea exerciții de meditație îți întăresc voința. Și pe urmă, voința treptat fortificată pe calea meditațiilor poate deveni un organ de percepție.

O carte postală mototolită căzu pe jos, una dintre ultimele misive trimise de Humboldt. Am citit rîndurile-fantomă, ca o evanescentă grafie a aurorii boreale :

Guzganii se pitesc cînd șoimii se avîntă,
Șoimii se feresc de avioane-n zbor ;
Avionul e-ngrozit de antiaeriană.
Fiecărui dintre noi de cineva îi e teamă.
Doar nechibzuiții lei
Pe sub arborii Bulu
Dorm îmbrățișați,
După festinul singeros —
Asta înseamnă — zic — a trăi luxos !

Cu opt sau nouă ani în urmă, cînd am citit acest poem mi-am spus : „Sărmanul Humboldt, doctorii ăștia care-i aplică tratamente de șoc i-au făcut lobotomie, l-au distrus pe bietul om.“ Dar acum, vedeam aci o comunicare și nu un poem. Imaginația nu are voie să lincezească — acesta era mesajul lui Humboldt. Datoria ei este să reafirme că arta face să se manifeste forțele lăuntrice ale naturii. Și pentru capacitatea izbăvitoare a imaginației somnul e somn, iar trezia e reală trezie. Asta părea să-mi spună acum Humboldt. Și dacă așa stăteau lucrurile, înseamnă că Humboldt n-a fost niciodată mai teafăr la minte și mai brav decît spre sfîrșitul vieții lui. Și eu care am fugit de el pe strada Patruzești-și-șase, tocmai cînd avea să-mi comunice mai multe ca oricînd ! Petrecusem acea dimineață, cum am mai spus, îmbrăcat la patru ace și descriind elipse deasupra orașului New York în helicopterul Pazei de Coastă, cu cei doi senatori

ai Statelor Unite, cu primarul și cu oficialități din Washington și Albany, și cu ziaști fanfaroni, toți încinși în veste de salvare umflate, fiecare vestă prevăzută cu un cuțit suedez (niciodată n-am putut uita cuțitele acelea). Și apoi, după prânzul luat în Central Park (mă văd silit să repet), am pornit pe jos și l-am văzut pe Humboldt, un muribund ronțâind un covrig uscat, la bordura trotuarului, cu fața improșcată de noroiul gropii. Așa că am luat-o la goană. Era unul din acele momente voluptuos de dureroase, în care nu-mi pot păstra calmul. A trebuit să alerg. Și am spus : „Oh, băiete, la revedere ! Ne întâlnim pe lumea cealaltă !”

Hotărâsem că pe lumea asta nu mai era nimic de făcut pentru el. Dar așa să fi fost oare ? Zbîrcita carte postală mă făcea acum să-mi reconsider hotărîrea. Mi-a venit ideea că păcătuisem împotriva lui Humboldt. Așa cum zăceam întins pe canapeaua umplută cu puf de gîscă, gata să mă cufund în meditare, m-am pomenit înfierbîntîndu-mă de reproșuri și de rușine, roșu la față și transpirat. Mi-am tras de sub cap perna de la Doris Scheldt și mi-am șters obraji cu ea. Mă vedeam din nou pitindu-mă pe după mașinile parcate în strada Patruzești-și-șase. Iar Humboldt îmi apărea ca un tufiș năpădit tot de omizi, care se ofilea văzînd cu ochii. Am rămas înmărmurit constatînd că vechiul meu prieten moare și am luat-o la fugă, m-am înapoiat la hotelul „Plaza” și am telefonat la cabinetul senatorului Kennedy anunțînd că am fost rechemat de urgență la Chicago și că voi reveni săptămîna următoare la Washington. Pe urmă am luat o mașină pînă la aeroportul La Guardia și acolo am prins primul avion spre O'Hare. Mă întorc mereu și mereu la acea zi pentru că a fost atît de îngrozitoare. Cele două băuturi — limita consumației de alcool în avion — nu mi-au ajutat cu nimic. Absolut nimic ! La aterizare, am luat în barul aeroportului cîteva porții duble de Jack Daniel, ca să-mi recapăt tăria. Era o seară foarte caldă. I-am telefonat Denisei spunîndu-i :

— M-am întors.

— Dar ai venit mult mai devreme decît trebuia. Ce s-a întîmplat, Charlie ?

— Am trecut printr-o experiență tristă.

— Unde-i senatorul ?

— A rămas încă la New York. Peste o zi sau două o să mă reîntorc la Washington.

— Bine, atunci vino acasă.

„Life“ îmi comandase un articol despre Robert Kennedy. Petrecusem cinci zile cu senatorul, sau mai bine zis în preajma lui, șezînd pe o canapea în birourile senatoriale și observîndu-l. Era o idee insolită din toate punctele de vedere, dar senatorul îmi îngăduise să mă lipesc astfel de el, ba chiar părea să mă placă. Spun „părea“ pentru că era obligația lui să lase o astfel de impresie unui jurnalist care-și propunea să scrie despre el. Și mie îmi plăcea, poate chiar în ciuda rațiunii. Avea un fel foarte curios de a se uita la tine. Ochii îi erau albaștri ca vidul și ușor îngreunați de o cută a pleoapelor. După plimbarea cu helicopterul, o limuzină ne-a dus din La Guardia în Bronx, și eu am fost tot timpul nedezipit de el. În Bronx, zăpușeala era insuportabilă, dar noi stăteam într-un fel de cabinet de cristal. Dorea să i se expună totul în rezumat. Punea întrebări tuturor celor de față. De la mine aștepta informații istorice : — „Ce știi despre William Jennings Bryan ?“ sau „—Vorbește-mi despre H. L. Menken“, și primea tot ce-i spuneam cu un soi de strălucire interiorizată, care nu mă lumina asupra celor ce gîndea sau dacă cele aflate îi puteau fi de folos. Am plecat apoi la terenul de sport din Harlem. Roiau Cadillacuri, polițiști pe motociclete, gorile, echipe de televiziune. O bucată de teren viran dintre două blocuri fusese îngrădită, pavată, acoperită cu uluce și lăzi cu nisip. Directorul terenului, cu tunsoarea lui Afro, îmbrăcat într-un *dashiki* viu colorat și cu colane de mărgele, i-a primit pe cei doi senatori. Aparatele de luat vederi erau cocoțate pe pedestale. Directorul negru, radios, ceremonios, ținea o minge de baschet între cei doi. Lumea se dădu la o parte eliberînd spațiul. Suplul, neglijent-elegantul Kennedy aruncă de două

ori mingea. Când a ratat țința, a scuturat din capul ca de vulpe roșcovană, cu păr bogat, și a zîmbit. Senatorul Javits nu-și putea însă permite să rateze. Îndesat și chel, zîmbea și dînsul, dar se repezi direct spre coș, ținînd mingea la piept, și se încordă cu toată forța voinței spre obiectiv. Dădu două lovituri reușite. Mingea nu devie. Zbură direct către coș și căzu înăuntru. Urmară aplauze. Ce zbuțium, ce chin să ții pasul cu Bobby! Dar senatorul republican s-a descurcat foarte bine.

Cu așa ceva dorea Denise să mă ocup. Ea îmi aranjase șusta, telefonîndu-le celor de la revista „Life” și supraveghînd întreaga afacere. „Vino acasă”, mi-a spus, dar era nemulțumită. Nu la Chicago mă voia.

„Acasă” era o clădire mare în Kenwood, pe maiul sudić. Evrei nemți bogați construiseră aici pe la începutul secolului case rezidențiale victorian-edwardiene. După ce magnații și ceilalți granguri au dispărut, în locul lor s-au mutat profesori universitari, psihiatri, avocați și negri musulmani. Când eu insistasem să ne întoarcem la Chicago ca să devin un Malthus al plictiselii, Denise cumpărase casa Kahnheim. Protestase tot timpul pe tema: „De ce la Chicago? Dumnezeuule, doar ne dă mîna să ne stabilim oriunde, nu-i așa?” Ea visa o casă în cartierul Georgetown din Washington, sau la Roma, sau în Londra SW3. Dar eu mă încăpăținasem și Denise îmi spunea că speră ca ideea mea fixă să nu fie un simptom de depresiune nervoasă. Tatăl ei, judecătorul federal, era un jurist foarte ager. Știu că Denise îi cerea adeseori consultații în legătură cu proprietatea, bunurile deținute în comun, drepturile văduvelor în statul Illinois. El ne-a sfătuit să cumpărăm casa rezidențială a colonelului Kahnheim. Zi de zi, la micul dejun, Denise mă întreba cînd am de gînd să-mi fac testamentul.

Açum se lăsase noaptea și ea mă aștepta în dormitorul nostru mare. Detest aerul condiționat. N-am lăsat-o pe Denise să monteze instalațiile. Temperatura aerului era foarte ridicată și, în nopțile fierbinți,

chicagoanii simt trupul și sufletul orașului. Abatoarele au dispărut, Chicago nu mai este orașul măcelarilor, dar în arșița nopții, vechile mirosuri reînvie. Mile întregi de cale ferată, mărginind străzile, erau odinioară populate de vagoane cu vite, în care dobitoacele își așteptau rîndul la tăiere, mugind și răgînd. Și vechea miasmă încă mai bîntuie orașul. Se reîntoarce uneori, ca un suspin răbufnind din țărîna părăsită, pentru a ne aduce aminte că Chicago a fost cîndva fruntea frunților în tehnologia măcelăritului și că miliarde de vite și-au dat duhul aici. Și în această noapte ferestrele erau larg deschise și familiara duhoare multistratificată de carne, seu, sînge, oase pulverizate, piele tăbăcită, săpun, hălci afumate și păr ars revenise. Vechiul Chicago respira din nou printre frunze și perdele. Auzeam mașinile pompierilor și țipătul sacadat al ambulanțelor, isteric, smuls din adîncul măruntaielor. Vara, în mahalalele negre de la marginea orașului, renaște incendiarismul, un simptom, spun unii, de psihopatologie. Dar patima focului are și o rădăcină religioasă. Oricum, Denise ședea goală, periindu-și părul cu mișcări iuți și vigouroase. Peste lac, oțelăriile scăpărau scînteii. Lumina lămpii scotea la iveală funinginea ce se lăsase pe frunzele și pe zidul îmbrăcat în iederă. Fusesse un an de secetă. În noaptea aceea Chicago gîfîia, marile motoare urbane pulsau, casele din Oakwood ardeau, linse de flăcări, sirenele se tînguiau lugubru, mașinile pompierilor, ambulanțele, automobilele poliției... un zăduf de turbare, de pumnal împlîntat în rană, o noapte de viol și crimă, cu mii de hidranți deschiși, improșcînd apa din ambii sîni. Hidrologii observă descumpăniți cum scade nivelul lacului Michigan pe măsură ce toate aceste tone de apă se revarsă. Bande de minori dau tîrcoale, cu revolvere și cuțite. Și — vai, vai — acest domn Charlie Citrine, cu inima duioasă, se văicărește că și-a văzut vechiul prieten, un om mort ronțăind un covrig uscat, la New York, așa încît domnul Citrine a abandonat revista „Life” și Paza de Coastă și elicopterele și doi senatori și a venit fuga-fuguța acasă, pentru a se lăsa

consolat. În acest scop nevăstă-sa se dezbrăcase complet, și-și peria părul extraordinar de bogat. Ochii ei imenși, violet-cenușii, erau intrigati, tandrețea ei se îmbina cu încruntarea. Mă întreba, fără cuvinte, cît am de gînd să zac pe șezlong, în ciorapi, cu inima rănită și vibrînd de sensibilitate desuetă. Fiind o persoană nervoasă, cu simț critic, Denise gîndea despre mine că mă las pradă unor aberații morbide în legătură cu suferința, că am sentimente premoderne sau baroce în legătură cu moartea. Afirma deseori că mă reîntorsesem la Chicago pentru că aici erau îngropați părinții mei. Cîteodată exclama subit alarmată : „Ah, acum urmează capitolul cu cimitirul !” Și, ce-i mai rău, de cele mai multe ori avea dreptate. Curînd, îmi auzeam singur monotonia tîritoare a vocii mele scăzute. Amorul era remediul acestor dispoziții funerare. Și iat-o pe Denise, iritată dar plină de simțul datoriei, stînd complet goală pe pat — și eu care nu-mi scosesem nici măcar cravata. Știu că tristețea mea poate fi înnebunitoare. Și pe Denise o obosea să-mi fie sprijin emoțional. Nu prea participa la aceste emoții ale mele.

— Ah, iar te-a apucat ! Ar trebui să te dezbari de toată aiureala asta de operetă. Stai de vorbă cu un psihiatru. Ce te cramponezi atîta de trecut și mereu bocești pe cîte un mort sau altul !

Denise, cu fața îmbujorată — semn că avusese o revelație — mi-a atras atenția că în timp ce vărsam lacrimi amare pentru morții mei, le ciocăneam mormintele cu propria-mi lopată. Pentru că scriam biografii, și morții erau pîinea mea cu unt. Morții îmi cîștigaseră decorația franceză și mă băgaseră la Casa Albă. (Întreruperea legăturilor noastre cu Casa Albă, după moartea lui JFK, a însemnat pentru Denise una dintre cele mai mari frustrări.) Nu mă înțelegeți greșit. Știu că iubirea și dojana merg de multe ori mînă-n mînă. Așa se purta față de mine și Durnwald. Dumnezeu pune la încercare pe cel pe care îl iubește. În toate reproșurile ei se amesteca și afecțiunea. Cînd m-am întors acasă complet întors pe dos din cauza lui Humboldt,

Denise s-a arătat gata să mă consoleze. Dar avea o limbă ascuțită. (Uneori îi spuneam Demonise). Desigur, faptul că zăceam acolo atît de trist, cu inima sfișiată, era de natură s-o provoace. În plus, bănuia că n-o să termin niciodată articolul pentru „Life“. Și în privința asta a avut dreptate.

Și dacă știam că moartea lui mă va îndurera atît de mult, de ce stătusem cu mîinile în sin ? Această sensibilitate gratuită era înfiorătoare. Așa gîndea Denise. Eram de acord și cu asta.

— Așadar, te întristează soarta prietenului tău Humboldt ! Atunci cum se face că nu l-ai mai căutat deloc ? Ai avut la dispoziție ani întregi în care puteai s-o faci. Și de ce nu i-ai vorbit azi cînd l-ai văzut ?

Întrebări dure, foarte inteligente. Nu mă cruța cu nimic.

— Presupun c-ar fi trebuit să-i spun : „Humboldt, sînt eu, Charlie. Ce-ai zice de-un prînz ca lumea ? Restaurantul «Panglica albastră» e la doi pași.“ Bănuiesc că ar fi făcut o criză. Acum vreo doi ani a încercat să dea cu un ciocan în cap secretarei unui decan. A acuzat-o că-i acopere patul cu reviste pentru femei. Vedea în asta o intrigă erotică împotriva lui. A trebuit să fie din nou închis la ospiciu. Bietul om e nebun. Și n-are nici un rost să ne întoarcem la Sfîntul Iulian sau să-i strîngem în brațe pe leproși.

— Cine a zis ceva de leproși ? Totdeauna te gîndești la niște lucruri care nici nu-i trec altuia prin minte.

— Mă rog, atunci e-n regulă, dar el arăta înspăimîntător și eu eram sclivisit din cap pînă-n picioare. Și-am să-ți mai mărturisesc o coincidență curioasă. Azi dimineață, în helicopter, am stat lîngă doctorul Longstaff. Așa încît, printr-o asociație firească, m-am gîndit la Humboldt. Longstaff e cel care i-a promis lui Humboldt o subvenție grasă de la Fundația Belisha. Asta pe cînd se afla încă la Princeton. Nu ți-am povestit niciodată despre dezastrul ăsta ?

— N-am impresia.

— Și toată povestea mi-a revenit în minte.

— Longstaff e tot atât de frumos și de distins ? Trebuie să fie în vîrstă. Și pot să jur că l-ai sîciit cu cheștiile astea antediluviene.

— Da. I le-am reamintit.

— Asta-ți seamănă. Și a fost, desigur, foarte penibil.

— Trecutul nu-i penibil pentru cei care au avut dreptate.

— Mă întreb ce făcea Longstaff în toată șleahta aia de la Washington.

— Stringea bani pentru operele lui filantropice, bănuiesc.

Astfel se desfășurau meditațiile mele pe canapeaua verde. Dintre toate metodele de meditație recomandate de literatură, această metodă nouă mi se părea cea mai satisfăcătoare. Adeseori, la capătul unei zile, mă lungeam și începeam să rememorez tot ce se întîmplase, pînă la cel mai mic amănunt, tot ce văzusem și făcusem și spuseseam. Reușeam să reconstitui întreaga zi, urmărindu-mă din spate sau dintr-o parte, avînd viziunea mea fizică, întocmai ca a oricărei alte persoane. Dacă-i cumpărasem Renatei o gardenie la un chioșc de flori, îmi aduceam aminte exact că dădusem șaptezeci și cinci de cenți pe ea. Vedeam muchea zimțată a celor trei monede de cîte douăzeci și cinci, argintate. Vedeam reverul mantoului Renatei și gămălia albă a acului lung. Revedeam chiar felul în care acul fusese înfipt în stofa pe care o împungea în două locuri, și fața plină, feminină a Renatei privind cu plăcere floarea ; simțeam chiar și parfumul gardeniei. Dacă acesta e un factor al transcendenței, atunci e un fleac, eu puteam să-l realizez la nesfîrșire, îndărăt, pînă la începutul timpurilor. Așadar, acum, lungit pe canapea, mi-am readus în memorie pagina de anunțuri mortuare din „Times“.

„Times“ a fost tulburat de moartea lui Humboldt și i-a acordat un spațiu de două coloane. Fotografia era mărită. Pentru că, la urma urmei, Humboldt făcuse

ceea ce se presupune că trebuie să facă poezii în America ; America, în sensul cras al cuvîntului. Își urmărise ruina și moartea cu mai mult zel decît urmărise femeile. A făcut praf din talentul și sănătatea lui, și a revenit acasă, adică la groapă, alunecînd pe panta de țărîină. S-a îngropat cu propria-i mină. Foarte bine. Așa a făcut și Edgar Allan Poe, pescuit din canal la Baltimore. Și Hart Crane, sărind peste bordul unui vapor. Și Jarrell prăbușindu-se înaintea unei mașini. Și bietul John Berryman aruncîndu-se de pe un pod. Dintr-un anume motiv, America afacerilor și a tehnologiei apreciază teribil asemenea grozăvie. Țara e mîndră de poezii ei morți. Îi dă o cumplită satisfacție această mărturie a poezilor că America e prea dură, prea mare, prea multă, prea aspră, că realitatea americană e zdrobitoare. Și, în fond, a fi poet e un lucru școlăresc, femeiesc, bisericesc. Slăbiciunea morală a acestor martiri e dovedită de infantilismul, de nebunia, de bețivănia lor. Orfeu a înduișat pietrele și arborii. Dar un poet nu poate efectua o uterectomie sau lansa un vehicul dincolo de sistemul solar. Miracolul și puterea nu-i mai aparțin. Așa încît poezii sînt iubiți, dar iubiți tocmai pentru că nu pot face față aici. Ei există pentru a ilumina enormitatea încilciturii hățiș și pentru a justifica cinismul celor care spun : „Pînă și eu, dacă n-aș fi atît de corupt, de insensibil, de slugarnic, de poltron și de hrăpăreț, n-aș putea rezista. Ce mai, ia uitați-vă la oamenii ăștia blinzi și duioși și simțitori!, *cei mai buni* dintre noi ! Au depus armele, bieții lunatici !” Așadar, meditam eu, iată de ce exultă oamenii de succes împietriți cinici și canibali. Aceasta era atitudinea reflectată de fotografia lui Humboldt aleasă de „Times”. Era una dintre fotografiile demento-descompuso-maiestuoase, — arăta fantomatic, lipsit de umor, cu ochii fulgerînd de minie, buzele strînse, obrajii scofilciți, deformați, fruntea brăzdată parcă de cicatrice, și o expresie de puerilism turbat, pustiit. Țsta era Humboldtul conspirațiilor, puciurilor, acuzațiilor, acceselor de furie, Humboldtul spitalului Bellevue, Humboldtul litigiilor judecătorești. Pentru că

Humboldt era litigios. Cuvîntul părea inventat pentru el. Mă amenințase de multe ori că mă dă în judecată.

Da, ferparul mortuar era îngrozitor. Tăietura de ziar se găsea pe undeva printre hîrtille pe care le scosesem, dar nu voiam s-o văd. Îmi puteam aminti cuvînt cu cuvînt ce scrisese „Times“. Spuneau, în stilul lor de cîrpăceală plină de ifose și împunsături, că Von Humboldt Fleisher debutase strălucit. Născut la New York, în partea de sus a districtului vestic. La douăzeci și doi de ani a reușit să imprime un nou stil poeziei americane. Apreciat de Conrad Aiken (care într-un rînd a fost nevoit să cheme poliția ca să-l dea afară din casă). Acceptat de T.S. Eliot (în legătură cu care, după ce și-a pierdut controlul de sine, Humboldt a răspîndit cele mai oribile și improbabile bîrfe erotice). Domnul Fleisher a fost de asemeni critic, eseist, romancier, profesor, figură proeminentă a intelectualității literare, o personalitate a saloanelor. Cei ce-l cunoșteau îndeaproape îi apreciau conversația. A fost un mare orator și un om de spirit.

Aci, mi-am întrerupt meditația. Am reluat legătura cu mine. Soarele încă strălucea, albastrul cerului era cristalin, de o glacialitate emersoniană, dar eu mă simțeam un ticălos. Ca să spun așa, sufletul mi-era la fel de încărcat de simțăminte ghimpoase ca cerul de albăstrime înghețată. Foarte bine, Humboldt, ai reușit în cultura americană așa cum Hart Schaffner & Marcs au reușit în confecțiile de pardesie și costume, ca generalul Sarnoff în comunicații. Așa cum cîinii, potrivit doctorului Johnson, reușesc proțăpindu-se pe picioarele din-dărăt, și doamnele predică la amvon — depășindu-și limitele naturale. Orfeu, fiul Imigrantului, a poposit cu cîntecele sale la Greenwich Village. Iubea literatura și conversația intelectuală și discuțiile în contradictoriu, iubea istoria gîndirii. Flăcău solid, blînd și chipeș, a alcătuit propriul său amestec de simbolism și vocabular de stradă. În acest amestec au intrat Yeats, Apollinaire, Freud, Morris R. Cohen, Gertrude Stein, statistici de base-ball și bîrfe de la Hollywood. A transplatat parcul de distracții de la Coney Island în Marea Egee și l-a

unit pe Buffalo Bill cu Răspuțin. Avea de gînd să îmbine Sacramentul Artei cu Industrialismul American, ca două forțe egale. Născut (așa cum stăruia s-o spună) pe un peron de metrou la Columbus Circle, întrucît maică-sa fusese cuprinsă de durerile facerii în mijloacele de transport subteran, a intenționat să fie un artist divin, un om al stărilor de transă și de extaz, o posesiune platonice. A primit o educație raționalistă, științifică, la un colegiu din New York. Ceea ce nu s-a împăcat prea lesne cu latura orfică. Dar toate dorințele sale au fost contradictorii. A vrut să se exprime, să-și articuleze comunicarea în chip magic, cosmic ; să fie în stare să comunice orice ; voia de asemeni să fie înțelept, filozofic, să descopere bazele comune ale poeziei și științei, să dovedească faptul că imaginația e la fel de potentă ca și mașinăria, voia să elibereze și să binecuvînteze omenirea. Dar mai voia și să fie bogat și celebru. Și, firește, mai erau și femeile. Freud crede că oamenii urmăresc celebritatea de dragul femeilor. Dar și femeile urmăresc ceva la rîndul lor. Humboldt zicea : „Ele sînt în căutarea omului adevărat. Au avut parte și răsparte de falsuri, așa încît acum vor autenticul și se bucură ori de cîte ori li se ivește ceva autentic. De asta îi iubesc pe poeți. Asta-i adevărul despre femei.“ Humboldt era, fără îndoială, „autenticul“. Dar, treptat, a încetat să mai fie un tînăr frumos, un prinț al conversației. A făcut burtă, trăsăturile feței i s-au îngroșat. Cearcănele de sub ochi exprimau dezamăgire, îndoieli.

Șanțurile cafenii de sub pleoape i s-au adîncit, iar pe obraji i s-a așternut o paloare vineție. Asta-i tot ce i-a adus „frenetica profesie“ ! Pentru că întotdeauna afirmase că poezia e una dintre profesiunile frenetice, în care succesul depinde de părerea pe care ți-o formezi tu despre tine însuși. Apreciază-te cum se cuvine pe tine însuși, și vei birui. Pierde-ți respectul de sine, și ești un om sfîrșit. Din această pricină se naște mania persecuției, pentru că oamenii care te vorbesc de rău te ucid. Cunoscînd acest lucru sau intuindu-l, criticii și intelectualii te au la mînă. Fie că-ți place sau nu, ești tîrît

într-un conflict pentru puîere. Mai apoi, arta lui Humboldt a început să decadă în timp ce furia îi sporea. Femeile erau preţioase pentru el. L-au considerat „autentic“ multă vreme după ce el şi-a dat seama că n-a mai rămas nimic autentic într-însul şi că abuza de credulitatea lor. A început să înghită tot mai multe pilule, să bea tot mai mult gin. Ideile fixe şi depresivitatea nervoasă l-au împins pe panta nebuniei. Intra şi ieşea din crize. A căpătat o slujbă de profesor de engleză într-un sat la mama dracului. Acolo trecea încă drept o mare figură literară. Oriunde în altă parte, după propria lui expresie, era un zero. Dar a murit şi s-a ales cu necrologuri bune. Apreciase întotdeauna locurile de frunte, or „Times“ era o culme. După ce-şi pierduse talentul şi mintea, după ce se făcuse fărîme şi murise în mizerie, s-a înălţat din nou pe meterezele culturale şi s-a bucurat, un timp, de prestigiul rataţilor de seamă.

Victoria în alegeri obţinută de Eisenhower în 1952 a însemnat pentru Humboldt un dezastru personal. Cînd l-am întîlnit, a doua zi după alegeri, era într-un cumplit hal de deznădejde. Faţa lui mare, blondă, oglindea o mîhnire dementială. M-a condus în biroul lui, de fapt biroul lui Sewell, care era ticsit de cărţi — eu fusesem instalat în camera alăturată. Aplecat peste birouaşul pe care zăceau împrăştiate filele ziarului „Times“ cu rezultatele alegerilor, ţinea o ţigară în mîinile încleştate cu disperare. Scrumiera lui, o cutie de cafea Savarin, era plină de mucuri. Nu se punea numai chestiunea că speranţele îi fuseseră înşelate sau că evoluţia culturală a Americii fusese curmată. Lui Humboldt îi era pur şi simplu frică.

— Ce-o să ne facem ? mă întrebă el.

— Va trebui să tragem de timp, am spus. Poate că viitoarea administraţie ne va face şi nouă loc la Casa Albă.

Dar în dimineaţa asta Humboldt nu suporta glume.

— Uite ce-i, am continuat. Tu eşti redactorul de poezie la „Arcturus“, eşti în consiliul de conducere la

Hildebrand & Co, ești consilier plătit la Fundația Belisha și profesor la Princeton. Ai un contract pentru o antologie de poezie modernă. Kathleen mi-a spus că, de-ar fi să trăiești încă o sută cincizeci de ani, tot n-ai putea onora avansurile pe care le-ai stors de la editori.

— N-ai mai fi atât de invidios, Charlie, dac-ai ști în ce situație grea mă aflu. S-ar părea că mă pot baza pe o serie de lucruri, dar toate nu-s decît baloane de săpun. Sînt în primejdie. Tu, care n-ai nici o perspectivă în față, te găsești într-o situație mult mai sigură decît mine și, colac peste pupăză, a venit și dezastrul ăsta politic.

Presimțeam că era speriat de vecinii lui bătărași. În coșmarurile care-l chinuiau, aceștia îi dădeau foc la casă, el trăgea în ei, ei îl linșau și-i răpeau soția.

Humboldt o ținea una și bună :

— Ce ne facem ? Care va trebui să fie mișcarea noastră următoare ?

Întrebările acestea erau retorice, menite doar să prefățeze planul pe care-l avea el în minte.

— Mișcarea noastră ?

— Sau plecăm din Statele Unite pe tot intervalul acestei administrații, sau ne dăm la fund.

— I-am putea cere lui Harry Truman azil politic în statul Missouri.

— Nu face bancuri cu mine, Charlie. Am primit o invitație de la Universitatea Liberă din Berlin, să predau acolo un curs de literatură americană.

— Asta-i grozav !

Îmi tăie imediat vorba :

— Nu, nu ! Germania e periculoasă. Nu risc să plec în Germania.

— Atunci nu-ți mai rămîne decît să te dai la fund. Unde-i fundul ?

— Am vorbit la plural. Situația e foarte nesigură. Dac-ai avea cîtuși de puțină minte, ai gîndi la fel. Crezi că dacă ești un băiat drăguț, inteligent și cu ochi mari, nimeni n-o să se atingă de tine.

Brusc, Humboldt începu să-l atace pe Sewell :

— Sewell e realmente un șobolan, zise el.

— Credeam că sînteți vechi prieteni.

— Faptul că ne cunoaștem de multă vreme nu înseamnă prietenie. Ție îți place ? El te-a *primit*. Te-a tratat cu condescendență, a fost insolent, te-a privit ca pe-un gunoi. Nici măcar nu ți se adresa ție, vorbea numai cu mine. M-a necăjit acest lucru.

— Pe-atunci n-ai spus-o.

— N-am vrut să te stîrnesc, să te ațîț și să-ți începi cariera cu un nor deasupra capului. Găsești că e un critic bun ?

— Poate un surd să fie acordor de pian ?

— Totuși e subtil. E subtil într-un fel josnic. Nu-l subestima. Luptă fără scrupule. Simplul fapt că a devenit profesor fără să aibă măcar o licență... vorbește de la sine. Taică-său vindea raci. Maică-sa spăla cu ziua. Îi scrobea gulerele lui Kittredge la Cambridge și a obținut în schimb privilegii pentru fiu-său la bibliotecă. S-a strecurat, nevolnic, printre munții de hîrtoage de la Harvard și a ieșit de acolo în chip de titan. Acuma-i un gentleman mofturos și domnește peste noi. Tu și cu mine i-am ridicat condiția socială.

— De ce ții să mă întărești împotriva lui Sewell ?

— Tu ești prea lord ca să te simți insultat. Ești și mai snob decît Sewell. Cred că, din punct de vedere psihologic, faci parte din tipul Axel, care nu se preocupă decît de inspirațiile interioare, fără să aibă vreo legătură cu lumea reală. În ce te privește, lumea reală n-are decît să te pupe în fund, continuă Humboldt cu vehemență sălbatică. Lași unor bieți prăpădiți ca mine sarcina de a se gîndi la unele chestiuni meschine ca banii, condiția socială, succesul și eșecul, problemele sociale și politice. Tu nu dai nici o ceapă degerată pe asemenea lucruri.

— Și chiar de-ar fi așa, ce-i rău în asta ?

— E rău că-mi bagi mie pe gît toate responsabilitățile astea nepoetice. Te tolănești ca un rege, perfect relaxat, și lași ca toate problemele omenești să se întîmple. Pe Hristos nu s-au așezat muștele. Charlie, tu n-ai nici un fel de legătură de timp, de spațiu, de religie. Ce anume te leagă pe tine ? Alții se supun întrebărilor. Tu ești

liber ! Sewell a avut o purtare împruțită față de tine. Te-a sfidat și lucrul ăsta te-a atins, să nu negi ! Dar nu-ți poți îngădui să-i acorzi atenție. Tu, în mintea ta, visezi numai la un soi de destin cosmic. Ia spune-mi, ce-i opera aia măreață la care lucrezi întruna ?

Acum zăceam pe canapeaua mea de pluș verzulie, în această distantă și înghețată dimineată albastră de decembrie, prins în adîncă meditație. Instalațiile de încălzire centrală ale marelui imobil emiteau un bizîit puternic. M-aș fi putut dispensa de el. Deși eram și eu îndatorat mașinismului modern. Dar în fața ochilor mei stătea Humboldt la Princeton, și mă concentram intens.

— Treci la subiect, i-am spus.

Părea să aibă gura uscată și nu exista nimic de băut. Pilulele îi făceau sete. În schimb, fuma mai mult și vorbea de zor :

— Tu și cu mine sîntem prieteni. Sewell m-a adus pe mine aici. Și eu te-am adus pe tine.

— Și îți sînt recunoscător. Pe cînd tu nu-i ești recunoscător lui Sewell.

— Pentru că-i un ticălos.

— Se prea poate.

Îmi făcea plăcere să-l aud vorbind urît despre Sewell. Doar mă tratase de sus. Dar Sewell, cu părul lui subțiat, cu mustața de culoarea paielor uscate, cu fața de bețiv, cu subtilitățile de fată mare, cu așa-zisa eleganță a mîinilor împreunate și a picioarelor încrucișate și cu bilbîielile lui literare, nu era un inamic periculos. Deși s-ar fi spus că-l domoleam pe Humboldt, îmi făcea plăcere să-l aud ponegrindu-l pe Sewell. Fertilitatea năbădăioasă și pipărată a lui Humboldt, cînd își dădea drumul, îmi satisfăcea unul dintre apetiturile mele rușinoase, asta fără discuție.

— Sewell profită de noi, urmă el.

— Adică cum ?

— Cînd se va întoarce el, noi vom fi dați afară.

— Dar de la bun început am știut că-i vorba de o slujbă pe un singur an.

— Sigur, tu n-ai nimic împotriva să fii închiriat ca un articol de la Hertz, ca un pat de campanie, sau o oală de copil ?

Sub abaua jachetei lui mari cit o pătură, spatele începu să i se încovoie (un semn familiar). Această concentrare de forță de bizon în cocoasă nu prevestea nimic bun. În jurul gurii și al ochilor încolți expresia de primejdie, iar cele două creste de păr îi stăteau mai ridicate ca oricînd. Fața-i părea scăldată de undele unei palori fierbinți, incandescente. Pe bordura de gresie a ferestrei topăiau porumbei cu pene cenușii-gălbui și piciorușe roșii. Lui Humboldt nu-i plăceau. Pentru el erau porumbeii de la Princeton, porumbeii lui Sewell. Gungureau pentru Sewell. Uneori părea să vadă în ei agenți și spioni ai lui Sewell. La urma urmei, aceasta era camera lui Sewell, și Humboldt stătea la biroul lui Sewell. Cărțile de pe rafturile încastrate în perete erau ale lui Sewell. De curînd, Humboldt le aruncase în niște lăzi. A dat jos un set de volume de Toynbee și a pus în loc volumele lui din Rilke și Kafka. Jos cu Toynbee ; jos și cu Sewell !

— Tu și cu mine sîntem la dispoziția lui, Charlie. Și știi de ce ? Să-ți spun eu : Pentru că sîntem ovrei, jidani. Aici, la Princeton, nu reprezentăm o amenințare pentru Sewell.

Îmi aduc aminte că m-am gîndit serios la treaba asta, încruntîndu-mi fruntea.

— Mă tem că nu-ți sesizez punctul de vedere.

— Cînd Sewell se va întoarce înapoi, catedra îl va aștepta. Tu și cu mine nu reprezentăm o amenințare.

— Dar nici nu vreau să fiu o amenințare pentru el. Și de ce s-ar sinchisi Sewell de amenințări ?

— Pentru că-i pe picior de război cu toți babalicii de aici, cu bărboșii ăștia scrobiți, cu microșii ăștia fătarnici de-alde Hamilton Wright Mabie, care niciodată nu l-au înghițit. El nu cunoaște greaca și nici anglo-saxona. Pentru ei nu-i decît un păduchios de parvenit.

— Zău ? Deci e un autodidact ? Atunci sînt cu totul de partea lui.

— E corupt, e-un păcătos, ne-a acoperit pe amîndoi de dispreț. Numai cît ies în stradă și mă simt ridicol. La Princeton tu și cu mine sîntem un fel de Moe și Joe, vodevil în idiş într-un act. Sîntem subiecte de batjocură — Abie Kabibble et Company. De neconceput ca membri ai comunității Princeton.

— Cine are nevoie de comunitatea lor ?

— Nimeni n-are încredere în escrocul ăla prăpădit. Îi lipsește elementul uman. Persoana care-l cunoștea cel mai bine, nevastă-sa, cînd l-a părăsit și-a luat și păsările. Ai văzut toate coliviile alea goale ? N-a vrut să ia nici măcar o colivie goală care să-i amintească de el.

— Și a plecat ținîndu-și păsările cățarate pe creștet și pe brațe ? Zău așa, Humboldt, ce vrei ?

— Vreau să te determin să te simți și tu la fel de insultat cum mă simt eu, și nu să mă împungi pe mine cu toată povestea asta. N-ai nici un pic de indignare în tine, Charlie ? Ah ! Nu ești un american adevărat. Ești un recunoscător ! Ești un străin. Ai în tine genul ăla de grațitudine imigranto-evreiască „linge-tărîna-la-insula-Ellis”. Ești un copil al Crizei. Niciodată n-ai visat c-o să ai o slujbă, cu un birou și-o masă de scris cu sertare numai ale tale. Totul ți se pare încă atît de ilariant, încît nu-ți poți stăpîni rîsul. Ești un șobolan ovreiesc în aceste impozante case de creștini. Și, în același timp, ești prea înfumurat ca să te uiți măcar la cineva.

— Conflictele astea nu înseamnă nimic pentru mine, Humboldt. Și să nu uităm cît de aspru ai vorbit despre evreii din *Ivy League*¹. Și nu mai tîrziu de săptămîna trecută erai trup și suflet de partea lui Tolstoi — ar fi timpul să refuzăm a ne lăsa pur și simplu tîrîți de istorie, jucînd doar comedia istoriei.

N-avea rost să mai discutăm. Tolstoi ? Tolstoi fusese subiectul dezbaterilor de săptămîna trecută. Fața mare

¹ Asociație sportivă studențească a principalelor universități din sud-estul S.U.A.

inteligentă și răvășită a lui Humboldt era palidă și înfierbîntată din pricina turbulentelor lui emoții oculte și a violentelor tulburări mintale. Mi-era milă de noi, de noi amîndoi, de noi toți, organisme atît de bizare, ducîndu-și zilele sub lumina soarelui. Spirite largi venind în contact prea apropiat cu suflete vulnerabile. Ba mai mult, suflete surghiunite, tînjind după lumea-mamă. Fiecare făptură vie jelește pierderea lumii-mamă. Cufundat în pernele canapelei mele verzi, totul era limpede pentru mine. Ah, ce mai era și existența asta ! Ce era și făptura umană ! Mila față de absurditățile lui Humboldt mă umplea de solitudine.

— Ai stat toată noaptea treaz, i-am spus.

Humboldt mi-a răspuns cu o neobișnuită emfază :

— Charlie, ai încredere în mine, nu ?

— Dumnezeu, Humboldt ! În Golf Stream am încredere ? Și în legătură cu ce, mă rog, ar trebui să am încredere în tine ?

— Știi cit de apropiat îmi ești. Sîntem interpătrunși. Frate și frate.

— Nu-i nevoie să faci apel la sentimentele mele. Dă-i drumu', Humboldt, pentru numele lui Dumnezeu !

Masivitatea lui făcea ca biroul la care stătea să pară mic. Fusese construit pentru siluete mai modeste. Jumătatea de sus a trupului se ridica în întregime deasupra tăbliei mesei. Arăta ca un fundăș de o sută cincizeci de kilograme alături de o mașinuță de jucărie. Degetele lui cu unghiile mușcate țineau o țigară din care nu mai rămăsese decît capătul aprins.

— Întîi și-ntîi trebuie să-mi obții numirea definitivă aici.

— Cum ? Vrei să fii profesor la Princeton ?

— O catedră de literatură modernă, asta vreau. Și tu ai să mă ajuți. Așa încît Sewell, la întoarcere, o să mă găsească gata instalat. Cu vechime. Guvernul SUA l-a trimis să-i zăpăcească și să-i oprime pe bieții arabi din Siria cu *Rămășițele din Poynton*. Ei bine, după ce-o să încheie un an de pileală și de molfăială a frazelor pe sub mustață, o să se întoarcă aici și o să constate

că imbecilii bătrîni, care nu dădeau o ceapă degerată pe el, m-au făcut pe mine profesor plin. Ce părere ai ?

— Nu prea grozavă. Și asta te-a ținut toată noaptea treaz ?

— Scutură-ți un pic imaginația, Charlie. Ești supra-relaxat. Sesizează insulta care ți s-a adus. Infurie-te ! Te-a angajat ca pe un lustruitor de scuiători. Trebuie să-ți dezrădăcinezi o dată pentru totdeauna ultimele virtuți ale moralității de sclav care te țin încă legat de mica burghezie. Am de gînd să torn puțină tărie în tine, puțin oțel.

— Oțel ? Catedra asta ar urma să fie cea de-a cincea slujbă a ta — a cincea numai din cîte cunosc eu. Și să zicem c-aș fi oțelit — ce-mi iese din asta ? Unde intru eu în toată treaba ?

— Charlie ! Încercă să surîdă, dar ceea ce ieși numai a surîs nu semăna. Am un plan strategic.

— Știu că ai. Ești ca ăla cum-îi-zice care nu putea bea o ceașcă de ceai pînă nu schița o stratagemă — ca Alexander Pope.

Humboldt păru să ia spusele mele drept un compliment și rîse tăcut, printre dinți. Apoi urmă :

— Uite ce ai de făcut. Te duci la Ricketts și-i spui : „Humboldt e un personaj strălucit : poet, cărturar, critic, profesor, ziarist. Se bucură de o faimă internațională și va marca un loc important în istoria literaturii Statelor Unite — ceea ce, în treacăt fie spus, e absolut adevărat. Și iată ce noroc vă pică dumneavoastră, domnule profesor Ricketts. Am aflat întîmplător că Humboldt s-a săturat să mai ducă o viață de boem, de azi pe mîine. Lumea literelor apune repede. Avangarda e de pe acum o amintire. E timpul ca Humboldt să se statornicească într-o existență mai demnă. E căsătorit. Știu că admiră mult Princetonul, că-i place aici, și dacă dumneavoastră i-ați face o ofertă, cu siguranță că ar chibzui asupra ei. Aș putea să discut cu el și să-l conving s-o accepte. Mi-ar părea rău pentru dumneavoastră dacă ați rata asemenea prilej. Domnule profesor Ricketts, Princetonul i-a avut pe Einstein și pe Panofski. Dar

în ceea ce privește latura creației literare, există încă lacune. Acum e la modă să ai artiști în cetatea universitară. Amherstul îl are pe Robert Frost. Nu vă lăsați mai prejos. Puneți mîna pe Fleisher. Nu-l lăsați să vă scape, altfel va trebui să recurgeți la unul de mina a treia“.

— N-am să-i menționez pe Einstein și pe Panofski. Am să încep direct cu Moise și cu proorocii. Ce cabală strașnic urzită ! Ike te-o fi inspirat. Asta-i ceea ce numesc eu înaltă josnicie.

Oricum însă, Humboldt nu a ris. Ochii îi erau injectați. Nu dormise toată noaptea. Întîi urmărise rezultatele alegerilor. Pe urmă rătăcise prin casă și prin curte, pradă deznădejzii, gîndindu-se la ce-i mai rămînea de făcut. Pe urmă ticluise puciul de mai sus. Pe urmă se urcase în Buick; bubuitoarea tobă de eșapament sfîrtecînd liniștea țarinilor, în timp ce mașina se precipita periculos la viraje. Noroc că marmotele intraseră în hibernare. Bănuiesc ce figuri îi bîntuiau gîndurile — Walpole, contele Mosca, Disraeli. Și, concomitent, într-o manieră sublim de vetustă, se gîndea la viața veșnică. Ezechiel și Platon nu erau nici ei absenți. Omul era nobil. Dar toată ființa lui ardea mocnit, iar nebunia îl făcea meschin și ciudat.

Cu mîna greoaie și fața îngroșată de nesomn, scoase din servietă o sticlută cu medicamente și înghiți direct din palmă cîteva pilule mici. Tranchilizante, poate. Sau poate că droguri stimulative. Le înghiți fără apă. Se doftoricea singur. Ca și Demmie Vonghel. Ea se închidea în baie și înghițea felurite tablete.

— Așadar te duci la Ricketts, continuă Humboldt.

— Credeam că e doar un om de paie.

— Așa și e. Un măscărici. Dar vechea gardă e obligată să-l susțină. Dacă reușim să-l păcălim, ceilalți vor trebui să fie de partea lui.

— Dar de ce și-ar pleca Ricketts urechea la cele ce-i spun eu ?

— Pentru că, amice, am răspîndit zvonul că piesa ta va fi pusă în scenă.

— Nu zău ?

— Da, anul viitor, pe Broadway. Și toți văd în tine un autor dramatic de succes.

— Și de ce naiba ai făcut asta ? Acum o să le apar ca un mincinos.

— Ba nu. O să facem noi ca zvonul să se adeverească. Las' pe mine. I-am dat lui Ricketts să citească ultimul tău eseu din „Kenyon“ și gindește despre tine că ești foarte promițător. Și nu mai face pe mironosița cu mine. Las' că te știu eu. Ești mort după intrigărie și tot felul de urzeli. Chiar și în clipa de față îți lasă gura apă. Și apoi, nici măcar nu-i vorba de-o intrigă...

— Dar ce ? E vrăjitorie. Curat *sortilegio* !

— Nu-i nici un fel de *sortilegio*. E ajutor reciproc.

— Nu-mi vinde mie gogoși !

— Întii eu, și pe urmă vii tu la rînd.

Îmi aduc limpede aminte că vocea mea a luat-o pe registrul cel mai de sus.

— Ce ! am țipat. Pe urmă am rîs și am adăugat : Vrei să mă faci și pe mine profesor la Princeton ? Crezi că aș suporta o viață întreagă de matoseală, plictiseală, bîrfă și pupat în dos ? Acum că te-ai lins pe bot de Washington, ai întors rapid placa pe patefonul academic. Mersi, am de gînd să-mi aflu singur mizeria. Dealtfel nici ție nu-ți dau mai mult de doi ani de asemenea privilegiu.

Humboldt își filfii mîinile spre mine :

— Nu-mi otrăvi mintea ! Ce limbă de viperă ai, Charlie ! Nu-mi mai spune lucruri din astea ! Că pe urmă o să aștept tot timpul să se întîmple. O să-mi învenineze viitorul.

Am tăcut și am chibzuit la bizara lui propunere. Pe urmă m-am uitat la el. Mîntea lui era prinsă într-un efort sincer și curios. Se dilata și pulsa straniu, dureros. Încercă să îndepărteze gîndurile cu rîsul lui tăcut, gîfîit. Abia de-am auzit respirația acestui rîs.

— De fapt n-ai să-l minți pe Ricketts. Unde mai găsec ei unul ca mine ?

— Asta da, Humboldt. E o întrebare la care-i greu să răspunzi.

— Mă rog, sînt unul dintre literații de frunte ai acestei țări.

— În mod cert, cînd ești în bune condiții.

— Ar trebui făcut ceva și pentru mine. Mai ales în acest moment Ike, cînd bezna se așterne peste țară.

— Dar de ce ?

— Ca să fiu sincer, Charlie, mi-am cam scăpat din mîină, temporar. Trebuie să revin la starea în care să pot scrie din nou poezie. Dar unde să-mi aflu echilibrul ? Am prea multe anxietăți. Și asta mă seacă. Grijile lumesti mi se vîră în suflet. Trebuie să regăsesc starea de magie. Simt că am trăit într-un fel de suburbie a realității, făcînd naveta înapoi și încolo. Asta trebuie să sfîrșească. Trebuie să mă localizez. Mă aflu aici (aici pe pămînt — voia să spună), ca să realizez ceva, ceva bun.

— Știu, Humboldt. Aici nu înseamnă Princeton, și fiecare așteaptă acest ceva bun.

Cu ochii și mai injectați, Humboldt urmă :

— Știu că mă iubești, Charlie.

— E adevărat. Dar nu-i nevoie s-o repetăm la infinit.

— Ai dreptate. Totuși și eu țin la tine ca la un frate. Și Kathleen o știe. E limpede ce mult ținem cu toții unii la alții. Inclusiv Demmie Vonghel. Fă-mi cheful ăsta, Charlie. Oricît de ridicol ți s-ar părea. Fă-mi cheful ăsta ; pentru mine e important. Du-te la Ricketts și spune-i că vrei să-i vorbești.

— Bine. O să-i vorbesc.

Humboldt își propti mîinile în birouașul galben al lui Sewell și se lăsă greoi pe spătarul scaunului turnant, care scoase un scîrțîit strident. Capetele șuvițelor lui de păr erau înecate în fum de țigară. Își înclină capul. Se uită la mine de parcă tocmai ieșise la suprafață, venind de la mari adîncimi.

— Charlie, ai un carnet de cecuri ? Unde îți ții banii ?

— Care bani ?

— N-ai un cont la o bancă ?

— La „Chase Manhattan“. Am vreo doisprezece dolari.

— Banca mea este „Corn Exchange“. Unde ți-e carnetul de cecuri ?

— În buzunarul fulgarinului.

— Ia să-l văd !

I-am adus carnetul cu cecuri verzui, îndoite la colțuri.

— Văd că balanța mea de fonduri se ridică doar la opt dolari, am spus.

Humboldt se scotoci în haina lui de aba și-și scoase carnetul de cecuri, apoi își desprinsese unul din numeroasele stilouri. Purta întotdeauna o întreagă cartușieră de stilouri și pixuri.

— Ce vrei să faci, Humboldt ?

— Ți dau *carte blanche* să încasezi în contul meu ce sumă dorești. Semnez un cec în alb pe numele tău. Și tu-mi faci unul pe numele meu. Fără să specifice data, și nici suma. Doar : „Se va elibera lui Von Humboldt Fleisher.“ Așază-te, Charlie, și completează-l.

— Dar ce înseamnă asta ? Nu-mi place. Trebuie mai întâi să înțeleg rostul.

— Cu opt dolari în bancă, ce te frământă ?

— Nu-i vorba de bani.

Era foarte emoționat și adăugă :

— Tocmai. Nu-i vorba de bani. Asta-i clenciul. Dacă ești vreodată lefter, completează o sumă și încaseaz-o. Același lucru se aplică și în cazul meu. O să facem un legământ, ca prieteni și frați ce sîntem, că niciodată nu vom abuza unul de încrederea celuilalt. Că vom păstra aceste cecuri pentru momente de extremă urgență. Cînd am vorbit de ajutor reciproc, nu m-ai luat în serios. Ei bine, acumă te-ai convins.

Se lăsă cu toată masivitatea lui peste birou, și completă pe cec numele meu, cu o caligrafie subțire și tremurată.

Nici eu nu eram mai stăpîn pe mine. Și brațul meu părea străbătut de furnicături nervoase și tresărea spasmodic în timp ce semnam. Apoi Humboldt, mare, delicat și cu fața pătată, își urni greutatea de pe scaunul turnant, și-mi întinse cecul în contul băncii „Corn Exchange“.

— Nu, nu-l vîrî pur și simplu în buzunar, îmi zise. Vreau să te văd eu cum îl pui deoparte. E periculos. Vreau să spun că e valoros.

Ne-am strîns mîinile — toate patru mîinile. Iar Humboldt a adăugat :

— Prin asta am devenit frați de sînge. Am încheiat un pact. Acesta este un pact.

Un an mai tîrziu, eu am dat lovitura pe Broadway, iar Humboldt a completat cecul meu în alb și l-a încasat. Spunea că l-am trădat, că eu, fratele lui de sînge, am încălcat un pact sacru, că am conspirat cu Kathleen, că i-am trimis poliția în spinare, că l-am înșelat. L-au pus în cămașă de forță și l-au trimis la Bellevue și asta tot din cauza mea. Așadar, trebuia să fiu pedepsit. Mi-a fixat o amendă. A extras în contul meu, de la „Chase Manhattan“, suma de șase mii șapte sute șazeci și trei de dolari și cincizeci și opt de cenți. Cît despre cecul în alb pe care mi l-a dat el, l-am ascuns într-un sertar, sub niște cămăși. După cîteva săptămîni a dispărut de acolo și dispărut a rămas.

În acest punct, meditațiile mele începură să se poticnească. De ce ? Pentru că invectivele și acuzațiile lui Humboldt îmi reveneau acum în memorie, laolaltă cu gînduri aprige care-mi abăteau atenția, și cu o rafală de griji, densă ca tirul de antiaeriană. De ce zăceam acolo ? Trebuia să mă pregătesc pentru călătoria la Milano. Doar trebuia să plec cu Renata în Italia. Crăciunul la Milano ! Și mai trebuia să mă prezint la o înfățișare în birourile judecătorului Urbanovich, după ce în prealabil îl voi fi consultat pe Forrest Tomchek, avocatul care mă reprezenta în procesul intentat de Denise, pentru a-mi storce și ultimul sfanț. De asemeni,

trebuia să discut cu Murra, expertul contabil, în legătură cu procesul de evaziune fiscală pe care mi-l inten-tase statul. De asemeni urma să sosească din California Pierre Thaxter, ca să discute cu mine în legătură cu revista *Arca* — de fapt ca să-mi demonstreze că fusese în dreptul lui să nu achite împrumutul pentru care gi-rasem eu — și ca să-și despoaie sufletul, acțiune în care despuia și sufletul meu, căci, la urma urmei, cine eram eu ca să am un suflet acoperit ? Ba mai era și probema Mercedesului ; să-l vînd sau să plătesc reparațiile ? Aproape că-mi venea să-l dau la fiare vechi. Cît despre Ronald Cantabile, cel ce pretindea să reprezinte Noul Spirit, știam că în orice minut mă puteam pomeni cu el pe cap. Și totuși, m-am simțit în stare să țin piept acestei supărătoare invazii de diversii. Am biruit impulsul de a mă scula de pe canapea, de parcă ar fi fost vorba de o ispită păcătoasă. Am rămas locului, afundat în puful pentru care se făcuseră ravagii printre gîște, și am stăruit să mă gîndesc la Humboldt. Exerciți-ile astea de voință pe care le efectueam nu erau pierdere de vreme. În general, îmi luam ca temă de meditații plantele : fie un anume tufiș de trandafiri evocat din trecut, fie anatomia plantelor. Făcusem rost de un manual mare de botanică, alcătuit de o femeie pe nume Esau, și mă cufundam în morfologie, în protoplasme și substanțe ergotice, așa încît exercițiile mele să poată avea un conținut. Nu voiam să mă număr printre vizio-narii grațuiți și indiferenți.

Sewell antisemit ? Nonsense. Numai în mintea lui Humboldt se putea ivi o asemenea gogoriță. Cît despre frății de sînge și pacturi, acestea erau întrucîtva mai autentice. Frăția de sînge însemna dramatizarea unei dorințe reale. Dar nu îndeajuns de autentice. Și acum încercam să evoc nesfîrșitele noastre consultări și pe-rorații care au precedat întrevederea mea cu Ricketts. În cele din urmă, i-am spus lui Humboldt :

— Gata. Știu ce am de făcut. Nici un cuvînt în plus.

Și Demmie Vonghel mă instruisese. O amuza Hum-boldt. În dimineața întrevederii, mi-a controlat ținuta vestimentară și m-a însoțit în taxi pînă la gară Penn.

În această dimineață, la Chicago, am constatat că-l puteam reconstitui pe Ricketts fără cea mai mică greutate. Deși era tânăr, avea părul alb, tuns scurt, cu un mic breton pe frunte. Era spătos, robust, cu ceafa roșie, tipul muncitorului chipeș care-ți mută mobilele. La ani și ani după război, acest personaj mătăhălos și cuceritor încă mai folosea argoul cazon. Puțin prea greoi pentru a reuși să fie șăgalnic, în costumul lui de flanel gri-închis, încerca să adopte față de mine o manieră degajată.

— Aud că voi doi vă descurcați de minune cu programul lui Sewell, așa circulă zvonul.

— Ah, ar fi trebuit să-l ascultați pe Humboldt vorbind despre *Plutind pe mare spre Bizanț*.

— Da, mi s-a spus. N-am reușit să-l ascult. Treburi de administrație. O turtă în care-mi rup dinții. Și cum îți merge dumitale, Charlie ?

— Savurez fiecare clipă petrecută aici.

— Asta-i grozav. Și, sper, poți să te ții și de creația dumitale. Humboldt mi-a spus că la anul ți se pune o piesă pe Broadway.

— Humboldt anticipează.

— A, e un tip extraordinar. Minunat lucru să-l avem aici. Minunat pentru mine, în primul meu an de președinție.

— E primul ?

— Da, anul meu de încercare, de aclimatizare. Mă bucur să vă am pe amândoi aici. Pari foarte voios.

— Mă simt, în general, foarte vcios. Lumea zice că asta-i un cusur. Săptămîna trecută, o doamnă care se îmbătase m-a întrebat ce a naibii problemă mă frămîntă. Mi-a spus că sînt tipul forțat-*heimischer*¹.

— Zău ? Nu cred c-am mai auzit vreodată expresia asta.

— Și pentru mine a fost nouă. Mi-a mai spus după aceea că, din punct de vedere existențial, sînt pe picior greșit. Și ultimul lucru pe care mi l-a spus a fost :

¹ Autohton (germ.).

„Aparent, nu mai poți de veselie, dar viața o să te strîvească în picioare ca pe o cutie de conserve goală.”

Pe sub coroană de păr tăiat scurt, ochii lui Ricketts aveau o căutătură stînjinită. Poate că și el se simțea apăsător de voioșia mea. În realitate mă străduiam să imprim întrevederii noastre un aer cît mai detașat. Dar am început să-mi dau seama că Ricketts suferă. Simțea că venisem pentru ceva neplăcut. Altfel, ce căutam acolo, ce fel de vizită era asta ? Evident, eram emisarul lui Humboldt. Venisem ca purtătorul lui de mesaj, și un mesaj de la Humboldt nu putea însemna nimic bun.

Compătimindu-l pe Ricketts, mi-am început cit mai grabnic pledoaria. Humboldt și cu mine eram buni prieteni și însemna un mare privilegiu pentru mine faptul de a putea petrece atît de mult timp alături de el, aci. Oh, Humboldt ! Înțeleptul vibrantul talentatul Humboldt ! Poet, critic, cărturar, profesor, editor, original...

Doritor să mă ajute să trec peste această parte, Ricketts interveni :

— E realmente un om de geniu.

— Mulțumesc. Aceasta îl definește. Ei bine, tocmai asta vreau să vă spun. Humboldt însuși nu v-ar cere-o niciodată. Este în întregime ideea mea. Eu unul sînt în trecere pe aici, dar ar fi o greșeală să nu-l păstrați pe Humboldt. N-ar trebui să-l lăsați să plece.

— Asta-i o idee.

— Anumite lucruri despre poezie nu pot fi spuse decît de poeți. -

— Da, Dryden, Coleridge, Poe. Dar de ce-ar dori Humboldt să se lege de o poziție academică ?

— Humboldt nu vede lucrurile în acest fel. Cred că simte nevoia unei comunități intelectuale. Vă dați seama cît de strivitoare poate fi marea structură socială a acestei țări pentru făpturile inspirate, de genul lui. Încotro să se îndrepte, asta-i întrebarea. Există acum în universități tendința de a se încredința catedre unor poeți. Mai devreme sau mai tîrziu o veți face și dumneavoastră. Și-l aveți în momentul de față la îndemînă pe cel mai bun dintre ei.

Desfășurându-mi cît mai amănunțit meditația, nici un fapt nefiind prea mărunț pentru a fi evocat, reușeam să-l văd pe Humboldt așa cum arăta cînd mă instruisese cum să-l minuiască pe Ricketts. Fața lui Humboldt, cu un zîmbet convingător, pîrguit, se apropie atît de mult de a mea, încît îi simțeam căldura sau febra obrajiilor. Humboldt îmi zicea : „Ai un talent pentru demersuri de felul ăsta, te știu eu.“ Voia oare să spuie că eram un mijlocitor înăscut ? Îmi mai zicea : „Un om ca Ricketts nu se poate afirma în instituțiile protestante. Nu-i croit pentru roluri importante — ca președinte de corporație, de consiliu profesoral, de bănci mari, Comitetul Național Republican, Departamentul Apărării Naționale, Ministerul de Finanțe, Sistemul Băncilor Federale. A fi un profesor de felul lui înseamnă a fi fratele mai mare al copilului debil. Sau poate chiar sora. Oameni de care trebuie să ai grijă. Probabil că-i membru la Century Club. E bun să predea *Bătrînul Marinar* junilor Firestone sau Ford. Umanist, gînditor, șef de cercetași, cumsecade dar găgăuță.“

Poate că Humboldt avea dreptate. Îmi dădeam seama că Ricketts nu-mi putea ține piept. Ochii căprui onești păreau să-l doară. Aștepta să termin cu toate astea, să pun capăt întrevederii. Nu-mi făcea plăcere să-l înghesui, dar din spate mă mîna Humboldt. Pentru că Humboldt nu dormise în noaptea cînd fusese ales Ike, pentru că se droga cu pilule și băutură sau substanțe toxice cu scăderi metabolice, pentru că *psyche*-ul lui nu se reîmprospăta prin vis, pentru că-și abandonase talentele, pentru că nu avea tărie spirituală, sau pentru că era prea fragil ca să facă față forței total nepoetice a SUA, trebuise să vin eu aici și să-l torturez pe Ricketts. Mi-era milă de Ricketts. Și nu reușeam să mă conving că Princeton era chiar un chilipir atît de mare cum îl vedea Humboldt. Între zgomotosul Newark și sordidul Trenton era ca un sanctuar, o grădină zoologică, o stațiune balneară cu propriul ei trenuleț, cu ulmi și chioșcuri de verdeață. Semăna cu o altă localitate pe care aveam s-o vizitez mai tîrziu ca turist : o stațiune

de ape din Iugoslavia, numită Vrnatchka Banja. Dar poate că nici nu i se cerea Princetonului să fie mai mult de atât. La urma urmei, nu era fabrică sau raion comercial, nu era oficiul unei mari corporații sau un serviciu administrativ birocratic, adică nu ținea de lumea de rutină a slujbașilor. Și din moment ce te puteai aranja să eviți lumea de rutină a slujbașilor, atunci erai un intelectual sau un artist. Erai un tip prea neliniștit, trepidant, agitat, prea nebun ca să poți sta opt ore pe zi la un birou ? Însemna că ai nevoie de o instituție, de o înaltă instituție.

— O catedră de poezie pentru Humboldt, am încheiat eu.

— O catedră de poezie ! O catedră ! Oh — ce idee magnifică ! exclamă Ricketts. Am fi încântați ! Vorbesc și în numele celorlalți. Cu toții ne-am da votul pentru. Singura problemă sînt banii. Numai de-am avea bani. Charlie, sîntem realmente săraci. Și-apoi instituția asta, ca orice instituție, are o schemă de organizare.

— Schemă de organizare ? Traduceți-mi, vă rog.

— O asemenea catedră ar trebui creată. E un bucluc întreg.

— Cum se poate institui o catedră ?

— În general, prin finanțare specială. Cinșpe sau douăzeci de mii pe an, pe o perioadă de vreo douăzeci de ani. Juma' de milion de dolari, în care intră și fondul de pensie. Și nu-i`avem, Charlie. Dumnezeuule, ori că mi-ar plăcea să-l am pe Humboldt ! Mi se rupe inima, zău așa.

Acum Ricketts era minunat de voios. Observator minuțios, memoria mea îmi readuse în fața ochilor, fără să-i fi cerut, bretonașul alb de păr scurt și viguros, ochii căprui, ca două cireșe mari, prospețimea feței, obrajii plini și fericiți.

Cînd ne-am strîns mîna, mi-am spus în sinea mea : „Asta e — și alta nu-i !“ Ricketts, acum că se descolorosise de noi, era încîntător de prietenos. „Numai de-am fi avut banii“, repeta întruna.

Și cu toate că Humboldt mă aștepta ca pe jărat, mi-am acordat un răgaz pentru sufletul meu, în răcoarea de afară. M-am așezat sub o arcadă de piatră maronie, pe un bolovan tocit, în timp ce veverițe cerșetoare veneau la mine din toate direcțiile, de-a curmezișul dalelor netede, frumoasele alei de plimbare. Aerul era proaspăt și aburit, iar soarele de noiembrie, blond și vătuit, încercuia rămurelele în irizări de lumină. Fața lui Demmie Vonghel radia o asemenea paloare blondă. În mantoul de stofă cu guler de jder, cu sublimii ei genunchi ațîțatori care se atingeau, cu pantofii ascuțiți ca de prințesă, cu nările-i dilatate care ți se impuneau tot atît de emoțional ca și ochii, și respirînd cu oarecare foame, mă sărutase lipindu-și de mine fața caldă, strîngîndu-mă cu mina mulată de mînușă și spunîndu-mi : „Ai să reușești de minune, Charlie. De minune !” Ne despărțisem în acea dimineață la gara Penn. Taxiul o așteptase.

Nu crezusem că Humboldt va accepta povestea.

Dar m-am înșelat surprinzător. De îndată ce m-am ivit în ușa biroului său, și-a expediat studenții. Reușise să le creeze o stare de exaltare literară. Tot timpul se țineau scai de el, îl pîneau pe coridoare cu manuscrisele lor.

— Domnilor, îi anunță Humboldt, a survenit ceva. Întîlnirile fixate se contramandează — se amîină cu o oră. Unsprezece devine douăsprezece. Două jumătate va fi trei jumătate.

Am intrat. A încuiat ușa camerei mici, încinse, ticsite de cărți și îmbîcsite de fum.

— Ei ? m-a întrebat.

— N-are bani.

— N-a spus „nu” ?

— Ești celebru, te iubește, te admiră, te dorește, dar nu poate crea o catedră fără să aibă bani.

— Asta a spus ?

— Întocmai.

— Atunci cred că-l am în palmă ! Charlie, îl am în palmă ! Am izbutit !

— Cum îl ai în palmă ? Cum am izbutit ?

— Pentru că... ha, ha ! S-a ascuns în dosul bugetului. N-a zis „Nu se poate“, sau „Sub nici un chip“, sau „Ieși dracului afară de-aici !“

Humboldt rîdea cu rîsul acela al lui aproape mut, gîfîit, filtrat printre dinții mărunți, în timp ce o eșarfă de fum plutea în jurul lui. Cînd rîdea așa, arăta ca Mama-mea-Gîsca. Vaca a sărit peste lună. Și cățelul a izbucnit în rîs cînd a văzut asemenea năzdrăvănie. Humboldt continuă :

— Capitalismul monopolist i-a tratat pe creatori ca pe niște guzgani. Ei bine, această fază a istoriei e pe sfîrșite...

Nu prea îmi dădeam seama cum se legau toate astea, chiar dacă erau adevărate.

— Vom da lovitura !

— Spune-mi și mie cum.

— O să-ți spun mai tîrziu. Dar ai realizat un lucru mareț.

Humboldt începuse să împacheteze, să-și burdușească servieta, așa cum făcea întotdeauna în momente decisive. Apoi desfăcu închizătoarea, înălță clapa moale și începu să scoată afară diverse cărți și manuscrise și flacoane cu tablete. Își mișca ciudat picioarele, de parcă i se agățaseră mîțele lui de manșetele pantalonilor. Umplu din nou, cu alte cărți și alte hîrtii, servieta din piele roasă. Își desprinse din cuier pălăria cu boruri late. Pornea spre New York, asemeni eroului dintr-un film mut, care-și duce invenția în metropolă.

— Pune un bilet pentru băieți. Mă întorc miine.

L-am condus la tren, dar nu mi-a mai spus nici un cuvînt. A sărit în anticul vagon al cursei locale. M-a salutat prin fereastra murdară, fluturîndu-și degetele în direcția mea. Și dus a fost.

Ar fi trebuit să plec și eu la New York, fiindcă venisem aici doar pentru întrevvedere cu Ricketts. Dar Humboldt era nebun, și trebuia lăsat în voia lui.

Așadar eu, Citrine, aflat în centrul vieții, confortabil instalat pe o canapea, în ciorapi de cașmir (ah, dacă

ne gîndim la picioarele celor îngropați, cum se usucă și se pulverizează ca foaia de tutun — picioarele lui Humboldt !) reconstituiaam felul în care falnicul și dăruitul meu prieten a decăzut și s-a prăbușit. Talentul lui a degenerat. Și acum era necesar să mă gîndesc ce se poate face cu talentul în zilele noastre, în secolul nostru. Cum se poate preveni lepra sufletelor ? Nu știu de ce, dar parcă mie îmi revenea sarcina asta.

Meditam adînc. Îl urmăream pe Humboldt în gînd. În tren a fumat. L-am văzut străbătînd repede, ca un apucat, hala imensă a gării Penn, cu prăfuita-i cupolă de sticlă monocromă. Pe urmă l-am văzut urcîndu-se într-un taxi — de obicei se mulțumea cu metroul. Dar în această zi fiecare mișcare era ieșită din comun, fără precedent. Și asta pentru că nu se putea bizui pe rațiune. Rațiunea lui venea și pleca, în cicluri tot mai scurte și, într-o bună zi, s-ar fi putut să plece de tot. Și atunci ce se va alege de el ? Dacă o să-și piardă complet rațiunea, atunci el și Kathleen vor avea nevoie de o groază de bani. Pe de altă parte, așa cum îmi spusese într-un rînd, la Princeton poți fi gaga și să deții o catedră definitivă, fără ca cineva să observe. Ah, sărmanul Humboldt ! Ar fi putut să fie — ba nu, a fost atît de sublim !

Acum se avînta spre culmi. Ideea care-l stăpînea era să se adreseze direct vîrfului. Și cînd acest spirit vătămat a ajuns la vîrf, vîrfurile l-a înțeles. Humboldt a fost întîmpinat cu interes și considerație.

Wilmoore Longstaff, faimosul Longstaff, arhiducele învățămîntului superior din America, a fost omul la care s-a dus Humboldt. Longstaff fusese numit în fruntea noii Fundații Belisha. Fundația Belisha era mai bogată decît Carnegie și Rockefeller, iar Longstaff avea la dispoziție sute de milioane menite a fi cheltuite pe știință, pe burse de studiu, pe arte și progres social. Humboldt deținea o sinecură în cadrul Fundației. Îi făcuse rost de ea Hildebrand, bunul lui prieten. Hildebrand, editorul *playboy* al poezilor de avangardă, el însuși poet, era protectorul lui Humboldt. Îl descoperise

la Universitatea Columbia, îi admira opera, era nebun după conversația lui, îl patrona, și îl ținea pe statul de plată la Hildebrand & Co, ca referent. Acest fapt îl determina pe Humboldt să-și moaie glasul când îl bîrfea pe Hildebrand :

— Fură de la orbi, Charlie. Când Asociația Orbilor trimite creioane pentru vânzări de binefacere, Hildebrand păstrează creioanele. Pentru nimic în lume n-ar dona un penny.

Îmi amintesc că i-am răspuns :

— Bogăția face casă bună cu cîrpănoșenia.

— Da, dar ăsta întrece orice măsură. Încearcă o dată să iei masa la el. Te lasă să mori de foame. Și de ce l-a angajat Longstaff pe Hildebrand, cu treizeci de mii pe an, ca să-i schițeze un program pentru scriitori ? L-a angajat pentru mine. Când ești o Fundație, nu tratezi direct cu poeții, tratezi cu omul care posedă un grajd de poeți. Așa încît eu fac toată treaba, și mă aleg doar cu opt mii.

— Opt mii, pentru o slujbă parțială, nu-i rău.

— Charlie, e meschin din partea ta să extinzi asupra-mi această viziune de corectitudine. Eu îți spun că sînt un exploatat și tu vii să-mi arăți ce mare privilegiu mi se acordă, ceea ce vrea să spună că tu ești un supraexploatat. Hildebrand mă stoarce cît poate. Nu citește niciodată vreun manuscris. Când îl cauți e sau într-o croazieră, sau skiază în Valea Soarelui. Dacă n-aș fi eu, ce-ar publica el ar servi doar ca hîrtie igienică. Eu îl salvez de la a fi un milionar filistin. Prin mine a ajuns la Gertrude Stein. Și la Eliot. Datorită mie are ce-i oferi lui Longstaff. Dar mie mi-e absolut interzis să-i vorbesc direct lui Longstaff.

— Ei, nu ?

— Ba da. Longstaff are un lift particular. Nimeni dintre muritorii de rînd nu are acces în turnul lui. Îl văd doar de la distanță, venind și plecînd, dar am primit instrucțiuni să mă țin departe de el.

Cîțiva ani mai tîrziu, eu, Citrine, am stat chiar lângă Wilmoore Longstaff, în helicopterul Pazei de Coastă. Era

un om bătrîn, sfîrșit, prăbușit de pe pedestalul gloriei. Îl văzusem și pe vremuri, în plină strălucire ; arătase ca un actor de cinema, ca un general cu cinci stele, ca Principele lui Machiavelli, ca omul cu suflet elevat al lui Aristotel. Longstaff a înfruntat tehnocrația și plutocrația, opunîndu-i clasicismul. I-a silit pe cîțiva dintre cei mai de vază oameni din țară să discute despre Platon și Hobbes. A determinat președinți de companii aeriene, președinți de consilii, mari diriguitori ai Bursei să joace *Antigona* în săli de consiliu. Oricum, adevărul e adevăr, și Longstaff era din multe puncte de vedere un om de mare calitate. Un distins educator, un om de viță nobilă. Poate că viața i-ar fi fost mai ușoară dacă n-ar fi fost de-o frumusețe atît de izbitoare.

În orice caz, Humboldt a ales calea cea mai cutezătoare, așa cum vedeam pe vremuri că se proceda în vechile filme palpitate. Fără să ceară vreo permisiune, s-a urcat în liftul particular al lui Longstaff și a apăsat pe buton. Materializîndu-se, uriaș și gingaș, în birourile din aripa specială, i-a comunicat fetei de la recepție numele lui. Nu, nu i s-a fixat o întîlnire (vedeam soarele luminîndu-i obraji, hainele pătate — așa cum luminează prin aerul mai pur de la înălțimile zgîrnorilor), dar el *era* Von Humboldt Fleisher. Numele lui se dovedea suficient. Longstaff l-a primit. I-a făcut mare plăcere să-l cunoască pe Humboldt. Acestea mi le-a relatat chiar el în timpul zborului, și l-am crezut. Ședeam în helicopter, închingați în veste de salvare portocalii, umflate, și înarmați cu niște cuțite lungi. De ce cuțite ? Poate ca să ne apărăm de rechini dacă am fi căzut în ocean. „Îi citisem baladele, mi-a spus Longstaff. Îl socoteam un mare talent.“ Eu știam prea bine că pentru Longstaff *Paradisul pierdut* era ultimul poem adevărat care s-a scris în limba engleză. Longstaff putea fi considerat un pasionat al magnificului. Voia să spună că Humboldt era, fără doar și poate, un poet și un om fermecător. Ceea ce și fusese. În biroul lui Longstaff, Humboldt trebuie să se fi pierdut în accese de malițiozitate și ingenuitate, să fi trepidat de energie dementă,

cu pete jucindu-i în fața ochilor și cu pete pe inimă. Trebuia să-l convingă pe Longstaff, trebuia să-i tragă clapa lui Sewell, să-l lase cu buza umflată pe Ricketts, să-l lucreze pe la spate pe Hildebrand, și să siluiască soarta. În unele momente părea să fie omul cu pompa de desfundat closetele. Și totuși, se îndrepta spre o catedră la Princeton. Ike biruise, Stevenson căzuse, dar Humboldt se lansa către metereze și dincolo de ele.

Și Longstaff juca tare. Îi teroriza pe membrii Consiliului de Administrație cu Platon, cu Aristotel și Toma d'Aquino; le luase piuitul. Și probabil că Longstaff avea niște vechi răfuieli cu Princetonul — „o speluncă a sistemului educațional“ — către care se îndrepta radicalul său aruncător de flăcări. Aflasem din *Jurnalul* lui Ickes că Longstaff cochetase cu FDR. A vînat locul lui Wallace pe lista candidaților și, mai tîrziu, pe al lui Truman. Visa că fie vice-președinte și președinte. Dar Roosevelt l-a ținut în lesă, l-a făcut să se ridice în vîrfurile picioarelor și să-i întindă obrazul, dar fără să-l fi sărutat vreodată. Așa ceva îi semăna lui Roosevelt. În privința asta, simpatia mea se îndrepta către Longstaff (un om ambițios, un despot, așa-l socoteam în inima mea).

În timp ce helicopterul ne hătina încoace și-ncolo deasupra New York-ului, îl studiam pe acest frumos bătrîn Longstaff, încercînd să-mi imaginez ce impresie trebuie să-i fi făcut Humboldt. Poate că văzuse în Humboldt un Caliban al Americii, care sălta greoi și lătra și scria ode pe hîrtie slinoasă de la prăvălia de pește. Pentru că Longstaff nu avea simțul literaturii. Totuși, a fost încîntat cînd Humboldt l-a lămurit că dorea ca Fundația Belisha să subvenționeze instituirea unei catedre pentru el la Princeton. „Foarte just! a exclamat Longstaff. Lucrul cel mai nimerit!“ A sunat-o pe secretară și i-a dictat o scrisoare. Wilmoore Longstaff a angajat acolo, pe loc, aprobarea Fundației. Puțin mai tîrziu, Humboldt, palpitînd de emoție, ținea în mînă copia semnată a scrisorii, iar el și Longstaff au pe-

cetluit-o cu cîte un Martini, privind Manhattanul de la etajul şaizeci, şi au discutat despre locul păsărilor în imagistica lui Dante.

Îndată ce l-a părăsit pe Longstaff, Humboldt s-a urcat într-un taxi şi s-a dus glonţ la o oarecare Ginnie, studentă la Bennington, cu care-i făcusem cunoştinţă eu şi Demmie Vonghel. I-a bătut cu pumnul în uşă şi i-a strigat : „Sînt eu, Von Humboldt Fleisher. Trebuie să te văd !“ Cum a intrat în vestibul, s-a şi năpustit peste ea. Ginnie ne-a redat scena :

— A început să mă fugărească de jur împrejurul apartamentului. era o folie ! Dar grija mea mare era să nu-mi calce în picioare căţeluşii.

Căţeaua ei, un baset, tocmai fătase. Ginnie s-a încuiat în camera de baie. Humboldt striga de zor :

— Nu ştii ce pierzi ! Sînt un poet ! Sînt grozav la pat ! Ginnie a ţinut să-i precizeze lui Demmie :

— Mă apucase un asemenea rîs, că oricum n-aş fi fost bună de nimic.

Cînd l-am chestionat pe Humboldt în legătură cu acest incident, mi-a spus :

— Simţeam că trebuie să celebrez evenimentul şi credeam că fetele de la Bennington se dau în vînt după poeţi. Păcat de Ginnie asta ! E foarte drăguţă, da-i miere de la frigider, dacă înţelegi ce vreau să spun. Dulciurile îngheţate sînt ţepene.

— Şi te-ai dus la alta ?

— Am renunţat la descărcarea erotică. M-am dus şi am făcut vizite la o mulţime de persoane.

— Şi le-ai arătat scrisoarea lui Longstaff ?

— Bineînţeles.

În orice caz, planul a funcţionat. Princetonul nu putea refuza donaţia Fundaţiei Belisha. Humboldt a primit numirea. Ziarele „Times“ şi „Herald Tribune“ au preluat şi răspîndit întreaga poveste. Timp de două sau trei luni, lucrurile au fost mai netede decît catifeaua sau caşmirul. Noii colegi ai lui Humboldt au oferit cocteiluri şi dineuri în onoarea lui. Iar Humboldt, în toiul fericirii, n-a uitat că sîntem fraţi de sînge. Îmi spunea aproape zilnic :

— Charlie, azi am avut o idee grozavă în legătură cu tine. Pentru rolul titular din piesa ta... Victor McLaglen e, fără îndoială, un fascist. Nu-l putem folosi. Dar... am de gând să iau contact cu Orson Welles, pentru tine...

Și apoi, în februarie, membrii Consiliului de Administrație s-au răzvrătit împotriva lui Longstaff. Bănuiesc că se săturaseră pînă-n gît de clasicism și și-au regrupat forțele sub flamura capitalismului monopolist american. Bugetul propus de Longstaff a fost respins, iar el obligat să demisioneze. I-au mai rămas lui ceva bani, așa, la vreo douăzeci de milioane, cu care a înființat o fundație proprie. Dar în realitate a fost zburat. Subvenția pentru catedra lui Humboldt nu însemna decît o bagatelă în acel buget respins. Dar în clipa cînd a căzut Longstaff, a căzut și Humboldt.

— Charlie, mi-a spus Humboldt cînd, în cele din urmă, s-a simțit în stare să vorbească despre această întîmplare, Charlie, am pățit exact ca taică-meu cînd a fost ras de *boom*-ul din Florida. Încă un an de mai dura, am fi dat amîndoi lovitura. Mă întreb dacă Longstaff, cînd le-a trimis scrisoarea, nu știa cumva că-i pe ducă.

— Nu pot să cred. Longstaff o fi el malițios, dar nu-i meschin.

Cei de la Princeton s-au purtat ca niște gentlemen. Ricketts i-a spus :

— Hum, știi, acum ai devenit unul de-ai noștri. Nu te necăji, o să facem noi rost, într-un fel sau altul, de bani pentru catedra ta.

Dar Humboldt și-a înaintat demisia. Mai apoi, în martie, în timpul unui drum de înapoiere la New Jersey, a încercat să o arunce pe Kathleen din Buick. Biata femeie a trebuit să sară într-un șanț ca să se salveze.

Ajuns aci, trebuie să declar aproape sub forma unei depoziții, fără posibilitate de tăgadă, că nu cred ca nașterea mea să însemne totodată începutul primei mele existențe. Și nici a lui Humboldt. Și nici a nimănui altcuiva. Din rațiuni de estetică, dacă nu de altă natură, nu pot accepta concepția despre moarte însușită de cei

mai mulți dintre noi, ba chiar și de mine pe cea mai mare parte din parcursul vieții — așadar, din rațiuni de estetică mă văd obligat să neg că un lucru atât de extraordinar ca sufletul omenesc se poate dizolva pe vecie. Nu ; morții se află în preajma noastră, izolați doar prin negarea noastră metafizică. Noaptea, în timp ce miliarde dintre noi ne facem somnul pe emisferele noastre, morții ne abordează. Ar trebui să se hrănească din ideile noastre. Noi sîntem ogoarele lor de grîne. Dar noi fiind sterpi, îi lăsăm să moară de foame. Nu vă amăgiți însă, morții ne observă, ne observă pe acest pămînt, care este școala libertății noastre. În regnul celălalt, unde lucrurile devin mult mai clare, claritatea știrbește din libertate. Sîntem liberi pe pămînt din pricina încetoșării noastre, din pricina erorilor, din pricina minunatelor noastre limitări, ca și din pricina frumosului și a orbirii și a răului. Toate acestea merg mîna în mîna cu binefacerea libertății. Dar deocamdată asta-i tot ce-am avut de spus în legătură cu acest subiect, pentru că mă grăbesc, sînt sub presiune — cu toate treburile mele lăsate baltă.

În timp ce meditam la Humboldt, soneria interfonului din hol se porni să bîzîie. Am un mic hol întunecos unde pot apăsa pe un buton și aud pe dată zgomotele înăbușite ale telefonului interior de jos. Mă chema Roland Stiles, portarul. Deprinderile mele, felul meu de viață îl amuzau grozav pe Roland Stiles. Un negru bătrîn, slăbănog și zeflemitor. Se afla, ca să zic așa, în semifinalele vieții. După părerea lui, în aceeași fază mă afluam și eu. Dar, din cine știe ce curioasă rațiune de om alb, eu nu mă vedeam la fel și continuam să mă comport de parcă nu sosise încă timpul de a mă gîndi la moarte.

— Vi s-a deconectat telefonu', domnu' Citrine. Mă auziți ? Cucoana 'mneavoastră numărul' unu tot încearcă să vă telefoneze.

Cu o zi înainte mașina mea fusese făcută zob. Azi, frumoasa mea prietenă nu putea lua legătura cu mine. Pentru Stiles, toate astea erau nostime ca la circ. Serile, cucoana lui Stiles se desfăta cu poveștile despre mine

mai dihai decît cu poveștile de la televizor. El singur mi-o spusese.

Am sunat-o pe Renata și am întrebato :

— Ce s-a întîmplat ?

— Ce s-a întîmplat ? Pentru numele lui Dumnezeu ! Te-am sunat de vreo zece ori. La unu și jumătate trebuie să te înfățișezi la judecătorul Urbanovich. Și avocatul tău a tot încercat să-ți telefoneze și n-a reușit. În cele din urmă l-a chemat pe Szathmar, care m-a sunat pe mine.

— La unu jumătate ? Au schimbat data. De luni întregi mă ignoră, și pe urmă mă anunță cu două ceasuri înainte, fir-ar ei să fie ! Spiritul meu începu să facă tumbe : Să-i ia dracu, îi urăsc pe căcănarii ăștia !

— Poate că reușești azi să lichidezi toată povestea.

— Cum dracu ? Am cedat de cinci ori pînă acum. De fiecare dată cînd cedezi, Denise și apărătorul ei își urcă pretențiile.

— Slavă Domnului, peste cîteva zile te scot de aici. Te lași tu greu, pentru că n-ai chef să pleci, dar crede-mă, Charlie, cînd ai să te vezi din nou în Europa ai să mă binecuvîntezi.

— Forrest Tomchek nici n-a avut măcar timpul să discute cazul cu mine. E-un avocat pe care mi l-a recomandat Szathmar.

— Charlie, dar cum ai să ajungi în oraș fără mașină ? Mă mir că Denise n-a încercat să te remorcheze pînă la tribunal.

— O să iau un taxi.

— Eu oricum trebuie s-o conduc pe Fannie Sunderland prin magazine, ca să se uite pentru a zecea oară la stofa de tapiserie pentru o blestemată de canapea. (Renata rîse, dar în general era neașteptat de răbdătoare cu clienții ei.) Trebuie să termin cu ea înainte de plecam. Așa că venim să te luăm la unu fix. Să fii gata, Charlie.

Cu multă vreme în urmă citisem o carte intitulată *Ils ne m'auront pas* (N-or să pună ei mîna pe mine), și de atunci, în anumite momente, îmi șoptesc singur : „*Ils ne m'auront pas*“. Așa am făcut și acum, hotărît

să-mi termin exercițiul de contemplație sau, de reconstituire spirituală (al cărui scop este acela de a te cufunda în profunzimile sufletului și de a discerne legăturile dintre eul tău și puterile divine). M-am lungit din nou pe canapea. A te lungi pe canapea e un gest de libertate, și nu unul mărunț. Nu fac decît să statuez un fapt. Era unsprezece fără un sfert ; mi-am calculat cinci minute ca să mă înfrupt dintr-un borcan de iaurt, și cinci minute ca să mă bărbieresc, așa încît îmi rămîneau două ore pline ca să mă gîndesc la Humboldt. Acesta era momentul cel mai potrivit.

Și, deci, Humboldt a încercat s-o răstoarne pe Kathleen cu mașina. Se întorceau acasă de la o petrecere la Princeton, iar el începu s-o îmbrîncească, în timp ce conducea cu mîna stîngă. La un stop, lîngă un magazin de băuturi spirtoase, Kathleen a deschis portiera și a sărit afară, în ciorapi. Își pierduse pantofii la Princeton. El începu s-o urmărească cu Buickul. Kathleen sări într-un șanț, iar Humboldt intra cu mașina într-un copac. Au trebuit să vină poliștii să-l scoată, pentru că portierele mașinii se blocaseră din cauza izbiturii.

Oricum, membrii Consiliului de Administrație se răzvrătiseră împotriva lui Longstaff, și catedra de poezie se volatilizase. Kathleen mi-a povestit mai tîrziu că. Humboldt nu i-a suflat toată ziua o vorbă în legătură cu cele întîmplate. A pus telefonul în furcă și, tîrșîindu-și picioarele și pîntecele de luptător „sumo”¹, a intrat în bucătărie și și-a umplut cu gin un borcan mare de gem. În picioare lîngă chiuveta murdară, în pantofii de tenis, a dat pe gît tot conținutul borcanului, de parcă ar fi fost lapte.

— Cine era la telefon ? l-a întrebat Kathleen,

— Ricketts.

— Ce-a vrut ?

— Nimic. O treabă de serviciu, a răspuns Humboldt.

¹ Formă japoneză de luptă corp la corp.

„După ce-a băut toată cantitatea aceea de gin, mi-a povestit Kathleen, a căpătat o culoare ciudată pe sub ochi. Un fel de purpuriu verzui, nuanța aceea pe care o are uneori miezul de anghinare.“

Mai târziu, în aceeași dimineață, se pare că a mai avut o convorbire cu Ricketts. Atunci i-a spus Ricketts că Princetonul n-o să-și calce făgăduiala și că vor face ei într-un fel rost de bani. Dar acest lucru îl plasa pe Ricketts într-o poziție de superioritate morală. Or, un poet nu putea permite unui birocrat să se arate mai presus de el. Humboldt s-a încuiat în biroul lui cu sticla de gin, și toată ziua a redactat ciorne lungi ale cererii de demisie.

Dar în seara aceea, pe drum, în timp ce se duceau cu mașina la o petrecere la soții Littlewood, a început s-o ia la rost pe Kathleen. De ce i-a îngăduit tatălui ei s-o vîndă lui Rockefeller ? Da, ai fi zis că bătrînul era un personaj simpatic, un antic boem al vieții pariziene, unul din banda de la Closerie des Lilas, dar de fapt era un criminal internațional, un doctor Moriarty, un diavol, un codoș, și nu cumva a încercat să aibă relații sexuale cu propria lui fiică ? Și, mă rog, cum a fost cu Rockefeller ? I-a plăcut mai mult decît cu el ? Și miliardele n-au avut nici un amestec ? Și Rockefeller nu se poate excita decît dacă fură femeia unui poet ?

Conducea astfel Buickul, hurducîndu-se pe pietre și ridicînd nori de praf. Începu să strige că nu se lasă el îmbrobodit de reacțiile ei calme și drăgostoase. A mai cunoscut el de-alde astea. Și, într-adevăr, cunoștea el multe, dar dintr-un punct de vedere pur livresc. Cunoștea gelozia Regelui Leontes din *Poveste de iarnă*. Îl cunoștea pe Mario Praz. Și pe Proust — șoareci în capcană torturați pînă la moarte, Charluș flagelat de un portar-asasin, o brută de abator cu o cravașă cu ținte. „Las' că cunosc eu toate murdăriile viciului, îi spunea. Știu eu că toate astea se fac cu o față calmă ca a ta. Cunosc eu totul despre masochismul feminin. Îți înțeleg eu senzațiile, pur și simplu te folosești de mine.“

Ajunseră în sfârșit la familia Littlewood, unde ne aflam și eu și Demmie. Kathleen era albă ca varul. Fața ei părea pudrată cu un strat gros. Humboldt intră în casă tăcut. Nu scotea o vorbă. De fapt, era ultima seară în care apărea ca profesor de poezie la Princeton. A doua zi, vestea urma să se răspîndească. Poate că se și răspîndise. Ricketts se comportase onorabil, dar poate că nu rezistase tentației de a povesti tuturor. Littlewood nu părea însă a fi aflat ceva. Își dădea osteneala ca petrecerea să fie un succes. Obrajii îi străluceau, roșii și joviali. Arăta ca domnul Pătlăgică cu joben, din reclama pentru suc de roșii. Avea părul ondulat și maniere mondene. Cînd lua mîna unei doamne, te întrebai curios ce avea de gînd să facă cu ea. Littlewood era un băiat rău din înalta societate, fiul risipitor al unui ministru. Cunoștea Londra și Roma. Cel mai bine cunoștea însă faimosul bar Shephard din Cairo, și acolo își însușise argoul cazon britanic. Între dinți avea strungărețe prietenoase, simpatice. Îi plăcea să rînjească, și la fiecare petrecere îl imita pe Rudy Vallee. Ca să-i mai înveselească pe Humboldt și pe Kathleen, l-am pus să cînte „Sînt un amant vagabond”. Dar încercarea n-a dat rezultate.

Am fost de față, în bucătărie, cînd Kathleen a săvîrșit o greșeală gravă. Ținînd într-o mînă paharul de băutură și o țigară neaprinsă, își vîrî mîna cealaltă în buzunarul unui bărbat, ca să caute o cutie de chibrituri. Nu era un străin, îl cunoșteam cu toții foarte bine : se numea Eubanks și era un compozitor negru. Soția sa se afla lîngă el. Kathleen tocmai începuse să-și recapete buna dispoziție și era și ea ușor amețită. Dar cînd să scoată chibriturile din buzunarul lui Eubanks, apărură Humboldt. L-am văzut venind. O clipă, i s-a tăiat răsufarea. Apoi o înșfăcă pe Kathleen cu o violență extraordinară. Îi răsuci brațul la spate și o îmbrînci afară din bucătărie, în curte. Situații de felul ăsta nu erau cu totul neobișnuite la petrecerile lui Littlewood, și ceilalți se prefăcură că n-au observat nimic, dar Demmie și cu mine ne-am repezit la fereastră. Hum-

boldt îi trăgea pumni în burtă, iar Kathleen se frîngea de durere. Apoi o tîrî de păr pînă la Buick. Cum în spate era parcată o altă mașină, nu a putut să dea înapoi. O porni peste pajiște și apoi pe trotuar, spărgîndu-și toba de eșapament de bordură. Am văzut-o acolo a doua zi dimineată, asemenea unei carcase de superinsectă, acoperită cu solzi de rugină și cu o țeavă ieșind din ea ca o trompă. Am găsit și pantofii lui Kathleen, cu tocurile înfipite în zăpadă. Era piclă, gheață, un frig afurisit, tufișurile sticloase, ramurile ulmilor livide, zăpada de martie moarăată de funingine.

Acum îmi aduceam aminte că și restul serii fusese o adevărată pacoste, pentru că Demmie și cu mine am rămas acolo peste noapte și, cînd ceilalți oaspeți au plecat, Littlewood m-a luat deoparte și mi-a propus, ca de la bărbat la bărbat, să facem schimb de partenere:

— Un tîrg de neveste, ca la eschimoși. Să ne hîrjonim un pic. O mică orgie.

— Nu, mulțumesc, i-am răspuns. Nu-i destul de frig ca să facem pe eschimoșii.

— Refuzi în ce te privește ? N-ai vrea s-o întrebi și pe Demmie ?

— S-ar porni să urle și să dea în mine. Poate ai dori să încerci dumneata. N-ai crede cu ce forță se pricépé să lovească. Pare o fată modernă și rafinată, dar e un adevărat băiețoi.

Aveam motivele mele să nu-l întărit. În primul rînd, urma să înnoptăm în casa lui. N-aveam nici o poftă s-o pornesc la două noaptea să cauf adăpost în sală de așteptare a gării Pennsylvania. Aveam dreptul la cele opt ore de uitare ale mele și, hotărît să le obțin, am intrat în patul din studioul îmbîcsit de fum, prin care trecuse vîrtejul petrecerii. Dar Demmie își pusese cămașa de noapte și era acum cu totul altă persoană. Cu o oră în urmă, într-o rochie de șifon negru, cu părul auriu, lung și bine periat, prins cu o agrafă la spate, era o domnișoară stilată. Humboldt, cînd se afla în dispoziții normale, se amuza să enumere categoriile sociale mai importante din America, și Demmie aparținea tuturor. „E

Marea Finanță pură ; școala quaker-ilor ; Bryn Mawr. Foarte rasată“, spunea Humboldt. În timpul serii, Demmie discutase mult cu Littlewood, al cărui subiect de curs era Plaut, despre traduceri din latină și despre greaca Noului Testament. Dar fata de fermier din Demmie îmi plăcea la fel de mult ca și tînăra de salon. Acum ședea pe pat. Degetele de la picioare îi erau deformate de încălțăminte ieftină. Claviculele mari formau două scobituri adînci. În copilărie, Demmie și cu sora ei, la fel alcătuită, își umpleau scobiturile claviculelor cu apă și se luau la întrecere în fugă.

Era gata de orice, numai să îndepărteze somnul de ea. Demmie lua pilule de dormit, dar se temea cumplit de somn. Îmi spuse că i s-a rupt o unghie și acum ședea pe pat și și-o pilea, pila lungă, flexibilă, mișcîndu-se în zig-zag. Brusc și vioi, mă înfruntă cu genunchii rotunzi și o fulgerare de coapsă, spunîndu-mi :

— Kathleen n-ar fi trebuit să-și vîre mîna în buzunarul lui Eubanks. Sper că Humboldt n-a lovit-o prea rău, dar nu trebuia să facă ce-a făcut.

— Dar Eubanks e un prieten vechi.

— Prieten vechi cu Humboldt ? Îl cunoaște de multă vreme — e o deosebire. Gestul unei femei care-și vîră mîna în buzunarul unui bărbat poate avea o anumită semnificație. Și am văzut-o făcîndu-l... Nu-l condemn sută la sută pe Humboldt.

Adeseori vădea Demmie asemenea mentalitate. Tocmai cînd eram pe punctul de a închide ochii pentru odihna de noapte, sătul de eul meu conștient și activ, Demmie avea chef de vorbă. La această oră prefera de obicei subiectele tari : boală, crimă, sinucideri, pedeapsa veșnică și focul iadului. Se monta singură. Părul i se zbîrlea, ochii i se dilatau de groază și degetele de la picioare, deformate, i se răsfireau în toate direcțiile. Își prindea sînii micuți în cupele mîinilor lungi. Cu un tremur al buzelor ca de bebeluș, cădea uneori într-un fel de bolboroseală anteverbală. Se făcuse trei noaptea și aveam impresia că-i aud pe depravații soți Littlewood hîrjonindu-se în dormitorul de deasupra noastră, poate

ca să ne arate ce-am pierdut. Dar, probabil, nu era decît imaginația mea.

M-am sculat și am luat pila de unghii din mîna lui Demmie. Am învelit-o. M-a lăsat să-i iau pila. Ținea gura deschisă, cu un aer naiv. Am silit-o să se culce, dar era foarte tulburată. Îmi puteam da seama. Cînd și-a lăsat capul pe pernă, în profil, un ochi mare și frumos mă privea copilărește.

— Dormi, i-am spus.

A închis ochiul care mă privea. Somnul îi venea instantaneu și părea adînc.

Dar după cîteva minute, am auzit ceea ce așteptam să aud — vocea ei nocturnă. Era joasă, răgușită și adîncă, aproape bărbătească. Gemea. Rostea frînturi de cuvinte. Așa se întîmpla aproape noapte de noapte. Vocea nocturnă exprima spaima ei de acest loc straniu care e pămîntul și de această stranie stare, existența. Zbuciumîndu-se și gemînd, încerca să se elibereze. Aceasta era Demmie cea primordială, dedesubtul fiicei de fermier, dedesubtul profesoarei, dedesubtul elegantei Marea Finanță, amazoană, latinistă, desăvîrșită sorbitoare de cocteil în șifon negru, cu nasul în vînt, și stilată vorbitoare. Dus pe gînduri, îi ascultam glasul. Am lăsat-o un timp în voie, încercînd să înțeleg. Mi-era milă de ea și o iubeam. Pe urmă însă am oprit-o. Am sărutat-o. Știa cine sînt. Și-a înfipt degetele picioarelor în tibiile mele, și m-a cuprins cu brațe puternice, feminine. A strigat : „Te iubesc“ — cu același glas adînc, dar ochii îi erau închiși, orbi. Cred că de fapt nici nu se trezise.

În luna mai, cînd contractul nostru la Princeton a luat sfîrșit, Humboldt și cu mine ne-am întîlnit pentru ultima oară ca frați de sînge.

Profund, ca imensa calotă albastră de decembrie care-mi invada fereastra cu distorsiuni termale datorate soarelui, zăceam pe canapeaua din Chicago și revedeam faptele așa cum se petrecuseră. Lucrurile de felul ăsta îți sfîșie inima. Te gîndești cu tristețe la tot acest nonsens uman care ne ține departe de marele adevăr. Dar

poate că eu, făcînd ceea ce făceam acum, voi reuși să-l străpung, o dată pentru totdeauna.

Foarte bine, Broadway a constituit atunci cuvîntul cheie. Aveam un producător, un regizor și un agent. În ochii lui Humboldt, făceam parte din lumea teatrului. Apăruseră în viața mea actrițe care spuneau „dhagule“ și te sărutau cînd te întâlneau. „Times“ publicase o caricatură a mea semnată de Hirschfeld. Humboldt își asuma mari merite pentru toate succesele mele. Aducîndu-mă la Princeton, mă ridicase în lumea majoră. Prin el cunoscusem oamenii folositori din „Ivy League“. Și apoi, simțea că-l modelasem pe Von Trenck, eroul înepus, după chipul și asemănarea lui.

— Dar fii atent, Charlie. Nu te lăsa furat de farmecul Broadway-ului și de aspectele comerciale.

Humboldt și Kathleen au năvălit peste mine în Buickul lor reparat. Mă aflam într-o vilă pe țarm, în Connecticut, în josul șoselei dinspre Lampton, împreună cu regizorul, revizuindu-mi piesa sub îndrumarea acestuia — de fapt, scriind piesa pe care o dorea el, căci la asta se ajungea. Demmie mă vizita la fiecare sfîrșit de săptămînă, dar Fleisherii mi-au picat într-o miercuri, cînd eram singur. Humboldt tocmai ținuse o prelegere la Yale și se afla în drum spre casă. Ne-am așezat în mica bucătărie de cărămidă, și am ținut un mic sfat, cu cafea și gin. Humboldt era „cuminte“, serios, cu preocupări elevate. Conferențiasese despre *De Anima* și era plin de idei despre originile gîndirii. Oricum, însă, am observat că nu o scăpa pe Kathleen din ochi. Ea trebuia să-i dea cont de fiecare mișcare. „Mă duc să-mi iau jacheta“, îi spunea. Chiar și ca să se ducă la baie avea nevoie de permisiunea lui. Se părea că-i învinetise un ochi. Stătea liniștită și abătută pe scaun, cu brațele împreunate la piept și picioarele-i lungi încrucișate, dar avea o vînație serioasă la ochi. În cele din urmă Humboldt menționează și acest lucru :

— De astă-dată nu eu i-am făcut-o. N-ai să crezi, Charlie, dar la un moment dat am frînat brusc și s-a izbit cu capul de tabloul de bord. Mi-a tăiat drumul un

nătarău cu un camion venind în mare viteză dintr-o stradă laterală și a trebuit să pun o frână bruscă.

Poate că nu o lovise el, dar o ținea sub supraveghere tot timpul. O supraveghea ca un gardian care escortează un pușcăriaș transferat dintr-o închisoare în alta. În timp ce-mi vorbea despre *De Anima*, își muta întruna scaunul ca să se asigure că nu schimbăm priviri între noi. Afișa o vigilență atît de exagerată, încît am fost nevoiți să căutăm un mijloc de a-l trage pe sfoară. Și l-am păcălit. Am reușit, în cele din urmă, să schimbăm cîteva cuvinte între patru ochi lingă frînghia de rufe din grădină. Kathleen își spălase ciorapii și ieșise să-i atîrne în soare, în timp ce Humboldt își satisfăcea, probabil, vreo nevoie fiziologică.

— El te-a izbit sau nu ?

— Nu, am căzut într-adevăr cu capul pe tabloul de bord. Dar, Charlie, îmi face viața iad. E mai rău ca oricînd.

Frînghia de rufe era veche, de un cenușiu închis. Pe alocuri cinepa plîsnise, dînd la iveală măduva albă dinăuntru.

— Pretinde că trăiesc cu un critic literar, Magnasco, un tip tînăr, șters și absolut nevinovat. Foarte drăguț, dar... Dumnezeule ! M-am săturat să tot fiu tratată ca o nimfomană și bănuită că fac amor pe scara de serviciu, sau prin debarale, sau oriunde găsesc ocazia. La Yale m-a obligat să stau alături de el la catedră, în timp ce conferenția. Și după aceea m-a acuzat că-mi arătăm picioarele. La fiecare stație de benzină vine după mine la toaletă. Nu mai pot să mă întorc cu el la New Jersey.

— Și ce-ai de gînd să faci ? a întrebato zelosul, milosul, preocupatul Citrine.

— Mîine, la New York, am de gînd să mă fac pierdută. Îl iubesc, dar nu mai pot suporta. Îți spun toate astea ca să te pregătesc, pentru că voi țineți unul la altul, și va trebui să ai grijă de el. Are ceva bani. Hildebrand i-a făcut vînt. Dar a căpătat o bursă Guggenheim, după cum știi.

— Nu știam nici măcar că a candidat.

— O, candidează la orice poate... Acuma ne pîndește din bucătărie.

Într-adevăr, rețeaua de sîrmă de la ușa bucătăriei se bortoșa ascunzîndu-l pe Humboldt, stranie pradă prinsă în plasa unui pescar.

— Îți doresc noroc.

Se îndreptă spre casă prin iarba înaltă de mai, care-i șfichiuia picioarele. Pisica hoinărea alene prin umbra tufișurilor, brăzdată de fișii de soare. Frînghia de rufe își dădu sufletul din măduva albă, iar ciorapii lui Kathleen, atîrnați la capătul cel mai îndepărtat, sugerau acum o atitudine lubrică. Acesta era efectul pe care-l avea Humboldt asupra lucrurilor. Veni glonț la mine, la frînghia de rufe, și-mi porunci să-i spun tot ce-am discutat cu Kathleen.

— Oh, Humboldt, las-o baltă ! Nu mă vîrî și pe mine în superdrama asta neurotică.

Eram înspăimîntat de ceea ce prevedeam c-o să se întîmple. Aș fi vrut să-i văd plecînd — să se înghesuie în Buickul lor (mai mult ca oricînd camion militar din cîmpia Flandrei) și s-o întindă, lăsîndu-mă pe mine cu necazurile Von Trenck-ului meu, cu tirania lui Lampton și cu coasta curată a Atlanticului.

Dar au rămas peste noapte. Humboldt n-a închis un ochi. Treptele de lemn ale scării din spate au scîrțîit toată noaptea sub greutatea lui. Robinetul curgea, ușa frigiderului se trîntea. Dimineăța, cînd am intrat în bucătărie, am constatat că sticla de gin Beefeater pe care mi-o aduseseră cadou, zăcea pe masă, golită. Dopurile de vată ale sticlulelor lui cu pilule erau răsîndite prin toate colțurile, ca rahatul de șoareci.

Kathleen s-a făcut nevăzută din restaurantul Rocco, de pe strada Thompson, și Humboldt și-a ieșit cu totul din minți. Zicea că fugise cu Magnasco, și că acesta o ținea ascunsă în camera lui de la hotelul „Earle“. Și-a făcut rost, nu știu de unde, de un pistol și a izbit cu patul armei în ușa lui Magnasco pînă cînd a scrijelit

lemnul. Magnasco a telefonat la recepție, portarul a chemat poliția, dar Humboldt a șters-o. A doua zi l-a asaltat pe Magnasco pe Sixth Avenue, în fața cofetăriei Howard Johnson. L-au salvat un grup de tineri. Consumaseră niște înghețate și tocmai ieșeau din cofetărie când au nimerit în plină încăierare. I-au separat, înlănțuindu-i brațele lui Humboldt la spate. Era o după-amiază plină de soare, și deținutele din centrul de detenție de pe Greenwich Avenue țipau de la ferestrele deschise și desfășurau rulouri întregi de hîrtie igienică.

Humboldt mi-a telefonat la țară și m-a întrebat :

— Charlie, unde-i Kathleen ?

— Nu știu.

— Charlie, cred că știi. Am văzut-o stînd de vorbă cu tine.

— Dar nu mi-a spus nimic.

A închis telefonul. Puțin mai tîrziu m-a sunat Magnasco :

— Domnul Citrine ? Prietenul dumneavoastră are de gînd să mă atace. Va trebui să cer să fie arestat.

— Chiar atît de rău stau lucrurile ?

— Știți cum e, de obicei oamenii merg mai departe decît ar dori, și atunci ce te faci ? Vreau să spun, ce mă fac ? V-am sunat, pentru că Humboldt mă amenință în numele dumneavoastră. Spune că dacă nu reușește el să mă prindă, o să puneti dumneavoastră mîna pe mine — pentru că-i sînteți frate de sînge.

— Din partea mea n-ai de ce să te temi. Dar de ce nu părăsești orașul pentru o vreme ?

— Să-l părăsesc ? se miră Magnasco. Dar abia am venit. De la Yale.

Am înțeles. Era pus pe carieră, se pregătise de mult pentru primul pas.

— Știți, fac probă la „Trib“ ca recenzent.

— Știu cum vine cazul. Și eu pregătesc o premieră pe Broadway. Prima mea piesă.

Cînd l-am întîlnit pe Magnasco, am văzut că era un tip corpulent, cu fața rotundă, tînr doar ca număr

de ani calendaristici, ferm, imperturbabil, născut să promoveze în New Yorkul cultural.

— Nu mă las eu alungat din oraș. O să-l pun sub observație.

— Mă rog, n-ai nevoie de aprobarea mea pentru așa ceva.

— Desigur că faptul de a pune un poet sub observație nu va fi interpretat prea favorabil la New York.

I-am comentat lui Demmie :

— Magnasco se teme că, apelînd la poliție, se pune rău cu lumea culturală new yorkeză.

Demmie cea care gema noaptea, cea care se temea de focul iadului, cea care înghițea pilule, era în același timp și o persoană foarte practică, o genială ticluitoare de planuri. Cînd era în dispozițiile ei de afaceri, și se arăta dominatoare și ocrotitoare față de mine, îmi spuneam că în copilărie trebuie să fi fost un admirabil generalisim de păpuși.

— Și cînd e vorba de tine, Charlie, îmi repeta, lupt ca o tigroaică pentru puii ei, ca o adevărată Furie. A trecut mai bine de o lună de cînd nu l-ai mai văzut pe Humboldt, nu ? Se ține deoparte. Asta înseamnă că a început să te învinovățească. Bietul Humboldt, e sărit bine, nu-i așa ? Trebuie să-l ajutăm. Ascultă-mă, dacă îl atacă în continuare pe individul ăsta, Magnasco, or să-l închidă. Și dacă poliția îl internează la Bellevue, va trebui să te pregătești să-l eliberezi. Omului ăstuia trebuie să i se bage mințile în cap, trebuie calmat, răcorit. Cel mai bun loc pentru așa ceva este Payne Whitney. Ascultă-mă, Charlie, Albert, vărul lui Ginnie, este medicul care face internările la Payne Whitney. Bellevue e un infern. O să facem rost de bani și o să-l transferăm de la Bellevue la Payne Whitney. Poate reușim să-i obținem vreo bursă.

A discutat cu Albert, vărul lui Ginnie, și în numele meu a început să telefoneze pe la diverși cunoscuți, colectînd bani pentru Humboldt și explicînd că se ocupă ea de treaba asta întrucît eu sînt prins pînă peste cap cu *Von Trenck*.

Revenisem din Connecticut și începusem repetițiile la Belasco. Demmie cea eficientă a reușit curînd să colecteze trei mii de dolari. Hildebrand singur a contribuit cu două mii, deși era încă supărat foc pe Humboldt. A pus însă condiția ca banii să fie folosiți numai pentru tratament psihiatric și pentru necesități vitale. Un avocat de pe Fifth Avenue, Simkin, ținea fondurile în custodie. Hildebrand știa — dealtfel la data aceea știam cu toții — că Humboldt angajase un detectiv particular, un individ care se numea Scaccia, și care îi și tocuse cea mai mare parte din bursa Guggenheim. Kathleen adoptase o atitudine neobișnuită : părăsise brusc New Yorkul și plecase direct în Nevada ca să ceară divorțul. Dar Scaccia îi împuia capul lui Humboldt că se găsea încă în New York și că avea aventuri erotice. Humboldt a elaborat un nou scandal proustian senzațional, avînd de astă-dată drept protagonist o importantă verigă a lanțului de traficanți de stupefiante din Wall Street. Dacă ar fi prins-o pe Kathleen în flagrant delict de adulter, atunci ar fi pus el mîna pe „proprietate“, adică pe bordeiul din New Jersey, valorînd cel mult opt mii de dolari, și cu o ipotecă de cinci mii pe el, după cum mi-a spus Orlando Huggins — Orlando era unul din boemii aceia radicali, care cunosc bine valoarea banului. Dealtfel, în New Yorkul de avangardă toți cunoșteau bine valoarea banului.

Vara trecea repede. În august am început repetițiile. Noptile erau fierbinți, încordate, istovitoare. Dimineața mă sculam epuizat și Demmie îmi oferea la micul dejun mai multe cești de cafea, împreună cu o sumedenie de sfaturi în legătură cu teatrul, cu Humboldt și cu atitudinea mea față de viață. Micul foxterier alb, Cato, cerșea coji de piine, le hăpăia, și dînsa pe labelle dindărăt. Mă gîndeam că și eu aș fi preferat să dorm toată ziua pe perna lui, lângă fereastră, în apropierea begoniei lui Demmie, decît să zac în străvechea murdărie de la Belasco și să ascult niște actori siniștri. Începusem să urăsc teatrul, simțămintele artificial umflate, histriionice, și toate gesturile acelea clasice, încleștări, lacrimi,

implorări. Pe deasupra, *Von Trenck* nu mai era piesa mea. Îi aparținea ochelaristului Harold Lampton, pentru care eu, îndatoritor, adăugam noi replici de dialog, mîzgălite la garderobă. Actorii lui Lampton erau o șleahță de fosile uscate. Se părea că tot talentul din New York se concentrase în melodrama interpretată de înflăcăratul, pătimașul Humboldt. Publicul lui era alcătuit din prieteni și admiratori și de barul „White Horse” de pe strada Hudson. Acolo propovăduia și urla. De asemeni, consulta avocați, ba chiar și vreo doi psihiatri.

Îmi dădeam seama că Demmie îl putea înțelege pe Humboldt mai bine decît mine, pentru că și ea, ca și el, înghițea tot felul de pilule misterioase (mai existau și alte afinități între ei). Demmie fusese un copil obez, la vîrsta de paisprezece ani cîntărise peste o sută de kilograme. Îmi arăta fotografii și nu-mi puteam crede ochilor. I s-au făcut injecții cu hormoni, i s-au dat pilule și au făcut-o suplă. Judecînd după ușoara proeminență a globurilor oculare, probabil că au îndopat-o cu tiroxină. Avea ideea fixă că sînii ei frumoși se deformaseră din cauza slăbirii bruște. Imperceptibilele lor încrețituri erau o permanentă pricină de suferință pentru ea. Se văicărea uneori : „Mi-au desfigurat țîțșoarele cu medicamentele lor blestemate !” De la farmacia din Mount Coptic continuau încă să-i sosească pachete ambalate în hirtie cafenie.

— Și totuși, știu că sînt atrăgătoare, continua ea.

Și așa era. Părul ei de olandeză radia lumină. Uneori îl purta pieptănat într-o parte, alteori își făcea un breton, în funcție de cît de tare își zgîriase cărarea cu unghiile. Se scărpină adeseori cu lăcomie. Fața ei era sau copilărește rotundă, sau trasă ca a unei femei-pionier din orașele de frontieră. Uneori avea o frumusețe de tip Van der Weyden, alteori ți-l evoca pe Mortimer Snerd sau fetele de la Ziegfeld.

Ușorul foșnet mătăsos al genunchilor ei care se frecau cînd mergea repede era pentru mine, repet, o desfătare. Îmi spuneam că dacă aș fi fost o lăcustă, asemenea foșnet mi-ar fi dat avînt să zbor peste piscurile

munților. Cînd fața ei, cu nasul fin în vînt, era acoperită cu fond de ten, ochii mari, mai mobili și mai limpezi datorită fardului de pleoape, dezvăluiau două lucruri : primul că avea o inimă sinceră, și al doilea că ea însăși cunoștea dinamica suferinței. Nu o dată a trebuit să mă reped în strada Barrow să iau o mașină ca s-o transport pe Demmie la camera de urgență a spitalului St. Vincent. O dată făcuse plajă pe acoperiș și se alesese cu o insolație atît de puternică încît începuse să delireze. Altă dată, tranșînd o friptură de vițel, își sfîrtecuse degetul mare pînă la os. Sau, aruncînd gunoiul la crematoriu, a prins-o o flamă prin toboganul deschis. Ca fată bună, Demmie își făcea planul de lecții de latină pe un semestru întreg, așeza cu grijă fularele și mănușile de iarnă în cutii etichetate, freca și lustruia toată casa. Ca fată rea, îi plăcea să bea whisky, avea istericale, și în adolescență se însoțise cu hoți și cu o bandă de *desperados*. Se pricepea să mă dezmierde ca o zîină sau să-mi ardă un pumn în coaste ca un derbedeu. Vara, pe căldură, stătea în genunchi și lustruia podelele, goală pușcă. Atunci ieșeau la iveală tendoane puternice, brațe uscățive, picioare bătătorite. Dar după ce isprăvea de lustruit și o părăsea accesul de muncă grea, se așeza într-o rochie albastră, cu gambele ei frumoase, și sorbea un Martini. Papa Vonghel, fundamentalistul, era stăpîn peste Mount Coptic. Era un om violent. Demmie avea o cicatrice pe țeastă, acolo unde bătrînul o izbise odată cu creștetul de un radiator, și o alta pe obraz, de cînd îi vîrșe capul într-un coș de hîrtii, pe care a trebuit să-l taie tinichigiul ca s-o poată elibera. Cu toate astea, Demmie știa Biblia pe de rost, fusese vedetă la hockey pe iarbă, se pricepea să pună șaua pe cai sălbatici, și să scrie încîntătoare convenționale bilete de mulțumire pe hîrtie Tiffany. Și totuși, cînd lua în gură o lingură din crema ei favorită de vanilie, redevenea copilul obez. Savura desertul pe vîrfurile limbii, cu gura deschisă, cu ochii ei mari, albaștri ca oceanul aburit în miez de vară, în stare de transă, încît tresărea cînd îi spuneam :

„Demmie, înghite-ți plăcinta !” Serile jucam table, tradduccam din Lucrețiu, sau mi-l explica pe Platon.

— Oamenii își fac merite mari din virtuțile lor. Dar *el* își dă seama că nu poți fi altfel decât virtuos. N-ai de ales.

Puțin înainte de Ziua Muncii ¹, Humboldt l-a amenințat din nou pe Magnasco, și acesta s-a dus la poliție și a convins pe un detectiv civil să-l însoțească la hotel. Au așteptat amândoi în hol. La un moment dat, Humboldt a năvălit înăuntru urlând și s-a repezit la Magnasco. Polițistul s-a așezat între ei și Humboldt i-a declarat :

— Domnule polițist, soția mea se află în camera lui.

Lucrul cel mai rezonabil care se impunea era o percheziție a camerei. Au urcat toți trei. Humboldt a cercetat toate dulapurile, a căutat sub perne pentru a descoperi cămașa ei de noapte, și-a strecurat degetele pe sub hîrtia cu care erau căptușite sertarele. Nu a găsit nimic. Absolut nimic. Acum era rîndul detectivului :

— Ei, unde-i soția dumitale ? Dumneata i-ai izbit în ușa cu patul armei de l-ai înnebunit ?

— N-am nici un fel de armă. N-aveți decît să mă percheziționați.

Și-a ridicat brațele, apoi a adăugat :

— Sau dacă vreți, veniți la mine acasă și căutați. Convingeți-vă singur.

Dar cînd au ajuns în strada Greenwich, Humboldt a vîrit cheia în broască și s-a repezit la detectiv :

— Nu-ți dau voie să intri. Apoi, ridicînd glasul : Ce, ai mandat de percheziție ?

După care a intrat val vîrtej înăuntru, i-a trîntit polițistului ușa în nas și a tras zăvorul.

Acesta a fost momentul cînd Magnasco a făcut reclamație, sau a cerut să fie pus sub supraveghere — nu știu care din două — dar într-o noapte apăsătoare și sufocantă a venit poliția să-l ridice pe Humboldt. **S-a**

¹ Sărbătoare legală ținută în prima zi de luni din ~~septem~~ brie.

zbătut ca o vită. S-a împotrivit și la postul de poliție. Un șef de poliție a fost doborât pe dușumeaua soioasă. Să i se fi pus cămașă de forță ? Magnasco se jură că nu. Dar i-au pus cătușe și Humboldt a plins. În drum spre Bellevue l-a apucat o criză de diaree și l-au închis peste noapte, într-un hal fără de hal.

Magnasco a dat tuturor a înțelege că a procedat astfel de comun acord cu mine, pentru a-l împiedica pe Humboldt să comită o crimă. Drept care toată lumea a ajuns la concluzia că întreaga răspundere a tragediei o poartă Charles Citrine, fratele de sînge și protejatul lui Humboldt. Brusc, m-am pricopsit cu o sumedenie de dușmani și detractori, pe care nici măcar nu-i cunoșteam.

Și o să vă spun cum vedeam eu toată treaba asta, din mizeria plușată și întunecimea zăpușitoare a teatrului Belasco. Îl vedeam pe Humboldt dînd bici catîrilor și ridicîndu-se în picioare în căruța lui de nebun ca un acaparator de pămînturi din Oklahoma. A dat buzna în teritoriile demente, ca să-și marcheze hotarele unui teren al său. Și acest teren era un miraj al inimii lui, un miraj dilatat și tremurător.

N-am gîndit nici o clipă : „Poetul și-a ieșit din minți... chemați poliția și la naiba cu clișeele !“ Nu, am suferit cumplit cînd poliția a pus mîna pe el, am fost disperat. Atunci ce *am gîndit* ? Poate că ceva de felul ăsta : „Să presupunem că poetul a fost doborât la pămînt de poliție, pus în cămașă de forță sau imobilizat cu cătușe la mîini, îmbrîncit în grabă într-o dubă, ca un cîine turbat, și apoi închis, într-un hal de mizerie și de furie inumană ! Să însemne aceasta Arta împotriva Americii ?“ Pentru mine Bellevue era ceva asemănător cu Bowery : un martor negativ. Brutalul Wall Street e simbolul puterii, iar Bowery, atît de apropiat de el în spațiu, simbolul acuzator al neputinței. Tot astfel și Bellevue, unde sînt trimiși ratații și săracii. Ba chiar și Payne Whitney, unde naufragiază epavele cu bani. Iar poeții, ca și bețivii, inadaptații sau psiho-pații, ca și toți delabrații bogați sau săraci, se împotmo-

lesc în neputință — asta să fi fost oare ? Pentru că nu sînt înarmați cu aparături, cu cunoașteri transformatoare comparabile cu cunoașterile unui Boeing, unui Sperry Rand, IBM sau RCA ? Ar putea vreodată un poem să te ridice din Chicago și să te depună două ore mai tîrziu la New York ? Sau ar putea să lanseze o rachetă în spațiu ? Nu deține asemenea puteri. Or, astăzi interesele omenirii se îndreaptă exclusiv spre putere. În vechime, poezia reprezenta o forță, iar poetul deținea puteri reale în lumea materială. Firește, pe atunci lumea materială era alta. Dar ce fel de interes putea suscita un Humboldt ? Plonjase în neputință și devenise un erou al nefericirii. Acceptase monopolul puterii și al profitului, deținut de avere, politică, lege, raționalitate, tehnologie. Îl acceptase pentru că nu putuse găsi lucrul celălalt, lucrul nou, lucrul necesar pe care au datoria să-l facă poezii. În schimb făcuse un lucru care ținea de trecutul. Își luase un pistol, ca Verlaine, și-l hăituise pe Magnasco.

Mi-a telefonat de la Bellevue la teatrul Belasco. I-am auzit vocea tremurînd, turbată dar tumultuoasă. A zbirat :

— Charlie, știi sau nu unde mă aflu ? Ascultă, Charlie, asta nu-i literatură. Asta-i viață !

Eu, în teatru, trăiam în lumea amăgirilor, în timp ce el, Humboldt, se prăbușise — asta voia oare să spună ?

Ba nu, în zilele acelea el nu era poetul, ci personajul poetului. Interpreta : „Agonia artistului american.“ Și nu Humboldt, ci Statele Unite își făceau un titlu de glorie : „Frați americani, luați aminte ! Dacă abandonați țelurile materiale și aspirațiile normale ale vjeții, veți sfîrși la Bellevue, asemenea acestui biet zănatic.“

La Bellevue, ținea adevărate sesiuni și făcea scene dementiale. Pe mine mă condamna în gura mare. Amatori de scandaluri rînjeau de cîte ori era pomenit numele meu.

Intr-o zi, Scaccia, detectivul particular, veni la Belasco cu un bilet din partea lui Humboldt. Îmi cerea banii pe care-i colectasem, și-i voia pe loc. Așadar, domnul Scaccia și cu mine ne-am înfruntat în gangul cimentat,

mohorît și mucegăit, din fața intrării actorilor. Domnul Scaccia purta sandale decupate și șosete de mătase albă, foarte murdare. În colțurile gurii i se adunaseră mici depozite de jeg.

— Fondul este ținut în custodie de un avocat, domnul Simkin, de pe Fifth Avenue. Este destinat exclusiv cheltuielilor medicale, i-am spus.

— Vreți să spuneți tratamentul psihiatric. Socotiți că domnul Fleisher este nebun ?

— Eu nu pun diagnosticuri. Cere-i lui Humboldt să discute cu Simkin.

— Vorbim despre un om de geniu, domnule Citrine. Cine afirmă că un geniu are nevoie de tratament ?

— I-ai citit cumva poeziile ? I-am întrebat.

— Ba bine că nu. Nu primesc bobîrnace de la dumneata. Se pare că-i ești prieten. Omul te iubește. Încă te mai iubește. Dumneata ții la el ?

— Și dumneata ce rol ai în toată povestea asta ?

— Sînt angajat de domnul Fleisher. Și eu mă fac luntre și punte cînd e vorba de interesele unui client.

Dacă nu-i dădeam banii, individul avea să se ducă la Bellevue să-i spună lui Humboldt că-l consider nebun. Am simțit impulsul să-l omor pe Scaccia, acolo în gang. Justiția naturală ar fi fost de partea mea. Aș fi putut să-l înșfac pe șantajist de beregată și să-l sugrum. Ah, ce senzație delicioasă ! Și cine m-ar fi condamnat ? O răbufnire de instinct criminal mă făcu să-mi plec, rușinat, ochii în pămînt.

— Domnul Fleisher va trebui să-i explice lui Simkin ce intenționează să facă cu banii, am spus. N-au fost colectați pentru dumneata.

După această întrevvedere, au urmat o serie de telefoane de la Humboldt :

— Copoi m-au pus în cămașă de forță ! Ce amestec ai în treaba asta ? Tu, fratele meu de sînge ? M-au maltratată, auzi, afurisitule de Thomas Hobbes ?

Am înțeles aluzia. Voia să spună că nu-mi păsa decît de putere.

— Încerc să te ajut, am răspuns.

Mi-a trîntit telefonul. Imediat după aceea, m-a sunat din nou.

— Unde-i Kathleen ?

— Nu ştiu.

— A stat de vorbă cu tine acolo, lingă frîghia de rufe. Ştii foarte bine unde e. Ascultă-mă, fillizonule ! Tu şezi cu fundul pe banii ăia ! Sînt banii mei. Tare ai vrea să mă bagi la balamuc, printre îngerii în cămăşi albe, nu ?

— Humboldt, ai nevoie să fii calmat, asta-i tot.

M-a chemat mai tîrziu, în aceeaşi zi, cînd după-amiaza devenise cenuşie şi fierbinte. Tocmai luasem un sandviş cu o bucată de ton, umedă, sfărîmicioasă şi cu gust de tinichea, la grecul de vizavi, cînd m-au chemat la telefon. Am răspuns din cabina vedetei.

— Am stat de vorbă cu un avocat, urlă Humboldt. Sînt gata să te dau în judecată pentru banii ăia. Eşti un escroc. Eşti un trădător, un mincinos, un făţarnic, o Iudă. Ai pus să mă închidă în timp ce tîrfa aia de Kathleen o ţine dintr-o orgie în alta ! Te dau în judecată pentru delapidare.

— Humboldt, n-am făcut decît să ajut la colectarea banilor. Nu-i am. Nu sînt în mîinile mele.

— Spune-mi unde-i Kathleen şi renunţ să te dau în judecată.

— Nu m-a anunţat unde pleacă.

— Ți-ai încălcat jurămîntul de frate de sînge, Citrine ! Şi acum vrei să te descotoroseşti de mine. Mă invidiezi. Întotdeauna m-ai invidiat. Am să te bag la închisoare ! Vreau să ştii şi tu cum e cînd vine poliţia să te ridice şi cum arată cămaşa de forţă.

Şi apoi, bang ! mi-a trîntit receptorul, iar eu am rămas, năduşit tot, în oribila cabină a vedetei, în timp ce salata de ton îmi venea înapoi pe git cu o senzaţie de secreţie biliară verde, şi cu un spasm foarte dureros într-o parte. În ziua aceea actorii îşi încercau costumele şi defilau prin faţa uşii în pantaloni bufanţi, toalete de gală şi tricouri. Aveam nevoie de ajutor şi mă simteam ca un supravieţuitor în ţinuturile arctice, naufra-

giat într-o bărcuță, un Amundsen făcînd semn vapoarelor care se iveau la orizont și se dovedeau apoi a fi doar aisberguri. Trenck și locotenentul Schell trecură cu floretele și perucile lor. Ei nu mi-ar fi putut da asigurarea că *nu* eram un fătarnic dovedit, un escroc și o Iudă. Iar eu nu le puteam spune ce anume socoteam că e în neregulă cu mine : anume că sufeream de o amăgire, poate că de o amăgire minunată, poate că doar de una inertă — aceea că printr-o inspirată levitație m-aș putea înălța și îndrepta direct spre miezul adevărului. Drept spre adevăr. Pentru că eram prea trufaș ca să-mi pierd vremea cu felurite teorii, cu freudism, modernism, avangardă, sau vreunul din lucrurile acelea pe care Humboldt, cu capul lui de intelectual evreu, puna atîta preț.

— Mă duc să-i fac o vizită la spital, i-am spus lui Demmie.

— N-ai să te duci. E lucrul cel mai neindicat pe care l-ai putea face.

— Dar gîndește-te în ce stare e. Trebuie să mă duc, Demmie.

— Nu-ți dau voie. O să sară la tine. Nu suport ideea să te lupți, Charlie. O să te lovească, și-i de două ori cît tine, plus că are puterea nebunului. Și, în afară de asta, nu vreau să te tulbure nimeni acum cînd lucrezi la piesă. Ascultă, urmă ea cu un glas mai adînc, lasă asta în grija mea. Mă duc eu la el. Ție îți interzic.

În realitate, nici Demmie n-a reușit să-l vadă. În momentul acela intraseră zeci de oameni pe fir. Drama de la Bellevue atrăsese horde întregi din Greenwich Village și din Morningside Heights. Îi comparam în mintea mea cu cetățenii din Washington care se înghesuiseră în trăsuri ca să vadă bătălia de la Bull Run, stînd astfel în calea trupelor unioniste. Din moment ce nu mai eram fratele lui de sînge, bărbosul și bilbîitul de Orlando Huggins deveni prietenul lui cel mai apropiat. Huggins obținu eliberarea lui Humboldt. După aceea Humboldt s-a dus singur la spitalul Muntele Sinai și a

cerut să fie internat. În urma instrucțiunilor primite de la mine, avocatul Simkin a plătit spitalului o săptămână în avans pentru o îngrijire deosebită. Dar Humboldt a plecat chiar a doua zi și a luat înapoi de la spital un neobișnuit sold de opt sute de dolari. Din aceștia a achitat ultima rată de plată a lui Scaccia. Apoi a pornit acțiuni legale împotriva lui Kathleen, împotriva lui Magnasco, împotriva secției de poliție, și împotriva sanatoriului Bellevue. A continuat să mă amenințe și pe mine, dar nu mi-a intentat proces. Aștepta să vadă dacă scot ceva bani pe *Von Trenck*.

Eu mă aflam încă la nivelul inițial de înțelegere a a valorii banilor. Nu știam că există mulți oameni, oameni perseverenți, ingenioși și pasionați, cărora li se pare absolut evident că ei trebuie să aibă toți banii tăi. Humboldt nutrea convingerea că există averi pe lume — care nu-i aparțineau — dar la care avea un drept suveran și pe care avea datoria să și le însușească. Odată îmi spusese că el e hărăzit să câștige un mare proces, un proces de un milion de dolari.

— Și cu un milion de dolari în buzunar, adăugase, voi fi liber să nu mă gîndesc decît la poezie.

— Și cum se va întîmpla așa ceva ?

— Cineva îmi va face o mare nedreptate.

— O nedreptate în valoare de un milion de dolari ?

— Dacă sînt obsedat de problema banilor, așa cum un poet n-ar trebui să fie, îmi spunea Humboldt, asta se datorește unei cauze precise. Cauza este că, la urma urmei, sîntem americani. Și, te întreb, ce fel de american aș fi dacă m-aș arăta indiferent la bani ? Lucrurile trebuie îmbinate așa cum le-a îmbinat Wallace Stevens. Cine a spus că „Banul e rădăcina tuturor relelor ?” Nu cuniva călugărul absolvitor de păcate ? Ei bine, absolvitorul de păcate e personajul cel mai ticălos la Chaucer. Nu, eu unul sînt de acord cu Horace Walpole. Walpole a spus că e natural ca oamenii liberi să se gîndească la bani. De ce ? Pentru că banul îți asigură libertatea, uite de ce.

În frumoasele zile de altă dată purtam asemenea discuții minunate, umbrite doar de o vagă tentă de depresiune nervoasă și de paranoia. Dar acum lumina se întunecase și întunericul devenea tot mai întunecat.

Continuînd să stau culcat, lipit pe canapeaua moale, treceam în revistă săptămînile acelea fabuloase.

Humboldt a sabotat *Von Trenck* cu pîchete de scandalagii, dar piesa a fost o lovitură. **Ca să fiu mai aproape de Belasco și de celebritatea mea**, am închiriat un apartament la St. Regis. Ascensoarele *art nouveau* aveau porți aurite. Demmie preda Vergiliu. Kathleen juca în Nevada cărți. Humboldt se reîntorsese la postul lui de comandă de la barul „White Horse“. Acolo ținea, pînă tîrziu în noapte, prelegeri literare, artistice, erotice și filozofice. Făcuse o poantă care a ajuns pînă la mine, în oraș : „Încă n-am atins o frunză de smochin care să nu se transforme pe loc într-o etichetă de preț“. Ceea ce mi-a stimulat speranțele. Mai era încă în stare de vorbe de duh. Se părea că ar putea reveni la normal.

Dar nu era așa. În fiecare dimineată, Humboldt își trăgea un bărbierit de mintuială, bea cafeaua, înghițea pilulele, își consulta notele și se ducea în centru să-și viziteze avocații. Avea o puzderie de avocați — făcea colecție de avocați și de psihanaliști. Nu tratamentul era obiectul principal al vizitelor sale la psihanaliști. Ci dorința de a vorbi, de a se exprima. Climatului teoretic al cabinetelor îl stimula. În ce-i privește pe avocați, îi punea pe toți să-i întocmească acte și să discute strategii. Nu li se întîmpla des avocaților să aibă de-a face cu scriitori. Cum ar fi putut vreun avocat să știe ce se întîmpla în realitate ? Un poet renumit le cere o consultație. Recomandat de cutare și cutare. Întregul birou e în emoții, dactilografele își împropătează fardul. Pe urmă sosește poetul — corpolent și bolnav dar încă frumos, palid, cu o mină îndurerată, teribil de agitat, dar și timid într-un fel, cu un tremur și gesturi extrem de delicate pentru un om atît de masiv. Chiar și cînd e așezat, îi tremură picioarele, trupul îi vibrează. La început, glasul lui pare să vină de pe altă lume. Încercînd să zîm-

bească, nu reușește decît să se crispeze. Dinți mărunți, ciudați și pătați controlează tremurul buzelor. Îndesat ca un arbust stufos, un adevărat atlet, e în același timp o plantă gingașă, un Ariel, și așa mai departe. Nici n-ar putea să înțelezețe pumnul. N-a auzit în viața lui de agresiune. Și deapănă o poveste... ai zice că-i tatăl lui Hamlet : fraudă, înșelătorie, trădare de jurăminte ; în cele din urmă, în timp ce dormea în grădină, cineva s-a furișat cu o sticlută de otravă, încercînd să i-o picure în ureche. La început refuză să-și numească prietenii trădători și asasinii ipotetici. Aceștia sînt înfățișați doar ca X și Y. Apoi se referă la „acea persoană“. „M-am lăsat dus mai departe de acea persoană X“, povestește el. În candoarea lui, a încheiat înțelegeri, a făcut schimb de promisiuni cu X, acea Persoană Claudius. El a răspuns la tot ce i s-a cerut. A semnat și o hîrtie fără s-o citească, în legătură cu proprietatea indivizibilă asupra casei din New Jersey. A fost dezamăgit și de un frate de sînge, care s-a dovedit o coadă de topor. Shakespeare a avut dreptate : „Nu există meșteșug de a citi pe fața omului alcătuirea minții lui.“ „Părea un gentleman în jurul căruia am construit un eșafodaj de încredere“. Și acum, după ce și-a revenit din șoc, construiește un întreg caz împotriva suszisiului gentleman. A construi cazuri constituie una din preocupările de frunte ale ființei umane. Îl are pe Citrine la mîină — Citrine i-a înhățat banii. Dar el nu cere altceva decît să-i fie restituiți. Și luptă, sau pare să lupte cu o furie crescîndă. Citrine asta are o înfățișare plăcută care te induce în eroare. Dar Jakob Boehme nu are dreptate, exteriorul nu este lăuntricul devenit vizibil. Humboldt declară că el luptă pentru dreptate. Tatăl lui nu a avut nici un prieten, el nu are nici un prieten — atît ca material uman. Fidelitate ? Fidelitatea a ajuns bună doar pentru patefoane. Dar să nu generalizăm. Nu chiar toți oamenii se prefac în șobolani veninoși care se mușcă unul pe altul. „Eu nu vreau să-i fac un rău nemernicului. Nu urmăresc decît să se facă dreptate.“ Dreptate ! I-ar fi plăcut să aibă mațele individului în sacoșa lui de piață.

Da, petrecea mult timp cu avocații și cu doctorii. Avocații și doctorii erau cei mai în măsură să aprecieze drama nedreptăților și drama bolii lui. Acum nu mai voia să fie poet. Symbolismul, școala din care făcea el parte, se răsuflase. Nu, la vremea aceea era un actor, un interpret care se juca pe sine. Îndărăt la experiența nemijlocită ! În întreaga lume ! Să se termine cu arta — substitut al vieții reale. Procesele judecătorești și psihanaliștii sînt reali.

Cit despre avocați și psihanaliști, aceștia erau încințați de el nu pentru că reprezenta lumea reală, ci pentru că era poet. Nu-i plătea — arunca notele lor de plată. Dar oamenii ăștia, curioși să cunoască geniul (despre care aflaseră din Freud și din filme ca *Moulin Rouge* sau *Luna și doi bani jumate*) erau însetați de cultură. Ascultau cu încintare în timp ce Humboldt depăna povestea lui de nefericire și persecuție. Împroșca noroi, semăna scandal și născocea metafore savuroase. Ce combinație ! Faimă bîrfă înșelăciune murdărie și inventivitate poetică.

Chiar și atunci, vicleanul Humboldt era conștient de valoarea lui în New Yorkul profesionist. Nelimitata bandă rulantă a bolilor sau ultragiilor zilelor noastre turna cu duimul clienți și pacienți în cabinetele din centru ; veneau grămadă asemenea lugubrilor saci de cartofi din Long Island. Și toți acești cartofi prozaici iritau inimile psihanaliștilor cu anodine probleme de nevroză. Și apoi, deodată, apare Humboldt. Oh, Humboldt ! El nu era un cartof. Era o papaya, o chitră, un fruct al pasiunii ! Era frumos profund elocvent savuros original — chiar așa, cu fața tumefiată, adînc scobit sub ochi, pe jumătate distrus. Și ce repertoriu avea, ce salturi de stil și de ritm ! Începea prin a fi docil — timid. Apoi devenea copilăros, increzător, se mărturisea. Știa el, spunea, ce-și trîntesc în față soții și soțiile cînd se ceartă ; ciondăneli atît de importante pentru ei și atît de insuportabile pentru oricine altcineva. Oamenii cască și se uită în tavan cînd începi să le îndrugi asemenea

istorii. La fel și americanii ! Cu ideile lor stupide despre dragoste și despre tragediile lor domestice. Cum ai putea răbda să-i mai asculți cînd peste lume au trecut cel mai cumplit dintre războaie, cele mai radicale revoluții, distrugerea, lagărele morții, cînd pămîntul e încă muiat în sînge și fumul crematoriilor umane stăruie încă în aerul Europei. Ce reprezintă, de fapt, necazurile personale ale americanilor ? Suferă ei cu adevărat ? Lumea privește la fețele lor și exclamă : „Nu-mi spune mie că oamenii ăștia cu mutrele lor joviale și prospere suferă !“ Și totuși, abundența se izbește de propriile ei probleme specifice. America este o experiență a lui Dumnezeu. Multe dintre vechile dureri ale omenirii îi sînt necunoscute, ceea ce face ca noile dureri să fie cu atît mai specifice și mai misterioase. Americii nu-i plac valorile deosebite. Detestă oamenii care reprezintă valori deosebite. Și totuși, fără aceste valori deosebite... „vă dați seama ce vreau să spun“, le zicea Humboldt. „Vechea măreție a omenirii a fost creată în sărăcie. Dar ce ne putem aștepta să dea belșugul ? La Wagner, uriașul Hafner — sau e un dragon ? — doarme pe un inel fermecat. Oare și America doarme dulce și visează la o dreptate imparțială și la iubire ? Oricum, n-am venit aici ca să discut despre adolescențele mituri de dragoste ale americanilor.“ Așa vorbea Humboldt. „Și totuși, continua el, aș vrea să ascultați ce am de spus“. Și începea să peroreze în stilul lui original. Descria și amplifică totul, brodînd sofisticării. Se lansa în părerile lui Milton despre divorț și ale lui John Stuart Mill despre femei. După aceasta urmau dezvăluirile, confesiunile. Pe urmă acuza, fulgera, se bîlbîia, lua foc, striga. Cutreiera universul în lung și-n lat asemenea luminii. Producea radiografii ale adevărurilor. Slăbiciuni, minciuni, trădare, perversitate rușinoasă, crotism dement, viciile putrede ale anumitor miliardari (numele erau rostite). Adevărul ! Și toată melodrama impurității, cu sfîncuri purpurii, ațîțate, dinți dezgoliți în rînjete, gemete, ejaculări ! Avocații, desigur, ascultaseră de mii de ori de-alde astea, dar voiau

să le mai asculte venind de la un om de geniu. Devenise oare pornograful lor ?

Ah, Humboldt a fost mare — frumos, înfocat, scînteietor, ingenios, electrizant, nobil ! Cînd te aflai în preajma lui simţeau gustul dulce al vieţii. Obişnuiam să discutăm împreună cele mai elevate lucruri — ce i-a explicat Diotima lui Socrate despre dragoste, ce a înţeles Spinoza prin *amor dei intellectualis*. Discuţiile cu el te înviorau, te hrăneau. Şi cînd îmi vorbea despre foştii lui prieteni, îmi spuneam în sinea mea că, probabil, e numai o chestiune de timp pînă să mă arunce şi pe mine la gunoi. Nu avea vechi prieteni, numai foşti prieteni. Era în stare să devină cumplit, trecînd de la o extremă la cealaltă fără să te prevină. Şi cînd se întîmpla aşa ceva, era ca şi cum te-ai afla într-un tunel în timp ce trece expresul. Nu-ţi rămînea decît să te lipeşti de pereţi, sau să te lungeşti între şine, făcîndu-ţi rugăciunile.

Pentru a medita, pentru a-ţi croi drum dincolo de aparenţe, trebuie să fii calm. Şi eu nu mă simţeam calm după această reconstituire a lui Humboldt, ci mă gîndeam la ceva ce-i plăcea lui să menţioneze cînd era bine dispus, la sfîrşitul mesei de prînz, cu un talmeş-balmeş de farfurii şi de sticle între noi doi. Răposatul filozof Morris R. Cohen de la colegiul din New York, a fost o dată întrebat de un student, la cursul de metafizică :

— Domnule profesor, cum pot să ştiu că exist ?

Iar agerul bătrîn profesor i-a răspuns :

— Şi cine, întrebă, vă rog ?

Aplicam acest răspuns împotriva mea. După ce m-am lansat atît de adînc în personalitatea şi cariera lui Humboldt, ar fi drept să mă supun şi pe mine unei analize mai amănunţite ; nu să judec un mort care nu mai poate schimba nimic, ci să ţin pasul cu el, muritor lîngă muritor, dacă înţelegeţi ce vreau să spun. Vreau să spun că l-am iubit.

Și așa, *Von Trenck* a fost un triumf (încă mă crispez de rușine), iar eu am ajuns o celebritate. Humboldt nu mai era acum decît un *sans-culotte* țicnit, făcînd manifestații de bețiv, cu placarde fosforescente, împreună cu o șleahță de derbedei pizmași care îl aclamau. La barul „White Horse“ de pe Hudson Street, victoria îi aparținea lui Humboldt, necondiționat. Dar numele care apărea în ziare, numele pe care Humboldt, sufocat de invidie, îl citea în rubrica lui Leonard Lyons, era Citrine. Îmi venise mie rîndul de a cuceri faima, de a face bani, de a primi o corespondență voluminoasă, de a fi recunoscut de oameni cu influență, de a mi se oferi dineuri la Sardi, de a primi propuneri, în separeuri capitonate, din partea unor femei parfumate cu mosc, de a-mi cumpăra chiloți din cotton mercerizat și valize de piele, de a parcurge intolerabila emoție a răzbunării („Vedeți că eu am avut dreptate!“). Trăiam înalta tensiune a publicității. Era ca și cum atingeai un cablu electric periculos, fatal oamenilor obișnuiți. Era ca șarpele cu clopotei mînuit de muntenii din sud cuprinși de exaltare religioasă.

Demmie Vonghel, care mă tutelase pe întregul parcurs, mă dirija și acum, în calitate de antrenor, impresar, bucătăreasă, amantă și șeful meu de paie. Își găsisese în sfîrșit făgașul și era teribil de ocupată. Nu mi-a dat voie să-l vizitez pe Humboldt la Bellevue. Ne-am certat pe chestia asta. Simțea nevoia să fie ajutată în activitatea ei de susținere și gîndea că ar fi o idee fericită dacă aș consulta și eu un psihiatru. Mi-a spus :

— Nu-i semn bun să arăți atît de liniștit, cînd numai eu știu cît de doborît și ros de emoții ești.

M-a trimis la un doctor care se numea Ellenbogen, o celebritate și el, prezent la multe mese rotunde, autor al unor tratate de sexualitate menite să te elibereze de obsesii. Fața uscată și netedă a lui Ellenbogen era dotată cu o mare capacitate de a rînji, cu pomeți roșietici, și niște dinți ca ai calului ce țipă în *Guernica* lui Picasso. Ca să-și „elibereze“ de obsesii un pacient, lovea din plin.

Ciocanul lui psihic era raționalitatea plăcerii. Era dur, de o duritate newyorkeză, dar zîmbea, și îți vorbea cu emfază newyorkeză despre felul cum se acumulează toate. Clipa noastră pe pămînt e scurtă, și scurtimea victii omenesti trebuie compensată printr-o intensă și frecventă gratificare sexuală. Nu era niciodată supărat, niciodată jignit, respingea furia și agresiunea, limitările impuse de conștiință, etc. Toate acestea fiind nocive pentru copulație. Suporturile lui de cărți înfățișau perechi înlănțuite. Atmosfera din cabinet era îmbîcsită. Lambriuri din lemn de culoare închisă, confortul canapelelor și fotoliilor de piele. În timpul ședințelor stătea întins, în ciorapi, cu picioarele pe o pernă, cu mîna virită în cingătoare.

Îmi ținu următoarea predică :

— Ai complexul anxietății cu sentiment de culpabilitate. Depresiv. Furnica ce năzuiește să fie coșav. Nu suporti succesul. Stare de melancolie, aș spune, întreruptă de accese de umor. Probabil că femeile te vînează. Aș vrea să am posibilitățile duminale. Actrițe ! Ei bine, oferă-le femeilor prilejul de a-ți oferi plăcere ; ele atîta așteaptă. Pentru femei, actul în sine contează mai puțin decît prilejul de tandrețe.

Pentru a-mi spori încrederea în mine, probabil, mi-a povestit din minunatele lui experiențe amoroase. O femeie din sudul îndepărtat l-a văzut la televizor și a venit glonț în nord ca să se culce cu el ; și după ce-a căpătat ce și-a dorit, i-a spus cu un suspin de voluptate : „Cînd te-am văzut pe ecran, am știut că trebuie să fii bun la pat. Și într-adevăr ești.“

Ellenbogen nu i-a fost favorabil lui Demmie Vonghel, cînd a aflat despre antecedentele ei. Și-a supt puternic dinții și a spus :

— Trist, un caz trist. Biata copilă ! Vinează măritișul, pot să jur. Dezvoltare prematură. O fetiță drăguță. Și a cîntărit peste o sută de kilograme la treisprezece ani. Lacomă. Dominatoare. O să te înghită.

Demmie nu-și dădea seama că mă trimisese la un dușman. Îmi repeta zilnic : „Trebuie să ne căsătorim,

Charlie“. Şi visa o nuntă mare, la biserică. Demmie cea fundamentalistă devenise la New York episcopaliană. Îmi vorbea despre rochia de mireasă, despre voal, buchetul de cale, valeţi, fotografii, invitaţii tipărite în relief, redingote. Ca doamnă şi cavaler de onoare, îi dorea pe soţii Littlewood. Nu-i povestisem despre libertina partidă în maniera eschimoşilor pe care mi-o propusese Littlewood la Princeton, când îmi spusese : „O să fie un spectacol de zile mari, Charlie !“ Dacă i-aş fi povestit, Demmie ar fi fost mai curînd furioasă pe Littlewood decît şocată. La vremea aceea, se adaptase New Yorkului. Dar tema cea mai dragă inimii ei era miraculoasa supravieţuire a bunătăţii pure. O navigare primejdioasă, cu monştri atraşi de nelimitatul ei magnetism feminin — vrăji, farmece, rugăciuni, ocrotire divină asigurată de tăria sufletească şi de puritatea inimii — iată cum vedea ea viaţa. Suflarea iadului dogorea din pragurile caselor revărsîndu-se asupra picioarelor ei cînd mergea, dar ea continua să păşească în deplină siguranţă. Cutii cu pilule soseau întruna prin poştă de la farmacia din oraşul ei. Iar băiătul de la magazinul de pe Seven Avenue îi aducea tot mai des sticle de whisky Johnnie Walker cu etichetă neagră. Bea numai calitatea cea mai bună. În fond, era o moştenitoare. Mount Coptic aparţinea tăticului ei. Demmie era o prinţesă fundamentalistă căreia îi plăcea să tragă la măsea. După cîteva pahare, Demmie devenea mai maiestruoasă, mai impunătoare, ochii i se roteau ca două mari cercuri albastre, dragostea ei era mai plină de sevă. Gilgiia în stilul lui Louis Armstrong : „Eşti omul meu“. Apoi îmi declara cu seriozitate :

— Te iubesc din toată inima, Charlie. Să nu îndrăznească vreodată un alt bărbat să mă atingă !

Cînd îşi strîngea pumnul, reuşea să arate surprinzător de ameninţătoare.

Încercările altor bărbaţi de a o atinge erau foarte frecvente. Medicul ei o examinase o dată şi îşi încheiase consultaţia sărutînd-o violent pe unde a apucat.

— Nu pot spune că-l condamn, Demmie, am comentat eu.

— I-am ars un pumn drept în ceafă.

Într-o zi fierbinte de vară, cînd instalația de aer condiționat se stricase, psihiatrul ei i-a propus : „De ce nu te dezbraci, domnișoară Vonghel ?” Un milionar, care a găzduit-o la Long Island, i-a vorbit prin dispozitivul de aerisire dintre baia lui și baia ei : „Am nevoie de tine ! Dă-mi trupul tău... i-a șoptit cu o voce sugrumată, care se stingea. Dă-mi ! Mor ! Salvează-mă... salvează-mă !”

Și era o matahală de om, jovial și voinic, care-și pilota singur avionul propriu.

Obsesiile sexuale au distorsionat mințile multor oameni aflați sub legămînt sacru, ale unor virtuali preoți. Ai fi înclinat să crezi că maniile și crima și catastrofele sînt destinul societății noastre în acest secol păcătos. Demmie, prin inocența ei, prin frumusețea și puritatea ei, atrăgea din jur neînumărate dovezi în sprijinul acestei teze. I se revela un straniu demonism, dar nu se lăsa intimidată.

Doctorul Ellenbogen pretindea că ar fi riscant să mă căsătoresc cu ea. N-a părut deloc amuzat de anecdotele pe care i le-am relatat în legătură cu Mama și Papa Vonghel. Soții Vonghel au făcut odată o excursie cu autocarul în Țara Sfîntă, obeza Mama Vonghel aducîndu-și cu ea borcanele cu unt de arahide, iar Papa Vonghel, cutiile cu piersici glasate Elberta. Mama s-a virit în mormîntul lui Lazăr și nu a mai putut ieși de-acolo. A trebuit să fie chemați cîțiva arabi ca s-o extragă. În ciuda avertismentelor lui Ellenbogen, eu eram încîntat de curiozitățile lui Demmie și ale familiei ei. Cînd o durea ceva, ochii mari i se umpleau de lacrimi și începea să-și tragă convulsiv degetul mijlociu al mîinii stîngi cu celelalte degete. Simțea o atracție deosebită pentru boală, spitale, cancer în fază finală și înmormîntări. Dar bunătatea ei era autentică și profundă. Îmi aducea timbre poștale și tichete de abonament pe căile ferate, îmi gătea piept de vacă și pilaf

de pui cu șofran, îmi așternea hîrtie de mătase pe fundul sertarelor, îmi punea fularele la naftalină. Nu era în stare să facă cele mai elementare socoteli aritmetice, dar se pricepea să repare mașinării complicate. Ghidată de instinct, manevra printre firele colorate și tuburile aparatului de radio, și-l făcea să cînte. Rareori aparatul se oprea din a transmite muzică populară din sud sau slujbe religioase de pretutindeni. De acasă, Demmie primea revistele „Reședința din Înalturi“, „Ghid religios pentru familie sau folosință individuală“, cu Maxima Lunii : „Puterea lui Cristos se reînnoiește“. Sau „Citiți și apoi chibzuiți : profetul Habacuc 2 : 2—4.“ Răsfoiam și eu această publicație. Cîntarea lui Solomon 8 : 7 : „Apele, cît de multe, nu pot stinge iubirea, și nici talazurile n-o pot îneca.“ Îi iubeam încheieturile stîngace ale degetelor, și capul lunguiet acoperit de păr auriu. Locuiam în casa din strada Barrow și seara jucam rummy. Înșfăca pachetul de cărți de joc și le amesteca, strigînd : „Praf te fac, fraiere !“ Etala apoi cărțile pe masă și zbiera : „Rummy ! Numără-le !“

Jucam, de asemeni, dublu solitar și șah. Demmie mă țira după ea la prăvăliile cu bijuterii antice. Îi plăceau broșele și inelele vechi, mai cu seamă pentru că fuseseră purtate cîndva de femei acum moarte. Dar ce-și dorea cel mai mult, desigur, era un inel de logodnă. Nu făcea un secret din aceasta.

— Cumpără-mi un inel de logodnă, Charlie. Așa aș putea dovedi familiei mele că legătura noastră e o treabă cinstită.

— N-or să mă accepte ai tăi, oricît de mare ar fi opalul pe care ți l-aș cumpăra.

— Asta-i adevărat. Or să sară pînă-n tavan. Tu întrunești în tine toate păcatele. Succesul tău pe Broadway n-o să-i impresioneze. Scrii lucruri neadevărate. Numai Biblia e adevărată. Dar tăticu pleacă în America de Sud să petreacă Crăciunul la Misiunea lui. Aia în care pompează bani, în Columbia, lîngă Venezuela. Plec și eu cu el și-l anunț că ne căsătorim.

— Demmie, nu pleca !

— Acolo, în junglă, cu sălbatici de jur împrejur, o să-i apari mult mai normal.

— Povestește-i cît ciștig. Banii vor fi un argument foarte convingător, i-am spus. Dar, Demmie, nu vreau să pleci. Vine și maică-ta ?

— Acolo, nu. N-aș suporta-o. Nu, ea rămîne la Mount Coptic să dea o petrecere pentru copiii din spital. Nu cred c-or să fie prea fericiți, copiii.

Se presupune că meditația te liniștește. Ca să poți privi dincolo de aparențe, trebuie să cultivi un calm absolut. Și eu nu mă simțeam prea calm acum. Umbra grea a unui avion cu reacție de pe aeroportul Midway traversă camera, pentru a-mi aminti de moartea lui Demmie Vonghel. Chiar înainte de Crăciun, în anul succesului meu, ea și Papa Vonghel au murit într-un accident de avion în America de Sud. Demmie luase cu ea albumul meu cu tăieturi din ziare. Poate că tocmai începuse să i-l arate lui taică-său cînd s-a produs prăbușirea. Nimeni n-a știut vreodată unde s-a întîmplat cu adevărat — undeva în împrejurimile riului Orinoco. Am petrecut cîteva luni în junglă, încercînd s-o găsesc.

Acesta a fost momentul ales de Humboldt ca să completeze cecul „de frate de singe“ pe care i-l dădusem în alb. Șase mii șapte sute șazeci și trei de dolari și cincizeci și opt de cenți era o sumă zdrobitoare. Dar nu banii au contat cel mai mult. Ce m-a afectat a fost faptul că Humboldt ar fi trebuit să-mi respecte durerea. Mi-am spus : „Ce moment a găsit să-mi dea asemenea lovitură ! Cum a putut ? Să-i ia dracu de bani. Doar citește și el ziarele. Știe că am pierdut-o !“

Acum zăceam și sufeream. Iarăși ! Nu asta urmărisem cînd m-am lungit pe canapea. Aproape că m-am simțit recunoscător cînd o ciocănitură metalică în ușa m-a obligat să mă scol. Îmi ciocănea Cantabile, violîndu-mi sanctuarul. Eram furios pe bătrînul Roland Stiles. Îl plăteam pe Stiles ca să mă ferească de intruși și de orice fel de pacoste de genul ăsta în timp ce

meditam, dar astăzi nu se găsea la postul lui din hol. În preajma Crăciunului, locatarii aveau nevoie de ajutor la căratul brazilor și cumpărăturilor. Presupun că Stiles era foarte solicitat.

Cantabile venise însoțit de o tinăară.

— Soția ta, presupun ?

— Lasă-te de presupuneri. Nu-i soția mea. Ea e Polly Palomino. O prietenă. O prietenă a familiei. Era colega de cameră a lui Lucy la colegiul de fete din Greensboro. Înainte de Radcliffe.

Polly, o fată cu pielea foarte albă, fără sutien, intră în lumină și începu să se plimbe prin salonul meu. Roșul părului ei era absolut natural. Fără ciorapi (în luna decembrie, în Chicago), cu o fustă mini, pășea pe pantofi cu talpa foarte groasă. Bărbații din generația mea încă n-au reușit să se obișnuiască cu forța, forma, și frumusețea picioarelor feminine, odinioară acoperite.

Cantabile și Polly îmi examinau apartamentul. El pipăia mobilele, ea se aplecă să simtă grosimea covorului și întoarse un colț, ca să citească eticheta.

Da, era Kirman veritabil. Cercetă tablourile. Cantabile se lăsă apoi pe canapeaua de pluș mătăsos, cu perne umplute cu puf.

— Asta-i lux de casă de toleranță !

— Nu te face prea comod. Trebuie să plec îndată la tribunal.

Cantabile i se adresă lui Polly :

— Fosta soție a lui Charlie îl ține dintr-un proces în altul.

— Pentru ce ?

— Pentru tot ce vrei. Și-ai ghiftuit-o din plin până acum ; nu, Charlie ?

— Din plin.

— E un timid. Se rușinează să spună cât i-a dat, o lămuri Cantabile pe Polly.

M-am adresat și eu lui Polly :

— Se pare că, la o partidă de pocher, i-am spus lui Rinaldo toată povestea vieții mele.

— Polly e la curent. I-am povestit și ce s-a întâmplat ieri. După partida aceea de pocher nu ți-a mai tăcut gura. Apoi, întorcându-se spre Polly : Charlie era prea crită ca să-și conducă Mercedesul. Așa că l-am dus eu acasă și m-am întors în mașina lui Emil. Și mi-ai turuit de zor, Charlie. De unde-ți procuri scobitorile astea din pană de gîscă ? Sînt răspîndite în toată casa. Se pare că te enervează a naibii să simți resturi printre dinți.

— Mi se trimit din Londra.

— Ca și ciorapii de cașmir, ca și săpunul de față comandat de la Floris.

Da, se vede că-mi dădusem silința să-i spun tot. Îi furnizasem lui Cantabile o sumedenie de informații, pe care și le-a completat apoi cu cercetări făcute pe cont propriu, evident din dorința de a intra în relații cu mine.

— De ce-o lași pe ex-nevastă-ta să te sugă ca o ploșniță ? Și ai un împruțit de avocat de clasă mare. Forrest Tomchek. Vezi că m-am interesat. Tomchek e mare vedetă în materie de divorțuri. Îi divorțează pe mahării mari din conducerea trusturilor. Da' tu ești un rahat pentru el. Amicu' tău Szathmar te-a dat pe mîna psiherului ăstuia, nu-i așa ? Da ia zi-mi cine-i avocatul neveste-ti ?

— Un tip, Maxie Pinsker.

— Iui ! Pinsker, jidanul ăla mîncător de oameni ! Pe cel mai afurisit dintre toți l-a ales ! Află c-o să-ți mănînce ficatul, tocat și prăjit cu ou și cu ceapă. Zău așa, Charlie, latura asta a vicții tale mă dezgustă ! Refuzi să-ți aperi interesele. Lași oamenii să-ți facă în cap. Începînd de la felul cum îți alegi prietenii. Știu eu cîte ceva despre amicul tău Szathmar. Pe tine nu te invită nimeni la dîncuri, îl invită pe el care, cum îl apeși, dă drumu' la placa „bîrfește-l pe Charlie“. Îi îndoapă pe ziaristii de scandal cu bîrfe confidentiale despre tine. Gata oricînd să-l pupe pe Schneiderman în fund, care-i atîrnă atît de jos c-ar trebui să te vîri în vizuină de vulpe ca să poți ajunge la el. O să s-aleagă

c-un picior în fund de la Tomchek. Iar pe tine, Tomchek o să te vîndă canibalului de Pinsker. Și judecătorul o să-i dea neveste-ti... Cum o cheamă ?

— Denise, am răspuns, obișnuit să mă arăt îndatoritor.

— O să-i dea Denisei pielea ta ca să și-o atîrne în budoar. Hei, Polly, găsești că Charles arată așa cum ar trebui să arate Charles ?

Desigur, Cantabile nu putuse suporta de unul singur victoria. Noaptea trecută simțise nevoia firească de a povesti cuiva ceea ce reușise el. Ca și Humboldt după triumful cu Longstaff, cînd a alergat drept la Ginnie ca s-o răstoarne în pat, tot așa și Cantabile a pornit-o val-vîrtej în Thunderbirdul lui, să petreacă noaptea cu Polly, ca să celebreze triumful lui și umilirea mea. Mă gîndeam ce forță teribilă constituie în America democrată dorința de a deveni interesant. Este cauza pentru care americanii nu pot păstra un secret. În cel de-al doilea război mondial îi adusesem la disperare pe britanici, pentru că nu ne puteam ține gura. Noroc că nemților nu le venea a crede că sîntem chiar atît de gură-spartă. Își închipuiau că, deliberat, lăsam să ne scape informații false. Și toate astea le facem pentru a dovedi că nu sîntem chiar atît de anosti cum părem, ci, dimpotrivă, sîntem plini de farmec și de tainice cunoașteri. Așa încît mi-am spus : „Foarte bine, bucură-te, ticălosule cu mustață de vizon ! Fudulește-te cu ce mi-ai făcut mie și Mercedesului meu. Las' că-mi cazi tu mie în mînă !” În același timp eram bucuros că Renata mă scotea din oraș, că mă obliga să plec iar în străinătate. Renata știa să se orienteze. Pentru că, în mod cert, Cantabile făcea planuri pentru viitorul nostru. Nu eram încă sigur că voi putea să mă apăr de atacul lui insolit.

Polly cumpănea cum să răspundă la întrebarea lui Cantabile, iar el, palid și frumos, mă studia aproape cu afecțiune. Continua să stea în raglanul încheiat la toți nasturii și cu pălăriuța pe cap și-și cocoțase frumoasele lui ghetе pe măsuta mea de cafea din lac chinezesc ;

brun, zbîrlit, afişînd o mină de oboseală şi de satisfacţie. Nu era foarte proaspăt în această dimineaţă, mirosea, dar plutea în al nouălea cer.

— Găsesc că domnul Citrine este încă un bărbat frumos, răspunse Polly.

— Mulţumesc, fetiço dragă, i-am spus.

— Trebuie că a fost frumos, interveni Cantabile. Zvelt dar solid, cu ochii aştia mari, orientali. Dar acum-a-i o frumuseţe paradiată. Şi asta-l dă gata. Îşi pierde linia feţei. Observă-i fălcile căzute şi gîtul zbîrcit. Nărilor i se îngroaşă şi au un aer flămînd şi ies din ele smocuri de păr alb. Asta-i semnul de îmbătrînire şi la ciinii de vînătoare şi la cai — albesc în jurul botului. Ah, da-i foarte bine ! O pasăre rară ! Ca ultimul flamingo portocaliu. Ar trebui ocrotit ca monument naţional. Şi-i libidinos, păcătosul ! S-a culcat cu cine vrei şi cu cine nu vrei. Grozav de vanitos ! Charlie şi cu amicul lui George se bîtîie şi se fiţîie ca doi maimuţoi în călduri. Stau în cap, iau vitamina E şi joacă jocuri cu mingea. Deşi mi s-a spus că eşti total ageamiu pe teren, Charlie.

— E puţin cam tîrziu pentru jocurile olimpice.

— Avînd o profesie sedentară, are nevoie de mişcare, îmi sări Polly în ajutor.

Avea un nas uşor acvilin, iar părul roşu îi strălucea plin de prospeţime. Începeam s-o îndrăgesc — dezinteresat, doar pentru calităţile ei umane.

— Principala cauză a goanei lui după siluetă e că are o gagică tînără, şi gagicelor tinere, doar dacă nu au un prea pronunţat simţ al umorului, nu le place să fie strînse în braţe de un burduhănos.

I-am explicat lui Polly :

— Fac gimnastică pentru că am dureri artritice în ceafă. Sau cel puţin am avut. Pe măsură ce îmbătrîneam, capul părea să devină tot mai greu, şi gîtul tot mai slab.

Încordarea era intensă la nivelele superioare. La acel punct de control de unde veghează omul modern, autonom. Dar, desigur, Cantabile avea dreptate. Eram

vanitos și încă nu atinsesem vârsta renunțării. Oricare ar fi aceasta. Și totuși nu era numai vanitate. Lipsa de exercițiu mă făcea să mă simt de-a dreptul bolnav. Pe vremuri sperasem că, odată cu vârsta, nevroza mea o să aibă tot mai puțină energie la dispoziție. Tolstoi gîndea că oamenii au neplăceri pentru că se hrănesc cu carne și beau vodkă și cafea și fumează trabuc. Supraîncărcați cu calorii și stimulente pe care nu le consumă muncind, cad în erotism și în alte păcate. La acest punct îmi aduceam întotdeauna aminte că Hitler fusese vegetarian, așa încît nu carnea poartă toată vina. Mai curînd energia inimii, sau un suflet viciat, poate chiar și *karma* — să ai de plătit în viața asta răul săvîrșit într-o viață trecută ! Potrivit lui Steiner, pe care-l citeam acum cu pasiune, spiritul nu are decît de cîștigat de pe urma rezistenței trupesti — trupul material este cel care îi rezistă și i se împotrivește. În acest proces, însă, trupul se uzează. Dar spiritul meu nu obținea nimic de valoare în schimbul deteriorării mele fizice. Cînd ieșeam cu fetițele mele, unii idioți mă întrebau dacă-mi sînt nepoțele. Eu, bunic ! Cum era posibil ! Și-mi dădeam seama că începeam să capăt aerul acela de trofeu de vînătoare prost împăiat, sau de specimen reconstituit din bucăți, pe care-l asociasem întotdeauna cu bătrînețea ; eram înspăimîntat. De asemeni, după fotografii vedeam că nu mai eram cel care fusesem altădată. S-ar fi convenit să pot spune : „Da, e posibil că încep să mă surp, dar să vedeți în schimb bilanțul meu spiritual !“ Deocamdată, însă, nu eram în situația de a mă lăuda cu așa ceva. Desigur, era mai bine decît să fiu mort, dar uneori numai cu foarte puțin mai bine.

Am spus :

— Ei bine, îți mulțumesc pentru vizită, doamnă Palomino, dar va trebui să mă scuzi. Sînt nevoit să plec și încă nu m-am bărbierit și nici nu mi-am luat prînzul.

— Cum te razi, electric sau cu lamă ?

— Remington.

— Aparatul electric Abercrombie & Fitch e unicul valabil. Cred c-o să mă rad și eu. Și ce-ai de mâncare la prînz ?

— Eu nu iau decît un iaurt. Îmi pare rău, dar nu vă pot oferi și vouă.

— Noi am mîncat. Iaurt gol ? Nu pui nimic în el ? De ce nu pui un ou tare ? Polly o să-ți fiarbă un ou. Polly, du-te la bucătărie și fierbe-i lui Charlie un ou. Cum ziceai că ajungi în oraș ?

— Vine cineva să mă ia.

— Nu te șucări din cauza Mercedesului. Pot să-ți cumpăr alte trei. Tu ești un om prea mare ca să-mi porți pică pentru o mașină. Ai să vezi că lucrurile or să se schimbe. Uite ce-i, hai să ne întîlnim după înfățișarea la tribunal și să bem un pahar. O să ai nevoie. Și-apoi, ar trebui să-ți mai dai drumul la gură. Tu, Charlie, ascuți tot timpul. Nu-ți face bine.

Se relaxă și mai vizibil, sprijinindu-și ambele brațe pe speteaza rotundă a canapelei, parcă pentru a-mi demonstra că nu era el omul căruia să-i fac eu vînt. De asemenea, voia să creeze impresia unei mari întimități cu frumusețea și pe deplin satisfăcuta Polly. Dar în această privință aveam îndoielile mele.

— Felul ăsta de viață nu-ți prieste, continuă el. Am văzut indivizi ieșind din solitudinea carcerii și cunosc simptomele. Și-apoi, de ce locuiești aici în sud, înconjurat de mahalale ? Pentru că ai în Midway prieteni cu capete țuguiate ? Ai pomenit de profesorul ăla, Richard Cum-ii-zice ?

— Durnwald.

— Țasta-i. Da' ai mai povestit și cum te-a făcut un derbedeu s-o iei la sănătoasa de-ți sfîrșeau călcîiele. Ar trebui să preiei contractul unui apartament într-un imobil sigur din nord, cu garaj subteran. Sau te pomenesti că stai pe aici din cauza nevestelor profesorilor ? Cucoanele din Hyde Park pică ușor. Apoi adăugă : Măcar ai o armă ?

— N-am.

— Isuse Hristoase, poftim alt exemplu care ilustrează cele ce-am spus. Voi toți ăștia sînteți niște găgăuță cînd e vorba să faceți față realităților. Asta-i o situație ca la Fort Dearborn, știi ? Și numai pieile roșii au avut puști și tomahawkuri. Ai citit săptămîna trecută despre șoferul de taxi căruia i-au făcut mutra zob c-un foc de revolver ? O să-i ia un an pînă să-și refacă fața cu operații plastice. Cînd auzi de una ca asta, nu simți nevoia să te răzbuni ? Sau te-ai dezumflat de tot ? Dacă-i pe-așa, nu prea vād cum te mai descurci la pat. Să nu-mi spui că nu ți-ar plăcea să-i paradești mutra bivolului ăluia care te-a fugărit — pur și simplu să te întorci și să-i arzi un glonț în scăfirlia împuțită. Dacă-ți dau un revolver, ai să-l porți ? Nu ? Voi Isușii liberaliști mă faceți să vărs. La fel o să fie și azi, ai să te duci în oraș și-o să faci în pantaloni în fața lui Forrest Tomchek și a canibalului de Pinsker. Or să te înghită de viu. Și ai să-ți spui că-s niște mitocani. În timp ce tu ești un mare rafinat. Vrei o armă ? Își viri iute mina sub raglan. Ține un revolver.

Aveam o adevărată slăbiciune pentru personaje de felul lui Cantabile. Nu era o simplă întîmplare că Baronul Von Trenck din succesul meu de pe Broadway, sursa banilor groși cîștigați de pe urma ecranizării — și totodată dîra de sînge ce atrăsese rechinii din Chicago care mă așteptau acum în oraș — era și el un tip expansiv exuberant impulsiv destructiv și sucit. Acest tip, turbulentul-sucit, era acum un produs al clasei mijlocii. Rinaldo mă săpunea pentru decadența mea. Instincte degenerare. Refuzam să mă apăr. Ideile lui se trăgeau, probabil, de la Sorel (acte de violență exaltată comise de ideologi fanatici în scopul de a șoca burghezia și a-i regenera energia muribundă). Cu toate că nu auzise în viața lui de Sorel, totuși teoriile de felul ăsta se răspîndesc și găsesc oameni care să le illustreze — gangsteri, răpitori, teroriști politici careucid ostatecii sau trag în mulțimi. Cantabile practica în Chicago aceste tendințe, exaltînd nebunește vreun principiu uman — fără să știe însă nici el ce face.

În felul meu, nici eu nu prea știam ce fac. De ce nu suportam relațiile cu cei de nivelul meu intelectual ? Și, în schimb, mă lăsam atras de speci­menele astea gălăgioase și infatu­ate. Aceștia, însă, mă ajutau într-un fel. Poate că, în parte, e vorba de un fenomen al so­cie­­tății capitaliste moderne, gata să simpatizeze cu duș­manii de moarte ai clasei guvernante, ba chiar să-i sus­­țină ; sau poate, după cum spune Schumpeter, sim­patizînd cu suferința reală ori simulată, gata să accepte distorsiuni mentale, curiozități și poveri. Oamenii au într-adevăr impresia că faptul de a suporta criminali și psihopați le conferă o distincție morală. A înțelege ! Ne place să ne arătăm înțelegători, compătitori. Și în categoria asta mă integrez și eu. Cît despre masele largi, o sumedenie de oameni care s-au născut în sără­cie, de îndată ce s-au văzut într-o casă omenească, avînd la dispoziție diferite comodități și înlesniri, au început să rămînă pasivi la răul social, dîndu-se la fund și cramponîndu-se de măruntele lor bunuri lumești. Îi doare inimă, dar închid ochii la dezordini și nu se adună să protesteze în stradă. Înghit toate nedreptă­țile, așteptînd răbdători să treacă de la sine. Nu zgîl­­ție barca. Aparent, împărtășeam și eu aceeași atitudine. Oricum, nu reușeam să yăd la ce mi-ar folosi să trag cu o armă de foc. De parcă astfel aș reuși să-mi lumi­nez drumul, scuturîndu-mă de toate nedumeririle mele — prima dintre ele fiind chiar propriul meu ca­racter.

Cantabile investise în mine multă cutezanță și inge­niozitate și acum părea să aibă impresia că nu ne vom mai despărți niciodată. Aștepta de la mine să-l trag în sus, să-i deschid drumul spre sfere înalte. Atinsese nivelul derbedeilor, escrocilor, paraziților și criminali­lor din Franța secolului al optsprezecelea, adică nivelul omului cu intelect creator și teoretizator. Poate că-și închipuia că e nepotul lui Rameau sau chiar Jean Genet. Dar eu nu vedeam în aceasta o chemare a viito­rului. Nu voiam să-mi asum nici un rol. Creîndu-l pe Von Trenck îmi adusesem contribuția. În spectacolele

nocturne de la televiziune, Von Trenck putea fi încă adeseori văzut bătîndu-se în duel, evadînd din închiisoare, seducînd femei, minţind şi împăunîndu-se, încercînd să dea foc vilei cumnatului său. Da, îmi împlinisem partea mea. Dar probabil că mă referisem întruna la un interes major pentru lucruri mai elevate, la o dorinţă de a face paşi înainte pe tărîm spiritual, aşa încît era foarte normal din partea lui Cantabile să-mi ceară să-i împărtăşesc şi lui cîte ceva. să-l iniţiez, sau să-i permit să-şi facă măcar o idee. Doar ţinea să mă ajute, aşa-mi spunea. Era nerăbdător să mă ajute. „Pot să te vîr într-o afacere rentabilă“, mă ademenea. Începu să-mi înfăţişeze cîteva din afacerile în care era băgat. Avea bani investiţi în cutare afacere şi alţi bani în cutare şi cutare. Era preşedintele unei companii aeriene de transporturi charter, poate că una dintre cele care, vara trecută, abandonase mii de eşuaţi în Europa. Avea, de asemenea, o mică agenţie de adrese în materie de avorturi, care dădea anunţuri în gazetele universitare din toată ţara, în chip de prieten dezinteresat : „*Dacă vi se întîmplă vreun pocinog, adresaţi-vă cu încredere firmei noastre. Veţi primi sfaturi şi ajutor absolut gratuit*“. Ceea ce era absolut exact, mă asigura Cantabile. Nu se percepeau tarife, dar doctorii recomandaţi vărsau un procent din onorariile încasate. O afacere absolut corectă.

Polly nu părea interesată de toate poveştile lui. O găseam mult prea bună pentru Cantabile. Dar în orice cuplu unul dintre parteneri cîştigă prin contrast. Îmi dădeam seama că Rinaldo Cantabile o amuza pe Polly cea cu pielea albă, părul roşu şi gambe frumoase. De asta era cu el. Realmente, o amuza. În ce-l privea, voia să mă determine s-o admir pe Polly. Pe de altă parte, se făloşea cu cultura nevaste-si — ce reuşite avea ! — şi se mîndrea cu mine în faţa lui Polly. Era mîndru de noi toţi.

— Uită-te puţin la gura lui Charlie, îi spuse lui Polly. Să vezi cum îşi mişcă buzele chiar cînd nu vorbeşte. Asta pentru că gîndeşte. Tot timpul gîndeşte.

Stai așa, am să-ți dovedesc îndată ce vreau să spun. Apucă un volum de pe masă, cel mai gros dintre toate. Uite, să luăm monstrul ăsta de pildă — *Enciclopedia Hastings de religie și etică* — sfinte Dumnezeu!, ce naiba mai e și asta! Acum, Charlie, ia spune-ne ce-ai citit de aici?

— Am verificat ceva în legătură cu Origen din Alexandria. Origen era de părere că Biblia nu poate fi doar o culegere de simple legende. Oare Adam și Eva s-or fi ascuns într-adevăr sub un pom în timp ce Dumnezeu se plimba prin Rai în răcoarea serii? Oare într-adevăr îngerii se cățără în sus și-n jos pe scările cerești? Satana l-o fi tîrît într-adevăr pe Isus în vârful unui munte ca să-l ducă în ispită? Evident, toate aceste povești trebuie să aibă un înțeles mai profund. Ce se înțelege prin „Dumnezeu se plimba”? Dumnezeul are picioare? Acesta e punctul de unde problema a fost preluată de specialiști, și...

— Destul, gata, de-ajuns! Acum să vedem ce spune cartea asta, *Triumful Terapeuticii*?

Din rațiuni personale, îmi plăcea să fiu seminarizat în felul ăsta. E adevărat că citeam foarte mult. Dar știam oare ce citesc? Ia să vedem. Am închis ochii și am început să recit:

— Spune că psihoterapeuții ar putea deveni noii conducători spirituali ai omenirii. Ceea ce ar fi un adevărat dezastru. Goethe se temea că lumea modernă s-ar putea transforma într-un spital. În care fiecare cetățean ar fi un bolnav. Aceeași idee e dezvoltată în *Doctorul Knock* de Jules Romains. Să fie oare ipohondria o creație a profesiei medicale? Conform autorului acestui tratat, cînd cultura nu reușește să dea răspuns sentimentului de vid și panică la care este predispus omul (ăsta-i termenul pe care-l folosește: „predispus”), intervin alți factori care ne îndrumă spre terapie, spre băutură, spre amor, spre ură, sau, după cum spune Gumbein, criticul de artă, spre canapeaua pe care se reface ciclul bițiilor nefericiți. Această concepție este și mai pesimistă decît cea exprimată de Ma-

rele Inchizitor al lui Dostoievski, care a spus : „Om-nirea e fragilă, nu are piine; nu poate face față liber-tății, în schimb simte nevoia de miracole, de mistere și de autoritate“. Dar o predispoziție naturală spre senti-mentul de vid și spre panică înseamnă ceva și mai rău. Mult mai rău. Înseamnă, în realitate, că fapțurile omenești sînt anormale. Ultima instituție care a ținut sub control această anomalie (din acest punct de vedere) a fost Biserica...

M-a oprit din nou :

— Polly, pricepi acum ce-am vrut să spun ? Acum să vedem asta : *Între moarte și renaștere*.

— Steiner ? O carte fascinantă despre călătoria su-fletului dincolo de porțile morții. Altceva decît mitul lui Platon...

— Hooo ! Stop ! strigă Cantabile, și-i explică apoi lui Polly : Tot ce ai de făcut este să-i pui o întrebare și atunci dă drumul la bandă. Nu crezi că s-ar putea face cu el un număr de varieteu la un cabaret ? L-am putea înscrie în registrele domnului Kelly.

Polly privi peste capul lui, în direcția mea, cu ochi mari, căprui-roșcați, și zise :

— N-ar accepta.

— Depinde cît de tare or să-l lovească la moalele capului azi la tribunal. Charlie, mi-a venit o altă idee. Am putea să te imprimăm pe bandă de magnetofon citindu-ți eseurile și articolele, și apoi să închiriem benzile la diferite colegii și universități. Ai putea scoate un ban frumușel. De pildă, să imprimăm chestia aia despre Bobby Kennedy pe care am citit-o la Leaven-worth în „Esquire“. Sau ailaltă, intitulată „Omagiu lui Harry Houdini“. În nici un caz „Marile plictisuri ale lumii moderne“. Aia nici c-aș putea-o citi.

-- Ei, Cantabile, nu te devansa pe tine însuși, am spus.

Știam foarte bine că, în lumea de afaceri din Chi-cago, cînd oamenii încearcă să te atragă în inițiative menite să producă bani, înseamnă că-ți dau o mare dovadă de dragoste. Dar nu puteam să-l sesizez pe

Cantabile în această dispoziție de spirit, sau să-i determin exact coordonatele și fluxul gândurilor care se revărsau în cameră, peste tot. Era foarte agitat și, în spitalul acela al lui Goethe, un cetățean bolnav. Poate că nici eu nu mă aflu în mare formă. Mi-a trecut deodată prin minte că, numai cu o zi în urmă, Cantabile mă tirise după el într-un loc foarte înalt, nu tocmai ca să mă ducă în ispită, ci ca să facă bancnotele mele de cincizeci de dolari să-și ia zborul în vînt. Oare acum nu era tot pradă unui acces de imaginație — vreau să spun, cum ar fi putut persăvera în asemenea atitudine? Oricum, s-ar fi spus că întâmplările zilei de ieri ne uniseră într-o legătură evasimistică. Existau anumite cuvinte grecești pentru așa ceva: *philia*, *agape*, și așa mai departe (ascultasem un teolog faimos, pe Tillich Truditorul, conferențind despre feluritele accepții ale acestor noțiuni, așa încît acum eram în permanență derutat în legătură cu ele). Vreau să spun că *philia*, în acest anume moment al evoluției umanității, insera, în limba americanilor, ideea de propulsare și de avantaje comerciale. La aceasta, se adăugau pe margini propriile mele broderii. Elaboram cu generozitate mobilurile de care se lasă conduși oamenii.

M-am uitat la ceas. Mai erau vreo patruzeci de minute pînă să vină Renata. O să sosească parfumată, proaspăt fardată și chiar maiestuoasă, cu una din pălăriile ei mari, cu bor moale. Nu voiam s-o vadă Cantabile. Nu eram prea convins nici că ea ar trebui să-l cunoască pe Cantabile. Renata, cînd se uita la un bărbat care o interesa, avea un fel al ei de a-și desprinde foarte lent privirea de la el. Nu era un fapt de însemnătate. Ținea doar de educația ei. Fusesse inițiată în arta farmecului de mama ei, Señora. Deși cred că atunci cînd te naști cu ochi atît de frumoși, îți făurești singură metodele de atracție. În metoda ei de comunicare feminină, evlavlia și fervoarea jucau un rol important. Dar lucrul principal era că Rinaldo Cantabile ar fi văzut doar un crai bătrîn cu o puicuță tină și că ar

fi putut încerca să extragă unele avantaje din situația dată.

Doresc să fie limpede, totuși, că vorbesc ca o persoană care de curînd primise sau simțise lumina. Nu vreau să spun „Lumina cea mare“, ci o lumină înlăuntrul făpturii, un lucru greu de definit, mai ales într-un context ca acesta în care în prim plan apar atîtea obiecte acțiuni și fenomene iritante eronate stupide și amăgitoare. Și această lumină, indiferent cum ar putea fie ea descrisă, exista acum în mine ca un element real, ca însăși răsufllarea vieții. O experiență de scurtă durată, dar care dăinuise destul cît să fie convingătoare și, mai cu seamă, să-mi pricinuiască un soi de bucurie total irațională. Ba mai mult, latura mea isterică, grotescă, abuzivă, injustă, nebunia aceea în care am jucat de multe ori rol de participant conștient și activ, ba chiar și suferința își căpătaseră acum un element de contrast. Spun „acum“, dar știam de multă vreme ce era această lumină. Se părea că uitasem însă că în prima decadă a vieții mele cunoscusem această lumină, ba chiar știusem cum să o aspir în făptura mea. Dar acest precoce talent sau har sau inspirație, la care renunțasem de dragul maturizării sau al realismului (al simțului practic, al autoconservării, al luptei pentru supraviețuire) se furișase acum din nou în mine. Poate că zădărnicia obișnuitei autoconservări devenise prea evidentă pentru a mai putea fi negată. Conservare în ce scop ?

Pentru moment, Cantabile și Polly nu-mi acordau prea mare atenție. El o lămurea cum ar putea fi organizată o mică corporație menită să-mi protejeze veniturile. Vorbea despre „sistematizarea bunurilor posedate“, cu o grimasă cuibărită într-o singură parte a feței. În Spania, femeile din popor, cînd vor să-și arate disprețul, își dau un bobîrnac cu trei degete în obraz, și-și strîmbă fața într-o parte. Cantabile se schimonosea în același fel. Era vorba de a-mi feri averea de dușmani : Denise și avocatul ei, canibalul Pinsker, și poate chiar judecătorul Urbanovich în persoană.

— Am aflat din sursele mele că judecătorul ține hangul cucoanei. Cum putem ști dacă nu-i intră și lui ceva în buzunar ? Multe lucruri ciudate se întâmplă pe la răspîntii. Charlie, te-ai gîndit vreodată să te muți în Insulele Cayman ? Acolo e o nouă Elveție, să știi. Eu nu mi-aș mai încredința lozul în băncile elvețiene. Nu, ia-ți un apartament cu aer condiționat în Insulele Cayman. Fă-ți o provizie de deodorant anti-sudorific și du o viață fericită.

— Și de unde biștari pentru toate astea ? întrebă Polly. Îi are ?

— Asta nu știu. Dar dacă n-are bani, de ce vor să-l jupoaie de viu șnapanii ăia ? Și fără anestezie. Charlie, pot să te vîr într-o chestie grozavă ! Cumpără niște contracte pe termen, pentru plasarea mărfurilor de larg consum. Eu am dat lovitura cu ele.

— Ai dat lovitura pe hîrtie. Dacă individul ăla, Stronson, e corect, spuse Polly.

— Ce tot vorbești... Stronson ? Un multimilionar ! N-ai văzut ce căsoi are în Kenilworth ? Și pe perete diploma de marketing a Secției Comerciale de la Harvard ? Și-apoi, face afaceri pentru Mafia, și ăia nu se lasă tromboniți. Dacă ar fi numai de frica lor, și tipul s-ar menține la ordine. E absolut cușăr. E membru în Consiliul Bursei pentru produse de larg consum din America Centrală. În cinci luni mi-a dublat cei douăj' de mii de dolari pe care i-am investit. O să-ți aduc prospectele companiei lui. Oricum, Charlie n-are decît să miște un deget ca să facă o avere. Nu uita că a dat o dată o lovitură pe Broadway și a făcut un film care i-a adus bani cu ghiotura. De ce nu s-ar repeta figura ? Uită-te numai la maldărele de hîrtii care zac în jur. Toate manuscrisele și rahaturile astea pot să însemne bani căcălău. Pun pariu că pe-aici pe undeva zace o mină de aur. De exemplu, știu, Charlie, că tu și cu prietenul tău Von Humboldt Fleisher ați scris odată împreună un scenariu de film:

— Cine ți-a mai spus și asta ?

— Nevastă-mea cercetătoarea.

Am ris tare la auzul acestor cuvinte. Un scenariu de film !

— Mai ții minte ? întrebă Cantabile.

— Da, îmi aduc aminte. Și cum a aflat nevastă-ta de el ? De la Kathleen... ?

— De la doamna Tigler din Nevada. Lucy se află acum în Nevada ca să discute cu ea. E plecată de mai bine de-o săptămână, locuiește la ferma de agrement a acestei doamne Tigler. Conduce singură ferma.

— De ce, da' unde-i Tigler, a întins-o ?

— A întins-o de tot. A dat ortu' popii.

— A murit, zău ? Deci e văduvă. Biata Kathleen ! N-a avut noroc, săraca. Îmi pare rău de Kathleen.

— Și ea devine sentimentală când aude de tine. Lucy i-a spus că te cunosc și ți-a transmis complimente. Ai vreun mesaj pentru ea ? Vorbesc în fiecare zi cu Lucy la telefon.

— Cum a murit Tigler ?

— Împușcat într-un accident de vânătoare.

— Era de așteptat. Mare vânător. Pe vremuri a fost cowboy.

— Și-un pisălog de-ți seca mâțele ?

— Se prea poate.

— Deci l-ai cunoscut personal. Nu-l prea jalești, ha ? Tot ce spui e : „Biata Kathleen !” Ia zi, ce-i cu scenariul ăla pe care l-ai scris cu Fleisher ?

— Da, povestește-ne, interveni Polly. Despre ce era vorba ? O colaborare între două minți ca ale voastre... mamă !

— O aiureală. Lipsită de orice valoare. Odată, la Princeton, ne-am amuzat încropind un scenariu. O glumă de prost gust.

— N-ai vreo copie ? S-ar putea să fii ultimul care să-și dea seama de valoarea lui comercială, spuse Cantabile.

— Valoare comercială ? Zilele marilor succese bănești ale Hollywoodului au apus. S-a zis cu câștigurile exorbitante.

— Asta las' pe mine, zise Cantabile. Dacă am o marfă bună la mînă, știu eu cum s-o împing — producător, star, finanțare, tot tacîmul. Tu ai un vad bun, și numele lui Fleisher încă nu a fost dat uitării. Fă ca Lucy să-și publice teza, și-ai să vezi cum o să-i reînvie faima.

— Dar care-i subiectul? insistă Polly cea cu nas acvilin și parfumată, legănîndu-și alene picioarele.

— Trebuie să mă rad. Trebuie să-mi iau prinzul. Trebuie să mă duc la tribunal. Și aștept un prieten din California.

— Țasta cine mai e? întrebă Cantabile.

— Se numește Pierre Thaxter și edităm împreună o revistă intitulată „Arca”. Dealtfel, asta nu te privește...

Dar de bună seamă că-l privea, pentru că era un demon, o unealtă a inoportunării. Misiunea lui era să facă tărăboi, să mă abată din drum, să mă dezorienteze și să mă împingă să mă împotmolesc în mocirlă.

— Haide, povestește-ne despre film, ceru Cantabile.

— O să încerc. Doar ca să văd cum mă mai servește memoria. Povestea începe cu Amundsen, exploratorul polar, și cu Umberto Nobile. Pe vremea lui Mussolini, Nobile a fost ofițer de aviație, inginer, comandant de dirijabile, un viteaz. Prin o mie nouă sute douăzeci și ceva, el și cu Amundsen au întreprins o expediție la Polul Nord, și au zburat din Norvegia la Seattle. Dar erau rivali și au ajuns să se urască unul pe celălalt. În următoarea expediție, Nobile, susținut de Mussolini, a plecat singur. Numai că nava lui mai ușoară decît aerul s-a prăbușit prin Arctica și echipajul i s-a împrăștiat pe întinderile de gheață. Cînd Amundsen a aflat, a spus: „Camaradul meu Umberto Nobile — pe care-l detesta, băgați bine de seamă — e la strîmtoare. Îl voi salva!” Așadar a închiriat un avion francez și l-a încărcat cu echipament. Pilotul l-a avertizat că e supraîncărcat și n-o să zboare. „Ca *Sir Patrick Spens*”, îmi amintesc că i-am spus lui Humboldt.

— Care Spens?

— E o baladă, îl lămuri Polly. Și Amundsen a fost ăla care l-a întrecut pe Scott în expediția la Polul Sud.

Bucuros să se lase instruit de-o păpușă cultivată, Cantabile luă atitudinea patricianului căruia sclavii și șoarecii de bibliotecă îi furnizează neglijabilele informații istorice de care are nevoie.

— Pilotul francez l-a avertizat, dar Amundsen i-a răspuns : „Nu mă învăța tu pe mine cum se organizează o expediție de salvare.“ Și avionul a decolat, dar s-a prăbușit în mare. Toată lumea a pierit.

— Asta-i tot filmul ? Dar ce s-a întâmplat cu ăia rămași pe gheață ?

— Naufragiații de pe ghețuri au emis mesaje prin radio care au fost captate de ruși. Aceștia au trimis în căutarea lor un spărgător de gheață numit *Krassin*. Vasul a străbătut ghețurile și a salvat doi oameni, un italian și un suedez. Fuseseră însă trei supraviețuitori — unde e al treilea ? Explicațiile oferite de cei doi erau suspecte și italianul a fost bănuیت de canibalism. Medicul de la bord i-a făcut un tubaj gastric și a identificat la microscop țesuturi umane. A izbucnit un scandal monstru.

— Ce film poate să iasă din asta ? spuse Cantabile. Până aici e o idee dum-dum.

— Te-am avertizat.

— Da, și acum ești foc pe mine și scaperi scînteii. Ți spui că sînt un cretin în domeniul tău. N-am simț artistic și nu-s chemat să am o părere.

— Asta-i numai fundalul acțiunii, am continuat. Filmul, așa cum l-am conceput eu și cu Humboldt, începe într-un sat sicilian. Canibalul, pe care Humboldt și cu mine l-am botezat Signor Caldofreddo, e acum un bătrînel cumsecade care vinde înghețată, copiii îl îndrăgesc, și are o unică fiică, o frumusețe și o minune de fată. În satul lui nimeni nu-și mai amintește de expediția Nobile. Dar iată că apare un ziarist danez ca să-i ia bătrînului un interviu. Danezul scrie o carte despre expediția de salvare *Krassin*. Bătrînul îl înțilnește în taină și-i spune : „Lasă-mă în pace ! De cincizeci de ani am devenit vegetarian. Învîrt înghețata în puțină. Sînt bătrîn. Nu mă dezonoara la anii mei.

Găsește-ți alt subiect. Viața-i plină de întâmplări ne-bunești. N-ai nevoie de a mea. Doamne, fă ca robul tău să închidă ochii în pace !"

— Așadar, aici apare partea cu Amundsen și Nobile ? întrebă Polly.

— Humboldt îl admira pe Preston Sturges. I-a plăcut *Miracolul de la piriul Morgan* și *Marele McGinty*, cu Brian Donlevy și Akim Tamiroff ; ideea lui Humboldt era să-i implice pe toți : pe Mussolini, pe Hitler, ba chiar și pe papă.

— Cum așa, pe papă ? sări Cantabile.

— Papa i-a dat lui Nobile o cruce mare ca s-o înfigă la polul Nord. Noi vedeam filmul ca un vodevil și o farsă, dar cu elemente din *Oedip la Colona*. În vechime, cei care păcătuiau pătimăș și spectaculos dobindeau niște puteri magice și, când erau pe patul de moarte, aveau harul de a blestema și de a binecuvînta.

— Dacă intenționezi să faci o chestie umoristică, să-l lași pe papă deoparte, dispuse Cantabile.

— Strîns cu ușa, bătrînul Caldofreddo se miniază rău. Pune la cale un atentat la viața ziaristului. Desprinde un bolovan din coasta unui munte. Dar se răzgîndește, se aruncă peste stîncă și o oprește cu brațele, luptîndu-se s-o țină pînă cînd mașina ziaristului trece pe drumul de dedesubt. După asta, Caldofreddo suflă în cornul lui de vînzător de înghețată, îi adună pe toți cu mic cu mare în piața satului și face o mărturisire publică în fața consătenilor săi. Plîngînd, le destăinuie că e un canibal...

— Ceea ce, presupun, zădărnicește povestea de dragoste a fiicei lui, comentă Polly.

— Ba exact invers. Sătenii au ținut o consfătuire publică. Iubitul tinerei lui fiice a spus : „Gîndiți-vă la ceea ce mîncău străbunii noștri ! Ca maimuțe, ca animale inferioare, ca pești. Gîndiți-vă cu ce s-au hrănit de la începutul începuturilor. Și doar lor le datorăm existența noastră !"

— Nu, nu prea cred să aibă șanse, își dădu Cantabile cu părerea.

Le-am declarat că e timpul să mă rad, și amîndoi m-au însoțit în camera de baie.

— Nu, repetă Cantabile. Nu cred că se poate scoate ceva din el. Totuși, ai o copie ?

Am pus în priză aparatul de ras, dar Cantabile mi l-a luat din mînă. Apoi i s-a adresat lui Polly :

— Nu te așeza. Du-te de fierbe oul acela pentru prînzul lui Charlie. Du-te imediat, șterge-o la bucătărie ! Apoi, întorcîndu-se spre mine, adăugă : Mă rad eu mai întîii. Nu-mi place să folosesc aparatul cînd e încălzit. Temperatura altuia mă indispoune.

Își plimbă aparatul strălucitor și bîzîitor pe obraji, în sus și-n jos, trăgîndu-și pielea și mișcîndu-și maxilarul.

— Îți pregătește ea prînzul. Mișto fetiță, nu-i așa ? Ce părere ai despre ea, Charlie ?

— Zdrobitoare. Dă și semne de inteligență. Văd, după verigheta de pe mîna stîngă, că e măritată.

— Da, c-un scorțos care face reclame la televiziune. E tot timpul ocupat și nu-i niciodată acasă. Așa că o văd mult pe Polly. În fiecare dimineață, cînd Lucy pleacă la slujbă la Mundelein, sosește Polly și-i ia locul în patul meu. Văd că nu-ți place ce auzi. Dar să nu faci pe mironosița cu mine, că ți-au sfîrșit călcîiele cînd ai văzut-o și-ai încercat s-o dai gata, tot timpul ai făcut pe nebunu'. Ce, crezi că n-am înțeles parada asta suplimentară de la urmă ? Cînd ești între bărbați, n-o faci.

— Recunosc că-mi place să strălucesc în fața femeilor.

Își ridică bărbia cu mîna, ca să-și radă gîtul. Bulbul nasului palid era căptușit pe dinăuntru cu păr negru.

— Vrei să te culci cu Polly ?

— Eu ? E o întrebare teoretică ?

— Nu-i teoretică deloc. Tu mă servești pe mine, eu te servesc pe tine. Ieri ți-am făcut mașina chise-lită și te-am purtat prin tot orașul. Azi ne aflăm în alte raporturi. Știu că ai o prietenă drăguță. Dar indiferent cine e și la ce se pricepe, în comparație cu Polly

nu face doi bani. Alături de Polly îngălbenesc toate femeile.

— În cazul ăsta ar trebui să-ți mulțumesc.

— Asta înseamnă că nu vrei. Mă refuzi. Ia-ți aparatul de ras, am terminat.

Îmi trînti în palmă aparatul încălzit. Apoi se îndepărtă de chiuvetă și se sprijini de zidul sălii de baie, ținîndu-și brațele încrucișate la piept și un picior rezemat pe vîrf. Îmi spuse :

— Nu faci bine că mă respingi.

— De ce ?

Fața lui, intens incoloră, radia o palidă fierbințeală.

— Există o figură pe care am putea-o face în trei.

— Încetează cu propunerile astea dezgustătoare ! Nu mă amesteca în circurile tale sexuale !

Mi-a aruncat o privire ucidătoare, dar nici că m-aș fi putut sinchisi mai puțin. În ceea ce privește tendințele criminale singeroase, i-o luaseră mulți alții înainte : Denise și Pinsker, Tomchek, tribunalul, și Secția de Verificări a Veniturilor.

— Doar n'oi fi un puritan, continuă Cantabile îmbufnat. Dar dîndu-și seama de dispoziția mea, schimbă subiectul : Amicul tău, George Swiebel, vorbea în seara aia la pocher de o mină de beriliu în Africa de Est — ce-i beriliul ăsta ?

— Se folosește în aliajele tari pentru navele spațiale. George pretinde că are prieteni în Kenya...

— O, niște gagici din junglă care-i vînd ponturi. Pun rămășag că-s picate în fund după el. E un tip zdravăn și omenos. Dar ca om de-afaceri, pun rămășag că nu face doi bani. Mai bine țin-te de Stronson și de produsele de larg consum. Stronson e un tip subțire. Știu că nu-ți vine a crede, dar încerc să-ți vin în ajutor. La tribunal au de gînd să te facă bucăți. Spune-mi, ai pus deoparte ceva bani ? Nu se poate să fii chiar atît de găgăuță să n-o fi făcut. Ai vreo rezervă pe undeva ?

— Nici prin cap nu mi-a trecut.

— Adică vrei să mă faci să cred că n-ai în cap altceva decât îngeri pe scări cerești și spirite nemuritoare? Da' vād eu din felul cum trăiești că nu-i așa. Mai întâi de toate, ești un spilcuit. Îți cunosc croitorul. În al doilea rînd, ești mare crai...

— Ți-am vorbit în noaptea aia și de spiritele nemuritoare?

— Ba bine că nu. Ziceai că sufletul după ce pătrunde dincolo de porțile morții — acumă te citez pe tine — se destinde și privește îndărăt, la lumea pămînteană. Charlie, azi dimineată mi-a trăsnit prin cap o idee în legătură cu tine — închide ușa. Haide, închide ușa! Ascultă-mă, am putea să simulăm o răpire, să răpim pe unul din copiii tăi. Tu plătești răscumpărarea, și eu depun banii pe numele tău în Insulele Cayman.

— Ia arată-mi arma aia de care mi-ai vorbit, am spus.

Mi-a dat revolverul și l-am îndreptat spre el, declarîndu-i :

— Încearcă una ca asta, și-l folosesc pe pielea ta.

— Lasă pistolul jos. A fost numai o idee. Nu-ți ieși din fire !

Am scos gloanțele și le-am aruncat în coșul de hîrtii, înapoîndu-i revolverul descărcat. Faptul că ajunsese să-mi facă asemenea propuneri era, recunosc, vina mea. Arbitrarul poate deveni jucăria de răsfaț a raționalului. Cantabile părea să realizeze că era arbitrarul meu de joacă. Și, într-un anumit sens, se preta. Poate că e mai bine să fii un arbitrar de răsfaț decât un simplu zărghit. Dar, reprezentam eu oare *raționalul* ?

— Ai dreptate, ideea cu răpirea copilului e prea bătătoare la ochi, urmă el. Dar ce-ai zice să urmărim pista judecătorului ? În fond, un judecător districtual trebuie să fie reales prin vot secret. Judecătorii fac politică, și e bine să ții seama de lucrul ăsta. Există unii trepăduși care se pricep să-i aranjeze să iasă sau să nu iasă la vot. Pentru treizeci — patruzeci de mii, aş putea stabili ca omul potrivit să aibă o convorbire particulară cu judecătorul Urbanovich.

Am suflat în aparatul de ras ca să îndepărtez minusculele firicele de barbă.

— Nici asta nu-ți place ?

— Nu.

— Poate că partea adversă l-a și cumpărat. De ce să fii atât de gentleman ? Parcă te-a prins un fel de paralizie. Ești absolut ireal. Într-o vitrină de muzeu, acolo ți-e locul. Cred c-ai căzut în cap când erai mic. Dacă ți-aș spune : „Lichidează totul și pleacă în străinătate,” ce mi-ai răspunde ?

— Ți-aș spune că nu aș părăsi Statele Unite numai din cauza banilor.

— Asta cred. Nu ești un trădător. Ți iubești țara. Numai că nu ești apt să posezi bani. Poate că partea adversă ar trebui într-adevăr să ți-i ia. Oamenii ca președintele și alții pretind că sînt americani get-beget cinstiți și curați, decupați din „The Saturday Evening Post”. Au fost cercetași, au vindut ziare în zorii zilei. Dar nu-s decît niște falsuri. Adevăratul american e un năuc ca tine, un îmbuibat de carte din West Side Chicago. Tu ar trebui să fii la Casa Albă.

— Cu asta înclin să fiu de acord.

— Ți-ar plăcea serviciul secret de protecție.

Cantabile deschise ușa camerei de baie, ca s-o verifice pe Polly. Nu trăgea cu urechea. O închise din nou, și mi se adresa cu glas scăzut :

— Ce-ar fi să cădem la o învoială în ce-o privește pe nevastă-ta ? Vrea luptă ? Să i-o oferim. În orice moment ar putea avea loc un accident de mașină. Ar putea să moară în stradă. Ar putea fi îmbrîncită în fața trenului, sau tirată într-o alee întunecoasă și înjunghiată. În dreapta și-n stînga dai peste derbedei maniaci care le fac de petrecanie femeilor ; așa că, cine ar putea ști ? Ea vrea să sugă și viața din tine — dar ce-ar fi să moară ea ? Știu c-ai să spui nu, așa că ia-o ca o glumă — Cantabile Nebunu' — un clovn.

— Sper că glumești.

— Nu vreau decît să-ți reamintesc că, la urma urmei, ne aflăm la Chicago.

— Nouăș'opt la sută din viață e un coșmar, și crezi că am de gînd să-l rotunjesc la sută-n sută ? Țin să fiu convins c-ai glumit. Îmi pare rău că n-a auzit și Polly. Bine, apreciez interesul tău pentru bună-stărea mea. Dar nu-mi mai oferi și alte sugestii. Și, Cantabile, nu-mi face un oribil dar de Crăciun. Îți risipești proiectele, ca să produci o impresie dinamică. Dar înce-tează cu ofertele criminale, înțelegi ? Dacă mai aud un singur cuvînt, te dau pe mîna brigăzii de investiga-re a crimelor.

— Calmează-te ! Nu mișc un deget. Am vrut doar să-ți înfățișez toată gama de posibilități. Nu strică să le treci în revistă. Îți limpezește capul. Doar nu te îndoiești, nătăfleteule, că ea ar fi încîntată să te știe mort.

— N-am idee de așa ceva.

Mințeam. Denise îmi declarase acest lucru cu gura ei. Într-adevăr, meritam să mi se servească asemenea mostră de conversație. Mi-o atrăsesem singur. Eu mi-am destelenit și tăiat drum în lume culegînd dezamăgire după dezamăgire. De ce natură erau dezamă-girile mele ? Aveam, sau presupuneam că am, necesi-tăți și percepții de ordin shakespearean. Dar aspira-țiile mele atingeau numai sporadic acest nivel înalt. Așa încît mă trezeam, ca acum, privind în ochii de lunatic ai lui Cantabile. Ah, viața mea elevată ! În tinerețe credeam că simplul fapt de a fi un intelectual îți asigură o viață elevată. Din acest punct de vedere, eu și Humboldt ne asemănăm de minune. Și el ar fi respectat și admirat erudiția, raționalitatea, forța ana-litică a unui om ca Richard Durnwald. Pentru Durn-wald, unica viață cutezătoare, pasionantă, bărbătească, era viața gîndirii. Fusesem de acord cu el, dar acum îmi schimbasem părerea. Hotărîsem să ascult de glasul spiritului meu care-mi vorbea dinăuntru, din propriile mele adîncuri, și glasul acesta îmi spunea că în natură există și trupul meu, și că acest trup sînt tot eu. Eram legat de natură prin trupul meu, care însă nu mă con-ținea în întregime.

Din cauza acestui fel de idei mă găseam acum pironit sub privirea lui Cantabile. Mă examina. Și părea în același timp afectuos îngrijorat amenințător represiv ba chiar fatal.

I-am spus :

— Cu ani în urmă, în revistele umoristice apărea un personaj comic, numit Ambrose Disperatul. Asta era înainte de a te fi născut tu. Nu face acum cu mine pe Ambrose Disperatul. Dă-mi drumul să ies.

— Mai stai un minut. Ce se aude cu teza lui Lucy ?

— Dă-o-n mă-sa de teză !

— Peste câteva zile se întoarce din Nevada.

Nu i-am răspuns. Peste câteva zile aveam să mă aflu în siguranță în străinătate — departe de zănaticul ăsta, deși, probabil, printre alții la fel de trăsniți.

— Încă ceva. Dacă vrei să te aranjezi cu Polly, trebuie s-o faci numai prin mine. Exclusiv. Nu încerca să lucrezi pe cont propriu.

— Fii pe pace, i-am răspuns.

A mai rămas în camera de baie. Bănuiesc că-și aduna gloanțele din coșul de hîrtii.

Polly imi pregătise iaurtul și oul fiert.

— Ți dau un sfat, îmi spuse, nu te lansa în afacerea cu produse de larg consum. Și-a pierdut și cămașa de pe el.

— Și știe ?

— Tu ce părere ai ?

— Atunci încearcă să atragă noi investiții ca să-și mai recupereze din pierderi ?

— N-aș putea să-ți spun. Asta mă depășește, răspunse Polly. E un personaj foarte încîlcit. Ce-i medalia asta frumoasă de pe perete ?

— Decorația mea franceză, înrămată de prietena mea. Se ocupă cu decorațiuni interioare. De fapt, medalia e un fel de păcăleală. Decorațiile importante au panglică roșie, nu verde. Mi-au dat medalia care se conferă crescătorilor de porci sau celor care inventează un nou tip de ladă de gunoi. Anul trecut un francez mi-a spus că panglica mea verde trebuie să fie gradul cel mai de

jos al Legiunii de Onoare. De fapt, nici nu mai văzuse pînă atunci o decorație cu panglică verde. Gîndea că s-ar putea să fie „Meritul Agricol“.

— Foarte urît din partea lui să-ți spună așa ceva, aprecie Polly.

Renata a fost punctuală, și a oprit motorul vechiului ei Pontiac galben, gata să-l pornească din nou. Am dat mîna cu Polly și i-am spus lui Cantabile : „Pe curînd“. Nu i-am prezentat Renatei. Amîndoi au încercat cît au putut să se uite bine la ea, dar am intrat în mașină, am trînit portiera, și i-am spus : „Pornește !“. Iar ea a pornit. Calota pălăriei mari a Renatei atîngea tavanul. Era din fetru de culoarea amețistului, cu o cupă gen secolul al șaptesprezecelea, așa cum vezi în portretele lui Frans Hals. Renata purta părul lung, lăsat pe umeri. Preferam cînd îl strîngea într-un coc, care-i punea în valoare linia gîtului.

— Cine-s amicii ăia și de ce atîta grabă ?

— Țsta-i Cantabile, cel care mi-a distrus mașina.

— Zău ? Păcat că n-am știut. Și ea e nevastă-sa ?

— Nu, nevastă-sa e plecată din oraș.

— V-am observat cînd ați trecut prin hol. Ea-i un animal clasa-ntii. Și el i-un tip bine.

— Murea să te cunoască — te-a mîncat din ochi, pe fereastră.

— Și ce te supără ?

— Tocmai s-a oferit să-i facă de petrecanie lui Denise, de dragul meu.

— Ce ? strigă Renata rîzînd.

— Un asasin cu plată, un intermediar ; mi-a propus o învoială. Toată lumea cunoaște acum acest argou.

— Cred c-o făcea pe nebunu'.

— Sînt convins. Pe de altă parte însă, uite că Mercedesul meu zace acum la atelier.

— Nu că Denise n-ar merita-o, preciză Renata.

— E o pacoste pe capul omului, asta-i drept, și întotdeauna m-am amuzat citînd cum bătrînul domn Karamazov, cînd a auzit că nevastă-sa și-a dat duhul, a

țișnit în stradă strigînd : „A crăpat, căteaua !“ Dar Denise — continuă Citrine, lectorul universitar — este o personalitate comică, nu tragică. Și-apoi, nu-i nevoie să moară ca să-mi facă plăcere mie. Lucrul cel mai important sînt fetițele, și ele au nevoie de mamă. Oricum, e idiot să auzi oamenii vorbind despre a ucide, crimă, a muri, moarte — habar n-au despre ce vorbesc. Nu există un om la zece mii care să înțeleagă cel mai elementar lucru despre moarte.

— Ce crezi c-o să se întîmple azi la tribunal ?

— Ca de obicei. Or să mă ia cu asalt, cum obișnuiam să spunem la școala primară. Eu voi întruchipa demnitatea umană, și ei or să mă sfișie în bucăți.

— E musai să joci comedia demnității ? Tie-ți rămîne demnitatea-n gît și ei rîd de se prăpădesc. Dacă-ai găsi vreo modalitate ca să le dai în cap, ce bine-ar fi..! Uite-o în colț pe clienta mea. Nu-i ca gorila care zvîrle afară bețivii din barurile de noapte ? N-ai nevoie să iei parte la conversație, de-ajuns că mă pisează și mă stoarce pe mine. N-ai decît să te detașezi și să meditezi. Dacă nu se hotărăște nici azi să cumpere stofa de mobilă, îi tai gîtul.

Imensă și parfumată, îmbrăcată în mătase neagră cu alb, cu buline mari pe sîni (pe care puteam și reușeam să-i vizualizez), Fannie Sunderland intră în mașină. M-am retras pe bancheta din spate, atrăgîndu-i atenția asupra găurii din podea, acoperită cu o placă pătrată de cositor. Mostrele grele cărate de fostul soț al Renatei, agent de plasare, găuriseră podeaua de metal a Pontiacului.

— Din nefericire, i se adresează Renata, Mercedesul nostru e la reparat.

Disciplina mintală pe care mi-o impusesem de curînd, și ale cărei efecte salutare începusem să le simt, pornea de la premisele : stabilitate echilibru seninătate. Îmi spuneam acum : „Seninătate, seninătate“, așa cum pe terenul de joc îmi spuneam : „Dansează, dansează, dansează !“ Și metoda dădea întotdeauna unele rezultate. Voința este o curea de legătură între suflet și

lumea așa-cum-este. Prin voință, sufletul se eliberează de diversiuni și de visuri. Dar cînd Renata îmi ceruse să mă detașez și să meditez, urmărise să fie răutăcioasă. Mă împunea mereu în legătură cu Doris, fiica doctorului Scheldt, antroposoful al cărui discipol fusesem. Renata era teribil de geloasă pe Doris, „copilița-tîrfă“, cum o numea. „Las' că știu eu, abia aștepta să-ți sară în pat.“ Dar nu fusese decît vina Renatei, și-o făcuse cu mîna ei. Ea și cu maică-sa, Seņora, hotărîseră într-o bună zi că mi se cuvenea o lecție. Pur și simplu mi-au trîntit ușa-n nas. Într-o seară, cînd m-am dus acasă la Renata fiind invitat la cină, am găsit ușa încuiată. Altcineva se afla la ea. Timp de cîteva luni am fost prea doborît ca să locuiesc singur. M-am mutat la George Swiebel și dormeam la el pe-o canapea. Mă trezeam noaptea brusc, într-un acces de plîns, deșteptîndu-l uneori din somn pe George care venea și aprindea o lampă, în pijamaua lui boțită din care îi ieșeau picioarele voinice. Făcea următoarea remarcă bine cum-pănită :

— Un om de peste cincizeci de ani, care se frînge de durere și plînge pentru o fată, este un om căruia eu îi port respect.

Îi răspundeam :

— Pe' dracu ! Ce tot vorbești ! Sînt un cretin. E o rușine ca cineva să se poarte în halul ăsta.

Renata se încurcase cu un tip numit Flonzaley...

Dar mi-o iau înainte mie însumi. Ședeam în spatele celor două femei parfumate care sporovăiau. Am cotit în strada Patruzeci-și-șapte, hotarul dintre magazinele Kenwood ale bogaților și Oakwood ale săracilor ; am trecut prin fața cîrciumii căreia i se retrăsese brevetul pentru că un individ fusese omorît acolo cu douăzeci de lovituri de cuțit pentru opt dolari. La așa ceva se gîndea Cantabile cînd vorbea despre „derbedei maniaci“. Unde era victima ? O îngropaseră. Cine era ? Nimeni n-ar fi putut spune. Și acum alții treceau pe acolo în automobile, privind cu nepăsare, continuînd să se gîn-

dească la un „Eu”, la trecutul și perspectivele acestui „Eu”. Dacă aceasta nu însemna altceva decît un egoism ridicol, un soi de iluzie că poți amăgi soarta, o ocolire a realității mormîntului, atunci poate că merita osteneala. Dar asta rămînea de văzut.

George Swiebel, acest adept al vitalității, găsea că e un lucru minunat ca un bărbat mai în vîrstă să ducă încă o viață activ erotică și intens emoțională. Eu nu eram de acord cu el. Dar cînd Renata m-a chemat la telefon plîngînd și mi-a spus că n-a ținut niciodată la Flonzaley și că mă voia înapoi, am murmurat : „O, slavă ție Doamne, slavă ție Doamne !” și am alergat într-un suflet la ea. Asta a pus capăt domnișoarei Doris Scheldt, pe care o îndrăgisem tare. Dar a îndrăgi nu-i de-ajuns. Eu eram un bărbat obsedat de nimfe, o persoană cu dorințe frenetice. Poate că dorințele mele nu specificau nimfe cu orice preț. Dar orice ar fi cerut, o femeie ca Renata le stîrnea cumplit. Femeile nu o plăceau. Unele spuneau că e vulgară. Poate să fi fost, dar era și superbă în același timp. Și trebuie ținut seama de unghiul strîmb și drumul pieziș pe care trebuie să-l urmeze razele iubirii pentru a atinge o inimă ca a mea. De la partida de pocher a lui George Swiebel, la care băusem atîta și devenisem atît de limbut, mă alesesem cu o idee folositoare : pentru un picior netipic, ai nevoie de un pantof netipic. Și cînd, pe lîngă faptul că ești netipic mai ești și fastidios — ei bine, găsește-ți atunci ceva pe măsură. Dar mai există oare vreun picior tipic ? Vreau să spun că la noi se pune atîta accent pe erotism, încît toate excentricitățile sufletului se revarsă în picior. Efectele sînt distorsionate, carnea ia asemenea proporții abundente, încît nimic n-o mai încape. Iată ce diformitate s-a extins asupra dragostei, or dragostea e o forță care nu ne poate lăsa în pace. Nu poate, pentru că ne datorăm însăși existența unor acte de dragoste săvîrșite anterior nouă ; deci sufletul nostru are o permanentă datorie față de dragoste. Acesta este punctul meu de vedere. Însă interpretarea dată de Renata, care avea stofă de astrolog, era că numai zodia sub care

mă născusem purta toată vina necazurilor mele. În viața ei nu întâlnise un produs al zodiei gemenilor mai divizat, mai sucit, mai apt să sufere, mai incapabil de a se aduna.

— Nu zîmbi cînd îți vorbesc despre stele. Știu că pentru tine eu nu sînt decît o frumoasă imbecilă, o muiere proastă. Ți-ar plăcea să fii fata visurilor tale *Kama Sutra*¹.

Dar nu zîmbisem din cauza spuselor ei. Zîmbisem numai pentru că eram obligat să citesc orice referire la tipul „gemeni“ din literatura astrologică a Renatei, care nu era prea corectă. Una dintre cărți însă mă impresionase în mod special : vorbea despre zodia gemenilor ca despre o moară mintală în care sufletul este tocat și măcinat. Cit despre faptul că ea ar fi fost fata mea *Kama Sutra*, trebuie să spun că era o femeie splendidă, dar nicidecum relaxată și nestingherită în viața erotică. Uneori era tristă și tăcută și vorbea despre „handicapurile“ ei.

Vineri urma să plecăm în Europa, cea de-a doua călătorie a noastră în acest an. Existau anumite serioase rațiuni personale pentru aceste escapade europene. Și dacă n-aș fi putut oferi unci tinere femeii matura mea înțelegere, atunci ce altceva aveam de oferit ? Întîmplător, însă, problemele ei mă interesau realmente și o compătimeam din toată inima.

Totuși, bunul simț mă obliga să încerc a vedea lucrurile cu ochii celorlalți : un libidinos bătrîn și amărit care plimbă prin Europa o cocotă hrăpăreață, ca s-o distreze. Îndărătul acestor aspecte, pentru a întregi imaginea clasică, se afla bătrîna mamă care clocea planuri, Señora, profesoară de spaniolă comercială la o școală de secretare de pe State Street. Señora era o femeie cu un anumit farmec, una din persoanele acelea care prosperează în Midwest pentru că sînt străine și sărace cu duhul. Frumusețea Renatei nu era moștenită de la ea. Din punct de vedere biologic și evoluționist,

¹ Manual hindus de dragoste, scris în secolul al VIII-lea.

Renata era perfectă. Asemenea unui leopard sau unui cal de curse, era „un animal de rasă” (vezi Santayana, *Sensul Frumuseții*). Misteriosul ei tată (și călătoriile noastre în Europa aveau de scop tocmai descoperirea acestuia), trebuie să fi fost unul dintre vestiții atleți de odinioară, cei care îndoiau bare de oțel, sau trăgeau o locomotivă cu dinții, sau țineau în spinare douăzeci de oameni călare pe o scîndură; o mare figură masculină, model pentru Rodin. Cît despre Seņora, cred că de fapt era unguroaică la origine. Cînd istorisea povești de familie, o puteam urmări cum le transplanta din Balcani în Spania. Eram convins că-i înțeleg toate resorturile, și îmi justificam această pretenție cu o foarte ciudată rațiune: anume că reușisem să înțeleg și cum funcționa mașina de cusut Singer a mamei mele. La vîrsta de zece ani demontasem mașina piesă cu piesă, și apoi o montasem la loc. Apeși pedala de oțel. Aceasta acționează cureaua de transmisie și acul începe să salte în sus și-n jos. Dai la o parte o placă netedă de metal și te uiți înăuntru la alcătuirea complicată a pieselor mici, care degajă un miros de ulei de mașină. Pentru mine Seņora era o persoană cu o alcătuire complicată și mirosea vag a ulei. În ansamblu, asociația era pozitivă. Dar unele piese mărunte lipseau din mintea ei. Acul sălta în sus și-n jos, pe bobină era ață, și totuși cusăturile nu se prindeau.

Cea mai normală dintre funcțiile Seņorei era instinctul matern. Făurea multe planuri pentru Renata. Acestea erau extravagante în ce privește aspirațiile îndepărtate, dar practice în țelurile lor imediate. Investise mult în formarea Renatei. Cred că cheltuisese o avere pe ortodentii! Cu rezultate extraordinare. Era un privilegiu s-o vezi pe Renata deschizînd gura, și cînd glumea cu mine și rîdea cu poftă, eram uluit de admirație. Tot ce putuse face maică-mea pentru dinții mei, în zilele de ignoranță din trecut, era să învelească într-o flaneu un capac de la soba cu cărbuni sau să umple un săculeț de tutun Bull Durham cu boabe de hrișcă uscate și încinse, și să mi le lipească de fălci cînd mă

dureau măselele. De aci, respectul meu pentru dantura aceea superbă. Pentru o fată robustă ca ea, Renata avea o voce fragilă. Când rîdea, părea să-și ventileze întreaga făptură. Își ridica părul legîndu-l cu cîte o fișie de mătase, dezgolind o ceafă admirabil de grațioasă și de feminină, și avea un mers, ah ce mers avea ! Nu-i de mirare că maică-sa nu voia s-o lase să-și irosească farmecele pe mine, cu obrajii mei căzuți și cu medalia mea franceză. Dar din moment ce Renata avea o slăbiciune pentru mine, zicea ea, de ce să nu întemeiem un cămin ? Cu asta Señora era de acord. Renata mergea pe treizeci de ani, era divorțată, și avea un băiețuș drăguț, Roger, care mi-era foarte drag. Bătrina (ca și Cantabile, dacă stau să mă gîndesc) îmi cerea să cumpăr un apartament în partea de nord a orașului. Pe ea însăși se omitea de bună voie din toate aceste aranjamente :

— Am nevoie să fiu singură. Am și eu niște *affaires de coeur*. Dar, adăuga Señora, Roger trebuie să crească într-o casă în care să existe o prezență masculină.

Renata și Señora culegeau articole despre căsătorii în care exista mare diferență de vîrstă între soți. Îmi trimiteau tăieturi de ziar despre soți bătrîni și interviuri cu soțiile lor. Într-un singur an îi pierduseră pe Steichen, Picasso și Casals. Dar îi mai aveau încă pe Chaplin, pe senatorul Thurmond și pe judecătorul Douglas. Ba Señora nu se sfia să culeagă din rubricile de igienă sexuală din „News“ observații științifice privind îmbătrînirea.

Pină și George Swiebel îmi spunea :

— Poate că e spre binele tău. Renata vrea să se statornicească. A zburat destul și a văzut destule. Și-a făcut plinul. Acum s-a copt.

— Mă rog, în orice caz, nu-i una din acele *noli me tangerine*, răspundeam eu.

— Gătește bine. E plină de viață. Are plante și bibelouri și ține luminile aprinse, în bucătărie oala fierbe și-n casă cîntă muzică. Ia foc în vecinătatea ta ? Tremură cînd pui mîna pe ea ? Ferește-te de femeile

seci, cerebrale. Cu tine trebuie să vorbesc deschis, altfel ești în stare să oscilezi ca un pendul. Și-o să cazi iar în plasa unei femei care-o să pretindă că împărtășește preocupările tale spirituale și înțelege aspirațiile tale înalte. Genul ăsta de femeie ți-a scurtat viața o dată. Dacă mai încerci încă o dată, chiar că-ți poți lua lumea-n cap. Și, oricum, știu c-o dorești pe Renata.

E cert c-o doream. Îmi vine greu să nu vorbesc despre ea. Îmbrăcată cu pălăria și mantoul de blană, conducea Pontiacul, iar piciorul întins era mulat de ciorapi colanți cu fir de lamé în țesătură, cumpărați într-o butică specială pentru lumea teatrului. Emanatiile ei personale aveau efect pînă și asupra pieilor de animale din care era croit mantoul. Acestea nu numai că-i înveșmîntau trupul, dar erau prezente acolo, vibrante. Din acest punct de vedere se crease o similitudine. Și eu eram vibrant prezent. Da, o doream pe Renata. Mă ajuta să-mi consum ciclul meu pămîntesc. Avea ea momentele ei iraționale, dar știa să fie și bună. Ce-i drept, din punctul de vedere al tehnicii carnale era ațîțătoare și deprimantă în același timp, pentru că, dacă o consideram ca material conjugal, nu puteam să nu mă întreb unde își însușise atîta cunoaștere și dacă-și luase diploma o dată pentru totdeauna. În plus, legătura noastră mă împingea la gînduri vane și lipsite de demnitate. Un oftalmolog îmi spusese la club că, printr-o simplă incizie, aș putea scăpa de pungile de sub ochi. „E pur și simplu o hernie a unor mușchi minusculi“, m-a asigurat doctorul Klosterman și mi-a descris în ce constă operația plastică și cum o să fie desprinsă pielea și apoi îndesată la loc. A ținut să mă mai asigure că aveam o cantitate mare de păr la ceafă, care ar putea fi transplantat în creștet. Senatorul Proxmire își făcuse asemenea operație și, un timp, purtase un turban la întrunirile de la senat. Cerase apoi să i se ramburseze onorariul plătit, dar fusese respins de Secția de Verificare a Veniturilor — oricum, încercarea moarte n-are. Am chibzuit asupra acestor sugestii, și mi-am dat seama că trebuie să pun punct

tuturor nebuniilor. Va trebui să-mi concentrez întreaga atenție asupra problemelor majore și teribile care mă asasinău de zeci de ani. Și-apoi, să zicem că se poate face ceva pentru creștetul capului, dar ce te faci cu ceafa? Chiar dacă mi-ar fi aranjat pungile de sub ochi și părul pe chelie, rămânea ceafa. Cu puțin timp în urmă încercasem la „Saks” un pardesiu fantezi, cadrilat, și când m-am privit în oglinda triplă, am văzut ce fisurată și adânc crestată era pielea pe porțiunea dintre urechi.

Totuși am cumpărat pardesiul. Renata îmi ceruse să-l iau, și îl purtam în această dimineață. Când am coborât la tribunalul districtual, mătăhăloasa doamnă Sunderland a exclamat: „Mamă, ce pardesiu țipător!”

Pe Renata o întâlnisem prima oară chiar în acest zgîrie-nori, noul imobil al tribunalului, când îmi făceam datoria de jurat.

Existase totuși între noi și o legătură anterioară, indirectă. Tatăl lui George Swiebel, bătrînul Myron, l-a cunoscut pe Gaylord Koffritz, fostul soț al Renatei. Cei doi avuseseră o întâlnire neobișnuită la baia de aburi de pe strada Diviziei. George îmi povestise totul.

Tatăl lui George era un om simplu și modest. N-avea altă pretenție decît să trăiască veșnic. George își trăsese seva direct din vitalitatea lui. O moștenise de la Myron, la care se manifesta însă sub o formă mai primitivă. Myron pretindea că își datora longevitatea căldurii încinse și aburilor, pînii negre cu ceapă crudă whisky-ului Bourbon scrumbiilor cîrnașilor cărților de joc biliardului curselor de cai și femeilor.

În sala de aburi, cu băncile ei de lemn, cu bolovanii sfîrșiitori și gălețile cu apă de la gheață, vederea îți era considerabil distorsionată. Vedeai din spate o siluetă subțire cu fese mici și aveai impresia că e un copil — deși nu veneau copii aici — pentru ca din față să descoperi un moșulică împurpurat și închircit. Papă Swiebel, proaspăt ras și arătînd din spate ca un băiețandru, a întîlnit la baia de aburi un tip bărbos, și din cauza

bărbii perlate de stropi l-a luat pe acesta drept un om în vîrstă. De fapt era un bărbat la vreo treizeci de ani și foarte bine clădit. S-au așezat împreună pe treptele de lemn, două trupuri imbrobonite de sudoare, și papă Swiebel l-a întrebat : „Cu ce te ocupi ?“

Bărbosul nu prea avea chef să-l lămurească. Însă papă Swiebel îl tot trăgea de limbă. Ceea ce nu s-ar fi convenit. Acest fapt era, în jargonul dement al intelectualilor, contrar „ethos-ului“ locului respectiv. Aici, ca și la Clubul Central, nu se discuta despre afaceri. Lui George îi plăcea să spună că baia de aburi era ea un ultim refugiu într-o pădure în flăcări, în care jivinele sălbatice respectă un armistițiu, iar legea colților și ghearelor e suspendată. Cred că luase ideea din Walt Disney. Ceea ce voia să sublinieze, însă, era că nu se cădea să-ți practici meseria sau să faci reclamă în timp ce fierbeai în aburi. Papă Swiebel se făcuse vinovat și-și recunoscuse vina :

— Părosul ăla n-avea chef de vorbă. Eu l-am împins. Așa că mi-am făcut-o singur.

Cînd oamenii sînt despuiați ca troglodiții epocii de piatră din grottele Adriaticei, și stau laolaltă muiați de umezeală și roșii ca un apus de soare în ceață, și cînd, cum s-a întîmplat în cazul în speță, unul dintre ei are o barbă deasă castanie și licăritoare, iar ochii întîlnesc alți ochi prin aburi și rîuri de sudoare, lucruri stranii pot să capete glas. A reieșit că străinul era agent de plasare în branșa „cripte, morminte și mausoleuri“. Cînd papă Swiebel auzi una ca asta, nu mai știu cum să dea îndărăt. Dar era prea tîrziu. Cu sprîncele arcuite, dinții albi și buzele însuflețite prin stufoasa blană a bărbii, omul vorbi :

— Ai luat măsuri să-ți aranjezi din timp locul ultimului repaos ? Ai un loc de veci al familiei ? Dar ți-ai procurat un loc ? Nu ? Cum așa ? Îți poți permite asemenea neglijență ? Dar ai măcar idee cum or să te îngroape ? Extraordinar ! Ți-a vorbit cineva vreodată de condițiile din noile cimitire ? Cum așa, dar nu-s decît

niște păduchernițe. Moartea cere demnitate. Or, acolo nu e decît crîncenă exploatare. Se petrece una dintre cele mai vaste escrocherii de terenuri. Or să te tragă pe sfoară. N-or să-ți dea numărul statutar de metri pătrați. Înseamnă să zaci chircit pentru eternitate. O feroce lipsă de respect. Dar știi cum e cu politica și cu bisericuțele. Mari și mici, toți sînt puși numai pe jecmăneală. Într-o zi o să aibă loc o anchetă și o să se lase cu mare scandal. Or să între mulți la zdup. Dar pentru morți o să fie prea tîrziu. Doar n-or să se apuce să te dezgroape și să te înmormînteze din nou. Așa c-ai să continui să zaci acolo înfășurat într-un giulgiu prea scurt. Cinchit ca o broască. Ca puștii din taberele de vară care-și fură unul altuia păturile. Cu genunchii la gură, printre alte sute de mii de cadavre. într-un stup al morții, bătătorit. N-ai și tu dreptul să te întinzi în toată lungimea ? Și nu-ți dau voie nici să-ți pui piatră de mormînt. Numai o placă de alamă cu numele și anii. Și pe urmă vin cu mașinile de tuns iarba. Folosesc cositoare cu motor. Ar putea la fel de bine să te îngroape într-un teren public de golf. Lamele mașinii macină literele de pe plăcile de alamă. Foarte curînd se tocesc de tot. Nici măcar nu mai poți fi localizat. Copiii tăi nu-ți mai găsesc mormîntul. Ești pierdut pe vecie...

— De-ajuns ! strigă Myron.

Dar individul nu se lăsa :

— Ei, dar într-o criptă e altă viață ! Și nici nu costă atîta cît ți-ai închipui. Acum se construiesc din prefabricate, dar după cele mai frumoase modele, de la mormintele etrusce pînă la Bernini sau la Louis Sullivan — *art nouveau*. Oamenii se dau în vînt după *art nouveau*. Plătesc mii de dolari pentru o lampă Tiffany sau o plafonieră. Prin comparație, o criptă din prefabricate, *art nouveau*, e de-a dreptul ieftină. Și-apoi ești izolat de gloată. Te afli pe proprietatea ta. Doar n-ei fi vrînd să fii imobilizat pentru eternitate într-un ambuteiaj de circulație sau într-o înghesuială de metrou la orele de vîrf ?

Papă Swiebel spunea că Gaylord Koffritz părea foarte sincer și că prin aburi deslușea numai un chip bărbos, plin de respect, înțelegător și preocupat — un expert, un specialist, cu o minte deschisă, sensibilă. Dar implicațiile lui erau nimicitoare. Viziunea a pus stăpânire și pe mine — moarte tulburată sub glia fără de copaci, și alama fără lustru a plăcii cu numele, fără de nume. Koffritz asta, cu diabolica lui poezie a reclamei, a făcut ca lui papă Swiebel să i se strângă inima. Mi-a înclăștat și mie inima. Pentru că, la vremea când mi s-au povestit toate astea, eram muncit de o stăruitoare anxietate a morții. Refuzam pînă și să iau parte la înmormintări. Nu suportam să văd sicriul închis, iar gîndul de a fi ferecat într-o cutie mă înnebunea. Starea mi s-a agravat cînd am citit într-un ziar că niște puști din Chicago au găsit un morman de coșciuge goale lîngă crematoriul unui cimitir. Le-au tîrît la un iaz și le-au transformat în bărci. Pentru că citiseră la școală *Ivanhoe*, s-au jucat de-a cavalerii, folosind prăjini în chip de lănci. Un copil s-a răsturnat și s-a încîlcit în căptușeala de mătase a coșciugului. A fost salvat. Dar în mintea mea se căsca un cortegiu de sicrie căptușite cu tafta matlasată roz și satin verde pal, toate deschise ca niște fălci de crocodil. Mă vedeam vîrit într-unul din ele ca să mă sufoc și să putrezesc sub greutatea lutului și a pietrelor — ba nu, sub a nisipului; Chicago este clădit pe întinderi de nisip și mlaștini din era glaciară (pleistocen tîrziu). Ca o consolare, am încercat să-mi convertesc anxietățile în teme de solemnă meditație intelectuală. Cred că am făcut-o destul de bine — m-am gîndit cum teama de moarte este o problemă specific burgheză, raportată la prosperitatea materială și la o concepție asupra vieții ca sursă de plăceri și de confort, și la ce a scris Max Weber despre concepția asupra vieții văzută ca o serie de segmente, productive, avantajoase și „plăcute“, care nu reușesc să dea senzația unui ciclu vital, așa încît nu poți muri „sătul de ani“. Dar aceste exerciții savante n-au reușit să-mi îndepărteze blestemul morții

din minte. N-am făcut decît să ajung la concluzia că aveam o mentalitate foarte burgheză, din moment ce mă apucau nevricalele la ideea de a zăcea înăbușit în mormînt. Și eram furios pe Edgar Allan Poe pentru că a descris cu atîta precizie toate lucrurile astea. Povestirile lui despre catalepsie și oameni îngropați de vii mi-au otrăvit toată copilăria și încă mă mai dau gata. Ajunsesem să nu pot suporta noaptea cearșaful tras peste cap sau vîrît sub picioare. Am pierdut o mulțime de vreme încercînd să-mi figurez cum e mai comod pentru mort. Cred că înmormîntarea în mare e cea mai bună.

Mostrele care făcuseră o gaură în podeaua Pontiacului Renatei fuseseră, deci, machete de cripte mortuare și de morminte. Cînd am întîlnit-o pe Renata, pe lingă meditațiile mele asupra morții (oare ar ajuta la ceva să ai în mormînt un perete despărțitor din lemn, un tavan chiar deasupra coșciugului, care să te izoleze de contactul direct cu greutatea sufocantă a pămîntului?), mă lăsasem stăpînit de o nouă ciudățenie. Cînd mă duceam după cumpărături prin magazinele de pe strada La Salle, urcînd sau plonjînd în ascensoare rapide, de fiecare dată cînd simțeam oprirea bruscă a liftului și ușile se pregăteau să se deschidă, inima mea se exprima. Absolut pe cont propriu. Exclama : „Iată destinul meu !“ Se pare că așteptam vreo femeie care să apară în cadrul ușii : „În sfîrșit ! Tu !“ Devenind conștient de acest flămînd și înjositor fenomen ascensorial, am încercat să mă frînez și să-mi redobîndesc nivelul de om matur. Am încercat chiar să adopt o atitudine științifică. Dar tot ce-ți poate servi știința în cazuri din astea este să-ți reafirme că apariția unui asemenea fenomen este provocată, probabil, de necesități reale. Încercarea de a fi judicios nu mă ducea nicăieri. La ce bun să fiu judicios dacă, așa cum simțeam, așteptasem multe mii de ani pînă să se îndure Dumnezeu să trimită sufletul meu pe acest pămînt. Aici se aștepta din parte-mi să capturez un adevăr cert, înainte de a mă reîntoarce, odată cu sfîrșitul zilei mele de pămîntean. Mă temeam să mă reîntorc cu

miinile goale. A fi judicios nu ajuta cu nimic la potolirea acestei spaima de a pierde barca. Oricine își poate da seama.

La început, cînd am fost convocat ca jurat, am strîmbat din nas spunînd că e pierdere de vreme. Dar mai tîrziu am devenit un jurat activ și fericit. A pleca dimineața de acasă, ca toată lumea, era o fericire. Pur-tînd pe piept un ecuson de metal cu un număr, stă-team cu plăcere printre sutele de membri ai corpului de jurați, sus, în noul zgîrie-nori al tribunalului dis-trictual, un cetățean oarecare printre alți cetățeni. Pereții de sticlă și traversele de oțel roșietice și vineții erau o frumusețe — ca și vastitatea cerului, spațiul ordonat, îndepărtatele cilindre ale rezervoarelor de de-pozitare, periferiile murdare de un portocaliu estompat, verdele apei vîrstat pe poduri negre. Privind afară, din sala juraților, am început să am Idei. Îmi aduceam cu mine cărți și hîrtii (așa încît să nu fie o totală pier-dere de vreme). Pentru prima oară am citit de la un capăt la altul scrisorile pe care colegul meu Pierre Thaxter mi le trimitea din California.

În general, nu citesc cu mare atenție scrisorile și cele ale lui Thaxter erau foarte lungi. Le compunea și le dicta în livada lui de portocali de lingă Palo Alto, unde ședea și medita pe un scaun pliant de tabără militară. Purta o manta neagră de carabinier, umbla în picioarele goale, bea Pepsi-Cola, avea vreo opt sau zece copii, datora bani la toată lumea, și era expert în cultură. Femeile care îl adorau îl tratau ca pe un bărbat de geniu, credeau tot ce le spunea, îi dactilo-grafiau manuscritele, îi nășteau copii, îi serveau Pepsi-Cola. Citind voluminosul său memorandum în legătură cu primul număr al revistei „Arca“ (aflat de trei ani în faza de proiect, și cu costurile oscilînd de zor), mi-am dat seama că Thaxter mă presa să-mi completez o serie de eseuri despre „Marile plictisuri ale lumii mo-derne“. Îmi sugera diferite aspecte ale temei. Unele ti-puri sînt absolut evidente — pisălogii politici, filozo-fici, teoreticieni, educaționali, terapeutici — dar mai sînt

și alții, adeseori trecuți cu vederea, de pildă pisălogii inovatori. Pe mine, însă, nu mă mai interesau categoriile și ajunsesem acum să mă preocup numai de aspectele generale și teoretice ale temei.

Am petrecut ore plăcute în sala juraților, revizuiindu-mi notele despre plictiseală. Mi-am dat seama că mă abținusem de la definiții. Foarte frumos din partea mea. M-am ferit să intru în chestiuni teologice despre *accidia* și *tedium vitae*. Am socotit necesar să arăt numai că, de la începuturi, omenirea a trecut prin stări de plictis, dar că nimeni nu a studiat încă această chestiune, în fond și formă, ca o problemă în sine. În timpurile moderne, problema a fost abordată sub denumirea de *anomie* sau alienare, ca un efect al condițiilor de muncă în sistemul capitalist, ca un rezultat al nivelării în societatea de consum, ca o consecință a diminuării credinței religioase și a dispariției treptate a elementelor mitice și profetice, a ignorării forțelor subconștientului, a recrudescenței raționalismului într-o societate tehnologică, sau a intensificării birocratismului. După părerea mea, s-ar putea porni de la acel crez al lumii moderne : „ori trăiești intens, ori puzrezești.“ Am legat aceasta de constatările bătrînului psiholog Binet, și anume că persoanele supuse crizelor de isterie dovedesc pe parcursul acceselor de cincizeci de ori mai multă energie, rezistență, forță de realizare, ascuțime a facultăților, creativitate, decît în perioadele lor normale. Sau, așa cum s-a exprimat William James, ființele omenești trăiesc cu adevărat numai atunci cînd ating cea mai înaltă tensiune a potențialului lor. Ceva de genul *Wille zur Macht*. Să pornim deci de la ideea că plictiseala e un soi de suferință pricinuită de neconsumarea totală a forțelor noastre, durerea irosirii posibilităților și a talentelor, și e întotdeauna însoțită de speranțe legate de o viitoare optimă utilizare a capacităților. (Mă străduiesc ca în aceste experimente min-tale să nu cad în stilul social-științific. Dar speranțele

abstracte nu se materializează în nimic concret, și această stare permanent abstractă a speranțelor constituie încă o sursă de *tedium*. Oameni încărcăți de talente, în plină vigoare fizică, scînteind de inteligență și inventivitate, adică persoane extrem de dotate, se văd gurate pe linie moartă, decenii întregi, izgoniți, exilați, înghesuți în colete de găini. Imaginația a încercat să înfrîngă această problemă, forțînd însăși plictiseala să devină o sursă de interes. Ideea îi aparținea lui Von Humboldt Fleisher, care mi-a demonstrat cum a realizat acest lucru James Joyce ; dar oricine citește literatură, poate s-o descopere și singur. Literatura franceză modernă se preocupă în mod special de tema plictiselii. Stendhal o menționează pe fiecare pagină, Flaubert îi închină cărți întregi, și Baudelaire a fost poetul ei cel mai de seamă. Care-i cauza acestei specifice sensibilități franceze ? Să se datoreze oare faptului că *l'ancien régime*, temîndu-se de o nouă Frondă, a creat o curte care a golit provincia de talente ? În afara centrului, unde înfloreau arta filozofia științele bunele maniere și conversația, nu mai exista absolut nimic. Sub Ludovic al XIV-lea, clasele de sus se bucurau de o societate rafinată și, orice s-ar spune, oamenii nu trebuie să trăiască în singurătate. Numai dezaxați ca Rousseau au exaltat solitudinea, dar oamenii normali sînt de acord că e un lucru cumplit. Apoi, în secolul al optsprezecelea, faptul de a intra la închisoare a început să capete semnificația sa modernă. Gîdiți-vă numai de cîte ori au intrat la închisoare Manon și Des Grieux. Și Mirabeau, și amicul meu Von Trenck și, firește, marchizul de Sade. Viitorul intelectual al Europei a fost determinat de oameni îmbuibăți de plictiseală, de scrierile unor prizonieri. Apoi, în 1789, tinerii locuitori ai suburbiilor, avocați scriitorăși și oratori de țară, au fost cei ce au asaltat și au capturat centrul interesului.

În timpurile noastre, ce-ar mai fi plictiseala dacă n-ar fi însoțită de teroare ? Unul dintre cele mai plicticoase documente ale tuturor timpurilor este volumul impozant conținînd *Conversații la masă* ale lui Hitler.

Hitler își punea oamenii să vizioneze filme, să înfulece prăjituri, să bea cafea cu *Schlag*¹ în timp ce el îi pisa, propovăduia, teoretiza, expunea. Fiecare dintre ei murea de plictiseală și de frică, temându-se să se ducă și pînă la toaletă. Această combinație de putere și plictiseală n-a fost niciodată cercetată așa cum s-ar cuveni. Plictiseala este un instrument de constrîngere socială. Putere mscamnă puterea de a impune plictiseala, de a comanda staze, de a imbinda aceste staze cu spaima. Adevăratul *tedium*, profundul *tedium* este asezonat cu teroare și cu moarte.

Se ridică apoi întrebări și mai profunde. De pildă, istoria universului ar fi foarte plicticoasă dacă am încerca s-o gîndim în termenii obișnuiei ai experienței umane. Toată acea uriașă întindere de timp lipsită de orice evenimente ! Pretutindeni corpuri gazoase, și căldură și particule de materie, soarele, marea și vîntul, evoluția tîrîtoare, atom alăturîndu-se atomului, accidente chimice — evuri întregi în care aproape că nu s-a întîmplat nimic, mări lipsite de viață, doar cîteva cristale, cîteva compuși de proteină în dezvoltare. Lentoarea evoluției este teribil de iritantă. Accidentele stîngace ale naturii pot fi contemplate la fosilele din muzee. Cum puteau oare asemenea oase să se tîrască, să meargă, să alerge ? E un supliciu să te gîndești numai la bîjbîiala speciilor, la toată acea orbecăială, tîrîială, plescăială, rumegare, reproducere, la plicticoasa incetineală cu care se dezvoltau țesuturile, organele și membrele. Și apoi plictiseala apariției tipurilor superioare și, în sfîrșit, a omului, monotonia vieții în codrii paleolitici, lungă, lungă incubație a inteligenței, incetineala inventivității, idioteția epocilor agrare. Acestea pot fi interesante numai cînd le treci în revistă, în gîndire. Dar nimeni n-ar suporta să le experimenteze. Cerințele prezentului se îndreaptă spre rapidă mișcare înainte, spre comprimare, spre viața trăită cu viteza gîndului.

¹ Frișcă (germ.).

Pe măsură ce ne apropiem, prin tehnologie, de faza realizării instantanee, a împlinirii eternele dorințe și fantezii umane, a abolirii timpului și spațiului, problema plictisului devine cu atât mai intensă. Ființa umană, din ce în ce mai oprimată de condiția specifică a existenței sale — cîte o singură existență pentru fiecare, nu mai mult de o viață pe cap de locuitor — e nevoită să se gîndească la plictiseala morții. Ah, acea eternitate de nonexistență ! Pentru ființe care tînjesc după continuu divertisment și diversitate ! Vai ! Ce colossal de plicticoasă va fi moartea ! Să zaci în groapă, imobilizat într-un singur loc, ce înspăimîntător ! E adevărat, Socrate a încercat să ne consoleze. Ne-a spus că nu există decît două posibilități : Ori sufletul este nemuritor, ori după moarte lucrurile vor fi din nou la fel de inexistente cum erau și înainte de a ne naște. N-aș spune că-i un gînd prea reconfortant. În orice caz, era natural ca teologia și filozofia să se preocupe de toate acestea în adîncime. Iar teologia și filozofia sînt datorare față de noi să nu devină plicticoase la rîndul lor. E o obligație pe care nu și-o respectă întotdeauna. Oricum, Kirkegaard n-a fost un pisălog. Mi-am propus ca în eseul meu principal să studiez contribuția lui. În concepția sa, primatul eticului asupra esteticului a fost necesar pentru o restabilire a echilibrului. Dar de-ajuns cu toate astea ! În mine însumi am putut detecta următoarele două surse de *tedium* : 1) Lipsa unui raport *personal* cu lumea exterioară. Am povestit mai înainte că vara trecută, în timp ce străbăteam Franța într-un tren, priveam pe fereastra vagonului și-mi spuneam că vîlul Maya a început să se rărească. Și de ce ? Eu nu vedeam ceea ce era acolo în realitate, ci numai ceea ce vede fiecare, conform unei directive comune. Prin aceasta vreau să spun că viziunea noastră asupra lumii a epuizat natura. Regula acestei viziuni este că Eu, subiectul, văd numai fenomenele, lumea obiectelor. Nu-i vorba, în mod necesar, de obiecte în sine, așa cum le definește raționalitatea modernă. Căci, spune Steiner, pe tărîm spiritual

un om poate să iasă afară din el însuși, lăsînd ca lucrurile să-i vorbească despre ele însele, să-i vorbească despre ceea ce are semnificație nu numai pentru el dar și pentru ele. Astfel, soarele, luna, stelele vor vorbi nonastronomilor, în ciuda faptului că aceștia ignoră știința. De fapt, era și timpul să se întîmple așa. Ignorarea științei nu trebuie să ne țină înmormîntați în cel mai de jos și mai anodin sector al existenței, interzicîndu-ne să intrăm în relații independente cu creația în ansamblu. Oamenii cultivați vorbesc despre o lume văduvită de iluzii (plicticoasă). Dar nu lumea, ci propriul meu cap e văduvit de iluzii. Lumea *nu poate* fi văduvită de iluzii. 2) Pentru mine, ego-ul meu conștient de sine este lăcașul plictiselii. Această conștiință de sine crescîndă, hipertrofiată, dominatoare, dureroasă este, pe tărîmul plictisului, unica rivală a forțelor politice și sociale care-mi guvernează viața (relațiile de afaceri, forțele tehnologico-birocratice, statul). Pe de o parte ești solicitat de o amplă mișcare de viață organizată, iar pe de alta nu ai decît eul tău solitar, cu conștiință independentă, mîndru de detașarea lui și de absoluta-i imunitate, de stabilitatea sa și de puterea de a nu fi afectat de nimic — nici de suferințele altora, nici de societate, de politică sau de haosul exterior. Într-un fel, nu se sinchisește de nimic. I se cere să se sinchisească, adeseori îl presăm noi înșine să se sinchisească, dar blestemul indifferenței apasă conștiința sa dureros de independentă. Liberă de atașamente față de crezuri sau de alte suflete. Cosmologii, sisteme etice ? Trece peste ele dintr-o mișcare. Pentru că a fi pe deplin conștient de tine însuși ca individ înseamnă, în același timp, a fi separat de orice altceva. Aceasta este împărția spațiului infinit într-o coajă de nucă a lui Hamlet, a acelor „vorbe, vorbe“, a acelei „Dane-marca e o închisoare“.

Astea erau cîteva dintre notele pe care Thaxter îmi cerea să le dezvolt. Mă afluam însă într-o condiție prea precară. De cîteva ori pe săptămînă mă duceam

în oraş să-mi văd avocaţii şi să-i consult asupra problemelor mele. Îmi atrăgeau atenţia că mă găseam într-o situaţie complexă şi primejdioasă. Veştile lor erau din ce în ce mai proaste. Şi eu mă avîntam în ascensoare, spre culmi, căutîndu-mi, ori de cîte ori se deschideau uşile, salvarea sub forma unei femei. O persoană în condiţia mea ar trebui să se încuie în cameră şi, dacă nu are tîria lui Pascal de a rămîne claustrat, ar trebui să arunce cheia pe fereastră. Şi într-o zi uşa s-a deschis în clădirea tribunalului distric-tual, şi am văzut-o pe Renata Koffritz. Şi ea purta un ecuson de metal cu un număr. Eram doi contribuabili, doi votanţi, doi cetăţeni. Dar vai, ce mai cetăţeni ! Şi unde era glasul lăuntric care exclama : „Destinul meu !“ Tăcuse. Ea să fi fost, deci ? Cert, era o femeie sută-n sută, catifelată, armonios plină, îmbrăcată într-o minijupă şi pantofi cu baretă, de şcolăriţă. Mi-am spus : „Doamne, ajută-mă !“ Mi-am mai spus : „Gîndeşte-te de două ori înainte de a te arunca“. Ba mi-am mai spus : „La vîrsta ta, un budist s-ar pregăti să dispară pe veci în pădure“. Dar fără nici un rezultat. Poate că nu ea era chiar destinul aşteptat de mine, dar în orice caz era un destin. Îmi ştia şi numele.

— Dumneata trebuie să fii domnul Citrine, mi-a spus.

Cu un an înainte mi se acordase un premiu din partea Clubului „Zig-zag“, o asociaţie culturală a ban-cherilor şi agenţilor de bursă din Chicago. Nu mă invi-taseră să devin membru al clubului, dar îmi conferiseră o emblemă pentru cartea mea despre Harry Hopkins. Îmi apăruse poza în „Daily News“. Mi-am spus că, proba-bil, doamna o văzuse acolo. Dar ea m-a lămurit :

— Prietenul dumitale, domnul Szathmar, este avoca-tul meu în procesul de divorţ şi s-a gîndit că noi doi ar trebui să ne cunoaştem.

Ah, m-a dat gata ! Cu ce viteză m-a şi anunţat că era pe cale să divorţeze. Ochii ei iluminaţi de evlavie dragostei îmi şi transmiteau mesaje de amor şi depra-vare în sectorul „golan-de-Chicago“ al sufletului

meu. M-a potopit o răbufnire din vechea malarie sexuală a cartierului West Side.

— Domnul Szathmar ți-e un prieten foarte devotat. Te adoră. Când vorbește despre dumneata, efectiv închide ochii și capătă un aer poetic. Neașteptat la un om atât de masiv. Mi-a vorbit despre iubita dumitale care s-a prăbușit în junglă. Și despre prima dumitale idilă — cu fiica doctorului.

— Naomi Lutz.

— Ce nume aiurit !

— Da, așa-i.

Era adevărat că Szathmar, prietenul meu din copilărie, ținea la mine, dar îl pasiona să combine cupluri, ba chiar să facă pe intermediarul. Avea o slăbiciune pentru aranjamente amoroase. Lucrul îi era de folos pe linie profesională, întrucât lega clienții de el. În unele cazuri speciale prelua toate detaliile practice — chiria pentru apartamentul metresei, mașina ei, facturile, conturile la dentist. Acoperea chiar și încercările de sinucidere. Și înmormintările. Adevărata lui chemare nu era legea, ci aranjarea șustelor pentru clienți. Și, dac-ar fi fost după el, noi, cei doi prieteni din copilărie, aveam s-o ducem în craiecuri pînă ne-o suna ceasul cel de pe urmă. Szathmar o făcea cu eleganță. Cu sos de filozofie, poezie, teorie. Cita, pune discuri, teroretiza despre femei. Încearca să țină pasul cu argoul erotic atât de repede schimbător al generațiilor succesive. Deci așa ar fi urmat să ne sfîrșim zilele : doi crai bătrîni, bîțindu-ne pe picioare de moșnegi, scăpați dintr-o farsă de Goldoni ? Sau ca baronul Hulot d'Ervy al lui Balzac, a cărui soție aflată pe patul de moarte îl aude pe bătrîn făcîndu-i propuneri slujnicei ?

În urmă cu cîțiva ani, Alec Szathmar, în urma unui stress puternic, a avut un atac de cord sub bolțile Băncii Naționale. Țineam mult la nebunul de Szathmar. Am fost foarte îngrijorat pentru el. Îndată ce a fost scos de la camera de reanimare, am alergat la spital să-l văd și l-am găsit în plină efervescență ero-

tică. Se pare că e un lucru obișnuit în urma atacurilor de cord. Sub coama lui de păr alb, încadrându-i stufos pomeții conform noii mode masculine, ochii triști i se dilatau de îndată ce intra o soră în rezervă, deși era încă destul de congestionat la față. Pe vechiul meu prieten, acum corpulent și masiv, îl apucaseră pandaliile. Eu venisem să-i fac o vizită de simpatie, dar el n-avea ce face cu afurisita mea de simpatie.

Exemplele rele pot fi înălțătoare — în fața lor te poți lăsa cuprins de un brusc acces de decență, spunându-ți : „Bietul Alec, ce exhibiționist ! Slavă Domnului, eu nu sînt așa !“ Și totuși, iată-mă și pe mine, pe băncile juraților, ațîțat de prezența Renatei. Eram înfierbîntat, amuzat, vag mortificat. În fața noastră se judeca un caz de daune personale. Dacăș fi vrut să fiu cinstit, m-aș fi dus la judecător și i-aș fi cerut să mă scoată din funcție : „Excelență, nu mă pot concentra asupra procesului, din cauza superbeii jurate de lingă mine. Îmi pare rău că reacționez ca un adolescent...” (Îmi părea rău pe dracu ! Eram într-al nouălea cer.) Și-apoi procesul se învîrtea în jurul unei reclamații împotriva agenției de asigurare, făcută de o doamnă, victima unei ciocniri de taxiuri. Problema mea personală se dovedea mult mai importantă. Procesul nu era decît muzica de fond. Băteam tactul cu pulsații de metronom.

Două etaje mai jos, eu însumi eram pe post de acuzat, într-o acțiune judecătorească ce urmărea să-mi ia toată averea. Ai fi zis că faptul era menit să mă trezească la realitate. Aș de unde !

În pauza de prînz m-am repezit în strada La Salle ca să culeg de la Alec Szathmar informații în legătură cu splendoarea de față. Făcîndu-mi drum prin gloata din Chicago, am simțit cum îmi slăbesc balamalele, mi se moaie chingile și tonusul îmi scade. Dar ce puteam face eu, singur, împotriva unei forțe care pusesese stăpînire pe întregul glob ?

Biroul lui Alec avea un aer distins, aproape stil Harvard, deși el își făcuse studiile juridice la curs

seral. Decorul era princiar, seturi întregi de coduri și legi, o atmosferă de înaltă jurisprudență, fotografiile ale judecătorului Holmes și ale juristului Learned Hand. Înainte de marea criză, Alec a fost copil de oameni bogați. Nu extrem de bogați, dar bogați. Cunoșteam eu copiii bogați. Îi studiasem ajunși pe culmile societății, ca în cazul lui Bobby Kennedy. Von Humboldt Fleisher, care făcea întotdeauna mare caz că se născuse în bogăție, nu fusese un autentic copil bogat, în timp ce Alec Szathmar, care fusese unul, ținea să spună tuturor că el se născuse poet. În liceu își dovedise simțul poetic prin posesiuni: poseda operele lui Eliot, Pound și Yeats. Învățase pe de rost *Pruferock*, care a devenit unul din atuurile lui. Dar criza a lovit puternic familia Szathmar și Alec n-a putut căpăta instrucțiunea aleasă pe care bătrînul lui tată, făuritor de proiecte meticuloase, sperase să i-o poată da. În orice caz, așa cum Alec în adolescență avusese biciclete și laboratoare de chimie și puști BB și costum de scrimă și rachete de tenis și mănuși de box și patine și ukulele, tot astfel avea acum cel mai modern echipament electronic, computere de birou, ceasuri de mînă tranzistorizate, mașini Xerox, magnetofone și sute de tomuri juridice.

După atacul său coronarian se îngrășase în loc să slăbească. Conservator în îmbrăcăminte, încerca să-și acopere fundul bombat prin jachete cu șliț dublu. Și arăta ca un sturz uriaș. Fața extrem de umană a acestei păsări era încadrată de cotleți albi stufoși. Ochii căprui, calzi, plini de iubire și prietenie, nu erau deosebit de onești. O observație a lui C.G. Jung m-a ajutat să-l înțeleg pe Szathmar. Unele spirite, spune Jung, aparțin unor perioade timpurii ale istoriei. Printre contemporanii noștri există babilonieni și cartaginezi, sau tipuri din Evul Mediu. Pe Szathmar îl vedeam ca un cavalierist din secolul al optsprezecelea, unul din suita pandurului von Trenck, vărul norocosului meu Trenck. Obrajii lui tuciurii și umflați, nasul roman, favoriții creți, pieptul gras, șoldurile masive, picioarele bine

formate și bărbia virilă, despicată, atrăgeau femeile. Spre cine se îndreaptă gusturile femeilor constituie întotdeauna un mister de nepătruns. Dar, desigur, rasa trebuie să se perpetueze. Oricum, iată-l pe Szathmar așteptându-mă. Cu brațele încrucișate, ca *Balzac* al lui Rodin. Din nefericire, încă nu arăta complet restabilit. Dar în zilele acelea, toți oamenii mi se păreau că arată cam bolnavi.

— Alec, cine-i Renata Koffritz ? Scurt și cuprinzător.

Szathmar purta un interes cald clienților lui, mai ales femeilor frumoase. Acestea căpătau de la el înțelegere, îndrumări psihiatrice, sfaturi practice, și chiar mici digresiuni de artă și filozofie. M-a lămurit scurt și cuprinzător : unic copil ; mamă trăsnită ; tată inexistent ; fugită în Mexic cu profesorul de desen de la liceu ; adusă înapoi ; fugită mai târziu la Berkeley ; găsită cu un grup de hippy în California ; măritată cu Koffritz, agent de plasare în branșa cripte și morminte...

— Stai așa ! L-ai văzut vreodată ? Un tip înalt ? Barbă castanie ? Ei, ăsta a încercat să-l cîștige de client pe moș Myron Swiebel la baia de aburi de pe strada Diviziei.

Szathmar n-a păru impresionat de coincidență. A continuat :

— E cea mai mișto damă pe care am divorțat-o vreodată. Are un băiețuș, foarte drăguț. M-am gândit la tine. Cu femeia asta poți trece la acțiune.

— Tu ai trecut ?

— Cum, eu, avocatul ei ?

— Nu-mi juca mie comedia eticii. Dacă nu i-ai făcut avansuri, e pentru că nu ți-a plătit încă onorariul.

— Cunosc concepția ta despre profesiunea noastră. Pentru tine orice treabă avocățească înseamnă o fraudă.

— De cînd a ales Denise calea războiului, am văzut eu destule treburi avocățești. Și m-ai dat pe mîna lui Forrest Tomchek, una din cele mai mari vedete din branșă. E ca și cum ai pune o confetă în fața unui aspirator gigant.

Rînjind fantastic, Szathmar scoase un „pfff !”, scuipînd aerul într-o parte, simbolic.

— Mă, rahat cu ochi ce ești, a trebuit să mă închin la Tomchek ca să preia cazul tău. Mi-a făcut o favoare colegială. Un om ca el ! Pe tine nu te-ar accepta nici ca ornament în acvariumul lui. Președinți de consilii de administrație și directori de bănci îl imploră să le acorde din timpul lui, boule ! Tomchek ! Tomchek aparține unei familii de juriști experți. Și a fost și un as al aviației în Pacific.

— Ceea ce nu-l împiedică să fie un escroc, și un incompetent pe deasupra. Denise e de o mie de ori mai șmecheră ca el. A studiat documentele și l-a prins cu mița-n sac. Nici măcar n-a făcut un inventar legal al bunurilor ca să stabilească ce aparține fiecăruia. Nu-mi cînta mie povestea cu demnitatea baroului. Dar hai să nu ne ciorovăim. Vorbește-mi despre fata aia.

Se ridică din fotoliu. Fusesem la Casa Albă, luasem loc în fotoliul președintelui din Camera Ovală, dar pot să jur că mobila lui Szathmar era din piele mai fină. Fotografii înrămate ale tatălui și bunicului său, prinse pe perete, îmi aminteau de timpurile de altădată, din West Side. În fond, sentimentele mele față de Szathmar erau sentimente de familie.

— În clipa în care am văzut-o întrînd pe ușa asta, mi-am zis că-i pentru tine. Mă gîndesc întruna la tine, Charlie. Tu n-ai avut o viață fericită.

— Nu exagera.

— Ești o fire nefericită, stărui el. Talent și posibilități irosite, încăpățînat ca un catîr, pervers, mîndru, strîmbînd din nas la orice. Cu toate relațiile tale din New York, Washington, Paris, Londra și Roma, cu toate succesele tale, cu toată priceperea ta la vorbe, cu tot norocul tău — pentru că parte de noroc ai avut. Să fi avut eu atuurile astea, ce n-aș fi făcut ! Și-a trebuit să te însori cu cața aia din West Side dintr-o familie de politicieni de cartier și cartofori de bodegă și băcani ovrei și inspec-tori de canalizare. Fandosita aia cu aere de Vassar ! Pentru că vorbea ca la carte, și tu mureai după înțele-gere și conversație și dumnezei era cultă. Și eu care țin la tine, care am ținut întotdeauna, ticălos idiot ce ești,

eu care am avut un colțișor cald pentru tine încă de cînd eram ținci de zece ani, stau treaz nopțile și-mi muncesc creierii : „cum să-l mai salvez și acum pe Charlie ; cum să-i păzesc bănișorii ; cum să-l scap de impozite ; cum să-i găsesc cel mai bun apărător ; cum să-i găsesc o femeie pe cinste ?“ Tu, nătărăule, cretin infam ce ești, nici nu știi măcar ee înseamnă asemenea afecțiune.

Trebuie să vă mărturisesc că îmi plăcea Szathmar cînd se lansa în felul ăsta. În timp ce-mi trăgea chelfăneala, ochii i se întorceau întruna spre stînga, unde nu se afla nimeni. De parcă acolo ar fi stat cineva, un martor obiectiv care i-ar fi sprijinit indignarea. Și scumpa lui mamă avusese exact același obicei. Și ea cerea confirmare de la spațiul gol, în același fel ultragiatic, împreunîndu-și mîinile pe piept. Iar în pieptul lui Szathmar bătea o inimă mare, bărbătească, în timp ce eu eram cu totul lipsit de inimă, sau cel mult aveam niște măruntaie de pui — cel puțin așa vedea el lucrurile. Se închipuia pe sine ca pe un personaj de o vitalitate eroică, matur, înțelept, păgîn, tritonesc. Dar în adevărul lui for interior nu se gîndea decît să se cațere cît mai sus, să se vîre în toate cît mai mult, precum și la porcăriile pe care le numea „libertate sexuală“. Dar mai trebuia să urmărească și cum să-și facă suma lunară. Avea cheltuieli mari. Cum să le combine pe toate era marea întrebare. Îmi spusese odată : „Eu am luat parte la revoluția sexuală înainte ca cineva să fi auzit măcar de ea.“

Dar încă ceva trebuie să vă mărturisesc. Mie mi-era rușine pentru noi amîndoi. N-aveam nici un motiv să-l privesc de sus pe Szathmar. Din toate lecturile mele, învățasem măcar un lucru. Ajunsesem să înțeleg oarecum eforturile depuse în ultimele două secole de mica burghezie pentru a păstra o aparență de respectabilitate, pentru a-și menține o anume scumpă inocență — inocența Clarissei cînd se apără de desfrînarea lui Lovelace. Înutil ! Pentru că mai deprimantă e descoperirea că ai trăit cu sentimente de carte poștală ilustrată, cu panglicuțe de virtute mic-burgheză legate fundă în jurul

propriei tale inimi. Pe drept cuvînt detestă lumea acest gen de abominabilă inocență americană, care a putut fi aduimecată la Woodrow Wilson, în 1919. La școală, ne învățaseră ce-i aceea onoare de cercetaș, bunătate, cavalermism ; și acești stranii strigoi ai nobleței victoriene bîntuiau încă inimile copiilor din Chicago, aflați acum la cincizeci — șaizeci de ani. Se arătau și în încrederea lui Szathmar în propria-i generozitate și magnificență, precum și în recunoștința mea către grația divină că eu nu voi putea fi niciodată atît de grosolan ca Alec Szathmar. Pentru a-mi ispăși păcatele, l-am lăsat să mă facă albie de porci. Dar cînd am socotit că a făcut destulă paradă, l-am întreat :

— Și cum îți mai merge cu sănătatea ?

Asta nu-i plăcea. Nu-și recunoștea nici o infirmitate.

— Mă simt foarte bine. Nu-mi spune că ai fugit de la tribunal ca să mă întrebî de sănătate. Trebuie doar să mai dau jos din greutate.

— Și rade-ți favoriții ăștia, dacă vrei să-ți dregi înfățișarea. Te fac să arăți ca eroul negativ dintr-un *western* de pe vremuri — ăla care vindea puști și rachiu picilor-roșii.

— Foarte bine, Charlie. Eu nu sînt decît un pretins *dandy*. O tirfă masculină zaharisită, în timp ce tu ești un om cu preocupări elevate. Tu ești nobil. Eu sînt o tiritură. Dar ai venit sau nu ca să mă descoși în legătură cu fata aia ?

— Adevărat. De asta am venit.

— Nu te autoflagela pentru atîta lucru. E măcar un semn de viață și nu mai manifesti multe altele. Aproape că-ți pusesem cruce cînd ai respins-o pe Felicia aia cu balconul mișto. E o femeie foarte drăguță între două vîrste și ți-ar fi fost profund recunoscătoare. Bărbatu-su își face de cap. Și ea te adora. Dacă te-ai fi purtat drăguț cu ea, te-ar fi binecuvîntat pînă la sfîrșitul zilelor. E o gospodină și o mamă bună, care ți-ar fi purtat de grijă, ți-ar fi spălat și ți-ar fi gătit și ți-ar fi copt și ți-ar fi făcut piața, ba ți-ar fi ținut și socotelile, și frumușică pe deasupra. Și și-ar fi ținut gura, pentru

că-i femeie măritată. Era perfectă. Dar n-ai văzut în asta decît încă una din ideile mele vulgare.

Îmi aruncă o privire furioasă, apoi adăugă :

— O.K., îţi fac trampa cu puicuţa aia. Invit-o miine la un pahar la „Palmer House“. Aranjez eu detaliile.

Dacă eu eram sensibil la malarie sexuală a West Side-ului, Szathmar în schimb nu putea rezista febrei aranjamentelor. Unica lui aspiraţie era acum să mă vîre cu Renata în pat, unde ar fi fost şi el prezent cu spiritul. Poate că spera ca, eventual, lucrurile să evolueze spre un trio. Szathmar, ca şi Cantabile, sugera uneori combinaţii fanteziste.

— Ascultă-mă, urmă el. În timpul după-mesei poţi să ieşi o cameră la hotel, ceea ce numesc ei „tarife de conferinţe“. Îţi rezerv eu o cameră. Se cheamă că îţi păstrez bani în custodie, aşa că or s-o treacă în contul meu.

— Dacă mergem să luăm doar o băutură, cum ştii că o s-ajungem pînă la camera de hotel ?

— Asta depinde de tine. Cheia camerei o vei găsi la barman. Strecoară-i cinci dolari şi el o să-ţi dea un plic.

— Pe ce nume va fi plicul ?

— Nu pe numele Citrine cel fără de prihană ?

— Ce-ar fi să-l pui pe numele Crawley ?

— Bătrînul nostru profesor de latină ! *Est avis in dextra melior quam quattuor extra*¹.

Aşadar, a doua zi am invitat-o pe Renata la o băutură în barul întunecos de la demisol. Mi-am făgăduit că asta va fi, categoric, ultima mea tîmpenie. Faţă de mine, îmi explicam totul cît se poate de inteligent : nimeni nu poate ocoli istoria, şi astea sînt farsele pe care ţi le joacă istoria. Istoria a decretat că bărbatul şi femeia trebuie să se cunoască unul pe celălalt în astfel de împreunări. Urma să aflu dacă Renata era sau nu Destinul meu, dacă avea în ea adevărata *anima* jungiană. Se putea dovedi a fi cu totul altceva. Dar o singură apropiere

¹ Aproximativ : „Nu da vrabia din mîină pe cioara de pe gard“.

erotică mă va lămuri, pentru că femeile aveau efecte foarte ciudate asupra-mi : ori mă transportau în extaz, ori de-a dreptul mă îmbolnăveau. Una din două.

Era o zi umedă și mohorâtă, cablurile electrice picurau, dar Renata răscumpăra vremea proastă. Purta un fulgarin din plastic, în dungi late, roșii albe și negre, un model Rothko. Ședea în obscuritatea separeului, încheiată pînă sub bărbie în fulgarinul lucios și scortșos. O pălărie lată, cu borul pleostit, făcea parte din costum. Rujul cu parfum de banană, care-i contura gura frumoasă, era în nuanța roșului Rothko. Observațiile pe care le făcea nu erau prea strălucite, dar dealtfel vorbea extrem de puțin. Rîdea mult și, deodată, fața ei deveni foarte palidă. O luminare vîrîtă într-o sticlă cu fund sferic, învelită într-un fel de rețea pescărească, răspîndea o lumină leșinată. La un moment dat, fața i se lăsă în jos, pe suprafața țeapănă, bombată și lucioasă a fulgarinului de plastic, și deveni foarte rotundă. Nu-mi venea a crede că fata descrisă de Szathmar — cea atît de pregătită să treacă la acțiune și cu atîta experiență, se făcea praf după patru pahare de Martini și că fața ei putea deveni atît de albă, mai albă decît luna cînd se ivește la trei după-amiază. M-am întrebat dacă nu cumva simulează timiditatea din amabilitate față de un bărbat din altă generație, dar curînd o sudoare rece, alcoolică, îi umezi fața frumoasă și ochii ei părăură să mă roage să fac ceva. În toată această manifestare era un element de „*déjà vu*“, pentru că, în fond, trecusem de multe ori prin asemenea scene. Deosebirea consta în faptul că de astă-dată încercam un sentiment de compătimire, ba chiar înclinația de a mă arăta ocrotitor față de tînăra cuprinsă de neașteptata slăbiciune. Nu-mi era greu să înțeleg de ce mă aflu în barul acela întunecos de la subsol. Condiția umană e implacabilă. Nu poți trăi fără dragoste. De ce ? Era o convingere de neclintit, deși conținea o mare pondere de stupiditate. Această nevoie de dragoste (într-o formă atît de generalizată) e un teribil handicap. Dacă s-ar afla vreodată în mod public că șopteam „Destinul meu !“ ori de cîte

ori se deschideau ușile unui ascensor, Legiunea de Onoare ar putea, în mod foarte justificat, să-mi ceară medalia îndărăt. Și cea mai constructivă interpretare pe care am putut-o născoci la vremea aceea a fost platonica justificare că Eros se folosea de dorințele mele pentru a mă conduce din îngrozitorul impas în care mă găseam către înțelepciune. Era un gând frumos, de înaltă clasă, dar n-avea, bineînțeles, nici un simț de adevăr în el (poate și pentru că nu mai aveam eu atîta parte de Eros). Marele nume pe care ar fi trebuit să-l folosesc, dacă existau într-adevăr forțe supranaturale care se preocupau de mine, nu era Eros, ci probabil Ahriman, marele potentat al întunericului. Oricum ar fi fost, era timpul s-o scot pe Renata din hruba asta.

M-am dus la bar și m-am aplecat discret peste tejghea. M-am amestecat printre băutori. În orice altă zi n-aș fi văzut în ei decît niște bețivani și niște trîntori, dar acum mi se părea că aveau ochi mari cit strachina, care emiteau raze moralizatoare. Se apropie barmanul. Între degetele mîinii stîngi strîngeam o bancnotă de cinci dolari împăturită. Szathmar mă învățase exact cum să procedez. L-am întrebat pe barman dacă nu i s-a lăsat vreun plic pe numele Crawley. A înhățat pe loc bancnota de cinci dolari. Avea expeditivitatea proprie marilor orașe.

— Despre ce plic ziceai că-i vorba ?

— Un plic pe numele Crawley.

— N-am nici un Crawley.

— Trebuie să fie un Crawley. Vrei să te mai uiți o dată ?

Răsfoi din nou plicurile. Fiecare dintre ele conținea o cheie.

— Care ți-e numele de botez, amice ? Mai dă-mi un indiciu.

Chinuit, am răspuns cu glas scăzut :

— Charles.

— Ei, așa mai merge. N-ai fi asta : C—I—T—R—I—
N—E ?

— Pentru numele lui Dumnezeu, știu cum se ortografiază, am murmurat, pierit dar furios.

Am bombănit în sinea mea : „Urangutanul ăsta idiot de Szathmar ! În toată viața lui n-a fost în stare să facă un lucru ca lumea. Și parcă eu îs mai bun — să mă bizui pe el să-mi aranjeze șustele !” În clipa aceea mi-am dat seama că cineva din spate încerca să-mi atragă atenția și m-am întors. Am văzut o cucoană între două vîrste care-mi zîmbea. Era clar că mă cunoștea și că nu mai putea de bucurie. O cucoană trupeșă și amabilă, cîrnă și cu pieptul înalt. Aștepta s-o recunosc și, în același timp, îmi destăinuia tacit că anii o schimbaseră. Dar era oare chiar atît de schimbată ? Am spus :

— Da ?

— Văd că nu mă mai cunoști. Dar tu ești același Charlie.

— N-am putut niciodată să înțeleg de ce e nevoie de atîta beznă în barurile astea, am răspuns.

— Bine, Charlie, dar sînt Naomi — drăguța ta din liceu.

— Naomi Lutz !

— Ce plăcere să dau peste tine, Charlie.

— Cum de te-ai nimerit în barul hotelului ăstuia ?

O femeie singură într-un bar înseamnă, de obicei, o damă de consumație. Naomi era însă prea bătrînă pentru meseria asta. Și, în plus, ar fi fost de neconceput ca Naomi, care fusese iubita mea la cincisprezece ani, să fi devenit damă de bar.

— A, nu, răspunse ea. Sînt cu tata. Se întoarce îndată. Îl scot cel puțin o dată pe săptămînă din sanatoriu ca să-i ofer o băutură. Ții minte că întotdeauna îi plăcea să tragă la măsea.

— Ia te uită, bătrînul doctor Lutz !

— Da, mai trăiește. Foarte bătrîn. Și el și eu te-am urmărit acolo în separeu cu tipa aia frumoasă. Iartă-mă, Charlie, dar felul în care nu vrei să vă dați bătuți voi, bărbații, e neloial față de noi femeile. Ce minunat pentru tine ! Tata îmi spunea că-i pare rău că s-a amestecat între noi doi, în dragostea noastră de copii.

— A fost mai mult decît o dragoste de copii, am spus. Te-am iubit cu sufletul, Naomi.

În timp ce rosteam aceste cuvinte, eram conștient că venisem la bar cu o femeie și făceam o declarație pasionată alteia. Oricum, însă, acesta era adevărul, adevărul țîșnit involuntar, spontan.

— Naomi, m-am gândit adeseori că, din pricină că nu mi-am putut petrece viața alături de tine, m-am pierdut pe mine însumi. Absența ta m-a desfigurat, m-a făcut ambițios perfid complex stupid răzbunător. Dacă mi-ar fi fost dat să te pot strînge în brațe toată viața, de la cincisprezece ani încoace, nu mi-ar fi fost niciodată teamă de moarte.

— O, Charlie, asta să i-o spui lui mutu'. Totdeauna te-ai priceput la vorbe mari. Dar și băteai cîmpii. Las' c-ai avut femei cu duiumul. Am putut să-mi dau seama după felul cum te purtai acolo în separeu.

— Ah, da, „lui mutu”.

Îi eram recunoscător că folosisese vechiul nostru jargon. Și, în primul rînd, pentru că îmi frînase efuziunile, care n-ar fi dus nicăieri. În al doilea rînd, mă eliberase de povara unei noi obsesii care începuse să se înfiripe în barul întunecos. Era generată de ideea mea că, la scurt timp după moarte, cînd corpul neînsuflețit intră în descompunere și redevine un morman de minereuri, sufletul se redesteaptă la noua lui existență și, la o clipă după moarte, mă așteptam să mă trezesc într-un loc întunecos, asemănător cu barul ăsta, unde toți cei care s-au iubit cîndva ar putea să se reîntîlnească, etc. Aceasta era impresia pe care mi-o făcea barul. Strîngînd în mînă cheia „camerei de conferințe”, a cărei verigă zornăia, știam bine că trebuia să mă reîntorc la Renata. Dacă ar fi continuat să bea Martini, avea să fie prea cherchelită ca să se poată ridica în picioare și să iasă din separeu. Dar trebuia să-l aștept pe doctorul Lutz. Și iată-l ieșind din toaleta pentru bărbați, foarte slăbit și chel, cîrn ca și fiică-sa. Stilul lui „Babbitt” din anii douăzeci se transformase într-o curtenie de modă veche. Ne impusese și nouă, copiilor, un soi de ciudată curtoazie, căci, deși nu fusese niciodată doctor cu adevărat ci numai pedicurist (avea un salon în centru și unul

acasă), stăruia să i se spună „domnule doctor“ și se înfuria cînd cineva i se adresa cu „domnule Lutz“. Fascinat de ideea de a fi doctor, trata felurite boli de picioare, pînă la genunchi. Dacă se pricepea la tălpi, de ce nu și la gambe ? Îmi aduc aminte că mi-a cerut odată să-l ajut cînd aplica o alifie roșiatică, preparată de el, pe porțiunile oribil inflamate de pe picioarele unei doamne care lucra la fabrica de biscuiți. Eu îi țineam borcanul cu alifie și pansamentele, iar el, în timp ce-i ungea rănile, întreținea o conversație confidențială de vraci. O prețuiam pe doamna aceea pentru că-i aducea întotdeauna doctorului cite o cutie de pantofi plină cu foietaje cu șocolată și cremă de nalbă și napolitane cu cacao. De cîte ori îmi aminteam de ele simțeam pe cerul gurii pulsații cu gust de șocolată. Și apoi mă vedeam șezînd extaziat în scaunul medicinal al doctorului Lutz, în timp ce o ninsoare viscolită întuneca ferestrele micului salon zugrăvit în alb clinic. Citeam *Irodiada*. Impresionat de tăierea capului lui Ion Botezătorul, am intrat în camera lui Naomi. Rămăseserăm singuri în timpul viforniței. I-am scos pijamaua de finet albastră și am privit-o goală.

Acestea erau amintirile care-mi învăluiau inima. Trupul lui Naomi nu-mi era străin. Da. Nimic din Naomi nu-mi era străin. Dragostea ce-i purtasem pătrunsese pînă-n celulele ei, în molecule, care, fiind ale ei, erau înzestrate cu toate proprietățile lui Naomi. Din cauză că pentru mine Naomi era unică și, mai presus de orice, din cauza acestei pasiuni, am fost prins de doctorul Lutz în capcana unei relații Iacob — Laban. Trebuia să-l ajut la spălatul mașinii Auburn, un automobil albastru ca cerul, cu anvelope albe. Îl udam cu furtunul și-l lustruiam cu o bucată de piele de căprioară, în timp ce doctorul, în pantaloni-golf de doc alb, stătea și-și fuma trabucul Cremo.

— Oh, Charlie Citrine, dar știu c-ai făcut o carieră !... exclamă bătrînul domn.

Vocea îi era încă lirică, înaltă și găunoasă. Niciodată nu reușise să-ți dea impresia că spune ceva cu substanță.

— Cu toate că eu unul am fost republican de-al lui Coolidge și Hoover, urmă el, totuși cînd Kennedy te-a primit la Casa Albă, am fost mîndru.

— Tinăra aia e fufa ta ? întrebă Naomi.

— Zău dacă știu. Dar ce faci tu, Naomi ?

— Căsnicia mea n-a mers și bărbatu-meu și-a luat lumea-n cap. Oricum, am crescut doi copii. Poate c-ai citit unele din articolele scrise de băiatul meu în „South-west Township Herald“ ?

— Nu. N-aș fi putut ști că sînt ale fiului tău.

— A scris în legătură cu dezintoxicarea de droguri — articole bazate pe experiență personală. Aș vrea să cunosc părerea ta asupra scrierilor lui. Fiică-mea e o scumpete, dar băiatul e o problemă.

— Și tu, Naomi, dragă ?

— Nu mai fac mare lucru. Am un prieten. O parte din zi fac pe agentul de circulație în fața școlii primare.

Bătrînul doctor Lutz părea să nu audă nimic din toate astea.

— Mare păcat, am zis.

— De noi doi ? Nu, nu este. Tu, cu viața ta intelectuală, ai fi însemnat o încordare prea mare pentru mine. Eu sînt amatoare de sport. Slăbiciunea mea sînt meciurile de fotbal la televizor. E mare sărbătoare cînd facem rost de bilete la stadion sau la meciurile de hockey. Prînzim devreme la Como Inn, luăm autobuzul pîn' la stadion și abia aștept luptele pe gheață și zbier cit mă ține gura cînd își dau la cap. Mă tem că nu-s decît o femeie comună.

Cînd Naomi a rostit cuvîntul „comună“ și doctorul Lutz s-a definit „republican“, au vrut să spună că s-au integrat marelui public american și, în felul acesta, au aflat mulțumire și împlinire. Faptul de a fi fost pedicurist în cartierul comercial din Chicago, în anii treizeci, îi dădea bătrînului o mare satisfacție. Fiică-sa transmitea și ea un mesaj similar în ce-o privea. Erau mulțumiți de ei înșiși și unul de celălalt și fericiți în asemănarea dintre ei. Numai eu, în chip misterios un neadaptat, stăteam între ei, cu cheia camerei de

hotel în mină. Clar că ceea ce mă rodea era neasemnarea mea cu ei. Eram un vechi prieten, dar nu sută la sută american.

— Acum trebuie să vă las, am spus.

— N-am putea lua odată o bere împreună ? întrebă Naomi. Mi-ar face plăcere să te mai văd. Ești mai indicat decât oricare altul să-mi dai un sfat în legătură cu băiatul meu, Louie. Tu n-ai copii *hippy*, nu-i așa ? Și în timp ce-mi notam numărul ei de telefon, exclamă : O, ia te uită, Doc, în ce agendă frumoasă scrie ! Tot ce ține de Charlie e elegant. Ai devenit un tip foarte șic. Dar nu ești bărbatul pe care vreo femeie să-l poată lega vreodată.

Urmărit de privirile lor, m-am întors în separeu și am luat-o pe Renata. Mi-am pus pardesiul și pălăria, și ne-am prefăcut că ieșim în stradă. Mă simțeam înconjurat de privirile defăimătoare ale tuturor.

„Camera de conferințe“ era exact ceea ce merită desfrinării și soții adulterini. Nu mai mare decât deba-raua în care se țin măturile, dădea spre puțul de aerisire. Renata se lăsă pe un scaun și comandă încă două Martini de la camera de serviciu. Am tras jaluzelele, nu pentru ca să nu fim văzuți — întrucît în față aveam doar zid fără ferestre — și nu pentru că se trezise în mine seducătorul, ci din pricină că nu suport să mă uit la un puț de cărămidă. La perete era o canapea extensibilă, tapisată cu pluș verde. De cum am văzut asemenea obiect, am știut că n-o să-i pot face față. Eram convins că n-o să reușesc s-o desfac. Această provocare anticipată nu-mi mai dădea pace. Trebuia să înfrunt pericolul pe loc. Pernele mari, trapezoidale, umplute cu cauciuc spongios, erau ușoare ca fulgul. Le-am dat la o parte și am desfăcut cuvertura. Cearșafurile de dedesubt erau imaculate. După aceea am ingenuncheat și am început să bîjbîi cu mîna pe dedesubt în căutarea unui mîner de tras. Renata urmărea în tăcere cum fața mi se încorda și se congestiona. Stăteam pe vine și trăgeam, blestemînd în gînd fabricanții care construiesc asemenea porcării,

și administrația hotelului care ia bani pentru asemenea „conferințe“.

— Un adevărat test de îndemînare, am spus.

— Zău ?

— Cad la examen. Nu pot s-o desfac.

— Zău ? Atunci las-o așa.

Pe sofaua îngustă nu era loc decît pentru o singură persoană. Dar, ca să fiu sincer, n-aveam nici un chef să mă întind.

Renata intră în camera de baie. Existau două scaune. M-am trîntit în fotoliu. Între pantofii mei se găsea o carpetă împletită, pătrată. Singele îmi zvîcnea în timpane. O femeie de serviciu, ursuză, aduse cele două pahare de Martini. Luă bacșișul de un dolar fără un cuvînt de mulțumire. Apoi Renata ieși din baie, cu fulgarinul lucios încheiat în continuare pînă sub bărbie. Se așeză pe sofa, sorbi o înghițitură sau două de Martini și leșină frumos. Am încercat să-i ascult inima prin învelișul de plastic. Să fi fost cardiacă ? Și dacă era o chestie serioasă ? Puteam chema o ambulanță ? Am încercat să-i iau pulsul, urmărindu-mi proteste secundarul ceasului și pierzînd șirul numărătorii. Ca un element de comparație, mi-am luat și mie pulsul. Nu reușeam să coordonez rezultatele. Pulsul ei nu părea mai anormal decît al meu. Deși zăcea inconștientă, situația ei era mai de invidiat. Pielea îi era umedă și rece. I-am șters transpirația cu un colț de cearșaf și am încercat să mă gîndesc ce-ar face într-o asemenea situație disperată George Swiebel, consilierul meu medical. Știam exact ce-ar fi făcut : i-ar fi întins picioarele, i-ar fi scos pantofii și deschiat pardesiul, ca să poată respira în voie. Am făcut exact același lucru. Sub fulgarin, Renata era complet goală. Se dusese la baie ca să se dezbrace. După ce i-am deschiat nasturele de sus, aș fi putut să mă opresc, dar n-am făcut-o. Desigur că o cîntărisem în gînd pe Renata și încercasem să ghicesc cum e făcută. Dar cele mai generoase închipuiri ale mele erau mult depășite de realitate. Nu mă așteptasem ca totul să fie atît de opulent și fără de cusur. Observasem pe banca

juraților că buricele degetelor îi erau cărnoase, și se bombau ușor înainte de a se îngusta spre vîrf. Am presupus că, probabil, și coapsele ei frumoase se bombează una spre cealaltă în armonie cu degetele. Într-adevăr așa era, și o admiram mai cîrînd ca un iubitor de frumos decît ca un seducător. Impresia mea de moment — pentru că nu am ținut-o prea mult descoperită — era că fiecare pîrticică de țesut era perfectă. Carnea ei degaja o mireasmă ametoitoare. După ce am văzut cum stau lucrurile, i-am încheiat fulgarinul la loc, dintr-un elementar respect. Am rearanjat-o cum m-am priceput. Pe urmă m-am dus la fereastră și am deschis-o. Din nefericire se risipea minunata ei mireasmă, dar avea nevoie de aer curat. I-am luat lucrurile din camera de baie și i le-am îndesat în poșeta mare, controlînd ca nu cumva să se piardă ecusonul de jurată. Pe urmă, îmbrăcat în pardesiu, cu pălăria și mănușile în mîină, am așteptat să-și revină din leșin.

Cu toții facem mereu aceleași și aceleași lucruri care au ajuns extrem de previzibile. Ținînd seama de aceasta, putem fi iertați dacă măcar dorim să le asociem cu frumusețea.

Și acum, în mantoul de blană, cu frumoasa ei pălărie de culoarea ametistului, moale, flexibilă, cu pîntecele și coapsele mascate doar de o intermediară foiță de mătase, Renata mă lăsă în fața imobilului tribunalului districtual. Ea și clienta ei, impozanta, importanta cucoană în poplin cu buline, îmi spuseră : „Ciao — la revedere !“. Și iată frumosul zgîrie-nori din sticlă și grinzi roșietice, și iată neconvîngătoarea sculptură a lui Picasso cu montanții și foile ei de metal, fără aripi, fără elan, doar un indiciu, o evocare, o idee a ceea ce trebuie să fie o operă de artă. Foarte asemănătoare, mi-am zis, cu celelalte idei sau evocări ce ne înconjoară : nu mai există mere adevărate, ci numai ideea, reconstituirea pomicultorului a ceea ce era pe vremuri un măr ; nu mai există înghețată, ci doar ideea, amintirea a ceva

delicios de pe vremuri, preparat azi din surogate, amidon, glucoză și alte chimicale ; nu mai există sexualitate, ci doar ideea sau evocarea a ceea ce era cîndva, și tot astfel cu dragostea, cu credința, gîndirea și așa mai departe. Cu aceste gînduri în minte am urcat într-un ascensor, să văd ce vrea de la mine tribunalul, cu spectrele lui de echitate și dreptate. Cînd ușile ascensorului se deschiseră sau fură pe cale să se deschidă, nici un glas lăuntric nu a mai rostit : „Destinul meu !“ Fie că Renata împlinea efectiv această funcție, fie că glasul își pierduse curajul de a mai glăsui.

Am ieșit din ascensor și l-am văzut pe avocatul meu, Forrest Tomchek, împreună cu partenerul lui mai tînăr, Billy Srole, așteptîndu-mă în capătul coridorului spațios, cenușiu pal, în fața camerei de audiențe a judecătorului Urbanovich — doi oameni falsi cu mutre foarte oneste. După părerea lui Szathmar (Szathmar care nu-și putea aduce aminte nici de un nume simplu ca Crawley), eram reprezentat de cel mai talentat om al legii din Chicago. Îl întrebam :

— Și atunci de ce nu mă simt în siguranță cu Tomchek ?

— Pentru că ești hiper critic, nervos, și timpit, mi-a răspuns Szathmar. În sectorul divorțuri nimeni nu se bucură de mai mult respect și mai multă influență decît el. Tomchek este unul din cei mai de vază reprezentanți ai comunității juridice. Există un club al avocaților de divorțuri. Fac împreună excursii, joacă golf, pleacă la Acapulco. Și în culise, el îi învață pe toți ceilalți cum să procedeze. Pricepi ? Inclusiv onorariile, impunerile pe venituri, totul.

— Vrei să spui că or să-mi studieze impunerile pe venituri și așa mai departe, ca să hotărască după aceea cum să mă jecmănească ?

— Dumnezeu mare ! exclamă Szathmar. Păstrează-ți pentru tine opiniile despre avocați.

Era profund jignit, ba chiar înfuriat, de lipsa mea de respect față de profesiunea lui. O, eram de acord cu el că trebuia să-mi păstrez opiniile pentru mine. Făceam

eforturi să mă arăt agreabil și deferent față de Tomchek, dar nu prea reușeam. Cu cît mă străduiam mai mult, arătîndu-mă receptiv la aerele lui și căutînd să spun ceea ce trebuie, cu atît mai puțină încredere avea în mine și cu atît mai antipatic îi eram. Adăuga la cont. Și la sfîrșit aveam să plătesc un preț mare, un onorariu imens, știam acest lucru. Așadar, iată-l pe Tomchek. Și alături de el, Billy Srole, asociatul. „Asociat“ este un cuvînt minunat, o categorie minunată. Srole era un tip bucălat și palid, afișînd o atitudine înalt profesionistă. Purta părul lung și-și punea întruna pletele în mișcare, netezindu-le cu o mînă grea și albă și dîndu-și-le pe după urechi. Virfurile degetelor i se îndoiu în afară. Era un fanfaron. Astea sînt rafinamente de fanfaroni. Îi cunosc eu.

— Ce s-a întîmplat ? am întrebat.

Tomchek îmi înconjură umerii cu brațul și am început o mică discuție confidențială.

— N-ai de ce să-ți faci griji. Urbanovich a avut brusc inspirația să discute cu ambele părți.

— Vrea să ajungă la o înțelegere, interveni Srole. E foarte mîndru de reputația lui de negociator.

— Uite, Charlie, continuă Tomchek. Să-ți spun care-i tehnica lui Urbanovich. O să încerce să bage spaima-n dumneata. O să-ți spună ce mult rău îți poate face el și o să încerce să-ți smulgă prin teroare acordul. Nu intra în panică. Din punct de vedere legal, ți-am creat o situație foarte favorabilă.

Mă uitam la cutele severe și sănătoase de pe fața proaspăt rasă a lui Tomchek. Respirația lui avea un miros viril. Degaja un iz pe care-l asociazam cu frînele tramvaielor de pe vremuri, cu metabolismul, cu hormonii masculini.

— Nu, nu mai cedez un dram, am spus. N-are nici un sens. Dacă i-aș satisface pretențiile Denisei, ar veni pe dată cu altele noi. De cînd s-a emis în țara asta „Proclamația emancipării,” a fost inițiată o luptă secretă pentru reinstaurarea sclaviei pe alte căi.

Acesta era genul de afirmații care mă făceau suspect în ochii lui Tomchek și ai lui Srole.

— Bine. Pune punct și țin-te tare, mă povățui Srole. Restul lasă-l pe seama noastră. Denise îi crează situații dificile și propriului ei avocat. Pinsker nu vrea ciorovăială. El își vrea numai onorariul. Și nu-i place situația. Ea obține consultații juridice pe cale laterală de la individul ăla, Schwirner. O chestie total lipsită de etică.

— Nu pot să-l sufăr pe Schwirner ! Ce potlogar ! izbucni Tomchek cu violență. Dacă-ș putea dovedi c-o ațită pe reclamantă și-și viră coada în procesul meu, l-aș pune cu botul pe labe. L-aș chema în fața Comisiei de Etică.

— Gumballs Schwirner ăsta se mai ține cu nevasta lui Charlie ? întrebă Srole. Auzisem că s-a însurat de curînd.

— Și ce dacă s-a însurat ? Tot se mai întâlnește cu nebuna aia prin moteluri. Storce idei strategice de la el, și pe urmă îi împuie capul lui Pinsker. Îl năucește pe bietul Pinsker. Ce mi-ar mai place să-l prind cu mița-n sac pe Schwirner !!

M-am abținut de la orice comentariu și m-am prefăcut că nici nu aud ce vorbesc. Tomchek ar fi vrut să sugerez angajarea unui detectiv particular care să-l dea în gît pe Schwirner. Mi-am adus aminte de Von Humboldt Fleisher și de Scaccia, detectivul particular. Așa ceva nu era de mine.

— Aștept din partea voastră să-l țineți în frîu pe Pinsker. Nu-l lăsați să-mi mănînce ficații.

— Unde, în cabinetul judecătorului ? O să fie la locul lui. O să te sfîșie numai în boxă, la interogatoriu, dar acum, la întrevvedere, e cu totul altceva.

— E-un animal, am zis eu.

Cei doi n-au răspuns nimic.

— E-o bestie, un canibal, am stăruit.

Spusele mele le-au făcut o impresie neplăcută. Ca și Szathmar, Tomchek și Srole erau sensibili la orice privea profesiunea lor. Tomchek păstră tăcerea. Lui Srole, asociatul și dublura, îi revenea misiunea de a

trata cu circotaşul de Citrine. Blajin, distant, îmi spuse :
— Pinsker e un dur. Un opozant dur. Care luptă
pînă-n pînzele albe.

Bun, deci n-aveau de gînd să mă lase să lovesc în
avocaţi. Pinsker aparţinea şi el clubului. La urma urmei,
cine eram eu ? O figură nebuloasă, trecătoare, un excen-
tric şi-un snob. Felul meu de a fi le displăcea total. Îl
detestau. Şi, în fond, de ce să le placă ? Brusc, am
văzut lucrurile din punctul lor de vedere. Şi m-am
simţit extrem de satisfăcut. De fapt, a fost un fel de
iluminaţie. Poate că aceste iluminaţii subite ale mele
erau un efect al transformărilor metafizice pe care le
sufeream. Sub recenta influenţă a lui Steiner, rareori
mă mai gîndeam la moarte în felul înspăimîntător de
odinioară. Acum, nu mai simţeam sufocarea mormîn-
tului şi nu mă mai temeam de o eternitate de plictis. În
schimb, mă simţeam adeseori neobişnuit de uşor şi ve-
loce, de parcă m-aş fi aflat pe o bicicletă imponderabilă
cu care făceam un sprint în lumea astrelor. Uneori mă
priveam cu o obiectivitate care mă înveselea ; mă ve-
deam, literalmente, ca pe un obiect printre obiectele
universului fizic. Într-o bună zi, obiectul ăsta o să în-
ceteze de a se mai mişca şi, cînd trupul se va nărui,
sufletul o să se îndepărteze pur şi simplu.

Aşa, ca să ne întoarcem din nou la avocaţi, stăteam
acolo între ei, trei ego-uri nude, trei creaturi aparţinînd
celelaltei mai de jos trepte a raţionalităţii şi calculelor mo-
derne. În trecut, sufletul se înveşmînta în văluri, vălul
poziţiei sociale, al nobleţei sau al inferiorităţii, şi fiecare
dintre euri avea ţinuta sa, înfăţişarea sa, îşi alegea
teaca potrivită. Acum nu mai existau teci, nu mai
existau decît euri nude care se ciocneau de alte euri
nude, scăpărînd de intoleranţă şi iscînd spaimă. Toate
acestea mi s-au revelat acum, într-o străfulgerare de
obiectivitate. Mă simţeam transportat.

Şi ce înseamnă eu pentru oamenii ăştia ? Un trăsnet
şi o curiozitate. Szathmar, ca să se pună în valoare
pe sine, se lăuda cu mine, mă supraevalua, şi-i irita
îngrozitor pe oameni pentru că le spunea să mă caute

în cărțile de referință și să citească despre distincțiile și medaliile mele și de premiile de la „Zig-Zag. Îi pisa cu toate poveștile astea, le zicea c-ar trebui să fie mîndri să aibă un client ca mine, așa încît cu toții mă detestau înainte de a mă vedea. Chintesența prejudecăților lor a fost exprimată o dată chiar de Szathmar, cînd și-a ieșit din fire și mi-a strigat : „Ești un rahat cu un condei !“ I-a părut după aceea atît de rău, încît s-a depășit pe sine însuși și a strigat și mai tare : „Cu sau fără condei, tot un rahat ești !“ Dar nu m-am simțit ofensat. M-am gîndit că-i o definiție colosală și am ris. Mie îmi puteai spune orice, depindea numai de felul cum mi-o spuneai. În orice caz, știam exact ce gîndeau Tomchek și Srole despre mine. Și ei îmi inspirau mie un gînd neobișnuit. Istoria a creat un element nou în Statele Unite — anume, mîrșăvia dublată de respectul de sine și duplicitatea dublată de onoare. America a fost întotdeauna foarte cinstită și morală, un model pentru întreaga omenire, așa încît pusese la zid însăși ideea ipocriziei, și se forța acum să trăiască sub acest imperativ al sincerității, ceea ce constituia o strădanie impresionantă. Gîndiți-vă numai la Tomchek și la Srole : aparțineau unei profesii prestigioase și onorabile ; o profesiune cu un înalt standard de moralitate și în care totul e desăvîrșit pînă cînd se ivește un scrîntit imposibil ca mine, care n-a fost în stare nici măcar să-și țină nevasta la respect, un idiot cu oarecare iscusință în a aduna frazele laolaltă, și care vine și stîrnește un sentiment de culpabilitate. Eu degajam un vechi iz acuzator. Era un act cu totul neistoric din partea mea, dacă vă dați seama ce vreau să spun. Din cauza asta, Billy Srole îmi arunca o învăluită privire piezișă, de parcă era el însuși uimit de toate cîte ar fi putut să mi le pună în cîrcă, sub scutul legii sau alături de el, dacă aș fi făcut vreodată un pas greșit. Păzea ! M-ar face fărîme, m-ar tăia bucăți-bucăți cu satîrul lui legal. Spre deosebire de Srole, privirea lui Tomchek n-avea nevoie să fie învăluită, pentru că părerile lui mai profunde nu răzbeau niciodată pînă în priviri. Și de-

pindeam cu totul de această înfricoșătoare pereche. De fapt, situația constituia în parte sursa extazului meu. O găseam formidabilă. Tomchek și Srole erau exact ceea ce meritam. Era drept să plătesc pentru faptul că rămăsesem atât de naiv și că așteptam ocrotire din partea celor lipsiți de puritate, din partea unor oameni care erau la largul lor în lumea descompunerii. Ce ușor scăpam, transferind lumea descompunerii asupra tuturor celorlalți ! Humboldt se folosise de creditul acordat poetului când nu mai era de mult poet, ci numai un nebun cu capul roind de planuri. Și eu făceam oarecum același lucru, pentru că eram mult prea abil ca să-mi pot aroga asemenea detașare de cele lumești. Calificativul care cred că mi s-ar potrivi cel mai bine ar fi : lipsit de bună credință. Dar Tomchek și Srole aveau să mă aducă pe calea cea dreaptă. Se bucurau de ajutorul lui Denise, al lui Pinsker, Urbanovich, și al altor mii.

— Aș vrea să știu ce naiba te face să arăți atât de mulțumit, îmi spuse Srole.

— Un simplu gând.

— Ești norocos, dacă ai asemenea gânduri frumoase.

— Când intrăm ? am întrebat.

— Când iese partea adversă.

— A, Denise și Pinsker sînt acum în convorbire cu Urbanovich ? Atunci mă duc să mă relaxez puțin în sala de ședințe, au început să mă doară picioarele.

Ceva din Tomchek și din Srole a zburat la mare distanță. N-aveam de gând să stau acolo trîncănind cu ei pînă cînd urma să fim chemați. Starea mea de trezie nu-i suporta în doze prea mari. Mă oboseau imediat.

M-am reîmprospătat așezîndu-mă pe o bancă de lemn. N-aveam nimic de citit, așa încît am folosit prilejul pentru o scurtă contemplație. Obiectul pe care l-am ales spre contemplație era un boschet încărcat de trandafiri. Chemam adeseori în minte acest boschet de trandafiri, dar uneori își făcea apariția și nechemat. Era înțesat, dens, sufocat de roze micuțe de un roșu închis, ca granatele, și de frunze proaspete, sănătoase. Așadar, pentru moment am gîndit: „trandafiri“ — „tran-

dafiri“, și nimic altceva. Vizualizam crenguțele, rădăcinile, puful țepos al mlădițelor noi din care aveau să dea spinii, plus toată botanica de care-mi puteam aminti : floem xilem cambiu cloroplaste sol soare apă în combinații chimice, încercînd să mă proiectez în însăși ființa plantei și să gîndesc cum sîngele ei verde produce o floare roșie. Ah, dar mlădițele tufelor de trandafiri sînt întotdeauna roșii înainte de a se înverzi. Îmi reprezentam cu mare precizie spirala în care sînt dispuse petalele în interiorul bobocului, mica eflorescență alburie care o precede pe cea roșie și deschiderea lentă care dezvăluie centrul germinator. Mi-am concentrat toate facultățile psihice asupra acestei viziuni și m-am cufundat cu toată făptura mea în flori. Pe urmă am văzut, alături de flori, o siluetă omenească în picioare. Planta, spune Rudolf Steiner, exprimă legile pure, obiective ale creșterii, dar ființa umană, năzuind spre un mai înalt nivel de perfectibilitate, își asumă o povară mai mare : instincte, dorințe, emoții. Așadar, un boschet de trandafiri reprezintă o viață adormită. Dar omenirea are privilegiul pasiunilor. Și cheazăia că forțele superioare ale sufletului pot purifica aceste pasiuni. Odată purificate, ele pot renaște într-o formă sublimată. Roșul sîngelui este un simbol al acestui proces de purificare. Dar chiar dacă lucrurile nu stau întocmai așa, contemplarea trandafirilor mă transpunea întotdeauna într-o stare de beatitudine.

După un timp, contemplația mea a căpătat alt obiect. Am vizualizat un vechi stilp de felinar din Chicago. de acum patruzeci de ani, din acelea cu un capac ca o pălărie de toreador sau ca o tîpsie. Acum era noapte și sufla o viforniță. Eu eram un băiețandru și priveam pe fereastra camerei mele. Viscolea, vîntul și zăpada izbeau felinarul, și trandafirii se roteau în lumina lui. Steiner recomanda contemplarea unei cruci pe care se împletesc ghirlande de roze, dar din anumite rațiuni, poate că de origine iudaică, preferam felinarul. Nu are importanță obiectul atîta timp cît te ajută să evadezi din lumea simțurilor. Și cînd ai evadat din lumea sim-

țurilor, îți dai seama că se deșteaptă în tine zone ale sufletului care pînă atunci au somnolat.

Reușisem să avansez destul de serios în acest exercițiu, cînd Denise apăru din camera de audiențe și ieși pe ușa turnantă îndreptîndu-se spre mine.

Femeia asta, mama copiilor mei, deși îmi pricinuia atîtea necazuri, îmi amintea adeseori de ceva ce a spus Samuel Johnson despre femeile frumoase: pot fi nebune, pot fi ticăloase, dar frumusețea rămîne vrednică de prețuit în sine. În acest sens, Denise era vrednică de prețuit. Avea ochi mari violeți și un nas fin. Pielea îi era catifelată de un pufuleț moale — îl puteai vedea numai într-o anumită lumină. Părul adunat în creștetul capului îl făcea să pară prea greu. Dacă n-ar fi fost frumoasă, n-ai fi remarcat această disproporție. Însuși faptul că nu era conștientă de efectul de cap îngreunat pe care-l crea coafura ei părea uneori o dovadă că Denise era cam sărită. Întotdeauna la tribunal, după ce că mă tirise în tot procesul ăsta, ținea să pară amicală. Și cum azi era neobișnuit de amabilă, am dedus că întrevederea ei cu Urbanovich se soldase cu un succes. Faptul că urma să mă trateze ca pe un cîine îi stîrnea afecțiunea. Pentru că ținea la mine. Mă întrebă : „Ah, așteptați ?“, și vocea îi răsună înaltă și tremurătoare, ușor emoționată, dar combativă. În război, cei slabi niciodată n-au habar cît de tare te lovesc. Desigur, ea nu era chiar atît de slabă. Forța ordinii sociale era de partea ei. Însă Denise se simțea întotdeauna slabă, o femeie împovărată. A coborî din pat ca să pregătească micul dejun era întotdeauna o sarcină mai grea decît putea ea să înfrunte. A lua un taxi ca să se ducă la coăfor era de asemeni un lucru foarte greu. Capul frumos era o povară pentru gîtul frumos. Așadar se așeză lîngă mine, oftînd. Nu mai fusese de cîtva timp la institutul de înfrumusețare. Cînd părul îi era filat de coafor, ochii nu-i apăreau chiar atît de uriași și n-avea mîtra asta dementă. Ciorapii îi erau găuriți, pentru că la tribunal venea întotdeauna în zdrențe.

— Sînt literalmente epuizată, îmi spuse. Înainte de înfățișările astea nu reușesc niciodată să închid un ochi.

— Îmi pare foarte rău, am mormăit.

— Nici tu nu arăți prea bine.

— Fetițele îmi spun cîteodată : „Tăticule, semeni cu o hîrtie de un milion de dolari — verde și boțită“. Ce fac fetele, Denise ?

— Cît se poate de bine. Le lipsești.

— E firesc, presupun.

— Pentru ele nimic nu e firesc. Le lipsești îngrozitor.

— Denise, tu ești pentru omul amărît ceea ce-i si-fonul pentru sirop.

— Ce-ai fi vrut să-ți răspund ?

— Să-mi răspunzi : „în regulă“ sau „nu-i în regulă“.

— Sirop ! Cum îți trece ceva prin cap, te și simți obligat să-i dai glas. Asta-i marea ta slăbiciune, cea mai rea dintre tentațiile tale.

Era ziua în care reușeam să văd lucrurile din perspectiva celorlalți. Cum reușește cineva să-și inoculeze tărie ? Denise vedea lucrurile just, știți — te întărești prin biruirea unei tentații persistente. Uneori, prin simplul fapt că-mi țineam gura și nu spuneam tot ce-mi venea în minte, simțeam că-mi sporește tăria. Și totuși, se pare că pînă nu aud ce spun, nu-mi apare clar ceea ce gîndesc.

Fetițele își fac planuri de Crăciun. Așteaptă să le ieși la spectacolul de la Goodman Theater.

— Nici gînd. Asta-i ideea ta.

— Ești un personaj prea important ca să-ți duci copiii la un spectacol, ca orice tată ? Le-ai promis c-ai să le duci.

— Eu ? Niciodată. Tu le-ai promis și acum îți imaginezi că eu am făcut-o.

— Dar ai să fii în oraș, nu ?

De fapt, n-aveam să fiu. Urma să plec vineri. Dar cum n-o informasem pe Denise de plecarea mea, n-am răspuns nimic.

— Sau te pomenești c-ai proiectat vreo călătorie cu Renata Țițe-Grase ?

Cînd se dezlănțuia pe această temă, nu era chip să-i ții piept Denisei. Din nou Renata ! Nu le-ar fi dat voie fetițelor nici măcar să se joace cu Roger Koffritz. Îmi spusese odată :

— Mai tîrziu vor deveni imune la influența tîrfelor. Dar într-o zi, cînd mi-au venit acasă legănîndu-și po-
ponețele, am știut că ți-ai încălcat promisiunea de a le ține departe de Renata.

Rețeaua de informații a Denisei era extrem de eficientă. De pildă, știa totul despre Harold Flonzaley. „Ce mai face rivalul tău, cioclul ?” mă întreba uneori. Pentru că Flonzaley, curtezanul Renatei, era proprietarul unei rețele de întreprinderi de pompe funebre. Fusesse în legături de afaceri cu fostul ei soț, avea tone de bani, dar, lucru de netăgăduit, diploma lui universitară era în îmbălsămarea cadavrelor. Ceea ce dădea idilei noastre o tentă macabră. Mă certasem o dată cu Renata pentru că apartamentul ei era plin de flori și știam că proveneau din surplusul jerbelor mortuare abandonate de îndoliații cu inimi zdrobite și aduse cu Cadillacul lui Flonzaley afectat transportului de coroane. Am silit-o să le arunce pe toate la crematoriul de gunoaie. Flonzaley continua s-o asalteze.

— Mai lucrezi ceva ? mă întrebă Denise.

— Nu prea mult.

— Te mulțumești să joci mingea cu Langobardi, te relaxezi cu Mafia ? Știu că nu te mai vezi cu nici unul din prietenii tăi serioși din Midway. Durnwald te-ar pune el la punct, dar e în Scoția. Păcat. Știu că nici el n-o înghite pe Țițe-Grase. Și mi-a spus o dată că nu-l agreează pe amicul tău Thaxter și nici faptul că te-ai încurcat cu „Arca”. Ai cheltuit probabil o avere pe revista asta și unde-i primul număr ? *Nessuno sa*¹.

Denise era iubitoare de operă, avea abonament la teatrul liric și cita adeseori din operele lui Mozart și

¹ Nimeni nu știe (it.).

ale lui Verdi. *Nessuno* sa era din *Così fan tutte*. Unde poate fi găsită fidelitatea femeilor, cîntă știutorul personaj mozartian : *Dove sia ? dove sia ?*¹ *Nessuno sa !* Era încă o aluzie la culpele Renatei, și eu înțelegeam foarte bine.

— Adevărul este că-l aștept pe Thaxter. S-ar putea să vină chiar azi.

— Fără îndoială, o să-și facă intrarea în oraș ca întreaga distribuție din *Visul unei nopți de vară*. Și preferi să achiți facturile lui decît să dai bani copiilor tăi.

— Copiii mei au bani cu prisosință. Ai casa și sute de mii de dolari. Ai încasat toate drepturile de la *Von Trenck* — tu și avocații tăi.

— Nu pot să întretin hardughia aia. Cu tavane înalte de aproape cinci metri. N-ai văzut notele de combustibil. Dar, pe de altă parte, ai putea să-ți risipești banii pe oamenii mai răi decît Thaxter, și o și faci dealtfel. Thaxter, are, de bine de rău, maniere. Cînd ne-a dus la Wimbledon, a făcut-o cu stil. Ții minte ? Coșulețe de răchită cu merinde. Șampanie și somon afumat de la Harrods. Din cîte înțeleg, CIA îi plătea pe atunci cheltuielile. De ce nu punea CIA să vă subvenționeze „Arca“ ?

— De ce tocmai CIA ?

— V-am citit prospectul. Este exact genul de revistă intelectuală, serioasă, pe care ar putea-o folosi CIA pentru propaganda peste hotare. Tu te imaginezi drept un soi de mare reprezentant al politicii culturale.

— Tot ce-am vrut să spun în prospectul acela este că America nu e nevoită să se lupte cu sărăcia, și că încercăm cu toții un sentiment de culpabilitate față de oamenii care încă mai au de luptat pentru pîine și pentru libertate, pentru vechile chestiuni fundamentale. Noi nu murim de foame, nu sîntem terorizați de poliție, nu sîntem trimiși în lagăre de concentrare. Sîntem cruțați de holocauste și nopți de teroare. Cu avantajele

¹ Unde să fie ? Unde să fie ?

noastre, am putea încerca să formulăm noile chestiuni fundamentale ale omenirii. Și, în schimb, ne-am culcat pe-o ureche. Dormim și iar dormim, și înfulecăm, și ne distrăm și din nou dormim.

— Când devii solemn, ești o încântare, Charlie. Și acum ai început să cazi în misticism, pe lângă faptul că întreții o tîrfă grasă, pe lângă faptul că te antrenezi ca să devii atlet și pe lângă faptul că te îmbraci ca un filizon. Toate astea-s simptome ale decăderii fizice și mintale. Îmi pare rău pentru tine, zău așa. Nu numai pentru că sînt mama copiilor tăi, ci și pentru că ai avut cîndva minte și talent. Dacă Kennedy ar fi trăit, ai fi rămas la fel de productiv. Influența lui te menținea în limitele responsabilității și ale normalului.

— Vorbești ca răposatul Humboldt. Și el, dacă venea la putere Stevenson, ar fi urmat să fie un Țar al Culturii.

— Vechea marotă; Humboldt ! Încă nu te-a părăsit. A fost ultimul tău prieten serios.

În aceste discuții, care aveau întotdeauna un aer de irealitate, Denise se voia preocupată de soarta mea, era plină de solitudine, chiar iubitoare. Faptul că fusese în camera de audiențe a judecătorului, unde săpase o nouă groapă pentru mine, n-avea nici o importanță. În ochii ei eram ca Anglia și Franța, doi dușmani afectuoși. După părerea ei, între noi doi exista o relație specială, care-i permitea un schimb de opinii inteligente.

— Mi s-a povestit despre doctorul Scheldt, acel *guru*¹ al tău antroposofic. Mi s-a spus că e un om foarte distins și simpatic. Iar fiică-sa e o adevărată femeiușcă. O mică oportunistă. Și ea vrea să pună mîna pe tine. Ești o provocare teribilă pentru femeile care visează să ajungă la glorie prin tine. Dar te poți oricînd ascunde în spatele bieteii Demmie Vonghel.

¹ Învățător și conducător spiritual în hinduism.

Denise mă bombarda cu munițiile pe care le acumula zi de zi în mintea și în inima ei. Oricum, însă, informațiile ei se dovedeau din nou exacte. Asemenea Renatei și bătrinei Señora, și domnișoara Scheldt îmi vorbea despre căsătoriile între soți de vîrste foarte deosebite, despre fericirea și puterea de creație a lui Picasso în ultimii săi ani de viață, despre Casals și Charlie Chaplin, și despre judecătorul Douglas.

— Renata nu te vrea mistic, nu-i așa ?

— Renata nu se amestecă în chestii din astea. Și nu sînt un mistic. Oricum, nu știu de ce „mistic“ e un cuvînt de ocară. Nu înseamnă mult mai mult decît cuvîntul „religie“, pe care unii oameni încă îl mai rostesc cu respect. Și ce spune religia ? Că în făptura umană mai există ceva dincolo de trup și de creier și că avem unele posibilități de a ști ce se petrece dincolo de organism și de simțuri. E un lucru în care am crezut întotdeauna. Poate că toată nefericirea mea provine din faptul că mi-am ignorat intuițiile metafizice. Am urmat școli și cunosc toate răspunsurile oamenilor de știință. Întrebă-mă tot ce vrei în legătură cu concepția științifică asupra lumii și o să reușesc la examen. Dar toate astea înseamnă numai cerebralitate.

— Ești deficient din naștere, Charlie. Cînd ai spus că o să scrii eseul ăla despre plictiseală, mi-am zis : „Uite-l că-și dă drumul !“ Acum însă, fără mine, degenerezi rapid. Uneori am impresia că ar trebui să fii declarat nebun și pus sub interdicție. De ce nu-ți reiei cartea despre Washington-în-anii-șaizeci ? Extrasul pe care l-ai publicat în revistă era interesant. Și mie mi-ai povestit mult mai mult decît ce-a apărut tipărit. Dacă ți-ai pierdut notele, aș putea să-ți reamintesc totul. Încă te-aș putea regenera, Charlie.

— Crezi ?

— Înțeleg greșelile pe care le-am făcut amîndoi. Dar felul cum trăiești acum e de-a dreptul grotesc — toate muierile alea, și atletismul și călătoriile, și acum antroposofismul. Prietenul tău Durnwald e îngrijorat pentru tine. Și la fel e și fratele tău Julius. Știi ce, Charlie,

ce-ar fi să ne recăsătorim ? Ca început, am putea pune capăt luptei juridice. Am putea să ne reunim.

— E o propunere serioasă ?

— E ceea ce-și doresc fetițele mai mult decît orice pe lume. Mai chibzuiește. Tu nu duci ceea ce s-ar putea numi o viață de satisfacții. Ești în formă proastă. Mi-aș așuma riscul. Se ridică în picioare și își deschise poșeta. Uite cîteva scrisori care ți-au sosit la vechea adresă.

M-am uitat la stampilele poștale.

— Dar sînt vechi de luni de zile. Ai fi putut face să-mi parvină mai înainte, Denise.

— Și care ar fi fost deosebirea ? Și așa primești prea multă corespondență. La cele mai multe scrisori nici nu răspunzi, și la ce-ți ajută ?

— Asta văd că ai deschis-o și apoi ai lipit-o la loc. E de la văduva lui Humboldt.

— Kathleen ? Dar au divorțat cu ani înainte de moartea lui. Uite că-ți vine marele talent juridic.

Tomchek, urmat de Srole, intrase în sala de ședințe, și din celălalt capăt se apropia Pinsker canibalul, într-un costum cadrilat, la două rînduri, galben deschis, cu o cravată galbenă lătăreață, trîntită peste cămașă ca o omletă cu brînză, și pantofi gălbui în două nuanțe. Capul îi era brutal păros. Era cărunț și avea o ținută de campion la lupte grele. Mă întrebam ce anume să fi fost el într-o încarnare anterioară. Era dealtfel o întrebare pe care mi-o puneam în legătură cu noi toți.

Pînă la urmă nu cu Denise și Pinsker trebuia să ne întîlnim, ci cu judecătorul. Am intrat împreună cu Tomchek și cu Srole în camera de audiențe. Judecătorul Urbanovich, croat sau poate că sîrb la origine, era un om rotofei și chel, un grăsan, cu fața oarecum turtită. Dar era cordial și foarte civilizat. Ne-a oferit cîte o ceașcă de cafea. Cordialitatea lui îmi evoca Departamentul de Vigilență.

— Nu, mulțumesc, am spus eu refuzînd cafeaua.

— Am avut pînă acum cinci înfățișări la tribunal, începu Urbanovich. Litigiile acestea sînt dăunătoare

pentru ambele părți — nu și pentru avocații lor, desigur. A apărea în boxă trebuie să fie un supliciu pentru un creator de sensibilitate domnului Citrine...

Judecătorul intenționa să mă facă să simt încărcătura de ironie a cuvintelor lui. La un cetățean matur al orașului Chicago, sensibilitatea — dacă era autentică — ar fi fost o stare patologică, tratabilă, dar la un om al cărui venit depășise, în anii de vîrf, două sute de mii de dolari, sensibilitatea nu putea fi decît o fățarnicie. Plantele sensibile nu cîștigă atîția bani.

— Nu poate fi plăcut, urmă judecătorul Urbanovich adresîndu-mi-se, să fii interogat de domnul Pinsker. El aparține școlii dure. Nici măcar nu poate pronunța titlurile operelor dumitale, nici ale editurilor franceze, italiene sau chiar engleze cu care ai de-a face. Și-apoi, dumitale nu-ți place croitorul lui, și nu ești de acord cu gustul său în materie de cămăși și cravate...

Pe scurt, ar fi fost foarte rău dacă-l asmuțea pe imbecilul ăla grosolan și violent împotriva mea, dar dacă urma să mă arăt neînțelegător, judecătorul i-ar fi dat drumul din lanț.

— Dar am ajuns la negocieri cu doamna Citrine de trei, patru, cinci ori, interveni Tomchek.

— Ofertele dumneavoastră n-au fost satisfăcătoare.

— Excelență, doamna Citrine a primit o mare sumă de bani, am precizat eu. De îndată ce i-am oferit mai mult, și-ar ridica pretențiile. Îmi puteți garanta că anul viitor nu mă va da din nou în judecată ?

— Nu, dar aș putea încerca. Necazul dumitale, domnule Citrine, constă în posibilitatea dovedită de a cîștiga mulți bani.

— Nu și în ultima vreme.

— Numai pentru că ești hărțuit de litigii. Dacă pun capăt procesului, dacă te eliberez de griji, nu există limită la ce-ai putea realiza. Mi-ai fi recunoscător...

— Domnule judecător, sînt un om de modă veche, poate chiar desuët. Nu mi-am putut însuși niciodată metodele producției de masă.

— Nu te lăsa iritat de acest lucru, domnule Citrine. Noi avem încredere în dumneata. Ți-am citit articolele din revistele „Look“ și „Life“.

— Dar și „Life“ și „Look“ sînt pe linie moartă. Și ele sînt desuete.

— Avem cifra impozitelor duminale. Care ne spune cu totul altă poveste.

— Numai că, interveni Forrest Tomchek, acum vorbim despre venituri viitoare. Cum s-ar putea angaja clientul meu cit să producă ?

— Orice s-ar întîmpla, este de neconceput ca procentul de impozit al domnului Citrine să scadă vreodată la mai puțin de cincizeci la sută din venit. Așa încît, dacă doamna Citrine va primi anual alocația de treizeci de mii, el va da din buzunar numai cincisprezece mii de dolari reali. Pînă la majoratul fiicei mai miçi.

— Așadar, pe următorii paisprezece ani, sau pînă cînd o să împlinesc șaptezeci de ani, trebuie să cîștig o sută de mii de dolari pe an. Nu mă pot împiedica să nu găsesc acest lucru amuzant, Excelență. Ha, ha ! Nu cred că creierul meu, adică singurul meu capital, e destul de puternic pentru așa ceva. Alți oameni au pămînt, venituri din chirii, proprietăți, administrații, dobînzii, marje de pierderi, alocații, subvenții de stat. Eu nu am asemenea avantaje.

— A, domnule Citrine, dar dumneata ești un om abil. Acest lucru este vizibil chiar și în Chicago. Așa încît nu-i necesar să ne prevalăm de cazuri speciale. La diviziunea bunurilor, doamna Citrine a căpătat mai puțin de jumătate și pretinde că actele de inventariere au fost falsificate. Dumneata ești un visător și, probabil, nu ți-ai dat seama de acest lucru. Poate că inventarele au fost falsificate de alții. Cu toate acestea, însă, răspunzi în fața legii.

— Ne opunem la orice acuzație de fraudă, sări Srole.

— Ei bine, nu cred că de fraudă e vorba, replică judecătorul făcînd un gest larg, cu brațele deschise, ca și cînd ar fi vrut să sară pe fereastră.

Evident, era născut în zodia peștelui. Purta butoni de manșetă în formă de pești mici, cu cap și coadă.

— Cît despre productivitatea scăzută a domnului Citrine din ultimii ani, aceasta poate avea un caracter deliberat, pentru a înșela așteptările reclamantei. Sau poate că domnul Citrine se găsește, pe plan intelectual, într-o perioadă de tranziție.

Îmi dădeam seama că judecătorul se amuza. Era clar că-l detesta pe Tomchek, Marele Expert în Divorțuri, iar Srole fiind doar o simplă dublură, se amuza pe seama mea.

— Înțeleg problemele intelectualilor și știu că e posibil să te lași atras de anumite preocupări speciale care nu sînt lucrative. Dar, după cîte știu, indivizii ăia, *maharishi*¹, cîștigă milioane doar învățîndu-i pe oameni să-și răsucească limba de-andăratelea, peste cerul gurii, ca să ajungă cu vîrfurile în propriul lor sinus. Multe idei pot deveni vandabile și poate că preocupările duminicale speciale sînt mai lucrative decît îți închipui.

Antroposofia avea efecte certe asupra-mi. Reușeam să nu-mi pun la inimă nimic din toate atacurile lui. Detașarea de cele lumești infuza totul, și spiritul meu părea să se disocieze total. M-a părăsit și a ieșit pe fereastră, ca să plutească un pic peste piața publică. Altminteri, rozele meditației ar fi pornit să strălucească în mintea mea, înconjurată de verde înrourat. Judecătorul îmi servea o lecție severă, reinterprețind secolul douăzeci pentru beneficiul meu, ca nu cumva să-l uit, și hotărînd cum urma să-mi petrec restul vieții. Trebuia să renunț la a mai fi un meșteșugar învechit, și să adopt metodele industriale lipsite de suflet (Ruskin). Tomchek și Srole, așezați de o parte și de alta a biroului, aprobau și se declarau de acord în inimile lor. Aproape că nu scoteau un cuvînt. Simțindu-mă abandonat și vexat, m-am apărat singur.

¹ În hinduism, profesori de meditații transcendente.

— Deci e vorba de încă o jumătate de milion de dolari ? Şi chiar de-ar fi să se recăsătorească, doreşte să-i asigur un venit de zece mii de dolari ?

— Exact.

— Iar domnul Pinsker solicită un onorariu de treizeci de mii, în cadrul cheltuielilor de judecată, adică zece mii de dolari pentru fiecare lună petrecută cu acest proces ?

— Ceea ce-i destul de rezonabil, replică judecătorul. În ce priveşte onorariile, n-ai fost prea atins.

— Nu, nu revine la mai mult de cinci sute de dolari pe oră. Asta-i valoarea pe care aş acorda-o timpului meu, mai ales dacă aş fi nevoit să fac lucruri care îmi displac, am spus.

— Domnule Citrine, dumneata ai dus o viaţă mai mult sau mai puţin boemă. Ai simţit acum şi gustul căsniciei, al familiei, al instituţiilor mic burgheze, şi doreşti să dai cu piciorul la tot. Dar noi nu-ţi putem îngădui asemenea improşcare cu noroi.

Brusc, detaşarea mea a luat sfârşit şi m-am pomenit într-o cumplită stare de nervi. Înţelegeam acum senzaţiile care i-au sfişiat inima lui Humboldt când l-au înşfăcat, l-au legat şi l-au cărat pe sus la Bellevue. Omul de talent în luptă cu poliţiştii şi cu agenţii sanitari. Şi pe lângă lupta împotriva ordinii sociale, trebuia să-şi mai înfrîneze şi nevoile shakespeareene — nevoia de discursuri pătimaşe. O necesitate ce trebuia înăbuşită cu orice preţ. Şi mie îmi venea acum să strig în gura mare. Aş fi putut să fiu elocvent şi mişcător. Şi ce dac-aş fi izbucnit ca Lear în faţa fiicelor lui, sau ca Shylock când face reproşuri creştinilor ? Cuvintele arzătoare nu mi-ar fi ajutat la nimic. Fiicele şi creştinii au înţeles. Tomchek, Srole şi judecătorul n-ar fi înţeles. La ce bun să încep acum să perorez despre moralitate, despre carne şi sînge, despre dreptate şi nedreptate, despre ce-ar simţi ei dacă ar fi acum în locul meu, Charlie Citrine ? Nu era acesta un tribunal al echităţii, un forum al conştiinţei ? Şi n-am încercat şi eu, în felul meu confuz, să aduc puţin bine omenirii ? Da, şi după

ce am urmărit un țel înalt, deși fără să mă fi apropiat măcar de el, acum cînd îmbătrîneam, cînd îmi pierdeam puterile, cînd eram descurajat, cînd mă îndoiam de rezistența mea, ba chiar de luciditatea minții mele, voiau să-mi pună în spinare o povară și mai grea, ca s-o port în viitorii zece ani și mai bine. Denise n-avea dreptate cînd afirma că scuipam pe gură tot ce-mi trecea prin minte. Nu, domnule ! Mi-am încrucișat brațele la piept și mi-am încheștat gura, încercînd să gust deznădejdea cu buzele strînse. Dealtfel, în ceea ce privea intensitatea suferinței, mă aflam doar pe treapta de mijloc, sau chiar și mai jos. Așa că, din respect pentru adevărata suferință, m-am închistat în carapace. Mi-am deviat gîndurile pe altă linie. Sau cel puțin am încercat acest lucru. Am început să mă gîndesc ce anume mi-o fi scriind Kathleen Fleisher Tigler.

Erau niște băieți duri, ăștia din jurul meu. Mă bucuram de atenția lor numai datorită bunurilor mele lumești. Altfel, m-aș fi aflat de mult pe după plasa de oțel a închisorii districtuale. Cît despre Denise, această splendidă halucinată cu ochi mari, violeți, cu nasul fin și acoperit de puf, cu vocea marțială — ce-ar fi să-i ofer toți banii mei ? N-ar duce la nici un rezultat, ar dori să stoarcă și mai mult. Și judecătorul ? Judecătorul era un chicagoan și un politician, și specialitatea lui gangsterească era justiția echitabilă sub pavăza legii. O orînduire bazată pe legi ? O orînduire bazată pe avocați ! Dar nu, nu, explozia inimii și cuvintele usturătoare n-ar face decît să înrăutățească lucrurile. Nu, jocul ce trebuia jucat era tăcerea, călirea și tăcerea. Nu voi vorbi. Un trandafir, sau ceva ce strălucea ca un trandafir, își făcu apariția pe furiș, filfii o clipă în capul meu, așa încît am simțit că hotărîrea mea era ratificată.

Judecătorul începu acum să mă ocărăască de-adevăratelea.

— Înțeleg că domnul Citrine a făcut numeroase călătorii peste hotare și se pregătește acum să plece din nou în străinătate.

— Prima dată cînd aud de așa ceva, sări Tomchek. Pleci undeva ?

— Doar pentru zilele de Crăciun. Există vreun motiv ca să n-o fac ?

— Nici unul, răspunse judecătorul, atîta timp cît nu încerci să te sustragi justiției. Reclamanta și domnul Pinsker au sugerat că domnul Citrine ar avea intenția să părăsească țara definitiv. Ei spun că nu și-a reînnoit contractul de închiriere și că își vinde valoroasa colecție de covoare orientale. Presupun că nu există și carnele cu cecuri numerotate pentru bani depuși în Elveția. Și ce anume l-ar împiedica pe domnul Citrine să-și ia capul, care este marele lui capital, și să-l transfere în Irlanda, sau în Spania, țări cu care nu avem acorduri ?

— Există vreo dovadă în acest sens, Excelență ? am întrebat eu.

Avocații începură să discute chestiunea și mă întrebam cum ajunsese Denise să afle că aveam de gînd să plec. Renata, desigur, îi povestea totul Señorei și aceasta, care bătea darabana în tot orașul Chicago, avea nevoie de subiecte grase de trîncăneală. Era moartă dacă n-avea ceva senzațional de consumat odată cu masa de seară. Se putea totuși ca rețeaua de spionaj a Denisei să aibă vreo legătură la agenția de voiaj Poliakov.

— Se presupune că aceste călătorii repetate în Europa au un anumit scop.

Judecătorul Urbanovich apăsă acum pe pedală, sporind și mai mult tensiunea. Privirea lui veselă spunea cu vioiciune : „Fii atent !” Și, deodată, Chicago nu mai era orașul meu. Devenise cu totul de nerecunoscut. Îmi imaginam numai că crescusem acolo, că-l cunoșteam ca-n palmă, că mă cunoștea. În Chicago, aspirațiile mele personale nu erau decît vorbărie goală, iar concepția mea de viață o gîndire străină ; înțelegeam acum spusele judecătorului. Totul se datora faptului că îi evitasem pe canibalii Pinsker și mă eliberasem de realitățile neplăcute. El, Urbanovich, un om tot atît de inteligent ca și mine, cu tot atîta sensibilitate și, chel sau nu,

mai arătos decît mine, își plătise din plin datoriile față de societate, jucase golf cu toți Pinskerii, prînzise cu ei. Ca om și ca cetățean trebuise să facă față acestor lucruri, în timp ce eu îmi luasem libertatea de a pluti în sus și-n jos prin ascensoare, așteptînd ca o ființă încîntătoare — „Destinul meu !“ — să-mi surîdă de îndată ce avea să se deschidă ușa. Și acum, aveau să-mi arate ei „Destin“.

— Reclamanta a cerut să se emită un ordin *ne exeat*¹, urmă judecătorul Urbanovich. Mă întreb dacă n-ar trebui depusă o garanție — două sute de mii, să spunem...

Indignat, Tomchek protestă :

— Fără să existe vreo dovadă că clientul meu ar intenționa să fugă din țară ?

— E un om foarte distrat, Excelență, interveni Srole. Faptul că nu și-a reînnoit contractul de închiriere e o scăpare firească în cazul lui.

— Dacă domnul Citrine ar fi proprietarul vreunei întreprinderi comerciale, sau al vreunei fabricuțe, dac-ar avea vreo clientelă profesională sau vreo slujbă într-o instituție, stăruind Urbanovich, atunci nu s-ar pune problema unei dispariții neprevăzute.

Se uita la mine, îngîndurat, cu ochi rotunzi și foarte luminoși.

Tomchek argumentă :

— Citrine a locuit toată viața lui la Chicago, e o figură în acest oraș.

— Înțeleg că în acest an i-au lunecat printre degete mari sume de bani. Ezit să folosesc termenul „irosire“ — sînt banii lui. Urbanovich consultă niște note : Mari pierderi legate de publicarea unei reviste întitulate „Arca“. Un coleg, domnul Thaxter... mari datorii.

— Sugerează cineva că nu e vorba de pierderi reale, ci de un subterfugiu pentru camuflarea banilor ? întrebă Tomchek. Așa sună, probabil, afirmațiile și bănu-

¹ Interdicția de a părăsi țara în timpul unei acțiuni judiciare.

ielile doamnei Citrine. Tribunalul le socotește întemeiate ?

— Aceasta e o discuție particulară, în cabinetul meu, și nimic altceva, ripostă judecătorul. Mă gândesc, totuși, ținând seama de faptul incontestabil că atîția bani își iau zborul, dacă n-ar fi bine ca domnul Citrine să-mi prezinte o declarație financiară completă și la zi, astfel încît să pot stabili, la caz de nevoie, suma garanției. N-ai să-mi refuzi așa ceva, domnule Citrine, nu ?

Ah, din rău în mai rău ! Poate că totuși ideea lui Cantabile era bună pînă la urmă — să o calce cu un camion, să omoare cățeaua !

— Excelență, pentru așa ceva ar trebui să am o înțelegere cu expertul meu, am spus.

— Domnule Citrine, arborezi o mină de om persecutat. Sper că înțelegi că sînt imparțial, că trebuie să fiu cinstit cu ambele părți.

Cînd judecătorul zîmbea, deveneau vizibili niște mușchi faciali care la persoanele mai puțin subtile nu apar niciodată. Era un lucru interesant. Oare ce-o fi avut de gînd natura cînd a creat asemenea mușchi ?

— Personal, nu cred că ai de gînd să fugi. Doamna Citrine recunoaște că ești un tată foarte afectuos. Totuși, uneori, oamenii ajung la disperare și atunci pot fi lesne convinși să comită acte necugetate.

Ținea să-mi facă cunoscut faptul că legătura mea cu Renata nu era un secret.

— Sper, domnule judecător, că dumneavoastră, doamna Citrine și cu Pinsker o să-mi lăsați și mie atîta cît să-mi pot duce zilele.

După aceea, grupul nostru, al apărării, s-a aflat din nou în coridorul cenușiu luminos, stropit cu pete de soare și bine lustruit, iar Srole mă lămurea :

— Charles, după cum te-am prevenit, asta-i tehnica lui. Se presupune că acum ești speriat și ne implori să stabilim o înțelegere și să te salvăm de la a fi măcelărit și sfirtecat în bucăți.

— Ei bine, procedeul funcționează, am răspuns. În clipa aceea aș fi dorit să sar din acel oficial zgîrie-nori,

cu multiplele lui geamuri pătrate, direct într-o altă viață și nimeni să nu mă mai vadă niciodată. Sînt speriat, am adăugat, și doresc nebunește să stabilem o înțelegere.

— Da, dar nu poți. Ea n-o să accepte, o să continue să pretindă și mai mult, mă asigură Tomchek. Nici n-o să vrea să audă de o înțelegere. E așa cum scrie la carte ; la fiecare dineu unde sînt invitat, fiecare psihanalist cu care-am stat de vorbă mi-a spus același lucru : cînd o femeie e pusă să-ți ia banii, nu există alt leac decît castrarea.

— Nu înțeleg de ce Urbanovich e atît de doritor s-o ajute.

— Lui situația i se pare extrem de nostimă. De multe ori am avut această impresie, îmi răspunse Srole.

— Și, pînă la urmă, cea mai mare parte din bani o să se ducă pe cheltuielile de judecată, am spus. M-am întrebat de multe ori dacă n-ar trebui să renunț la tot și să mă declar pauper.

Dar aceasta nu era decît o vană teoretizare. Da, aș putea să renunț la mica mea avere și să trăiesc și să mor într-o cameră de hotel, ca Humboldt. Mă socoteam chiar mai bine pregătit decît el pentru o existență pur spirituală, întrucît nu eram un astenic depresiv și asemenea viață mi s-ar fi putut potrivi foarte bine. Numai că nu chiar destul de bine. Pentru că în acest caz nu ar mai fi existat nici o Renată, nici viață erotică, nici tulburătoarele anxietăți asociate cu viața erotică, care erau poate mai importante pentru mine decît sexualitatea în sine. O declarație de paupertate nu era declarația după care umbla Renata.

— Garanția, ce-i mai rău e garanția, am spus. E o lovitură sub centură. Realmente, cred c-ar fi trebuit să obiectați mai îndrjit. Să opuneți rezistență.

— Și la ce anume să rezistăm ? replică Billy Srole. Nu-i decît un bluf. N-are de ce să se lege. Ai uitat să reînnoiești contractul de închiriere. Faci călătorii în Europa. Ei și ? Ar putea să fie călătorii profesionale.

Și, ascultă, cum ajunge femeia asta să-ți cunoască cea mai mică mișcare ?

Eram convins că doamna Da Cintra de la biroul de voiaj, aia cu turbanul în motive turcești, i-a furnizat informații Denisei, pentru că Renata fusese nepoliticoasă cu ea, ba chiar arogantă. Cît despre faptul că Denise îmi cunoștea orice pas, găsisem o analogie. Anul trecut îmi luasem fetițele într-o excursie la un *camping* și vizitasem un lac cu castori. De-a lungul malului, serviciul zoologic afișase descrieri ale întregului ciclu de viață al castorilor. Castorii, însă, habar n-aveau și continuau să roadă să ridice diguri să-și hrănească puii să se împerecheze. Cazul meu părea similar. Cu Denise era, în stilul italiano-mozartian care-i plăcea ei, *Tutto tutto gia si sa*. Totul, absolut totul despre mine îi era cunoscut.

Îmi dădeam acum seama că-l ofensasem pe Tomchek prin felul cum criticasem atitudinea lui pasivă în chestiunea garanției. Ba nu, îl iritasem. Orișum, ca să nu strice bunele relații cu clientul, se dezlănțui împotriva Denisei :

— Cum ai putut să te însori cu o putoare ca asta ? Unde ți-a fost capul ? Se spune că ești un om inteligent. Și dacă o femeie se hotărăște să te sugă pînă te lasă lat, ce crezi că pot face doi avocați ?

Cu răsufierea tăiată din cauza enervării, își închise cu un pocnet servieta diplomat, și-o virî sub braț și se îndepărtă. Aș fi dorit să plece și Srole, dar el simțea nevoia să mă asigure cît de inatacabilă era poziția mea din punct de vedere legal (datorită lui). Îmi stătea în drum, repetîndu-mi că Urbanovich nu-mi poate confisca averea. N-avea temeiuri legale.

— Dar *dacă* lucrurile ar lua întorsătura cea mai rea și ți-ar impune să plătești o garanție, cunosc eu pe cineva care-ți poate aranja o reducere de impozite la municipiu.

— Bună idee, am răspuns.

Ca să scap de el, m-am dus la toaletă. Cum însă m-a urmat și acolo, am intrat într-unul din cabinete

și, în sfârșit, iată-mă liber să citesc scrisoarea lui Kathleen.

După cum era de așteptat, Kathleen mă informa despre moartea într-un accident de vânătoare a celui de-al doilea soț al ei, Frank Tigler. L-am cunoscut bine, pentru că, în timpul celor șase săptămîni pe care le-am petrecut în Nevada ca să capăt autorizația de divorț, am locuit în pensiune la ferma de agrement Tigler. Un loc singuratic, părăginit și uitat de Dumnezeu, pe malul lacului Volcano. Relațiile mele cu Tigler rămăseseră memorabile. Eram chiar îndreptățit să pretind că i-am salvat viața, pentru că atunci cînd a căzut din barcă, am sărit în apă să-l scap de la înec. I-am salvat viața? Întîmplarea nu prea merita asemenea caracterizare. Dar Tigler era un cowboy care nu știa să înoate, un infirm cînd nu se afla în șa. Pe jos, în cizme și cu pălărie *western*, părea să aibă genunchii rahitici și, cînd a căzut în apă — cu trufașa lui față de bronz, cu sprîncelele roșcate, stufoase, și cu picioarele deformate de călărie — am sărit imediat să-l culeg, pentru că apa nu era elementul lui. Tigler constituia tipul cel mai caracteristic al omului de uscat. Atunci ce căutam în barcă? Tigler ținea morțiș să prindă pește. Nu pentru că i-ar fi plăcut pescuitul, ci pentru că era întotdeauna mare amator de a obține ceva fără să dea nimic în schimb. Era primăvară și peștii *toobie* roiau. Peștii *toobie*, o antichitate biologică, înrudiți cu coelacanții din Oceanul Indian, viețuiau în lacul Volcano, țișnind de la mari adîncimi ca să-și lase icrele. O sumedenie de oameni, în special indieni, îi prindeau cu cangea. Erau niște pești greoi, stranii la vedere, fosile vii. Li uscau la soare și-i afumau în satul indian. Apelor lacului Volcano li se potrivesc epitete ca „translucid“ și „voltaic“. Cînd Tigler a căzut din barcă, m-am temut pe dată că s-a terminat cu el, întrucît indienii îmi povestiseră că lacul are o adîncime de mile și că trupurile înecaților erau arareori găsite. Așa încît am sărit — apa glacială era electrizantă. L-am înșfăcat pe Tigler și l-am

urcat îndărăt în barcă. Nu recunoștea că habar n-avea să înoate. N-a recunoscut nimic, n-a spus nimic, a luat numai cangea și și-a pescuit pălăria care plutea pe lac. Cizmele lui de cowboy se umpluseră cu apă. Nimeni n-a întrebat nimic și n-am oferit nici o informație asupra celor întâmplate. O pățanie rămasă între noi bărbații. Vreau să spun că aveam și eu senzația acelui vest al tainelor virile. Indienii l-ar fi lăsat cu siguranță să se înece. Nu le plăcea ca albi să se urce în bărcile lor, posedați de febra obținerii-a-ceva-fără-a-da-nimic-în-schimb, și să le ia peștii *toobie*. În plus, îl urau pe Tigler pentru că-i pungășea la prețuri și-i trăgea pe sfoară, și pentru că-și lăsa caii să pască pe unde se ni-merea. Ba, mai mult, și asta era un lucru pe care mi-l povestise însuși Tigler, pieile-roșii nu se amestecau când era vorba de moarte, ci lăsau ca lucrurile să se desfășoare de la sine. Mi-a istorisit cum, odată, a fost de față când un indian numit Winnemuca a fost împușcat în fața oficiului poștal. Nimeni nu a chemat un medic. Omul a zăcut în drum, sîngerînd de moarte, în timp ce bărbații, femeile și copiii, așezați pe bănci sau în vechiturile lor de automobile, îl priveau în tăcere.

Acum, sus, în clădirea tribunalului districtual, re-vedeam figura de personaj *western* a răposatului Tigler, turnată parcă în bronz, învîrtindu-se și răsucindu-se în apa electric glacială, și mă vedeam și pe mine, care învățasem să înot într-un mic bazin cu miros de clor din Chicago, urmărindu-l ca o vidră.

Din scrisoarea lui Kathleen am aflat că Tigler murise în plină acțiune :

„Doi tipi din Mill Valley, California, au vrut să organizeze o vînătoare de căprioare cu arbalete, îmi scria Kathleen. Frank le era călăuză și i-a dus în munți. Acolo au avut un conflict cu paznicul de vînătoare. Cred că l-ai cunoscut și tu pe paznicul ăsta, un indian pe nume Tony Calico. S-a aflat mai tîrziu că unul dintre vînători avea cazier de criminal. Bietului Frank, după cum știi, îi plăcea să mai încalce legea pe ici pe colo. Nu c-ar fi încălcat-o în cazul de față, dar ceva tot a

fost. La cabana terenului de tragere existau puști cu două țevi. Nu vreau să intru în detalii pentru că sînt prea dureroase. Frank n-a tras, dar a fost singurul împușcat. A murit din cauza hemoragiei, înainte ca Tony să-l fi putut transporta la spital. A fost o cruntă lovitură pentru mine, Charlie, continua Kathleen. Eram căsătoriți de doisprezece ani, după cum știi. În orice caz, ca să nu mai stărui asupra acestor chestiuni neplăcute, a avut parte de o înmormîntare grandioasă. Au venit călăreți din trei state. Parteneri de afaceri din Las Vegas și Reno. Era foarte iubit.“

Știam că Tigler fusese participant la *rodeo* și imblinzitor de cai sălbatici, cîștigător a diverse premii, și că se bucurase de oarecare stimă în lumea călăreților, dar mă îndoiam că fusese iubit și de alții în afară de Kathleen și de bătrîna lui mamă. Veniturile fermei de agrement, atîta la cît se ridicau ele, le învestea exclusiv în cai de curse. Unii dintre aceștia erau înregistrați cu acte false, întrucît aveau pedigriuri compromise prin dopări și doftoriceli. Regula purității ereditare acționa foarte strict. Tigler era nevoit s-o ocolească prin documente falsificate. Făcea mereu naveta de la un teren de curse la altul, și o lăsa pe Kathleen să se spele pe cap cu treburile fermei. Nu erau afaceri prea mari. El mulgea ferma de cîștiguri, pe care le băga în furaje și în grajduri. Cabanele de oaspeți cădeau într-o rină sau se năruiau. Îmi aduceau aminte de naufragiul fermei de păsări a lui Humboldt. În Nevada, Kathleen se afla exact în aceeași situație grea. Soarta — soarta lăuntrică — era mai tare decît ea. Tigler îi trîntise ferma în spinare și-i ceruse să nu plătească nimic decît facturile importante legate de cai, și acelea numai la cerere insistentă.

Aveam pe atunci destule necazuri personale, dar dubla solitudine a vieții lui Kathleen — întii în New Jersey și apoi în vest — mă impresionase profund. Și acum mă sprijineam de peretele despărțitor al unui closet din tribunalul districtual, încercînd să prind o

rază de lumină ca să citesc scrisoarea ei dactilografiată cu o panglică uzată.

„Știu, Charlie, că și tu ai ținut la Tigler. Ați petrecut împreună clipe atît de plăcute pescuind păstrăvi sau jucînd pocher. Îți alunga gîndurile de la necazurile tale.“

Asta așa era, deși Tigler a fost furios cînd am prins primul păstrăv. Pescuiam cu traulerul lui și folosisem nada lui, așa încît păstrăvul îi aparținea. A făcut o întreagă scenă și i-am aruncat păstrăvul în poală. Împrejurimile erau ireale, nepămîntești. Nu sugerau un decor de pescuit — de jur împrejur numai stîncă golașă, nici urmă de copac, numai prerie țepoasă și nori de praf de marnă de cîte ori trecea vreun camion.

Oricum, nu ca să-mi vorbească de Tigler îmi scrisese Kathleen. Ci pentru că Orlando Huggins se interesase de mine. Humboldt îmi lăsase o moștenire. Huggins era executorul lui testamentar. Huggins, fostul *playboy* cu idei de stînga, era un om cumsecade, o persoană onorabilă. Și el ținuse la Humboldt. După denunțarea mea ca fals frate de sînge, Humboldt apelase la Huggins ca să-i pună ordine în treburi. Și acesta se oferise cu mare tragere de inimă. Pentru ca mai tîrziu Humboldt să-l acuze că l-a înșelat și să-l amenințe și pe el cu darea în judecată. Dar spre sfîrșit, mintea lui Humboldt se limpezise în mod vizibil. A început să-și recunoască adevărații prieteni și l-a numit pe Huggins administrator al bunurilor lui. Și în testamentul său, ne-a menționat pe Kathleen și pe mine. Nu știu ce a primit ea, dar Humboldt nu putea avea mare lucru de lăsat. Oricum, Kathleen mă anunța că Huggins i-a trimis o scrisoare postumă lăsată de Humboldt.

„Vorbește în ea de dragoste, de șansele pe care le-a ratat. Pomeneste de vechii lui prieteni, de Demmie și de tine, și de frumoasele zile petrecute în Greenwich Village și la țară“, îmi scria Kathleen.

Nu-mi dau seama ce anume putea face ca acele zile să fie frumoase. Mă îndoiesc că Humboldt a avut o sin-

gură zi frumoasă în toată viața lui. Între fluctuațiile bolii și sumbrele accese de depresiune nervoasă, avea unele interludii mai bune. Poate că nici două ceasuri consecutive de calm. Dar Kathleen se lăsase cucerită de Humboldt pe căi pe care acum douăzeci și cinci de ani fusesem prea necopt ca să le fi putut înțelege. Ea era o femeie solidă, plină de substanță, cu sentimente adânci dar invizibile din cauza felului ei atît de potolit. Iar Humboldt avea în el o doză de noblețe chiar cînd era nebun. Chiar și atunci rămînea devotat unor anumite idei mărețe. Îmi aduc aminte de strălucirea ochilor lui cînd și-a coborît glasul pentru a rosti cuvîntul „reiluminare“ spus de un individ gata să săvîrșească un omor, sau cînd rostea cuvintele Cleopatrei : „Simt în mine doruri nemuritoare“. Omul acesta iubea arta cu toată puterea sufletului său. Și de asta îl iubeam noi. Chiar și cînd a fost măcinat de descompunere, au rămas în Humboldt unele colțișoare incoruptibile, necontaminate de putreziciune. Dar cred că cerea din partea lui Kathleen să-l oblăduiască atunci cînd cădea în stările în care trebuie să cadă un poet. Acele stări de înaltă visare, întotdeauna punctate și știrbite de tirul publicității americane, era de datoria lui Kathleen să i le prezeve. Transele. Și ea făcea tot ce-i sta în putință ca să-i ocrotească transele. Dar Humboldt nu reușise niciodată să-și procure o suficientă cantitate de transă și de material de visare pentru a-și croi o platoșă din ele. Nu reușeau să-l ocupe în întregime. Oricum, îmi dădeam acum seama ce anume încercase Kathleen să facă și o admiram.

Scrisoarea continua. Îmi aducea aminte de lungile noastre discuții purtate pe sub copacii de la ferma Tigler. Presupun că, preocupat să mă autojustific, îi povestisem despre Denise. Revedeam copacii la care se referea : cîțiva arbuști de soc și plopî canadieni. Tigler făcea reclamă fermei lui, recomandînd-o ca pe un loc vesel, dar scîndurile albite ale căsuțelor erau crăpate și cădeau, piscina era plesnită toată și apa plină de frunze și de mîzgă. Gardurile erau părăginite și iepele

lui Tigler hoinăreau în voie ca niște frumoase matroane nude. Kathleen purta pantaloni din pînză de cort, iar bluza cadrilată fusese de-atîtea ori spălată încît căpătase un aer ectoplasmic. Mi-l aduc aminte pe Tigler cinchit pe vine, vopsind capcanele pentru rațe sălbatice. Pe vremea aceea nu putea vorbi, pentru că un mușteriu înfuriat de nota de plată pentru mese îi mutase falca din loc, și avea maxilarul prins în sîrme. În săptămîna aceea comoditățile cabanelor fuseseră suspendate : oaspeții înghețau, apa nu curgea. Tigler pretindea că acesta era adevăratul vest pe care-l prețuiau amatorii. Turistii nu veneau aici ca să fie cocoloșiți. Voiau să simtă gustul vieții aspre, al realității imediate. Dar Kathleen îmi mărturisea : „Maximum o zi sau două mai reușesc să fac față.“

Din fericire, o companie cinematografică veni pe meleagurile lor ca să turneze un film despre hoardele mongole, și Tigler fu angajat ca expert de cai. Recruta indieni care să poarte costumele asiatice vătuite și să zboare în galop răcnind și să facă acrobații în sa. Un eveniment mareț la lacul Volcano. Meritul acestei mane cerești și-l aroga părintele Edmund, pastorul episcopalian care în tinerețe fusese vedetă a cinematografului mut și era încă foarte frumos. Purta în amvon minunate halate de casă de altădată. Indienii erau cu toții mari iubitori de filme. Șușoteau între ei că superbe neglijouri îi fuseseră dăruite de Marion Davies sau de Gloria Swanson. Părintele Edmund pretindea că el, prin legăturile lui de la Hollywood, determinase compania de filme să aleagă lacul Volcano. În orice caz, Kathleen se împrietenii cu oameni din cinematografie. Menționez acest lucru, pentru că în scrisoare îmi spunea că are de gînd să vîndă ferma, să o trimită pe bătrîna doamnă Tigler într-o pensiune în Tungsten City, și ea să-și caute o slujbă în industria cinematografică. Oamenii aflați într-o situație de tranziție manifestă adeseori interes pentru cinematografie. Sau își propun să-și reia studiile și să obțină o diplomă. Cred că sînt vreo douăzeci de milioane de americani care visează să urmeze

iar la colegiu. Pînă și Renata era mereu pe punctul de a se înscrie la institutul De Paul.

M-am reîntors în sala de ședințe ca să-mi iau tinerescul pardesiu cadrilat, de culoarea ciuboțicăi cucului, chibzuind profund de unde să scot bani dacă Urbanovich o să-mi impună să plătesc o garanție. Ce mîrșav era croato-americanul ăsta de judecător chel ! Nu-mi cunoștea nici copiii, nici pe Denise, nici pe mine, și ce drept avea el să-mi ia banii cîștigați prin gîndirea și truda creierului meu. O, dar și eu știam să fiu larg cu banii ! Da, n-au decît să mi-i ia pe toți ! Aș fi putut răspunde alături de cei mai buni dintre ei la un chestionar psihologic, și sigur că m-aș fi situat printre primii în ceea ce privește mărinimia. Dar Humboldt — astăzi eram plin de Humboldt — obișnuia să mă acuze că încerc să-mi petrec întreaga viață în zonele superioare ale înaltei conștiințe. Înalta conștiință, îmi predica Humboldt pe un ton doct, înseamnă a fi „inocent, inconștient de orice rău în tine însuși.“ Cînd încerci să trăiești în întregime în zonele înaltei conștiințe, deci în chip pur rațional, vezi răul numai la alții și niciodată la tine. Pornind de aici, Humboldt arăta că în subconștient, în miezul irațional al lucrurilor, banii constituie o substanță vitală, ca sîngele sau ca fluidele care scaldă țesuturile creierului. Din moment ce era întotdeauna atît de serios cu privire la adîncă semnificație a banilor, te pomești că mi-o fi restituit prin testament cei șase mii șapte sute șaiszeci și ceva de dolari ? Firește că nu, cum ar fi fost posibil ? A murit sărac lipit pămîntului, într-un hotel sordid. Dealtfel, șase mii de dolari n-ar mai însemna mare lucru acum. Szathmar îmi datora mult mai mult. Îi împrumutasem bani lui Szathmar să-și cumpere un apartament. Și apoi Thaxter. Thaxter, prin neachitarea în termen a unui împrumut banicar, mă costase cincizeci de acțiuni IBM, pe care a trebuit să le trimit în calitate de girant al poliței. După multe scrisori de avertisment, banca, plină de regrete și de formalisme etice, plîngînd aproape în fața dramei unui om atît de crud înșelat de un prieten cu care avusese o

înțelegere, mi-a luat frumos acțiunile. Thaxter mă asigură că era o pierdere ce urma a fi recuperată. Și el și Szathmar mă consolau adeseori în felul ăsta (și-apoi, nu năzuiam eu spre mărinimie, și nu era prietenia un lucru mult mai important decât banii ?). Oamenii continuau să mă ruineze. Și acum, ce puteam face ? Datoram editurilor vreo șaptezeci de mii de dolari luați ca avans pentru cărți pe care mă aflam într-o neputință prea paralizantă ca să le mai pot scrie. Dealtfel pierdusem orice interes. Aș fi putut să-mi vînd covoarele orientale. Îi spuseseam Renatei că m-am săturat de ele și ea cunoștea un negustor armean care accepta să le ia în consignatie. Acum cînd valuta străină era în creștere, iar persanii, bogați în petrol, refuzau să mai lucreze la războiul de țesut. Cumpărători germani și japonezi, ba chiar și arabi, cutreierau regiunile centrale ale țării și ne luau covoarele. Cît despre Mercedesul meu, poate că era mai bine să mă descotorosesc de el. Ori de cîte ori eram nevoit să mă frămînt din cauza banilor, simțeam că-mi pierd echilibrul. Ca un marinar gata să cadă de pe catarg sau ca un spălător de geamuri care se bălăngăne în văzduh, susținut doar de cureaua de siguranță de sub brațe. Încercam o senzație de apăsare în piept și de lipsă de oxigen. Mă gîndisem uneori să-mi iau un tub de oxigen pe care să-l țin în debaraua de haine, pentru asemenea perioade de frămîntare. Desigur că ar fi trebuit să-mi deschid un cont secret la o bancă elvețiană. Cum dracu, trăind cea mai mare parte a vieții mele la Chicago, nu mă gîndisem să-mi fac o rezervă ? Și acum, care erau perspectivele ? Thaxter avea în portofoliu două articole ale mele, o chestie de memorialistică despre Kennedy la Washington (la fel de îndepărtat acum ca și întemeierea Ordinului Capucinilor), și un articol din seria neterminată „Marile plictisuri ale epocii moderne.” Astea însă nu însemnau bani. Utimul era excelent, dar cine ar fi publicat un studiu serios despre plictiseală ?

Eram gata acum să iau în considerație și planul lui George Swiebel cu mina de beriliu din Africa. La în-

ceput, cînd George mi-a făcut propunerea, am rîs ; dar am văzut eu idei și mai năstrușnice dovedindu-se valabile din punct de vedere comercial, și niciodată nu poți ști de unde sare iepurele. Un om, pe nume Ezekiel Kamuttu, care fusese cu doi ani în urmă ghidul lui George în trecătoarea Olduvai, pretindea că este proprietarul unui munte de beriliu și de pietre semiprețioase. În momentul acesta, sub patul lui George se afla un sac dintr-o pînză exotică, umplut cu tot felul de minereuri ciudate. George îmi dăduse un ciorap gros, plin de mostre, și-mi ceruse să le verific la Muzeul de Științe Naturale, arătîndu-i-le lui Ben Isvolsky, un fost coleg al nostru de școală, care era acum geolog. Ben cel serios m-a asigurat că pietrele sînt autentice. Și dintr-o dată și-a abandonat aerul profesoral și a început să-mi pună tot felul de întrebări de afaceri. Am putea obține pietrele cu regularitate, în cantități negociabile ? Și cu ce instalații, și cum puteai pătrunde și ieși din junglă ? Și cine era acest Kamuttu ? Kamuttu, afirma George, și-ar fi dat și viața pentru el. Îl invitase pe George să se însoare cu o fată din familia lui. Voia să i-o vîndă pe soră-sa.

— Dar, i-am spus eu lui Ben, cunoști complexul de larghețe prietenească a lui George. A băut cîteva pahare cu indigenii, și aceștia și-au dat seama cît e de sincer și că are o inimă mai mare decît Mississippi. Și așa și este. Dar cum putem fi siguri că domnul Kamuttu nu-i un pungaș ? Poate că a furat mostrele de beriliu. Sau poate că-i un mitoman. Omenirea nu duce lipsă de d-alde ăștia.

Cunoscînd necazurile domestice ale lui Isvolsky, înțelegeam de ce visa să dea o lovitură în materie de minereuri.

— Aș fi gata de orice, mi-a mărturisit, numai să scap pentru o bucată de vreme de Winnetka. Pe urmă a adăugat : Bine, Charlie, știu la ce te gîndești. De cîte ori vîi să mă vezi, vrei să-ți arăt păsările alea.

Se referea la marea colecție de păsări a muzeului, adunate de-a lungul deceniilor și păstrate în sertare

etichetate. Marile ateliere și laboratoare din culise, depozitele, cămărilor și grotele erau infinit mai fascinante decât exponatele publice din muzeu. Păsările îmbălsămate zăceau culcate, cu câte-o etichetă prinsă de picioruș. Îmi plăcea să văd păsările colibri, mii și mii de trupuri micuțe, unele nu mai mari decât vârful degetului meu, într-un infinit număr de varietăți, toate miniatURAL stropite cu un întreg Luvru de culori irizate, Și Ben mă conduse să le văd din nou. Avea obraji plini și un păr lînos, tenul stricat dar o față plăcută. Comorile muzeului îl plectiseau de astă dată și-mi spuse:

— Dacă într-adevăr Kammutu ăsta are un munte de beriliu, ar trebui să plecăm acolo și să punem laba pe el.

— Eu plec curînd în Europa, i-am răspuns.

— Perfect. George și cu mine te luăm de-acolo. Ne-am putea duce toți trei cu avionul la Nairobi.

Gîndurile la beriliu și la covoarele orientale arată în ce stare de nervozitate mă găseam și cît de lipsit de simț practic eram. Cînd mă aflu în starea asta, un singur om de pe lume îmi putea fi de folos, și anume Julius, fratele meu cel practic, agent de bunuri imobiliare în Corpus Christi, Texas. Îmi iubeam fratele cel corpulent și acum vîrstnic. Poate că și el ținea la mine. În principiu, nu era pentru legăturile strînse de familie. Poate că vedea în dragostea fraternă o porțiță deschisă spre exploatare. Sentimentele mele față de el erau vii, de o intensitate vecină cu isteria, așa încît nu-l condamnam că încerca să le opună rezistență. Voia să fie un om exclusiv al zilei de azi, așadar uitase sau încerca să uite trecutul. Spunea că, neajutat, nu-și mai poate aminti de nimic. În ceea ce mă privește, eu nu pot uita nimic. Îmi spunea adeseori :

— Ai moștenit memoria fantastică a bătrînului. Și mai înainte de el a fost celălalt pehlivan, taică-su. Bunicul nostru a fost unul din cei zece oameni din ghetou care știau pe de rost Talmudul babilonian. Mult i-a, mai folosit ! Eu nici nu știu măcar ce-i aia. Dar de-acolo ți se trage ție memoria.

Admirația lui nu era absolut sinceră. Nu cred că mi-era întotdeauna recunoscător pentru că țineam minte totul atât de bine. Credința mea este că, fără memorie, existența ți-e mutilată din punct de vedere metafizic ; e știrbită. Și nu puteam concepe că propriul meu frate, Julius cel de neînlocuit, ar putea avea crezuri metafizice diferite de ale mele. Așa încît îi vorbeam despre trecut și el mă întreba :

— Așa să fie ? Așa s-a întîmplat ? Știi că eu nu pot să-mi amintesc cel mai mic lucru, nici măcar cum arăta mama, deși am fost întotdeauna preferatul ei.

— Trebuie să-ți aduci aminte cum arăta mama. Cum ai putut-o uita ? Nu te cred, îi spuneam.

Sentimentele mele de familie îl chinuiau uneori pe trușul meu frate. Mă considera un soi de idiot. El, un magician al banului, construisese centre comerciale, blocuri cu apartamente de închiriat, moteluri, contribuise în bună măsură la transformarea părții din Texas unde locuia. Desigur, n-ar fi refuzat să mă ajute. Dar lucrul acesta rămînea la stadiul teoretic, căci, deși ideea de ajutor plutea întruna în aer între noi doi, practic nu-i cerusem niciodată nimic. În realitate, aveam mari rezerve în legătură cu o asemenea cerere. Eram, ca să spun așa, mai curînd obsedat, stăpînit de nevoia de a i-o adresa.

În timp ce-mi luam pardesiul, ușierul lui Urbanovich veni spre mine, scoțînd un petec de hîrtie din buzunarul vestei de lînă.

— S-a telefonat de la biroul domnului Tomchek un mesaj pentru dumneavoastră. Un domn cu un nume străin... Pierre ? întrebă bătrînul.

— Pierre Thaxter.

— Am scris și eu cum am înțeles. Vrea să vă întîl- niți cu el la ora trei la Muzeul de Artă. A venit și o pereche care a întrebat de dumneavoastră. Un domn cu mustață și o fată cu păr roșu și minijupă.

— Cantabile ?

— Nu și-a lăsat numele.

Era două și jumătate. Cite se întimplaseră într-un timp atît de scurt ! M-am dus la „Stop and Shop“ și am cumpărat nisetru și cornuri proaspete, ceai Twining pentru micul dejun, și marmeladă de struguri Cooper. Dacă Thaxter rămînea peste noapte, voiam să-i ofer un mic dejun din acelea cu care era el obișnuit. Thaxter îmi servea întotdeauna bucate extraordinare. Avea orgoliul meselor lui și-mi spunea numele francez a ceea ce mîncam. Nu mai mîncam deci roșii ci *salade de tomates*, nu piine cu unt ci *tartines*, și-i dădea înainte cu *bouilli*, *brulé*, *farcî*, *fumé*, și cu vinuri excelente. Avea relații cu cei mai selecți negustori și nimic neplăcut în materie de mîncare sau de băutură nu se strecura vreodată pe masa lui.

De fapt, așteptam cu plăcere vizita lui Thaxter. Eram întotdeauna încîntat să-l revăd. Poate nutream chiar iluzia că în fața lui mi-aș putea descărca inima cătrănită, deși nu eram chiar atît de naiv. Avea să descindă din California, cu părul lui lung ca de curtean al Mariei Stuart, și îmbrăcat, sub mantaua de carabinier, cu un fermecător costum de stradă din catifea albastră, cumpărat pe King's Road. Pălăria mare, cu boruri late, era cumpărată într-un magazin pentru filfizonii negri. La gît îi vor atîrna diverse lanțuri aparent de valoare, dar și o fișie de mătase înnodată, murdară, însă de un colorit unic. Ghetele gălbui, înalte pînă la gleznă, aveau fețe de pînză și, de fiecare latură a pînzei, era ingenios aplicată emblema crinului francez, confecționată din piele. Nasul îi era complet strîmb, fața smeadă îi lucca și, cînd îi vedeam ochii de leopard, scoteam un tainic chiot de bucurie. Există o rațiune pentru care, de îndată ce ușierul m-a anunțat că sosise în oraș, am investit cinci dolari în nisetru. Țineam foarte mult la Thaxter. Marea întrebare în legătură cu el era : știa sau nu știa ce face ? Cu alte cuvinte, era un potlogar ? O întrebare la care un om șiret ar fi putut răspunde, dar eu nu. Renata, cînd îmi făcea onoarea de a mă trata în calitate de viitor soț, îmi spunea :

— Nu mai zvîrli banii de Thaxter. Farmec ? E tot numai farmec. Talent ? Cu ghiotura. Dar e fals.

— Nu e.

— Cum ? Încearcă să ai puțin respect față de tine însuși, Charlie, și nu mai lăsa să ți se bage orice pe gît. Tot arborele ăla genealogic al lui !

— O ! Da, dar oamenii simt nevoia să se împăuneze. Sînt morți dacă nu pot spune lucruri frumoase despre ei înșiși. Lucrurile frumoase *trebuie* spuse. Fii și tu mai simțitoare.

— Foarte bine, atunci gîndește-te la garderoba lui specială. La umbrela lui specială. Singura umbrelă distinsă e cea cu mîner din lemn încovoiat natural. Cine-și cumpără o umbrelă cu mîner lucrat de fabrică ? Pe urmă, pivnița lui de vinuri specială, servieta-diplomat specială pe care n-o poți cumpăra decît la un singur magazin din Londra, salteaua de cauciuc specială cu cearșafuri speciale din satin, sau amintește-ți cînd zăcea întins la Palo Alto cu fufa lui specială, și urmăreau împreună partida de tenis pentru cupa Davis la un televizor în culori special. Ca să nu mai vorbim de un frater special pe nume Charlie Citrine, care-i plătește toate specialitățile. Ce mai, individul e în plin delir.

Conversația de mai sus a avut loc cînd Thaxter mi-a telefonat ca să mă anunțe că se găsește în drum spre New York, pentru a se îmbarca pe vasul France, și că se va opri la Chicago să discutăm despre „Arca“.

— Ce caută în Europa ? m-a întrebat Renata.

— Mă rog, e jurnalist de șoc.

— Și ce caută un jurnalist de șoc pe vasul France la clasa întîi ? Cu vaporul face cinci zile. Are atîta timp de pierdut ?

— Probabil că are ceva timp.

— Și noi zburăm la marea economie.

— Da, dar el are un văr care-i director la linia maritimă franceză. Vărul mamei lui. Amîndoi nu plătesc un chior. Bătrîna îi cunoaște pe toți plutocrații din lume. Le ajută pe fiicele lor să-și facă debutul în societate.

— Dar observ că nu pe plutocrații ăia i-a supt de cincizeci de acțiuni. Bogații știu să-și manevreze paraiziul. Cum ai putut fi atât de bleg ?

— Ei zău, banca ar mai fi trebuit să aștepte câteva zile. Cecul lui era pe drum, trimis de „Banco Ambrosiano“ din Milano.

— Ce caută italienii în toată afacerea asta ? Doar ți-a spus că fondurile familiei lui sînt depuse la Bruxelles.

— Nu, în Franța. Adică partea lui de moștenire din averea mătușii era depusă la „Crédit Lyonnais“.

— Întîi te escrochează, pe urmă îți toarnă tot felul de explicații imputite pe care le mai și repeți. Și toate înaltele lui legături din Europa ies parcă direct din vechile filme ale lui Hitchcock. Și acum că vrea să vină la Chicago, ce face domnul ? O pune pe secretară să te cheme la telefon. E sub demnitatea lui să formeze singur numărul. Dar tu răspunzi în persoană și fata îți spune : „Rămîneți pe fir. Vă dau imediat legătura cu domnul Thaxter“, așa încît stai și aștepți cu receptorul la ureche. Și toată convorbirea, bineînțeles, e trecută în contul tău. Pe urmă catadicsește și el să răspundă și-ți spune că are de gînd să vină, dar o să te anunțe cînd anume.

Toate astea, cel puțin, erau perfect adevărate. În nici un caz nu-i povestisem Renatei tot ce știam despre Thaxter. Mai existau și liste negre, și scandaluri la cluburi, și zvonuri c-ar fi fost acuzat de pungășii. Gusturile turbulente ale prietenului meu erau de modă veche. Azi nu mai existau adevărați scandalagii, decît dacă cineva ca Thaxter, din simplă dragoste pentru antichitate, făcea să reînvie tipul. Dar eu simțeam că în Thaxter se ascundeau totuși unele profunzimi și că excentricitățile lui vor revela cîndva o anume năzuință spirituală. Știusese că-i riscant să-i girez polița, pentru că-l văzusem înșelîndu-i pe alții. „Dar mie n-o să-mi facă figura“, mi-am spus. Trebuie să existe și o excepție. Și astfel am mizat pe imunitate și am pierdut. Mi-era un prieten drag. Îl iubeam pe Thaxter. Și știam

că eram ultimul om din lume pe care ar fi vrut să-l păgubească. Dar, pînă la urmă, la asta a ajuns. Îi epuizase pe toți ceilalți pe care-i putea păgubi. Și cum nu-i mai rămăsese nici unul, a trăit conflictul „prietenia contra principiului de viață“. Și-apoi, eu eram cel care-i patrona acum arta. Pentru asemenea privilegii trebuie să plătești.

Tocmai își pierduse casa din zona golfului, cu piscina, terenul de tenis, livada de portocali pe care o plantase el, grădina oficială, mitraliera, furgoneta militară și pivnița de vinuri.

Anul trecut, în septembrie, făcusem o călătorie în California ca să văd de ce revista noastră, „Arca“, nu mai apare odată. A fost o vizită extrem de plăcută și de afectuoasă. Am făcut un tur de inspecție a proprietății lui, sub soarele californian. Pe vremea aceea începusem să nutresc un nou simțămînt cosmologic în ce privește soarele. Și anume gîndeam că, în parte, soarele e creatorul nostru. Că în spiritele noastre există o legătură cu soarele. Că lumina izvorăște înlăuntrul nostru și iese la suprafață ca să întîlnească lumina soarelui. Că lumina solară nu este doar o glorie exterioară care se revelează simțurilor noastre cufundate în întuneric, și că ceea ce înseamnă lumina pentru ochi, înseamnă și gîndirea pentru spirit. Deci eu și Thaxter ne plimbam. O zi splendidă, binecuvîntată de natură. Cerul pulsa de o mîngîietoare căldură albastră și peste capetele noastre atîrnau portocale. Thaxter purta costumul său preferat pentru plimbare, mantaua neagră, iar degetele picioarelor desculțe erau presate laolaltă ca smochinele de Smyrna. În grădina lui se plantau acum tufe de trandafiri, și mi-a cerut să nu stau de vorbă cu grădinarul. Simțeam cum în acest loc încîntător eul nostru demonic și eul nostru naiv și eul nostru iubitor se contopeau într-unul singur. Cîțiva dintre copilașii mai noi ai lui Thaxter, blonzi și nevinovați, se jucau pe acolo cu primejdioase cuțite de grădinărit și cutii cu praf otrăvitor de stropit trandafirii. Dar nimeni n-a pățit nimic. Prînzul a fost un spectacol de zile mari, ser-

vit la marginea piscinei scînteietoare, și cu două sorturi de vin pe care le turna chiar el, cu sobră demnitate și aere de *connaisseur*, îmbrăcat în manta, cu o pipă încovoiată între dinți, și cu degetele picioarelor goale zgîrcindu-i-se. Tînăra lui soție, negricioasă și drăguță, supraveghea toate preparatiunile și prezida din umbră. Era perfect încîntată de viața ei, deși nu aveau nici un ban, dar absolut nimic. Stația de benzină din colț refuzase să primească de la el un cec în valoare de cinci dolari. A trebuit să plătesc eu, cu cartea mea de credit. Și, îndărătul scenei, tînăra femeie trebuia să țină piept creditorilor pentru terenul de tenis și piscină, pentru vinuri, pentru mașină, pentru piano, precum și celor de la bancă.

„Arca” urma să fie tipărită cu un echipament tehnic nou, automatizat, fără zețari costisitori. Niciodată n-a dat vreo țară cetățenilor ei atîtea jucării cu care să se amuze și n-a împins atîția oameni de talent în cele mai îndepărtate unghere ale trîndăviei, vecine cu granițele suferinței. Thaxter clădea o aripă nouă în care își va avea sediul „Arca”. Revista noastră trebuia să aibă un lăcaș propriu, și să nu se amestece cu viața lui particulară. Recrutase cîțiva elevi de colegiu, printr-un fel de înțelegere à la Tom Sawyer, care săpau temeliiile. Se ducea cu mașina pe șantiere de construcții ca să ciupească sugestii de la muncitorii specializați și să șterpească scînduri și foi de placaj. Era o extindere pe care am refuzat s-o finanțez.

— Prevăd că locuința ta o să cadă în groapa asta. Ești sigur că respecti normele de construcție ?

Dar Thaxter avea acea îndrăzneală de a încerca orice, care-i naște pe feldmareșali și pe dictatori : „Vom pune la bătaie douăzeci de mii de oameni pentru reușita acestei operații, și dacă pierdem mai mult de jumătate din ei, vom schimba tactica”.

În revista „Arca” urma să publicăm numai articole strălucite. Și unde vom găsi atîta strălucire ? Ei bine, știam că trebuie să existe. Dacă am fi presupus contrariul, ar fi însemnat să aducem o insultă omenirii și unei

națiuni civilizate. Trebuia făcut tot posibilul pentru a reinstaura creditul și autoritatea artei, seriozitatea gândirii, integritatea culturii, demnitatea stilului.

Renata, care probabil că aruncase o privire indiscretă în conturile mele la bancă, părea să fie la curent cu ceea ce mă costa calitatea mea de finanțator al revistei.

— Cine are nevoie de „Arca” asta a voastră, Charlie, și ce animale ai de gând să salvezi în ea ? Nu ești tu atât de idealist — în tine colcăie ostilitatea, mori să ataci o droaie de oameni în propria ta revistă, și să muști în dreapta și-n stînga. Aroganța lui Thaxter e nimic în comparație cu a ta. Îl lași să creadă că-și poate face de cap nestîinjenit, și asta numai pentru că ești de două ori mai arogant decît el.

— Banii mei se duc și-așa. Prefer să-i cheltuiesc pe această...

— Nu-i cheltuiești ci-i arunci, preciză ea. Ce ți-a venit să finanțezi aranjamentul ăsta californian ?

— Tot e mai bine decît să-mi dau banii avocaților și statului.

— Cînd te pornești să vorbești despre „Arca”, uiți cu totul de mine. Spune-mi și mie clar odată pentru totdeauna — de ce ?

Îi eram recunoscător pentru o asemenea provocare. Ca să mă pot concentra mai bine am închis ochii înainte de a răspunde :

— Ideile ultimelor cîtorva secole au fost epuizate.

— Cine afirmă așa ceva ? Vezi, la asta mă refer eu cînd spun că ești arogant, mă întrerupse Renata.

— Dar, zău, așa e, sînt epuizate. Ideile sociale, teoriile politice, filozofice, ideile literare (sărmanul Humboldt !), cele erotice și, bănuiesc, chiar și cele științifice.

— Ce știi tu despre toate astea, Charlie ? Cred că ești căzut în cap.

— Pe măsură ce marile mase din lumea întreagă devin conștiente, iau aceste idei epuizate drept idei noi. De unde să știe ? Și saloanele oamenilor sînt tapetate cu aceste proiecții.

— Astea-s lucruri prea serioase pentru cei ce învîrt limba în gură.

— Și eu *sînt* serios. Marile idei, ideile cele mai necesare vieții, au dat îndărăt, au bătut în retragere. Asta-i boala care roade acum societatea noastră, oamenii își pierd orice viață personală, ființa lăuntrică a mili-oanelor, a nenumăratelor milioane de oameni, e total absentă. E de înțeles că în multe părți ale globului aceasta nu mai poate fi recuperată, pentru că oamenii au de luptat cu foametea sau cu dictaturi fasciste, dar noi, aici, ce scuză avem ? Sfera vieții lăuntrice a trebuit să capituleze sub presiunea crizei publice. Recunosc că această sferă lăuntrică a devenit atît de respingătoare, încît sîntem bucuroși să scăpăm de ea. Dar noi acceptăm și dizgrația în care a căzut, și oamenii își umplu viețile cu așa-numitele „probleme publice“. Și ce auzim cînd sînt luate în discuție aceste probleme publice ? Ideile eșuate ale ultimelor trei secole. În orice caz, anihilarea individualității, pe care azi se pare c-o disprețuiesc și o detestă cu toții, va face ca planurile noastre de distrugere, superbombele noastre, să fie superflue. Vreau să spun că dacă nu vor exista decît minți găunoase și trupuri lipsite de spirit, înseamnă că nu mai ai nimic serios de distrus. De decenii întregi, în cele mai înalte posturi de conducere, nu am mai avut o ființă cu adevărat umană. Societatea trebuie să-și recupereze forțele creatoare, gîndirea vie, ființa reală ; trebuie să respingă toate aceste injurii aduse sufletului omenesc, și asta cît mai repede ! Sau dacă nu... ! Asta-i punctul unde un om ca Humboldt, credincios ideilor eșuate, și-a pierdut poezia și a scăpat trenul.

— Dar el și-a pierdut mințile. Nu-l poți învinovăți. Eu nu l-am cunoscut, dar uneori am impresia că îl ataci prea aspru. Știu, continuă ea, îl acuzi că a trăit oribila viață de poet, exact în felul în care mica burghezie se așteaptă și aprobă ca să trăiască un poet. Pe tine însă nu te secondează nimeni în cursa cu obsta-

cole. Thaxter nu-i decît micul tău animal de răsfaț. El singur, în mod cert, n-o s-o scoată la capăt.

Desigur, avea dreptate. Thaxter îmi spunea mereu : „Lucrul de care avem noi nevoie este o formulă majoră de viață“. Mă suspecta că ascund în mîneacă o formulă majoră.

— Vrei să spui o formulă plină de respect pios față de viață, sau poate că un principiu Yoga ? Tu ai o slăbiciune pentru chestii din astea teribiliste. Ai da orice ca să fii un Malraux și să vorbești despre occident. Ce-i cu ideile astea embrionare ale tale ? Formulele majore sînt baloane de săpun. Dezordinea s-a instaurat pe pămînt ca să dăinuie.

Și așa și e — bogată, derutantă, chinuitoare și diversă. Cît despre a te strădui să faci excepție — și așa e totul destul de bizar.

Pierre Thaxter era un pasionat al culturii. Era un clasicist, serios exersat de călugări în latină și greacă. Franceza o învățase cu o guvernantă și o studiasse și la școală. Araba o învățase singur, citise cărți esoterice și spera să rupă gura la toți publicînd în reviste de mare erudiție din Finlanda sau Turcia. Vorbea cu ciudat respect de Panofsky și Modigliani. Se închipuia un Burton al Arabiei sau un T.E. Lawrence. Uneori era un geniu în purpură de tipul baronului Corvo, sordid ruinat la Veneția, scriind ceva ciudat și pătimaș, rar și distins. Nu suporta să-i scape ceva. Cînta Stravinski la pian, știa multe despre baletul rusești. Era o autoritate în Matisse și Monet. Avea păreriile lui despre arhitectura templelor asiro-babiloniene și despre Le Corbussier. Putea să te sfătuiască, și o făcea adeseori, ce anume să cumperi și de unde anume. La asta se referise Renata. O servietă-diplomat, de pildă, nu e servietă-diplomat dacă are încheietoarea la mijloc : clipsurile trebuie să fie laterale. Era nebun după serviete-diplomat și după umbrele. Existau în Maroc plantații speciale unde creșteau minere de umbrele, din lemn încovoiat natural. Și, mai presus de orice, Thaxter se descria singur ca un tip tolstoian. Dacă îl presai, îți spunea că e creștin-pacifist-

anarhic și-ți mărturisea credința lui în simplitate și în puritatea inimii. Așa încît, desigur, îl iubeam pe Thaxter. Cum să nu-l iubești ? Și unde mai pui că febra care-i înfierbînta sărmanul cap făcea din el un ziarist ideal : diversitatea preocupărilor și curiozitatea lui culturală. Un excelent jurnalist. Lucru pe deplin recunoscut. Lucrase la cele mai de seamă reviste. Și fiecare dintre ele l-a dat afară. Ceea ce avea el nevoie ar fi fost un redactor-șef inventiv și înarmat cu răbdare, care să-i încredințeze misiuni potrivite pentru el.

Mă aștepta între cei doi lei din fața Muzeului de Artă, întocmai cum eram pregătit să-l văd : cu mantaua, costumul de catifea albastră și ghetele cu fețe de pînză. Singura schimbare putea fi percepută la păr : îl purta acum în stilul *Directoire*, vîrfurile căzîndu-i peste frunte. Fața îi era puternic înroșită de frig. Avea o gură lunguiată, de culoarea dudelor, o statură impozantă, și negi, și nasul strîmb, și ochi de leopard. Întîlnirile noastre erau întotdeauna pline de efuziune și ne strîngeam în brațe.

— Ce mai faci, bătrîne ? Asta-i una din zilele voastre grozave de la Chicago ! Tocmai resimțeam absența frigului în California. Cumplit, nu ? Ei, dacă tot sîntem aici, am putea începe direct cu cîteva din Monet-urile alea superbe.

Am lăsat la garderobă valiza-diplomat, umbrela, nisetrul, cornurile și marmelada. Am plătit doi dolari pentru intrare și am intrat direct la sălile impresioniștilor. Se afla acolo un peisaj de iarnă norvegiană al lui Monet, la care se ducea direct : o casă, un pod, și fulgi de zăpadă. Prin perdeaua de zăpadă, se zărea rozul casei, iar senzația de ger era delicioasă. Toată greutatea zăpezii, a iernii, devenea imponderabilă prin miraculosul efect al luminii. Contemplînd această lumină pură roză fulguită crepusculară, Thaxter își prinse pe șaua nasului puternic și strîmb *pince-nez*-ul, cu o scăpărare de sticlă și argint, iar obrazii i se colorară și mai tare. Știa el ce face. Începîndu-și vizita cu acest tablou, găsise tonul potrivit. Numai că eu, cunoscînd întreaga ampli-

tudine a gândurilor lui, eram sigur că se întreba cum as putea fi furată din muzeu o capodoperă ca asta, și că mintea lui trecea iute în revistă douăzeci de temerare furturi de artă, de la Dublin pînă la Denver, organizate cu tot dichisul de mașini în așteptare și tăinuitori pregătiți. Poate că visa la vreun multimilionar, fanatic iubitor de Monet, care să fi construit o firidă ascunsă într-o cazemată de beton și care să fie gata să plătească o avere pentru acest peisaj. Lucruri de mare anvergură visa Thaxter (ca și mine, dealtfel). Și totuși, el era încă o enigmă pentru mine. Să fi fost un blajin sau un brutal? A decide care din două era însemna un adevărat chin. Dar acum lăsa artificialul pince-nez să-i cadă și se întoarse spre mine cu fața-i roșie, improșcată cu negi, și cu privirea-i de felină mai încărcată decît pînă acum, mohorâtă, ba chiar puțin sașie.

— Am de făcut un comision în cartierul comercial, înainte de a se închide magazinele. Hai să plecăm. După acest tablou, nu mai suport să văd nimic!

Așadar ne-am luat lucrurile de la garderobă, și am ieșit pe ușa turnantă. În imobilul Mallers se afla un negustor numit Bartelstein, care vindea tacîmuri vechi de pește și alte antichități. Thaxter voia să achiziționeze un set.

— Există o controversă asupra tacîmurilor de argint, mă informă el categoric. Se pare că argintul dă peștelui un miros neplăcut. Totuși, eu cred în argint.

De ce cuțite de pește? Și cu ce, și pentru cine? Banca îl dădea afară din casa din Palo Alto, și totuși se părea că el nu-și epuizează niciodată resursele. Din cînd în cînd vorbea despre alte case care-i aparțineau — una în Alpii italieni, alta în Bretania.

— Deci în imobilul Mallers? am întrebat.

— Bartelstein are o reputație internațională. Mai-că-mea îl cunoaște. Ea are nevoie de cuțite pentru unul din clienții ei din înalta societate.

În clipa aceea, se apropiară de noi Cantabile și Polly, amîndoi scoțînd pe gură aburi de decembrie, în timp ce Thunderbirdul alb aștepta la marginea trotuarului, cu

portiera deschisă și tapiseria roșie ca sângele. Cantabile zîmbea și zîmbetul lui era oarecum nefiresc, mai puțin o expresie a bucuriei decît a nu știu ce altceva. Poate că era o reacție la mantaua și la pălăria lui Thaxter, la ghetele lui de bulevardist și la fața-i aprinsă de ger. Îmi simțeam și eu obrajii roșii. Cantabile, în schimb, era ciudat de alb. Respira aerul de parcă îl fura. Avea o expresie de nerăbdare și nervozitate. Thunderbirdul, pufăind aburi, începea să blocheze circulația. Pentru că o mare parte din acea zi zăcusem cufundat în viața lui Humboldt, care la rîndul lui fusese cufundat în T.S. Eliot, m-am gîndit, așa cum s-ar fi gîndit și el, la ceasul violet în care mașinăria umană așteaptă, asemenea unui taxi ce pufnește în așteptare. Dar am alungat gîndul. Momentul de față îmi solicita întreaga prezență. Am făcut prezentări rapide în stînga și în dreapta :

— Doamna Palomino, domnul Thaxter — și Cantabile.

— Fuga, urcați imediat în mașină ! comandă Cantabile cu vocea omului căruia trebuie să i te supui.

N-aveam de gînd să înghit.

— Nu, am răspuns. Avem o sumedenie de lucruri de discutat, și prefer să fac cîțiva pași pe jos, pînă la imobilul Mallers, decît să mă împotmolesc în trafic cu mașina ta.

— Pentru numele lui Dumnezeu, urcați-vă în mașină !

Se aplecase spre mine. Dar răcni aceste cuvinte cu un glas atît de tunător, încît tresări singur, îndreptîndu-și spinarea.

Polly își înalță fața frumusică. Se distra. Părul ei cu firul drept, japonez ca textură, dar foarte roșu și tuns în formă de cascadă, cădea des și egal peste lodenul verde. Obrajii plăcuți îi spuneau că Polly trebuia să fie o parteneră plăcută la pat. Ar fi fost o bucurie, un succes. Cum de știau unii bărbați să găsească femei ușor de satisfăcut și care te satisfăceau cu ușurință ? Și eu le puteam identifica după obraji și după zîmbet — dar numai după ce fuseseră găsite de alții. Între timp, în-

cepușe să fulguiască din invizibilitatea aceea cenușie așternută deasupra zgirie-norilor, și ceva ca un tunet slab se auzea îndărătul nostru. Dar probabil că era o reclamă sonică sau bubuituri de avioane cu reacție deasupra lacului, pentru că tunetul e asociat cu căldura, ori gerul ne șfichiuia obrații roșii. În cenușiul acesta intens, crepuscular, suprafața lacului luase probabil nuanțe sidefii, iar bordura de franjuri polare i se adunase de timpuriu în această iarnă : un feston alb — murdar, totuși alb. În ce privește frumusețea naturală, Chicago își are partea lui, în ciuda faptului că destinul, istoric de la un capăt la celălalt, îi conferise o materialitate grosolană, un aer grosolan, un sol grosolan. Necazul e că nu mă puteam bucura de apa sidefie cu festonul ei arctic și de văzduhul cenușiu, voalat de fulgi, cît îmi stăteau pe cap Cantabilii ăștia, îmbrîncindu-mă în Thunderbird și gesticulînd cu mănușile fine, de vînător de vulpi. Totuși, te duci la un concert ca să-ți depeni propriile tale gînduri pe un fond plăcut de muzică de cameră ; în același chip poate fi folosit și un Cantabile. Un om care a zăcut ani de zile ferecat în propria-i carapace, cernîndu-și ființa lăuntrică în exerciții dureros repetate, hotărînd că viitorul omenirii depinde de explorările lui spirituale, adînc frustrat în toate eforturile sale de a obține înțelegere din partea acelor reprezentanți ai intelectului modern pînă la care ar fi vrut să ajungă, luînd în schimb hotărîrea de a urma căile spiritului pe care le-a descoperit în el însuși, pentru a vedea unde l-ar putea duce, un astfel de om găsește un stimul interesant într-un individ de genul lui Cantabile.

— Să mergem ! urlă el spre mine.

— Nu. Domnul Thaxter și cu mine avem de discutat afacerile noastre.

— O, avem timp berechet pentru așa ceva, intervine Thaxter.

— Și ce-i cu cuțitele de pește ? Brusc nu te mai interesează cuțitele de pește ? l-am întrebat.

Vocea lui Cantabile era hîrșită și stridentă de indignare :

— Încerc să-ți fac un bine. Charlie ! Nu-ți cer decît cincisprezece minute din timpul tău, asta-i tot, și pe urmă vă las la imobilul Mallers pentru scîrbele alea de cuțite. Cum ți-a mers la tribunal, drăguțule ? Știu bine cum ți-a mers. Au pregătit o ladă plină cu sticle spălate și curate care-ți așteaptă sîngele. Dar de pe acum arăți secăt de sînge. Ai o mină complet rătăcită. Ai îmbătrînit cu zece ani de la prînz și pînă acum. Dar eu am ceea ce-ți trebuie ție și am să-ți dovedesc. Charlie, zece bătrîne investite azi or să-ți puiască cînspe pînă marți — dacă nu, să mă lovești pe mine în cap cu bîta cu care ți-am cîștit Mercedesul. Stronson ne așteaptă. Are nevoie imediat de bani lichizi.

— Nu vreau să am nici un amestec în treaba asta. Eu nu-s cămătar.

— Nu fi tîmpit. Hai, trebuie să ne grăbim !

I-am aruncat o privire lui Polly. Mă prevenise împotriva lui Cantabile și a lui Stronson și acum încercam o mută verificare. Zîmbetul ei mi-a confirmat avertismentul dat. Dar se amuza grozav de neclintita hotărîre a lui Cantabile de a ne conduce cu Thunderbirdul, de a ne înghesui claie peste grămadă pe canapelele de piele roșie ale mașinii deschise, care pufnea. Avea aerul unei răpiri. Ne aflam pe trotuarul lat din fața Muzeului de Artă și amatorii de legende criminale ar putea să vă confirme că celebrul Dion O'Banion obișnuia să-și conducă automobilul Bugatti cu o sută pe oră, urcînd pe trotuar chiar în locul unde ne aflam noi, în timp ce pietonii o luau la fugă. Îi povestisem despre aceasta lui Thaxter. Dar oriunde se ducea, Thaxter dorea să cunoască trăsătura caracteristică, esența. Gustînd acum esența orașului Chicago, era încîntat, rînjea și mă liniștea :

— Dacă-l pierdem acum pe Bartelstein nu-i nimic, ne oprim la el mîine dîmineață în drum spre aeroport.

— Poll, spuse Cantabile, treci la volan. Văd mașina poliției.

Autobuzele încercau să se strecoare pe lîngă Thunderbirdul parcat. Circulația se încîlcise. Polițiștii își și

roteau lumina albastră în colțul străzii Van Buren. Thaxter se îndreptă spre mașină în urma lui Polly, dar eu am încercat să-l mai conving pe Cantabile :

— Ronald, pleacă ! Lasă-mă-n pace !

Mi-a aruncat o privire care divulga totul, deschis și teribil : am văzut un suflet care se lupta cu complicații tot atît de dificile ca și ale mele, într-un alt sector, îndepărtat.

— N-aș fi vrut să te supun la așa ceva, dar mă silești să-ți răsucesc brațul. Degetele lui, în mînușa de călărie bine întinsă pe mînă, îmi înșfăcă rășina. Prietenul tău de-o viață, Alec Szathmar, a dat de un mare necaz, sau ar putea să dea, asta depinde numai de tine.

— De ce ? Ce s-a întîmplat ?

— Uite că-ți spun. Femeia aia drăguță — bărbatu-su e unul din oamenii mei — e cleptomană. A fost prinsă la Field șparlind o vestă de cașmir. Și Szathmar e avocatul ei, pricepi ? Eu i l-am recomandat pe Szathmar. El s-a dus la tribunal și i-a cerut judecătorului să n-o bage la gherlă, pentru că are nevoie de tratament psihiatric și-o să aibă el grijă de asta. Așa că tribunalul i-a dat drumu' lăsînd-o în supravegherea lui. Și ce face Szathmar — o duce pe puicuță drept la un motel și-o dezbracă, dar înainte de a-i face felul, femeia fuge. Goală-golută, fără să aibă pe ea altceva decît fișia de hîrtie care se pune pe closet că e dezinfectat. Există martori cîți vrei. Fata-i cinstită. Nu se prinde la ea figura cu motelul. Singura ei lipsă e că fură. De dragul tău, îl țin pe bărbat în friu.

— Tot ce aud de la tine, Cantabile, e absurd, nonsens peste nonsens. Szathmar poate să se poarte ca un dobitoc, dar nu-i un monstru.

— Foarte bine, atunci îi dau frîu liber bărbatului. Crezi că prietenul tău n-o să fie eliminat din barou ? O să fie — și bine i-ar prinde, băga-l-aș în mă-sa !

— Ai copt toată povestea asta dintr-o rațiune neghioabă, am spus. Dacă l-ai avea cu ceva la mînă pe Szathmar, l-ai șantaja pe el în clipa asta.

— Foarte bine, fă cum te taie capul, nu-l ajuta ! Am să-l sfîrtec și-am să-l hăcuiesc pe pezevenghiul ăla.

— Nu-mi pasă.

— Nu-i nevoie să-mi spui asta. Știi ce ești ? Un izolaționist, asta ești. Nu te sinchisești de ce li se întâmplă altor oameni.

Toți țin mereu să-mi spună care sînt defectele mele, în timp ce eu îi ascult cu ochi mari, flămînzi, crezînd totul și resimțind totul. Lipsit de stabilitate metafizică, un om ca mine ar ajunge Sfîntul Sebastian al criticii. Ciudățenia este că stau liniștit și primesc tot. Ca acum, înșfăcat de mîneca pardesiului meu cadrilat, cu Cantabile fumegînd intrigi și osînde pe burlanele nasului său alb. În cazul meu nu se pune problema cum de toate prilejurile oferă informații împotriva mea, ci cum folosesc eu prilejurile pentru a extrage informații îngropate. Ultima informație pe care o căpătăsesem părea să fie aceea că, prin înclinație, sînt genul de ființă care are nevoie de idei microcosmico-macrocosmice, sau de credința că tot ce se petrece într-un om are o semnificație universală. Asemenea credință poleiește totul în jurul meu, și face să răsară dulcile frunze lăcuite și ramurile încărcate de portocale din grădinile în care eul nostru nepoluat plutește virginal și plin de recunoștință, contopit cu Creatorul său și așa mai departe. E posibil să fi fost pentru mine singura cale de a fi eu însumi. Dar în clipa de față ne aflăm pe trotuarul înghețat al Bulevardului Michigan, cu Muzeul de Artă în spatele nostru, iar în față cu luminile colorate ale reclamelor de Crăciun și cu fațadele albe ale Companiei de gaz și ale altor companii.

— Orice aș fi, Cantabile, eu și prietenul meu nu venim cu tine.

M-am îndreptat în grabă spre Thunderbird ca să-l opresc pe Thaxter, care dădea să se urce în mașină. Își adunase poalele mantalei, lăsîndu-se să lunece pe canapelele suple. Părea foarte mulțumit. Mi-am băgat capul în mașină ca să-i spun :

— Ieși afară de-acolo ! Tu și cu mine mergem pe jos.

Dar în aceeași clipă Cantabile mi-a dat brînci în automobil, lingă Thaxter. Și-a pus mîinile pe fundul

meu, și mi-a făcut vînt înăuntru. Pe urmă a lăsat în jos speteaza scaunului rabatabil din față, ca să mă țină prins acolo. Următoarea mișcare a fost să tragă ușa după el și s-o trîntească cu zgomot, și apoi : „Dă-i drumul, Polly !” Și Polly îi dădu drumul.

— Ce naiba îți închipui că faci, îmbrîncindu-mă și ținîndu-mă captiv aici ? am întrebat.

— Poliția e pe urmele noastre. N-am avut timp să te conving prin argumente, răspunse Cantabile.

— Află că asta-i pur și simplu răpire, i-am spus.

Și de îndată ce-am rostit cuvîntul „răpire”, mi-am și simțit inima încărcată de senzația copilărească a unei teribile nedreptăți. Dar Thaxter rîdea, chicotind cu gura lui mare, și ochii îi scăpărau și i se încrețeau. Îmi spunea :

— Hi, hi, ia-o mai ușor, Charlie. E un moment extrem de nostim. Amuză-te !

Thaxter nici c-ar fi putut să fie mai fericit. I se oferea o adevărată tratație „à la Chicago”. De hatîrul lui, reînvia vechea reputație a orașului. Această constatare m-a mai potolit un pic. Presupun că într-adevăr sînt o gazdă foarte ospitalieră pentru prietenii mei. Nu cumpărasem eu nisetru, cornuri proaspete și marmeladă de îndată ce ușierul m-a anunțat că Thaxter sosise în oraș ? Țineam încă în mîna punga de hîrtie de la „Stop and Shop”.

Circulația era foarte aglomerată, dar Polly stăpînea extraordinar mașina. Viră Thunderbirdul alb pe banda din stînga fără să atingă frîna, fără o hurducare, cu o dibăcie lipsită de orice teamă ; era un șofer excelent.

Cantabile cel fără de astîmpăr se răsucea întruna ca să se uite la noi, și-mi spuse la un moment dat :

— Ia te uită ce am aici. Primul exemplar din ediția ziarului de mîine dimineată. L-am cumpărat de la un tip din tipografie. Cu bani grei. Să-ți spun ceva ? Tu și cu mine ocupăm toată rubrica lui Mike Schneiderman. Ascultă :

„Charlie Citrine, „Ševrolet” al Legiunii de Onoare și scrib din Chicago, cel care autorează pelicula Von

Trenck, și-a achitat în mod public o datorie de joc către o figură a lumii subterane, la clubul „Playboy“. Charles, mai bine ai urma la universitate un seminar de pocher.“ Ei, ce părere ai, Charlie ? Păcat că Mike n-a știut nimic de chestia cu mașina și cu zgîrie-norul și tot restul. Ei, *acum* ce mai zici ?

— Ce zic ? Că nu accept formarea unui verb din substantivul „autor“. Și că vreau să cobor la Wabash Avenue.

Chicago e mai suportabil dacă nu citești ziarele. Cotisem pe Madison Street și trecusem pe sub schelele negre ale vagoanelor suspendate.

— Nu opri, Polly, zise Cantabile.

Ne îndreptam spre gătelile de Crăciun de pe State Street, cu Moș Crăciunii și cu săniile trase de reni. Unicul element de stabilitate în acest moment îl constituia felul admirabil în care manevra Polly mașina.

— Povestește-mi despre Mercedes, sări Thaxter. Ce s-a întâmplat cu Mercedesul tău ? Și ce-i chestia aia cu zgîrie-norul, domnu' Cantabile ? Figura din lumea subterană de la clubul „Playboy“ sînteți dumneavoastră ?

— Cei care au urechi de auzit să audă, zise Cantabile. Charlie, cît îți cer pentru manoperă la repararea mașinii tale ? Ai dus-o înapoi la reprezentanță ? Sper că te ferești de așa-zișii specialiști care te jupoaie. Maimuțoișii ăia mînjiți scot cîte patru sute de dolari pe zi. Ce mai potlogari ! Cunosoc eu un atelier bun și ieftin.

— Foarte mulțumesc.

— Nu face pe deșteptul cu mine. Cel mai mic lucru pe care ți-l pot oferi este să te ajut să mai reduci din cheltuielile de reparație.

N-am răspuns. Inima îmi ciocănea pe o unică temă : doream de urgență să mă găsesc în altă parte. Pur și simplu nu voiam să fiu acolo. O ticăloșie totală ! Nu era momentul potrivit să-mi amintesc de niște cuvinte ale lui John Stuart Mill, totuși mi le-am amintit. Ceva de felul ăsta : Misiunea spiritelor nobile, într-un moment cînd treburile pe care cei mai mulți dintre noi sîntem chemați să le facem devin triviale și demne de dispre-

țuit... ta-ta-ta, ta-ta-ta, ta-ta-ta. Ei bine, singurul element valoros în aceste treburi demne de disprețuit rezidă în spiritul în care sînt împlinite. Eu însă nu puteam desluși vreo valoare în jur. Dar dacă misiunea celui *durum genus hominum*, spune marele Mill, ar fi îndeplinită de un agent exterior, supranatural, și deci nu ar mai fi nevoie de înțelepciune și de virtute, o ! puține lucruri ar rămîne pe care un om să le poată prețui la alt om. Exact aceasta era problema pe care și-o crease America singură. Thunderbirdul putea fi considerat ca un agent exterior, supranatural. Și atunci ce-i mai rămînea omului de prețuit ? Polly ne transporta în alte sfere. Sub masa de păr roșu se ascundea un creier care, de bună seamă, știa ce să prețuiască, dacă cineva și-ar fi dat osteneala s-o întrebe. Dar nimeni n-o întreba și, pentru ca să conducă mașina, nu avea nevoie de prea mult creier.

Treceam acum pe lingă silueta avîntată, montantă a Băncii Naționale, în care se depuneau, strat peste strat, lumini de aur.

— Ce-i construcția asta frumoasă ? întrebă Thaxter.

Nimeni nu-i răspunse. Intrarăm în Madison Street. La viteza asta, dacă o țineam tot așa spre vest, în cincisprezece minute am fi ajuns la cimitirul Waldheim, de la marginea orașului. Acolo zăceau părinții mei, sub iarba și pietrele împestrițate de zăpadă ; în amurgul iernatic, obiectele s-ar fi deslușit estompat, etcetera. Dar, desigur, nu spre cimitir ne îndreptam. Am cotit în strada La Salle, unde a trebuit să încetăm din cauza taxiurilor și a mașinilor care transportau ziare și a Jaguarurilor și Lincolnurilor și Rolls-Royceurilor aparținînd agenților de bursă și avocaților marilor corporații — bandiților rafinați și politicienilor aroganți și elitei spirituale a *business*-urilor americane, vulturii înălțimilor plutind la mile depărtare deasupra destinelor de zi cu zi, de ceas cu ceas, și de clipă cu clipă ale oamenilor.

— Fir-ar al naibii, o să-l scăpăm pe Stronson. Pișicherul ăsta borșos, de cum își poate închide biroul, o și întinde în Aston-Martinul lui, zise Cantabile.

Dar Polly continua să stea tăcută la volan. Circulația era supraaglomerată. În sfârșit Thaxter reușise să-i atragă atenția lui Cantabile. Și am oftat, lăsat singur cu mine însumi, uitat de ceilalți. Așa cum făcusem și ieri când fusesem împins cu forța, literalmente cu revolverul în coastă, în closetul infect de la baia de aburi. Și mi-am spus : „Fără doar și poate celelalte trei suflete închise în obscuritatea căldută a acestui automobil strălucitor, vibrant și lăcuit, sînt muncite de gînduri tot atît de ciudate ca și ale mele.“ Dar, aparent, erau mai puțin conștienți de ele decît eram eu. Și de ce anume eram eu atît de conștient ? Eram conștient că obișnuiam să gîndesc că știu unde mă aflu (luînd universul drept cadru de referință). Dar mă înșelasem. Oricum, puteam cel puțin afirma că, spiritualicește, fusesem destul de competent încît să nu mă las strivit de necunoaștere. În orice caz, acum devenise evident pentru mine că nu țineam nici de Chicago și nici, în suficientă măsură, de ceea ce era dincolo de el, și că substanța, interesele și fenomenele cotidiene ale orașului Chicago nu erau pentru mine nici reale și vii, nici destul de clare ca simboluri. Așa încît, neputîndu-mă bucura nici de o realitate vie, nici de limpezimea simbolică, în momentul de față nu mă aflam niciunde. Din această pricină mă duceam să susțin lungi conversații misterioase, pe teme esoterice, cu profesorul Scheldt, tatăl lui Doris. Îmi dăduse să citesc cărți despre corpurile eterice și astrale, despre Sufletul Intelctual și Sufletul Conștient, și despre Ființele Nevăzute ale căror căldură, înțelepciune și iubire au creat și îndrumă acest univers. Eram mai tulburat de convorbirile cu doctorul Scheldt decît de idila mea cu fiica lui. Deși era o fată bună. Drăguță și vioaie, cu un profil net, bine conturat, era o femeiușcă adorabilă. Adevărat că stăruia să ne servească la masă mîncăruri fanteziste, ca de pildă *Boeuf Wellington*, a cărui crustă de aluat era întotdeauna insuficient coaptă, ca și carnea dealtfel, dar astea erau chestiuni minore. Mă încurcasem cu ea numai pentru că Renata și maică-sa mă izgoniseră și mă

înlocuiseră cu Flonzaley. Doris nu ajungea nici la călcîiele Renatei. Renata ? Renata n-ar fi avut nevoie de o cheie de contact ca să pornească o mașină. O simplă sărutare a ei pe capotă ar fi aprins motorul. Care ar fi duduie pentru ea. În plus, domnișoara Scheldt avea ambiții de parvenire socială. La Chicago nu-i ușor de găsit soți cu înalte preocupări intelectuale, și era limpede că Doris dorea să ajungă Madame Chevalier Citrine. Tatăl ei fusese cadru de conducere la IBM și consilier la NASA pentru ameliorarea metalelor folosite la navele cosmice. Dar era totodată și antroposof. Nu-i plăcea să dea acestui lucru epitetul de misticism. Sustinea că Steiner a fost un om de știință în domeniul Invizibilului. Dar Doris vorbea fără tragere de inimă despre tatăl ei ca despre un dereglat. Mi-a povestit multe despre el. Era membru al ordinului rosicrucian și un gnostic, și le vorbea cu glas tare morților. Aflată la o vîrstă cînd fetele tebuie să-și înceapă viața erotică, fie că au sau nu talent în acest domeniu, și ținînd seama de recenta situație în care mă aflam, Doris s-a purtat foarte drăguț cu mine. Dar treburile nu mergeau, în preajma ei nu mă simțeam eu însumi și, uneori, în momentele cele mai nepotrivite, strigam cu glas tare : „Renata ! O, Renata !“ După care eram furios pe mine și mortificat. Dar Doris nu se lăsa afectată de strigătele mele. Era cît se poate de înțelegătoare și în această consta meritul ei cel mai mare. Și cînd începură convorbirile mele cu profesorul, s-a arătat la fel de rezonabilă, înțelegînd că nu puteam să mă culc cu fiica maestrului meu.

Așezat în salonul curat al profesorului — rareori m-am aflat într-o încăpere atît de fundamental curată, cu parchet deschis la culoare, lustruit cu ceară străvezie, presărat cu carpete orientale fără pic de scamă, și cu parcul de dedesubt în care statuia ecvestră a generalului Sherman se cabra în aerul curat — mă simțeam pe deplin fericit. Îl respectam pe doctorul Scheldt. Lucrurile bizare pe care mi le spunea erau, cel puțin, profunde. În zilele noastre și în epoca noastră oamenii au încetat de a mai spune asemenea lucruri. El venea cu totul din

alte vremuri. Pînă și în îmbrăcăminte arăta ca un membru al unui club de prin anii douăzeci. Strînsesem de multe ori mingile de golf pentru oameni de acest tip. Unul dintre ei, un domn Masson, pe care-l serveam regulat la partidele de golf de la Sunset Ridge din Winnetka, era imaginea leită a profesorului Scheldt. Presupun că domnul Masson s-a alăturat de mult legiunilor celor morți și că din tot acest univers sînt singurul care-mi mai amintesc cum arăta cînd se cățara afară din groapa cu nisip.

— Domnule doctor Scheldt...

Soarele strălucește glorios, apa e cristalină ca pacea lăuntrică pe care n-am reușit să o cunosc și vălurită ca uimirea, lacul e infuzat de țării fără număr, fluide, hidromusculare. În salon se găsește un bol din cristal șlefuit, plin cu anemone. Florile acestea nu sînt în stare de nimic altceva decît de armonie și sînt colorate de o inegalabilă flacără derivată din infinitul însuși.

— Și acum, domnule doctor Scheldt... spun eu.

Vorbesc către fața lui însuflețită de interes și urîtă, calmă ca fața unui taur, și încerc să-mi dau seama cît de mult mă pot bizui pe cunoașterea lui — adică dacă noi, aici, sîntem reali sau nebuni.

— Dați-mi voie să văd dacă am înțeles ceva din toate astea — deci gîndirea din mintea mea are o existență obiectivă, ca gîndire în sine, în lumea exterioară. Conștiința eului crează o falsă distincție între obiect și subiect. Am sesizat corect ?

— Da, domnule, cred că da, spune vigurosul bătrîn.

— Potolirea setei nu e un fenomen ce începe în gura mea. Pornește de la apă, și apa e un element cu existență obiectivă în lumea exterioară. La fel și cu adevărul. Adevărul este un element care aparține tuturor. Ceea ce înseamnă doi și cu doi pentru mine, înseamnă la fel pentru oricare altul și nu are nici o legătură cu lumea ego-ului meu. Asta înțeleg. La fel ca și răspunsul dat afirmației lui Spinoza că dacă piatra dislocată ar avea o conștiință, ar putea gîndi : „Zbor prin văzduh“, ca și cum ar face acest lucru prin libera

ei voință. Dar dacă ar fi conștientă, atunci n-ar mai fi o simplă piatră. Ar putea genera singură mișcarea. Gîndirea, puterea de a gîndi și de a cunoaște, este o sursă de libertate. Gîndirea face să devină evidentă existența spiritului. Trupul fizic este un agent al spiritului și oglinda sa. Este un motor și totodată o reflecție a spiritului. E un ingenios memento al spiritului asupra propriei sale existențe ; spiritul se vede pe sine însuși în trupul meu, așa cum îmi văd eu fața într-o oglindă. Nervii mei îl reflectă. Pămîntul este literalmente o oglindă a gîndirii. Obiectele în sine nu sînt decît gînduri întrupate. Moartea este spatele negru de care are nevoie orice oglindă, ca să putem vedea ceva în ea. Fiecare percepție pricinuieste în noi o anume cantitate de moarte, și această înnegrire a spatelui oglinzii e o necesitate. Clarvăzătorul reușește să vadă acest lucru în momentul cînd învață cum să dobîndească viziunea lăuntrică. Pentru a realiza aceasta, el trebuie să iasă din el însuși, să se distanțeze.

— Ai reprodus textele, îmi spuse doctorul Scheldt. Nu știu dacă ai sesizat întregul sens, dar ai reprodus textul cu acuratețe.

— Mă rog, cred că în parte înțeleg. Cînd înțelegerea noastră va simți nevoia, înțelepciunea va pluti spre noi.

La acest punct, doctorul Scheldt începea să comenteze pasajul : „Eu sînt lumina universului.“ Pentru el această lumină era reprezentată și de soare. Apoi vorbea de evanghelia Sfîntului Ioan care stăruie asupra înțelepților Heruvimi, în timp ce evanghelia după Luca stăruie asupra preaiubitorilor Serafimi — Heruvimii, Serafimii și Tronurile alcătuind treimea celei mai înalte ierarhii spirituale. Nu eram prea sigur că-i urmăream gîndul.

— Domnule doctor Scheldt, n-am experiența acestor chestiuni avansate, dar găsesc foarte plăcut și reconfortant să vă aud vorbind despre ele. Eu nu știu deloc pe cît lume sînt. Într-una din zilele astea, cînd lucrurile se vor mai liniști, am de gînd să mă apuc serios de cursul de inițiere și să mă țin de el.

— Și cînd se vor liniști lucrurile ?

— Nu știu. Dar cred că v-au mai spus și alții cît de reconfortant se simte sufletul după o astfel de discuție.

— Nu trebuie să aștepti ca lucrurile să se mai liniștească. Trebuie să te hotărăști să le liniștești singur.

Își dădea seama că eram încă foarte sceptic. Nu mă puteam pătrunde de idei ca : Evoluția Lunii, Spiritele Focului, Fiii Vieții, cu Atlantida, cu organele de percepție spirituală ale florii de lotus, cu straniul amestec al lui Abraham cu Zarathustra, sau cu alăturarea lui Isus cu Buddha. Toate astea mă depășeau. Totuși, ori de cîte ori doctrina vorbea despre ceea ce bănuiam sau speram sau știam eu despre ființa lăuntrică, despre somn ori despre moarte, mi se părea că sună a adevăr.

Dealtfel, aveam toți morții mei la care trebuia să mă gîndesc. Atîta timp cît nu pierdusem orice interes față de ei, atîta timp cît nu mă mulțumeam să încerc doar o melancolie lumească în legătură cu mama, cu tata, cu Demmie Vonghel sau cu Von Humboldt Fleisher, eram obligat să investighez, să ajung singur la concluzia că moartea este finală, că morții sînt morți. Ori mă conving de ireversibilitatea morții și atunci refuz să mai caut vreo comunicare, condamnînd sentimentalismul meu pueril și nostalgiile mele, ori pornesc o investigație în toată regula. Căci nu vedeam cum aș putea renunța să investighez. Da, m-aș putea sili să consider acest lucru ca pe iremediabila pierdere a tovarășilor de călătorie căzuți pradă devoratorilor Ciclopi. Aș putea să mă gîndesc la scena umană ca la un cîmp de luptă. Cei căzuți sînt aruncați în gropi săpate în pămînt, sau arși pînă ajung scrum. După asta, s-ar părea că nu mai are rost să întreb de bărbatul care ți-a dat viață, de femeia care te-a purtat în pîntece, de o Demmie pe care ai văzut-o ultima oară urcîndu-se într-un avion la Idlewild, cu picioarele ei lungi și albe, cu fardul ei, cu cerceii, sau de strălucitul artist de aur al cuvîntului, Von Humboldt Fleisher, pe care l-ai văzut ultima oară ronțăind un covrig uscat. Nu poți decît să accepți

ideea că au fost rași pe vecie, așa cum vei fi într-o bună zi și tu. Dacă-i pe-așa, cînd ziarele descriu omoruri comise în plină stradă, în fața ochilor unor mulțimi de martori pasivi, nu-i cazul să consideri nelogică o asemenea neutralitate. Potrivit cu concepția despre moarte pe care ne-am însușit-o pare-se cu toții, oricum fiecare dintre noi va fi înhățat, înghițit de moarte, sufocat, anihilat. Deci teroarea și crima ar fi lucrurile cele mai firești din lume. Aceste concluzii au și fost încorporate în viața societății noastre, și sînt prezente în toate instituțiile ei, politice, educaționale, financiare, juridice.

Convins de această realitate, nu vedeam nici o rațiune de a nu mă duce la doctorul Scheldt, ca să discut despre Serafimi și Heruvimi și Tronuri și Stăpîni și Începători și Arhangheli și Îngeri și Spirite.

La ultima noastră întîlnire, i-am spus doctorului Scheldt :

— Domnule, am studiat broșura intitulată *Forța conducătoare și puterile spirituale în istoria omenirii*, și am găsit un pasaj fascinant despre somn. S-ar părea că oamenii nu mai știu să doarmă. Și anume, în timpul somnului ar trebui să se întîmple ceva care acum nu se mai întîmplă, și de asta cînd ne trezim ne simțim atît de sălcii, neodihniți, sterili, amari și tot restul. Să vedem dacă am înțeles bine. Organismul fizic doarme, organismul eteric doarme și el, dar sufletul veghează.

— Da, confirmă profesorul Scheldt. Cînd dormim, sufletul pătrunde în lumea suprasensibilă sau cel puțin în una din zonele ei. Pe scurt, pătrunde în propriul său element.

— Mi-ar plăcea să cred acest lucru.

— De ce să nu-l crezi ?

— Mă rog, să presupunem că-l cred, doar ca să vedem ce-am înțeles. În lumea suprasensibilă sufletul întîlnește forțele invizibile care s-au revelat inițiaților din antichitate în misterele lor. Nu toate ființele ierarhiei sînt accesibile celor vii, ci numai unele dintre ele,

dar acestea sînt indispensabile. În timp ce dormim, spune mai departe studiul, cuvintele pe care le-am rostit peste zi vibrează și se reverberează în jurul nostru.

— Nu chiar cuvintele, mă corectă doctorul Scheldt.

— Nu, dar tonul lor afectiv, bucuria sau tristețea, sensul cuvintelor. Prin vibrațiile și ecourile a ceea ce am gîndit și simțit și vorbit peste zi, comunicăm în somn cu ființele ierarhiei. Dar în ziua de azi, cum faptele noastre nu-s decît maimuțări, iar preocupările noastre sînt atît de josnice, limbajul s-a degradat, cuvintele sînt boante și deteriorate, și rostim lucruri atît de stupide și nesărate, încît ființele superioare nu aud decît bolboroseli și mîrîieli și reclame TV — la nivelul meschin al lucrurilor. Ceea ce nu le spune nimic. Ce le-ar putea plăcea acestor ființe superioare din vulgaritatea noastră, văduvită de gîndire înaltă și de poezie ? Ca rezultat, nu putem auzi în somn altceva decît pîrîile materiei, zgomote fisite și gîlgîite, foșnetul plantelor și bîziiitul aerului condiționat. Așadar sîntem incompreensibili pentru ființele superioare. Acestea nu ne pot influența și, la rîndul lor, suferă privațiuni corespunzătoare. Am înțeles bine ?

— Da, în linii mari.

— Lucrurile astea m-au făcut să-mi pun întrebări în legătură cu un prieten al meu decedat, care se plîngea de insomnii. Era poet. Și acum pot să-mi dau seama de ce avea asemenea probleme cu somnul. Poate că se rușina. Pentru că simțea că nu are cuvinte potrivite ca să le ducă cu el în somn. Poate că efectiv prefera insomnia decît o asemenea rușine și calamitate nocturnă.

Thunderbirdul opri în fața birourilor de pe strada La Salle. Cantabile sări din mașină. În timp ce ținea ușa deschisă ca să coboare Thaxter, i-am șoptit fetei :

— Polly, ajută-mă, Polly !

— Stronson e la mare ananghie, spuse ea. Îl pasc necazuri mari de tot. Uită-te în ziarul de mîine.

Am intrat în holul îmbrăcat în faianță și cu balustrade, și apoi, sus, într-un ascensor rapid, Cantabile repetindu-mi întruna, de parc-ar fi vrut să mă hipnotizeze :

— Zece bătrîne investite azi or să-ți puiască cinșpe pînă marți. Înseamnă cincizeci la sută în trei zile. Cincizeci la sută !

Am ieșit într-un coridor alb și ne-am oprit în fața a două uși mari din lemn de cedru pe care scria : „Banca de investiții pentru emisfera vestică“. Cantabile bătu în aceste uși conform unui cod secret : de trei ori ; pauză ; o dată ; apoi încă o ultimă dată. Mi se părea ciudat că era nevoie de așa ceva, dar în fond un om care-ți poate oferi o asemenea dobîndă trebuie să fie asaltat de amatori de investiții. O recepționistă frumoasă ne pofti înăuntru. Pe jos, în anticameră, covoare grele.

— E-aici, zise Cantabile. Voi, băieți, așteptați-mă cîteva minute.

Thaxter se așeză pe un soi de canapeluță portocalie. Un bărbat îmbrăcat într-o haină cenușie de portar făcea curat cu un aspirator zgomotos. Thaxter își scoase pălăria mare *western*, și-și netezi bretonul *Directoire* peste fruntea neregulată. Își vîrî muștiucul pipei încovoiate între buzele-i drepte și-mi spuse : „Stai jos“. I-am dat să ție nisetrul și marmelada și l-am ajuns pe Cantabile la ușa biroului particular al lui Stronson. I-am tras de sub braț exemplarul din ziarul de mîine. El l-a înșfăcat pe dată și am început să tragem amîndoi de el. Pardesiul i s-a deschis și i-am văzut pistolul înfipt la cingătoare, dar priveliștea aceasta nu m-a mai reținut.

— Ce vrei ? m-a întrebat.

— Să mă uit la rubrica lui Schneiderman.

— Stai că ți-o rup din ziar.

— Dacă faci asta, plec imediat.

Mi-a azvîrlit ziarul cu un gest violent și a intrat în biroul lui Stronson. Răsfoindu-l în grabă, am găsit pe pagina financiară un articol care descria dificultățile

domnului Stronson și ale „Băncii de investiții pentru emisfera vestică”. Comisia de Garanții și Schimb făcuse o reclamație împotriva lui. Era acuzat de violarea regulamentelor federale asupra garanțiilor. Folosise fondurile în scopuri frauduloase și operase cu garanții neînregistrate. O depozitie a Comisiei de Garanții și Schimb atesta că datele cunoscute în legătură cu Guido Stronson erau false, și anume că nu era licențiat al Universității Harvard, ci se retrăsese dintr-o școală superioară din New Jersey înainte de a o absolvi, fusese apoi ajutor la o stație de benzină și, pînă de curînd, funcționar al unei agenții de publicitate în Plainfield. Își părăsise soția și pe cei patru copii, care se aflau în momentul de față într-un oraș din est, în grija asistenței sociale. Guido Stronson a venit la Chicago unde a deschis un mare birou pe strada La Salle, prezentînd strălucite acreditări și documente, printre care și diploma Secției Comerciale de la Harvard. Afirma că realizase mari succese la Hartford, ca agent de asigurări. Compania lui de investiții s-a bucurat în scurt timp de o vastă clientelă, care a băgat capital în carne de mistreț, cacao, minereu aurifer. Stronson cumpărase o casă pe coasta de Nord, și afirma că dorește să se dedice vînătorii de vulpi. Această investigație federală avusese loc în urma unor reclamații primite din partea acționarilor. În încheiere, raportul reproducea zvonul că printre clienții lui Stronson se numărau mulți oameni ai Mafiei. Se pare că-și frustrase clienții de cîteva milioane de dolari.

Încă în astă seară Chicago avea să cunoască aceste fapte, iar mîine biroul avea să fie asediat de acționarii escrocați și Stronson va trebui să apeleze la protecția poliției. Dar cine-l va proteja poimîine de răzbunarea Mafiei ? Am studiat fotografia publicată de ziar. În general ziarele distorsionează fețele oamenilor — cunoșteam acest lucru din proprie experiență ; dar fotografia, dacă semăna cît de cît cu Stronson, nu inspira nici un pic de milă. Există unele fețe care cîștigă prin proasta reproducere.

Dar de ce m-o fi adus Cantabile aici ? Îmi promisese cîştiguri rapide, dar mai ştiam şi eu *cîte ceva* despre viaţa modernă. Vreau să spun că izbuteam şi eu să citesc un pic în marea şi misterioasa carte a Americii urbane. Eram prea pretenţios şi capricios ca s-o studiez mai îndeaproape — profitasem de condiţiile vieţii ca să-mi pun la încercare puterile mele de imunitate ; conştiinţa suverană se străduieşte să evite fenomenele şi să devină imună la efectele lor. Şi totuşi, ştiam, mai mult sau mai puţin, cum operează bandiţii ca Stronson. Dosesc undeva o bună parte din dolarii furaţi, sînt condamnaţi la opt sau zece ani de închisoare, şi cînd ies se retrag liniştiţi în Indiile de Vest sau în Azore. Poate că acum Cantabile tocmai încerca să pună mîna pe o parte din banii tăinuţi de Stronson — posibil că în Costa Rica. Sau poate că, dat fiind că pierdea douăzeci de mii de dolari (unii dintre ei s-ar fi putut să fie banii familiei Cantabile), avea de gînd să facă o mare scenă. Şi dorea să asist la o asemenea demonstraţie. Ținea să fiu prezent. Datorită mie, intrase în rubrica lui Mike Schneiderman. Probabil că acum imaginase ceva şi mai strălucit, mai senzaţional inventiv. Avea nevoie de mine. De ce oare eram atît de des amestecat în chestii din astea ? Şi Szathmar îmi făcea asemenea figuri ; George Swiebel aranjase o partidă specială de pocher ca să-mi înfăţişeze *mie* cîteva lucruri ; azi după-masă pînă şi judecătorul Urbanovich jucase teatru în camera de audienţă, de hatîrul meu. Probabil că în Chicago eram asociat cu arta şi ideile, cu unele valori superioare. Nu eram eu autorul lui *Von Trenck* (filmul), onorat de guvernul francez şi de clubul „Zig-Zag“ ? Mai purtam încă în port-vizit o bucată de panglică subţire, şifonată, de prins la butonieră. Şi, vai nouă, biete suflete, cu toatele atît de instabile, ignorante, tulburate, neliniştite ! Nu putem nici măcar să tragem un somn ca lumea ! Nu izbutim să stabilim noaptea un contact cu generoşii, regeneratorii îngeri şi arhangheli care ar fi trebuit să ne dea tărie prin căldura, iubirea şi înţelepciunea lor. Ah, biete inimi ce sîntem, cît de

rău o ducem, și cum mai rîvneam eu să aduc unele schimbări, amendamente și îmbunătățiri. Să fac ceva !

Cantabile se închisese într-o conferință cu domnul Stronson, și acest Stronson, reprezentat în ziar cu o față brutal de grosolană și cu părul tuns paj era probabil turbat. Poate că Ronald Cantabile îi propunea tranzacții — tranzacții peste tranzacții și deasupra alte tranzacții. Poate că-i dădea sfaturi cum să iasă basma curată față de furioșii ștabi din Mafia.

Thaxter își ridică picioarele ca să facă loc sub ele aspiratorului.

— Cred c-ar fi mai bine să plecăm, i-am spus.

— Să plecăm ? Acum ?

— Cred c-ar trebui s-o întindem de aici.

— Ei, haide, Charlie, nu mă face să plec de aici. Vreau să văd ce urmează. Nu mai pup eu o ocazie ca asta. Omul ăsta, Cantabile, e complet primitiv. De-a dreptul fascinant.

— Preferam să nu te fi repezit în Thunderbird fără să mă fi întrebat. Erai atît de ațîțat de „Chicago țara gangsterilor“, încît n-ai mai putut aștepta. Presupun că vrei să profiți de această experiență — și să trimiți un material la „Reader's Digest“ sau la altă aiureală de felul ăsta. Și avem atîtea de discutat împreună.

— Astea pot să aștepte, Charles. Știi, într-un fel sînt impresionat de tine. Te plîngi mereu că duci o viață izolată, și cînd vin la Chicago te găsesc prins în inima evenimentelor.

Mă flata. Știa că-mi place să fiu socotit expert în tot ce ține de Chicago.

— Cantabile e unul din partenerii tăi de sport de la club ?

— Nu cred că Langobardi l-ar accepta. Nu suportă în jur gangsteri minori.

— Cantabile-i gangster minor ?

— Nu știu exact ce e. Se poartă ca un gangster din Mafia. E un nătăfleş. Are o nevastă care-și dă doctoratul în filozofie.

— Splendoarea asta cu păr roșu și pantofi cu platformă ?

— Nu, nu asta.

— N-a fost grozav cum a bătut la ușă în felul ăla codificat ? Și recepționista drăguță i-a deschis. Ai observat vitrinele astea cu obiecte de artă precolumbiană și colecția de evantaie japoneze ? Charles, îți spun eu, nimeni n-a ajuns încă să cunoască țara asta ca lumea. E o țară și jumătate ! Cei care încearcă să interpreteze America sînt niște împuțiți. Nu fac alta decît să lanseze niște formule docte. Tu, Charles, tu ar trebui să scrii despre ea, să-ți descrii viața ta de zi cu zi și să mai strecuri și niște idei în treaba asta.

— Thaxter, ți-am povestit cum mi-am dus fetițele să vadă castorii în Colorado ? Serviciul zoologic afișase de jur împrejurul lacului placarde care descriau ciclul de viață al castorilor. Dar castorii habar n-aveau. Ei pur și simplu continuau să molfăie, să înnoate și să fie castori. Dar noi, castorii umani, sîntem tulburați cînd sîntem descriși. Nu ne place să auzim ce auzim. De la Kinsey, ori de la Masters, ori de la Eriksen. Citim despre criza identității, despre alienare, și toate astea ne impresionează.

— Și nu vrei să participi la deformarea morală a semenilor tăi printr-o nouă contribuție ? Doamne, cum mai detest cuvîntul ăsta, „contribuție“. Dar tu însuți faci întruna analize de nivel foarte înalt. Ce-i cu studiul ăla pe care mi l-ai trimis pentru „Arca“ ? — cred că-l am aici la mine, în valiza-diplomat — în care ofereai o interpretare economică a excentricităților individuale. Ia să vedem, sînt sigur că-l am la mine. Afirmi că în acest anume stadiu al capitalismului, s-ar putea să existe o legătură între diminuarea posibilităților de investiție și nevoia de asumare a unor noi roluri și de noi investiții de personalitate. L-ai citat chiar pe Schumpeter, Charlie. Da, uite-l aici : „Se creează impresia că aceste drame au un caracter pur lăuntric, dar s-ar putea ca ele să aibă o determinare economică... cînd oamenii își închipuie că sînt animați de un efervescent

spirit de inventivitate sau de creativitate, ei nu fac decît să reflecte necesitatea socială de dezvoltare economică“.

— Dă dracului hîrtia aia, am strigat. Pentru numele lui Dumnezeu, nu-mi cita mie marile mele idei ! Dacă există ceva ce n-aş putea suporta azi, apoi e lucrul ăsta.

Pentru mine era un fleac să generez gînduri „înalte“ de felul ăsta. Şi Thaxter, în loc să mă căineze pentru această slăbiciune faţă de vorbăria goală, mă invidia. Tînjea să fie şi el un membru al „intelighenţiei“, să aibă un loc în Panteon şi să emită şi el o Formulă Majoră ca Albert Schweitzer sau Arthur Koestler sau Sartre sau Wittgenstein. Nu înţelegea de ce eu îmi manifestam neîncrederea în treaba asta. Eram probabil prea grandoman, ba chiar prea snob, îmi spunea înţepător, plin de resentimente. Dar era o realitate : nu doream să fiu un lider în lumea intelighenţiei. Humboldt urmărise acest ţel cu toate puterile lui. El credea în izbînzile forţei analitice, punea mai mare preţ pe „idei“ decît pe poezie, era gata să renunţe la univers pentru sub-lumea înaltelor valori culturale.

— Oricum, stăruia Thaxter, ar trebui să colinzi şi tu Chicago cum colinda Restif de la Bretonne străzile Parisului, şi să scrii o cronică. Ar fi senzaţional.

— Thaxter, vreau să-ţi vorbesc despre „Arca“. Tu şi cu mine urma să dăm un nou impuls vieţii spirituale a acestei ţări, şi să lăsăm în urmă publicaţii ca „American Mercury“, „The Dial“, „Revista de Occidente“ şi altele. Am discutat şi am proiectat acest lucru de ani de zile. Am cheltuit o groază de bani. Şi unde-i „Arca“ ? Eu te consider un mare ziarist, un ziarist înăscut şi cred în tine. Am anunţat apariţia revistei noastre şi oamenii au trimis diverse materiale. Zac manuscrisele de secole la noi. Am primit scrisori caustice şi chiar ameninţări. M-ai transformat în ţap ispăşitor. Toţi mă înjură pe mine şi te citează pe tine. Te-ai erijat ca expert în Charles Citrine şi mă interpretezi unde poţi şi unde nu poţi — cum funcţionez, cît de puţin înţeleg femeile, şi toate slăbiciunile caracterului meu. Nu mă supăr prea tare. Totuşi, aş fi mai bucuros dacă m-ai interpreta mai

puțin. Și apoi cuvintele pe care mi le pui în gură — că X e un cretin, că Y e un imbecil. Când n-am nimic nici cu X nici cu Y. Cel care are ce are cu ei ești tu.

— Charlie, dacă e să vorbim sincer, cauza pentru care n-a apărut încă primul număr e că mi-ai trimis prea mult material antroposofic. Tu nu ești prost, așa că bănuiesc c-o fi ceva în antroposofia asta. Dar, pentru numele lui Dumnezeu, nu **putem** da drumul la toată avalanșa asta despre suflet.

— De ce nu ? Lumea vorbește despre psyche, de ce nu și despre suflet !

— Psyche e un termen științific. Trebuie să obișnuiești treptat lumea cu terminologia ta.

— De ce dracu ai cumpărat o asemenea enormă cantitate de hîrtie ?

— Voiam să-mi creez posibilitatea de a publica cinci numere la rînd fără să-mi mai bat capul cu probleme de aprovizionare. Și-apoi, a fost un chilipir.

— Și unde-s acum toate tonele alea de hîrtie ?

— În depozit. Dar nu cred că „Arca“ te frămîntă pe tine. Pe tine te dă gata Denise, tribunalul, banii și toată tracasarea asta.

— Nu-i chiar așa. Uneori îi sînt recunoscător Denisei. Zici c-ar trebui să colind străzile ca Restif de la Bretonne ? Ei bine, dacă Denise nu m-ar urmări cu procesele ei n-aș ieși din casă. Datorită ei mai ies și eu în oraș. Mă mai mențin în contact cu faptele de viață. Și, efectiv, a fost o experiență instructivă.

— Cum așa ?

— Mi-am dat seama cît de universală e dorința de a face rău celui-lalt.

— Dragostea ta de cultură, Charles, îți face cinste. Zău așa. Pot să-ți spun acest lucru după o prietenie de douăzeci de ani, declară Thaxter. Ai un caracter foarte bizar, dar există în tine o anumită... nu știu cum s-o numesc... o anumită demnitate. Dacă tu-i spui suflet și eu îi spun psyche, ai probabil rațiunea ta. Tu ai un suflet, Charles. Ceea ce-i un lucru uimitor astăzi la un om.

— Și tu ai unul. Oricum, cred c-ar fi mai bine să renunțăm la planul nostru de a publica „Arca” și să lichidăm bunurile patrimoniale, dacă a mai rămas ceva.

— Vai, Charles, nu te pripă. Putem pune foarte ușor revista pe picioare. Aproape c-am și pus-o.

— Nu mai pot să vîr bani în ea. Stau prost cu finanțele.

— În orice caz situația ta nu se compară cu a mea, mă liniști Thaxter. În California am fost curățat.

— Cît de rău stau lucrurile acolo ?

— Mă rog, obligațiile tale le-am redus la minimum. Ai promis să-i plătești salariul lui Blossom. Ți-o amintești pe Blossom, secretara ? Ai cunoscut-o în septembrie, nu ?

— Obligațiile mele ? În septembrie ne-am înțeles s-o concediezi pe Blossom.

— Ah, dar era singura care se pricepea să manevreze aparatura tehnică.

— Dar aparatura tehnică nu a fost pusă nici un minut în funcțiune.

— Nu-i vina ei. Noi ne-am pregătit. Puteam s-o pun în funcțiune în orice clipă.

— Adevărul este că te consideri un personaj prea mareț ca să nu ai subalterni.

— Fii om, Charles. Imediat după plecarea ta, soțul lui Blossom a murit într-un accident de automobil. Doar n-ai fi vrut s-o dau afară într-un moment ca ăsta. Îți cunosc inima bună, Charles. Așa că am luat asupra-mi răspunderea de a anticipa atitudinea ta. Nu-i vorba decît de o mie cinci sute de dolari. Mai e ceva ce trebuie să-ți menționez, factura lemnăriei pentru aripa nouă pe care am început s-o construiesc.

— Eu nu ți-am cerut să construiești aripa. M-am opus categoric.

— Cum, dar ne-am înțeles ca birourile să fie separate. Doar n-ei fi vrut să-mi aduc tot balamucul ăla editorial în casă.

— Am declarat răspicat că nu sînt de acord cu construcția. Ba chiar te-am prevenit că, dacă sapi groapa aia lângă casa ta, s-ar putea să-i slăbești temelia.

— Ei, nu-i mare lucru, mă potoli Thaxter. Firma de cherestea o s-o demonteze și o să-și ia lemnăria îndărăt. Și-acum, în legătură cu încurcătura cu băncile — îmi pare foarte rău de ce s-a întâmplat, dar n-a fost vina mea. Cecul de la „Banco Ambrosiano“ din Milano a întârziat. Blestemata asta de birocrație ! Și-n plus, știi ce haos și ce anarhie e în Italia. Oricum, ai primit cecul meu.

— Nu l-am primit.

— Nu ? Trebuie să fie printre scrisori. E un adevărat scandal cum funcționează poșta ! Era ultimul meu vărsămînt de o mie două sute de dolari la banca Palo Alto. Mi-au lichidat contul. Îți datorează ție o mie două sute de dolari.

— E posibil ca banca să nu-i fi primit. Poate că banii au fost expediați din Italia cu poștalionul cu cai.

N-a zîmbit. Momentul era solemn. În fond, discutam despre banii lui.

— Neisprăviții ăștia din California ar fi trebuit să facă o nouă emitere și să-ți trimită un cec de casă.

— Poate că nu le-a sosit încă cecul de la „Banco Ambrosiano“.

— Uite aici, spuse Thaxter scoțînd un carnet din valiza-diplomat. Am făcut un calcul prealabil pentru achitarea banilor pe care i-ai pierdut. Trebuie să-ți recapeți banii la prețul de cost inițial al acțiunilor. Insist categoric. Cred că le-ai cumpărat la patru sute. Te-ai prăjit, să știi, acum au scăzut simțitor. Mă rog, n-ai nici o vină. Să spunem că atunci cînd ai expediat acțiunile valorau optsprezece mii. Să nu crezi că las la o parte dividendele.

— Renunță la dividende, Thaxter.

— Nu, insist categoric. E simplu de aflat ce dividende plătește IBM. Comunică-mi cifra, și îți trimit cecul.

— În cinci ani de zile ai achitat sub o mie de dolari din împrumutul la bancă. Ai plătit numai dobînzile și aproape nimic din capital.

— Procentul de dobîndă era fantastic.

— În cinci ani ți-ai redus datoria de capital doar cu două sute de dolari pe an.

— Nu-mi vin acuma în minte cifrele exacte. Dar știu că banca, după ce-o să vîndă stocul tău de acțiuni, o să-ți mai datoreze niște bani.

— Acțiunile IBM au scăzut acum la două sute. Așa că și banca e în pierdere. Nu că mi-ar păsa de necazurile băncilor.

Dar Thaxter îmi explica acum de zor cum ar putea să-mi restituie banii, cu dividende cu tot, într-o perioadă de cinci ani. Pupilele negre, îngustate ale ochilor lunguieți verzi ca agurida se plimbau deasupra cifrelor. Avea să achite totul frumos, cu demnitate, aristocratic, pe deplin onest, nesustrăgîndu-se de la nici o obligație în fața unui prieten. Îmi dădeam seama că era absolut convins de ceea ce spunea. Dar mai știam că planul acesta minuțios de procedare corectă față de mine echivala în mintea lui cu însăși acțiunea de a-și achita datoriile. Foile lungi și galbene ale carnetului, încărcate de cifre, termenii generoși ai plăților, grija pentru orice detaliu, expresiile de prietenie, rezolvau și lichidau problema noastră integral și definitiv. În chip magic.

— Țin să fiu de o precizie scrupuloasă în conturile astea mărunte cu tine. Pentru tine, sumele mici sînt mai importante decît alea mari. Ce mă surprinde uneori e faptul că eu și cu tine ne batem capul cu asemenea mărunțișuri. Tu ai putea realiza orice sumă de bani ai dori. Nu-ți cunoști propriile resurse. Curios, nu? Ai putea să apeși pe un buton și banii ți-ar curge în poală.

— Pe care buton?

— Ai putea să te duci cu un proiect la orice editor și să stabilești tu cifra avansului.

— Am luat deja avansuri grase.

— Prostii. Ai mai putea obține oricît. Dealtfel am venit și eu cu cîteva idei. Pentru început, tu și cu mine ne-am putea apuca de Baedekerul ăla cultural de care ți-am vorbit mereu, un ghid pentru americanii cultivați care călătoresc în Europa și s-au săturat să tot cumpere marochinărie florentină și pînzeturi irlandeze.

Li s-a făcut lehamite de turma de turiști gură-cască. Se găsesc acești americani cultivați la Viena, să spunem ? În ghidul nostru vor putea găsi lista institutelor de cercetare pe care le pot vizita, a micilor biblioteci, a colecțiilor particulare, a formațiilor de muzică de cameră, numele cafenelelor și restaurantelor frecventate de matematicieni, de pildă, sau de violoniști, lista cu adresele poezilor, pictorilor, psihologilor și așa mai departe. „Vizitați atelierelor și laboratoarele lor ! Stați de vorbă cu ei !“

— Mai bine ai aduce o brigadă înarmată care să-împuște pe loc pe toți poezii ăștia, decît să dai asemenea informații în mîinile devoratorilor turiști cultivați.

— Nu există minister al Turismului în Europa care să nu fie interesat de un asemenea proiect. Toate vor coopera din plin. S-ar putea chiar să ne împingă și ceva bani. Charlie, am putea realiza chestia asta pentru fiecare țară din Europa, pentru orașele mari și pentru capitale. Ideea mea ne-ar putea aduce un milion de dolari, mie și ție. Eu m-aș ocupa de organizare și de investigare. Aș face munca cea mai grea. Ție ți-ar reveni partea de atmosferă poetică și de idei. Am avea nevoie de o echipă de oameni pentru detaliile administrative. Am putea începe cu Londra, și trece apoi la Paris, la Viena și la Roma. Spune o vorbă și mă și duc la una din marile case de editură. Numele tău ne-ar asigura un avans de două sute cincizeci de mii. Îl împărțim pe din două și s-a zis cu necazurile tale financiare.

— Paris și Viena ! De ce nu Montevideo și Bogota ? Și acolo există cultură. Explică-mi de ce călătorești cu vaporul și nu cu avionul în Europa ?

— E modul meu preferat de a călători — extrem de odihnitor. Una dintre puținele plăceri care i-au rămas mamei mele este aranjarea acestor călătorii pentru unicul ei copil. Ba de astă dată a făcut și mai mult. Campioana de fotbal a Braziliei face un turneu în Europa. Mama știe că mie îmi place fotbalul — fotbalul superb. Și mi-a luat bilete la patru meciuri. În plus, am

și niște probleme de afaceri pentru care plec. Și vreau să-mi văd și cîțiva dintre copii.

M-am abținut să-l întreb cum de-și îngăduia să călătorească la clasa întâi, pe vasul France, cînd era complet la pămînt. Întrebările nu duceau nicăieri. Niciodată nu reușeam să-i înțeleg explicațiile. Oricum, îmi amintesc că mi-a povestit odată cum costumul lui de catifea, cu un fular de mătase legat în maniera lui Ronald Colman, devenea o foarte acceptabilă ținută de seară. Ba chiar, milionarii în haine de seară arătau șleampeți pe lingă el. Și femeile îl adorau. Într-o seară, pe parcursul ultimei lui croaziere, dacă voiai să-l crezi, o bătrînă doamnă din Texas i-a strecurat în poală, pe sub masă, un săculeț din piele de căprioară plin cu pietre prețioase. Thaxter i le-a pasat în chip discret îndărăt. N-avea el de gînd să fie peștele babelor bogate din Texas. Nici măcar al acelor de o magnanimitate în stilul oriental sau al Renașterii. La urma urmei, fusese un gest mare, potrivit cu un ocean mare, și cu un caracter mare. Dar el era un tip remarcabil de demn, de virtuos, și fidel soției sale — tuturor soțiilor sale. Era foarte devotat extinsei sale familii, numeroșilor copii pe care-i avea de la diferite femei. Dacă nu putea statua o Formulă Majoră de Viață, cel puțin avea să-și lase amprenta genetică asupra lumii.

— Dacă aș fi ruinat, i-am spus, i-aș cere mamei mele să-mi ia bilet la clasa turist. Ce bacșiș dai cînd coborî în Le Havre de pe vasul France ?

— Îi dau stewardului-șef cinci dolari.

— Ești norocos dacă mai scapi cu viață de pe vas.

— Ba e cît se poate de potrivit. Aștia îi sfidează pe americanii bogați și-i disprețuiesc pentru lașitatea și pentru ignoranța lor. Apoi adăugă : Afacerea pentru care plec acum este organizarea unui consorțiu internațional al editorilor pe baza unei anumite idei ale mele. La origine, ideea am ciupit-o de la tine, Charlie, dar desigur că nici nu-ți mai aduci aminte. Mi-ai spus odată c-ar fi foarte interesant să colinzi lumea și să iei interviuuri unor lideri din lumea a treia. Ca să mă pre-

gătesc pentru scrierea acestor articole, am citit citeva lucruri serioase, menite să-mi dea tonul potrivit : Marx despre Ludovic Bonaparte e o carte extraordinară. Am răsfoit și Suetoniu, Saint-Simon și Proust. Întîmplător, va avea loc și un congres internațional de poezie în Taiwan. S-ar putea să mă ocup și de asta. Întotdeauna trebuie să-ți lipești urechea de pămînt.

— Ori de cîte ori încerc acest lucru, nu mă aleg decît c-o ureche murdară.

— Cine știe, poate c-o să-i iau un interviu și lui Ciang Kai-Și înainte de a da ortu' popii.

— Nu-mi pot închipui că ar avea ceva să-ți spună.

— O, de asta am eu grijă, mă asigură Thaxter.

— Cum facem s-o ștergem de aici ? am întrebat.

— Vai, încearcă și tu, o dată, să ții pasul cu mine și să trăiești în stilul meu. Încetează cu excesul de prudență ! Lasă lucrurile interesante să se întîmple. Ce rău poate fi în asta ? putem discuta aici ca și oriunde în altă parte. Ia spune-mi, pe plan personal ce se mai aude, ce-i cu tine ?

Ori de cîte ori mă întîlneam cu Thaxter, aveam între noi cel puțin o conversație intimă. Cu el puteam discuta deschis, îmi dădeam drumul. În ciuda tuturor excentricităților lui lipsite de sens, și alor mele, exista o legătură între noi. Cu Thaxter puteam sta de vorbă. Uneori îmi spuneam că a-i vorbi lui echivala pentru mine cu o ședință la psihanalist. Ajunseseră, cu anii, să echivaleze și ca preț. Thaxter reușea să extragă din mine tot ce gîndeam. Un prieten de o formație intelectuală mai serioasă, ca Richard Durnwald, nici nu voia să audă cînd încercam să discut ideile lui Rudolf Steiner. „Nonsens ! îmi spunea. Pur și simplu nonsens ! Mi-am făcut eu o idee despre toate astea.“ În lumea cărturărească, antroposofia stîrnea dispreț. Durnwald îndepărta subiectul cu brutalitate, deoarece voia să-și păstreze stima față de mine. Thaxter, în schimb, mă întrebă :

— Ce-i cu acel Suflet Conștient și cum îți explici teoria că oasele noastre s-au cristalizat chiar din cosmos ?

— Mă bucur că mi-ai pus această întrebare, am răspuns.

Dar înainte de a mă lansa în explicații, l-am văzut pe Cantabile apropiindu-se. Nu, nu se apropia de noi, pogora asupra noastră, într-un fel ciudat, de parcă nu atingea podeaua cu covoarele ei, ci găsisse o altă bază materială pentru tălpile sale.

— Dă-mi voie să împrumut asta, zise și luă pălăria *western* cu margini întoarse a lui Thaxter. Foarte bine, urmă, încurajator și încordat. Vino, Charlie ! Hai să-i facem omului o vizită. M-a ridicat în picioare aproape cu violență. Thaxter se ridică și el de pe canapeluța oranj, dar Cantabile îl îmbrânci la loc, spunându-i : Dumneata, nu. Pe rînd cîte unul.

Mă luă cu el, și se opri în fața ușii prezidențiale.

— Uite ce-i, îmi spuse, mă lași pe mine să vorbesc. E o situație specială.

— După cîte văd, o să fie încă una din reprezentațiile tale originale. Dar să știi că nici un ban nu va ieși din mîna mea.

— O, n-aveam de gînd să-ți fac figura asta. Cine, dacă nu un disperat aflat la mare strîmtoare, ar putea să-ți dea trei mii pentru două ? Ai văzut articolul din ziar, ha ?

— Bineînțeles. Și dacă nu l-aș fi văzut ?

— Nu te-aș fi lăsat să te înfunzi. Ai trecut examenul. Sîntem prieteni. Oricum, vino să-l cunoști pe individ. Bănuiesc că ai un fel de datorie să analizezi societatea americană, de la Casa Albă și pînă la cartierele rău famate. Tot ce-ți cer este să-ți ții gura cît îi spun eu vreo două de la obraz. Ieri te-ai dovedit un om grozav de integru. Și nu ți-a stricat, nu ?

În timp ce vorbea, mi-a legat strîns în talie cordonul pardesiului și apoi mi-a trîntit pălăria lui Thaxter pe cap. Pînă să apuc să fac o mișcare, ușa biroului lui Stronson s-a deschis larg.

Financiarul stătea în picioare, îndărătul biroului său, unul din birourile acelea masive, administrative,

de tip Mussolini. Fotografia din ziar te inducea în eroare numai dintr-un singur punct de vedere : mă așteptam la un om mai impunător. Stronson era un băiat gras, cu păr castaniu deschis și o față gălbuie. Ca statură semăna cu Billy Srole. Bucle castanii îi acopereau gâtul scurt. Impresia pe care ți-o făcea nu era plăcută. Obrajii îi erau ca două fese. Purta un pulover cu guler rulat, și niște ornamente bălângănitore : lanțuri și amulete care-i atârneau pe piept. Tunsoarea paj îi dădea o înfățișare porcină. Avea pantofi cu tălpi groase, ca să pară mai înalt. Cantabile mă adusese acolo ca să-l amenințe.

— Stronson, uită-te bine la asociatul meu, îi țipă. Dînsul e omul de care ți-am vorbit. Studiază-l ! Ai să mai dai ochi cu el. Și-ți vine el de hac ! Într-un restaurant, într-un garaj, la un cinema, într-un lift, pune el mina pe tine ! Apoi către mine : Asta-i tot ! Du-te și așteaptă-mă afară !

Mă întoarse cu fața spre ușă.

Înghetașem. Pe urmă m-a apucat groaza. Să personifici un ucigaș, chiar și numai ca o marionetă, e îngrozitor. Dar înainte de a-l putea dezminți indignat, de a-mi smulge pălăria de pe cap și de a opri bluful lui Cantabile, se auzi vocea recepționistei lui Stronson, puternic amplificată și umplînd toată camera, venind din cutia crestată de pe biroul lui.

— Acum ? întrebă vocea.

— Acum, răspunse el.

Pe dată intră în birou portarul în haină cenușie, împingîndu-l pe Thaxter în fața lui. Își ținea în mînă legitimația, deschisă.

— Poliția ! Brigada de investigare a crimelor, spuse el și ne îmbrînci pe toți trei cu fața la perete.

— Stai puțin ! Ia să vedem legitimația aia. Ce vrei să spui cu „Brigada de investigare a crimelor“ ? întrebă Cantabile.

— Da' ce credeai, se amestecă Stronson, că o să te las să mă ameninți și o să stau cu mîinile-n sîn ? După ce mi-ai spus cum ai să pui să fiu omorît, m-am dus

la procuratură și am cerut să se emită un mandat de arestare. Două mandate de arestare. Unul în alb pentru ucigașul plătit, prietenul tău.

— Tu treci drept asasin de profesie ? mă întrebă Thaxter.

Arareori rîdea Thaxter în gura mare. Cele mai ilare încîntări ale sale se manifestau de obicei mai mult în tăcere, dar de astă-dată încîntarea sa nu mai cunoștea margini.

— Cine-i ucigașul plătit, eu ? am întrebat, încercînd să zîmbesc.

Nimeni nu mi-a răspuns.

— Cine are nevoie să te amenințe pe tine, Stronson ? izbucni Cantabile. Ochiul lui căprui erau foarte umezi, în timp ce fața îi era supărător de palidă și de uscată. Ai tocat peste un milion de dolari din banii băieților din Mafia, așa că s-a zis cu tine, băiețuș ! Ești un om mort. De ce să se mai bage și altul pe fir ? N-ai mai multe șanse decît un șobolan prins în capcană. Domnule polițist, omul ăsta nici nu mai există. Să citești povestea în ziarul de mîine. Banca de Investiții pentru Emisfera Vestică a fost rasă de pe fața pămîntului. Stronson vrea să mai tragă pe cîtiva după el. Charlie, du-te și ia ziarul. Arată-i-l omului ăstuia.

— Charlie nu se duce nicăieri, zise detectivul. Toată lumea rămîne la perete. Aud că ai un pistol și că te numești Cantabile. Aplecați-vă, pușorilor, așa !

Ne-am supus cu toții. Polițistul își ținea arma sub braț. Harnașamentul îi scîrțîia. Scoase pistolul din briul ornat al lui Cantabile.

— Nu-i un 38 obișnuit, e un tip special. Un Magnum. Cu ăsta poți ucide și un elefant.

— Vedeți, așa cum v-am spus, interveni Stronson. Asta-i pistolul pe care mi l-a vîrît sub nas.

— Probabil că-i ereditar în familia Cantabile să se prostească cu pistoalele. Unchiul tău Moochy a fost ăla care i-a împușcat pe ăi doi puști, nu ? N-aveți pic de clasă. Niște tontălăi. Ia să vedem acum dacă

n-aveți și ceva marijuana la voi. Ar fi drăguț dacă pe lângă povestea cu pistolul v-aș mai agăța de coadă și-o chestie de droguri. Las' că te aranjăm noi bine, băiete ! Bandă blestemată de ucigași de copii !

Acum Thaxter era percheziționat pe sub manta. Gura i se lățise pînă la urechi, iar șaua nasului strîmb era roșie ca para focului de atîta veselie, bucuria acestei minunate experiențe de Chicago. Eu eram furios pe Cantabile, clocoteam de minie. Detectivul își plimbă mîinile pe coapsele mele, pe sub brațe, sus între picioare, apoi spuse :

— Voi doi vă puteți întoarce cu fața. Da' ce spilcuiți sinteți amîndoi ! Unde-ai găsit ghetetele astea cu fețe de pinză ? În Italia ? îl întrebă pe Thaxter.

— Pe King's Road, răspunse acesta afabil.

Detectivul își dezbracă haina cenușie de portar — dedesubt purta un pulover roșu cu guler pe gît — și goli pe masă portofelul negru lunguiet, din piele de struț, al lui Cantabile.

— Și care, mă rog, e presupus a fi ucigașul cu plată ? întrebă el. Errol Flynn cu mantia neagră sau cel cu pardesiul cadrilat ?

— Pardesiul cadrilat, răspunse Stronson.

— Ar trebui să te las să-l arestezi și să te faci de baftă, spuse Cantabile, cu fața la perete. Haide, arestează-l ! Începe cu el !

— Da de ce, o fi v'un grangur ? întrebă polițistul. Mare ștab ?

— Ba bine că nu, urmă Cantabile. E o persoană distinsă și foarte cunoscută. N-ai decît să te uiți în ziarul de mîine și-ai să-i vezi numele tipărit în rubrica lui Schneiderman : Charles Citrine. O importantă personalitate a orașului Chicago.

— Ei și, trimitem la gherlă personalități importante cu duiumul. Kerner, directorul închisorii, n-a avut minte să-și aranjeze un om de legătură pentru șperțuri.

Detectivul se distra. Avea o față comună, ridată, acum foarte veselă, o față de polițist încercat. Sub puloverul roșu i se bomba pieptul gras. Părul mort al

perucii cu care se deghizase distona cu culorile sănătoase din obraji, crea o lipsă de simetrie organică. I se lipise de țeastă în locuri nepotrivite. Peruci din astea vedeai adeseori pe scaunele vesel colorate din cabinele de garderobă ale Clubului Central — ghemuri flocoase ca niște foxterieri așteptându-și stăpînii.

— Cantabile a venit la mine azi dimineață cu niște propuneri nebunești, explică Stronson. L-am refuzat categoric. Atunci m-a amenințat c-o să mă ucidă și mi-a arătat pistolul. E nebun de-a binelea. Mi-a spus c-o să se întoarcă împreună cu omul lui. Mi-a descris cum o să se producă asasinatul. Omul lui o să mă urmărească săptămîni la rînd. Pe urmă o să mă împuște în cap și-o să-mi reteze jumătate din craniu, așa cum rezezi un ananas putred. Mi-a descris cum o să-mi facă țeasta țandări, cum or să mi se scurgă creierii și o să-mi dea sîngele pe nas. Mi-a spus chiar și cum o să facă să dispară arma crimei — singura dovadă —, cum ucigașul lui plătit o s-o taie cu un fierăstrău electric, iar bucățile o să le arunce în gurile de canal din diverse suburbii. Totul pînă în cele mai mici amănunte.

— Oricum, borșosule, ești un om mort ! strigă Cantabile. Pînă-n cîteva luni stîrvul tău o să fie pescuit dintr-un canal și o să trebuiască să-ți răzuie un centimetru de rahat de pe față ca să-și dea seama cine ești.

— N-ai permis de port-armă. Foarte bine, zise polițistul.

— Te rog, ridică-i pe toți de aici, interveni Stronson.

— Ai de gînd să ne arestezi pe toți ? N-ai decît două mandate de arestare, spuse Cantabile.

— Vă ridic pe toți.

Atunci am vorbit și eu :

— Așa cum v-a arătat și domnul Cantabile, n-am nici un amestec în toată treaba asta. Prietenul meu Thaxter și cu mine tocmai ieșeam de la Muzeul de Artă cînd a apărut Cantabile și ne-a adus aici pe sus pentru o presupusă investiție. Îl înțeleg perfect pe domnul Stronson. E îngrozit. Cantabile are un soi de

vanitate care-l scoate din minți, e ros de infatuare, de o formă violentă de grandomanie — totul e un bluf. Și de data asta nu-i vorba decît de una din originalele lui imposturi. Domnule Stronson, poate că domnul polițist v-ar putea spune că eu nu sînt tipul de ucigaș cu plată. Sînt convins că a văzut dumnealui destui.

— Omul ăsta n-a asasinat pe nimeni în viața lui, confirmă polițistul.

— Și mă pregătesc pentru o călătorie în Europa, și am o sumedenie de treburi de aranjat.

Acest din urmă punct era de maximă importanță. Lucrul cel mai neplăcut era că buclureul ăsta îmi inoportuna preocupările mele anxioase, complexa mea subiectivitate. Lăuntricul meu război civil împotriva vieții fătîșe, care e elementară, ușor de descifrat pentru oricine, și caracteristică acestui oraș — Chicago, statul Illinois.

În calitate de cititor fanatic, baricadat, zidit în stivele-i de cărți, obișnuit să privească doar de la înălțimea ferestrei sale mașinile de poliție, camioanele de pompieri, ambulanțele, un om involuat, trăgîndu-și seva din mii de referințe și texte, găseam acum substanță în explicația dată de T.E. Lawrence cînd s-a înrolat în Forțele Aeriene Britanice : „Să plonjez brut printre oameni bruți ca să-mi dau singur seama...” „Cum funcționează lucrurile ?”... „în acești ani care mi-au mai rămas din viața mea în floare.” Petreceri gălăgioase, încăierări, obscenități cazone, detalii triviale. Da, spunea Lawrence, mulți ar accepta fără să crîcnească condamnarea la moarte numai pentru a scăpa de condamnarea la viață pe care o ține soarta în cealaltă mînă. Îmi dădeam seama ce voia să spună. Așadar era timpul ca cineva — și de ce n-aș fi eu acela ? — să se ocupe de această chestiune derutantă și disperată, în mai mare măsură decît au făcut-o alți oameni admirabili ce și-au dat aceeași osteneală. Lucrul cel mai rău legat de momentul acesta absurd era că avîntul mi-era frînt. La ora șapte eram așteptat la cină. Renata avea să se supere. Se simțea jignită cînd era făcută să aștepte

degeaba. Avea și ea nervii ei care funcționau întotdeauna într-o anumită direcție ; și, dacă nu mă înșelau bănuielile, Flonzaley bîntuia prin preajmă. Substitutele hăituiesc întruna mințile oamenilor. Chiar și cei mai stabili și echilibrați indivizi păstrează întotdeauna un tainic înlocuitor, pe undeva, în rezervă ; or Renata nu era unul dintre oamenii cei mai stabili. Cum adeseori îi plăcea să producă rime spontane, într-o zi mă surprinsese cu următoarele versuri :

Cînd iubitul
Îți dispare
Apar alții-n
Așteptare.

Mă îndoiesc că ar fi existat cineva care să aprecieze spiritul Renatei mai profund decît îl apreciam eu. Îmi deschidea abisuri de candoare care îmi tăiau respirația. Dar Humboldt și cu mine căzuserăm de acord că eram în stare să înghit orice, numai să fie bine exprimat. Era un adevăr. Cu versurile de mai sus, Renata mă făcuse să rîd. Nu voiam încă să mă gîndesc la grozăvia implicată de cuvintele ei, la perspectivele nude spontan dezvăluite. Altădată îmi spusese : „Nu numai că avem acces liber la cele mai bune lucruri pe care ni le oferă viața, dar niciodată nu te poți comporta îndeajuns de liber față de ele.“

Un amant pus la popreală îi oferea Renatei clasicul prilej ușuratic de comportare liberă. Din pricina deprinderii mele de a ridica asemenea considerații mărunte la nivelul teoretic, nu va surprinde pe nimeni faptul că am început să mă gîndesc la nelegitimitatea subconștientului și la independența lui față de normele de conduită. Dar subconștientul nu e liber, ci numai anti-nomic. După Steiner, adevărata libertate rezidă în starea de pură conștiență. Fiecare microcosm a fost disociat din macrocosm. Arbitrara diviziune în Subiect și Obiect a pierdut omenirea. Eul nul a căutat diversiuni. A devenit actor. Așa era situația Sufletului Conștient, așa cum o interpretam eu. Dar în momentul

de față, simțeam un val de nemulțumire față de Rudolf Steiner însuși. Acesta își avea originea într-un jenant pasaj din *Jurnalul* lui Kafka, asupra căruia îmi atrăsese atenția prietenul meu Durnwald, în convingerea că eu încă mai eram capabil de muncă intelectuală serioasă și că mai puteam fi salvat de antroposofie. Și Kafka se lăsase atras de viziunile lui Steiner și găsise că stările de clarviziune descrise de acesta erau similare cu cele pe care le trăia el, când se simțea încălcând granițele cele mai îndepărtate ale umanului. Își dăduse întâlnire cu Steiner la hotelul Victoria, pe Jungmannstrasse. În *Jurnal* se amintește că Steiner purta o redingotă la două rînduri, prăfuită și pătată, și că avea un guturai îngrozitor. Îi curgea nasul și își îndesa cu degetul batista adînc în nări, în timp ce Kafka, observînd cu dezgust acest lucru, îi povestea lui Steiner că el e un artist împotmolit în munca de asigurări. Sănătatea și înclinațiile temperamentale, spunea el, îl împiedicau să urmeze o carieră literară. Dacă ar mai fi adăugat teosofia la literatură și la munca de asigurări, ce s-ar fi ales de el? Răspunsul lui Steiner nu e reprodus.

Desigur că și Kafka era sătul pînă peste cap de acel disperant fastidios și zeflemitor *Suflet Conștient*. Bietul om, felul în care și-a expus situația nu-i face prea multă cinste. Geniul prins în capcana muncii de asigurări? O scuză foarte banală, nu mult mai bună decît guturaiul lui Steiner. Și Humboldt ar fi fost de acord. Obişnuiam să discutăm despre Kafka și-i cunoşteam vederile. Dar acum, Kafka și Steiner și Humboldt se găseau împreună în împărăția morții, unde desigur aveau să-i urmeze și toți cei aflați în prezent în biroul lui Stronson. Urmînd să reapară poate peste veacuri, într-o lume mai scînteietoare. Nu era nevoie să scînteieze prea tare ca să fie mai scînteietoare decît asta de acum. În orice caz, descrierea lui Steiner făcută de Kafka m-a dezamăgit.

În timp ce mă lansasem în aceste reflecții, Thaxter intrase în joc. Se ferea de considerații răutăcioase.

Dorea să pună lucrurile la punct în modul cel mai amabil, fără să dea impresia că ia pe cineva de sus.

— Nu pot să cred că dorești într-adevăr să-l arestezi pe domnul Citrine, spuse, zîmbind cu gravitate.

— Și de ce nu ? întrebă polițistul, cu pistolul lui Cantabile, acel Magnum masiv și nichelat, înfipt în cingătoare.

— Ai fost de acord că domnul Citrine nu are mutră de criminal.

— E obosit și palid. I-ar prinde bine o săptămînă la Acapulco.

— E o farsă absurdă, exclamă Thaxter.

Ținea să-mi demonstreze mie splendoarea bunului său simț, cît de bine îi înțelegea și cum se pricepea să-ia pe semenii săi americani. Dar pentru mine era absolut evident cît de excentric îl găsea polițistul pe Thaxter, cu eleganța și cu aerele lui.

— Domnul Citrine e un istoric de faimă internațională. A fost, realmente, decorat de guvernul francez.

— Ai vreo dovadă ? întrebă polițistul. Nu cumva ai la dumneata medalia ?

— Oamenii nu se plimbă cu medaliile în buzunar, am răspuns.

— Și atunci ce dovadă îmi poți oferi ?

— N-am la mine decît bucățița asta de panglică. Am dreptul să o port la butonieră.

— Ia s-o vedem !

Am scos din buzunar bucățița de mătase verzulie, încolăcită, veștedă, insignifiantă.

— Asta ? se miră polițistul. Asta nu-i bună nici să legi piciorul unui pui cu ea.

Eram perfect de acord cu el și, în sinea mea de chigaoan, disprețuiam în aceeași măsură ca și el toate aceste false onoruri străine. Eram Hahalerul, arzînd de ridicolul propriei mele situații. Așa le trebuia și francezilor. Nici francezii nu trăiau într-unul din cele mai bune secole ale istoriei lor. Tot ce făceau, făceau prost. Și ce-a fost în capul lor cînd mi-au dat

capătul ăsta de panglică verde și boțită ? Deoarece la Paris Renata insistase s-o port la butonieră, ne-am expus insultelor unui adevărat *chevalier*, pe care l-am întâl-nit, eu și cu Renata, la un dineu ; omul cu rozeta roșie, „savantul perseverent“, pentru a folosi propriile sale cuvinte. În viața mea nu m-a sfidat cineva ca individul ăla. „Dialectul american este absolut deficient, inexis-tent, spunea. În franceză ai douăzeci de cuvinte pentru «gheată»“. Pe urmă a strîmbat din nas în legătură cu behaviorismul — mă luase drept un behaviorist — și a sfîrșit prin a se arăta extrem de aspru cu panglica mea verde. Mi-a spus : „Am convingerea că lucrările dumitale sînt respectabile, dar acesta este genul de decorație care se acordă celor ce îmbunătățesc pube-lele“.

Numai cu necazuri m-am ales de pe urma faptului că mă decoraseră francezii. Mă rog, și asta va trebui să treacă. În acest primejdios moment al istoriei umane și al evoluției cosmice, unica distincție adevărată nu are nimic de-a face cu medalii și cu panglici. A nu dormi este un lucru distins. Orice altceva e apă de ploaie.

Cantabile continua să stea cu fața la perete. Obser-vam cu plăcere că polițistul — cu el avea ce avea. „Nu te mișca de acolo“, îi spunea. Aveam senzația că noi, cei aflați în biroul acela, ne găseam sub ceva ca un uriaș val străveziu. Și această enormă cupolă cris-talină plana încă asupra-ne, sclipind ca un cleștar. Ne găseam cu toții înăuntrul ei. Cînd avea să se spargă bubuind, o să ne trezim proiectați și împrăștiați la mile și mile depărtare, de-a lungul unui țărm alb. Aproape că speram ca Rinaldo Cantabile să-și frîngă gîtul în cădere. Ba nu, cînd avea să se producă această proiectare, fiecare dintre noi va acosta teafăr și separat de ceilalți pe o plajă golașă, albă-sidefie.

Cum deocamdată fiecare dintre ei își juca rolul — Johnson, zădărit de evocarea făcută de Cantabile a Javruului său pescuit din canal, guița pe o voce de soprană porcină : „O să am eu grijă să capeți ce ți se

cuvine !", iar Thaxter, căutînd să fie convingător se insinua în subtext — eu m-am pus în dezacord cu ei și m-am dat uneia dintre teoriile mele. Unii oameni își îmbrățișează talentele cu grațitudine. Alții n-au ce face cu ele și nu se gîndesc decît cum să-și înfrîngă metehnele. Numai cusurile cu care au fost dotați îi interesează și constituie o provocare pentru ei. Astfel, cei care urăsc oamenii nu fac decît să-i caute. Mizantropii practică adeseori psihiatria. Timizii devin actori. Hoții innăscuți caută posturi de încredere. Timorații fac acte de temeritate. Să luăm cazul lui Stronson, un om care a intrat în mașinațiuni disperate pentru a-i escroca pe gangsteri. Sau cazul meu, un iubitor de frumos care stăruia să locuiască la Chicago. Sau Von Humboldt Fleisher, un om cu puternice instincte sociale care s-a îngropat într-un sat mohorît.

Stronson nu a avut tăria de a răzbi. Văzîndu-l cît de autodeformat era : gras dar elegant, scurt de picioare dar cocoțat pe pantofi cu tălpi groase, înclinat să guîte dar îngroșîndu-și vocea, mă simțeam cuprins de milă, da, de o adîncă milă față de el ! Aveam senzația că adevărata lui natură îl reclama cu rapiditate. Uitase oare să se bărbierească dimineața, sau groaza făcuse să-i crească subit barba ? Țepi lungi, oribili îi ieșeau pe deasupra gulerului. Căpătase un aer de dihor. Frizura paj îi era muiată de sudoare.

— Vreau să-i pui pe toți în cătușe, îi spuse polițistului.

— Cum, cînd n-am decît o singură pereche ?

— Pune-l pe Cantabile. Haide, pune-i-le lui !

În sinea mea, eram perfect de acord cu el. Da, pune-i ticălosului cătușe, răsucește-i brațele la spate, să-l taie fierul în carne ! Dar după ce mi-am spus în sinea mea toate lucrurile astea crude, n-am mai simțit nevoia neapărată de a le vedea întîmplîndu-se.

Thaxter l-a luat pe polițist deoparte și i-a strecurat cîteva cuvinte în șoaptă. M-am întrebat mai tîrziu dacă i-o fi pasat vreo parolă secretă CIA. Cu Thaxter nu puteai fi niciodată sigur. Pînă în ziua de azi n-am reușit

să mă conving dacă a fost sau n-a fost vreodată agent secret. Cu ani în urmă mă invitase ca oaspete la el în Yucatán. A trebuit să schimb de trei ori avionul până am ajuns acolo ; am fost întâmpinat, pe o fișie de aeroport murdar, de un peon în sandale, care m-a condus într-un Cadillac nou până la vila lui Thaxter, ticsită de servitori indigeni. Erau acolo mașini și jeepuri, și o soție și copilași, iar Thaxter își însușise dialectul local și dădea de jur împrejur dispoziții. Thaxter era un geniu lingvistic și învăța cu mare repeziciune limbi noi. Dar avea necazuri cu o bancă din Mérida și încurcase socotelile cu un club din vecinătate unde se împotmolise în datorii. Am sosit exact în momentul când punea în aplicare invariabila lui schemă. A doua zi mi-a declarat că părăsim afurisitul acela de loc. Am încărcat cuferele cu haine de blană și echipamente de tenis, comori din temple și aparate electrice. În mașină i-am ținut în poală pe unul din copilași.

Polițistul ne-a scos din biroul lui Stronson, care striga în urma noastră :

— Bandiților, v-arăt eu vouă ! Vă promit ! Indiferent de ce-o să mi se întâmple ! Mai ales cu tine am să mă răfuiesc, Cantabile !

Dar a doua zi el avea să înfrunte răfuielile.

În timp ce așteptam liftul, am avut răgaz să schimb câteva cuvinte cu Thaxter.

— Eu nu sînt reținut, mi-a spus el. Aproape că-mi pare rău. Mi-ar fi plăcut să merg pînă la capăt.

— Presupun că ai destule de făcut. Bănuiam eu că ticălosul de Cantabile pune la cale o treabă urită. Ce-i mai rău e că Renata o să fie supărată foc. Thaxter, acum ești liber, nu cumva să uiți de mine.

— Nu fi absurd, Charles. Îți chem imediat avocații. Dă-mi câteva nume și numere de telefon.

— Primul lucru, cheam-o pe Renata. Și uite numărul lui Szathmar. Sună-i și pe Tomchek și Srole.

Thaxter își notă informațiile pe un formular de recepție de la „American Express“. Să fi fost încă membru al clubului ?

— Ai să pierzi petecul ăsta de hîrtie, i-am spus: Thaxter mi-a răspuns cu mare seriozitate :

— Urmărește totul cu atenție, Charlie. Tu ești o găină speriată. Firește, e un moment greu. Și tocmai de asta trebuie să urmărești totul cu și mai mare atenție. E o *plus forte raison* ¹.

Cînd Thaxter o dădea pe franțuzește, însemna că era serios. Și în timp ce George Swiebel mă ocăra întotdeauna că fac abuzuri trupești, Thaxter mă avertiza asupra nivelului meu de anxietate. E drept că era un om cu nervi destul de tari pentru felul de viață pe care și-l alesese. Și, din acest punct de vedere, în ciuda slăbiciunii sale pentru expresii franțuzești, Thaxter era un american adevărat; și, asemenea lui Walt Whitman, se oferea ca arhetip : „Ceea ce cred eu vei crede și tu.“ Dar în acele momente lucrul acesta nu-mi era de prea mare ajutor. Mă aflam sub stare de arest. Simțămintele mele față de Thaxter erau acelea ale unui om încărcat de pachete, care-și caută cheile de la ușă în timp ce motanul casei îl sîcîie. Adevărul este că oamenii către care mă îndreptam pentru ajutor nu erau nici pe departe favoriții mei. De la Thaxter nu te puteai aștepta la nimic. Ba chiar bănuiam că strădaniile lui de a mă ajuta ar putea deveni de-a dreptul periculoase. Dacă aș fi strigat vreodată că mă înec, ar fi venit în fugă și mi-ar fi aruncat un colac de salvare din beton armat. Dacă picioarele strîmbe au nevoie de pantofi strîmbi, sufletele strîmbe au cerințe strîmbe, iar afecțiunea ajunge pînă la ele pe căi strîmbe. Un om care tînjea după ajutor se crampona de cineva incapabil de a i-l oferi.

Presupun că fata de la recepție chemase duba alb-albastră a poliției, care ne aștepta acum în fața imobilului. Era o fată foarte drăguță. M-am uitat la ea cînd am părăsit biroul, și mi-am spus : „Iată o fetiță sentimentală. Bine crescută. Frumoasă. Impresionată la vederea unor oameni arestați. Cu lacrimi în ochi.“

¹ O rațiune cu atît mai importantă (fr.).

— Tu treci în față ! fi strigă polițistul lui Cantabile; care intră în mașină cu pălăriuța lui pe vârful capului, fața albă, și șuvițe de păr revărsate de o parte și de alta.

În clipa aceea, răvășit cum era, arăta pentru prima oară a italian autentic.

— Cel mai important lucru pe care-l ai de făcut e Renata. Ia imediat legătura cu Renata, i-am spus lui Thaxter în timp ce mă urcam în spate. Dacă nu dai de Renata, intru la mare bucluc, mare bucluc !

— Nu te necăji. Oamenii nu te vor lăsa să dispari pe vecie, mă consolă Thaxter.

Cuvintele lui de mângâiere mi-au pricinuit primul moment de reală anxietate.

Într-adevăr, a încercat să intre în legătură cu Renata și cu Szathmar. Dar Renata se afla încă la cumpărături cu clienta ei, alegînd stofe de mobilă, iar Szathmar își și închisese biroul. Nu știu cum, dar Thaxter a uitat că-i pomenisem și de Tomchek și Srole. De aceea, ca să-și omoare timpul, a intrat la un cinematograf de pe Randolph Street să vadă un film cu Kung Fu. După ce s-a terminat filmul, a găsit-o pe Renata acasă. Și-a spus că, din moment ce ea îl cunoștea atît de bine pe Szathmar, putea lăsa toată treabă în seama ei. La urma urmei, el era străin de oraș. Avea loc un meci de baschet între echipele „Boston Celtics” și „Chicago Bulls” și Thaxter și-a cumpărat un bilet de la un speculant. În drum spre stadion, a oprit mașina la Zimmerman și și-a luat o sticlă de bere neagră. N-a putut s-o răcească cum trebuie, dar cu sandvișurile cu nisetru a mers.

În mașina poliției, silueta întunecată a lui Cantabile se contura în fața ochilor mei. Către ea îmi adresam gîndurile. Un om de teapa lui Cantabile profita de inadecvata mea teorie asupra răului, nu-i așa ? Cu abilitatea lui istrionică de a se insinua și a mistifica, umplea toate golurile teoriei mele. Dar eu, în calitate de american, *aveam* oare o teorie asupra răului ? Poate că nu. Așadar, el venea din acea zonă informă și nedelimitată a neputinței mele, afișîndu-și ideile și infa-

tuările. Și pacostea asta de om le încinta pe femei, se pare — îi plăcea lui Polly și, după toate aparențele, și soției sale doctorande. Ghiceam că, din punct de vedere erotic, era categorie ușoară. Dar, în fond, pentru majoritatea femeilor numai imaginația contează. Și astfel, mergea înainte prin viață, cu mânușile lui fine de călărie și cu ghetele din piele de vițel și cu puful lucios al costumului de tweed și cu pistolul Magnum pe care-l purta în cingătoare, amenințându-i pe toți cu înnoarea. Amenințările erau plăcerea vieții lui. Pe mine mă sunase în toiul nopții ca să mă amenințe. Amenințările îi provocaseră indigestia de ieri, din strada Diviziei. Dimineața se dusesse să-l amenințe pe Stronson. După-masă se oferise, sau amenințase, să-i facă de petrecanie Denisei. Da, era o creatură ciudată, cu fața lui albă, cu nasul lung din ceară bisericească, cu nările ca două burlane negre. Era foarte neliniștit pe locul din față. Părea că încearcă să se uite la mine. Avea destulă libertate cit să-și poată răsuci capul și ciuguli penele negre de pe spate. Ce semnificație să fi avut faptul că încercase să mă prezinte drept un asasin? Să fi descoperit oare sugestia originară în mine? Sau poate că, în felul lui, încerca să mă scoată din mine însumi, să mă arunce în lume, o lume din care, îmi făceam eu iluzia, izbutisem să mă retrag? La nivelul de judecată al orașului Chicago, îl categorisiseam drept bun de balamuc. Mă rog, era, în mod cert, bun de balamuc. Speram că or să-l vire din nou la închisoare. Pe de altă parte, simțeam că omul ăsta făcea ceva pentru mine. Se materializase în calea mea, cu puful acela lucios al tweed-ului, a cărui asprime sugera urzici. Palid și nebun, cu mustața lui de vizon, s-ar fi zis că avea de împlinit o misiune spirituală. Se ivise cu menirea de a mă clinti din centrul mort. Dar pentru că eu eram din Chicago, nici o persoană normală și rațională n-ar fi izbutit să mă clinească. Să luăm, de pildă, legăturile mele cu un om ca Richard Durnwald. Oricît îl admiram, alături de Durnwald nu mă simțeam la largul meu din punct de vedere intelectual.

Ceva mai bine mă simţeam cu doctorul Scheldt, antroposoful, dar şi cu el aveam dificultăţi, dificultăţi tot de natură chicagoană. Când îmi vorbea despre misterele esoterice, îmi venea să-i spun : „Nu-mi mai înşiră mie gogoşi din ăştia spirituali, amice !” Şi, în fond, relaţiile mele cu doctorul Scheldt erau extrem de importante. Chestiunile pe care le discutam cu el erau cât se poate de serioase.

Toate astea îmi treceau, sau îmi zburau acum prin minte, şi mi-am amintit de Humboldt la Princeton citindu-mi : „*Es schwindelt !*”¹ Or, lucrurile erau acum foarte *schwindel*-itoare. Să fi fost din pricina fluxului, a puhoiului de senzaţii, intuiţii, idei ?

De bună seamă, poliţistul avea dreptate. Strict vorbind, nu eram un asasin. Dar încorporam în mine însumi pe alţi oameni şi-i consumam. Când mureau, îi plîngeam pătimăş. Afirmam că voi continua operele şi vieţile lor. Dar de fapt ce alta făceam decât să adaug forţa lor la a mea ? În zilele lor de glorie şi vigoare nu fusesem cu ochii pe ei ? Şi pe femeile lor ? Puteam desluşi de pe acum conturul, încercările purgatoriale la care va fi supus sufletul meu de îndată ce va păşi în stadiul următor. „Urmăreşte totul cu atenţie, Charlie”, mă sfătuisese Thaxter. Îşi purta capa, îşi ţinea în mână ideala valiză-diplomat şi umbrela cu mâner din lemn natural încovoiat, precum şi sandvişurile cu nisetru. Am urmărit totul cu atenţie. Urmărind, mi-am dat seama că în maşina poliţiei călcam pe urmele lui Humboldt. Cu douăzeci de ani în urmă, căzut în mina legii, el se luptase cu poliştii. Îl viriseră în cămaşă de forţă. Îl apucase o criză de diaree în duba poliţiei şi l-au băgat la Bellevue. Încercau să-l înfrunte, să facă ceva unui poet. Ce ştia poliţia newyorkeză despre poeţi ? Ei ştiau de beţivi şi hoţi, de sihuitori, de femei în chinurile facerii şi de toxicomani, dar în ce priveşte poezii, erau în pom. Pe urmă m-a chemat pe mine la telefon dintr-o cabină a spitalului. Iar eu i-am răspuns din

¹ Aprox. : Îţi provoacă ameţeli (germ.).

sufocanta jechoasa scorojita garderobă de la Belasco. Și el mi-a răcnit : „Ascultă, Charlie, asta nu-i literatură ! Asta-i viață !“ Mă rog, nu cred că Puterile, Tronurile și Stăpînirile, Arheii, Arhanghelii și Îngerii citesc poezie. De ce-ar citi ? Ei modelează universul. Sînt ocupați. Dar cînd Humboldt a strigat „Viață !“, nu s-a gîndit la Tronuri, la Suflări și la Îngeri. S-a gîndit la viața reală, naturală. De parcă arta ar ascunde adevărul și numai suferințele nebulului îl revelează.

Am sosit la secție și ne-au separat pe mine și pe Cantabile. Pe el l-au reținut la biroul de primiri, eu am intrat.

Anticipînd încercările pe care mi le-am prefigurat în purgatoriu, nu găseam necesar să iau închisoarea prea în serios. La urma urmei, ce era ? Multă zarvă și oameni specializați să-ți facă viața iad. M-au fotografiat din față și din profil. Bun. După ce mi-au prins mutra, mi-au luat și amprente digitale. Foarte bine. După aceste operații, mă așteptam să mă vîre la zdup. Un polițist gras, cu o figură casnică, aștepta să mă conducă la beci. Munca de interior îi face pe polițiști obezi. Iată-l pe ăsta de aici, ca o gospodină a casei, în pulover și papuci, cu burtă și revolver, o buză groasă și răsfrîntă și rulouri de grăsime pe ceafă. Tocmai mă urnea din loc cînd cineva strigă : „Hei, tu ! Charlie Citrine ! Afară !“ Am ieșit din nou în coridorul principal. Mă miram cum de reușise Szathmar să ajungă atît de repede. Dar nu Szathmar mă aștepta, ci tînăra recepționistă a lui Stronson. Fata asta frumoasă spunea că patronul ei se hotărîse să-și retragă plîngerea împotriva mea. Voia să se concentreze numai asupra lui Cantabile.

— Stronson te-a trimis aici ?

Mi-a explicat :

— Eu am ținut să vin. Știam cine sînteți. De îndată ce v-am auzit numele, am știut. Așa încît i-am explicat și patronului. Zilele astea a fost într-o stare de șoc. Nu-l puteți condamna pe domnul Stronson cînd vine

un individ pe capul lui și-i spune c-o să fie omorât. Dar în cele din urmă l-am făcut să înțeleagă că sînteți o persoană celebră, și nu un ucigaș cu plată.

— Aha, înțeleg. Ești o fată pe cît de frumoasă pe atît de bună. Nici nu-ți pot spune cît de recunoscător îți sînt. Cred că nu ți-a fost ușor să-i vorbești.

— Era într-adevăr înspăimîntat. Acuma e mai mult deprimat. De ce vă sînt mîinile atît de murdare ?

— Amprentele digitale. De la tușul pe care-l folosesc.

Era necăjită.

— Dumnezeule ! Cine și-ar fi închipuit. Unui om ca dumneavoastră să i se ia emprentele digitale !

Își deschise poșeta și începu să umezească șervețele de hîrtie și să-mi frece degetele pătate.

— Nu, mulțumesc. Nu, te rog, nu face asta !

Asemenea atenții mă dau întotdeauna gata, și părea să fi trecut foarte multă vreme de cînd nimeni nu mai avusese față de mine o astfel de intimă amabilitate. Sînt zile cînd îți vine să te duci la frizer nu ca să-ți tundă părul (că doar n-a mai rămas mult păr de tuns), ci numai de dragul atingerii.

— De ce ? întrebă fata. Am impresia că v-am cunoscut de cînd mă știu.

— Din cărți ?

— Nu din cărți. Mi-e teamă că n-am citit nici una din cărțile dumneavoastră. Înțeleg că sînt cărți de istorie, și istoria n-a fost niciodată partea mea tare. Nu, domnule Citrine, vă știu de la mama mea.

— O cunosc pe mama dumitale ?

— De cînd eram mică tot aud că ați fost iubitul ei din liceu.

— Mama dumitale e Naomi Lutz ?

— Da, așa se numea ca fată. Nu pot să vă spun cît de emoționați au fost, ea și Doc, cînd au dat de dumneavoastră în barul acela.

— Da, era împreună cu Doc.

— Cînd a murit Doc, mama voia să vă cheme. Spunea că sînteți singurul om cu care poate discuta despre

lucruri de demult. Sînt unele chestii pe care vrea să-și le amintească și nu reușește să le situeze. Mai deunăzi nu-și putea aminti de numele orașului unde a locuit unchiul ei Asher.

— Unchiul ei Asher locuia la Paducah, în Kentucky. Desigur că am s-o chem pe mama. Am iubit-o pe mama dumitale, domnișoară...

— Maggie.

— Maggie. Ai moștenit curbele ei de la talie în jos. Niciodată pînă acum n-am mai văzut o atît de frumoasă curbă a spatelui, și uite că la închisoare mi-a fost dat s-o văd. Ai și gingiile și dinții ei, dinții puțin scurți, și același zîmbet. Mama dumitale a fost frumoasă. Scuză-mă pentru ce-am să-ți spun, e un moment emoționant, dar întotdeauna am simțit că dacă aș fi putut s-o țin pe mama dumitale în brațe, ca soț, noapte de noapte, timp de patruzeci de ani, viața mea ar fi fost complet realizată, ar fi fost un succes — în loc de ceea ce este. Cîți ani ai, Maggie ?

— Douăzeci și cinci.

— Dumnezeu! am exclamat în timp ce-mi spăla degetele cu apa rece ca gheața.

Mîna mea e foarte sensibilă la atingere feminină.

M-a condus acasă în Volkswagenul ei, plîngînd un pic în timp ce șofa. Se gîndea poate la fericirea pe care eu și mama ei o rataserăm. Iar eu mă întrebam : „Cînd oare o să mă înalț, în sfîrșit, deasupra tuturor acestor chestiuni, deasupra incidentalului, a fenomenului pur, a omenescului fortuit și irositor de forțe, cînd oare voi fi apt să pătrund în lumi superioare ?“

Așadar, înainte de a pleca din oraș, i-am făcut o vizită lui Naomi. Numele ei prin căsătorie era Wolper.

Dar nu m-am dus imediat s-o văd. Aveam o sută de alte corvezi de îndeplinit.

Ultimele zile petrecute la Chicago au fost foarte încărcate. Urmărind parcă să compensez orele pierdute din cauza năzdrăvăniilor lui Cantabile, mă țineam de un program foarte strict. Contabilul meu, Murra, mi-a

acordat un ceas întreg din timpul său. În birourile lui elegante, decorate de faimosul Richard Himmel și dînd spre porțiunea cea mai luminos verde a rîului, Murra m-a informat că nu reușise să convingă Secția de Verificare a Veniturilor că acțiunea lor împotriva mea era lipsită de temei. Nota lui de plată a fost foarte ridicată. Îi datoram o mie cinci sute de dolari pentru faptul că nu ajunsesem la nici un rezultat. Cînd am plecat de la el, m-am trezit în posomoreala de pe Michigan Avenue, în fața magazinului cu articole electrice de lângă Wacker Drive. Atras ca întotdeauna de acest magazin, de ingenioasele lui noutăți, de coloritul și forma lămpilor și tuburilor electrice, am cumpărat un reflector de 300 de wați. N-aveam nici o nevoie de asemenea articol. Plecam din Chicago. La ce mi-ar fi folosit? Această cumpărătură nu făcea decît să ihustreze starea de spirit în care mă aflu. Continuu să-mi împodobesc chiliia, sanctuarul, ael Fort Dearborn plantat adînc pe teritoriul (materialist) indian. Eram cuprins și de febra anxioasă a călătoriei — motoare cu reacție aveau să mă smulgă de pe pămînt, cu o viteză de două mii de mile pe oră, spre a mă duce unde, și pentru ce? rațiunile acestei viteze înspăimîntătoare erau încă obscure.

Nu, faptul că mi-am cumpărat o lampă nu mi-a fost de mare ajutor. Ce mă liniștea într-adevăr erau convorbirile cu doctorul Scheldt. Îi puneam întrebări despre Spiritele Formei, Suflările, cunoscute în antichitatea iudaică sub alt nume. Acești creatori ai destinelor ar fi trebuit de mult să-și cedeze funcțiile și puterile Arheilor, Spiritele Personalității, care, în ierarhia universală, au un rang mai apropiat de om. Dar un grup de Suflări dizidente, care aveau o poziție retrogradă în istoria omenirii, refuzau de secole întregi să-i lase pe Arhei să preia puterea. Adoptaseră o atitudine obstrucționistă față de dezvoltarea unei conștiințe moderne. Aceste Suflări refractare, aparținînd unei faze timpurii a evoluției umane, erau răspunzătoare de fenomenul tribalismului și de persistența

conștiinței epocilor agrare ; ei mențineau ura față de Vest și față de Nou ; ei întrețineau poziții atavice. Mă întrebam uneori dacă nu cumva și îndărătul ridicării lui Hitler la putere stăteau ciocnirile dintre aceste forțe. La fasciști, modernismul era doar o deghizare. Dar nu-i puteai condamna exclusiv pe germani, pe spanioli, sau pe unii asiatici. Spaimile modernismului sînt îngrozitoare. Aceasta face ca America să apară în ochii omenirii atît de năucă și de monstruoasă. Și, pe de altă parte, face ca alte părți ale lumii să apară în ochii americanilor disperat, monumental de plicticoase. America sub jurisdicția Arheilor, sau a Spiritelor Personalității, a produs indivizi autonomi, moderni, înzestrați cu toată deruta și disperarea modernismului, și infectați de o sută de boli necunoscute în timpul lun- gilor civilizații agrare.

După vizita făcută doctorului Scheldt, mi-am luat fetițele, pe Lish și pe Mary, și le-am dus pînă la urmă la spectacolul de Crăciun. Totul fusese manevrat de Denise, care le pusese să mă cheme la telefon plîngînd. Totuși, spectacolul a fost neașteptat de emoționant. Îmi plac reprezentațiile teatrale cu glasuri care se frîng, replici ratate, costume stupide. Toate costumele frumoase se găseau de astălaltă parte a scenei, în rîndurile publicului. Sute de copii ațîțați fuseseră aduși de mămicile lor, multe dintre care erau tigroaice de cea mai rafinată speță. Și elegante, gătite, parfumate, Dumnezeu! Spectacolul a început cu *Rip van Winkle*. Pentru mine a fost extrem de semnificativ. Îi acuzăm noi pe pitici că l-au îmbătat pe Rip, dar de fapt avea el motivele lui să se evaporeze. Greutatea lumii materiale este prea apăsătoare pentru unii oameni, și devine tot mai împovărătoare. Cei douăzeci de ani de somn ai lui Rip, dați-mi voie să vă spun, îmi mergeau direct la inimă. În acea zi, inima mea era foarte sensibilă — îngrijorări, probleme anticipate, remușcări mă făceau deosebit de tandru și de vulnerabil. Un idiot bătrîn libidinos își părăsea doi copilași pentru a urma o tîrfă avidă de bani prin corupta Europă. Ca unul din puținii

tați din public, simțeam cât de condamabil era acest lucru. Mă împresura judecata feminină. Toate femeile din jur își exprimau vizibil părerile. Vedeam, de pildă, cum mamele se arătau ostile felului în care era înfățișată doamna Van Winkle, tipul caracteristic de Cățea Americană într-o versiune timpurie. Eu unul resping această noțiune de Cățea Americană. Oricum, mamele erau supărate ; zîmbeau, însă cu indignare. Dar copilașii nevinovați băteau din palme și chiuiau cînd Rip era informat că nevastă-sa murise de apoplexie în timpul unui acces de furie.

Desigur, mă gîndeam la semnificația mai înaltă a acestor lucruri. Pentru mine, marea întrebare era cum și-ar fi petrecut Rip timpul dacă piticii nu l-ar fi adormit. Firește, avea și el obișnuitul drept uman american de a vîna și a pescui și a cutreiera pădurile împreună cu cîinele său — asemenea lui Huckleberry Finn în regiunile neexplorate. Următoarea întrebare pe care mi-o puneam era de o natură mai intimă și mai dificilă : ce-aș fi *făcut* eu dacă spiritualicește n-aș fi dormit de-atîta amar de vreme ? În mijlocul fluturărilor și schelălăitului și aplauzelor și scălimbăielilor copilașilor, cu fețe atît de pure, mirosind atît de proaspăt (pînă și micile gaze la care dădeau drumul, inevitabile într-o asemenea mulțime de copii, mioseau plăcut dacă le respirai într-un spirit patern), și atît de *purificatori*, mă forțam să mă opresc și să-mi răspund — eram *obligat* să-mi ofer un răspuns. Dacă ar fi să dai crezare broșurii aceleia pe care mi-o împrumutase doctorul Scheldt spre lectură, somnul e o chestiune foarte serioasă. Neplăcerea cu care ne smulgem din starea de somn își are originea în dorința de a ocoli o realitate iminentă. Anumite fapte spirituale au menirea de a-și împlini evoluția prin oameni, dar noi le trădăm și le abandonăm prin acest absenteism al nostru, prin această voință-de-a-somnola. Datoria noastră, spune fermecătoarea broșură, este să colaborăm cu Îngerii. Ei ni se revelează lăuntric. Îndrumați de Spiritele Formei, Înge-

rii sădesc în noi sămînța viitorului. Întipăresc în noi unele imagini, de care, în stare „normală”, sîntem inconștienți.

Toate aceste fapte trebuie sesizate în stare de trezie conștientă. Pentru că, atunci cînd doarme, cel adormit *doarme*. Marile evenimente ale lumii lunecă pe lângă el. Nimic nu e îndeajuns de important ca să-l trezească. Deceniile calendaristice își scutură filele asupra-i, așa cum copacii își scuturau frunzele și rămurelele asupra lui Rip. Dealtfel și Îngerii sînt vulnerabili. Telurile lor trebuie să fie realizate de însăși omenirea pămînteană. Dar, de pildă, dragostea frățească pe care au sădit-o în noi a și fost coruptă în monstrozitate sexuală. Iubirea a fost oribil pervertită. Și prospețimea radioasă transmisă nouă de Îngeri a fost convertită, prin însăși somnolența noastră, în mohoreală. Sau în sfera politică, chiar așa semiconștienți cum sîntem, putem auzi grohăitul marilor imperii porcești de pe pămînt. Duhoarea acestor dominații porcine se ridică în văzduh și-l întunecă. Și atunci e de mirare că invităm somnul să vină repede și să ne pecetluiască spiritele ?

Pentru mine, argumentul hotărîtor era acela că impulsurile unei iubiri superioare fuseseră corupte în degenerescență sexuală. Asta mă atingea la coarda sensibilă. S-ar fi putut, deci, să existe rațiuni fundamentale, categorice, pentru care doream să plec cu Renata, lăsîndu-mi fetițele în primejdiosul Chicago. rațiuni mai serioase decît cele pe care eram gata să le produc pe moment. Ar fi fost posibil să existe o justificare pentru ceea ce făceam. În fond, și Credinciosul din *Călătoria Pelerinului* a plecat să-și caute mîntuirea părăsindu-și familia. Eu, înainte de a putea face vreun bine copiilor mei, ar fi trebuit să mă trezesc. Această împiclire, această neputință de a mă concentra lucid, era foarte dureroasă. Mă vedeam așa cum fusesem în urmă cu treizeci de ani. Pentru așa ceva nu era nevoie să caut în albumul de fotografii. Fotografia aceea blestemată era de neuitat. Mă vedeam, un tînăr frumuseț,

sub un copac, ținându-se de mină cu o fată drăguță. Puteam la fel de bine să fi purtat o pijama de finet în locul costumului la două rînduri care atîrna pe mine — cadou de la fratele meu Julius — pentru că, în floarea tinereții mele și în culmea puterilor, frigul nu mă putea atinge.

În timp ce ședeam în sala teatrului, m-am lansat în voia imaginației, închipuindu-mi că în jur plutesc spirite care ar vrea să se apropie de noi, că răsuflarea lor înviorează roșul rochițelor pe care le purtau fetele, așa cum oxigenul însuflețește focul.

Pe urmă copiii se porniră să țipe. Rip se ridica de sub maldărele de frunze care se adunaseră asupra-i. Cunosînd ce-l așteaptă, am gemut. Marea întrebare era dacă se va putea menține treaz.

În timpul pauzei, am dat peste doctorul Klosterman, de la Clubul Central. El era cel care, la sauna, m-a îndemnat să mă duc la un chirurg plastic și să-mi operez pungile de sub ochi — o simplă incizie care mă va face să arăt cu ani și ani mai tînăr. Cînd s-a apropiat de mine cu copiii lui, nu i-am adresat decît un salut rece din cap. Mi-a spus :

— Nu te-ai mai arătat pe la club în ultima vreme.

Mă rog, nu mă mai arătasem în ultima vreme. Dar chiar noaptea trecută, inconștient în brațele Renatei, visasem din nou că jucam jocul nostru cu mingea ca un campion. În reversul din vis, mingea trecuse razant pe lîngă zidul din stînga și, cu o rotire mortală, căzuse drept în colț. Îl bătușem pe Scottie, jucătorul clubului, și de asemenea pe imbatabilul chiropractician grec, un atlet ciolănos, foarte păros, cu degetele de la picioare gheboșate, dar un jucător vajnic de la care, în viața reală, nu puteam obține nici un punct. Dar pe terenul din vis eram un tigru. Tot așa cum în visurile mele de trezie și energie impulsivantă îmi biruiam inerția, mahmureala și împîclirea. Oricum, în vis nu aveam nici o intenție să plec definitiv.

În timp ce mă gîndeam la toate astea în holul teatrului, Lish și-a adus aminte că maică-sa îi dăduse un

bilet pentru mine. Am deschis plicul și am citit : „Charles, am fost amenințată cu moartea !“

Cantabile nu mai cunoștea nici o limită. Înainte de a ne răpi pe mine și pe Thaxter pe Bulevardul Michigan, poate chiar în timp ce admiram frumosul peisaj de iarnă al lui Monet, Cantabile îi telefonase Denisei, oferindu-și plăcerea lui cea mare : să amenințe.

Odată, cînd discutam despre Denise, George Swiebel îmi explicase (deși, cunoscînd sistemul lui bazat pe natură, mi-aș fi putut oferi și eu aceeași explicație) : „Lupta Denisei cu tine e întreaga ei viață sexuală. Nu vorbi cu ea, nu te certa cu ea, decît dacă ții să-i dai senzații voluptuoase.“ Fără îndoială că George ar fi găsit o interpretare și pentru amenințările lui Cantabile : „Uite așa se descarcă banditul ăsta.“ Dar, pe de altă parte, era posibil ca toată fantezia macabră a lui Cantabile, rolul său imaginar de înalt reprezentant al Morții, să fi fost menite să mă trezească din amorțire — „*Brutus, tu dormi*“, etc. Asta îmi trecuse prin cap în timp ce mă aflam în mașina poliției.

Dar de astă-dată întrecuse măsura.

— Mama așteaptă un răspuns ? am întrebat fetița.

Lish s-a uitat la mine cu ochii maică-si, două cercuri mari de ametist :

— Nu mi-a spus, tăticule.

Fără îndoială, Denise îi și raportase lui Urbanovich că se pusese la cale uciderea ei. Asta avea să fie picătura finală pentru judecător. Și așa nu avea încredere în mine și nu-i eram pe plac ; o să-mi confişte toți banii. Puteam să mi-i și scot din minte — erau duși. Și acum ? Am început din nou, cu aceeași grabă și inexactitate, să-mi calculez totalul resurselor de venit : o mie două sute ici, o mie opt sute colo, vînzarea frumozelor mele covoare, vînzarea Mercedesului — în mare pagubă, dată fiind condiția sa deteriorată. Din cîte știam, Cantabile era închis. Speram să i se vină de hac. Mulți oameni sînt omorîți în închisoare. Poate că cineva o să-l lichideze și pe el. Dar nu prea credeam să petreacă mult timp pe după gratii. În ziua

de azi e foarte ușor să ieși din închisoare și probabil că avea să obțină o nouă suspendare de pedeapsă. Tribunalul le acordă azi cu ușurința cu care Armata Salvării împarte covrigi. Mă rog, oricum n-avea mare importanță, eu plecam la Milano.

Și, așa cum am spus, i-am făcut o vizită sentimentală lui Naomi Lutz, măritată Wolper. Am închiriat o limuzină care să mă ducă în Marquette Park — de ce să mă mai calicesc acum ? Era o zi cu vînt, umezeală, lapoviță, o zi bună pentru un școlar să înfrunte vremea cu ghiozdanul în spinare și să se simtă neînfricat. Naomi era la post, oprind circulația în timp ce copiii tropăiau, se răzlețeau, își trăgeau glugile de ploaie și mărsăluiau prin băltoace. Sub uniforma de agent de circulație, purta straturi peste straturi de pulovere. Pe cap avea o caschetă militară, o bandulieră Sam Browne îi traversa pieptul — anexe: cizme de pîslă, mănuși cu un deget, un șal portocaliu care-i proteja ceafa ; liniile trupului îi erau complet anulate. Își mișcă brațele ude, încotoșmănite, adună copiii în jurul ei, opri circulația, apoi își întoarse spatele greoi și se îndepărtă agale, pe tălpile ei groase, urcîndu-se pe trotuar. Și aceasta era femeia pentru care am simțit cîndva iubirea desăvîrșită. Era persoana cu care aș fi dorit să pot dormi patruzeci de ani la rînd, ținînd-o în brațe. Într-un oraș ca brutalul Chicago n-ai putea supraviețui fără asemenea mici conforturi intime, tainice. Cînd m-am apropiat de ea, am deslușit femeia tînără sub înfățișarea celei bătrîne. Am regăsit-o în dinții mici și regulați, în gingiile fermecătoare, în gropița din obrazul stîng. Aveam senzația că aș putea încă să-i respir mireasma tinerească, fragedă, și i-am auzit tărăgănarea și alintarea vocii, o afectare pe care și eu și ea o găsisem absolut încîntătoare pe vremuri. Și chiar și acum mi-am spus : „De ce nu ?” Ploaia anilor șaptezeci îmi apărea ca roua anilor treizeci, cînd iubirea noastră adolescentină îi perla obrajii cu o fișie de mici stropi, ca o mască venețiană pe mijlocul feței.

Dar am avut destulă minte ca să nu încerc s-o ating, să nu-i scot mantaua de polițist și puloverele și rochia și lenjeria. Nici ea n-ăr fi vrut să mă lase să văd ce se întâmplase cu coapsele și cu sinii ei. Astea mergeau pentru prietenul ei Hank — Hank și Naomi îmbătrâniseră împreună — dar nu pentru mine care o știam așa cum fusese cindva. Lucru lipsit de orice perspectivă. Neindicat, nedorit, neposibil. Unul dintre lucrurile acelea pe care doar le gîndești.

Am băut împreună cafea la bucatărie. Mă invitase la o gustare și mi-a servit ochiuri, somon afumat, turtă de nuci și miere în fagure. Vechile ei oale și apărătoarele de mîner tricotate mă făceau să mă simt acasă. Casa era tot ce-i rămăsese de la Wolper, mi-a povestit.

— Cînd am văzut cum se topeau banii pe cai, am stăruit să treacă pe numele meu casa.

— Foarte inteligent.

— Mai tirziu, un colector de șperțuri i-a spart nasul și i-a rupt glezna. Pînă în momentul acela nu știam că Wolper plătea dijmă gangsterilor. S-a întors de la spital cu fața toată roșie în jurul bandajelor. Nu m-a lăsat să vînd casa pentru a-i salva viața. Striga și spunea întruna că el nu-i bun de nimic și că a hotărît să dispară. Știu că te miră faptul că locuiesc în cartierul ăsta cehesc. Dar socru-meu și-a investit banii în niște proprietăți în districtul ăsta frumos, și aici ne-am dezvoltat noi. Mă rog, Wolper a fost un om drăguț. N-am avut cu el greutățile pe care le-aș fi avut cu tine. Ca dar de nuntă mi-a dat mașinuța mea sport și un cont deschis la „Field“. E ceea ce mi-am dorit mai mult în viață.

— Am simțit întotdeauna că dacă m-aș fi însurat cu tine, Naomi, ai fi fost pentru mine o sursă de putere.

— Nu idealiza lucrurile. Încă de copil ai fost violent. O dată aproape că m-ai strîns de gît pentru că am dansat cu un jucător de baschet. Și altă dată, în garaj, ținînd minte că ți-ai pus o funie de gît și m-ai amenințat că te spînzuri dacă nu te las să-ți faci voia. Îți mai aduci aminte ?

— Cred că da. Se acumulaseră în mine nevoi super-inexorabile.

— Wolper s-a recăsătorit și are un magazin de biciclete în New Mexico. Probabil că se simte mai în siguranță în vecinătatea graniței. Da, erai un tip fascinant, dar niciodată nu știam la ce mă pot aștepta de la Swinburne și Baudelaire și Oscar Wilde ai tăi. Da' acum știu c-ai scos-o frumos la capăt...

— Erau cărți îmbătătoare, iar eu mă lansasem în vârtejul frumosului, binelui, gândirii și poeziei. Nu crezi că era doar o criză de adolescență ?

Îmi zîmbi și-mi răspunse :

— Nu cred. Doc îi spunea mamei că sinteți cu toții o familie de fraieri și de aiuriți — prea sentimentali, toată familia. Doc a murit anul trecut.

— Mi-a spus fiică-ta.

— Da, pînă la urmă s-a lăsat doborît. Cînd un bătrîn și îmbracă amîndoi ciorapii pe același picior și se scapă pe el în cadă, cred că i-a sunat ceasul.

— Da, da. După părerea mea, Doc a exagerat pozînd în Yankee Doodle. Faptul că se considera un Bab-bitt îl inspira așa cum mă inspira Swinburne pe mine. Visul lui suprem era să spună adio ghetoului ovreiesc, sau feudalismului.

— Fă-mi o favoare — și acum îmi mai îngheață sîngele în vine cînd te aud folosind cuvinte ca „feudalism“. Asta era necazul cu noi doi. Țin minte cum ai venit din Madison delirînd despre poetul ăla Humboldt Park sau cum îl mai chema, și ai împrumutat bănușii mei de economii ca să pleci la New York cu un autocar. Eu te-am iubit sincer, Charlie, dar cînd ai pornit-o la drum ca să te închini zeului ăluia al tău, m-am dus frumos acasă, m-am așezat și mi-am dat cu oja pe unghii și am deschis aparatul de radio. Taică-tu era turbat cînd a auzit că vinzi perii Fuller în Manhattan. Ar fi avut nevoie de tine în afacerile lui cu chereștea.

— Prostii, îl avea pe Julius.

— Doamne, ce frumos era taică-tu ! Arăta ca — stai, cum îi spuneau fetele ? — ca Spaniolul-Care-Mi-a-Distrus-Viața. Și Julius ce face ?

— Julius desfigurează sudul Texasului cu centre comerciale și blocuri cu apartamente de închiriat.

— Dar voi țineți foarte mult unii la alții. Erați ca niște primitivi din punctul ăsta de vedere. Poate că de asta zicea taică-meu că erați fraieri.

— Ei, Naomi, pînă la urmă taică-meu s-a americanizat, și Julius la fel. Și s-a terminat cu tot sentimentalismul de imigranți. Eu singur am persistat, în felul meu pueril. Bilanțul meu emoțional a fost întotdeauna supraîncărcat. N-am putut uita niciodată cum a plîns maică-mea cînd am căzut pe scări, sau cum îmi apăsă o lamă de cuțit pe cucuiul din frunte. Și ce mai cuțit — din tacîmurile ei de argint rusesc, cu mîner ca o măciucă. Asta-i. Fie că era vorba de cucuiul meu din frunte, sau de lecțiile la geometrie ale lui Julius, sau de cum ar putea obține tata banii de chirie, sau de durerile de măsele ale mamei, toate erau pentru noi chestiuni de importanță capitală. Și eu nu mi-am pierdut pînă azi această intensitate a îngrijorării — ba nu, mint. Adevărul e că am pierdut-o. Da, desigur că am pierdut-o. Dar încă o mai reclam. Asta a fost întotdeauna problema. O reclam și, aparent, o promit. Femeilor, vreau să spun. În fața femeilor port această utopică aură emoțională și le dau impresia că sînt un bărbat deosebit de atent și de tandru. Și le răsfaț în felul în care toate au visat să fie răsfațate.

— Dar e o prefăcătorie, zise Naomi. Spui că ai pierdut capacitatea de a răsfața.

— Am pierdut-o. Deși o trăsătură atît de pătimasă tot își mai păstrează un pic de vigoare pe undeva.

— Charlie, ți-ai revărsat-o asupra unui număr imens de femei. Probabil că le-ai făcut extrem de nefericite.

— Mă întreb dacă boala mea de sentimentalită constituie un caz chiar atît de excepțional. Desigur că e ireal, pervers. Dar și foarte american totodată, nu

crezi ? Cînd spun american, înțeleg că nu a fost amendat de cursul profund al suferințelor omenești.

Naomi oftă și-mi spuse :

— Ah, Charlie, niciodată n-am să înțeleg în ce fel sau de ce ajungi tu la anumite concluzii. Cînd obișnuiai să-mi ții predici, niciodată nu-ți puteam urmări firul gîndirii. Dar cînd s-a jucat piesa aceea a ta pe Broadway, auzisem că erai în mare amor cu o fată. Ce s-a întîmplat cu ea ?

— Da, Demmie Vonghel. Și ea a fost o iubire adevărată. A murit, împreună cu tatăl ei, în America de Sud. El era un milionar din Delaware. S-au urcat la Caracas într-un DC—3 și s-au prăbușit cu el în junglă.

— O, ce trist și înfiorător !

— Am plecat în Venezuela să-i caut rămășițele.

— Îmi pare bine c-ai făcut-o. Tocmai voiam să te întreb.

— Am luat aceeași cursă din Caracas. Erau niște avioane vechi și cîrpăcite. Din acelea în care indienii își transportă găinile și caprele. Pilotul m-a invitat să stau în carlingă. Geamul era plesnit și vîntul răzbea înăuntru. Cînd am zburat peste munți, m-am temut că ne prăbușim și noi și m-am rugat în sinea mea : „Fă, Doamne, să trec și eu întocmai prin ce-a trecut Demmie !” Crede-mă, Naomi, cînd mă uitam la munții aceia, nu mă mai sinchiseam prea mult de felul în care e alcătuită lumea.

— Ce vrei să spui ?

— Nu știu, dar te simți detașat de natură și de toate miracolele și fantasticele ei realizări, de la subatomic pînă la galaxii. Lucrurile sînt prea aspre pentru făpturile umane. Te hîrșesc prea tare. Te împung direct în vine. Cînd am trecut de munți și am văzut Pacificul trîntindu-se pe coastă într-o criză de epilepsie, mi-am spus : „La dracu', băiete, cu tine ! Nu-ți poate plăcea întotdeauna felul în care a fost turnată lumea.” Uneori îmi spun : „Cine ar dori sincer să fie un spirit etern și să aibă mai multe existențe ? La naiba cu toate !” Dar îți povesteam despre zbor. De vreo zece ori ne-am

înălțat și am coborît. Am aterizat pe pămîntul gol. Striat de fișile roșu-murdar ale plantațiilor de cafea. De după copaci, copii goi cu burți maronii își filfăiau bătăle spre noi.

— Și n-ai găsit nimic ? N-ai căutat în junglă ?

— Desigur că am căutat. Am găsit chiar și rămășițele unui avion, dar nu ale celui DC—3 prăbușit. Asta era un Cessna care căzuse cu niște ingineri de mine din Japonia. Peste osemintele lor creșteau liane și flori, și Dumnezeu știe ce păianjeni sau ce alte lighioane își făcuseră cuib în țestele lor. Nu voiam s-o descopăr pe Demmie în condiția asta.

— Nu ți-a prea plăcut jungla.

— Nu. Am băut cantități imense de gin. Am prins gust pentru ginul sec, asemenea prietenului meu Von Humboldt Fleisher.

— Poetul ! Ce s-a întîmplat cu el ?

— Și el a murit, Naomi.

— Ce-i cu toate morțile astea, Charlie ?

— Totul se dezintegrează și se reintegrează întruna, Naomi. Trebuie doar să ghicim dacă distribuția rolurilor e aceeași sau personajele sînt altele.

— Și pînă la urmă presupun că ai ajuns la misiune ?

— Da, și acolo am dat peste o sumedenie de Demmie, vreo douăzeci de Vongheli. Erau verișoarele ei. Toate cu aceleași capete prelungi, păr de aur, genunchi care se atingeau și nasuri în vînt, și cu același fel bălmăjit de a vorbi. Cînd le-am spus că sînt logodnicul lui Demmie din New York, m-au luat drept un trăsnit. A trebuit să iau parte la slujbe și să cînt imnuri pentru că indigenii n-ar fi putut înțelege cum vine asta : un vizitator alb care să nu fie creștin.

— Și deci ai cîntat imnuri în timp ce inima îți sîngea ?

— Îmi plăcea să cînt imnuri. Și doctorul Tim Vonghel mi-a dat un ciubăr cu gențiană, să șed pe el. Mi-a spus că prezint un caz serios de *tinia crura*. Așa că am stat printre canibali, tot sperînd să se arate Demmie.

— Erau canibali ?

— Mincaseră primul grup de misionari care veniseră acolo. În timp ce cîntai în capelă și te uitai la dinții plombați ai cuiva care, probabil, îți mîncase fratele — fratele doctorului Timothy fusese mîncat, și el îi știa pe cei ce-o făcuseră — ei bine, Naomi, oamenii au o serie de virtuți foarte ciudate. Nu mă miră că în urma experiențelor mele din junglă m-am ales cu o dispoziție de a ierta.

— Pe cine trebuia să ierți ? întrebă Naomi.

— Pe prietenul meu, Von Humboldt Fleisher, care a încasat un cec în contul meu, în timp ce eu îmi scuipam bojocii în junglă căutînd-o pe Demmie.

— Ți-a falsificat semnătura ?

— Îi dădusem cîndva un cec în alb, și l-a completat cu o sumă de peste șase mii de dolari.

— Ei nu, zău ! Și tu, desigur, nu te așteptai ca un poet să procedeze astfel cu banii ? Iartă-mă că rîd. Dar i-ai provocat întotdeauna pe oameni să-ți facă figuri murdare, prin faptul că stăruiai să se poarte ca zîna-cea-bună-din-povești. Îmi pare foarte rău că ai pierdut-o pe fata aceea în junglă. Am impresia că era genul de fată care-ți trebuie ție. Era așa ca tine, nu ? Poate că ați fi putut face față împreună, și ați fi fost fericiți.

— Știu ce vrei să spui, Naomi. Eu n-am reușit să înțeleg adîncurile naturii omenești. Pînă de curînd nu suportam să mă gîndesc la lucrul ăsta.

— Dar ai suportat să te însoțești cu huliganul ăla care l-a amenințat pe Stronson. Italianul de care mi-a vorbit Maggie.

— S-ar putea să ai dreptate. Și trebuie să-mi analizez rațiunile care mă fac să mă împac cu tovarășia unor oameni de tipul lui Cantabile. Dar gîndește-te cum m-am simțit cînd copilul tău, fata aceea frumoasă, a venit și m-a scos de la închisoare — fiica femeii pe care am iubit-o.

— Nu te lăsa furat de sentimentalisme, Charlie, te rog !

— Naomi, trebuie să-ți spun că pe tine te-am iubit moleculă cu moleculă. Nimic din tine nu-mi era străin. Celulele tale erau celulele mele. Mirosul făpturii tale era mirosul meu. Și fiica ta mi-a amintit de tine — aceeași dinți, același zîmbet, același tot.

— Nu te pierde cu firea. Te-ai însura cu ea, nu-i așa, muieratic zaharisit ce ești ! Și mă încerci să vezi dacă te îndemn. E un compliment că ești gata s-o iei de nevastă pe fiică-mea pentru că-ți aduce aminte de mine. Maggie e un copil admirabil, dar ție îți trebuie o femeie cu o inimă cît o mașină de spălat de rufe, și nu fiică-mea-i aceea. Oricum, ești încurcat cu fufa pe care-am văzut-o la bar — splendoarea aia de tip oriental, cu trup de dansatoare din buric și ochi mari, negri. Nu-i așa ?

— Da, e superbă și sînt încă prietenul ei.

— Prieten ! Mă întreb ce-i în mintea ta — un om mare, important și inteligent ca tine, și care să alege cu atîta zor de la o femeie la alta. N-ai nimic mai interesant de făcut ? Spune-mi, te-ai ales vreodată cu ceva bun de pe urma vreunei femei ? Le crezi într-adevăr în stare să-ți ofere ajutorul și consolarea de care ai nevoie ? Așa cum scrie în reclamă ?

— Mă rog, dar reclama așa spune, nu ?

— La femei, chestia asta funcționează ca un fel de instinct. Tu le comunică ce ai nevoie și ele îți răspund pe dată că dețin exact ce-ți trebuie ție, deși nici n-au auzit pînă atunci de așa ceva. Și nici măcar nu mint. Un fel de instinct le spune că pot dărui tot ceea ce i-ar trebui unui bărbat și sînt gata să preia un bărbat de orice dimensiune, formă sau tip. Așa sînt ele. Și tu zbori din floare-n floare căutînd o femeie care să fie ca tine. Nu există asemenea animal. Nici măcar Demmie a ta n-ar fi fost așa. Dar fetele îți spun : „Căutarea ta a luat sfîrșit. Oprește-te ! Eu sînt ce-ți trebuie.“ Și atunci închei contractul. Desigur, marfa așteptată nu-i livrată și toată lumea suferă. Ei uite, Maggie nu-i genul tău. De ce nu-mi povestești nimic despre nevastă-ta ?

— Nu mă duce în ispită. Mai bine toarnă-mi încă o ceașcă.

— Care-i ispita ?

— Ah, ispita ? Ispita de a mă văicări. Aș fi în stare să-ți povestesc cât e de rea Denise cu copiii, cum îi atinge de câte ori poate, cum a pus tribunalul să mă lege de mâini și de picioare și pe avocați să mă ju-poaie de viu, și așa mai departe. Naomi, aici e vorba de un Proces. Un Proces poate fi o operă de artă, versiunea frumoasă a vieții tale triste. Humboldt, poetul, își juca în tot New Yorkul Procesul lui. Dar, de obicei, Cazu-
rile astea sînt artă de proastă calitate. Cum o să apară toată această văicăreală cînd sufletul se va revărsa în univers și va arunca o privire îndărăt, asupra scenei suferințelor omenești ?

— Te-ai schimbat numai fizic, replică Naomi. Dar de vorbit vorbești tot în dodii. Ce înseamnă că „sufletul se revărsă în univers ?”... Cînd eram o fetiță ignorantă și te iubeam, îți încercai ideile pe mine.

— Cînd mi-am cîștigat existența scriind memoriile personale ale marilor oameni, am descoperit că nici un american de succes n-a făcut în viața lui vreo greșală adevărată, că nici unul nu a păcătuit vreodată și, Doamne ferește, n-ar avea ceva de ascuns, și că nu există vreunul mincinos. Metoda practică e falsificarea prin candoare, asigurarea duplicității prin onoare. Memorialistul e drenat de către omul care l-a închiriat, pînă cînd ajunge și el singur să creadă tot ce i se spune. Citește autobiografia oricărui Mare American — a lui Lyndon Johnson de pildă — și ai să vezi cât de fidel îi reproduce „Cazul” scriitorul său, căruia i s-a aplicat lavajul creierului. Mulți americani...

— Lasă-i pe mulți americani, mă întrerupse Naomi.

Înfățișa o imagine atît de confortabilă, așa cum ședea zîmbind în bucătărie, în papuci, cu brațele grase încrucișate. Îmi repetam întruna că ar fi fost fericirea pe pămînt dacă aș fi putut dormi patruzeci de ani cu ea, că lucrul ăsta ar fi înfrînt moartea, și așa mai departe. Dar aș fi putut oare într-adevăr să rezist ? Realiz-

tatea este că, pe măsură ce-am îmbătrînit, am devenit tot mai pretențios. Așa încît acum aveam datoria de onoare să înfrunt întrebarea delicată : aș fi putut oare într-adevăr s-o țin în brațe pe această Naomi fanată și s-o iubesc pînă la capăt ? Nu se păstrase bine. O bătuseră furtunile biologice (trupul mineral este consumat de spiritul care se dezvoltă). Dar degradarea fizică era o provocare căreia i-aș fi putut face față. Da, aș fi putut rezista. Da, lucrurile ar fi mers. Moleculă cu moleculă, era încă Naomi. Fiecare celulă din brațele astea voinice era încă o celulă de Naomi. Farmecul dinților ei scurți încă îmi mai topea inima. Vocea ei alintată încă avea același efect asupra-mi. Spiritele Personalității lucraseră cu succes asupra ei. Pentru mine, Anima, așa cum o numește C.G. Jung, era încă acolo. Sufletul pereche, jumătatea lipsă, despre care vorbește Aristofan în *Banchetul* lui Platon.

— Așadar pleci în Europa cu fetișcana aceea ? m-a întrebat Naomi.

Am rămas mirat :

— Cine ți-a spus ?

— L-am întilnit pe George Swiebel.

— Aș vrea ca George să nu trîncănească peste tot despre planurile mele.

— Ei, haide, toți trei ne cunoaștem de-o viață.

— Toate lucrurile astea ajung la urechea Denisei.

— Crezi că poți avea secrete față de femeia aia ? Ea ar putea să vadă și printr-un perete de oțel, și tu nu ești un perete de oțel. Oricum, nu are nevoie să-și imagineze ce vei face tu, e de-ajuns să-și imagineze ce i-ar plăcea aoelei tinere doamne să facă. De ce pleci de două ori pe an în Europa cu tîrfa aia ?

— Vrea să-și găsească tatăl. Maică-sa nu e sigură care dintre cei doi bărbați... Iar primăvara trecută a trebuit să plec la Londra pentru treburi. Așa că ne-am oprit și la Paris.

— Cred că acolo te simți ca la tine acasă. Francezii te-au făcut cavalier. Am păstrat tăietura din ziar.

— Sînt cel mai ieftin tip de *chevalier* inferior.

— Și ți-a gîdilaf vanitatea să călătorești cu o păpușă mare și frumoasă. Cum s-a descurcat cu prietenii tăi europeni de mare clasă ?

— Știi că Woodrow Wilson, în călătoria de nuntă cu Edith Bolling, a cîntat „O, frumoasă păpușă !” Însoțitorul vagonului de dormit l-a văzut dansînd și l-a auzit cîntînd dimineața cînd a ieșit din cușetă.

— Asta-i exact genul de informații pe care numai tu poți să le cunoști.

— Și a fost cel mai demn dintre președinții noștri, am adăugat. Nu, Renata n-a plăcut doamnelor de peste hotare. Am luat-o cu mine la un dineu de gală la Londra, și gazda a găsit-o teribil de vulgară. Nu din cauza rochiei străvezii din dantelă bej. Nici din cauza coloritului ei minunat, sau a formelor planturoase. Era exact ca Sugar Ray Robinson printre paralitici. I-a sucit capul ministrului de finanțe. A comparat-o cu o femeie din Prado, pictată de unul din maeștrii spanioli. Dar doamnele s-au arătat foarte înțepate față de ea și după aceea a plins și mi-a spus că totul e din cauză că nu sîntem căsătoriți.

— Așa încît, a doua zi, pot să jur c-ai alergat să-i cumperi toalete de o mie de dolari. Dar oricum ai fi tu, Charlie, îmi face o plăcere grozavă să te văd. Ești un tip drăguț. Vizita asta e o adevărată bucurie pentru o biată bătrînică urîtă ca mine. Ai vrea să-mi faci un chef ?

— Desigur, Naomi, dacă-mi stă în putință.

— Eu te-am iubit pe tine, dar m-am măritat cu un om obișnuit din Chicago, pentru că niciodată nu înțelegeam ce-mi vorbeai. Oricum, pe atunci aveam doar optsprezece ani. Mi-am pus adeseori întrebarea, acum cînd am cincizeci și trei de ani, dacă azi aș reuși să te înțeleg. Vrei să fii bun să-mi vorbești în felul cum discuți tu cu prietenii tăi inteligenți — sau, mai bine, așa cum discuți cu tine însuși ? De pildă, te-ai gîndit la ceva important ieri ?

— M-am gîndit la trîndăvie, la cît de trîndav am fost eu.

— Ridicol ! Ai muncit din greu. Știu că ai muncit, Charlie.

— Nu e nici o contradicție. Oamenii trîndavi muncesc cel mai greu.

— Povestește-mi cum vine asta. Și adu-ți aminte, Charlie, nu trebuie să ai nici o reținere. Explică-mi așa cum ți-ai vorbi ție.

— Mulți consideră că trîndăvia, unul dintre păcatele capitale, e totuna cu lenea. Să bați pasul pe loc. Să rămii total inert. Dar trîndăvia are de acoperit un mare gol de disperare. Așadar, trîndăvia e o condiție dinamică, superactivă. Și această activitate alungă minunatul repaos sau echilibru fără de care nu poate exista nici poezie nici artă nici gîndire — nici una dintre înaltele funcțiuni omenești. Acești păcătoși trîndavi nu sînt în stare să se pună de acord cu propria lor ființă, după cum spun unii filozofi. Trudesc pentru că repaosul îi sperie. Vechea filozofie făcea o distincție între cunoașterea dobîndită prin efort (*ratio*) și cunoașterea absorbită de sufletul care ascultă și care poate desluși esența lucrurilor, ajungînd să înțeleagă miraculosul (*intellectus*). Dar aceasta presupune o neobișnuită forță a sufletului. Cu atît mai mult cu cît societatea îți reclamă o parte mereu mai mare a eului tău lăuntric și te contaminează de neliniștile ei. Duce o acțiune de distrugere asupra ta și-ți colonizează conștiința cu aceeași repeziciune cu care conștiința ți se dezvoltă. Adevărata seninătate, aceea a contemplației sau imaginației, stă chiar pe muchea somnului și a visării. Iar eu, Naomi, în timp ce zăceam întins în America, hotărît să rezist intereselor ei materiale și sperînd să mă izbăvesc prin artă, m-am lăsat furat de un somn adînc, care a durat ani și decenii. Evident, nu aveam ceea ce mi se cerea. Mi se cerea mai multă forță, mai mult curaj, mai multă demnitate. America este un fenomen covîrșitor. Dar asta, firește, nu e o scuză. Din fericire trăiesc încă, și poate că mi-a mai rămas ceva timp la dispoziție.

— Asta-i într-adevăr o mostră a proceselor tale mintale ? m-a întrebat Naomi.

— Da, am răspuns.

N-am îndrăznit să-i vorbesc despre Suflări, și Arhei și Îngeri.

— O, Charlie, exclamă Naomi cu compătimire. Îi era milă de mine și, aplecându-se și respirându-mi plăcut în față, îmi mângâie mâna. Desigur, cu vremea ai devenit tot mai bizar. Acum îmi dau seama că e o fericire pentru amândoi că n-am rămas împreună. N-ar fi ieșit nimic decît nepotriviri și conflicte. Ai fi fost nevoit să vorbești cu tine însuți despre toate chestiile astea așa de înalte, iar cu mine jargonul de zi cu zi. În plus, s-ar putea să am eu ceva care te provoacă să devii incomprehensibil. Mă rog, oricum ai și făcut o călătorie cu tipa ta în Europa și nu i-ai găsit tăticul. Dar cînd pleci, rămîn aici alte două fete fără tătic.

— Și eu mi-am spus exact același lucru.

— George zice că cea mică e preferata ta.

— Da, Lish e copia leită a Denisei. O iubesc mai mult pe Mary. Oricum, mă străduiesc să-mi înving această prejudecată.

— Sînt convinsă că, în felul tău trăsnet, îți iubești mult copiii. Ca toată lumea, și eu am necazuri cu copiii.

— Nu cu Maggie.

— Nu ; nu prea îmi plăcea slujba pe care o avea la Stronson, dar acum că s-a zis cu el, o să-și găsească ea altceva, cu ușurință. Fiul meu mă necăjește. Ai reușit să citești articolele lui despre dezvățarea de droguri ? Ți le-am trimis ca să aflu părerea ta.

— Nu le-am citit.

— Am să-ți dau un alt set de tăieturi din ziar. Vreau să-mi spui dacă are vreun pic de talent. Faci tu asta pentru mine ?

— Nu văd cum te-aș putea refuza.

— Ba ar trebui să vezi. Oamenii te solicită prea mult. Știu că n-ar trebui să-ți cer lucrul ăsta. Pleci

din oras și ai probabil o sumedenie de treburi. Dar vreau să-ți știu părerea.

— Băiatul seamănă cu soră-sa ?

— Nu. A luat mai mult dinspre taică-su. Dar tu ai putea face ceva pentru el. Ești un om bun care a dus o viață trăsnită, așa că te-ai putea apropia de el. Băiatul s-a și lansat pe un drum trăsnit.

— Deci ce-i lipsește e doar bunătatea, pe care presupui că o am eu.

— Mă rog, ești tu ținut, dar ai un suflet mare. Băiatul a crescut fără tată, urmă Naomi cu ochi umeziți. N-ai mult de făcut. Lasă-l doar să te cunoască. Ia-l cu tine în Africa.

— A, George ți-a ciripit și despre mina de beriliu ?

Nu-mi mai lipsea decât Africa la toate pacostele și angajamentele mele față de Denise și Urbanovich, față de Renata ca să-i găsesc tatăl, față de studiul și explorarea antroposofiei, față de Thaxter și „Arca”. O vânătoare după minereuri prețioase în Kenia sau în Etiopia. Exact ce-mi trebuie. I-am răspuns :

— Treaba asta cu beriliul e un bluf, Naomi.

— Nici nu m-am așteptat să fie altceva. Dar ce minunat ar fi pentru Louie să plece cu tine într-o caravană de expediție ! Asta nu înseamnă că visez la *minele regelui Solomon*, sau chestii din astea. Oricum, însă, înainte de a pleca în Europa, lasă-mă să-ți dau un sfat, Charlie. Nu te distruge ca să te dovedești bun de ispravă cu damele astea de proporții uriașe. Adu-ți aminte că marea ta iubire am fost eu, o mărunțică.

Sumbra Señora ne-a condus la aeroportul O'Hare. În mașină a dăscălit-o pe Renata, cu voce scăzută, și pe urmă a rămas cu noi tot timpul cât ni s-a făcut controlul actelor și inspecția corporală. În cele din urmă, ni s-a dat drumul. În avion, Renata m-a sfătuit să nu pun la inimă faptul că plecăm din Chicago.

— În sfârșit, faci și tu ceva pentru sufletul tău. Ești un tip foarte ciudat, Charlie. Deși ești un egocentric,

nu cunoști nici măcar ABC-ul egoismului. Trebuie să-ți spui așa : „Fără *mine*, e vai de noi și vai de tine“.

Renata era mare moșteră în zicători rimate. Iată poezioara ei pentru Chicago : „Fără aeroportul cel mare, viața ar fi disperare“. Și, odată, când i-am cerut părerea despre o altă femeie fascinantă, mi-a răspuns : „Crezi că Paganini ar da parale multe, ca pe Paganini cîntînd să-l asculte ?“ De multe ori aș fi dorit ca doamna aceea din Londra care o socotise atît de vulgară și de necioplită s-o fi putut auzi pe Renata în momentele ei de vervă.

Cînd avionul s-a pregătit de decolare, luînd viteză la sol și apoi rupîndu-se de pistă cu zgomotul cu care dezlipești un plasture de pe piele, Renata exclamă :

— La revedere, Chicago ! Charlie, tu ai încercat să faci ceva pentru orașul ăsta ! Dar clica de ticăloși și de nemernici de aici nu merită un om ca tine. Habar n-au ce înseamnă adevărata valoare. În schimb, o liotă de potlogari ignoranți sînt toată ziua bună ziua lăudați la ziar. Pe cînd oamenii valoroși sînt frecuți sub tăcere. Sper că atunci cînd îți vei scrie eseul tău despre plictiseală, o să prezinți orașul ăsta în adevărata lui lumină.

Am simțit o ușoară smucitură în timp ce aparatul Jet 727 lua înălțime și am auzit zăngănitul trenului de aterizare care se retrăgea. O pătură de nori lînoși și de piclă se așternu între noi și case, uzine, vehicule, parcuri. Lacul Michigan licări o dată, apoi se făcu nevăzut.

Am spus :

— Frumos din partea ta, Renata, că ții cu mine. Adevărul e că nici atitudinea mea față de SUA — și Chicago înseamnă tocmai SUA — nu a fost sută la sută curată. Totdeauna am vînat un soi de protecție culturală. Cînd m-am însurat cu Denise, am crezut că am cîștigat un aliat.

— Din cauză că avea titluri universitare, bănuiesc.

— Și s-a dovedit a fi capul Coloanei a Cincea. Dar acum îmi dau seama ce anume m-a amăgit. Înfațișarea ei de fată frumoasă, plăpîndă.

— Frumoasă ? se minună Renata. Arată ca o vrăjitoare.

— Femeia asta frumoasă plăpîndă ambițioasă marțială livrescă ! Mi-a povestit că maică-sa a văzut-o odată goală în baie și a scos un strigăt : „Vai, ești o fată de aur !“ —După care bătrîna a izbucnit în plîns.

— Îi înțeleg perfect dezamăgirea, răspunse Renata. E o scenă tipică pentru cercurile înalte ale micii burghezii din Chicago, cu mame dominatoare. Și ce așteaptă mamele astea de la fetele lor ? Nu pot toate să se mărite cu Jack Kennedy sau cu Napoleon sau cu Kissinger, sau să scrie capodopere, ori să cînte la clavicin la Carnegie Hall, îmbrăcate în lamé de aur și profilate pe o cortină de purpură.

— Așa încît Denise se trezea uneori în toiul nopții și începea să plîngă și să spună că e un *nimic*.

— Și aștepta de la tine s-o faci să fie *ceva*.

— Mă rog, întotdeauna a lipsit un anumit ingredient.

— Pe care n-ai reușit să-l descoperi niciodată.

— Nu, iar ea s-a întors la crezul străbunilor ei.

— Cine au fost străbunii ei ?

— O bandă de băgători de seamă și agenți electorali, băieți duri. Dar e de datoria mea să spun că nici eu n-aveam dreptul să fiu o mimoză atît de senzitivă. În fond, Chicago a fost solul meu. Ar fi trebuit să fiu mai rezistent.

— Se scula noaptea și-și jelea viața irosită. Asta te-a dat gata. Îți strica somnul. O femeie care te ține noaptea treaz cu conflictele ei sufletești nu poate fi iertată.

— Mă gîndesc la mimozele senzitive din această Americă a Afacerilor, tocmai pentru că plecăm la New York ca să vedem ce-i cu testamentul lui Humboldt.

— Curată pierdere de vreme !

— Și mă întreb: e într-adevăr necesar să reacționăm atât de dureros la filistinism ?

— Eu îți vorbesc serios, și tu-mi ții predici. A trebuit să răsturnăm toate aranjamentele noastre legate de Milano. Și pentru ce ? Humboldt n-a putut să-ți lase nimic. A murit nebun, într-un hotel al săracilor.

— Înainte de moarte și-a recăpătat mințile. Știu asta de la Kathleen. Renata, nu fi un partener sîcîitor.

— Sînt cel mai plăcut partener cu putință. Tu m-ai zăpăcit ~~cu~~ cățeaua aia sclifosită care te trage după ea prin tribunale.

— Ca să revenim la subiect, americanii au avut de biruit un continent pustiu. Nu te puteai aștepta de la ei ca, în același timp, să se preocupe de filozofie și de artă. Bătrînul doctor Lutz spunea despre mine că sînt un blestemat de străin numai pentru că îi citeam fiică-si poezii. Să scoți bățături în centrul comercial din Chicago era o preocupare pur americană.

— Te rog, împăturește-mi haina și așaz-o în plasă. Aș vrea ca stewardesa aia să înceteze odată cu șuetele și să ne ia comanda de băuturi.

— Desigur, iubito. Dar dă-mi voie să termin ce-ți spuneam despre Humboldt. Gîndești că vorbesc prea mult, știu, dar sînt ațîțat și, în plus, mă chinuie re-mușcările în legătură cu copiii.

— Exact ce urmărește Denise. Cînd pleci și nu-î lași adresa, începe să-ți turuie : „Bine ! Dacă fetițele or să fie omorîte, ai să afli din ziare.“ Nu mai dramatiza lucrurile, Charlie. Copiii tăi or să petreacă un Crăciun foarte plăcut, și sînt sigură că și Roger o să se simtă de minune la bunicii din Milwaukee. Copiii se dau în vînt după reuniunile astea de familie.

— Sper c-o să se simtă bine. Țin foarte mult la Roger. E un puști adorabil.

— Și el te iubește, Charlie.

— Atunci să ne întoarcem la Humboldt.

Pe fața Renatei se așternu o expresie de genul : „am-de-gînd-să-ți-o-spun-de-la-obraz“, și-mi replică :

— Charlie, povestea asta cu testamentul e o glumă din mormînt. Tu singur ai spus odată că s-ar putea să fie o farsă postumă. Individul a murit nebun.

— Renata, am citit studii de specialitate. Știu ce spun psihiatrii despre nevrozele depresive. Dar ei nu l-au cunoscut pe Humboldt. În fond, Humboldt a fost un poet. Humboldt a fost nobil. Ce cunoaște psihiatria despre artă, despre adevăr ?

Nu știu din ce pricină, cuvintele mele au zgîndărit-o pe Renata. S-a repezit la mine cu arțag :

— Dacă ar fi încă în viață, nu l-ai mai socoti atît de grozav. Îl ridici în slăvi numai pentru că-i mort. Koffritz vindea cripte, așa încît avea motive profesionale să simtă o atracție pentru moarte. Dar tu ce motive ai ?

Îmi stătea pe buze să-i răspund : „Și tu ce motive ai ? Bărbații din viața ta au fost sau sînt Koffritz-mausoleu, Flonzaley-cioclul și Citrine-melancolie.“ Dar mi-am mușcat limba.

— Nu faci altceva, urmă Renata, decît să inventezi relații cu morții, pe care nu le-ai avut niciodată cît timp au fost în viață. Creezi legături cu care ei n-ar fi fost de acord, sau de care nu erau în stare. Te-am auzit afirmînd odată că unora moartea le prinde bine. Voiai să spui probabil că tu te alegi cu avantajele de pe urma ei.

Cuvintele ei m-au pus pe gînduri și i-am răspuns :

— Mi s-a întîmplat și asta. Dar morții trăiesc în noi dacă vrem să-i menținem vii și, orice-ai spune, pe Humboldt Fleisher l-am iubit. Baladele acelea ale lui m-au impresionat profund.

— Pentru că erai un copilandru. Trăiai cea mai glorioasă perioadă a vieții. În fond, n-a scris decît vreo zece-cincisprezece poeme.

— E-adevărat că n-a scris multe. Dar au fost minunate. Pentru anumite lucruri, chiar și un singur poem înseamnă enorm. Ar trebui s-o știi. Și ratarea lui e menită să dea de gîndit. Unii spun că în America ratarea constituie unicul succes real, și că nimeni dintre cei care „au dat lovitura“ nu pătrunde cu adevărat în inimile compatrioților săi. Asta e un punct în fa-

voarea compatrioților. Poate că aici a făcut Humboldt marea lui greșală.

— Pentru că s-a gândit la semenii lui ? Fata aia nu ne aduce odată băuturile ?

— Aibi răbdare și eu am să te întretin pînă sosesc băuturile. Sînt cîteva lucruri în legătură cu Humboldt care îmi stau ca o piatră pe inimă. De ce se frămînta el atîta ? Un poet este ceea ce este el în sine. Gertrude Stein făcea o distincție între persoanele care reprezintă o „entitate“ și cele care reprezintă o „identitate“. Un om de valoare este o entitate. Identitatea ți-o conferă societatea. Cățelul tău te recunoaște, deci reprezintă o identitate. Prin contrast, entitatea e o forță impersonală, și poate fi un lucru înspăimîntător. Așa cum îl caracteriza T.S. Eliot pe William Blake. Un om ca Tennyson era cufundat pînă la gît în mediul înconjurător, sau învelit într-o crustă de opinii parazitare, în timp ce Blake era gol-goluț și, din centrul cristalului său, vedea omul gol. N-avea nimic din aura unei „persoane superioare“ și lucrul ăsta îl făcea să fie înfricoșător. Iată ce înseamnă o entitate. Identitatea e mai ușor de suportat. O identitate toarnă o băutură, aprinde o țigară, își urmărește plăcerile omenesti și se eschivează de la condiții riguroase. Tentația de a o lăsa mai moale e foarte puternică. Humboldt era o entitate, însă mai laxă. Poeții trebuie să viseze, ori a visa în America nu-i lucru ușor. Dumnezeu „dă cîntecele noaptea“ — spune Cartea lui Iov. M-am gândit mult la toate lucrurile astea, și m-am concentrat cu putere asupra faimoasei insomnii a lui Humboldt. Cred însă că insomnia lui era mai curînd o mărturie a forței lumii, a lumii umane și a minunatelor ei înfăptuiri. Lumea e interesantă, realmente interesantă. Lumea are bani, știință, războaie, politică, anxietăți, boală, nedumeriri. Întregul voltaj. Odată ce-ai intrat în priza de înalt voltaj și ești *cineva*, un nume cunoscut, nu te mai poți deconecta de curentul electric. Ești pironit. Bine, Renata, rezum : lumea are putere, iar interesul urmează puterea. Dar în ce constau puterea și interesul poetului ? Acestea își au originea

În stările de visare. Pentru că poetul este ceea ce este el în sine, pentru că în sufletul său răsună un glas a cărui forță se măsoară cu cea a societății, a țării. Ești interesant nu prin nebunie, nu prin excentricitate sau prin altele de felul ăsta, ci pentru că deții puterea de a neutraliza diversiunea, agitația, tumultul lumii exterioare și de a deveni apt să sesizezi esența lucrurilor. Nu-ți pot spune cât de groaznic arăta Humboldt ultima oară când l-am văzut.

— Mi-ai povestit.

— Nu pot uita clipa aceea. Știi ce culoare au apele care străbat orașele — Tamisa, Sena ? Ei bine, nuanța aceea de cenușiu se lăsase pe fața lui.

Renata nu găsi nimic de spus. În general, propriile ei reflecții o satisfăceau cu prisosință și folosea conversația mea doar ca un fundal pe care-și gîndea gîndurile ei. Aceste gînduri, din cîte știam, erau legate de dorința ei de a deveni doamna Charles Citrine, soția unui *chevalier* Pulitzer. Așadar, am inversat rolurile și am folosit gîndurile ei ca un fundal pentru gîndurile mele. Boeingul a străpuns șalul de nori, zguduitorul moment de primejdie și de moarte s-a încheiat cu un muzical „bing“, și iată-ne în pacea și lumina de deasupra. Capul mi se rezema pe sînul cu bavețică al spetezei, și cînd a sosit paharul cu „Jack Daniel's“, l-am filtrat printre dinții mei neregulați și multicolori, încovoindu-mi degetul peste marginea paharului pentru a îndepărta cuburile mari de gheață, perforate — ăștia pun întotdeauna prea multe cuburi de gheață. Fluxul de whisky mi-a încins plăcut gîtlejul și apoi stomacul a început să radieze asemenea soarelui de afară, iar bucuria libertății a pornit să mi se răspîndească în vine. Renata avea dreptate — lăsasem totul în urmă ! Din cînd în cînd trăiesc șocul trezirii superioare ; dau colțul, văd oceanul și inima-mi saltă de fericire — se simte atât de liberă ! Pe urmă îmi încolțește ideea că, așa cum observ eu, pot fi la rîndul meu observat de dincolo și nu în calitate de obiect distinct, ci încorporat în rest, împreună cu azurul universal, cu albastrul purpuriu.

Căci ce-i cu această mare, și cu această atmosferă circumscrise în diametrul de douăzeci de centimetri al craniului tău ? (Ca să nu mai vorbim de soarele și galaxiile aflate și ele acolo). În inima celui se observă trebuie să existe spațiu pentru întreg, și acest nimic-spațiu nu e doar un nimic gol ci un nimic rezervat totului. Sesizezi cu extaz această capacitate de nimic-tot, și asta era senzația pe care o încercam eu acum în avion. Sorbind whisky, simțind căldura radioasă care mă invadea pe dinăuntru, trăiam o beatitudine despre care știam foarte bine că nu era nebunească. Nu reușiseră să mă doboare acolo jos, Tomchek, Pinsker, Denise, Urbanovich. Am izbutit să mă smulg din gheara lor. Nu puteam afirma că știam exact ce făceam, dar ce importanță avea ? Cu toate astea, îmi simțeam capul limpede. Nu descopeream nici o umbră de melancolică nostalgie, nici o remușcare, nici o temere. Mă aflam alături de o femeie frumoasă. La fel de plină de taine și de urzeli ca și Curtea Bizanțului. Și e chiar atât de rău ? Eram un crai bătrîn și neghiob. Ei, și ?

Înainte de a pleca din Chicago, avusesem o lungă discuție cu George Swiebel în legătură cu Renata. Amîndoi eram de-o vîrstă și; aproximativ, aveam aceeași condiție fizică. George a fost extrem de binevoitor. Mi-a spus :

— Acum trebuie să-ți dai frîu liber. Plăcă din oraș. Am eu grijă aici de toate amănuntele. N-ai decît să te așezi în avion, să-ți scoți pantofii, să-ți comanzi o băutură, și să nu te mai sinchisești de nimic. Totul o să iasă foarte bine. Nu-ți face griji.

George a reușit să-mi vîndă Mercedesul pe patru mii de dolari. S-a angajat să-mi vîndă și covoarele persane și mi-a mai dat un avans de alte patru mii în cont. Covoarele trebuie să fi valorat vreo cincisprezece mii, dat fiind că Societatea de Asigurări mi le evaluase la zece. Dar deși George făcea parte din breasla constructorilor, era cît se poate de onest. În inima lui n-ai fi putut descoperi nici o fibră de falsitate.

Am băut împreună cu el o sticlă de whisky și mi-a ținut un spici de despărțire în legătură cu Renata. O cuvântare plină de principiile lui de filozofie a naturii. Mi-a spus :

— În regulă, băiete, pleci cu femeia asta superbă. Să știi că ea aparține noii generații liberaliste, dar în ciuda faptului că-i atât de evoluată, ca femeie încă nu a atins maturitatea. E tare naivă. Maică-sa-i un personaj sumbru și sinistru, o adevărată intrigantă din umbră. Mama asta a ei nu-i nici pe departe genul meu. Și pe tine te consideră un muieratic bătrîn. Ai fost cîndva un campion de mare faimă. Acum te cam biții pe picioare, dar s-a ivit un prilej să pună laba pe tine, să mai înșface o bucată din tine înainte ca Denise să te hăpăie tot. Poate chiar să mai existe o șansă de a-ți reface numele și capacitatea de a produce bani. Tu prezintă oarecare mister pentru femeile de acest tip, pentru că n-au întîlnit mulți indivizi ca tine. Ei bine, pentru mama asta, Renata e mărul cel mare, mare, care se dă ca premiu de tir la bîlciul din Washington, e o perfectă vacă de muls, crescută după prescripții științifice, și e hotărîtă să scoată un profit maxim din ea, cît e încă în floarea tinereții.

Montîndu-se singur, George se ridicase în picioare, o matahală de om sănătos, roșu la față și clocotind de vigoare, cu nasul încovoiat ca al unui indîian, și cu părul rărit adunat în mijlocul creștetului, ca un smoc pe-o țeastă scalpată. Așa cum făcea întotdeauna cînd își expunea filozofia naturii, se porni să strige :

— Fata asta nu-i o muiere obișnuită. Merită să-ți încerci norocul cu ea. Desigur, s-ar putea să înghiți umilințe, s-ar putea să trebuiască să lingi rahat, s-ar putea să fii prădat și jumulit, s-ar putea să zaci bolnav fără ca nimeni să-ți întindă un pahar cu apă, sau să ai un atac de cord, ori să pierzi un picior. Mă rog, dar deocamdată ești viu, un om întreg din carne și din sînge, înzestrat cu instincte. Și ai curaj. Eu îți voi sta alături. Telegrafiază-mi de oriunde te vei afla și voi sosi. Cînd erai tînăr îmi plăceai, dar acum îmi ești

drag. În tinerețe erai pus pe carieră. Poate că nu-ți dai seama, dar te cățării cu viclenie și înverșunare. Acum însă, slavă Domnului, plutești într-o stare de visare și de febrilitate, datorită acestei femei. Habar n-ai ce faci. Și asta-i partea ta cea mai măreață.

— George, dai lucrurilor o turnură prea romantică.

— N-are importanță. Mai departe : poveștile Renatei cu „căutarea tatălui adevărat“ sînt cai verzi pe pereți. Hai să ne gîndim puțin. Ce nevoie are o fată ca ea de un tată adevărat ? Destul c-o are pe codoașa de măică-sa. Renata nici n-ar ști ce să facă cu un tată. Are exact tăticul care-i trebuie, un tătîc la pat. Nu, toată povestea asta a fost ticluită pentru a-și oferi călătoriile în Europa. Dar tocmai asta-i partea cea mai frumoasă. Du-te cu ea, și fă-ți banii praf. Dă faliment, și la naiba cu toată gașca de la tribunal ! Mi-ai povestit tu odată despre călătoria pe care ai făcut-o cu Renata în aprilie la Paris, dar pune-mă din nou în temă, pe scurt.

— Pînă la doisprezece ani, Renata știuse că tatăl ei e un oarecare Signor Biferno, un negustor de marochinarie de pe Via Monte Napoleone din Milano. Asta-i strada marilor magazine cu articole de lux. Dar cînd a împlinit treisprezece ani, bătrîna i-a spus că s-ar putea ca nu Biferno să-i fie tată. Seîhora și cu Biferno plecaseră împreună să schieze la Cortina, dar ea și-a scrîntit o gleznă, și cît era cu piciorul în ghips s-au certat și Biferno s-a întors la nevastă și la copii. Seîhora s-a răzbunat pe el cu un tînăr franțuz. Cînd Renata avea zece ani, măică-sa a luat-o la Milano ca să i-o pună lui Biferno în față. S-au înîtolit la patru ace și au făcut o scenă pe Via Monte Napoleone.

— Babornîța aia știe să facă viața iad.

— Adevărata doamnă Biferno a chemat poliția. Și mult mai tîrziu, în Chicago, bătrîna i-a spus Renatei : „S-ar putea ca Biferno nici să nu-ți fie tată.“

— Așa încît ați plecat la Paris ca să-l vedeți pe tînărul franțuz care acum e un bătrîn franțuz. Ce grozăvie din partea unei mame să spună așa ceva unei fete aflate în pragul adolescenței.

— Oricum, eu aveam treburi la Londra, și am tras la „Ritz“. Atunci i-a venit Renatei ideea că trebuie să plece la Paris să-l vadă pe omul care s-ar putea să-i fie tată, și ținea să plece singură. Planul era să se întoarcă după trei zile. Așa încît am condus-o la aeroportul Heathrow. Avea o sacoșă mare, deschisă. Și chiar deasupra, la vedere, era cutia ei cu anticoncepționale, ca o pudrieră masivă.

— La ce-i trebuiau ?

— Nu poți ști niciodată cînd îți iese în cale marea șansă a vieții.

— Asta-i o tactică, Charlie, o simplă tactică. Ține-l pe partener pe jăratic ! Încearca să te faci să te perpelești. Eu o consider o fată bună. Doar că uneori se mai proteste. Dar, Charlie, vreau să-ți spun un singur lucru. Nu știu care-s obiceiurile voastre, dar n-o lăsa să te sugă de tot. Că altfel într-un an depui armele. Acum povestește-mi mai departe ce-a fost la Paris.

— Ei bine, individul era pederast, bătrîn, plicticos și vorbăreț. Cînd în cea de-a patra zi Renata nu s-a întors la Londra, m-am dus după ea s-o caut la Hotel Meurice. Mi-a spus că încă n-a avut inima să se ducă să-l vadă și-și petrecuse timpul făcînd cumpărături, și vizitînd Luvrul și văzînd filme suedeze — *Sînt ciudat de galben* sau nu mai știu ce. Bătrînul și-a amintit de mama ei și a fost bucuros la gîndul că s-ar putea să aibă o fiică, dar a răspuns evaziv, afirmînd totuși că nici nu putea fi vorba de o recunoaștere legală. Familia lui l-ar fi dezmoștenit. Oricum, însă, nu el era tatăl. Renata spunea că nu există nici umbră de asemănare. L-am privit și eu cu atenție. Avea dreptate. Dar niciodată nu poți ști cum lucrează natura. O femeie furioasă, cu glezna în ghips, întîlnește un schior invertit, care face o excepție de hatîrul ei și, împreună, concep splendoarea asta de fată cu pielea ei perfectă, ochii negri și sprîncenele acelea ale ei. Gîndește-te la o frumusețe a lui El Greco cu ochii înălțați spre ceruri. Și apoi așază sexualitatea în locul cerurilor. Asta-i privirea evlavioasă a Renatei.

— Mă rog, știu c-o iubești, spuse George. Când ți-a făcut vînt pentru că era un altul la ea, și ai venit la mine plîngînd — îți amintești ce ți-am spus ? Un bărbat de vîrsta ta, care plînge după o fată, e un bărbat pe care-l respect. Și mai mult, ești încă în plină forță.

— Așa s-ar cuveni, nu mi-am cheltuit niciodată prea mult forțele.

— Foarte bine, te-ai cruțat. Acum însă, ai început să luneci la vale, și e timpul să iei frîul în mînă. Poate că ar trebui să te însori cu Renata. Dar vezi să nu te arăți slab de înger în drum spre ofițerul stării civile. Fă lucrurile ca un adevărat bărbat. Altfel n-o să ți-o ierte niciodată. Și o să te transforme într-un senil băiat de alergătură. Bietul moș Charlie, cu ochii apoși, alergînd să cumpere țigări pentru cucoana lui.

Ne-am apropiat de pata plumburie a apei scaldată de înserare și am aterizat pe aeroportul La Guardia în asfințitul roșiatic. Am plecat apoi spre hotelul „Plaza“, înmînițați într-unul din taxiurile scunde din New York, care-ți evocă mașina hingherilor. Îți dau senzația că ai mușcat pe cineva și că acum, cu spume la bot, te duc să te închidă într-un țarc. I-am spus Renatei ce simțeam, dar ea a avut impresia că-mi foloseam imaginația ca să-i stric plăcerea, oricum știrbită de faptul că, deși necăsătoriți, călătoream ca soț și soție. Ajunși la hotelul „Plaza“, portarul a ajutat-o să coboare din mașină, și Renata, în cizmele ei înalte, păși sub marchiza încălzită, cu barele de lumină portocalie. Peste fusta mini, purta o haină lungă de antilopă, căptușită cu blană de miel. I-o cumpărasem eu de la „Cepelia“. Își împinsese pe ceafă frumoasa pălărie pliantă, de catifea, inspirată din portretiștii flamanzi ai secolului al șaptesprezecelea. Fața Renatei, de un alb pur și neted, se lățea ușor la bază. Această plinătate de tărtăcuță era unicul ei cusur. Pe gît avea un vag cerc de grăsime. Aceeași ușoară bombare apărea la șolduri și pe partea interioară a coapselor. Prima falangă a degetelor dezvăluia același semn de senzuală supraabundență. Eu, în

pardesiul cadrilat, o urmam, admirind-o, chibzuind. Cantabile și Stronson fuseseră de acord că pardesiul îmi dădea o alură de criminal. Dar nu cred că cineva ar fi putut arăta mai puțin a criminal decât arătam eu acum. Vîntul îmi suflase părul din poziția lui obișnuită, așa încît simțeam căldura radiată de marchiză chiar pe petecul meu de chelie. Aerul de iarnă îmi biciuia obrazii și-mi înroșea nasul. Pungile de sub ochi îmi atîrnau grele. În sera cu palmieri, orchestra de café-concert își cînta muzica leșinată, insinuantă, onctuoasă. Am înscris în registru Dl. și D-na Citrine, și o falsă adresă din Chicago, și am urcat în ascensor împreună cu un grup de încîntătoare fete de liceu, venite în vacanță. Răspîndeau o delicioasă mireasmă de necopt, o aromă de banane verzi.

— Ți-ai umplut ochii cu copilițele acelea dulci, mi se adresează Renata căreia îi revenise buna dispoziție.

Ne aflam pe un coridor nesfîrșit, cu un covor auriu care-și repeta la nesfîrșit spiralele și arabescurile, arabescurile și spiralele. Felul meu de a mă uita la oameni o amuza pe Renata.

— Te uiți cu atîta nesăț, îmi spunea.

Da, dar de zeci de ani încoace uitasem de felul meu înnăscut, de maniera mea personală de a privi oamenii. Și nu vedeam nici un motiv de a nu mi-l relua acum. Cui ce-i păsa ?

— Ce mai e și asta ? întrebă Renata cînd omul de serviciu deschise ușa. Ce fel de cameră ne-au dat ?

— Astea sînt camerele cu ferestre mansardate. Chiar în vîrfurile imobilului „Plaza“. Cu cea mai frumoasă priveliște.

— Data trecută am avut un apartament superb. Ce dracu căutăm acum în pod ? Unde-i apartamentul nostru ?

— Vai, iubito, care-i deosebirea ? Parcă-ai fi fratele meu Julius. El face o criză de nervi cînd la un hotel nu i se dă tot ce-i mai bun — devine arogant și furios.

— Charles, ai intrat într-unul din accesele tale de zgîrcenie ? Nu uita ce mi-ai spus odată despre ultimul vagon al trenului.

Regretam acum că-i relatasem panseul lui Gene Fowler, anume că banii sînt un obiect bun de azvîrlit din ultimul vagon al unui tren. Asta ținea de Hollywoodul jurnalistic al epocii de aur, de magnificența chefurilor din barurile de noapte ale anilor douăzeci, de sindromul Marea-Risipă.

— Dar, Renata, cei de la hotel au dreptate. Asta-i camera din care se vede cel mai bine întreaga Fifth Avenue.

Într-adevăr, priveliștea — dacă țineai la priveliște — era remarcabilă. Îmi stă în obicei să atrag atenția celorlalți asupra priveliștii, ca să mă lase pe mine în pace. La poale, faimoasa Fifth Avenue își scînteia găteliile de Crăciun, farurile mașinilor înghesuite scurgîndu-se în coloane compacte între străzile Treizeci și Șaptezeci, luminile magazinelor, multicolore, diamantine și, asemenea celulelor dintr-un capilar sub lupa microscopului, schimbîndu-și întruna elastic forma, dilatîndu-se, pulsînd. Toate astea le-am văzut dintr-o aruncătură de ochi. Eram ca o fetișcană isteată la jocul cu pietricele, care, dintr-o otheadă, înregistrează poziția pietrelor chiar înainte ca mingea să atingă pămîntul. La fel se întîmplase în primăvara trecută, cînd mă aflam cu Renata în tren spre Chartres, și ea îmi atrăsese atenția asupra peisajului : „Uite ce frumos e aici !“ Am privit și, da, într-adevăr era frumos. Dar o singură privire mi-a fost de-ajuns. În felul ăsta economisești o grămadă de timp. Întrebarea este însă ce-ai de gînd să faci cu minunile cîștigate prin asemenea economii. Acest lucru, trebuie să spun, se datora actului pe care Steiner îl definește sub numele de Sufletul Conștient.

Renata nu știa că Urbanovich intenționa să-mi conștate banii. Totuși, după felul în care-și mișca ochii, am înțeles că o munceau gînduri legate de probleme bănești. Adeseori sprîncenele îi erau înălțate spre ceruri într-o expresie de iubire, dar din cînd în cînd un nor de preocupări foarte practice îi traversa fața. Îmi plăcea mult și în aceste momente. Brusc, își înălță capul și-mi spuse :

— Din moment ce tot te afli la New York, ai putea să faci cîteva vizite pe la reviste și să-ți aranjezi publicarea eseurilor. Ți le-a dat Thaxter înapoi ?

— Cu neplăcere. El tot mai speră să scoată „Arca“.

— Desigur. În care el o să întrupeze toate soiurile de animale.

— Mi-a telefonat ieri și ne-a invitat pe amîndoi la o petrecere de „*bon voyage*“ pe puntea vasului France.

— Bătrîna lui mamă îi oferă și o petrecere ? Trebuie să fie o doamnă foarte în vîrstă.

— Dar are stil. S-a ocupat cu aranjarea debutului în societate a generații întregi de tinere și are relații cu marii bogătași. Știe întotdeauna unde se găsește un *chalet* vacant pentru fiul ei, sau un pavilion de vînătoare sau un iaht. Cînd Thaxter se simte deprimat, îl trimite în insulele Bahama sau pe Marea Egee. Ar trebui s-o vezi. E uscată deșteaptă capabilă și se încrunță cînd dă cu ochii de mine — eu sînt o tovarășie inferioară pentru Pierre. Străjuiește familiile îmbuibate, apărînd dreptul lor de a-și bea și mințile și anticul lor privilegiu de a fi buni de nimic.

Renata rîse și îmi spuse :

— Scutește-mă de petrecerea lui. Hai să terminăm treaba asta cu Humboldt și să plecăm la Milano. Mă frămîntă o adîncă îngrijorare.

— Crezi într-adevăr că Biferno e tatăl tău ? Mai curînd decît bizarul ăla de Henri ?

— Îți jur că dacă am fi căsătoriți, nici nu mi-ar păsa de un tată. Instabilitatea situației mele mă obligă să-mi caut un teren mai solid sub tălpi. Ai să-mi răspunzi că am fost măritată, dar terenul pe care mi-l oferea Koffritz nu era prea solid. Și apoi, am responsabilități față de Roger. Apropo, trebuie să trimitem tuturor copiilor jucării de la F.A.O. Schwarz, și eu n-am o lețcaie. Koffritz nu mi-a mai plătit pensia alimentară de șase luni. Zice că am un prieten cu bani. Cu toate astea n-am de gînd să-l trag prin tribunale și să-l vîr la închisoare. Cît despre tine, tu și-așa cari destui pasageri

fără plată, și nu vreau să mă integrez și eu la capitolul ăsta. Cel puțin țin la tine și-ți sînt de oarecare folos, ca să mă exprim astfel. Dacă ai pica în labelle fetei antroposofului, vulpița aia blondă, atunci ți-ai da seama de deosebire. Aia știe ce urmărește.

— Ce legătură are Doris Scheldt cu toate astea ?

— Cum așa ? I-ai scris un bilet înainte de plecarea noastră din Chicago. Mi-am dat seama după literele imprimate pe mapa ta de scrisori. Nu te uita cu ochii ăștia la mine, Charlie. Ești cel mai nepriceput mincinos din lume. Mi-ar plăcea să știu cîte cuconițe ții în rezervă.

Nu mă indigna faptul că mă spiona. De mult renunțasem să-i mai fac scene. Călătoriile noastre în Europa, pe lîngă că erau plăcute în sine, mă smulgeau de lîngă domnișoara Scheldt. Aceasta era considerată de Renata drept o persoană primejdioasă, ba chiar și Señora mă muștruluisese din pricina ei.

— Dar, dragă Señora, i-am răspuns, domnișoara Scheldt nu a intrat în scenă pînă la apariția incidentului Flonzaley.

— Ascultă-mă, Charles, termină odată cu domnul Flonzaley ! Nu ești un mic-burghez de provincie, ci un om de litere, mi-a retezat-o bătrîna doamnă spaniolă. Flonzaley aparține trecutului. Însă Renata e foarte sensibilă la suferința altora și cînd un om e la disperare ce-ai fi vrut să facă ? Biata de ea, a plîns toată noaptea cînd Flonzaley a fost aici. El se ocupă de niște afaceri foarte vulgare și nu se poate face nici o comparație între voi doi. Dar, pur și simplu, Renata a simțit că îi datorează și lui măcar atîta considerație. Dar cum tu ești un *homme de lettres*, iar el un antreprenor de pompe funebre, cel care e superior dintre voi doi trebuie să se arate mai tolerant.

Nu mă puteam certa cu Señora. O văzusem într-o dimineată, înainte de a se farda, grăbindu-se spre sala de baie, total lipsită de trăsături, cu o piele de banană galbenă și flască, fără sprîncene, fără gene și, în aparență, fără buze. Tristețea acestei priveliști mi-a strîns inima, și de atunci n-am mai dorit să cîștig

vreun punct de la Señora. Cînd jucam table cu ea, trîsam în defavoarea mea.

— Lucrul cel mai important în legătură cu domnişoara Scheldt, i-am spus Renatei la hotelul „Plaza“, este tatăl ei. N-aş putea să am o aventură cu fiica omului de la care am învăţat atîta.

/ — Care ţi-a împuiat capul numai cu trăsnaî.

— Renata, dă-mi voie să-ţi citez un text : „Deşi s-ar spune că eşti viu, eşti de fapt mort. Deşteaptă-te şi toarnă un strop de vigoare în ceea ce a rămas, căci altminteri va muri de-a binelea“. Asta-i, mai mult sau mai puţin, din Revelaţia Sfîntului Ioan.

Zîmbind cu îngăduinţă, Renata se ridică, potrivit-
du-şi fusta mini, şi-mi spuse :

— Eşti în stare să mărşăluieşti desculţ prin cartierul comercial, purtînd o placardă din alea cu „Unde-ai-degînd-să-ţi-petreci-eternitatea?“ Pentru numele lui Dumnezeu, du-te la telefon şi vorbeşte cu Huggins ala, executorul testamentar al lui Humboldt. Şi nu încerca să mă cari din nou la dejun la Rumpelmayer.

Huggins se ducă la un vernisaj la galeriile Kootz şi, cînd i-am spus pentru ce venisem, m-a invitat să ne întîlnim acolo.

— E ceva în treaba asta ? Ce-i cu povestea aia cu moştenirea ? l-am întrebat.

— Ți-a lăsat ceva, îmi răspunse Huggins.

Către sfîrşitul deceniului cinci, cînd Huggins trecea drept o celebritate la Greenwich Village, eu eram doar un membru minor al grupului care discuta politică, literatură şi filozofie în apartamentul său. Din grup făceau parte oameni de talia lui Chiaramonte şi Rahv şi Abel şi Paul Goodman şi Von Humboldt Fleisher. Singurul lucru pe care eu şi cu Huggins îl aveam în comun era dragostea noastră pentru Humboldt. Alceva nu mai împărtăşeam. În multe privinţe, ne iritam unul pe celălalt. În urmă cu cîţiva ani, la convenţia Partidului Democrat de la Atlantic City, această veche mahala de divertisment, l-am urmărit împreună pe Hubert

Humphrey, care pretindea că se relaxează laolaltă cu delegația lui, în timp ce Johnson nu-l slăbea o clipă, și ceva din meschina dezolare de acolo, firele rupte ale veseliei sărbătorești, l-au stîrnit pe Huggins împotriva mea. Am ieșit pe trotuarul de scînduri și în timp ce contemplam oribilul Atlantic, cumîntit aici pînă la aspectul de melasă sărată, și spuma floriocelilor de porumb adunate de o măturătoare mecanică, Huggins s-a manifestat dezagreabil față de mine. Neînfricat și subliniindu-și argumentele cu mișcări ale bărbuței lui albe de țap, a început să înșire comentarii ostile asupra cărții mele despre Harry Hopkins, publicată în primăvara acelui an. Huggins participa la convenție din partea ziarului „Women's Wear Daily“. Gazetar mai bun decît aș fi reușit eu vreodată să fiu, își cucerise o faimă de boem dizident și revoluționar. De ce m-am arătat atît de binevoitor față de politica economică a lui Roosevelt și de ce l-am proslăvit pe Hopkins? În cărțile mele nu făceam decît să ling pe veci sistemul de guvernămînt american. Eram un apologet, un om de paie, un lacheu. La Atlantic City, ca și oriunde în altă parte, Huggins era îmbrăcat neceremonios, în pantaloni de doc și papuci de tenis, înalt, rozaliu, bărbos, bîlbiit și volubil.

Așa cum îl studiam, pe trotuarul de scînduri, reușeam de fapt să mă văd și pe mine. În ochii mei erau licăriri verzui și chihlimbarii în care ar fi putut descoperi eoni de somn și de nesomn. Dacă-și închipuia că-l antipatizam, se înșela. Îmi plăcea din ce în ce mai mult. Îmbătrînise și forța nefastă a hidrostaticelor umane începuse să-i prefacă fața într-o pungă creată și boțită, dar culoarea obrazilor era încă proaspătă și în el se mai menținea radicalul de la Harvard de tip John Reed, unul dintre acei intelectuali americani veșnic tineri sprinteni scăpărători, fideli lui Marx, lui Lenin, Isadorei, lui Randolph Bourne, lui Marx Eastman, Cocteau, André Gide, baletelor ruse, lui Eisenstein — splendidul panteon de avangardă al frumoaselor zile de odinioară. În ruptul capului n-ar fi putut renunța la minunatul

lui capital ideologic, nu mai mult decît la titlurile de rentă moștenite de la tatăl său.

În îmbulzeala din galeriile Kootz, stătea de vorbă cu cîteva persoane. Se pricepea să poarte o conversație în toiul unui cocteil gălăgios. Larma și băutura îl stimulau. Poate că nu avea capul prea limpede, dar îi apreciasem întotdeauna capul însuși. Era lunguiet și cu fruntea înaltă, împrejmuit de păr argintiu bine periat, iar capetele inegale ale șuvițelor lungi îi dădeau la spate un aspect ghimpos. Peste pîntecele lui de om înalt își trăsese o cămașă vărgată în dungi late rubinii și de un purpuriu drăcesc, asemenea panglicilor stilpului împodobit de arminden. Mi-am adus aminte că, în urmă cu mai bine de douăzeci de ani, luasem parte la o petrecere pe plajă, la Montauk, în Long Island, unde dădusem peste Huggins gol pușcă, cocotat pe un capăt al platformei de la debarcader, discutînd despre audiențele la comisia McCarthy, cu o doamnă la fel de goală, care ședea în fața lui călare pe scîndură. Huggins perora, ținînd un țigaret între dinți, pufăind și bîlbîindu-se. Față de un om pe care l-ai văzut în asemenea ipostază, nu puteai simți decît prietenie.

Aici la galerie părea că nu se simte la largul lui alături de mine. Intuia ciudățeniile opticii mele. Nici eu nu eram prea mîndru de ea. În plus, mă arătam mai cald și mai prietenos decît m-ar fi dorit. Dacă mintea lui nu era prea limpede, nici a mea nu era mai bună. Colcăia de asociații necontrolate, de gînduri de tranziție și nu judecam pe nimeni. De fapt, îmi reprimam aprecierile din perioada mea de pripeală. I-am spus că mă bucur să-l revăd și că arată foarte bine. Nu era o minciună. Avea un colorit viu și, în ciuda nasului îngroșat, a distorsionărilor vîrstei și a buzelor umflate de parc-ar fi fost înțepate de o albină, fața lui încă îmi plăcea. S-ar fi putut dispensa însă de bărbuța de polițist țărănoi.

— Ah, Citrine, ți-au dat drumul din Chicago ? Pleci undeva ?

— În străinătate.

— Ești c-o doamnă foarte frumoasă. Grozav de at-at-răgătoare.

În cazul lui Huggins, bîlbîiala îi sporea fluenta în loc să i-o împiedice. Bolovanii din albia unui pîrîu de munte te fac să observi cît de vertiginos se prăvălește apa.

— Va să zică vrei să-ți iei moș... moș... ?

— Da, dar mai înainte aș vrea să-mi spui de ce ești atît de necordial. Ne cunoaștem de mai bine de treizeci de ani...

— Mă rog, în afară de opiniile tale politice...

— Cele mai multe dintre opiniile politice sînt ca niște ziare vechi mîncate de viespi — clișee îngălbenite și bîzîială.

Huggins îmi replică :

— Unora le pasă încotro se îndreaptă omenirea. Și apoi, nu te poți aștepta de la mine să fiu cor-cor... cordial cînd mă iei în băscălie. Ai zis despre mine că sînt un Tommy Manville al stîngii și că îmbrățișez cau... cauzele așa cum se îns... însura el cu gagicile. Ac... acum cîțiva ani m-ai insultat pe Madison Avenue din cauza nasturilor de protest pe care-i purtam. Mi-ai zis că pe vremuri aveam id... id... idei și că acum n-am decît nasturi.

Supărat, ațîtat, înfruntîndu-mă cu propria mea nerușinare, aștepta să audă ce aveam de spus în apărarea mea.

— Trebuie să admit, cu regret, că mă citezi exact. În mahalaua mea, departe de scara literară centrală, clocesc în gînd tot felul de lucruri urîte pe care să le spun oamenilor. Humboldt m-a tîrît după el prin anii patruzeci, dar niciodată n-am făcut parte cu adevărat din grupul vostru. Cînd toți v-ați pus pe capul lui Burnham sau al lui Koestler, eu aveam cu totul alte preocupări. Tot așa a fost cu *Enciclopedia de știință unificată*, cu părerile lui Chiaramonte asupra lui Platon, ale lui Lionel Abel despre teatru, ale lui Paul Goodman despre Proudhon, sau aproape ale tuturor despre Kafka ori Kierkegaard. Era exact ca protestele bietului Hum-

boldt în legătură cu fetele. El voia să le facă un bine și ele nu se lăsau. Nici eu nu mă lăsam. În loc să fiu recunoscător pentru prilejul care mi se oferea de a pătrunde în viața culturală din Greenwich Village, aflată în culmile ei...

— Erai rezervat, spuse Huggins. Dar pentru ce anume te re... re... rezervai ? Aveai o atitudine de star, dar unde era scăp... scăp... scăpăr...

— Rezervat e cuvîntul potrivit, am răspuns. Dacă alții aveau un conținut îndoielnic, eu în schimb eram complet găunos, dar cu superioritate. Păcatul meu era că mă socoteam, în taină, mai inteligent decît voi toți care vă entuziasmați pentru 1789, 1848, 1870, 1917. Dar voi toți vă amuzați și vă simțeati mult mai bine decît mine, cu chefurile voastre și cu discuțiile care se întindeau toată noaptea. Tot ce aveam eu era doar plăcerea subiectivă, anxioasă, de a mă socoti atît de deștept.

— Și încă te mai socotești ? Mă întrebă Huggins.

— Nu. Am renunțat.

— Mă rog, trăiești la Chicago, unde lumea crede că pămîntul e plat și luna-i făcută din brînză verde. Te-ai întors la vatra ta intelectuală.

— Fie cum dorești. Oricum, ceva tot ne leagă. Amîndoi l-am adorat pe Humboldt. Poate că mai avem ceva în comun — amîndoi sîntem niște amorezi bătrîni. Noi doi nu ne luăm în serios unul pe celălalt. Dar femeile încă ne iau. Ei, ce-i cu moștenirea ?

— Orice-ar fi, se află într-un plic pe care scrie „Citrine“. și nu i-am putut citi conținutul pentru că a pus mîna pe el bătrînul Wald... Waldemar, unchiul lui Humboldt. Nu știu cum de-am ajuns eu exec... executor.

— Humboldt ți-a mîncat și ție zilele, nu-i așa, cînd ai intrat în gașca de la Bellevue, și ți-o fi spus și ție că i-am furat banii ? Poate că ai fost la Belasco cînd a organizat pichetul în fața teatrului.

— Nu, dar asta a avut oarecare far... far... farmec.

Rîzînd, Huggins supse capătul țigaretului. Cine oare a introdus la noi moda țigaretului prin anii treizeci — să fi fost actrița rusă Uspenskaia, sau Roosevelt, sau John

Held Junior ? Ca și Humboldt, ca și mine din punctul ăsta de vedere, Huggins era mare amator de filme vechi. Pichetul organizat de Humboldt ca și propriul său comportament la Casa albă i s-or fi părut ca niște momente din René Clair.

— Niciodată n-am crezut că i-ai furat banii, zise Huggins. Înțeleg că el te-a ușurat pe tine de vreo două miare. A falsificat un cec ?

— Nu. Cîndva schimbasesem între noi, din sentimentalism, niște cecuri în alb. Humboldt l-a folosit pe al lui. Și n-au fost vreo două miare, ci aproape șapte.

— Eu îi preluasem problemele financiare. Am determinat-o pe Kathleen să ren... ren... renunțe la drep-turile ei. Dar el zicea că m-am lăsat șperțuit. Spumega de furie. Așa încît n-am mai dat ochii cu el, bietul Humboldt. A acuzat o bătrînă tele... tele... fonistă de la un hotel că-i înșiră pe pat poze cu femei goale din „Playboy“. A pus mîna pe-un ciocan și-a încercat să-i dea băbuței în cap. L-au ridicat. Altă terapie prin șoc. Să-ți vină să plîngi cînd te gîndești cît de vi... vi... cît de proaspăt, frumos, minunat era, și ce capodopere... Ah ! Societatea asta a noastră ar trebui să răs... răs-pundă pentru multe !

— Da, era admirabil și generos. L-am iubit. Era bun ! (M-am gîndit ce straniu sunau asemenea cuvinte la un cocteil gălăgios.) A dorit din toată inima să ne dăruiască ceva încîntător și gingaș. Și a cerut mult de la el însuși. Spui că unchiul lui, jucătorul de curse, a luat cea mai mare parte din hîrtii ?

— Și din haine și din lucrurile de valoare.

— Pierderea nepotului o fi însemnat o grea lovitură pentru el, și probabil că e speriat.

— A venit într-un suflet din Co... Coney Island. Humboldt îl ținea într-un azil de bătrîni. Se vede că bătrînul și-o fi închipuit că hîr... hîrțiile unui om căruia i s-a făcut un panegiric atît de lung în „Times“ trebuie să fie valoroase.

— Humboldt i-a lăsat ceva bani ?

— A existat o poliță de asigurare ; dacă n-a păpat-o toată pe-un cal, atunci e în regulă.

— Mă înșel, sau Humboldt își recăpătase mințile către sfârșitul vieții ?

— Mi-a scris o scrisoare fru... fru... frumoasă. Mi-a copiat pe hîrtie fină cîteva dintre poeme. Ală despre tatăl lui ungur, care a plecat cu cavaleria lui Pershing să-l prindă pe Pancho.

— „Cai cu dinții lungi, castaniete-n ropot, ghimpi de cactus și puști răpăind...

— Nu citezi corect, mă preveni Huggins.

— Și tu ești cel care i-a înminat lui Kathleen legatul lăsat de Humboldt ?

— Eu sînt, și ea se găsește acum la New York.

— Zău ? Unde e ? Aș vrea s-o văd.

— E în drum spre Europa, ca și tine. Nu știu unde loc... locuiește.

— Trebuie s-o descopăr. Dar în primul rînd va trebui să mă duc la unchiul Waldemar în Coney Island.

— S-ar putea să nu-ți dea nimic, mă avertiză Huggins. E cîr... cîrcotaș. Eu i-am scris, i-am telefonat. Fără nici un rezultat.

— Probabil că un telefon nu-i de ajuns. Ține să i te prezinți în carne și oase. Și nu-i de condamnat, dacă nimeni nu mai vine pe la el. Mama lui Humboldt era ultima dintre surori, nu ? Vrea și el să-l viziteze cineva la Coney Island. Folosește hîrțiile lui Humboldt drept momeală. Poate că mie o să mi le dea.

— Sînt convins că tu ești ire... ire... că tu ai să fii irezistibil, zise Huggins.

Renata s-a enervat teribil cînd i-am spus că trebuie să vină cu mine la Coney Island.

— Cum, să mă duc la un azil de bătrîni ? Cu metroul ? Nu mă tîrî pe mine în așa ceva. Du-te singur.

— Trebuie să vii și tu. Am nevoie de tine, Renata.

— Îmi strici toată ziua. Am niște treburi profesionale. Asta-i pîinea mea. Azilele de bătrîni mă deprimă. Ultima oară cînd am intrat într-un azil, am făcut o criză de isterie. Măcar scutește-mă de metro.

— Nu există alt mijloc de transport. Și fă-i și bătrînului Waldemar o bucurie. N-a văzut în viața lui o femeie ca tine, și a fost și el un tip vesel la vremea lui.

— Păstrează-ți vorbele micișoare. N-am auzit nici una cînd fata de la telefoane m-a numit doamna Citrine. Te-ai închistat în carapace.

Mai tîrziu, pe faleză, era încă vexată și pășea tînșos în fața mea. Metroul fusese înfiorător, murdăria, inscripțiile mîzgălite pe conducte erau incredibile. În timp ce mergea, Renata își filfia poalele mantoului maxi, iar smocurile de blană care-i atîrnau în față fluturau. Pălăria flamandă cu calotă înaltă îi era împinsă pe ceafă. Henri, bătrînul prieten din Paris al Señorei, și care, evident, nu era tatăl Renatei, fusese impresionat de fruntea ei. „*Un beau front !*“ repetase întruna. „*Ah, ce beau front !*“ O frunte frumoasă. Dar ce se ascundea îndărătul ei ? Acum, n-o puteam vedea. Mergea la distanță de mine, ofensată, arțăgoasă. Voia să mă pedepsească. Dar, realmente, cu Renata nu eram niciodată în pierdere. Mă simțeam bine alături de ea chiar cînd era furioasă. Oamenii întorceau capul după Renata cînd trecea. Mergînd în urma ei, îi admiram mișcarea șoldurilor. Poate că n-ar fi trebuit să doresc să știu ce se petrecea îndărătul celui „*beau front*“ ; și poate c-aș fi fost șocat dacă i-aș fi cunoscut visurile, dar simpla ei mireasmă însemna o mare consolare, noaptea. Plăcerea de a dormi cu ea depășea cu mult plăcerea obișnuită de a împărți patul cu cineva. Chiar să zaci inconștient alături de Renata era un eveniment aparte. Cît despre insomnie, marea durere a lui Humboldt, Renata îți făcea dulci pînă și insomniile. În timpul nopții, fluide de energie se transmiteau din sîinii ei în mîinile mele. Îmi dădeam frîu liber imaginației, spunîndu-mi că aceste fluide pătrundeau în falangele degetelor mele, ca un soi de electricitate albă, al cărei talaz se înălța apoi în mine pînă la rădăcinile dinților.

Un cer albicios de decembrie plutea peste mohoreala Atlanticului. Natura părea să transmită mesajul că împrejurările sînt grele, că situația e dură, foarte dură,

și că oamenii trebuie să se consoleze unii pe alții. Din acest punct de vedere, Renata gîndea că nu-mi fac datoria, pentru că atunci cînd telefonista de la hotelul „Plaza“ a numit-o doamna Citrine, Renata a lăsat receptorul din mînă și a întors către mine o față iluminată, spunîndu-mi : „Mi-a zis doamna Citrine !“ Iar eu n-am răspuns nimic. Oamenii sînt într-adevăr mult mai naivi și mai simpli decît îi presupunem noi a fi, în mod obișnuit. Nu le trebuie mult ca să radieze de bucurie. Și eu sînt la fel. Și atunci de ce să-ți reții o amabilitate, cînd îi vezi că încep să radieze ? Ca s-o fac pe Renata cu adevărat fericită, ar fi trebuit să spun : „Desigur, fetiço. Ai fi o minunată doamnă Citrine. Și de ce nu ?“ La urma urmei, ce m-ar fi costat... ? Nimic decît libertatea mea. Și, în fond, ce mare lucru făceam cu această prețioasă libertate ? Îmi spuneam că am în fața mea toată lumea și tot timpul ca să o folosesc într-un fel, mai tîrziu. Și ce anume era mai important pentru mine, această baltă de libertate nefolosită sau fericirea de a zăcea noaptea alături de Renata, care dădea o savoare specială pînă și stării de inconștiență, de parcă erai lovit, într-un mod delicios, la moalele capului ? Cînd blestemata aia de telefonistă o numise „doamnă“, tăcerea mea părase s-o acuze că nu-i decît o tîrfă, și nicidecum o doamnă. Lucrul ăsta o frigea. Urmărirea țelului ei o făcea pe Renata deosebit de susceptibilă. Dar și eu urmăream niște țeluri : libertatea, iubirea. Doream să fiu iubit pentru mine însumi. Într-un mod noncapitalist. Aceasta era una din acele cerințe sau speranțe specific americane, din care eu, născut la Appleton și crescut pe străzile din Chicago, posedam o doză și așa prea mare. Ceea ce-mi stîrnea însă oarecare anxietate era bănuiala că trecuse vremea cînd aș fi putut să mai fiu iubit pentru mine însumi. Ah, cu ce viteză se înrăutățiseră condițiile !

I-am spus Renatei că, mă rog, căsătoria noastră ar trebui să aștepte pînă se clarifică procesul meu cu Denise.

— Haide, las-o baltă, femeia asta o să-nceteze să te mai dea în judecată numai cînd o să zaci îngropat la

Waldheim alături de tătucul și de mămică ta. Ea rezistă pînă la sfîrșitul secolului. Întrebarea-i dacă ai să rezisti tu, mi-a răspuns Renata.

— Desigur că bătrînețea solitară e îngrozitoare, am spus. Apoi m-am hazardat să întreb : Dar tu te vezi împingîndu-mi scaunul pe roate ?

— Tu nu înțelegi ce înseamnă o femeie adevărată, a replicat ea. Denise a încercat să te scoată din arenă. Datorită mie n-a reușit. Nu datorită vulpiței aleia gâlbejite de Doris, cu rochiile ei à la Mary Pickford. E numai meritul meu — eu ți-am ținut trează vigoarea erotică. Eu mă pricep la așa ceva. Însoară-te cu mine și-ai să vezi că la optzeci de ani încă ai să mă hărțuiești. Și la nouăzeci, cînd n-ai să mai poți, eu tot o să te iubesc.

Și așa, înaintam pe faleza din Coney Island. La fel cum pe vremuri, în copilărie, plimbam un băț peste vergelele gardurilor, făcîndu-le să zornăie, tot așa și Renata, cînd trecea pe lîngă vînzătorii de floricele, de caramelle, de crenvurști în corn, îi făcea pe fiecare să fînățe capul. O urmam, vîrstnic dar în formă, brăzdat de griji dar zîmbitor. De fapt, aveam moralul neobișnuit de ridicat. Nu mi-e foarte clar de ce mă aflam în asemenea glorioasă dispoziție. Nu putea fi simplul rezultat al bunăstării fizice, al faptului că mă culcam cu Renata, sau al unui chimism bun. Ori al temporarei amînări a dificultăților, ceea ce, după unii sumbri experți, constituie exact ce le trebuie oamenilor ca să fie fericiți, ba chiar, de fapt, unica sursă a fericirii. Nu, în timp ce pășeam viguros în urma Renatei, îmi spuneam că buna dispoziție se datora unei schimbări a atitudinii mele în fața morții. Începusem să întrevăd noi alternative. Acest lucru în sine era suficient ca să-mi dea avînt. Dar și mai atrăgătoare îmi apărea posibilitatea existenței a ceva în care să te poți avînta, un spațiu încă nefolosit, ignorat. Asta în timp ce partea cea mai vastă a întregului fusese practic inexistentă. Nu-i de mirare că oamenii înnebunesc. Căci să presupunem că noi — așa cum apărem în această lume materială — am fi cele mai elevate dintre toate ființele. Să presupunem că seriile de ființe

s-ar încheia cu noi și că dincolo de noi n-ar mai fi nimic. Cine ne-ar putea condamna dacă, pe baza unor asemenea presupuneri, ne-ar apuca accesele de nebunie ? Imaginați-vă un cosmos, și atunci, din punct de vedere metafizic, veți avea mai mult spațiu.

După un timp, Renata se întoarse spre mine și mă întrebă :

— Ești sigur că ramolitul bătrîn știe că vii ?

— Da. Ne așteaptă. I-am telefonat.

Am intrat pe una dintre străzile cu aspect de alee pe care muncitorii din confecții obișnuiau să-și petreacă vacanțele de vară, și am găsit adresa căutată. O clădire veche din cărămidă. Pe pasarela de lemn din față se înșirau scaune cu roți și dispozitive de mers pentru invalizii care suferiseră atacuri de paralizie.

Altădată aș fi fost profund uimit de cele ce s-au întâmplat în continuare. Dar acum că lumea se reconstituise pentru mine, iar vechea structură, adică moartea și toate celelalte, nu era mai consistentă decât un lam-pion japonez, întâmpinam problemele omenești cu vioiciune, cu naturalețe, ba chiar cu veselie — nu trebuie să omit veselia. Cea mai tristă dintre priveliști o poate conține. Oricum, eram într-adevăr așteptați. O persoană rezemată într-un baston ne pindea din spațiul dintre ușă și oblonul de furtună al azilului și, de îndată ce-am urcat scările, a țîșnit afară strigînd : „Charlie, Charlie !“

I-am spus acestui bătrîn :

— Nu sînteți Waldemar Wald, nu-i așa ?

— Nu, e și Waldemar aici. Dar eu nu sînt Waldemar, Charlie. Ia uită-te bine la mine. Ascultă-mi vocea !

Începu să cînte ceva cu un croncănit de corb tenor. Mă luă de mîină și cîntă „*La donna è mobile*“, în stilul lui Caruso în mizerie, bietul de el. L-am privit bine, m-am uitat la părul lui, odinioară buclat și roșu, la nasul turtit, cu nări fremătînde, la gușă, la mărul lui Adam, la silueta cocîrjată și scheletică. Și după aceea am spus :

— Da, ești Menasha ! Menasha Klinger ! Chicago, Illinois, 1927.

— Exact. (Pentru el era un moment sublim.) Eu sînt. M-ai recunoscut !

— Sfinte Sisoe ! Ce plăcere ! Jur că nu merit o asemenea surpriză.

Amîinînd expediția de căutare a unchiului lui Humboldt, se pare că mi-am ocolit norocul, m-am privat de niște lucruri minunate, aproape de niște miracole. Iată, din prima clipă o persoană pe care o iubisem întotdeauna.

— E ca într-un vis, am spus.

— Ba nu, mă contrazise Menasha. Pentru un om obișnuit, poate că așa ar fi. Dar cînd ești o adevărată celebritate, Charlie, nu-i chiar mare coincidență. Probabil că pretutindeni pe unde te duci există prieteni și cunoștințe, așa ca mine, care te știu de mult, dar care n-au curajul să se apropie de tine și să-ți amintească. Nici eu n-aș fi avut curaj dacă n-aș fi știut că ai venit special să-l vezi pe prietenul meu Waldemar. Menasha se întoarse spre Renata : Și aceasta e doamna Citrine, zise.

— Da, am răspuns, privind-o în față. Aceasta e doamna Citrine.

— Îl cunosc pe soțul dumneavoastră de cînd era atîta. Locuiam cu chirie la familia lui, de cînd am venit din Ypsilanti, Michigan, ca să lucrez ca strungar la „Western Electric“. De fapt, venisem ca să studiez canto. Charlie era un băiat admirabil. Puștiul cel mai inimos din tot cartierul de Nord-Vest. Cînd n-avea decît nouă sau zece ani, puteai să stai de vorbă cu el și a fost unicul meu prieten. Sîmbăta îl luam cu mine în oraș la lecțiile de muzică.

— Profesorul tău, am spus, era Vsevolod Kolodny, camera opt, etajul șaisprezece, în clădirea Belle Arte. Cîntase ca bas profund la Opera Imperială din Petersburg, era chel, un metru cincizeci, purta corset și pantofi cu tocuri înalte.

— Și el m-a recunoscut, povesti Menasha, superîncîntat.

— Erai tenor dramatic.

Atît a fost nevoie să spun ca să-l şi văd înălţîndu-se pe vîrfuri, împreunîndu-şi palmele bătătorite de strung şi cîntînd „*In questa tomba oscura*“, în timp ce lacrimi de emoţie îi umpleau ochii, iar vocea îi cîrîia, afonă de atîta pasiune, de atîta plîns şi furie şi speranţă. De copil am ştiut că nu va face niciodată carieră. Totuşi, eram convins că ar fi putut ajunge cîntăreţ dacă cineva din echipa de box YMCA din Ypsilanti nu i-ar fi turtit nasul, ruinîndu-i astfel şansele artistice. Cîntecele filtrate prin acest nas desfigurat n-ar fi putut niciodată suna aşa cum trebuie.

— Spune-mi, băiete, ce altceva îţi mai aminteşti ?

— Îmi amintesc de Tito Schipa, Tita Ruffo, Werrenrath, McCormack, Schumann-Heink, Amelita Galli-Curci, Verdi, şi Boito. Şi din momentul în care l-ai auzit pe Caruso cîntînd *Pagliacci*, viaţa nu a mai fost aceeaşi pentru tine, aşa-i ?

— Oh, da !

Iubirea făcea toate aceste lucruri de neuitat. În Chicago de acum cincizeci de ani, amîndoi eram pasagerii obişnuiţi ai autobuzului deschis, cu imperială, care străbătea cartierul comercial, pe Bulevardul Jackson, iar Menasha îmi explica ce înseamnă bel canto, sau îmi povestea, radios, despre *Aida*, văzîndu-se, cu ochii minţii, într-o robă de brocart, în chip de preot sau de războinic. După lecţia de canto, mă lua la Kranz, unde-mi oferea o îngheţată cu glazură de şocolată. Ne duceam să ascultăm jazz-band-ul lui Paul Ash, sau trupe de varieteu care cîntau „Yankee Doodle“ apăsînd pe claxoanele de automobil în formă de pară. Ne scăldam la plaja Clarendon, unde toată lumea făcea pipi în apă. Noaptea mă învăţa astronomie. Mi-l explica şi pe Darwin. S-a însurat cu iubita lui din anii de şcoală, din Ypsilanti. O chema Marsha. Era obeză. O rodea dorul de acasă şi zăcea în pat şi plîngea. O dată am văzut-o şezînd în cadă şi încercînd să se spele pe cap.

Lua apă în mâini, dar brațele îi erau prea grase ca să le poată ridica pînă la înălțimea capului. A murit, biata de ea. Cea mai mare parte din viața lui, Menasha lucrase ca electrician în Brooklyn. Din vocea lui de tenor dramatic nu mai rămăsese acum nimic decît chelălăitul unui bătrîn adînc mișcat. Și din părul lui roșu și aspru, rămăsese doar acest nor cîrnat portocaliu-albicios.

— Foarte drăguți oameni, familia Citrine. Mai puțin Julius. Asta era colțos. Julius e încă Julius ? Maică-ta a ajutat-o așa de mult pe Marsha ! Sărmana ta mamă... Dar hai să mergem să-l vedem pe Waldemar. Eu nu reprezint decît comitetul de recepție, iar el vă așteaptă. I-au dat o cameră dosnică, lingă bucătărie.

L-am găsit pe Waldemar așezat pe marginea patului, un bărbat cu umeri lați și părul bine periat, semănînd destul de mult cu Humboldt — aceeași față lată și aceeași ochi cenușii, depărtați. Poate că la zece mîle depărtare de Coney Island exista o balenă — aspirînd și filtrînd tone de apă și pompînd aburi din cap — care avea ochii aiudoma așezați.

— Deci dumneata ai fost prietenul nepotului meu, zise bătrînul jucător de curse.

— El e Charlie Citrine, interveni Menasha. Știi. Waldemar, m-a recunoscut ! M-a recunoscut imediat. Zău, Charlie, așa se și cuvenea, am cheltuit o avere pe tine oferîndu-ți siropuri și tratații. Puțină dreptate trebuie să existe pe undeva.

Desigur, prin Humboldt aflasem despre unchiul Waldemar. Fusesse unicul fiu, cu patru surori mai mari și o mamă exagerată ; un tip foarte rîzgîiat, puturos, stîlp de tripou, dat afară din școală, ciupind de la surori și șterpelindu-le bani din poșetă. Pînă la urmă s-a plasat într-o situație de protejat și față de Humboldt. I-a devenit mai curînd frate decît unchi. Rolul de adolescent era singurul pe care-l înțelegea.

Mă gîndeam că viața este mult mai generoasă decît mi-am dat eu vreodată seama. Ne copleșește cu mult

mai multe lucruri decît pot percepe simţurile şi judecata noastră. O singură viaţă, cu poveştile ei de dragoste, cu ambiţiile operetistice, cu dolarii şi cursele de cai şi proiectele de căsătorie şi azilele de bătrîni nu reprezintă, la urma urmei, decît un polonic muiat o singură dată în această supraabundenţă. Dar viaţa se năpusteşte şi din interior. Iată o încăpere ca aceasta a unchiului Waldemar, mirosind a cîrnaţii care fierbeau pentru prînz, cu Waldemar ghemuit pe marginea patului, gătit pentru a primi o vizită, cu faţa şi capul mişcător de asemănătoare cu ale lui Humboldt, dar cu înfăţişarea de păpădie pufoasă la care tot galbenul s-a prefăcut în cenuşiu ; iată cămaşa verde a bătrînului, închisă pînă în gît ; priviţi costumul lui bun atîrnînd în colţ pe un umeraş de sîrmă (urma să aibă parte de o înmormîntare ceremonioasă) ; iată sacoşele şi gentile de sub patul lui, şi pozele de cai şi de favoriţi la curse agăţate pe pereţi, şi fotografia lui Humboldt de pe o copertă de carte din zilele cînd Humboldt era imposibil de frumos. Dacă astea ar fi, literalmente, tot ce înseamnă viaţă, atunci poezioara Renatei despre Chicago : „Fără aeroportul cel mare, viaţa ar fi disperare“, reprezintă adevărul adevărat. Şi tot ce poate face aeroportul cel mare este să-ţi schimbe decorul şi să te poarte de la o tristeţe la alta, de la o plictiseală la alta. Dar de ce m-a toropit un soi de slăbiciune la începutul acestei întrevederi cu unchiul Waldemar, în prezenţa lui Menasha şi a Renatei ? Pentru că fiecare experienţă, legătură sau relaţie presupune mult mai mult decît poate percepe obişnuita noastră stare de conştiinţă, viaţa cotidiană a ego-ului nostru. Da. Vedeţi, sufletul aparţine unei vieţi mai ample, atotcuprinzătoare, din afara noastră. Aşa trebuie să fie. Deprins să consider această existenţă a mea drept existenţa prezentă, una dintr-o serie, nu am fost foarte surprins să-l întîlnesc pe Menasha Klinger. Evident, el şi cu mine eram membri permanenţi ai unei congregaţii umane mai vaste, mai extinse, şi dorinţa lui de a se vedea îmbrăcat în brocart şi de a-l interpreta pe Rhada-

mes în *Aida* se asemuia cu ardoarea mea de a-i depăși cu multe capete pe intelectualii din aceeași generație cu mine, care-și pierduseră sufletul imaginativ. O, pe cîtiva dintre acești intelectuali îi admiram fără limită, îndeosebi pe prinții științei, astrofizicienii, matematicienii puri și așa mai departe. Dar în legătură cu problema cea mai importantă nu se făcuse nimic. Problema cea mai importantă, așa cum a arătat și Walt Whitman, este problema morții. Spre Menasha mă trăgea muzica. Prin mijloacele muzicii, un om afirmă că ceea ce nu-și găsește răspuns din punct de vedere logic, își poate găsi răspuns sub o altă formă. Sunete fără un înțeles determinat devin din ce în ce mai pline de conținut, iar muzica tot mai profundă. Aceasta e menirea unui astfel de om. Dar și eu, în ciuda letargiei și a slăbiciunii, mă aflu aici dintr-o rațiune înaltă. Ce anume era aceasta aveam să consider mai târziu, cînd voi sta să privesc îndărăt, la viața mea din secolul douăzeci. Calendarele se vor dezintegra sub privirea spiritului. Dar va rămîne un colț de decembrie cu o călătorie într-un metro cu vagoane mînjite de bande de minori, și o femeie frumoasă în urma căreia pășeam pe faleză, — în timp ce în urechi îmi răsunau pocnetele sacadate din barăcile de tras la țintă, iar nările mi-erău gîdilate de mirosul floricelelor și al crenvuștilor în corn — gîndindu-mă la trupul ei, la protecționismul oferit de îmbrăcămintea ei, și la prietenia mea cu Von Humboldt Fleisher, care mă adusese la Coney Island. În purgatoriul meu meditativ voi vedea toate astea dintr-o perspectivă diferită și voi înțelege, poate, cum se acumulau toate aceste ciudățenii, voi înțelege de ce în clipa cînd am dat ochi cu Waldemar Wald, s-a deschis în mine un estuar emoțional.

Waldemar îmi spunea acum :

— Vai de mine, e o veșnicie de cînd nu mi-a mai făcut cineva o vizită. Am fost dat uitării. Humboldt nu m-ar fi îngropat niciodată într-o hazna ca asta. Era un aranjament temporar. Haleala-i îngrozitoare, iar îngrijitorii-s foarte aspri. Îți spun : „Tacă-ți gura, ești

zaharisit“. Toți de pe aici sînt din Insulele Caraibilor. Cine nu-i de acolo, e un gunoi. Humboldt a făcut odată o glumă : „Doi înseamnă tovărășie, trei sînt gunoi“.

— Dar el te-a vîrît aici, interveni Renata.

— Numai pînă cînd avea să-și pună la punct cîteva probleme. Toată săptămîna înainte de a muri căutase un apartament pentru noi doi. Am mai locuit noi odată trei luni împreună și a fost grozav. Dimineața, ca într-o adevărată familie, luam micul dejun, ouă cu șuncă, și apoi discutam despre baseball. Eu am făcut un microbist din el, știați asta ? În urmă cu cincizeci de ani i-am cumpărat prima mînușă de baseball. L-am învățat jocul. La fel și la fotbal. L-am învățat cum se trage un șut. Casa vagon a mamei mele avea un coridor foarte lung, în care jucam. Cînd taică-su a închis ochii, a rămas o casă numai de femei și mi-a revenit mie datoria să fac din el un băiat american. Femeile alea numai rău ne-au făcut. Dacă ar fi doar numele pe care ni le-au dat — Waldemar ! Băieții mă strigau Walla-Walla. Nici el n-a scăpat mai ieftin. Humboldt ! Toanta de soră-mea l-a botezat după o statuie din Central Park.

Toate astea mi-erău cunoscute din încîntătorul poem al lui Humboldt „Unchiul Arlechin“. Arlechinul Waldemar, în zilele de demult, în West End Avenue, după ce surorile sale care erau funcționare plecau la lucru, se trezea la ceasurile unsprezece, se îmbăia timp de o oră, se bărbierea cu o lamă nouă Gillette, și apoi își lua micul dejun. Maică-sa stătea pe lîngă el ca să-i ungă cu unt cornurile, să curețe pielea de pe peștele alb și să-i scoată oasele, și să-i toarne cafeaua în timp ce el își citea zărele. Pe urmă, băiatul îi ciupea cîțiva dolari, și ieșea în oraș. La masa de seară discuta despre Jimmy Walker și Al Smith. După părerea lui Humboldt, el era americanul familiei. Aceasta era funcția lui printre femeile din clan și pe lîngă nepotul său. Cînd se difūzau la radio conferințele naționale ale partidelor politice, Waldemar era în stare să strige catalogul statelor, alături de crainic : „Idaho, Illinois, Indiana, Iowa“ — și lacrimi patriotice îi umpleau ochii.

— Domnule Wald, am venit să vă văd în legătură cu hîrtille lăsate de Humboldt. V-am spus la telefon. Am o scrisoare de la Orlando Huggins.

— Da, îl cunosc pe Huggins, ăla ca o dușcă lungă de apă chioară. Dar eu vreau să te întreb ceva în legătură cu hîrtille. Sînt un material de valoare, sau nu ?

— Uneori, interveni Menasha, citești în „Times“ că o scrisoare a lui Robert Frost a fost cumpărată cu opt sute de dolari. Ca să nu mai vorbim de Edgar Allan Poe.

— Dar ce conțin aceste hîrtii, domnule Wald ? întrebă Renata.

— Mă rog, trebuie să vă spun că niciodată n-am înțeles o iotă din ce scria el. Eu nu-s un mare cititor. Ceea ce scria Humboldt mă depășea. Pe terenul de sport, Humboldt putea lovi ca un haidamac. Cu umerii lui, gîndiți-vă numai ce forță punea în fiecare mișcare. Dacă era după mine, ar fi sfîrșit în Liga Națională de Baseball. Dar a început să dea tîrcoale bibliotecii din Strada Patruzeci-și-doi, și să mănînce rahat împreună cu trîntorii ăia care zac acolo pe scări. Și m-am pomenit cu el că publică poeme intelectuale în reviste. În reviste din alea fără poze.

— Haide, haide, Waldemar, îl întrerupse Menasha — inima îi clocotea de emoție și vocea i se ridica întruna. Eu îl cunosc pe Charlie de mic copil. Vreau să-ți spun că poți avea încredere în Charlie. Cu multă vreme în urmă, de îndată ce l-am văzut, mi-am spus : „La copilul ăsta, ce-i în gușă și-n căpușă.“ Și acum a mai îmbătrînit și el. Deși în comparație cu noi e verde ca bradul. Așa că, Waldemar, de ce să nu-i vorbești deschis și să nu-i spui tot ce-ți stă pe inimă ?

— Hîrtille lui Humboldt n-au probabil prea mare valoare ca documente în sine, am spus eu. Am putea încerca să le vindem unui colecționar. Dar poate că printre ele se găsește ceva ce-ar putea fi publicat.

— Au o valoare pur sentimentală, interveni Renata. Ca mesaj de la un vechi prieten dus pe lumea cealaltă.

Waldemar se uită la ea cu încăpăținare :

— Dar dacă totuși *sînt* valoroase, de ce să mă las eu fraierit ? Sînt sau nu în drept să mă aleg cu ceva de pe urma lor ? Vreau să spun, de ce să zac eu pe viață în păduchelnița asta ? De îndată ce mi s-a arătat necrologul lui Humboldt publicat în „Times“ — Dumnezeu! Închipuiți-vă ce-am simțit ! De parc-ar fi fost propriul meu copil, ultimul din familie, carne din carnea mea și sînge din sîngele meu. Am plecat acolo cît de repede am putut și am urcat în camera lui. Jumătate din lucrurile lui Humboldt dispăruseră. Puseseră mîna pe ele copoii și administrația hotelului. Bani lichizi și ceasul și stiloul și mașina de scris, ia-le de unde nu-s.

— Ce rost are să clocești hîrtille astea și să visezi c-o să dai lovitura ? spuse Menasha. Mai bine dă-le cuiva care știe despre ce-i vorba.

— Nu te desolidariza de mine, îi răspunse Waldemar. Doar în treaba asta mergem mîna-n mîna. Uite ce am de gînd să fac — am să fiu sincer cu dumneata, domnule Citrine. De multă vreme aș fi putut să negociez hîrtille astea. Dacă vrei să știi părerea mea, au mare valoare.

— Le-ai citit deci.

— Asta-i bună ! Sigur că le-am citit. Ce dracu vrei să fac toată ziua aici ? Dar pentru mintea mea n-au nici cap nici coadă.

— N-am nici cea mai mică intenție de a te trage pe sfoară, i-am răspuns. Dacă au vreo valoare, am să ți-o spun cîstit.

— De ce să nu luăm un avocat și să redactăm un document legal ? zise Waldemar.

Era unchiul lui Humboldt, fără nici o îndoială. Am devenit foarte convingător. Niciodată nu fac uz de atîtea argumente raționale ca atunci cînd doresc cu ardoare un anumit lucru. Faptul că eu sînt cel care trebuie să-l aibă apare ca cea mai justă și mai firească concluzie.

— Putem face ca lucrurile să arate cît mai legal cu putință, am spus. Dar nu crezi c-ar trebui mai întîi să le citesc ? Cum pot să-mi dau o părere fără să examinez mai întîi hîrțile ?

— Atunci citește-le aici, îmi spuse Waldemar.

Menasha interveni din nou :

— Tu ai jucat întotdeauna elegant, Charlie. Asu-mă-ți riscul.

— În ce privește eleganța jocului, eu nu prea pot să mă laud, spuse Waldemar.

Aveam impresia că e gata să plîngă, în asemenea hal îi tremura vocea. Între el și moarte se interpunea atît de puțin ! Pe roșul chelit și zgrunțuros al covorului jerpelit, o debilă pată de soare leșinat de decembrie spunea : „Nu plînge, băiete !“ Inaudibile furtuni de lumină, dezlănțuite la nouăzeci și trei de milioane de mile depărtare, foloseau o scoarță jigărită, o zdreanță țesută de mîini omenești, pentru a transmite un mesaj prin fereastra soioasă a unui azil. Și inima mi s-a muiat de emoție. Aș fi vrut să-i comunic ceva de mare însemnătate. Va trebui să trecem prin amarnicele porți ale morții, aș fi vrut să-i spun, și să ne descotorosim de aceste minerale de împrumut care ne conțin, dar doresc să-ți spun, frate Waldemar, că pe mine mă frămîntă bănuiala că lucrurile nu se sfîrșesc aici. S-ar putea ca gîndul la viața pe care o ducem în prezent să ne chinuie mai tîrziu cu aceeași intensitate cu care ne chinuie acum gîndul la moarte.

Pînă la urmă l-am îmbrobodit cu bunul meu simț și cu cîntea mea, și iată-ne pe toți patru în genunchi, trăgînd afară tot felul de obiecte de sub patul lui : papuci de casă, o veche bilă de popice, un joc de baseball miniatural, cărți de joc, zaruri, cutii de carton, valize și, în sfîrșit, o relicvă pe care am putut-o identifica : mapa lui Humboldt. Vechea servietă a lui Humboldt, cu mînerule uzate, cea care, burdușită cu cărți și flacoane cu pilule, călătorea întotdeauna pe bancheta din spate a Buickului său.

— Așteaptă puțin. aici am dosarele mele, zise Waldemar, aferat. Dumneata o să le încurci. Lasă-mă pe mine.

Renata, în genunchi pe jos alături de noi toți, șterse servieta de praf cu șervețele de hîrtie. În orice moment voiai, îți spunea : „Ține un șervețel de hîrtie“, și-ți întindea unul. Waldemar scoase afară cîteva polițe de asigurare și un pachet de bonuri perforate, ale Asigurărilor Sociale. Urmară cîteva poze de cai, pe care ni le prezentă drept un set aproape complet al cîștigătorilor derby-ului din Kentucky. Pe urmă, asemenea unui poștaş miop, frunzări o serie întreagă de plicuri. Îmi venea să-i spun : „Mai repede !“

— Asta-i ! zise în cele din urmă.

Pe plic era scris numele meu, în caligrafia strînsă, mîzgălită, a lui Humboldt.

— Ce-i înăuntru ? Ia să văd, se repezi Renata.

Am luat din mîna bătrînului un plic din hîrtie groasă cafenie, voluminos și greu.

— Va trebui să-mi dai o chitanță, zise Waldemar.

— Desigur. Renata, vrei să fii bună să faci o chitanță ? Ceva în genul : „Primit de la domnul Waldemar Wald documente lăsate mie prin testament de Von Humboldt Fleisher“. O s-o semnez eu.

— Ce fel de documente ? Ce e de fapt în plic ?

— Ce conțin ? întrebă Waldemar. Unul e o lungă scrisoare personală adresată domnului Citrine. Pe urmă două plicuri sigilate pe care nu le-am deschis, penîru că sînt însoțite de niște instrucțiuni care spun că, dacă le deschizi, se întîmplă ceva cu drepturile de autor. Oricum, sînt niște duplicate, sau poate că duplicate ale unor duplicate. N-aș ști să spun. Toată treaba asta pentru mine n-are nici cap nici coadă. Poate că dumneata ai să înțelegi. Oricum, însă, dacă-mi dai voie mie, ultimul supraviețuitor al familiei, să-ți spun ce mă frămîntă, atunci află că toți morții mei sînt răs-pîndiți care-ncotro, unu-i îngropat aici, altul la dracu-n praznic, soră-mea în fundătura aia care se cheamă Valhalla pentru evreii germani, iar nepotu-meu la

cimitirul săracilor. Ce doresc din toată inima este să-mi reunesc familia.

Se amestecă și Menasha :

— Pe Waldemar îl ridică cu Humboldt e îngropat într-un loc prost. Foarte departe și în țara nimănui.

— Dacă această moștenire are vreo valoare, reluă Waldemar, primii bani trebuie cheltuiți pe deshumarea băiatului și mutarea lui. Nu-i musai să fie dus la Valhalla. Acolo s-a dus soră-mea pentru că voia să țină pasul cu familiile bune. Ea avea complexul evreilor germani. Dar vreau să-i reunesc pe toți. Să-mi adun morții, spuse bătrînul jucător de curse.

O solemnitate neașteptată. Am schimbat o privire cu Renata.

— Te poți bizui pe Charlie că o să te sprijine, îl asigură Menasha.

— Am să-ți scriu și am să te înștiințez asupra a ceea ce am găsit în aceste hîrtii, am spus. Și îți făgăduiesc că, de îndată ce ne întoarcem din Europa, voi avea grijă de toate. Poți începe să organizezi o alee de cimitir. Chiar dacă hîrțiile astea nu au valoare comercială, eu sînt gata să-mi asum cheltuielile înmormîntărilor.

— Ce ți-am spus eu, i se adresă Menasha lui Waldemar. Dintr-un băiat cum a fost băiatul ăsta, nu putea ieși decît un gentleman.

Am ieșit cu toții afară. Îi țineam pe ambii bătrîni de cîte un braț scheletic, acolo, la încheietura dublă a cotului, unde radiusul se întîlnește cu osul cubital, promițîndu-și unul altuia să rămîină în contact. Pășind agale în urma noastră, Renata, cu fața ei albă și pălăria mare, era incomparabil mai substanțială decît fiecare dintre noi. Pe neașteptate spuse :

— Dacă Charles spună c-o s-o facă, fiți siguri că o s-o facă. Noi o să plecăm, și el o să se gîndească la dumneavoastră.

Într-un colț al verandei reci zăceau scaunele cu roți, din metal lucitor, ușor, tubular, inoxidabil. pliate ca niște lilieci.

— Oare s-ar supăra cineva dacă m-aș așeza într-un scaun din astea ? am întrebat.

M-am așezat într-unul și i-am spus Renatei :

— Plimbă-mă !

Bătrînii nu prea știau cum să ia faptul că o vedeau pe femeia aceea somptuoasă, strălucitoare, rîzînd cu dinții ei minunați, și făcîndu-mi vînt în sus și-n jos pe podiumul povîrnit.

— Renata, nu te purta ca o nebună, i-am spus. Îi jignești. Împinge ușurel.

— Minerele astea blestemate sînt al naibii de reci, mi-a răspuns.

Își trase pe mîini mănușile lungi, cu mișcări de o fermecătoare eleganță, trebuie să recunosc.

În viteza zgomotoasă a metroului urlător și tînguitor, am început să citesc Lunga scrisoare, prefața la darul lui Humboldt, înmîinîndu-i Renatei, una cîte una, paginile ca foițele de ceapă. Pierzînd orice curiozitate după ce-și aruncase ochii pe cîteva file, îmi spuse :

— Zi-mi și mie cînd ajungi la subiect. Știi bine că nu mă prea omor după filozofie.

N-aș putea spune că o condamn. În fond, Humboldt nu era prietenul ei prețios, pierdut în noaptea fără de timp a morții. Nu exista nici un motiv ca să fie și ea impresionată, cum eram eu. Nu făcea nici un efort să adopte starea mea de spirit și nici n-aș fi dorit s-o văd că încearcă.

„Dracul meu Hahaler, scria Humboldt, mă aflu într-o situație neplăcută : devin tot mai lucid, pe măsură ce fizicește mă simt tot mai slăbit. Printr-un afurisit de ciudat aranjament, nebunii au întotdeauna un surplus de energie de cheltuit. Și dacă bătrînul William James avea dreptate și fericirea înseamnă a trăi la un maximum de intensitate a energiei, iar pe de altă parte dacă menirea noastră aici este de a urmări fericirea, atunci nebunia e pură beatitudine și, de asemenea, se bucură de suprema aprobare civică.“

Acesta era genul de raționamente la care se împotriva Renata. Sînt de acord că nu e o practică mintală prea reconfortantă.

„Trăiesc într-un loc mizer, continua el. Și mănînc mîncăruri proaste. Am consumat vreo șaizeci sau șaptezeci de mese la rînd alcătuite numai din preparate reci. Cu o asemenea dietă, nu te poți înălța la arta sublimă. Pe de altă parte, însă, pastrama și salata de cartofi cu piper par să se împace bine cu judecata calmă. Nu iau cîna în oraș. Mănînc în cameră. Și între cină și ora de culcare e un colosal interval de timp, în care șed pe după jaluzelele trase (cine ar rezista să se uite afară optsprezece ore pe zi ?) și îndrept greșeli vechi. Mă gîndesc uneori că aș putea face o cerere către moarte să mă mai păsuiască un pic, pentru că sînt adînc antrenat în acțiuni lăudabile. Oare și pe patul de moarte voi încerca să-mi mențin poziția de control, ca și pe patul de dragoste ? — «Fă asta, fă aia, nu te mișca, zvîrcolește-te, sărută-mă, scarpină-mă cu unghiile pe spate... ?» Oricum, de astă-dată, moartea va fi partenerul înflăcărat.”

— Bietul de el, exclamă Renata, acum reușesc să-l înțeleg. Cunoscut acest tip de bărbat.

„Și așa, Charlie, pe măsură ce zilele de luciditate și de slăbiciune vin și pleacă, mă gîndesc adeseori la tine, și mă gîndesc cu acea înțelegere pe care o capeți la cap-de-linie. Că am fost nedrept cu tine e foarte adevărat. Chiar în timp ce te făceam albie de porci, cu atîta deliberare și cu atîta înverșunare, știam că tu, la Chicago, te zbăteau pentru mine, și te consultai cu diverși tipi în spatele meu, ca să-mi obții o slujbă. Am spus despre tine că ești un trădător, o iudă, coadă de topor, lingău, carierist, fățarnic. Întîi am nutrit împotriva ta o furie neagră, și mai apoi o mînie turbată, roșie și arzătoare. Ambele însă au fost copioase. Realitatea este că mă rodeau remușcările în legătură cu cecul frăției de sînge. Știam că atunci cînd ți-am făcut-o, pîngeai moartea lui Demmie Vonghel. Mă sufoca perfidia și m-am descăreat pe tine. Dobîndiseși Succesul.

Și, ca și cum asta n-ar fi fost de ajuns, voiai să mai fii și o înaltă figură morală. Așa ? Atunci dracu să te ia, asta o să te coste câteva mii de dolari. A fost o cursă. Voiam să-ți ofer prilejul de a mă ierta. Iertîndu-mă, deveneai vulnerabil. Această bunătate prostească a ta ți-ar fi știrbit simțul realității și, cu simțul realității știrbit, ai fi suferit și tu ceea ce sufeream eu. Firește, toată această nebunesc de încîlcită urzeală era inutilă. Oricum aveai să suferi, pentru că fuseseshi năpăstuit cu glorie și cu bani. Zborul tău amețitor prin cerurile înflorite ale succesului, și așa mai departe ! Simțul adevărului innăscut în tine, dacă nu altceva, și tot avea să te facă să-ți vină greață. Dar „raționamentul” meu, dezvoltat în nenumărate formule, asemenea lanțului de formule de chimie de pe tabla unei clase de liceu, mă transpunea în adevărate stări de extaz. Eram nebun. Clămpăneam din mințile fărîmițate ale capului meu de smintit. Mai tîrziu, am căzut într-o deprimare și o muțenie care au ținut un timp lung, lung. Zăceam în cușcă. Zile de gorilă încruntată.

Mă întreb de ce oare figurai tu atît de proeminent în obsesiile și fixațiile mele ? Poate că ești unul dintre oamenii aceia care stîrnesc sentimente familiale, ești tipul fiu-și-frate. Ia însă aminte, tu ții să stîrnești sentimente, dar nu neapărat să le și returnezi. Fluxul curentului trebuie să curgă în direcția ta. Tu m-ai incitat la legămîntul nostru de frăție de sînge. Desigur că eram un entuziast, dar am acționat pe baza unei sugestii care emana de la tine. Totuși, vorba cîntecului : „Cu toate defectele tale, eu tot te mai iubesc”. Ești o co-omoară, asta ești.

Dă-mi voie să-ți spun un cuvînt și despre bani. Cînd am folosit ceul acela de frate de sînge, nu m-am așteptat să-ți lichidez fondurile. L-am completat din răzbunare pentru că nu ai venit să mă vizitezi la Bellevue. Am suferit ; și tu nu mi-ai fost aproape, cum ar fi trebuit să-mi fie un prieten afectuos. Am hotărît să te pedepsesc să te lovesc să te amendez. Ai acceptat penalizarea, în consecință ai acceptat și păcatul. Ai

împrumutat spiritul meu ca să-l croiești pe Trenck. Fantoma mea a ajuns star pe Broadway. Această amăgire care la lumina zilei își arată fața crăpată, vătămată și murdară. Nu văd cum altfel aş putea s-o numesc. Iubita ta a murit în junglă. Ea nu te-a lăsat să vii la Bellevue — am aflat acest lucru. Oh ! Puterea banului îmbinată cu mrejele artei — dolarii ca pereche a sufletului tău : un mariaj pe care nimeni nu a avut curiozitatea să-l studieze.

Și știi ce-am făcut cu cei șase mii de dolari ? Cu o parte din ei am cumpărat un Oldsmobile. Ce aveam de gând să fac pe strada Greenwich cu o mașină atât de mare și de puternică n-aș putea să-ți spun. Mă costa o avere garajul, mai mult decât chiria pentru cotineța mea de la etajul cinci fără lift. Și ce s-a întâmplat cu automobilul ăsta ? Am fost internat în spital și, când am ieșit de acolo după un tratament prin șocuri, nu mi-am mai putut aduce aminte unde l-am lăsat. N-am reușit să gădesc nici chitanța, nici numărul de înregistrare. A trebuit să mi-l scot din cap. Dar o bucată de timp am condus o mașină infernală. Devenisem capabil să-mi observ singur unele dintre propriile mele simptome. Pleoapele, de pildă, căpătau o culoare violet-închis din cauza insomniei dementiale. Noaptea târziu treceam cu cițiva golani în mașină prin fața teatrului Belasco și le spuneam :: „Iată spectacolul-bombă care a plătit pentru automobilul ăsta atât de puternic.“ Declar că-ți purtam pică pentru că ai crezut că am să ajung marele poet american al secolului. Ai venit din Madison, Wisconsin, ca să-mi spui acest lucru. Și n-am ajuns. Și ciți oameni așteptau asemenea poet ! Cîte suflete au sperat în tăria și în dulceața unor cuvinte mesianice care să purifice conștiința de tina ei stătută, ciți au așteptat să afle de la un poet ce s-a întâmplat cu cele trei sferturi de viață de care, evident, am fost frustrați. Dar în acești ultimi ani n-am fost în stare nici măcar să citesc poezie, darmite s-o scriu ! Acum cîteva luni, deschizînd *Phaedrus*, n-am fost în stare să citesc. Sînt dărîmat. Învelișul mi-a fost smuls. Conținutul

pisat. E împrăștiat tot. N-am avut tăria să suport frumoasele cuvinte ale lui Platon și am început să plîng. Eul meu original, proaspăt, nu mai există. Uneori îmi spun : „Poate că m-aș putea vindeca.“ Dacă aș proceda cu deșteptăciune. A proceda cu deșteptăciune înseamnă a căuta plăceri mai simple. Blake a avut dreptate cînd a afirmat că plăcerea este hrana intelectului. Și dacă intelectul nu poate digera carne (adică *Phaedrus*), îl cocolești cu pesmeți și lapte cald.“

Cînd am citit cuvintele despre eul proaspăt, original, am început și eu să plîng, iar marea, benigna Renata a clătinat din cap cînd m-a văzut, de parc-ar fi vrut să spună : „Poftim, bărbații !“ Sau de parc-ar fi vrut să spună : „Ce ți-e și cu acești sărmani monștri misterioși ! Îți croiești cu greu drum în labirint, și dai peste minotaur vărsînd lacrimi în fața unei scrisori.“ Dar îl revedeam pe Humboldt în zilele tinereții lui, înveșmîntat în curcubee, rostind cuvinte inspirate, afectuos, inteligent. În acele zile, răul din el nu era decît un infimitezimal punct negru, o amoebă. Faptul că a menționat pesmeții mi-a readus în minte covrigul uscat pe care-l ronțăia în acea zi de arșiță, pe trotuar. În ziua aceea am dat dovadă de josnicie. M-am purtat foarte urît. Ar fi trebuit să mă apropiu de el. Ar fi trebuit să-i strîng mîna. Ar fi trebuit să-l sărut. Dar să fie adevărat că asemenea acțiuni au rezultate ? Și-apoi arăta îngrozitor. Capul lui era numai pinze de păianjen cenușii, ca un tufiș năpădit de gînganii. Ochii îi erau roșii și trupul mare îi înota în costumul cenușiu. Arăta ca un bătrîn bizon ce trăgea să moară, și eu am dat bir cu fugiții. Poate că asta s-a întîmplat chiar în ziua în care mi-a scris această frumoasă scrisoare.

— Hai, hai, băiețaș, mi-a spus Renata cu blindețe. Șterge-ți ochii.

Mi-a întins o batistă înmiresmată, care degaja un parfum bizar, de parcă ar fi ținut-o în sîn și nu în

poșetă. Mi-am îngropat fața în ea și, în chip curios, a avut efect, m-a îmbărbătat în oarecare măsură. Fata asta avea o înțelegere adincă a unor anumite lucruri fundamentale.

„Azi dimineață, continua Humboldt, strălucea un soare luminos. Pentru unii dintre cei vii, a fost o zi frumoasă. Deși de câteva nopți somnul nu s-a mai atins de mine, mi-am adus aminte cum e când faci o baie și te bărbicrești și iei micul dejun și ieși în lume. O lumină slabă, de culoarea lămâii, clătea străzile. (Speranță pentru această sălbatic combinată operație umană care se numește America ?) M-am gândit să mă duc la Brentano și să răsfoiesc un exemplar din *Scrisorile* lui Keats. În timpul nopții îmi venise în minte ceva ce-a spus Keats despre Robert Burns. Cum o imaginație luxuriantă își sufocă gingășia în vulgaritate și în lucruri accesibile. Căci primii americani au fost înconjurați, la început, de păduri dese ; pe urmă au fost înconjurați de lucruri accesibile ; și acestea erau tot atât de dese ca și pădurile. A devenit o problemă de încredere — încrederea în egala suveranitate a imaginației. Stînd în picioare la Brentano, am început să copiez pasajul respectiv, dar s-a apropiat de mine un funcționar și mi-a luat exemplarul din *Scrisorile* lui Keats. Și-o fi închipuit că sînt un prăpădit de prin azilurile din Bowery. Așa încît am plecat de acolo și, cu asta, ziua frumoasă a luat sfîrșit pentru mine. M-am simțit ca Emil Jannings într-unul din filmele lui. Un fost miliardar, ruinat de băutură și de femei, se întoarce acasă, ca un bătrîn vagabond, și încearcă să privească pe ferestra propriei sale locuințe, în care tocmai avea loc nunta fiicei lui. Dar un polițist îi spune să-și ia valea, și bătrînul se îndepărtează, iar un violoncel cîntă *Élégie* de Massenet.

Și-acum, Charlie, mă întorc la pesmeți și lapte cald. Marile inițiative desigur că mă depășesc, dar spiritul meu e încă ciudat de intact. Spiritul acesta, călit să

țină piept nenorocirilor, reale sau imaginare, ale vieții, e pentru mine, în aceste zile, un fel de tovarăș. Îmi stă alături și sintem în termeni foarte buni. Pe scurt, simțul umorului nu m-a părăsit, și acum, când pasiunile mai mari și mai ambițioase s-au mistuit, simțul umorului mi s-a înfățișat dinainte, făcându-mi o demodată plecăciune, desprinsă din paginile lui Molière. Și s-a înfiripat o legătură.

Îți aduci aminte cum ne-am amuzat noi la Princeton încropind un scenariu de film despre Amundsen și Nobile și Caldofredo Canibalul ? Mi-am spus mereu că din asta o să iasă o operă clasică. Am dat scenariul unui tip, Otto Klinsky, de la RCA. Țăsta mi-a promis să-l dea verișoarei frizerului lui Sir Laurence Olivier, care e soră cu o femeie de serviciu de la „Time and Life“, care-i mama coafezei doamnei Klinsky. Însă, pe undeva printre aceste canale, scenariul nostru s-a pierdut. Mai am însă o copie. Ai s-o găsești între aceste hirtii.“

Într-adevăr am găsit-o. Eram curios să recitesc scenariul.

„Dar nu acesta e darul meu către tine. În fond, am colaborat amîndoi la el și ar fi meschin din partea mea să-l numesc „dar“. Nu, am ticluit o altă poveste, și cred că valorează milioane. Această mică operă a fost importantă pentru mine. Printre altele, mi-a oferit ceasuri de amuzament sănătos pe parcursul anumitor nopți, eliberîndu-mă de gîndurile legate de blestemata ursită. Închegarea diferitelor părți mi-a dăruit bucuria unei intrigi bune. Terapia prin plăcere. Ți-o spun ca scriitor — noi am avut cîteva diforme trupuri americane peste care a trebuit să potrivim veșmintele artei. Și bucuria artei nu a avut destul material ca să înveșmînteze acele brațe și picioare grosolane. Dar prefața asta se lungeste prea mult. Pe pagina următoare începe „Proiectul“ meu. Am încercat să-l vînd. L-am oferit cîtorva, dar n-au fost deloc interesați. Nu am forța să persist. Oamenii nu doresc să mă vadă. Îți amintești de ziua cînd m-am dus la Long-

staff ? Acum nu-mi mai merge. Fetele de la recepție mă alungă. Bănuiesc că arăt ca mortul înfășurat în giulgiu care scheuna și gîngăvea pe străzile Romei. Pe cînd tu, Charlie, ești încă în floarea vieții și ai nenumărate relații. Oamenii vor acorda toată atenția Hahalerului, autorului lui Trenck, cronicarului vieții lui Woodrow Wilson și a lui Harry Hopkins. Toate astea n-or să-ți parvină decît după ce dau ortu' popii. Dar atunci vor constitui o moștenire fabuloasă și vreau să ai parte de ea. Pentru că ești un păcătos și un om admirabil în același timp.

Bunul moș Henry James, oel despre care doamna Henry Adams spunea că plapoma îi era mult mai mare decît s-ar fi putut întinde, afirmă că forța creatoare asimilează mai bine sugestiile decît cunoașterea extensivă. Eu n-am fost niciodată handicapat de cunoaștere. Faptele din acest „Proiect” provin din rubricile de scandal ale gazetelor, pe care le-am citit întruna cu fidelitate. *Verbum sapientiae*¹ — cred că ăsta-i dativul. S-ar părea că scenariul se bazează pe un fapt adevărat.

Proiect de scenariu

I

Un tip pe care-l cheamă Corcoran, autor de succes, n-a mai putut da nimic în ultimii ani. A încercat subiecte cu înotători submarini, cu parașutiști, dar fără nici un rezultat. Corcoran e însurat cu o femeie foarte autoritară. O asemenea femeie ar fi fost o soție strașnică pentru Beethoven, numai că Beethoven n-a vrut să audă de așa ceva. Pentru rolul lui Corcoran mă gîndesc la cineva ca Mastroianni.

¹ *Verbum sat sapienti* — Înțeleptului îi ajunge un cuvînt (lat.).

II

Corcoran întâlnește o tânără frumoasă cu care are o aventură. Biata Marilyn Monroe, dac-ar fi trăit, ar fi fost ideală pentru rolul ăsta. Pentru prima dată de mulți ani încoace, Corcoran simte gustul fericirii. Și, într-un acces de inițiativă, ingenuitate și cutezanță, face o escapadă cu ea într-un loc îndepărtat. În timp ce dezagreabila soție stă la căpătîiul tatălui ei bolnav. Profitînd de acest prilej, Corcoran și fata pleacă. Nu știu unde. În Polinesia, în Noua Guinee, în Abisinia, într-un loc îndepărtat și minunat, unde se cîntă la timpanon. Locul e încă pur în frumusețea lui și urmează cîteva săptămîni de vrajă. Căpeteniile de trib îi primesc în vizită pe Corcoran și pe iubita lui. Au loc vînători și dansuri și se organizează festinuri. Fata e un înger. Se scaldă împreună în cleștee, plutesc printre gardenii și nalbe. Noaptea, peticele de paradis se apropie și mai mult. Simțurile își dau frîu liber. Viața se reînnoiește. Drojdia și impuritățile se evaporă.

III

Reîntorcîndu-se, Corcoran scrie o carte minunată — o carte de asemenea forță și frumusețe, încît nu ar trebui ascunsă publicului. Dar...

IV

Nu o poate publica. Ar răni-o pe soția sa și și-ar distruge căsnicia. Și el are o mamă, și prea puțini oameni au destulă tărie ca să se dezbrace de noile superstiții legate de mame și fii. Ar însemna să fie lipsit de identitate, n-ar fi nici măcar un american, dacă n-ar trece prin acest conflict

ciinesc. Dacă n-ar fi fost scriitor, Corcoran n-ar fi mînjit inima angelicei lui iubite scriind o carte despre aventura lor. Dar, din nefericire, e și el unul din indivizii ăia care scriu. E în primul rînd scriitor. Dacă romanul n-ar vedea lumina tiparului, ar muri. Și, pe de altă parte, e caraghios de speriat de nevastă-sa. Nevasta asta trebuie să fie puțin matroană, voioasă, onestă, cam dură dar nu total respingătoare. Ba chiar atrăgătoare în felul ei. O fată bună, tipul de americană dominatoare. Cred că ar trebui să fie vegetariană convinsă, din acelea care beau lapte și mănîncă jeleu cu miere de albine. Ai putea tu să scoți ceva din asta.

V

Corcoran dă cartea agentului său literar, un greco-american pe nume Zane Bigoulis. Țsta e un rol foarte important. Ar trebui să fie jucat de Zero Mostel. E un comedian de geniu. Dar dacă nu-i ținut în frîu, lasă totul baltă. În orice caz, pe el îl am în minte pentru acest rol. Zane citește cartea și exclamă : „Magnific !“ „Dar n-o pot publica, mi-ar distruge căsnicia“, spune Corcoran. Înțelegi, Charlie, „Căsnicia !“ Căsnicia fiind unul dintre idolii-tribului (Francis Bacon), originea acestei comedii stă în mărunta seriozitate care a urmat înaltei seriozități a victorienilor. Corcoran are destulă imaginație încît să scrie o carte minunată, dar e încătușat de atitudinile mic-burgheze. „La fel cum păcătosul o ia la fugă cînd nimeni nu-l urmărește“, tot astfel și burghezii se zbuciumă cînd n-au cu cine se lupta. Au strigat după libertate. Le-a venit puhoi. Și nimic n-a mai rămas din ea decît o mîină de bușteni de psihoterapie, care plutesc răzleți. „Ce să mă fac ?“ strigă Corcoran. Amîndoi stau și chibzuiesc. Apoi Bigoulis zice : „Tot ce poți face, este să repeți cu Hepzibah

călătoria pe care ai făcut-o cu Laverne. Exact același itinerar, urmărind cu fidelitate cartea, în același anotimp. După ce vei fi reprodus călătoria, ai să poți publica romanul.“

VI

„Nu admit să schimb o vorbă din el, zice Corcoran. Nici o impuritate, nici o trădare a Experienței Trăite“. „Las; pe mine, răspunde Bigoulis. O să te precedez peste tot cu tranzistoare, ciorapi cu chilot, calculatoare electronice de buzunar, și o să mituiască căpeteniile. O să-i pun să organizeze aceleași vinători și festinuri și duplicate ale dansurilor. Cînd editorul tău o să citească romanul, o să fie bucuros să preia cheltuielile.“ „E cumplită ideea de a relua totul cu Hepzibah, răspunde Corcoran. Și înseamnă s-o mint pe Laverne. Și ea are aceleași simțăminte ca și mine față de miraculoasa noastră lună petrecută pe insulă. Aventura aceasta are ceva sacru!“ Dar, Charlie, așa cum ne arată romanul *Litera stacojie*, în țara asta iubirea și minciuna au mers totdeauna mîna în mîna. Adevărul este realmente fatal. Dimmesdale a spus adevărul și a murit. Dar Bigoulis pledează : „Vrei să-ți apară cartea ? Nu vrei ca Hepzibah să țe părăsească, și mai vrei să continui și legătura cu Laverne ? Dintr-un punct de vedere pur masculin, lucrurile astea sînt perfect logice. Așadar... plecăm în insulă. Îți aranjez eu treburile. Dacă îngropi cartea asta, pierd un comision de o sută de mii de dolari, poate chiar mai mult dacă punem la socoteală și drepturile de ecranizare.“

Văd, Charlie, că am transformat acum locul escapadei în insulă. M-am gîndit la *Furtuna*. Prospero este un Hamlet care reușește să se răzbune prin artă.

VII

Și astfel Corcoran reconstituie cu Hepzibah călătoria făcută cu Laverne. Ah, câtă deosebire ! Acum totul nu-i decît parodie, profanare, rîs diabolic. Pe care, însă, trebuie să le îndure. La înaltele tipuri de martiriu, secolul douăzeci a adăugat martiriul grotescului. Acesta, vezi tu, îi aparține artistului. În dorința lui de a juca un rol de frunte în destinul umanității, artistul devine un terchea-berchea și un obiect de batjocură. I se aplică o dublă pedeapsă, și în calitate de așa-zis reprezentant al semnificației și al frumosului. Cînd artistul-agonic va fi învățat să se lase scufundat și să naufragieze, să întîmpine înfrîngerea, să nu revendice nimic, să-și subordoneze voința și să accepte repartizarea sa în iadul adevărurilor moderne, poate că atunci își va redobîndi puterile orfice, și la viersul lui pietrele vor dănțui din nou. Atunci, cerul și pămîntul se vor reîntîlni. După un lung divorț. Cu câtă bucurie de ambele părți, Charlie ! Cu câtă bucurie !

Dar toate acestea nu-și au locul în filmul nostru. În film, Corcoran și nevastă-sa se scaldă într-un eleșteu acoperit de flori. Ea e încîntată. El se luptă cu deprimarea care-l copleșește și se roagă să i se dea tăria de a-și juca rolul pînă la capăt. Între timp, Bigoulis îi precede, regizînd fiecare episod, mituind căpeteniile, plătind muzicanți și dansatori. Totodată vede în această insulă prilejul unor investiții unice pe contul lui. Plănuiește să construiască aici cel mai mare loc de divertisment din lume. Noaptea, în cortul lui, stă cu o hartă în față, proiectînd înălțarea unei catedrale a plăcerilor. Băștinașii vor deveni chelneri, bucătari, hamali, și băieți care să aducă mingile pe terenurile lui de golf.

După terminarea îngrozitoareii călătorii, Corcoran revine la New York și își publică romanul. Care e un mare succes. Nevastă-sa îl părăsește și cere divorțul. Și-a dat seama că nu ea e eroina acelor scene de iubire. Laverne e scandalizată când descoperă că el a repetat călătoria, sacră pentru ea, cu Hepzibah. Declară că niciodată n-ar putea iubi un bărbat capabil de asemenea trădare. Capabil să facă dragoste cu altă femeie acolo, printre florile acelea, sub clar de lună ! Știuse că e căsătorit. Așa ceva se putea tolera. Dar nu și lucrul ăstălalt, nu și încălcarea încrederii. Nu vrea să-l mai vadă în ochi.

Și, deci, Corcoran rămîne singur cu succesul său ; și succesul e uriaș. Știi tu ce înseamnă asta...

Charlie, acesta e darul pe care ți-l fac. Valorează de o sută de ori mai mult decît cecul tău pe care l-am încasat. Un film ca ăsta ar aduce milioane, și un an de zile s-ar face cozi la cinematografele de pe Third Avenue. Insistă să ți se acorde un procent la încasări.

Ai să scrii un scenariu bun pe baza schiței mele, dacă ai să mă păstrezi prezent în minte, așa cum te-am păstrat și eu cînd am ticluit cele de mai sus. Tu ai luat personalitatea mea și ai exploatat-o scriind Trenck. Eu am împrumutat elemente de la tine ca să-l creez pe acest Corcoran. Nu te lăsa tentat de caricaturizări. Dă-mi voie să-ți atrag atenția asupra celor spuse de Blake în legătură cu această chestiune : «Hazul îmi place, spune el, dar prea mult haz e lucrul cel mai detestabil. Voioșia e mai bună decît hazul, iar fericirea e mai bună decît voioșia. Gîndesc că un om poate fi fericit pe această lume. Și știu că această lume e o Lume a Imaginației și a Viziunii... Copacul care pe tine te mișcă pînă la lacrimi de bucurie, nu e în ochii altora decît un lucru verde care-ți stă în drum. Unii

văd natura doar ca Ridicol plus Diformitate, dar nu prin această prismă o să-mi ajustez eu proporțiile.»“

Humboldt mai adăuga doar câteva fraze :

„Ți-am explicat de ce am scris un astfel de «Proiect». Realmente, nu mă simțeam destul de tare ca să-mi port marea povară. N-am prea scos-o eu la capăt pe lumea asta, Charlie. Voi evita declarațiile grave, ca să nu mă fac vinovat de o finală lipsă de gust. Să spunem că mă și aflu cu un picior dincolo de pîrleaz și, privind îndărăt, te văd pe tine, în depărtare, trudind încă pe ogoarele ridicolului.

Ajută-l cît poți pe unchiul Waldemar. Fii convins că, dacă există o viață de apoi, o să pun un cuvînt bun pentru tine. Înainte de a te apuca să lucrezi la acest scenariu, ascultă la patefon câteva părți din *Flautul Fermecat*, sau citește *Furtuna*, sau pe E.T.A. Hoffmann. Ești puturos, îngrozitor, și mai dur decît îți închipui tu, dar încă nu ești o valoare pierdută. Din punct de vedere uman ești parțial O.K. Se presupune că trebuie să facem ceva pentru speța noastră. Nu-ți ieși din fire din pricina banilor. Înfrînează-ți lăcomia. Îți doresc mai mult noroc cu femeile. Și, lucrul cel mai de pe urmă — adu-ți aminte : noi nu sîntem ființe naturale, ci supranaturale.

Cu dragoste,
Humboldt.“

— Ei, acum știu și eu de ce am pierdut spectacolul din seara asta de la Scala din Milano, spuse Renata. Aveam bilete pentru astă-seară. Toată strălucirea de acolo — *Bărbierul din Sevilla* într-o grandioasă interpretare — prilejul de a te afla în mijlocul celui mai muzical public din Europa ! Și am sacrificat toate astea ! Pentru ce ? Ca să ne ducem în Coney Island. Și să ne întoarcem cu ce ? Cu o schiță de scenariu idiot. S-ar cuveni să rîd.

De fapt, rîdea. Renata era bine dispusă și rareori mi se păruse mai frumoasă ca acum, părul ei negru periat spre spate și prins în creștet conferind un sens —

da, un sens de izbăvire, mătăsos și miraculos. Tonurile de negru cu roșu îi veneau cel mai bine Renatei.

— *Pe tine* nu te supără că ai pierdut spectacolul de la Scala. În ciuda tuturor însușirilor care ți se atribuie, nu te dai în vînt după cultură. De fapt, în străfundurile tale, ești un cetățean din Chicago.

— Dă-mi voie să-ți compensez pierderea. Ce-i astăseară la Metropolitan ?

— Nu, e Wagner, și *Liebestod* mă plictisește de moarte. De fapt, pentru că toată lumea vorbește despre filmul ăsta, hai să încercăm să intrăm și noi la *Beregata adîncă*. Știu, te vād gata să lansezi o remarcă în legătură cu filmele porno. Abține-te ! Am să-ți spun eu care-i atitudinea ta : „Lucrurile astea cînd le faci sînt delicioase, cînd le vezi sînt murdare.” Și adu-ți aminte că bancurile tale nu vādesc nici un pic de respect față de mine. Întîi îmi ceri să fac tot ce-ți place, și după aceea devin o femeie de o anumită categorie.

Și totuși, era bine dispusă, volubilă și foarte afectuoasă. Luam prînzul în „Salonul de Stejar” al hotelului, departe de fasolea și cîrnații de la azilul de bătrîni. S-ar fi cuvenit să le fi făcut celor doi moșnegi o bucurie și să-i fi scos la prînz în oraș. La masă, poate că Menasha mi-ar fi povestit multe despre mama mea. Mama a murit cînd eram un băiețandru și tînjeam să aud cum ar fi fost descrisă de un om matur, dacă lui Menasha i se putea aplica asemenea denumire. Pentru mine devenise o persoană sacră. Julius pretindea întotdeauna că nu și-o mai poate aminti deloc. Avea îndoieli și cu privire la memoria mea. De ce atîta ardoare (vecină cu isteria) față de trecut ? Din punct de vedere clinic, bănuiesc că era vorba într-adevăr de isterie. Din punct de vedere filozofic, însă, ieșeam mai bine. Platon leagă memoria cu iubirea. Dar nu-i puteam cere Renatei să se tîrască alături de cei doi babalici într-un restaurant pescăresc de pe faleză și să petreacă o după-masă întreagă ajutîndu-i să citească lista de bucate și să deschidă scoicile, ștergîndu-le untul de pe pantaloni și ferindu-și privirea cînd își clămpăneau placa dentară,

și asta tot numai ca eu să pot discuta despre maică-mea. Ei i se părea ciudat că un om vîrstnic, ca mine, dorea cu atîta înfrigurare să audă povestindu-i-se amintiri despre mama lui. Poate că, prin contrast cu cei doi bătrîni, eu i-aș fi apărut mai tînăr, dar, pe de altă parte, e posibil ca în enervarea ei să ne fi băgat pe toți în aceeași oală. Și astfel, Menasha și cu Waldemar au fost lipsiți de o invitație la masă.

În „Salonul de Stejar“, Renata a comandat caviar. Pretindea că e recompensa ei pentru faptul de a fi călătorit în metro.

— Și după caviar, îi spuse chelnerului, salată de homar. Ca desert, profiterol. Pentru domnul Citrine, *omelette fines-herbes*. Îl las pe el să comande vinul.

Așa am și făcut, după ce mi-a comunicat ce ar dori. Am comandat o sticlă de Pouilly-Fuissé. Cînd chelnerul dispăru, Renata îmi spuse :

— Cînd citești lista, observ că îți fug ochii la prețuri. Nu există nici un motiv să joci rolul băiatului sărac. Poți să faci bani oricînd vrei, cu toptanul. Mai ales dacă te înhami alături de mine, mă prind să ajungem Lordul și Lady Citrine. Știu că vizita la Coney Island te-a deprimat. Așa că o să-ți ofer în schimb o plăcere. Aruncă o privire de jur împrejurul acestui salon, și uită-te la femei — observă cu ce matracuci se înhăitează marile figuri de agenți de bursă, directori de trusturi și avocați de frunte. Și, după aceea, fă o comparație.

— Ai perfectă dreptate. Inima mea singurează pentru toți.

Chelnerul care servea băuturile veni la masa noastră și începu obișnuitele slugarnice temeneli, ne arătă eticheta, împlîntă tirbușonul în dop. Apoi îmi turnă mie puțin vin ca să-l gust, și mă tortură cu tot felul de grațiozități formale care trebuiau luate în seamă.

— Totuși, acum sînt și eu de acord că am făcut bine venind la New York, urmă Renata. Misiunea ta aici s-a încheiat, și asta-i un lucru pozitiv, pentru că a sosit în sfîrșit momentul să-ți statornicești viața pe

o bază reală ; or, pentru asta trebuie să te descotorosești de câteva tone de gunoaie. Sentimentele și emoțiile tale profunde îți fac cinste, dar ești ca unul din tipii ăia care cîntă la mandolină. Gîdili de zece ori fiecare notă. E încîntător, însă ce-i prea mult strică. Voi ai să spui ceva ?

— Da, ciudățenia vieții de pe acest pămînt e de-a dreptul copleșitoare.

— Mereu spui „de pe acest pămînt“. Mă trec fiorii cînd te aud. Bătrînul ăla, profesorul Scheldt, tatăl pisicuței tale Doris, ți-a împuiat capul cu înaltele lui lumi esoterice, și cînd îmi vorbești despre ele, simt că amîndoi o să ajungem sonați : cunoaștere care n-are nevoie de creier, auz fără urechi, văz fără ochi, morții care sînt alături de noi, sufletul care părăsește trupul în timpul somnului. Crezi într-adevăr în toate poveștile astea ?

— Le iau destul de în serios încît să le cercetez. Mama mea credea cu sfîntenie că sufletul părăsește trupul în somn. În copilărie, îmi vorbea mereu despre așa ceva. Și nu găsesc nimic straniu. Numai cultura mea științifică se împotrivește. Bănuiesc însă că maică-mea avea dreptate. Și lucrurile astea nu mă pot împinge la bizarerie, pentru că sînt deja bizar. Oameni la fel de ingenioși ca mine, tot atît de fertili în dorințe ca și mine, precum și alți oameni minunați care-mi erau mult superiori, și-au întîlnit moartea. Și ce este această moarte ? Din nou, *nessuno sa*. Dar ignoranța în ceea ce privește moartea ne distruge. Acestea sînt ogoarele ridicolului, pe care Humboldt mă vedea încă trudind. Nici un om de onoare n-ar putea refuza să-și împrumute spiritul, să-și dăruiască timpul, să-și dedice sufletul acestei probleme a problemelor. Moartea nu a primit încă o provocare serioasă nici de la știință, nici de la filozofie, de la religie sau de la artă...

— Așadar, socoți că teoriile aiuristice reprezintă soluția cu cele mai mari șanse ?

Am mormăit ceva pentru mine însumi, căci Renata mai auzise acel citat din Samuel Daniel, iar comparația

pe care mi-o făcuse cu un cîntăreț la mandolină mă împiedica să-l mai repet cu glas tare. Suna astfel : „În timp ce cunoașterea temătoare stă și chibzuiește, ignoranța cutezătoare a și trecut la fapte.“ Ideea mea era că viața pe acest pămînt este tot ce vreți numai bună nu, decît dacă învățăm cum să-i pătrundem înțelesul. Or, necunoscînd acest lucru, ne simțim copleșiți, gata să ni se frîngă inima. Mie mi se frîngea inima întruna și lucrul ăsta ajunsese să mă îngrețoseze, să mă obosească.

Renata îmi spuse :

— Într-adevăr, ce-mi pasă mie — venercază ce-ți place, ăsta-i un punct de vedere american și fundamental. Numai că atunci cînd deschizi ochii, se ivește în ei o licărire melan-calică. ăsta-i un cuvînt făcut de mine, melan-calică. Apropo, mi-a plăcut cînd Humboldt a spus că ești o co-omoară. Asta mi-a plăcut mult.

În ce mă privea, îmi plăcea veselia Renatei. Bruschetea și franchețea ei erau infinit preferabile pozei de iubire-pioasă. Aia nu mă convingea niciodată — niciodată. Dar veselia ei, în timp ce întindea pentru mine caviarul, oul ras și ceapa pe pesmeți Melba, era minunat și extravagant de reconfortantă.

— Numai că, urmă ea, trebuie să încetezi să mai tremuri de emoție ca o fetiță de zece ani. Și acum, hai să vorbim deschis despre treaba asta cu Humboldt. Și-a închipuit că-ți lasă un bun de valoare. Bietul om ! Ce gogoriță ! Cine ar cumpăra asemenea poveste ? N-are nimic. Și ar trebui s-o scrii de două ori — o dată cu iubita și o dată cu nevasta. Publicul s-ar tîmpi de plictiseală. Producătorii de azi caută ceva mai tare decît *Bonnie și Clyde*, *Filiera franceză*, ori *Nașul*. Crimă într-un vagon suspendat ! Amanți goi care se bălăbănesc pe picioare cînd gloanțele pistoalelor automate le ciuruie trupurile. Filfizoni întinși pe tăblia de masaj, și împușcați direct în ochelari.

Nemiloasa, perfect voioasa Renata rîdea, sorbind Pouilly-Fuissé, conștientă că-i admiram gîtul și femi-

nina subtilitate a cercurilor lui albe (de astă-dată, vălul Maya era mai activ ca oricînd).

— Spune, nu-i așa, Charles ? Și cu ce se prezintă Humboldt în competiție ? A visat să-și poată vrăji publicul. Dar nici tu nu ai bosa sucoesului comercial. Fără regizorul tău, *Trenck* n-ar fi ajuns niciodată un succes de casă. Tu singur ai recunoscut. Ce-ai primit ca drepturi de autor pentru ecranizarea lui *Trenck* ?

— Mi l-au cumpărat cu trei sute de mii de dolari. Regizorul a luat jumătate, agentul zece la sută, statul șaizeci la sută din rest, cincizeci de mii am investit în casa din Kenwood care-i aparține acum lui Denise... Fața Renatei, în timp ce-i înșiram cifrele și procente, era minunat de liniștită. Uite așa s-a dezagregat succesul meu comercial. am continuat eu. Și sînt de acord că, de unul singur, n-aș fi fost niciodată în stare să dau lovitura. Tot meritul le aparține lui Harold Lampton și lui Kermit Bloomgarden. În ce-l privește pe Humboldt, nu-i primul care s-a prăbușit încercînd să îmbine succesul comercial cu integritatea poetică ; ars de focul poeziei, cum spune Swift, și, în consecință, inapt pentru biserică, lege, sau stat. Dar s-a gîndit la mine, Renata. Scenariul ăsta dezvăluie părerea lui despre mine : nebulie, complexitate, subtilitate irosită, o inimă iubitoare, un soi de genialitate dezorganizată, o oarecare eleganță în construcție. Moștenirea lui reprezintă totodată părerea lui afectuoasă despre mine. Și a dat tot ce a putut. A fost un act de iubire...

— Charlie, ia te uită, îți aduc telefonul la masă, strigă Renata. E fantastic !

— Dumneavoastră sînteți domnul Citrine ? întrebă chelnerul.

— Da.

Viri instrumentul în priză, și iată-mă vorbind cu Chicago. Mă chema Alec Szathmar.

— Charlie, ești în „Salonul de Stejar ?” m-a întrebat.

— Acolo sînt.

Rise așîtat. Noi doi, care în copilărie ne cafteam pe alee cu mănuși de box, și ne căram la pumni în

obraz pînă ne pierdeam răsufilarea și vedeam dublu, eram acum oameni în toată firea și ne ridicaserăm în societate. Eu luam acum un prînz elegant la New York ; el îmi telefona dintr-un birou lambrizat de pe strada La Salle. Din nefericire, însă, mesajele pe care mi le-a comunicat nu se potriveau cu ocazia festivă. Sau poate că da ?

— Urbanovich și-a însușit pretențiile Denisei și ale lui Pinsker. Tribunalul a hotărît că trebuie să depui o garanție. Cifra se ridică la două sute de mii de dolari. Uite ce se întîmplă dacă nu ții seama de sfatul meu. Ți-am spus să-ți pui deoparte bani în Elveția. Dar nu, tu ai ținut morțiș să joci deschis. Doamne ferește, nu cumva să procedezi vulgar. Asta-i genul de snobism care o să-ți mănince capul. Ai vrut viață austeră ? Ei bine, ești cu două sute de bătrîne mai aproape de ea decît ai fost ieri.

Se auzea un ecou ușor care-mi spunea că Szathmar folosea un microfon. Răspunsurile mele erau auzite la interfon. Asta însemna că Tulip, secretara lui, asculta. Datorită interesului afectuos pe care mi-l purta această femeie, Szathmar, întotdeauna exhibiționist, o invita uneori să asculte conversațiile noastre. Era o femeie cumsecade, cam palidă și greoaie la trup, și continua să se comporte în tristul stil mărinos al vechiului cartier de Vest. Îi era devotată lui Szathmar, căruia îi cunoștea și-i ierta slăbiciunile. Numai Szathmar singur nu era conștient de nici o slăbiciune.

— Ce-ai să te faci cu banii, Charlie ? m-a întrebat.

— Nu-i o problemă imediată. Și-apoi mai am un mic cont la tine, nu-i așa ?

— Ne-am înțeles că am să-ți restitui împrumutul pentru apartament în cinci rate anuale, și rata pentru anul ăsta ți-am plătit-o. Presupun că deceniile în care ți-am tot oferit sfaturi juridice gratuite nu contează deloc, nu ?

— Tot tu m-ai dat pe mîna lui Tomchek și a lui Srole.

— Cei mai buni specialiști din Chicago în probleme de familie. Ei n-au putut lucra cu tine. Și nimeni altul n-ar putea.

Renata îmi întinse o altă bucată de pesmet Melba cu caviar, ou ras, ceapă și smântină.

— Ți-am comunicat mesajul numărul unu, urmă Szathmar. Mesajul numărul doi este să-i telefonezi fratelui tău în Texas. Soția lui a încercat să ia legătura cu tine. Nu s-a întâmplat nimic. Nu te pierde cu firea. Julius urmează să fie supus la o operație pe inimă. Cumnata ta spune că-i vor face un transplant de artere, din cauza anginei pectorale. Și s-a gândit că unicul lui frate trebuie să afle acest lucru. Vor pleca la Houston pentru operație.

— Te-ai schimbat complet la față, ce s-a întâmplat ? m-a întrebat Renata când am lăsat receptorul din mână.

— Fratele meu va suferi o operație pe inimă.

— Oh — oh ! făcu ea.

— Trebuie să plec acolo.

— Nu cumva îmi ceri din nou să amânăm călătoria ?

— Putem foarte bine să luăm avionul din Texas.

— Trebuie să pleci ?

— Desigur, trebuie.

— Nu l-am cunoscut pe fratele tău, dar știu că e un tip dur. El nu și-ar schimba planurile de dragul tău.

— Ascultă-mă, Renata, e unicul meu frate, și operațiile astea sînt îngrozitoare. După cîte știu, îți fac o tăietură în piept, îți scot inima, o pun pe un șervet sau cam așa ceva, în timp ce îți pompează sîngele cu un aparat. E una din tehnologiile moderne demonice. Biata omenire, ne pomenim cu toții rostogoliți în lumea obiectivă...

— Oh ! exclamă Renata. Sper că din mine n-or să facă niciodată asemenea joc de cuburi.

— Renata scumpă, în cazul tău numai un astfel de gînd și ar fi o blasfemie.

Sinii Renatei, odată eliberați de suportul îmbrăcămînții, o porneau ușor unul la dreapta și unul la stînga, datorită încîntătoarei plinătăți de la baza fiecăruia, și

poate din pricina legăturii dintre ei și polii magnetici ai pământului. Nu te puteai gândi că Renata are un piept, în accepția obișnuită, omenească — în nici un caz în accepția omenească a fratelui meu, cel cărunt și trupeș.

— Și-ai vrea să plec cu tine în Texas, nu-i așa ?

— Ar însemna enorm pentru mine.

— Și pentru mine, dacă am fi soț și soție. Aș pleca acolo de două ori pe săptămână dacă ai avea nevoie de sprijin moral. Dar să nu-ți închipui c-ai să mă remorchezi ca să mă prezinți unui bătrîn libidinos drept tîrfa ta. Nu te lua după comportarea mea de femeie singură.

Accasta era o referire la noaptea în care îmi trîntise ușa în nas și se întinsese cu Flonzaley, regele morgii. Plinsese cînd auzise acest lucru, în timp ce eu telefonam cu disperare.

— Însoară-te cu mine, îmi repeta acum. Schimbă-mi statutul social. De asta am nevoie. Îți voi fi o soție minunată.

— Ar trebui s-o fac. Ești o femeie extraordinară. Ce rost are acest schimb de argumente ?

— Nu-i nimic de argumentat. Miine plec în Italia, și tu mă vei putea întîlni la Milano. Dar voi păși în magazinul de pielărie al lui Biferno într-o postură vulnerabilă. Ca femeie divorțată, care călătorește cu un amant după ea, nu mă pot aștepta ca tatăl meu să manifeste entuziasm și, practic vorbind, va fi mai greu pentru el să încerce un catharsis emoțional la apariția mea, decît i-ar fi fost dacă m-aș fi înfățișat în chip de copilă inocentă. Cît despre mine, încă mai țin minte cum am fost date afară, cu și cu mama, chiar în Via Monte Napoleone, și cum am stat și am plîns în fața vitrinei aceleia cu tot felul de minunății din piele. Pînă în ziua de azi, cînd intru la „Gucci“ și văd toate valizele și toate poșetele acelea elegante, mă cuprinde parcă un fel de leșin din cauza senzației de respingere și de deprimare.

Unele fraze sînt menite să zboare, altele reverberază un ecou. Cuvintele „comportarea mea de femeie singură“ continuau să se reverbereze, de parcă ar fi fost

dictate de o intenție strategică a Renatei. Dar ar fi fost imposibil să mă căsătoresc cu ea doar ca să apară ca o femeie cinstită în cele câteva zile pe care avea să le petreacă la Milano.

Am urcat în camera mansardată și i-am cerut telefonistei să-mi facă legătura cu fratele meu aflat la Corpus Christi.

— Ulik ? i-am spus, folosind numele cu care era răsfățat în familie.

— Da, Chuckie.

— Vin mâine în Texas.

— Ah, ți s-a spus. Miercuri au de gând să mă hăcuască. Bine, vino aici dacă n-ai altceva mai bun de făcut. Parcă auzisem că pleci în Europa ?

— Pot pleca și de la Houston.

Desigur, era mulțumit că-mi exprimasem dorința de a veni, dar era suspicios și se întreba dacă nu cumva urmăream vreun avantaj. De fapt, Julius mă iubea, dar afirma, ba chiar credea că nu mă iubește. Intensitatea sentimentelor mele de frate îl flata. Dar avea o minte prea ascuțită pentru a se autoamăgi. El nu era un om care să stîrnească iubire și, dacă deținea un loc atât de important în sentimentele mele, sentimente complexe și vii, aceasta se datora fie faptului că, în chip straniu, rămăsesem un subdezvoltat, un imatur, fie faptului că, fără să-mi dau seama ce fac, mă lăsasem antrenat în vreo escrocherie. Ulick vedea pretutindeni bande de hoți. Era un tip voinic, cu o față ageră, frumos, cu ochi mari, mereu la pîndă și vicleni. O mustață în stilul răposatului ministru Acheson îi tempera lăcomia gurii. Un om rapace, plin de importanță, chipeș, care purta haine cadrilate sau vărgate, țipătoare dar elegant croite. Undeva printre afaceri și politică, realizase pe vremuri la Chicago o mare avere legată de lumea interlopă, deși nu făcea parte din aceasta. Dar s-a îndrăgostit și și-a părăsit soția pentru cealaltă femeie. După divorț a rămas lefter, pierzîndu-și toate posesiunile din Chicago. Oricum, însă, a făcut o a doua avere în Texas și și-a clădit o a doua familie.

Ar fi fost imposibil să ți-l imaginezi disociat de averea lui. Era o necesitate vitală pentru el să înnoate în bani, să aibă costume cu duzinile și sute de perechi de pantofi, cămăși dincolo de posibilitățile de inventariere, butoni de manșetă, inele pe degetul mic, case spațioase, automobile de lux, un sediu comercial de Mare Duce peste care domnea ca un diavol. Țsta era Julius, marele meu frate Ulick, pe care-l iubeam.

— Să fiu a naibii dacă înțeleg de ce ești atît de nebun după fratele ăsta al tău, îmi spunea Renata. Cu cît te doboară mai jos, cu atît îi sîruți pămîntul de sub tălpi. Dă-mi voie să-ți amintesc cîteva dintre lucrurile pe care mi le-ai povestit chiar tu despre el. Cînd erai mic și te jucai pe podea, te călca peste degete. Te freca la ochi cu piper. Te-a lovit în cap cu o rachetă. Cînd ai ajuns la adolescență, ți-a ars colecția de broșuri de Marx și Lenin. Trăgea pumni în dreapta și-n stînga, a luat la pumni pînă și pe o servitoare negresă.

— Da, pe Bama, care era înaltă de aproape doi metri și i-a ars în falcă o directă pe care o merita din plin.

— A avut o sută de scandaluri și de procese. Acum zece ani a tras într-o mașină care a încercat să întoarcă pe alea lui particulară.

— A vrut să tragă doar într-un pneu.

— Da, dar a nimerit în geamuri, și a fost dat în judecată pentru atac cu armă de foc — nu mi-ai povestit chiar tu ? Pare să fie o brută smintită, din alea care intră cu ciubotele în viața ta. Am sau n-am dreptate ?

— Curios e că nu-i brută, e un om fermecător, un gentleman. Dar în primul rînd e fratele meu Ulick. Unii oameni sînt atît de reali, încît trec dincolo de puterile mele critice. Din moment ce există — indiscutabili, incontestabili — nu le mai poți face nimic. Realitatea lor e mai importantă decît interesele mele practice. Dincolo de un anumit punct de vivacitate, mă devotez cu pasiune fără să comentez.

Evident, și Renata aparținea aceleiași categorii. Îi eram devotat cu pasiune pentru că era Renata. Dar ea mai avea și o valoare adițională — știa foarte multe despre mine. Aveam un capital investit în ea, pentru că îi povestisem atâtea despre mine însumi. Era instruită în viața și în concepția lui Citrine. În ce privește viața Renatei, n-aveai nevoie de o instrucțiune specială. Tot ce ai fi avut de făcut ar fi fost doar să te uiți la ea. Și condițiile erau de asemenea natură, încât trebuia să cumpăr considerația Renatei. Cu cât investeam mai multe cunoștințe despre mine în ea, cu atât mai multă nevoie aveam de Renata, și cu cât aveam mai multă nevoie de ea, cu atât îi creștea prețul. Pe lumea cealaltă nu vor exista asemenea înrobiri personale sau erotice. Nu va fi nevoie să mituiești un alt suflet ca să te asculte în timp ce-i povestești cum ești tu, și ce-ai avut de gând să faci, și ce-ai făcut de fapt, și ce ți-au făcut alții, etc. (Deși, în mod firesc, se ridică întrebarea de ce ar fi cineva obligat să asculte pe gratis asemenea povești?) Științele spiritualiste spun că pe lumea cealaltă predomină legile morale, și că acestea au tot atîta forță acolo ca și legile naturii în lumea noastră materială. Desigur, eu nu eram decît un începător, mă afluam la grădinița de copii a teosofiei.

Dar era o problemă pe care o tratam cu seriozitate. Aveam de gând să execut un straniu salt și să plonjez în adevăr. Cunoscusem cele mai multe dintre căile filozofiei contemporane. Dar, o dată pentru totdeauna, trebuia să aflu dacă exista ceva, dincolo de nenumăratele aluzii la imortalitate care plouau asupra-mi. Și apoi, aceasta este una dintre cele mai mari și mai răscolitoare acțiuni pe care le-ai putea întreprinde, și de o foarte mare valoare. Din punct de vedere social, psihologic, politic, însăși esența instituțiilor umane nu e decît un extras din concepția noastră despre moarte. Renata spunea că eu sînt furios și arogant și răzbunător față de intelectuali. Afirmam mereu că-și bat joc de timpul lor și de al nostru, și că mi-ar plăcea să-i fac fărîme și să-i strivesc sub tălpi. Poate să fi fost

asa, deși îmi exagera violența. Aveam strania bănuială că însăși natura nu e un tot de sine stătător, un univers obiectiv etern separat de subiect, ci că tot ce este exterior corespunde organic cu ceva interior, că cele două domenii sînt identice și interșanjabile, și că natura e propria mea făptură inconștientă. Pe care aș putea ajunge să o cunosc prin muncă intelectuală, prin studiu științific și meditație intimă. Fiecare lucru din natură e un simbol a ceva din sufletul meu. În acest moment la hotelul „Plaza“, am făcut o rapidă interpretare a situației mele. Aveam o ușoară senzație de spațiu cosmic. Sistemul de referință era precar și tremura în jurul meu. Așa încît era necesar să fiu ferm și să aduc laolaltă, într-un mod practic, metafizica și conduita vieții.

Să presupunem, deci, că după cea mai intensă și pasionată vivacitate și caldă strălucire, nu ne putem aștepta la altceva decît la anihilare, la marele vid al morții. Care sînt opțiunile ce ni se înfățișează ? Una dintre posibilități ar fi să te antrenezi treptat în anihilare, așa încît în clipa cînd mori să nu se producă o prea mare schimbare. O altă posibilitate ar fi să intensifici amărăciunea vieții, așa încît moartea să-ți apară ca o dezirabilă eliberare. (La așa ceva ar colabora din plin toți cei din jurul tău.) Mai există încă o posibilitate, arareori folosită. Aceasta ar fi să îngădui celor mai profunde cunoașteri din tine să-și dezvăluie cele mai profunde informații. Dacă într-adevăr nu ne așteaptă decît non existență și uitare, atunci crezurile noastre precumpănitoare nu ne-au înșelat ; asta-i ! Ceea ce m-ar mira foarte, pentru că crezurile mele precumpănitoare arareori îmi satisfac necesitatea de adevăr. Totuși, posibilitatea există ca atare. Dar să presupunem că nu e vorba de anihilare. Atunci ce-am făcut eu pe parcursul a aproape șase decenii ? Bănuiesc că niciodată nu am crezut că urmează totala anihilare și, pe parcursul a cinci decenii și jumătate de distorsionare și absurditate, am contestat și am disputat pretinsa raționalitate și finalitate a concepției anihilării.

Iată ce gânduri mi se învîrtejeau în minte, în timp ce mă aflam la ultimul etaj al hotelului „Plaza“. Renata continua să bombăne împotriva camerei mansardate. Întotdeauna cînd ne aflam la New York, îi ofeream o sumedenie de plăceri, cheltuiam cu mare larghețe, zvîrleam cu banii ca un miner din Klondike. Urbanovich avea temeîuri să mă considere un bătrîn descreierat, și să creadă că fac banii praf, ca să nu-i las să încapă pe mîna dușmanului, și că deci trebuia să-mi pună opreliști. Dar, la urma urmei, nu erau banii lui, nu ? Oricum, însă, chestiunea e bizară, pentru că tot felul de indivizi, pe care abia de-i cunoșteam, aveau pretenții la banii mei. De pildă, Pinsker, avocatul Denisei, tipul păros cu cravata ca o omletă cu brînză. Nici nu-l cunoșteam ca lumea, nu știu dacă schimbasem vreodată un cuvînt personal cu el. Cum ajunsese să-și vîre mîna în buzunarul meu ?

— Și ce aranjamente urmează să facem ? mă întrebă Renata.

— Pentru tine în Italia ? Crezi că o mie de dolari îți ajung pe o săptămîină ?

— Charlie, în Chicago se spun cele mai urîte lucruri despre tine. Ar trebui să auzi și tu de ce reputație te bucuri. Desigur, Denise are grijă să ți-o întrețină. Ba influențează chiar și fetițele, care răspîndesc la rîndul lor părerile ei. Se zice că ești un tip insuportabil. Mama aude asta la tot pasul. Dar cînd cineva te cunoaște îndeaproape, descoperă că ești o dulceață — cel mai dulce băiat pe care l-am cunoscut vreodată. Ce-ai zice să facem puțin amor ? Hai să ne consolăm un pic pentru despărțirea noastră...

Pe noptieră, becuțelul roșu al telefonului începu să clipească liniștit, să pulseze. Cineva dorea să-mi vorbească. Care pulsații anume vor avea întîietate, asta era întrebarea.

Renata începu să rîdă.

— Pisălogii cu adevărat talentați, spuse ea, știu întotdeauna cînd să te nimerească. Ei ? Răspunde ! Și-așa

ne-a stricat cheful. Arăți îngrijorat. Te gîndești probabil la copii.

La telefon era Thaxter. Îmi spuse :

— Sînt jos. Ești ocupat ? Poți veni în „Sera de Palmieri“ ? Am vești importante.

— Va urma, spuse Renata; destul de veselă.

Ne-am îmbrăcat și am coborît să-l vedem pe Thaxter. La început nu l-am recunoscut, pentru că purta un echipament nou : pălărie *western*, iar pantalonii de catifea îi erau vîrîți în cizme de cowboy.

— Ce mai e și asta ? am întrebat.

— Veștile bune sînt că tocmai am semnat un contract pentru cartea aia despre conducătorii din lumea a treia. Și, mai mult, Charlie, putem obține un al doilea contract. Azi. Diseară, dacă vrei. Și cred c-ar trebui să-l semnăm. Ar fi realmente o afacere foarte bună pentru tine. Apropo, în cabina telefonică din hol, lîngă cea de unde te-am chemat, era o doamnă care întreba de tine. Cred că văduva poetului Fleisher, sau soția de care a divorțat.

— Kathleen ? Și unde a plecat ? Unde-i ?

— I-am spus că avem niște treburi urgente și mi-a răspuns că ea oricum mai trebuie să facă niște cumpărături. A zis că o s-o găsești peste o oră în „Sera de Palmieri“.

— Ai expediat-o pe Kathleen ?

— Înainte de a te enerva, îți aduc aminte că ofer un cocteil pe puntea vasului France. Sînt în criză de timp.

— Și ce-i cu costumul ăsta de film *western* ? întrebă Renata.

— Mă rog, mi-am spus că ar fi o idee bună să par mai american, un tip din inima țării. Țin să arăt că nu am nimic de-a face cu mediul liberal.

— Ai să pretinzi că-i iei în serios pe oamenii ăștia din lumea a treia, am intervenit eu, și pe urmă ai să-i prezinți în cine știe ce lumină.

— Nu, treaba are o latură serioasă, protestă Thaxter. Îmi propun să evit satira cu desăvîrșire. Da, chestiunea

are o latură serioasă. Vreau să-i prezint ca pe niște conducători ce sfidează Vestul. Vreau să spun ceva despre resentimentul lor în fața eșecului civilizației de a conduce lumea dincolo de tehnologie și de operații bancare. Intenționez să analizez criza de valori...

— Nu te băga în chestia asta. Lasă valorile deoparte, Thaxter. N-ar strica să-ți dau câteva sfaturi. În primul rînd, nu te pune pe tine în prim plan, nu amesteca personalitatea ta în aceste interviuri, și ferește-te de întrebări lungi. În al doilea rînd, nu sta la taclale cu conducătorii ăștia, și nu te lansa în jocuri competitive cu ei. Dacă te apuci să joci table sau ping-pong sau bridge cu ei, ești un om pierdut — scufundat. Nu-l cunoști cu adevărat pe Thaxter, am continuat adresîndu-mă Renatei, pînă nu-l vezi ținînd în mînă un tac de biliard sau o vîslă sau o rachetă sau un baston de golf. E vicios, sare, trișează, fața-i devine aprigă, ar zdrobi fără milă pe oricine, bărbat, femeie sau copil. Și ai primit un avans mare ?

Firește, era pregătit pentru asemenea întrebare.

— Relativ bun. Numai că am lăsat în urmă, în California, atîtea reclamații ale creditorilor, încît avocații mei m-au sfătuit să iau avansul în rate lunare, și nu sub forma de sumă globală ; așadar, voi primi cîte cinci sute de dolari pe lună.

„Sera de Palmieri“ era liniștită, muzicanții făceau o pauză. Renata, bîjbîind pe sub masă, începu să-mi frece gamba, apoi îmi ridică piciorul, îl așează în poala ei, îmi scoase pantoful mocasin și se porni să-mi mîngîie talpa. Așa ceva se mai întîmplase și altă dată, pe la dineuri la care societatea o irita sau o plictisea. Purta frumoasa ei pălărie de catifea, copiată după *Sindicii din Amsterdam* și, pe sub ea, fața albă, lascivă, plină spre baza maxilarelor, îi exprima amuzamentul, afecțiunea, părerea ei despre relațiile mele cu Thaxter, plăcerea lucrului comis în taină. Avea darul de a face ca totul să pară ușor și firesc — bunătatea, răutatea, senzualitatea. Dar, în același timp, eu unul nu credeam cu ade-

vărat că totul e atît de ușor și de firesc. Bănuiam — ba nu, de fapt știam eu ce știam.

— Așa încît, dacă tu te gîndești la ceva bani în cont, urmă Thaxter, n-am ce să-ți dau. În schimb, am de gînd să mă îmbogățesc eu prin tine. Am venit ca să-ți fac o propunere concretă. Tu și cu mine trebuie să alcătuim acel Baedeker cultural al Europei. E o idee care i-a surîs editorului meu. Stewart s-a lăsat prins. Ca să fiu sincer, numele tău e important într-o întreprindere de genul ăsta. Dar întregul proiect va fi organizat de mine. Știi bine că am talent la lucruri de acest gen. Și nu va trebui să te preocupi de nimic. Eu voi fi partenerul mai tînăr, iar tu nu vei face decît să încasezi cincizeci de mii de dolari la semnarea contractului. Tot ce ai de făcut este să-ți pui numele pe hîrtie.

Renata nu părea să asculte conversația noastră. Menționarea sumei de cincizeci de mii de dolari îi scăpase. Era luxuriantă, strălucitoare, bună de iubit și, dacă trebuia să îndure vorbăria unor zănatici, atunci știa ce măsuri de compensare să-și ia. O iubeam pentru acest lucru. Între timp, conversația continua. Îmi făcea plăcere să aud că încă mai puteam obține avansuri mari.

Thaxter îmi spunea :

— Desigur, te îngrijorează perspectiva de a lucra cu mine. Ți-e teamă că am să fug cu partea mea de avans și că vei fi obligat sau să returnezi partea ta, sau să faci cartea singur. Ar fi un coșmar pentru un om anxios ca tine.

— Firește că banii mi-ar prinde bine, am răspuns, dar nu-mi cere să mă sinucid. Dacă mă vîr într-o răspundere ca asta și dacă tu o ștergi și trebuie să lucrez de unul singur, capul o să-mi facă explozie ca o bombă.

— Ei bine, o să ai acoperire completă. Te poți apăra pe cale contractuală. Se va stipula în contract că unica ta obligație este de a face prezentarea eseistică a fiecărei țări în parte. Vor fi șase țări : Anglia, Franța, Spania, Italia, Germania și Austria. Drepturile de autor pentru prezentări vor fi ale tale, în întregime. Doar astea,

dacă le aduci cum trebuie din condei, se pot ridica la cincizeci de mii de dolari. Propunerea mea e următoarea, Charlie: îi dăm drumul cu Spania, cea mai simplă dintre țări, ca să vedem cum merge treaba. Ascultă-mă bine, Stewart e dispus să pună la bătaie întreținerea ta pe timp de o lună la Madrid, la hotelul „Ritz“. Plată condiționată. Nici c-ai putea cere un tirg mai onest. O să vă placă mult la amândoi. Prado e la doi pași. Și ghidul Michelin înregistrează azi puține restaurante de clasă care să rivalizeze cu „Escuadrón“. Eu voi organiza toate interviurile. O să te viziteze la „Ritz“ o întreagă avalanșă de pictori, poeți, critici, istorici, sociologi, arhitecți, muzicieni, șefi ai lumii interlope, și așa mai departe. Poți să șezi toată ziua acolo, discutând cu oameni extrem de interesați, mâncând și bînd fantastic, și pe lângă toate astea, cîștigînd o avere. După trei săptămîni vei putea scrie un eseu intitulat „Privire generală asupra culturii din Spania contemporană“, sau ceva de genul ăsta.

Renata asculta acum cu atenție spusele lui Thaxter.

— Și editorul ăla o să preia într-adevăr toate cheltuielile ? Madrid ar fi o afacere extraordinară !

— Știi doar cum sînt aceste uriașe conglomerate de întreprinderi, urmă Thaxter. Ce contează la Stewart cîteva mii de dolari ?

— O să mă mai gîndesc.

— Cînd Charles zice „O să mă mai gîndesc“, de obicei înseamnă „Nu“.

Thaxter înclină spre mine capul împodobit cu pălăria Stetson.

— Cred că pot urmări firul gîndurilor tale, îmi spuse. Gîndești că ar trebui să termin mai întîi cartea cu conducătorii. Thaxter „avec tout ce qu'il a sur son assiette ? ¹“ Apasă pe prea multe pedale deodată. Dar tocmai asta-i ! Alți oameni s-ar zăpăci, dar eu, cu cît apăs pe mai multe pedale, cu atît funcționez mai

¹ Aproximativ : Cu toate cîte le are el de făcut (fr.).

bine. Pot termina în trei luni cu cinci conducători, afirmă el.

— Madrid sună foarte promițător, zise Renata.

— Vechea patrie a mamei tale, nu ? am întrebat-o.

— Dați-mi voie să vă ofer un *compte rendu* asupra situației internaționale a hotelurilor „Ritz“, urmă Thaxter. Hotelul „Ritz“ din Londra a decăzut — e murdar, decrepit. „Ritz“ din Paris aparține miliardarilor petroliului arab, sau celor de genul Onassis, ori baronilor de Texas. Acolo, nici un chelner n-o să se uite la voi. „Ritz“ din Lisabona nu-i un loc prea liniștit, acum cu tulburările din Portugalia. Dar Spania e încă stabilă și îndeajuns de feudală încât să vă primească în ade-văratul, demodatul stil „Ritz“.

Thaxter și Renata aveau o trăsătură comună : amîndoi se închipuiau a fi europeni ; Renata din cauza Se-ñorei, Thaxter din cauza guvernantei lui franțuzoaice, a relațiilor familiale internaționale, și a licenței lui în franceză, la colegiul Olivet din Michigan.

Făcînd abstracție de bani, Renata vedea în mine speranța unei vieți interesante, iar Thaxter speranța unei vieți mai înalte, care să-l ducă poate la o Formulă Majoră. Beam cu toții ceai și sherry și mîncam prăji-turi cu glazuri frumos colorate, în timp ce o așteptam pe Kathleen să sosească.

— Încercînd să țin pasul cu interesele tale, zise Thaxter, l-am citit pe Rudolf Steiner și l-am găsit fascinant. Mă așteptam la ceva gen Madame Blavatsky, și am descoperit că e un mistic foarte rațional. Care-i punctul lui de vedere asupra lui Goethe ?

— Thaxter, nu începe cu de-alde astea, interveni Renata.

Dar simțeam nevoia unei conversații serioase. Tîn-jeam după așa ceva.

— Nu-i vorba de misticism, am spus. Goethe pur și simplu nu voia să se oprească la granițele trasate de metoda inductivă. Și-a lăsat imaginația să treacă dincolo de ele, în esența obiectelor. Uneori un artist

încearcă să vadă cât de mult se poate apropia de posibilitatea de a fi rîu sau stea, și se joacă de-a una sau de-a alta — intrînd în înseși formele fenomenelor pictate sau descrise. Cineva a scris chiar odată despre un astronom care păzea cirezi de stele, turmele spiritului său, pe pășunile spațiului. Suflul imaginativ lucrează în acest fel, și de ce ar refuza poezia să fie cunoaștere ? Pentru Shelley, Adonis în moarte a devenit o parte a frumuseții, pe care a făcut-o mai frumoasă. Tot astfel, potrivit lui Goethe, albastrul cerului este teorie. În albastru există gîndire. Albastrul devine albastru cînd îl receptează viziunea umană. Un om minunat ca răsposatul meu prieten Humboldt era copleșit de respectul față de ortodoxia raționalismului și, pentru că era poet, probabil că a plătit acest lucru cu viața. Nu-i de ajuns că sîntem niște biete creaturi nude bifurcate, e nevoie să avem și un biet spirit nud bifurcat ? Trebuie să cerem imaginației să renunțe la propria-i legătură deplină și liberă cu universul — universul de care vorbea Goethe ? Universul ca veșmînt viu al divinității ? Și astăzi am descoperit că Humboldt considera într-adevăr ființele umane ca pe niște fapte supranaturale. Și el !

— Poftim, iar s-a pornit, spuse Renata. Ce-ți veni să-l pui să peroreze ?

— Gîndirea este un component al existenței, am încercat eu să continui.

— Charles, nu acum ! se rugă Renata.

Thaxter, care se purta față de Renata cu o politețe normală, i se adresă pe un ton țeapăn cînd o văzu amestecîndu-se în această conversație elevată :

— Pe mine mă interesează foarte mult să urmăresc cum funcționează mintea lui Charlie.

Își fuma pipa, gura deschizîndu-i-se mare și vînată sub borul lat al pălăriei *western*.

— Încearcă să trăiești alături de mintea asta, replică Renata. Teoretizările trăsnite ale lui Charlie pun alături niște lucruri și fac niște combinații de-ți stă mîntea-n loc, ca, de pildă, felul în care lucrează Congresul Statelor Unite, Immanuel Kant, colecțiile de

timbre, foametea din India, dragostea și somnul și moartea și poezia. Cu cît vorbim mai puțin despre felul cum funcționează mintea lui, cu atît mai bine. Dar, Charlie, dacă trebuie să fii un *guru*, mergi pînă la capăt,... îmbracă-te într-un halat de mătase, pune-ți un turban pe cap, lasă-ți barbă. Ai arăta un al naibii de drăguț conducător spiritual, cu o barbă și cu nările astea unduioase ale tale. M-aș îmbrăca și eu la fel și am rupe gura lumii. Felul în care te porți tu, și încă pe gratis ! Cîteodată îmi vine să mă ciupesc. Am impresia că am înghițit cincizeci de pastile de valium și că am halucinații auditive.

— Oamenii cu un puternic intelect nu sînt niciodată siguri dacă tot ce ne înconjoară nu-i cumva vis.

— Mă rog, oamenii care nu știu dacă sînt treji sau dacă visează nu trebuie să aibă neapărat un intelect puternic, răspunse Renata. Părerea mea este că mă pedepsești cu toată antroposofia asta a ta. Știi ce vreau să spun. Pricăjita aia blondă te-a prezentat lui taică-su și de-atunci ai început să vezi cai verzi pe pereți.

Thaxter se întoarce din nou spre mine :

— Aș dori să termini ce-ai început să spui.

— Se ajunge la faptul că individul nu are posibilitatea să dovedească ce-i în inima lui — adică iubirea, nevoia de lumea exterioară, entuziasmul în fața frumosului pentru care nu există termeni de cunoaștere acceptabili. Se presupune că adevărata cunoaștere e un monopol al opticii lumii științifice. Dar ființele umane au tot soiul de alte cunoașteri. Nu trebuie să solicite dreptul de a iubi lumea. Dar ca să-ți dai seama de ce se întîmplă în acest domeniu, să luăm de pildă cariera unui om ca Von Humboldt Fleisher...

— Aoleu, din nou ăsta ! exclamă Renata.

— E adevărat oare că, pe măsură ce marea cunoaștere evoluează, poezia trebuie să rămînă în urmă, și că gîndirea imaginativă aparține copilăriei speciei noastre ? Un adolescent ca Humboldt, plin de suflet și de imaginație, ducîndu-se la biblioteca publică și găsind cărți, trăind o viață fermecată, mărginită de frumoase

orizonturi, citind vechi capodopere în care viața umană își avea întreaga ei valoare, îmbibându-se de Shakespeare, la care găsești un spațiu de semnificații în jurul fiecărei ființe umane și la care cuvintele au chiar înțelesul pe care-l exprimă, iar chipurile și gesturile sînt de asemeni pline de înțeles ! Ah, acea armonie și dulceață, acea artă ! Dar iată că s-a zis cu ea. Spațiul de semnificații se subțiază și piere. Adolescentul pășește în lume și învață figurile ei murdare și asasine ; vraja se destramă. Dar lumea e oare cea căreia i se rupe vraja ?

— Nu, zise Renata. La asta cunosc și eu răspunsul.

— Spiritele noastre sînt acelea care s-au lăsat convinse că nu există o putere imaginativă care să facă legătura între fiecare individ și creație, în mod independent.

Mi s-a năzărit deodată că Thaxter, în echipamentul lui de „frumoasele-plaiuri-de-acasă“, ar fi putut la fel de bine să se afle la biserică, și că eu mă comportam ca un predicator. Nu era duminică, dar mă aflu în amvonul din „Sera de Palmieri“. Cît despre Renata — cu ochii ei negri, buzele roșii, dinții albi, gîtul neted — cu toate că mă întrerupea și mă șicana pe parcursul predicii, totuși încerca o senzație de plăcere ascultîndu-mă. Cunoșteam bine teoria ei. Orice spui, orice faci nu duce la altceva decît la creșterea sau la diminuarea satisfacției erotice ; acesta era testul ei practic pentru orice idee. Îți produce sau nu o plăcere mai intensă ?

— Astă-seară ne-am fi putut afla la Scala, spuse ea. În mijlocul unui public strălucitor, ascultînd Rossini. Și-n schimb, știi ce-am făcut noi azi, Thaxter ? Am fost în Coney Island pentru ca Charlie să preia moștenirea lăsată de dragul lui vechi prieten mort, Humboldt Fleisher. Și tot timpul n-a fost decît „Humboldt, Humboldt, Humboldt !“, ca „Figaro, Figaro, Figaro !“ Bătrînul unchi octogenar al lui Humboldt i-a dat lui Charlie un teanc de hîrtii, iar Charlie le-a citit și a plins. De o lună încoace n-am auzit altceva decît

Humboldt și moarte și somn și metafizică și cum poetul este arbitru a diverse lucruri și Walt Whitman și Emerson și Platon și Individul Universal Istoric. Charlie e aidoma ca Lydia, femeia tatuată, acoperită cu fel de fel de informații. Ți amintești de cântecul ăla : „De la Lydia multe poți învăța“ ?

— Pot să văd și eu hîrțile alea ? întrebă Thaxter.

— Vino miine cu mine în Italia, mi se adresa Renata.

— Iubita mea, ne întîlnim peste cîteva zile.

Trio-ul de muzicanți din „Sera de Palmieri“ se re-
întoarse și începu să cînte din Sigmund Romberg, iar
Renata exclamă :

— Vai de mine, e patru ! Nu vreau să pierd *Beregata*
adîncă. Începe la patru și douăzeci.

— Da, și eu trebuie să mă duc în port, spuse Thaxter.
Vii la cocteil, nu-i așa, Charlie ?

— Sper. Trebuie s-o aștept pe Kathleen.

— Mi-am notat itinerariul pentru vizitele mele la
conducători, urmă Thaxter, așa încît ne-am putea în-
tîlni, dacă te hotărăști să pleci la Madrid și să pui pro-
iectul nostru pe roate. Un singur cuvînt de la tine,
și încep să organizez totul. Știu că ai neplăceri la
Chicago. Sînt convinși că vei avea nevoie de mulți bani...
Aruncă o privire spre Renata, care-și organiza și ea
plecarea. Și propunerea mea e foarte bănoasă.

— Trebuie să fug, spuse Renata. Te văd mai tîrziu,
aici.

Își săltă poșeta pe umăr și porni înaintea lui Thaxter,
străbătînd covorul imens și luxos, care făcea parte din
aranjamentul de Crăciun — o vîlvătaie de aur prin
verdele țepos al brazilor — și ieși pe ușile turnante.

În poșeta ei mare Renata vîrîse pantoful meu. Mi-am
dat seama cînd m-am uitat sub masă ca să-l găsesc. Ia-l
de unde nu-i ! Îl luase Renata. Prin această festă îmi
făcea cunoscut protestul ei pentru că o lăsasem să se
ducă singură la cinema, în timp ce așteptam o vizită
sentimentală, o veche prietenă rămasă recent văduvă
și, deci, virtual accesibilă. Nu făcea să urc acum în

camera mea, deoarece Kathleen putea să apară dintr-un moment în altul, așa încît am rămas să aștept, simțind răcoare la un picior, în timp ce mica orchestră continua să cînte. Renata, în buna ei dispoziție, avusese rațiuni simbolice să-mi șterpească mocasinul : eram proprietatea ei. O fi fost și ea proprietatea mea ? Cînd își manifesta drepturile de proprietar, mă indispunea. Știam că de îndată ce se simțea absolut sigură de un bărbat, se socotea liberă să-și contempleze viitorul alături de un altul. Și eu ? Firește, tinjeam cel mai mult să posed cel mai mult femeia care mă amenința cel mai mult.

— Ah, Kathleen, mă bucur că te văd, am spus de îndată ce-a apărut.

M-am ridicat de pe scaun, cu piciorul meu bizar lipsit de pantoful lui bizar. M-a sărutat — un sărut cald, prietenesc, pe obraz. Soarele din Nevada nu reușise să-i imprime un colorit de aer liber. Părul ei blond avea o nuanță mai deschisă din cauza amestecului de fire argintii. Nu se îngrășase, dar era mai cărnoasă, o femeie solidă. Nu puteam vedea decît efectul normal al deceniilor, o vlăguire și o înmuiere și o întristare a obrazilor, o atrăgătoare melancolie sau adîncire a feței. Pe vremuri avusese pistrui palizi. Acum fața ei era stropită cu pete mai mari. Partea de sus a brațelor era mai grăoasă, picioarele mai groase, spatele mai lat, părul mai deschis la culoare. Purta o rochie de șifon negru, tivită la gît cu o șuviță subțire aurie.

— E o plăcere să te văd, am spus, pentru că așa și era.

— Și pentru mine, Charlie.

S-a așezat, dar eu am rămas în picioare. I-am explicat :

— Mi-am scos un pantof ca să mă simt mai comod, și acum a dispărut.

— Curios ! Poate că l-a luat un picolo. De ce nu dai un anunț la avizierul de obiecte pierdute și găsite ?

Pentru a salva aparențele, l-am chemat pe chelner. Am făcut o investigație amănunțită, după care i-am spus lui Kathleen :

— Va trebui să mă duc sus, să-mi iau altă pereche de pantofi.

Kathleen s-a oferit să mă însoțească, dar lenjeria Renatei era presărată peste tot pe jos, iar patul era desfăcut într-un colț, în mod foarte elocvent, așa încît i-am spus :

— Nu, de ce să nu mă aștepți aici ? Tra-la-la-ul ăsta afurisit și pițigăiat al muzicii mă înnebunește. Cobor imediat și mergem în altă parte să bem ceva. Oricum, vreau să-mi iau și pardesiul.

Așadar am urcat din nou în cușca elegantă a liftului, gîndindu-mă ce cutezant de originală era Renata și ce luptă continuă ducea împotriva amenințării inerției, amenințarea universală. Din moment ce eu o gîndeam, trebuia să aibă caracter de universalitate. Nu-mi pierdeam vremea cu fleacuri, în zilele acelea. Universalizarea asta devenise o nebunie a mea, așa îmi spuneam în timp ce-mi încălțam cealaltă pereche de pantofi. Niște pantofi roșii, ușori, imponderabili, cum-părați la „Harrods“, puțin cam scurți la vîrf dar admirați de lustragii negri de la Clubul Central pentru imponderabilitatea și stilul lor. Am coborît în acești pantofi, elegant dar cu degetele de la picioare cam înghemuite.

Această zi îi aparținea lui Humboldt, era încărcată de spiritul lui. Mi-am dat seama cît de impresionabil devenisem sub această influență cînd, încercînd să-mi potrivesc pălăria pe cap, am simțit un incontrollabil tremur în brațe. Iar cînd m-am apropiat de Kathleen, îmi zvîcnea și o parte a feței. Bătrînul doctor Galvani pusese mîna pe mine. Am avut viziunea a doi bărbați — soți — descompunîndu-se în mormintele lor. Iubirea acestei frumoase doamne nu-i salvase de la moarte. Pe urmă, o viziune a umbrei lui Humboldt îmi traversă capul, sub forma unui nor cenușiu întunecos. Avea obraji grași și părul bogat îi era adunat grămadă în creștet. M-am îndreptat spre Kathleen, în timp ce grupul de trei cînta ceea ce Renata numește „muzică cu horboțele și manșetuțe“. Acum se năclăiseră în *Carmen* și am spus :

— Hai să mergem într-un bar întunecos, liniștit. Mai presus de orice, liniștit.

Am iscălit nota cutremurătoare prezentată de chelner, și am pornit-o cu Kathleen în sus și-n jos pe străzile reci, pînă cînd am găsit un loc plăcut pe strada Cincizeci-și-șase, destul de întunecos ca să satisfacă orice gust, și nu prea sărbătoresc.

Aveam de discutat o sumedenie de lucruri. În primul rînd, trebuia să discutăm despre sărmanul Tigler. Nu mă puteam hotărî să-i spun ce om drăguț a fost, pentru că nu fusese drăguț deloc. Bătrînul bicisnic se pricepea să bată din picior ca piticul Rumpelstiltskin și îl apucau nevricalele ori de cîte ori era contrazis. Îi făcea mare plăcere să sîcîie și să cicălească oamenii. Îi disprețuia cu atît mai mult cu cît erau prea timizi ca să se plîngă. Clienții fermei lui de divertisment, printre care mă numărasem și eu, nu primeau apă caldă. Luminile se întrerupeau și ei rămîneau pe întuneric. Dacă se duceau la Kathleen să protesteze, ieșeau de la ea cuprinși de milă și gata să ierte, urîndu-l pe el și iubind-o pe ea. În orice caz, Kathleen nu era una dintre soțiile care să cîștige prin contrast. Avea propriile ei merite distincte, femeia asta palidă pistruiată liniștită cu picioare și mîini mari. Liniștea ei era extrem de importantă. Pe cînd Humboldt o făcea pe turcul furios, ea era prizoniera creștină, care citea în salonul îmbîcsit de cărți al vilișoarei înfipite în terenul sterp al crescătoriei de păsări, în vreme ce soarele rumen persevera în efortul de a strecura puțină culoare prin geamurile murdare ale ferestrelor mici. Pe urmă Humboldt îi porunceea să-și pună o jachetă și să iasă afară. Alergau după o minge de fotbal, ca doi ageamii cu părul blond. Bălăbănindu-se îndărăt pe picioarele stîngace, el trăgea șuturi peste frînghia de rufe și printre arțarii autumnali. Amintirile mele legate de această scenă erau neștirbite — felul în care vocea lui Kathleen suna trăgănat cînd alerga să prindă mingea, felul cum întindea brațele și primea în piept balonul în zbor, felul în care ea și Humboldt se așezaseră pe canapea, bînd bere. Îmi

aminteam totul cu atita precizie, încît revedeam și pisicile la fereastră, una dintre ele cu o mustață à la Hitler. Îmi auzeam și propria voce. De două ori pînă acum fusese Kathleen fecioara adormită, sub vraja unor iubiți demonici. Humboldt obișnuia să-mi spună : „Știi ce zic vecinii mei fermieri ? Pe femei să le ții în casă în ciorapi. Cîteodată, adăuga Humboldt, mă gîndesc la Eros și Psyche.“ Se flata singur. Eros era frumos, și a venit și a plecat cu demnitate. Dar unde era demnitatea lui Humboldt ? I-a confiscat lui Kathleen permisul de conducere. A ascuns cheile mașinii. Nu-i dădea voie să cultive grădina pentru că, zicea el, grădinăritul exprimă impulsul filistin al orășenilor care-și împlinesc visul cumpărîndu-și o casă la țară. În fața ușii de la bucătărie creșteau niște pătlăgele roșii, dar acestea se autosădiseră cînd ratonii răsturnaseră lăzile de gunoi. Humboldt declara cu seriozitate :

— Eu și Kathleen avem de făcut muncă intelectuală. Și apoi, dacă am avea fructe și flori, am deveni prea vizibili pentru cei din jur.

Se temea de călăreți nocturni înfășurați în halate albe și de cruci în flăcări înfipite în curtea lui.

Simpatizam cu Kathleen pentru că era o adormită. Mă întrebam cum or fi visările ei. Fusese oare hărăzită să fie păstrată la întuneric ? Una dintre condițiile fericirii lui Psyche era aceea de a nu atinge niciodată starea de conștiință. Dar poate că exista o explicație mai concretă. Tigler părea să fi fost un bărbat foarte viril, iar Humboldt, cînd a fugărit-o pe prietena lui Demmie în apartamentul acesteia, printre puii de baset, strigase : „Sînt poet ! Sînt grozav la pat !“ Bănuiam însă că Humboldt avusese un caracter tiranic, care cerea unei femei să nu clinească, iar scenele lui de amor erau doar scene de dictatură exaltată. Pînă și ultima sa scrisoare îmi confirma această interpretare. Totuși, cine ar fi putut ști ? Și o femeie fără secrete nu-i femeie. Iar în ce-l privește pe Tigler, Kathleen probabil s-a decis să se mărite cu el numai din cauză că viața în Nevada era atît de singuratică. De ajuns însă cu această ingenioasă analiză !

Cedind slăbiciunii mele de a spune oamenilor ceea ce doresc să audă, i-am declarat lui Kathleen :

— Vestul ți-a priit.

Oricum, era mai mult sau mai puțin adevărat.

— Și tu arăți bine, Charlie, doar puțin tras la față.

— Viața e prea jignitoare. Poate că ar trebui să încerc și eu vestul. Când era vreme frumoasă, îmi plăcea să zac la umbra socilor din ferma voastră, și să privesc toată ziua la munți. Oricum, Huggins mi-a spus că ai căpătat o slujbă în cinematografie și că ești în drum spre Europa.

— Da. Erai și tu acolo când a venit compania aceea cinematografică, la Volcano Lake, ca să turneze un film despre mongoli, și toți indienii au fost angajați să călărească pe ponei.

— Iar Tigler era consultant tehnic.

— Și părintele Edmund — îl ții minte, pastorul episcopalian fostă vedetă a filmului mut — a fost grozav de ațîțat. Bietul părinte Edmund, n-a reușit să fie hirotonisit. A tocmit pe cineva să-i facă lucrarea scrisă la teologie și amîndoi au fost prinși. Păcat, pentru că indienii îl iubeau și se simțeau atît de mîndri că anteriile lui erau de fapt vechi neglijențe ale vedetelor. Da, plec în Iugoslavia și apoi în Spania. În zilele noastre, aste două țări sînt grozave pentru exterioare de film. În Spania poți tocmai regimente întregi de soldați, și Andaluzia e perfectă pentru filme *western*.

— Ce coincidență curioasă c-ai pomenit de Spania. Și eu am de gînd să plec acolo.

— Da ? Foarte bine, de la întîi martie voi fi de găsit la „Grand Hotel“ din Almeira. Ar fi minunat să te întîlnesc acolo.

— E o schimbare care o să-ți prindă bine.

— Tu mi-ai dorit întotdeauna binele, Charlie, știu.

— Ziua de azi a fost o mare zi Humboldt, o zi majoră, o spirală acceleratoare începînd de dimineață, și mă găsesc într-o stare intens emoțională. Și ca emoția să fie și mai deplină, la azilul unde e unchiul Waldemar,

am întâlnit un om pe care-l cunosc din copilărie. Acum ai apărut și tu. Sint complet întors pe dos.

— Am auzit de la Huggins că aveai de gînd să te duci în Coney Island. Știi, Charlie, uneori în Nevada am gîndit că exagerezi cu devotamentul tău față de Humboldt.

— Posibil, și am încercat să mi-l înfrîng. Mă întreb singur : „De ce atîta entuziasm ?“ Ca poet sau gînditor nu a lăsat o operă chiar atît de impresionantă. Și nici nu tînjesc după frumoasele zile de altădată. Să fie oare din pricină că numărul celor care iau în serios arta și gîndirea în SUA este atît de derizoriu, încît cei trîniți la examen rămîn de neuitat ?

Ne apropiasem de o temă importantă. Aveam de gînd să interpretez binele și răul la Humboldt, să-i înțeleg prăbușirea, să tălmăcesc tristețea vieții lui, să descopăr de ce asemenea talente au dus la rezultate atît de neglijabile, și așa mai departe. Dar acestea erau subiecte greu de discutat chiar și acum cînd pluteam pe culmi, potopit de tandrețe pentru Kathleen și de emoții minunate.

— Pentru mine avea mult farmec, purta vechea vrajă, am spus.

— Cred că l-ai iubit, răspunse Kathleen. Desigur, eu am fost nebună după el. Am plecat împreună la New Jersey — viața acolo ar fi fost un iad chiar dacă el n-ar fi avut accese de nebunie. Vilișoara îmi apare acum ca o parte dintr-un teribil complot. Dar aș fi plecat și la Polul Nord cu Humboldt. Și asta nu numai dintr-o ambiție de fetișcană de liceu care se vede pătrunzînd în lumea literară. De cele mai multe dintre prietenii lui literare nici nu mă sinchiseam. Prietenii veneau să asiste la spectacolul oferit de Humboldt, să-i vadă iscusința. După ce plecau ei, cum încă se simțea înflăcărat, avea nevoie de mine. Era un om sociabil. Obişnuia să-mi spună ce mult i-ar plăcea să se învîrtească prin cercuri strălucitoare, să facă parte din lumea literară.

— Tocmai asta-i ! Niciodată n-a existat o astfel de lume literară, am spus eu. În secolul al nouăsprezecelea, au existat doar câțiva solitari de geniu — un Poe sau un Melville nu au avut o viață literară. Pentru ei nu exista decît oficiul vamal și cafeneaua. Poeții noștri, în ciuda a tot ce se spune împotriva lor, răsar din nimic. De unde a venit Whitman și de unde a luat tot ce-a avut ? El era W. Whitman, un individ de neîmblînzit, care a avut ce-a avut și a făcut ce-a făcut.

— Mă rog, dacă ar fi existat o bogată viață literară, și dacă ar fi putut să ia ceaiul cu Edith Wharton și să-i întâlnească pe Robert Frost și pe T.S. Eliot de două ori pe săptămînă, bietul Humboldt s-ar fi simțit sprijinit și apreciat și răsplătit pentru talentul lui. Pur și simplu nu s-a simțit în stare să umple tot vidul pe care-l simțea în jurul lui, zise Kathleen. De bună seamă, a fost un vrăjitor. Pe mine mă făcea să mă simt atît de înceată, înceată, înceată ! Inventă cele mai ingenioase lucruri ca să mă poată acuza. Ah, dacă și-ar fi folosit toată această inventivitate în poezie ! Și apoi, Humboldt avea prea multe aranjamente personale. Cheltuia prea mult geniu pentru aceste aranjamente. Și, ca soție a lui, eu trebuia să sufăr consecințele. Dar hai să nu mai vorbim despre asta. Vreau să te întreb ceva... voi doi ați scris odată împreună un scenariu ?

— O aiureală ca să ne omorîm timpul la Princeton ; i-ai vorbit despre el tinerei ăleia, doamna Cantabile. Cum arată doamna Cantabile ?

— Frumușică. E politicoasă, într-o manieră demodată, gen Emily Post, și-ți trimite scrisorele bine-crescute ca să-ți mulțumească pentru un dejun delicios. Dar, în același timp, își vopsește unghiile în culori stridente, poartă rochii țipătoare și are o voce aspră. Cînd vorbește cu tine, țipă. Dacă o auzi, îți face impresia unei amante de pistolar, care pune întrebări de doctorand. Așa cum îți spuneam, am intrat acum în cinematografie și sînt curioasă să văd un scenariu pe care l-ați scris împreună, tu și cu Humboldt. În fond, după o piesă a ta s-a făcut un film de mare succes.

— Ah, din scenariul nostru nu s-ar putea face niciodată un film. Distribuția noastră îi includea pe Mussolini, pe Papă, pe Calvin Coolidge, pe Amundsen și Nobile. Eroul nostru era un canibal. Mai aveam un dirijabil și un sat din Sicilia. Poate că lui W.C. Fields i-ar fi plăcut, dar numai un producător nebun ar fi putut investi vreun ban în scenariul ăsta. Dar, desigur, nu se știe niciodată. În 1913, cine s-ar fi uitat la un scenariu de anticipație asupra primului război mondial? Sau dacă, înainte de a mă fi născut eu, mi-ai fi supus spre aprobare povestea propriei mele vieți și m-ai fi invitat să o trăiesc, nu te-aș fi dat pe ușă afară ?

— Dar cum a fost cu piesa ta de răsunset ?

— Kathleen, crede-mă, n-am fost decît viermele care a scuipat firul de mătase. Alții au creat toaleta pentru Broadway. Acum spune-mi și mie, ce ți-a lăsat Humboldt ?

— Mai întâi de toate, mi-a scris o scrisoare extraordinară.

— Și mie. Ba chiar una de om cu mintea perfect sănătoasă.

— A mea e cam amestecată. E prea personală ca să ți-o pot arăta, chiar și acum. Înșiră toate crimele de care m-am făcut chipurile vinovată. Scopul lui era să mă ierte, indiferent ce-aș fi făcut, dar m-a iertat cu toate detaliile, și tot mai pomenea despre Rockefeller. Dar pe alocuri există oaze de perfectă luciditate. Lucruri adevărate, realmente mișcătoare.

— Asta-i tot ce-ai primit de la el ?

— Nu, Charlie, mi-a mai lăsat și altceva. Un document. O nouă idee pentru un scenariu de film. De asta te întrebam despre cel pe care l-ați scornit împreună la Princeton. Spune-mi, ție ce ți-a lăsat în afară de scrisoare ?

— Uimitor ! am spus.

— Ce-i uimitor ?

— Ce a făcut Humboldt. Putred de bolnav, agonizînd, dezagregîndu-se, și totuși atît de ingenios !

— Nu te înțeleg.

— Spune-mi, Kathleen, în documentul tău, în ideea asta pentru un film, nu-i vorba de un scriitor ? Și scriitorul nu are o soție autoritară ? Și n-are și o amantă tinăără și frumoasă ? Și nu face o călătorie cu amanta ? Și nu scrie după aceea o carte pe care n-o poate publica ?

— Ba da. Înțeleg. Desigur. Asta e, Charlie.

— Ce pușlama ! E admirabil ! A făcut totul în dublu exemplar. Aceeași călătorie repetată cu soția. Același document pentru noi doi.

Kathleen mă studia în tăcere. Buzele i se mișcau. Zimbi.

— De ce crezi că ne-o fi lăsat același dar fiecăruia dintre noi ?

— Ești convinsă că sîntem singurii lui moștenitori ? Ha-ha, hai să bem în memoria lui trăsniță. A fost un om formidabil !

— Da, a fost un om formidabil. Și cît aș dori... crezi că a făcut totul cu un anumit plan ? întrebă Kathleen.

— Cine era ăla, cred că Alexander Pope, care nu putea bea o ceașcă de ceai fără să ticluiască c strata-gemă ? Așa era și Humboldt. Și pînă în ultima clipă a visat averi miraculoase. Era pe patul de moarte și încă dorea să ne îmbogățească pe amîndoi. Oricum, simplul fapt că și-a păstrat pînă la sfîrșit simțul umorului, sau măcar urme ale lui, tot e uimitor. Și, nebun cum era, tot a scris cel puțin două scrisori lucide. O să fac o comparație bizară — ca să izbutească acest lucru, Humboldt a trebuit să se smulgă din starea lui de demență înveterată. Am putea spune că, în urmă cu multă vreme, a emigrat în nebunie. Și s-a statornicit în ea. Și, de hatîrul nostru, poate, s-a reîntors în vechea lui patrie. Ca să-și mai vadă o dată prietenii ? Și poate că a fost la fel de greu pentru el să facă acest lucru, cum ar fi pentru altcineva — pentru mine, de pildă — să trec din lumea asta a noastră în lumea spiritelor. Sau, o altă comparație bizară — a izbutit o volatilizare în maniera magicianului Houdini, a evadat din proiecțiile

înrădăcinate ale paranoiei, din demența depresivă, sau ce-o mai fi fost. Cei adormiți se deșteaptă. Exilații și emigranții se întorc îndărăt, iar geniul muribund poate să reînvie. „Înțelegere de cap-de-linie“, așa mi-a scris în scrisoare.

— Nu cred că la sfârșit mai avea tăria să ne facă două daruri separate, cite unul pentru fiecare dintre noi, zise Kathleen.

— Ia-o așa, dacă vrei. Ne-a făcut o demonstrație a ceea ce îl caracteriza din plin : uneltiri, intrigi și paranoia. Pe acestea le-a exploatat la maximum. Nu-ți aduci aminte de faimoasa lui uneltire Longstaff ?

— Crezi că a putut să aibă și altceva în minte ? întrebă Kathleen.

— Un anume scop unic ?

— Mă gândesc la un soi de test postum al caracterelor.

— În ce privește caracterul meu, era absolut sigur că nu există speranțe de îndreptare. Și poate că la fel gândea și despre tine. În orice caz, ne-a prilejuit un moment amuzant. Uite că stăm împreună rîzînd și admirîndu-l, și cît de trist e totul ! Sînt foarte mișcat. Amîndei sîntem.

Liniștită și solidă, Kathleen zimbea cu blîndețe, dar dintr-o dată ochii ei mari își schimbă culoarea. Se umplură de lacrimi. Și totuși continua să stea pasivă. Asta era Kathleen. Nu s-ar fi cuvenit să menționez asemenea lucru, dar poate că Humboldt urmărise să ne apropie unul de celălalt. Nu neapărat ca bărbat și femeie, dar poate că ar fi vrut să îmbine sentimentele noastre față de el și să creeze un soi de monument mixt. Căci după moartea lui, vom continua (un răstimp) să ducem o viață activă în această dezamăgită scenă umană, și poate că pentru el ar fi însemnat o satisfacție și o variație în monotonia mormîntului dacă și-ar fi putut spune că ne zbatem să-i ducem la capăt inițiativele. Pentru că atunci cînd un Platon sau un Dante sau un Dostoevski pledau în favoarea imortalității, Humboldt, mare admirator al acestora, n-ar fi putut

spune : „Au fost ei genii, dar noi nu trebuie să le luăm ideile în serios.“ Dar oare a luat el în serios ideea imortalității ? În această privință, n-a spus nimic. Tot ce-a spus a fost că nu sîntem ființe naturale, ci supra-naturale. Aș fi dat orice ca să aflu ce a vrut să înțeleagă prin asta.

— Scenariile ridică multe dificultăți în ce privește drepturile de autor, urmă Kathleen. Și probabil că Humboldt a cerut o consultație juridică cu privire la protecția legală... A vîrît o copie după manuscris într-un plic pe care l-a sigilat, s-a dus la poștă, l-a înregistrat și l-a expediat recomandat lui însuși. Așa încît plicul nu a fost niciodată deschis. Noi am citit duplicatele...

— Adevărat. Eu am două plicuri sigilate.

— Două ?

— Da. Unul conține scenariul pe care l-am născocit la Princeton. Acum îmi dau seama cum se distra Humboldt în hotelul acela infect. Își petrecea timpul punînd la cale toate operațiile astea, meticulos și detaliat, și cu formalități oficiale. Asta i se potrivește de minune.

— Ascultă-mă, Charlie, drepturile trebuie să le împărțim juma-juma, zise Kathleen.

— Ești o scumpete, dar din punct de vedere comercial scenariul e un zero.

— Dimpotrivă, îmi răspunse Kathleen cu fermitate.

Auzindu-i cuvintele, am privit-o din nou. A contrazice atît de categoric nu semăna cu Kathleen, în mod obișnuit atît de neîncrezătoare.

— L-am dat spre lectură unor oameni de meserie și am și semnat un contract, încasînd trei mii de dolari numai pentru cedarea opțiunii. Jumătate din suma asta îți aparține.

— Vrei să spui că cineva a dat bani pentru scenariul ăsta ?

— Am avut de ales între două oferte. Am acceptat-o pe cea de la „Steinhals Productions“. Unde să-ți trimit ceul ?

— Pentru moment n-am nici o adresă. Sînt în tranziție. Dar nu, Kathleen, nu vreau să iau nimic din banii ăștia.

Mă gîndeam cum o să-i comunic Renatei veștile. Ea ridiculizase cu atîta vervă darul lui Humboldt, încît în numele generației noastre pe cale de eclipsare, generația mea și a lui Humboldt, mă simțisem jignit.

— Și scrie cineva un scenariu ?

— Se discută foarte serios, răspunse Kathleen.

Uneori, vocea ei se înălța spre o tonalitate ascuțită, feciorelnică. Se spărgea.

— Că interesant ! Că absurd ! O aglomerare de improbabilități în masă. Deși am fost întotdeauna mîndru de ciudățeniile mele personale, am ajuns să bănuiesc că acestea s-ar putea să fie doar un palid reflex al unor alte mii de ciudățenii reale, mult mai puternice — și că, la urma urmei, s-ar putea să nu fie chiar atît de personale, ci să se integreze într-o condiție generală. Așa se explică faptul că burlesca lui Humboldt, bazată pe dragoste și ambiție și pe tot restul de stupidități, a putut să pară plauzibilă unor oameni de afaceri.

— Am consultat un avocat bun și contractul meu cu Steinhals va prevedea un minimum de treizeci de mii de dolari, dacă opțiunea este preluată. S-ar putea ridica și la peste șaptezeci de mii, depinde de bugetul lor. Vom ști totul pînă în două luni. La sfîrșitul lui februarie. Și mă gîndesc, Charlie, că în calitate de coproprietari, ar trebui să facem un contract separat între noi.

— Kathleen, hai să nu sporim și mai mult irealitatea lucrurilor. Să lăsăm contractele deoparte. N-am nevoie de banii ăștia.

— Pînă azi, aș fi crezut și eu așa, căci toată lumea vorbește de averea ta de un milion de dolari. Dar te-am văzut în „Sera de Palmieri” adunînd de două ori nota de plată, de la cap la coadă și de la coadă la cap, înainte de a o semna. Îți păliseră obrazii. Și pe urmă te-am văzut luptîndu-te cu tine însuși ca să te decizi ce bacșiș să dai. Hai, Charlie, nu te simți stînjenit !

— Nu, nu, Kathleen, am bani din gros. Nu-i vorba decât de dificultăți de moment, legate de criza generală. Pe de altă parte, ce jaf la ăia ! Pentru noi, cei de altădată, e scandalos.

— Dar știi că ai și niște procese. Cunosc eu ce se întâmplă când judecătorii și avocații pun gheara pe cineva. Nu degeaba am condus o fermă de divertisment în Nevada.

— Sigur că-i neplăcut să fii cu banul numărat. E ca și cum ai strânge în mână un cub de gheață. Și nu-i posibil să faci bani, și pe urmă să trăiești liniștit. Așa ceva nu există. E un lucru pe care Humboldt probabil că nu l-a înțeles. Mă întreb dacă el credea cu adevărat că banii înseamnă toată deosebirea dintre succes și ratăre. În cazul ăsta, n-a înțeles nimic. Când ai bani, treci printr-o metamorfoză. Și trebuie să te lupți cu niște forțe îngrozitoare, interne și externe. Succesul nu are aproape nici un factor personal. Succes înseamnă întotdeauna succesul banului.

— Încerci să schimbi subiectul. Ai fost întotdeauna un fin observator. Ani de zile te-am urmărit cum cercetai oamenii cu viclenie. De parcă tu îi vedeai și ei nu te vedeau pe tine. Dar să știi, Charlie, nu ești singurul care observă.

— Crezi că aş locui la „Plaza“ dacă aş fi ruinat ?

— Dacă ai fi cu o tânără doamnă, da.

Femeia asta voinică, fanată dar încă frumoasă, cu vocea ei din când în când stridentă, cu obrajii adânciți într-o atrăgătoare melancolie, mă studiasse. Privirea ei, deși încă ușor piezișă, indirectă, din pricina unei lungi deprinderi de pasivitate, era caldă și binevoitoare. Mă simt adânc mișcat când oamenii își dau osteneala să ia în seamă situația mea.

— Am auzit că pleci cu această doamnă în Europa. Așa mi-a spus Huggins.

— Adevărat, am răspuns, așa e.

— Spre... ?

— Spre ce ? am spus. Dumnezeu știe.

Aș fi putut să-i povestesc mult mai multe. Aș fi putut să-i mărturisesc că nu mai luam în serios probleme pe care mulți oameni serioși le iau în serios, probleme de metafizică, sau de politică, greșit formulate. Exista vreo rațiune ca să fi avut un motiv precis sau practic de a pleca în Italia alături de o femeie frumoasă ? Nu urmăream decît o anumită tandrețe, urmăream să obțin iubire și mulțumire, din motive care ar fi fost valabile cu treizeci de ani în urmă. Cum era cînd mă lansam la șaiszeci de ani spre lucrurile după care rîvnisem la douăzeci ? Și ce aveam să fac cu ele dacă le-aș fi obținut ? Simțeam îndemnul parțial de a-mi deschide inima în fața acestei femei cumsecade. Discerneam semne — așa aveam impresia — că și ea se deșteptase dintr-un lung somn spiritual. Am fi putut discuta împreună o sumedenie de subiecte fascinante — ca, de pildă, de ce somnul pecetluiește spiritul omului, de ce trezirea e atît de convulsivă, și dacă nu crede că spiritul ar putea acționa independent de trup, dacă nu gîndește că ar putea exista un soi de conștiință care să nu aibă nevoie de un fundament biologic ? Mă simțeam ispitit să-i povestesc că eu, personal, aveam senzația că realizez ceva în problema misterului morții. Am cumpănit dacă să discut sau nu serios cu ea menirea conferită scriitorilor de către Walt Whitman, care era convins că democrația nu va izbuti decît dacă poeții vor dărui mari poeme despre moarte. Kathleen era o femeie căreia i-aș fi putut vorbi — simțeam acest lucru. Dar situația era cam ambarasantă. Un crai bătrîn, care-și pierduse capul după o fufă frumoasă și setoasă de bani, un romanțios care voia să-și împlinească la bătrînețe visul tinereții, să pornească brusc o discuție despre conștiința detașată de simțuri și despre marele poem democratic al morții ! Haide, Charlie, să nu facem lumea mai absurdă decît e în realitate ! Tocmai pentru că aveam în față o femeie căreia i-aș fi putut vorbi, mi-am ținut gura. Din respect. Mi-am spus că o să aștept pînă cînd toate aceste lucruri se vor coace în mintea mea, pînă cînd voi fi în măsură să știu mai mult.

Kathleen mi-a spus :

— Săptămîna viitoare voi fi la Belgrad, la hotel „Metropol“. Să păstrăm legătura. O să cer să mi se redacteze un contract, o să-l semnez, și apoi am să ți-l trimit și ție.

— Nu, nu, să nu ne batem capul cu așa ceva.

— De ce, pentru că sînt văduvă n-ai de gînd să primești de la mine banii care ți se cuvin de drept ? Dar eu nu doresc să-mi însușesc partea ta. Încearcă să privești lucrurile în lumina asta.

Era o femeie de treabă. Și își dădea seama de realitate : cheltuiam enorm cu Renata și mă ruinam vertiginos.

— Draga mea, de ce mi-ai furat pantoful ?

— N-am putut rezista ispitei, îmi răspunse Renata cea opulentă. Tare aș fi vrut să te văd țopăind pînă sus într-un pantof ! Ce-a gîndit prietena ta ? Pariez c-a fost o întreagă nostimadă. Charlie, umorul e o legătură puternică între noi doi. De asta sînt sigură.

În relațiile noastre, umorul avea un avantaj asupra iubirii. Firea și felul meu de a fi o amuzau pe Renata. Amuzamentul ei era atît de copios, încît îmi spuneam că treptat s-ar putea confunda cu iubirea. Pentru că sub nici un chip nu mă gîndeam să renunț la iubire.

— Mi-ai mai scos o dată pantoful pe sub masă, la Paris.

— Da, în seara cînd individul acela îngrozitor ți-a spus cît de lipsită de valoare e decorația ta franceză și te-a pus în aceeași categorie cu gunoierii și cu crescătorii de porci. A fost pentru mine un fel de răzbunare, de consolare și de plăcere în același timp. Îți amintești ce ți-am spus după aceea, ceva ce mi s-a părut foarte nostim ?

— Da, îmi amintesc.

— Ce ți-am spus, Charlie ?

— Ai spus că să aerisești e un lucru omenesc.

— Să aerisești e omenesc, să dezgolești e dumnezeiesc.

Fardată, cu părul negru, îmbrăcată într-un costum de călătorie purpuriu, rîdea, veselă.

— Oh, Charlie, renunță la voiajul ăsta idiot în Texas. Am nevoie de tine la Milano. N-o să fie ușoară pentru mine întrevvedereea cu Biferno. Fratele tău n-are nevoie să-l vizitezi și nu-i datorezi nimic. Tu îl iubești, iar el te tiranizează, și nu există nici un mijloc de apărare împotriva tiranilor. Te prezinți în fața lor cu inima îndurerată, și ei îți ard un picior în fund. Știi și tu și știu și eu ce o să gândească fratele tău. O să-și spună că ai picat într-un moment psihologic, cu gândul de a-l îmbrobodi ca să te bage și pe tine într-una din afacerile lui mănoase. Și, spune-mi drept, Charlie, n-ar avea puțină dreptate? Nu vreau să-mi vir nasul în problemele tale financiare, dar bănuiesc că nu ți-ar strica dacă lucrurile ar lua o anumită întorsătură în clipa de față. Și-apoi mai e ceva: o să fie o întrecere pe viață și pe moarte între tine și nevastă-sa pe chestia cine are dreptul să-l jelească mai tare dacă se întâmplă ceva, și ce nevoie are el, tocmai când intră sub cuțit, să-și vadă la față ambii bocitori? Pe scurt, îți pierzi vremea. Vino cu mine. Visez să mă mărit cu tine la Milano, sub adevăratul meu nume de fată, Biferno, iar tatăl meu adevărat să mă conducă la altar.

Aș fi vrut să-i fac Renatei pe plac. Merita ca lucrurile să se întâmple așa cum le-ar fi dorit ea. Ne aflăm acum pe aeroportul Kennedy și Renata, cu incomparabila ei pălărie, cu mantoul de antilopă maxi, cu fulele ei „Hermès“ și cu cizmele-i elegante nu părea o posesiune mai accesibilă decât turnul din Pisa. Și totuși își revendica drepturi personale, dreptul la o identitate, dreptul la un tată, la un soț. Ce stupid, ce decădere! Totuși, pentru un observator invizibil aflat la nivelul ierarhic imediat, aș fi putut da și eu impresia că am revendicări similare, la ordine, raționalitate, prudență și la alte virtuți mic-burgheze.

— Hai să bem ceva în Salonul Personalităților de Seamă. Nu vreau să beau la barul de aici, cu toată gălăgia și cu paharele lor lipicioase.

— Dar nu mai fac parte din asociație.

— Charles, doar îl știi bine pe individul ăla Zitterbloom — care ți-a păpat anul trecut douăzeci de mii de dolari cu investițiile lui în petrol, bani cu care se presupunea că-ți cumpără o scutire de impozite. Cheamă-l la telefon și pune-l să aranjeze el treaba. Doar ți-a propus anul trecut. Nu ții minte cum ți-a spus : „Oricînd îți face plăcere, Charlie !“

— Mă faci să mă simt ca pescarul din basmele Fraților Grimm, cel pe care l-a trimis nevasta la malul mării să-i ceară peștișorului vrăjit un palat.

— Fii atent cum vorbești. Eu nu sînt o nevastă cicălitoare. Și avem dreptul că bem un pahar de despărțire într-un decor adevărat și nu aici, îmbulziți de gloata asta împutită.

Așa încît i-am telefonat lui Zitterbloom și secretara lui a aranjat chestiunea cît ai zice pește. Mă gîndeam că, dacă cineva și-ar pune mintea, de cîte înfrîngeri și frustrări nu s-ar putea cruța ! Într-un spirit de trist rămas-bun, îmi sorbeam cocteilul „Bloody Mary“, gîndindu-mă ce risc enorm îmi asumam de dragul fratelui meu și cît de puțin îmi va aprecia el sacrificiul. Totuși, *trebuia* să am încredere în Renata. Natura umană ideală cerea acest lucru și judecata practică trebuie să conviețuiască cu cerințele naturii umane ideale. N-aș fi dorit totuși să-mi ceară cineva să prezic cum se vor sfîrși astea toate, căci dac-ar fi trebuit să fac o prezicere, totul s-ar fi mistuit într-un vîrtej de vînt.

— Ce părere ai de un flacon de parfum „*Ma griffe*“ fără taxe vamale ? mă întrebă Renata.

I-am cumpărat o sticlă mare, spunîndu-i :

— Or să ți-o livreze în avion și eu nu voi fi acolo s-o miros.

— Nu te necăji, punem totul la păstrare pentru clipa revederii. Nu-l lăsa pe frate-tău să te combine cu femei prin Texas.

— Cred c-ar fi ultimul lucru la care s-ar putea gîndi. Dar ce se aude cu tine, Renata, cînd ai vorbit ultima oară cu Flonzaley ?

— Poți să-l dai uitării pe Flonzaley. Am rupt-o cu el. E un om drăguț, dar nu pot suporta întreprinderea de pompe funebre.

— E foarte bogat, am spus.

— Are tot atâtea coroane de aur cîte coroane mortuare, îmi răspunse Renata în stilul pentru care o iubeam. Ca președinte al companiei, nu mai are de mînit cadavre, dar nu pot să dau uitării începuturile lui legate de îmbălsămare. Desigur, nu pot fi de acord cu ăla, Fromm, care pretinde că necrofilia a năpădit civilizația. Să fim serioși, Charlie, cu un fizic ca al meu, dacă nu mi-aș menține mintea perfect normală, unde aș ajunge ?

Cu toate astea eram foarte trist și mă întrebam care anume față a adevărului mi-o dezvăluia, și dacă aveam să ne mai revedem vreodată. Totuși, în ciuda numeroaselor presiuni la care eram supus, simțeam că, din punct de vedere spiritual, făcusem un progres. Întotdeauna, din cele mai bune timpuri, despărțirile și plecările m-au iritat, și încercam și acum un sentiment de anxietate ; cu toate acestea, simțeam că de astă dată am în mine ceva pe care mă pot bizui.

— Rămii cu bine, scumpule. Miine am să-ți telefoniez din Milano în Texas, zise Renata.

Ne-am sărutat de multe ori. Părea gata să plîngă, dar ochii îi erau uscați.

Am trecut printr-un tunel imens, ca un nesfîrșit defileu boltit sau ca un coridor într-un film expresionist, după aceea am fost percheziționat de arme, și m-am urcat în avionul de Houston. Tot drumul pînă în Texas am citit cărți de ocultism. Am găsit în ele multe pasaje tulburătoare, la care voi reveni mai tîrziu. Am sosit la Corpus Christi după-masă, și am tras la un motel. Pe urmă m-am dus la locuința lui Julius, care era somptuoasă și nouă și înconjurată de palmieri și palisandri și portocali și lămii. Pajiștile păreau artificiale, confecționate parcă din rumeguș verde sau din hîrtie de ambalaj colorată. Automobilele scumpe erau parcate pe alee și, cînd am sunat la ușă, s-au auzit

înăuntru o suită întreagă de gonguri și clinchete și lătrături de ciini. Sistemele de securitate erau minunțios elaborate. Zăvoare grele au fost date la o parte, după care cumnată-mea Hortense a deschis ușa masivă, acoperită de sculpturi polineziene. A strigat la ciini, dar cu un substrat de tandrețe în glas. Apoi s-a întors spre mine. Era o persoană deschisă, la locul ei, cu ochi albaștri și buze cărnoase. Puțin orbită de fumul propriei ei țigări pe care nu și-o scosese din gură, mi-a spus :

— Charles ! Cum ai ajuns aici ?

— Am închiriat o mașină. Ce faci, Hortense ?

— Julius te așteaptă. Tocmai se îmbracă. Du-te la el.

Ciinii erau cît niște cai. I-a domolit și m-am îndreptat spre dormitorul principal, salutîndu-i pe copii, nepoții mei, care n-au catadicsit să-mi răspundă. Nu eram prea sigur dacă pentru ei eram un membru al familiei. Cînd am intrat, l-am găsit pe fratele meu Ulick în chiloți vărgați, lungi pînă la genunchi.

— Bănuiam că ești tu, Chuckie.

— Ei, Ulick, iată-ne iar împreună !

Nu arăta bine. Avea burtă mare și sini ascuțiți. Între sini, îi creștea o mătase cenușie, stufoasă. Dar, ca de obicei, el domina totul. Capul prelung era puternic, cu nasul drept, părul alb, neted, frumos tuns, mustața autoritară și ochii inteligenți, cu o lucire dură și pleoapele pungite. Întotdeauna purtase chiloți largi — așa îi prefera. Ai mei sînt de obicei mai scurți și mai colanți. Mi-a aruncat una dintre privirile lui piezișe. Ne lega o viață întreagă. Pentru mine, această viață era continuă, dar Ulick făcea parte dintre oamenii care țin să rediscute mereu termenele. Nimic nu trebuie considerat permanent. Emoțiile fraterne pe care le adusesem odată cu mine îl derutau și-l stînjeneau, îl flatau și-l umpleau de suspiciuni. Eram oare sincer ? Eram într-adevăr inocent ? Și aveam vreo valoare ? Față de mine, Ulick încerca aceleași dificultăți de evaluare finală pe care le aveam eu față de Thaxter.

— Dacă tot trebuia să vii, mai bine veneai direct la Houston, îmi zise el. Acolo plecăm miine.

Îmi dădeam seama că se lupta să-și înfrîneze propriile lui sentimente fraterne. Acestea erau încă simțitor de prezente. Ulick nu reușise să se debaraseze de toate.

— O, n-am nimic împotriva să fac o călătorie în plus. Tot n-aveam ceva special la New York.

— Mă rog, azi după-masă trebuie să mă duc să văd o proprietate de vânzare. Vrei să vii cu mine, sau preferi să înoți în piscină ? E încălzită.

Ultima oară cînd mă cufundasem în piscina lui, unul, din cîinii aceia uriași mă mușcase de gleznă și pierdusem o mulțime de sînge. Or, acum nu venisem să mă scald, știa și el lucrul ăsta. Adăugă :

— Ei, mă bucur c-ai venit.

Își întoarse într-o parte fața puternică și își feri privirea, în timp ce creierul lui, intens exersat în calcule, estima acum șansele care îi mai rămăseseră.

— Operația asta blestemată le strică puștilor mei Crăciunul ; și nici tu n-ai să fii cu copiii tăi.

— Le-am trimis un munte de jucării de la F.A.O. Schwartz. Îmi pare rău, dar nu m-am gîndit să aduc niște cadouri pentru băieții tăi.

— Ce-ai fi putut să le aduci ? Au tot ce se poate imagina. Ca să le poți cumpăra o jucărie, trebuie să dezlegi un adevărat rebus. Eu sînt pregătit pentru operație. M-au ținut la pat, în Houston, pentru toate analizele. Am făcut o donație de douăzeci de mii de dolari clinicii, în memoria tatii și-a mamei. Și sînt gata pentru operație, numai că trebuie să mai dau jos cîteva kilograme. Chuck, știi, te taie cu fierestrăul și te deschid, ba cred că ticăloșii ăia îți scot și inima din piept. Dar echipa de acolo face operații din astea pe inimă cu miile. Sper ca la întîi februarie să fiu îndărăt la biroul meu. Cum stai cu capitalul lichid ? Dispui de cincizeci de mii ? Aș putea să te vîr în ceva profitabil.

Din cînd în cînd, Ulick îmi telefona din Texas și-mi spunea : „Trimite-mi un cec de treizeci de mii, sau nu,

mai bine de patruzeci și cinci". Iar eu pur și simplu completam un cec și i-l expediam prin poștă. Nu-mi returna nici un fel de chitanță. Citeodată, după șase luni, îmi sosea un contract. Dar, invariabil, banii investiți îmi erau dublați. Îi plăcea să-mi facă astfel de servicii, deși îl irita că nu reușeam să înțeleg amănuntele unor asemenea tranzacții și nu apreciam subtilitățile lui financiare. În ce privește profiturile mele, acestea fuseseră încredințate unor oameni ca Zitterbloom, i se plăteau Denisei, îl subvenționau pe Thaxter, erau luate de Comisia de Verificare a Veniturilor, o țineau pe Renata la lacul Point Towers, sau intrau în buzunarele lui Tomchek și ale lui Srole.

— La ce te gîndești ? l-am întrebat.

— La citeva lucruri. Știi ce înscamnă rate bancare. Nu m-ar mira dacă ar crește în curînd cu optsprezece la sută.

Trei televizoare erau deschise, sporind cascadele de culori din cameră. Tapetul avea reliefuri aurii. Covorul părea o prelungire a pajiștii orbitoare de afară. Interiorul și exteriorul se vărsau unul într-altul printr-un perete de sticlă, grădina și dormitorul se contopeau. În cameră se găsea o bicicletă albastră pentru exerciții de slăbire, și felurite trofee sportive înșirate pe rafturi, pentru că Hortense era o faimoasă jucătoare de golf. Enorme dulapuri în perete, special construite, erau înșesate cu costume, cu duzini de perechi de pantofi aranjați pe suporturi lungi, cu sute de cravate și cu maldăre de cutii de pălării. Ostentativ și mîndru de posesiunile lui, Julius era un critic foarte pretențios în materie de bun-gust, și acum îmi trecea în revistă înfățișarea, de parc-ar fi fost un Douglas MacArthur al îmbrăcămînții.

— Ai fost totdeauna șleampăt, Chuckie, și acum cheltuiești bani pe îmbrăcăminte și văd că te duci la un croitor, dar tot șleampăt ai rămas. Cine dracu ți-a vîndut oribilitățile alea de pantofi ? Și pardesiul ăsta ca o pătură de cal ? În urmă cu cincizeci de ani, Hustler vindea pantofi din ăștia ageamiilor și le mai dădea

rabat o croșetă de încheiat nasturii. Hai, ia paltonul ăsta !

Îmi trînti în brațe un palton negru din păr de cămilă cu guler Chesterfield.

— Aici e prea cald ca să-l pot purta. E al tău. Băieții or să-ți ducă pardesiul la grajd, acolo unde îi este locul. Scoate-l și îmbracă-l pe ăsta.

Am procedat după cum mi s-a poruncit. Asta era forma pe care o lua afecțiunea lui. Cînd era necesar să-i opun rezistență lui Ulick, o făceam în tăcere. Își trase o pereche de pantaloni cu tighel dublu, frumos croiți, cu manșete late, întoarse, dar nu reuși să-i încheie pe burtă. Strigă către Hortense, care se afla în camera cealaltă, că pantalonii i-au intrat la curățat.

— Da, au intrat, strigă la rîndul ei.

Acesta era stilul casei. Nimic din șoaptele potolite ale celor din Ivy League, sau din discuțiile cu glas scăzut.

Mi-a dăruit și o pereche de pantofi. Aveam picioarele aproape identice. La fel și ochii bulbucați, la fel și nasurile drepte. Nu prea știu ce-mi conferă mie aceste trăsături, dar lui îi confereau o înfățișare autocratică. Acum, cînd fiecare viață pămîntească îmi apărea drept una dintr-o serie, stăteam și mă gîndeam la cariera spirituală a lui Ulick. Ce-o fi fost el înainte ? Evoluția biologică și istoria vestului, singure, n-ar fi putut niciodată crea, în șaiszeci și cinci de ani blestemăți, un personaj ca Ulick. Însușirile profunde le adusese cu el din altă parte. Orice-ar fi fost într-o formă anterioară, înclinam să cred că, în această viață, ca american brutal și bogat ce se afla, era în regres. America e o încercare grea pentru spiritul uman. Probabil că pe fiecare dintre noi ne cam dă înapoi. Unele însușiri superioare par să fi stat în suspensie, iar partea receptivă la senzații din sufletul nostru a obținut tot ce-a dorit, adică avantajele materiale. Ah, comoditățile creaturii, seducțiile animale ! Care ziarist a scris că există țări în care ceea ce azvîrlim noi la gunoi ar trece drept delicatese ?

— Așadar, pleci în Europa. Ai vreun motiv special? Călătorie profesională? Sau pur și simplu fugi, ca de obicei? Dar nu pleci niciodată singur, întotdeauna ești cu o damă. Ce fel de muiere te-a mai prins de astădată?... Dacă aș ține neapărat, aș putea să port pantalonii ăștia, dar cum vom avea mult de mers cu mașina, mai bine să îmbrac altceva mai comod. (Își scoase furios pantalonii și-i aruncă pe pat.) Am să-ți spun unde mergem. E vorba de un teren splendid, patruzeci sau cincizeci de pogoane de peninsulă în Golf. Un general cubanez l-a cumpărat în urmă cu ani de zile. Acum locuiesc acolo urmașii generalului. Niște tîrîie-brîu, o adunătură de *playboy*. Fiicele și nurorile generalului s-au pus pe capul acestor *playboy*, silindu-i să se comporte ca niște bărbați. Aia nu știu altceva decît canotaj și băutură și somn și tîrfe și să joace polo. Droguri, mașini de mare viteză, avioane — cunoști recuzita. Femeile vor ca un antreprenor să ia proprietatea în mînă. Să obțină un preț cit mai mare. Valorează milioane, Charlie, e o întregă afurisită de peninsulă. Apropo, am primit scrisoare în legătură cu tine de la avocatul Denisei. Deții niște acțiuni în condominiumul meu și a vrut să știe ce valoare au. Te simți obligat să le spui chiar totul? Cine-i individul ăsta, Pinsker?

— N-am avut încotro. Mi-au luat situația impozitelor la zi.

— Ah, biet nătăflet, ce ești, gogoman supercultivat! Te tragi din rădăcini sănătoase, nu te-ai născut timpit, și uite că ți-ai făcut toate astea cu mîna ta. Și dacă a trebuit să fii intelectual, n-ai putut să fii unul de tip forte, un Herman Kahn sau un Milton Friedman, unul dintre tipii ăia agresivi despre care citești în „The Wall Street Journal”? Tu, cu Woodrow Wilson al tău și cu celelalte mortăciuni! Nici nu pot să citesc timpeniile pe care le scrii. Două fraze dacă citesc, încep să casc. Tata ar fi trebuit să te pocnească și pe tine cum mă pocnea pe mine. Te-ar mai fi deșteptat un pic. Nu ți-a prins bine că ai fost favoritul lui. Și te-ai mai apucat să te însori cu muierea aia fioroasă. Aia ar fi fost bună

să se înhăiteze cu bandele de teroriști ! Cînd i-am văzut dinții ascuțiți și părul răsucit la tîmple, am știut că ești în aer. Te-ai născut încercînd să dovedești că viața pe pămîntul ăsta e ceva ce nu poate fi realizat. Perfect, cazul tău e o dovadă completă. Dumnezeuule, dacă aveam eu condiția ta fizică ! Mai joci mingea cu Lango-bardi ? Se zice că a devenit un adevărat gentleman. Ia spune, cum merge procesul tău ?

— Destul de prost. Tribunalul mi-a cerut să depun o garanție. Două sute de mii.

Cifra îl făcu să pălească.

— Ți-au confiscat banii ? Ia-ți adio de la ei. Cine-i avocatul tău, tot prietenul ăla din copilărie, grăsanul de Szathmar ?

— Nu, Forrest Tomchek.

— L-am cunoscut pe Tomchek la cursurile juridice. Tipul de escroc legal. E mai alunecos ca un supozitor, numai că supozitoarele lui conțin dinamită. Și cine-i judecătorul ?

— Unul Urbanovich.

— Nu-l cunosc. Dar a luat hotărîri împotriva ta, și asta e de-ajuns. L-au cîștigat de partea lor. Hoție la drumul mare. Te folosește ca să-și lichideze o scadență. Datorează cuiva ceva și-și consolidează creditul cu banii tăi. Am să controlez îndată dacă am dreptate sau nu. Cunoști la Chicago pe unul Flanko ?

— Solomon Flanko ? E avocat sindical.

— El trebuie să știe. (Ulick făcu în grabă numărul pe cadranul telefonului.) Flanko, zise cînd stabili legătura, aici e Julius Citrine din Texas. Există un tip, Urbanovich, la sectorul „Raporturi familiale“. E șperțar ?

Ascultă cu atenție. Apoi zise :

— Mulțumesc, Flanko. Te chem eu mai tîrziu. După ce puse receptorul în furcă și își alese o cămașă sport, îmi comunică : Nu, se pare că Urbanovich nu-i șperțar. Vrea să rămînă de pomină la tribunal. E foarte șmecher. Foarte rigid. Și dacă s-a pus pe capul tău, atunci o să te separe de bani cum separi albușul de gălbenuș. Gata, uită-i ! Facem noi alții. Ai ceva pus deoparte ?

— Nu.

— Cum, nimic la pușculiță ? Nici un cont pe undeva ? Nici o provizie ?

— Nu.

Mă măsură cu severitate. Și apoi, fața lui brăzdată de vîrstă, de griji, de atitudini dure, se relaxă oarecum, și sub mustața Acheson se ivi un zîmbet.

— Și cînd te gîndești că sîntem frați, spuse. E absolut un subiect de poem. Ar trebui să i-l sugerezi amicului tău Von Humboldt Fleisher. Apropo, ce mai e cu prietenul tău nedespărțit, poetul ? Am venit eu odată cu mașina și v-am scos pe amîndoi la niște cluburi de noapte din New York, era prin anii cincizeci. Ne-am distrat grozav la „Copacabana“, ții minte ?

— A fost o noapte colosală. Lui Humboldt i-a plăcut teribil. A murit, am răspuns.

Ulick își puse o cămașă italienească de mătase, de un albastru aprins ; o cămașă foarte frumoasă, care părea să tinjească după un corp ideal. Și-o întinse tare pe piept. Cînd venisem ultima oară în vizită, Ulick era zvelt și purta niște minunați pantaloni de piele, strînși pe șolduri, garnisiți la cusături cu bănuți de argint mexicani. Ținuse o dietă strașnică și se alesese cu acea nouă siluetă. Dar chiar și atunci, podeaua Cadillacului său era acoperită de coji de alune. Și acum se îngrășase din nou. Îl revedeam pe băiatul gras pe care-l cunoscusem toată viața și care îmi era atît de familiar. — pîntecele, pistruii de pe antebrațele nedisciplinate, mîinile elegante. Vedeam încă în el băiatul obez ce părea mereu gîtit, copilul pofticios, îngăduitor cu sine însuși, ai cărui ochi afirmau întruna : „Nu sînt vinovat“. Îl știam pe dinafară și pe dinăuntru, chiar și fizicește, pentru că îmi aminteam cum, cu cincizeci de ani în urmă, se tăiasc adînc la pulpă cu un ciob de sticlă din riul Wisconsin, iar eu mă uitasem la grăsimă galbenă, strat peste strat de grăsime, prin care sîngele se căznea să se scurgă. Îi cunoșteam alunița de la încheietura mîinii, nasul spart și apoi aranjat la loc, falsa lui înfățișare de nevinovăție, felul cum puf-

nea disprețuitor, și chiar mirosul. Pe vremuri, îmbrăcat într-un maiou portocaliu de fotbal, respirînd pe gură (înainte de i-a dat familiei mîna să-i dreagă nasul), m-a ținut cocoțat pe umeri ca să pot vedea parada Marii Armate a Republicii pe bulevardul Michigan. Trebuie să fi fost prin 1923. Mă ținea de picioare. Propriile lui gambe îi plesneau, dolofane, în ciorapi negri reiați, și purta niște pantaloni golf, umflați și bortoșați. După aceea m-a dus și a stat în spatele meu la toaletă de domni a bibliotecii publice, cu pisoarele ei înalte, galbene, ca niște sarcofage deschise, și m-a ajutat să mă descurec prin complicata mea rufărie de corp. În 1928 s-a angajat ca băiat de serviciu la hotelul „American Express“; după aceea a lucrat la autogară, unde schimba imensele cauciucuri ale autobuzelor. Se lua la hartă cu bătaușii străzii și era el însuși un bătauș. S-a înscris singur la Institutul Lewis, urmînd cursul seral, și apoi la cursurile de drept. A făcut și a pierdut averi. Prin 1950 și-a luat propriul Packard în Europa și, între Paris și Roma, l-a transportat pe calea aerului, deoarece îl plictisea să conducă prin munți. Cheltuia șaiszeci-șaptezeci de mii de dolari pe an numai pentru persoana lui. N-am uitat niciodată cel mai mărunt fapt în legătură cu el. Ceea ce-l măgulea. Și, pe de altă parte, îl întrista. Dacă puneam atîta suflet în amintirile mele, oare ce dovedea? Că îl iubeam pe Ulick? Unii specialiști consideră că o memorie atît de completă e un simptom de isterie. Ulick pretindea că el nu are memorie decît pentru tranzacțiile comerciale.

— Așadar, aiuritul ăla de prieten al tău, Von Humboldt, a murit. Îndruga tot felul de nerozii care de care mai pompoase, și se îmbrăca și mai prost decît tine, dar îmi plăcea. Și ținea la băutură. De ce-a murit?

— Hemoragie cerebrală.

Era necesar să spun această minciună virtuoasă. Bolile de inimă constituiau acum un subiect tabu.

— Și mi-a lăsat o moștenire, am adăugat.

— Cum, avea bani?

— Nu. Doar niște hîrtii. Dar cînd m-am dus la un azil de bătrîni ca să le iau de la unchiul lui, peste cine crezi că am dat ? Peste Menasha Klinger.

— Nu mai spune — Menasha ! Tenorul dramatic, roșcovanul ! Tipul din Ypsilanti care a locuit cu chirie la noi în Chicago ? În viața mea n-am întîlnit un nenorocit mai zănat și mai ratat ca ăsta ! Nu putea să scoată o notă din gît, chiar dacă i-o trăgeai cu arcanul. Își cheltuia salariul de la fabrică pe lecții de canto și bilete de concert. Prima dată cînd a încercat și el să-și facă un bine a contractat o blenoragie, și după aceea și-a împărțit salariul între venerolog și profesorul de muzică. E așa de bătrîn c-a ajuns la azil ? Ei da, eu am șazece și cinci și el era cu vreo opt ani mai mare decît mine. Știi ce-am găsit zilele trecute ? Actul de proprietate asupra locurilor de veci ale familiei, la Waldheim. Mai sînt două locuri libere. Nu vrei să-l cumperi tu și pe al meu ? N-am de gînd să mă las îngropat. Vreau să fiu incinerat. Am nevoie de mișcare. Prefer să intru în atmosferă. Să mă cauți prin buletinele meteorologice.

Avea și el gîrgăunii lui în legătură cu groapa. În ziua cînd l-am înmormîntat pe tata, mi-a spus : „Vremea e prea caldă și prea frumoasă. E pur și simplu îngrozitor. Ai pomenit o după-masă mai splendidă ca asta ?” Groarii tocmai rulau covorul de iarbă artificială și, sub acesta, în țărîna gălbuie, argiloasă, se deschidea o groapă ademenitor de răcoroasă. 'Sus, în depărtare, dincolo de plăcuta zi de mai, se înălța ceva ca o stîncă de cărbune. Conștient de prezența acestei stînci de cărbune care se proiecta peste cimitirul înflorit — era vremea liliacului — am simțit că mă trec nădușelile. Un mic scripete se porni să coboare coșciugul legat cu niște curele. Nu cred că a existat vreodată un om care să coboare cu mai multă neplăcere în groapă și să fie mai potrivnic porților durerii decît papă Citrine — era absolut inapt să zacă nemișcat. Papă, acest vioi sprinter, acest alergător la curse cu obstacole, să fie acum coborît cu funiile strivitoarei morți !

Ulick zicea că vrea să-mi arate cum redecorase Hortense camerele copiilor. Știam că de fapt căuta zaharicale. În bucătărie dulapurile erau încuiate cu lacăte, iar frigiderul îi era inaccesibil.

— Hortense are perfectă dreptate, îmi spunea. Trebuie să încetez cu mîncatul. Știu că tu mi-ai spus întotdeauna că e o falsă poftă de mîncare. M-ai sfătuit să-mi vir un deget în gît și să rigii cînd am impresia că mi-e foame. Ce spuneai că face asta, contractează diafragma sau așa ceva? Ai fost întotdeauna un tip cu voință puternică și un zvăpăiat, te cățărai la bare, aruncaii greutăți și ridicaii haltere, boxai cu sacii, alergai în jurul casei și săreai din cracă-n cracă de parcă erai Tarzan. Și mai ești și un pungaș libidinos, în ciuda înaltei tale vieți intelectuale. Toată arta asta idioată a ta! N-am înțeles o iotă din piesa pe care ai scris-o. Am plecat la actul doi. Filmul a mai mers, dar și ăla a avut părțile lui sinistre. Vechiul meu prieten, Ev Dirksen, a trecut și el printr-o perioadă literară. Știai că senatorul scria versuri pentru cărți poștale ilustrate? Dar era un pezevenghi bătrîn — un mucalit adevărat, cinic cît încăpea în el. El, cel puțin, își rîdea de propria lui dulcegărie. Eu unul, de îndată ce-am aflat că se scot bani groși din artă, am știut că țara asta o să se ducă de rîpă.

— Nu mă pot pronunța, am răspuns. A transforma artiștii în capitaliști e o idee umoristică nu lipsită de profunzime. America a hotărît să pună la încercare pretențiile esteticii, aplicîndu-i măsura dolarului. Poate că ai citit transcrierea benzii lui Nixon, unde declara că nu vrea să aibă nici un amestec în literatura de azi și în toate năzbitiile artei. Asta era din cauză că pierduse pasul. Pierduse contactul cu spiritul capitalismului. L-a înțeles cu totul greșit.

— Haide, haide, nu te porni acum să-mi ții una din predicile tale. Totdeauna, la masă, ne serveai cîte o teorie de-a ta — ba Marx, ba Darwin, ba Schopenhauer, ba Oscar Wilde. Dacă nu era una, era alta. Aveai cea mai mare colecție de cărți în seria „Modern Library“.

din tot blocul. Și pun rămășag pe cincizeci contra unu că și în minutul ăsta ești cufundat pînă-n-gît în vreo teorie trăsniță. N-ai putea să trăiești fără vreo teorie. Hai să mergem, trebuie să luăm pe drum niște agenți ai mei cubanezi, și un irlandez din Boston care vine cu noi. Eu unul nu m-am lăsat niciodată atras de artă, nu ?

— Ba ai încercat odată să te faci fotograf.

— Eu ? Cînd asta ?

— La înmormîntările de la biserica ortodoxă rusă, nu ții minte, biserica de pe Leavitt, colț cu Haddon, cea ornamentată cu stucaturi și cu turlele ca niște cepe. Obişnuiau să deschidă coşciugele pe trepte și familia se fotografia cu mortul. Și ai încercat să închei un tîrg cu preotul, ca să fii fotograful lor oficial.

— I-am propus așa ceva ? Bravo mie !

Îi făcea plăcere să audă de asemenea isprăvi. Dar, într-un fel, a zîmbit potolit, cu o blajină fixitate, de parcă ar fi meditat în gînd. Și-a pipăit obrajii căzuți și mi-a spus că presase prea tare de obraz aparatul de ras în acea dimineată și pielea îi era iritată. Probabil că un junghi puternic în piept îi sensibiliza și fața. Vizita asta a mea, cu aerul ei de despărțire finală, îl tulbura. Recunoștea că procedasem bine venind, dar pe de altă parte mă ura pentru că venisem. Reușeam să văd totul cu ochii lui. De ce sosisem să-mi filfii în jurul lui dragostea, ca pasărea morții ? Dar în nici un caz n-aș fi ieșit bine, căci dacă n-aș fi venit să-l văd, nu mi-ar fi iertat-o. Avea nevoie să se simtă permanent nedreptățit. Se desfăta în minie, și purta ranchiune.

Timp de cincizeci de ani, ca un ritual, repetase aceleași glume răsuflete, rîzînd de ele pentru că erau atît de infantile și de stupide. „Știi cine a fost ieri internat la spital ? Un bolnav“ ; sau : „Am luat odată premiul întîii la istorie, dar m-au ginit cînd l-am luat și a trebuit să-l pun la loc“. În zilele cînd încă mă mai ciondăneam cu el, îi spuneam :

— Ești un adevărat populist, un țopîrlan, ai renunțat la mintea ta de ovrei deștept din patriotism ame-

rican. Ești un ignorant care s-a ajuns și un american adevărat.

Dar încetasem de multă vreme să-i mai spun astfel de lucruri. Știam că se închide în biroul lui, cu o lădiță de stafide, și citește Arnold Toynbee și R.H. Tawney, sau Cecil Roth și Salo Baron despre istoria iudeilor. Dar când conversația se nimerea în jurul vreuneia dintre lecturile lui, avea grijă să pronunțe greșit cuvintele cheie.

Își conducea Cadillacul pe sub soarele strălucitor. Umbre care ar fi putut să fie aruncate de toți oamenii de pe pământ traversau din când în când fața soarelui. Ulick era un constructor american și un milionar. Su-fletele milioaneilor fluturau ca niște stafii pe lacul capotei mari, negre. În îndepărtata Etiopie, oameni cu intestinele sfirtecate de dizenterie, ghemuindu-se pe jumătate morți prin șanțuri, foloseau exemplare din ziarul „Business Week“ abandonate de turiști, și vedeau în ele fața lui Ulick sau alte fețe ca a lui. Aveam însă impresia că existau puține fețe ca a lui, cu profilul acela feroce care-ți aducea în minte cuvântul latin *rapax*, sau pe unul din regii demenți împărțind moartea ai lui Rouault. Am trecut cu mașina pe lângă întreprinderile lui, „Peony Condominium“ și „Trumbull Arms“. Mi-a înșirat numeroasele lui proiecte de construcții.

— Peony, cât pe ce să-mi facă bucata. Arhitectul m-a bătut la cap pînă m-a convins să plasăm piscina pe acoperiș. Dar cantitatea de beton estimată de noi era și-așa cu tone întregi mai mică, ca să nu mai vorbim de faptul că depășisem înălțimea cu peste treizeci de centimetri. Nimeni n-a observat însă, așa că m-am descotorosit de toată chestia. Dar a trebuit să iau o sumedenie de hîrtii.

Prin hîrtii, înțelegea alte mari garanții.

— Ascultă-mă, Chuck. Știu că ai nevoie de bani. Muiera aia nebună n-o să se astîmpere pînă n-o să-ți scoată ficații ca să-i țină în frigiderul ei. Sînt uimit, realmente uimit că nu ți-ai pus nimic deoparte. Ești un

fraier de n-ai pereche. Și probabil că oamenii te sug de sume frumoase. Știu c-ai investit mult în cetățeanul ăla din New York, Zitterbloom, care ți-a promis să te pună la adăpost, să-ți protejeze veniturile de gheara Unchiului Sam. Și te-a aranjat bine. De la ăla nu mai pupi un ban. Dar probabil că mai sînt și alții care-ți datorează mii de dolari. Fă-le niște oferte. Să-ți plătească numai jumătate, dar în bani lichizi. Te învăț eu cum să-ți pui la adăpost bănișorii și cum să-i facem să dispară. Pe urmă pleci în Europa și rămii acolo. De cè naiba ții să stai la Chicago ? Nu ți s-a urît de orașul ăsta plicticos ? Pentru mine nu era plicticos pentru că alergam toată ziua și duceam o viață activă. Dar tu ? Te scoli dimineța, te uiți afară, vezi că-i înnorat, tragi perdeaua și-ți iei o carte. Orașul vuiește, dar nici nu-l auzi. Dacă nu ți-a mîncat încă blestemata de inimă din tine, înseamnă că ești de fier, ca să poți trăi în felul ăsta. Ascultă-mă, am o idee. Să cumpărăm împreună o casă pe malul Mediteranei. Copiii mei ar trebui să învețe o limbă străină, să-și facă puțină cultură. Ai putea să te ocupi tu de ei. Ascultă, Chuck, dacă poți să stringi cincizeci de bătrîne, îți garantz un venit de douăzeci și cinci la sută, și cu asta ai putea trăi în străinătate.

Îmi vorbea întruna, iar eu mă gîndeam la soarta lui: Soarta lui ! Și nu-i puteam comunica gîndurile mele. Nu erau transmisibile. Atunci la ce foloseau ? Bizareria și idosincrasia lor însemna o trădare. Gîndurile ar trebui să fie reale. Vorbele ar trebui să aibă un înțeles bine definit, omul ar trebui să creadă ceea ce spune. De asta i se plîngea Hamlet lui Polonius cînd îi spunea : „Vorbe, vorbe, vorbe“. Vorbele nu sînt vorbele *mele*, gîndurile nu sînt gîndurile mele. E admirabil să ai gînduri. Acestea se pot referi la cerul înstelat sau la legea morală, la măreția unuia sau la grandoarea celeilalte. Ulick nu era singurul care lua hîrtii. Cu toții luăm hîrtii, și încă în mari cantități. Și n-aveam de gînd să-i pasez acum lui Ulick vreuna dintre hîrțile mele,

mai ales într-un asemenea moment. Ideile mele noi, da. Erau mai potrivite. Dar nu eram pregătit să-i vorbesc despre ele. Deși s-ar fi convenit să fiu. În trecut, gândurile erau prea reale pentru a fi păstrate ca un portofoliu cultural de acțiuni și obligațiuni. Dar acum deținem un capital mintal. Câte concepții despre lume doriți ? Cinci epistemologii diferite pe seară. La alegere. Toate sînt agreabile, și nici una nu e obligatorie sau necesară, nici una nu are o forță reală și nu vorbește direct sufletului. Această luare de hîrtii, acest transfer de valută intelectuală mi-a redresat pînă la urmă spinarea. Dar spinarea mea s-a redresat încet, și în silă. Și acum nu eram pregătit să-i spun lui Ulick nimic de real interes. Nu aveam nimic de oferit fratelui meu, ca să-l îmbărbătez în fața morții. Nu știa ce să gîndească, și era furios și speriat. Ar fi fost de datoria mea, în calitate de frate atent, să-i spun ceva. Și, de fapt, aveam să-i comunic sugestii foarte importante, acum cînd înfrunța sfîrșitul. Dar sugestiile nu erau de mare folos. Nu-mi făcusem lecțiile. Ulick mi-ar fi răspuns : „Ce vrei să spui ? Spirit ! Imortalitate ? Crezi în astea ?“ Și încă nu eram pregătit să explic. Abia începusem și eu să le cercetez. Poate că aveam să plec împreună cu Renata la Taormina, și acolo voi putea sta într-o grădină, concentrîndu-mă asupra acestor chestiuni, dedicîndu-le tot spiritul meu.

Părinții noștri atît de serioși din Lumea Veche produseseră, fără îndoială, o pereche de măscărici americani : un demonic măscărici milionar, și un elevat măscărici cărturar. Ulick fusese un băiat gras pe care-l adorasem, era un bărbat foarte drag mie, și acum, cînd țărnul fatal se arătase ochilor lui, aș fi vrut să-i spun, așa cum îl vedeam stînd și suferind la volan, că acest lucru strălucitor, acest lucru amețitor cutremurător delicios dureros (mă refeream la viață) cînd ajunge la capăt, ajunge numai la capătul a ceea ce cunoaștem noi. Nu și al necunoscutului, iar eu bănuiam că mai urmează ceva și după aceea. Dar nu-i puteam dovedi nimic acestui îndărătnic frate al meu. Era îngrozit de

apropierea vidului, de încheierea înfloritei plăcutei zile-de-mai cu stînca de cărbune în spate, de ademenitoarea răcoroasa groapă din țărîină. Așa încît, tot ce i-aș fi putut spune dacă aș fi vorbit ar fi sunat astfel :

„Ascultă-mă, îți aduci aminte cînd ne-am mutat de la Appleton la Chicago și am locuit în apartamentul acela întunecos de pe strada Rice ? Și tu erai un băiat obez, iar eu un băiat slăbuț ? Și mama te mîncea din ochii ei negri, iar tata se infuria pentru că-ți muiai pîinea în cacao ? Și înainte de a intra în afacerea cu cherestea, tata a trudit la brutărie, singura muncă pe care a putut-o găsi, el, un gentleman, muncind ca un rob nopțile ? Și cînd venea acasă, își atîrna șorțul alb pe după ușa din baie, așa încît cada mirosea întotdeauna a brutărie, iar făina scorțoșată cădea ca niște cruste ? Și tata, fruinos și mîniat, dormea toată ziua pe o parte, cu o mîină sub cap și cu cealaltă între genunchii ridicați ? În timp ce mama fierbea rufe pe soba cu cărbuni, iar tu și cu mine o ștergeam la școală ? Îți amintești de toate astea ? Ei bine, am să-ți spun de ce le-am readus la suprafață : există serioase rațiuni estetice pentru ca toate acestea să nu fie date uitării pe vecie. Nimeni n-ar investi atîta viață în lucruri sortite să fie uitate și irosite. Sau atîta dragoste. Dragostea este recunoștința pentru faptul de a exista. Și această dragoste s-ar preface în ură, Ulick, dacă totul n-ar fi decît amăgire.“

Dar un astfel de discurs de bună seamă că n-ar fi fost acceptabil pentru unul dintre cei mai mari constructori din sud-estul Texasului. Astfel de comunicări sînt prohibite de regulamentele mintale în curs ale unei civilizații care și-a dovedit dreptul de a impune atari regulamente prin numeroasele miracole practice pe care le înfăptuiește ca, de pildă, aducerea persoanei mele de la New York la Texas în patru ore, sau despicarea toracelui lui Ulick și grefarea unor noi vene în inima lui. Oricum, acceptarea finalității morții făcea parte din bagajul lui. Nu rămîne nici urmă din noi. Doar cîteva găuri în pămînt. Doar noroiul unor movile de cîrțițe,

ridicate de specimene dispărute, care cîndva și-au săpat vizuini acolo.

Între timp, Ulick îmi spunea că are de gînd să mă ajute. Pentru cei cincizeci de mii de dolari o să-mi vîndă niște acțiuni într-un proiect al lui definitivat.

— Asta o să-ți aducă între douăzeci și cinci și treizeci la sută. Așa încît, dac-o să ai un venit de cincisprezece mii și cu ce mai ciupești din scriptologia ta, ai putea trăi foarte comod într-una din țările mai ieftine, ca de pildă Iugoslavia sau Turcia, și ai spune bandei din Chicago adio și n-am cuvinte.

— Atunci, împrumută-mi tu cele cincizeci de bătrîne, am răspuns. Într-un an de zile aş putea aduna suma ca să ți-o rambursez.

— Pentru asta ar trebui ca eu însumi să fac un împrumut la bancă, zise Julius.

Dar și eu eram un Citrine, în vinele noastre curgea același sînge, astfel încît nu se putea aștepta să înghit asemenea minciună cusută cu ață albă. Adăugă :

— Charlie, nu-mi cere să fac un lucru atît de neprofitabil.

— Vrei să spui că, dacă mi-ai avansa banii fără să realizezi vreun profit, ai scădea în propriii tăi ochi ?

— De-aș avea darul tău de a rezuma lucrurile, ce cărți aş mai scrie *eu*, dat fiind că știu de o mie de ori mai multe decît tine. Desigur că trebuie să realizez un mic profit. În fond, eu sînt acela care a încropit totul—întreaga minge de ceară. Dar ți-aș fixa o dobîndă minimă. Pe de altă parte, dacă ești sătul de felul tău de viață, și nu vîd de ce n-ai fi, te-ai putea stabili aici în Texas, și ai deveni și tu putred de bogat. Locul ăsta are mari dimensiuni, Charlie, e proiectat pe scară mare.

Dar referirile lui la scară și la mari dimensiuni nu-mi trezeau ambiții comerciale, ci-mi aminteau doar de niște tulburătoare pagini ale unui clarvăzător, pe care le citisem în avion. O lectură care mă impresionase profund și pe care încercam să o înțeleg. După ce amicii cubanezi și omul din Boston se urcară în Cadillac

și începură să fumeze trabucuri, mi se făcu atât de greață, încît a mă gîndi la clarviziune era unul dintre lucrurile cele mai bune pe care puteam să-l fac. Mașina ieși din oraș, urmînd coasta oceanului.

— Pe aici pe undeva e o pescărie grozavă, zise Ulick. Aș vrea să oprim și să cumpăr pentru Hortense crevete și merlin afumat.

Am oprit și am cumpărat. Ulick începu să înfulece bucăți de merlin înainte ca peștele să fi fost luat jos de pe cîntar. Pînă să fie împachetat, înghițise toată partea de la coadă.

— Nu te îndopa, i-am spus.

Nu dădu nici o atenție cuvintelor mele și, dealtfel, avea dreptate. Se ghițuia de zor. Gaspar, amicul cubanez, trecu la volan, iar Ulick se așeză în spate, cu peștele lui. Îl ținea sub banchetă.

— Bucata asta o păstrez pentru Hortense, îi place la nebunie.

Dar la ritmul în care înfuleca, Hortensei nu avea să-i mai rămînă nimic. Nu eram eu cel chemat să fac să dispară ca prin minune o viață întreagă de extraordinară lăcomie, și s-ar fi convenit să-l las în voia lui. Dar a trebuit să-mi introduc și eu cei doi bănuți fraterni, provocîndu-i exact zvicnirea de remușcare pe care o aștepti din partea familiei în ajunul unei operații pe inimă, în timp ce te ghițuiești cu pește afumat.

În același timp însă, mă concentram pe viziunea descrisă de clarvăzător cu extraordinare detalii. Sufletul și spiritul, care părăsesc trupul în somn, pot fi extrase și în plină stare de conștientă, cu scopul de a cerceta viața lăuntrică a omului. Primul rezultat al acestei extrageri conștiente este că totul apare inversat. În loc de a percepe lumea exterioară, așa cum o percepem în mod obișnuit cu simțurile și cu intelectul, inițiații reușesc să vadă din afară înăuntru, adică eul circumscris. Sufletul și spiritul sînt revărsate afară, asupra lumii pe care în mod normal o percepem dinăuntru : munți nori păduri mări. Acum nu mai percepem această lume exterioară, pentru că noi sîntem ea. Lumea ex-

ternă este acum cea internă. Clarvăzător, te afli acum în însuși spațiul pe care odinioară îl vedeai. Din această nouă circumferință privești îndărăt către centru, și în centru se află propriul tău eu. Acest eu, eul tău, constituie acum pentru tine lumea exterioară. Vezi forma umană, propria ta formă. Vezi propria ta piele și sîngele dinăuntru, și percepi acestea toate ca pe un obiect exterior. Dar ce obiect ! Ochii tăi sînt acum doi sori strălucitori, radiind lumină. Îți identifici ochii tocmai prin această strălucire. Urechile îți sînt identificate prin sunet.

Mașina trecea acum prin locuri mlăștinoase și stîlcoase. Apăruseră manglieri. Apăruseră scînteierile golfului. Apăruse și un talmeș-balmeș de fiare vechi, pentru că peninsula era folosită ca depozit de deșeuri și cimitir de mașini. După-amiaza era fierbinte. Cadillacul negru își deschise portierele și am ieșit la aer. Bărbații, ațîțați, se răspîndiră în toate direcțiile, studiind terenul, încercînd să-și dea seama de poziția proprietății și luptîndu-se de pe acum cu problemele viitoarelor construcții. Din mințile lor înflăcărate se înălțau palate minunate, turnuri ametoitoare, grădini fermecate din cleștar de rouă. -

— Stîncă solidă, spuse irlandezul din Boston, zgîrîind pămîntul cu vîrfurile pantofului alb, din piele de vițel.

Îmi mărturisise că nu era deloc irlandez, ci de origine poloneză. Numele lui, Casey, era o prescurtare de la Casimirz. Dat fiind că eram fratele lui Ulick, mă lua și pe mine drept om de afaceri. Cu un nume ca Citrine, ce altceva aș fi putut fi ?

— Omul ăsta e un adevărat creator. Fratele dumitale Julius are imaginație — un constructor genial, îmi spuse Casey.

În timp ce vorbea, fața lui turtită și pistruiată îmi oferea acel zîmbet fals care a bîntuit țara noastră cu cincisprezece ani în urmă. Pentru a-l realiza, îți înalți buza de sus, dezgolindu-ți dinții, și-ți privești grațios interlocutorul. Alec Szathmar îl executa cel mai bine. Casey era un personaj corpulent, aproape monumental,

și găunos, care-ți evoca un polițist în haine civile din Chicago — exact același tip. Urechile îi erau uimitor de zbîrcite, ca niște verze de Bruxelles. Vorbea cu o politețe pedantă, de parcă urmase un curs de corespondență la Bombay. Îmi plăcea acest lucru. Mi-am dat seama că voia să pun o vorbă bună pentru el la Ulick, și i-am înțeles nevoia. Casey era rentier, destul de bolnav, și voia să-și pună averea la adăpost de devalorizările inflaționiste. Pe de altă parte, avea nevoie de activitate. Activitate sau moarte. Banii singuri nu pot marca timpul. Acum că mă angajasem în investigații spirituale, multe chestiuni mi se prezentau într-o lumină mai limpede. Eram conștient, de pildă, de emoțiile vulcanice pe care le disimula Ulick. Stătea pe o ridicătură de moloz, înfulecînd crevete afumate din punga de hîrtie, și pretindea că studiază cu o privire indiferentă peninsula, ca pe un loc cu perspective de dezvoltare.

— E un loc promițător, spunea. Are posibilități de dezvoltare. Dar o să însemne o teribilă bătaie de cap. Întîi va trebui curățată din temelii. Pe urmă o să fie problema apei. Va trebui canalizată. Nici măcar nu știu în ce zonă e amplasată.

— Lucrul cel mai bun pe care l-ai putea face aici ar fi un hotel de lux, zise Casey. Apartamente de o parte și de alta, cu vedere la ocean, plaje, un bazin pentru yahturi, terenuri de tenis.

— Pare simplu, răspunse Ulick.

Oh, iscusitul Ulick, dragul meu frate! Îmi dădeam seama că era într-o transă de disimulare. Locul ăsta putea să aducă sute de milioane, și picase pe el exact în clipa cînd chirurgii își ascuțeau cuțitele ca să-l taie. O inimă înecată în grăsime, infundată, dureroasă amenința să-l vire în mormînt tocmai cînd sufletul lui dăduse peste cea mai strălucită ocazie dintre toate. Poți fi sigur că de cîte ori vei visa visul cel mai frumos, cineva o să-ți bată cu pumnul în ușă — faimosul băiat de la măcelărie, din Porlock. În cazul de față, numele lui era Moartea. Îl înțelegeam pe Ulick și pasiunile lui.

De ce nu ? O viață întreagă am fost suporterul lui Ulick. Așa încît știam ce paradis întrezărea el în mai-danul acela de gunoaie — turnuri estompate de ceața mării, gazon de import perlat de umezeală, lacuri împrejmuite de gardenii, pe malurile cărora tinere fete își bronzau trupurile frumoase, și o armată de servitori mexicani în cămăși brodate, murmurînd „*Si, señor*“ — foarte mulți mexicani treceau clandestin granița.

Știam de asemenea și cum vor arăta filele bilanțului lui Ulick. Ca filele din Homer tradus de Chapman, ornamentate, adevărate împărății de aur. Și dacă ordonanțe ținînd de zonificare se vor interpune, îngreunîndu-i îndeplinirea acestui vis, era pregătît să pună la bătaie un milion de dolari pentru șperțuri. Citeam acest lucru pe fața lui. El era păcătosul pozitiv, eu păcătosul negativ. El ar fi putut să fie purtătorul aprinselor culori imperiale. Eu aș fi putut să port una din pijamalele pacienților tratați prin somn de doctorul Denton. Desigur, un lucru măreț mă chema la trezie, înfruntam o puternică provocare. Acum nu făceam decît să bolborosesc liniștit, dar în cele din urmă va trebui să dau în clocot. Aveam de înfăptuit unele treburi în numele întregii rase umane — purtam răspunderea nu numai a împlinirii propriului meu destin, ci și a preluării misiunii unor prieteni eșuați ca Von Humboldt Fleisher, care n-au fost niciodată în stare să ajungă la o treaptă de superioară trezie. Buricele degetelor mele repetau felul în care vor pianota pe clapele trompetei, trompeta imaginației, în clipa în care mă voi simți pregătît să-mi lansez chemarea. Glasul acestei trompete va răsună dincolo de pămînt, în marele spațiu. Și cînd acest Mesia, această facultate izbăvitoare, imaginația, se va deștepta, în sfîrșit vom putea din nou privi, cu ochii larg deschiși, asupra întregului pămînt scînteietor.

Motivul pentru care Ulick-ii de pe acest pămînt (ca și Cantabilii dealtfel) aveau atîta putere asupra mea era faptul că știau foarte limpede ceea ce doreau. Se poate ca dorințele lor să fi fost mărunte, dar și le

urmăreau pe deplin treji și conștienți. Thoreau a văzut la Walden o marmotă, fiindcă ochii lui erau mult mai treji decât ai oricărui fermier. Desigur că marmota se pregătea să dea iama în recolta din greu trudită a vreunei ferme. Thoreau și-a putut permite să facă mare caz de marmote și să se infurie pe fermieri. Dar dacă societatea este un masiv eșec moral, atunci fermierii au motiv să doarmă. Sau să luăm cele ce se întâmplau acum. Ulick era treaz pentru tot ce însemna bani : eu, dorind din toată inima mea să procedez just, eram conștient că adâncul somn tolerant al adolescenței mele americane durase o jumătate de veac. Și chiar și acum obținusem ceva de la Ulick — revizitasem condițiile copilăriei, în care se plămădisese inima mea. Vagi urme din parfumul acelor vremi înviorătoare, al celui dulce răstimp de vis al bunătății, pluteau încă în jurul lui. Și chiar acum când chipul său se înălța (poate) către cea din urmă lumină a soarelui, eu tot mai voiam ceva de la el.

Ulick îi trata pe cei doi cubanezi cu aceeași deferență cu care Casey îl trata pe el. Ei erau indispensabilii săi intermediari. Fuseseră colegi de școală cu proprietarii. Uneori făceau chiar aluzii c-ar fi fost veri. Mie îmi păreau a fi niște *playboy* din Caraibi, de tipul ușor de recunoscut : niște bărbați rotofei, cu fețe rotunde, proaspete, și ochi albaștri, nu deosebit de binevoitori. Erau jucători de golf, schiori pe apă, călăreți, jucători de polo, participanți la curse automobilistice, piloți de avion. Cunoșteau Riviera, Alpii, Parisul și New Yorkul tot atât de bine ca și cluburile de noapte sau tripourile din Indiile de Vest. I-am spus lui Ulick :

— Țștia-s niște mari șmecheri.

— Știu că-s șmecheri, mi-a răspuns. Dar trebuie să găsesc o metodă să-i cointeresez. Nu-i acum momentul să fiu mînă-strînsă. Dumnezeuule, Chuckie, aici e din gros pentru toți, îmi șopti el.

Înainte ca această conversație să fi avut loc, făcusem două opriri. La întoarcerea din peninsulă, Ulick spusese că vrea să se oprească la o fermă de fructe tropicale

pe care o cunoştea. Îi promisese Hortensei să-i aducă nişte prune exotice. Peştele fusese devorat în întregime. Ne-am aşezat cu Ulick sub un copac, sugînd fructele mari cît nişte sîni, de culoarea flăcării. Îşi improşcase cu zeamă cămaşa sport şi, văzînd că oricum trebuia s-o dea la curăţat, îşi şterse şi degetele pe ea. Ochii i se îngustaseră şi se mişcau cu repeziciune, în sus şi-n jos. În acele momente părea să se fi detaşat cu totul de noi. Cubanezii scoaseră din portbagaj sacul de golf al Hortensei, şi începură să se amuze, aruncînd mingi peste cîmp. Erau nişte superbi jucători de golf, în ciuda fundurilor masive şi a cutelor de grăsime care li se formau sub bărbie cînd ţinteau mingea. Jucau pe rînd şi, cu o vigoare elastică, loveau mingile elastice — pac ! în necunoscut. Era plăcut să-i priveşti. Dar cînd ne pregătirăm de plecare, am descoperit că legătura de chei a maşinii fusese încuiată în portbagaj. A trebuit să împrumutăm scule de la proprietarul fermei tropicale şi, după o jumătate de oră, cubanezii reuşiră să forţeze portbagajul. Desigur că vopseaua Cadillacului nou se jupuisese. Dar n-avea nici o importanţă. „Nu face nimic, nu face nimic !“ repeta Ulick. Fireşte, paguba îl rîcîia, dar nu-i dădea mîna să se supere acum pe verii Gonzales. Ulick adăugă :

— Ce mare lucru, puţină fernerie, un strop de vopsea ? Se ridică greoi şi zise : Să mergem acum să luăm o băutură şi să mîncăm ceva.

Ne-am dus cu toţii la un restaurant mexican, unde Ulick a dat gata un rînd de piept de pui cu sos *molé* — un sos de şocolată amărui, condimentat. Eu nu mi-am putut termina porţia. A luat şi farfuria mea. După aceea a comandat plăcintă cu alune *à la mode* şi o ceaşcă de cacao mexicană.

Cînd am ajuns acasă, i-am spus că aş vrea să mă duc la motel să mă odihnesc un pic : eram foarte obosit. Am stat, o bucată de timp, împreună în grădină.

— Reuşeşti măcar să-ţi faci o imagine a acestei peninsule ? mă întrebă. Cu pămîntul ăsta, aş realiza cea mai splendidă afacere din viaţa mea. Şi deşteptii

ăia de cubanezi vor trebui să accepte. Trec cu tăvălugul peste ei. O să schițez eu un plan — cît voi sta în convalescență o să cer să mi se facă o examinare exactă a terenului, și o hartă, și cînd o să vin cu oferta mea la filfizonii ăia spanioli, o să fiu înarmat cu proiectele arhitecților și cu toate propunerile de finanțare. Vreau să spun *dacă*, știi tu bine. Te tentează să guști niște portocale din grădină ?

Morocănos, se întinse spre unul din pomii lui și culese cîteva fructe.

— Mi-e rău de cît am mîncat, am răspuns.

Continuă să culeagă și să mănînce, scuipînd simburii și pieluțele, și privind dincolo de mine. Din cînd în cînd, își ștergea mustața Acheson. Arogant, neîmblînzit, era stăpînit de gînduri incomunicabile. Erau așternute cu o caligrafie deasă și mărunță pe fiecare centimetru din suprafața lui interioară.

— Charlie, n-am să te văd la Houston înainte de operație. Se împotrivește Hortense. Zice că o să mă emoționeze prea tare, și ea e o femeie care știe ce face. Uite ce vreau să-ți spun, Charlie. Dacă mor, te căsătorești cu Hortense. E o femeie mai bună decît ai putea tu găsi vreodată. Un om dintr-o bucată. Am încredere în ea sută la sută, și știi ce înseamnă asta. S-ar putea să fie puțin cam aspră, dar mi-a făcut o viață minunată. Și n-o să mai ai nici o problemă financiară, de asta poți fi sigur.

— Ai discutat aceste lucruri cu Hortense ?

— Nu. I-am scris totul într-o scrisoare. Cred că bănuiește că aș vrea să se mărite tot cu un Citrine, dacă mor pe masa de operație. Se uită fix la mine și urmă : O să facă așa cum îi spun. Și tu la fel.

După-amiaza tîrzie străjuia ca un perete de aur. O mare cantitate de iubire se lăsase între noi doi și nici Ulick nici eu nu știam ce să facem cu ea.

— Bun, e-n regulă, la revedere.

Se întoarse cu spatele la mine. M-am urcat în mașina închiriată și am plecat.

Hortense, la telefon, îmi spunea :

— A reușit, Charlie. I-au scos niște vene din picior și i le-au transplatat la inimă. O să fie acum mai sănătos ca oricînd.

— Slavă Domnului. Nu mai e nici un pericol ?

— Da, sigur, și mîine poți veni să-l vezi.

Hortense se ferise de prezența mea în timpul operației. Am atribuit acest lucru rivalității soției/frate, dar mai tîrziu mi-am schimbat părerea. Am recunoscut că în afecțiunea mea exista o lipsă de stăpînire sau mai curînd o isterie pe care, în locul ei, aș fi evitat-o și eu. Dar în vocea cu care-mi vorbea la telefon, răzbea o intonație pe care n-o mai auzisem niciodată pînă atunci. Hortense cultiva flori exotice și striga la cîini și la oameni — asta era felul ei. Dar de astă-dată aveam impresia că împărtășeam din ceea ce era rezervat florilor, și atitudinea mea față de ea s-a schimbat radical. Humboldt obișnuia să-mi spună — și el se pricepea să judece cu ascuțime caracterele — că sînt departe de a fi blînd, ba, dimpotrivă, sînt chiar dur. Transformarea mea (dacă de așa ceva era vorba) i-ar fi plăcut. În vremurile noastre atît de critice, urmărind știința (care e de fapt o știință fantastică) oamenii au impresia că nu mai păstrează iluzii unui despre celălalt. Legea parcimoniei face ca micșorarea meritelor celorlalți să pară mai realistă. De aceea aveam și eu rezervele mele în ce o privea pe Hortense. Acum însă gîndeam că e o fată bună. Zăcusem pe patul de la motel, citind cîteva dintre hîrtille lui Humboldt, și cărți de Rudolf Steiner și de discipolii săi, și mă montasem singur într-o stare de spirit specială.

Nu știu ce mă așteptasem să văd cînd am intrat în camera lui Ulick — poate că pete de sînge, sau pulbere de oase rămasă de pe urma ferăstrăului electric ; în fond îi deschiseseră cutia toracică și-i scoseseră afară inima ; o opriseră ca pe un motorăș și o așezaseră deoparte, apoi o repuseseră în funcțiune după ce-și terminaseră treaba. Nu-mi puteam scoate acest lucru din mînte. Dar acum intrasem într-o cameră plină de flori și

scăldată de soare. Deasupra capului lui Ulick era o plăcuță de alamă gravată cu numele tatii și al mamei. Fața lui era verde-galbenă, osul nasului se ivea proeminent, iar mustața albă se zbîrlea dedesubt. Totuși, arăta fericit. Și, am constatat cu plăcere, la fel de aprig. Era slăbit, desigur, dar mintea îi era numai la afaceri. Dacă i-aș fi spus că arăta puțin ca de pe altă lume, s-ar fi uitat la mine cu dispreț. În fond, iată ferestrele cu geamuri lustruite, iată trandafirii imenși și daliile, iată-o pe doamna Julius Citrine într-un costum-pantalon tricotat, cu picioarele ei durdulii cam scurte, o femeie scundă puternică și atrăgătoare. Viața mergea înainte. Care viață ? Viața asta. Și ce era viața asta ? Dar nu era acum momentul potrivit pentru metafizică. Ulick părea foarte agitat, foarte fericit. Totuși, îmi păstram gândurile sub bizara mea pălărie.

— Ei, băiete, mi se adresează Ulick cu voce cam slabă. Te bucuri, nu ?

— Da, Ulick.

— Ai văzut, o inimă poate fi reparată ca un pantof. Pingelită. Se pot schimba chiar și fețele. Ca la Novinson de pe strada Augusta...

Presupun că eu eram omul care-i trezea lui Ulick nostalgiile. Ce nu reușea să-și amintească singur, îi plăcea să audă de la mine. Căpeteniile triburilor din Africa avuseseră pe vremuri niște amintitori oficiali ; eu eram amintitorul lui Ulick.

— Novinson avea în vitrină suveniruri din tranșee din 1917, am început eu. Ayea tuburi de cartușe din alamă, și un coif ciuruit. Deasupra banchetei lui era o caricatură colorată, făcută de fiul lui, Izzie, reprezentînd un tip cu fața împrăscată cu noroi, care sărea în sus, strigînd „Ajutor !“ Mesajul era : „Nu vă lăsați udați learcă, pantofii se repară.“

Ulick se adresează către Hortense :

— Tot ce ai de făcut e să-l apeși pe buton.

Ea zîmbi din fotoliul capitonat, în care stătea picior peste picior. Culoarea costumului tricotat era roșu-fanat sau cărămiziu-proaspăt. Avea o față albă, ca fața

pudrată a unei dansatoare Kabuki, căci, în ciuda ochilor albaștri, fața Hortensei era japoneză — pomeții înalți și buzele cărnoase, fardate cu roșu aprins, creau acest efect.

— Bine, Ulick, acum că ai ieșit din greu, am să plec.

— Ascultă-mă, Chuck, există ceva ce mi-am dorit dintotdeauna, un lucru pe care mi l-ai putea cumpăra din Europa. Un frumos peisaj marin. Întotdeauna mi-au plăcut tablourile ce înfățișează marea. Dar numai marea. Nu vreau stînci, sau un vapor, sau oameni. Numai largul mării într-o zi superbă. Apă, apă de jur-împrejur. Găsește-mi așa ceva, Chuckie, și plătesc cinci mii, opt mii de dolari. Telefonează-mi dacă dai peste ce trebuie, și-ți trimit banii telegrafic.

Se subînțelegea că aveam dreptul să rețin un ciubuc — neoficial, desigur. Ar fi fost nefiresc din partea mea să nu-l trag pe sfoară la preț. Aceasta era forma pe care o lua uneori generozitatea lui. Eram mișcat.

— Am să vizitez galeriile, i-am spus.

— Bun. Și acum în legătură cu cei cincizeci de mii — te-ai gândit la propunerea mea ?

— O, aș dori foarte mult să se facă treaba asta. Am mare nevoie de un venit. Am și telegrafiat unui prieten de-al meu — Thaxter. E în drum spre Europa, pe vasul France. I-am comunicat că sînt de acord să plec la Madrid pentru un proiect pe care l-a visat el. Un Baedeker cultural... Așa încît acum mă voi duce la Madrid.

— Foarte bine. Ai nevoie de proiecte. Reîntoarce-te la munca ta. Te cunosc eu. Cum nu mai lucrezi, dai de bucluc. Muierea aia din Chicago, cu avocații ei, te-a făcut să nu mai poți lucra. Știe ea ce înseamnă pentru tine oprirea din muncă. Hortense, de acum înainte va trebui să-i purtăm puțin de grijă lui Charlie.

— Cred c-ar trebui, răspunse Hortense.

Din clipă în clipă o admiram și o iubeam mai mult pe Hortense. Ce femeie minunată și sensibilă era, și ce versatilitate emoțională se ascundea sub masca aceea

Kabuki. Bruschețea ei mă amăgise. Dar îndărătul bruscheței, câtă bunătate, ce trandafir de grădină !

— Dar de ce nu mai faci un efort să ajungi la un acord cu Denise ? mă întrebă ea.

— Ea nu dorește să ajungă la un acord, răspunse Ulick. Femeia aia vrea să-i vadă rînza într-un pahar cu apă pe noptiera ei. Cînd el îi oferă mai mulți bani, ea își ridică pretențiile. N-are nici un rost. În Chicago Charlie nu face decît să scuipe împotriva vîntului. Are nevoie de femei, dar se încurcă cu muieri care-i mănîncă sufletul. Așa încît întoarce-te la lucru, Chuck, și dă drumul la motor. Dacă nu-ți menții numele viu în fața publicului, unii or să creadă c-ai murit și nu ți-au observat necrologul. Cît poți să scoți din afacerea asta cu ghidul cultural ? Cincizeci de mii ? Cere o sută. Nu uita impozitele. Ai pierdut și tu la scăderea acțiunilor ? Desigur. Ești un expert în viața Americii. Așadar, trebuie să simți și tu ce simte întreaga țară. Știi ce-aș face în locul tău ? Aș cumpăra obligațiuni la căile ferate. Unele dintre ele se vînd acum mult sub valoarea lor. Numai căile ferate pot pune cărbunele în mișcare — ori, criza de energie readuce cărbunele pe primul plan. Ar trebui să achiziționăm și niște terenuri carbonifere. Mai jos de Indiana și Illinois, tot vestul central e o masă solidă de cărbune. Poate fi fărîmat, amestecat cu apă și pompat prin conducte, dar nu-i economic. Chiar și apa o să devină un bun rar, spuse Ulick, prins într-unul din elanurile sale capitaliste.

În materie de cărbune era un poet romantic, un Novalis grăind despre misterele pămîntului.

— Vezi de strînge niște bani. Trimite-mi-i să ți-i investesc eu.

— Îți mulțumesc, Ulick, am spus.

— În regulă. Întinde-o ! Rămîi în Europa, de ce dracu să vii înapoi ? Și găsește-mi o marină.

El și Hortense se întoarseră la planurile lor de exploatare a peninsulei cubanezilor. El își folosea geniul la studierea hărților și schițelor, în timp ce Hortense îi făcea legătura telefonică cu diverși bancheri. I-am

sărutat pe fratele și pe cumnata mea și am plecat cu mașina închiriată spre aeroport.

Deși mă simțeam foarte bucuros, știam că la Milano lucrurile nu mergeau bine. Renata mă apăsa pe inimă. Nu înțelegeam ce are de gând să facă. Noaptea trecută, vorbisem cu ea la telefon de la motel. Am întrebato ce se întâmplă. Mi-a răspuns :

— N-am să mă apuc să-ți povestesc totul într-o convorbire transoceanică, Charlie, e prea costisitor. .

Dar după aceea a plîns două minute întregi. Pînă și plînsurile intercontinentale ale Renatei erau mai proaspete decît plînsurile oricărei alte femei aflate în imediată vecinătate. După care, cu vocea încă înecată de lacrimi, începu să se ia singură în rîs și-mi spuse :

— Ei, astea au fost lacrimi de doi bani jumate. Da, o să vin după tine la Madrid, de asta poți să fii sigur.

— Signor Biferno este tatăl tău ?

— S-ar zice că îndoiala te ucide. Ce să mai spun eu ? Da, cred că Biferno e tatăl meu. *Simt* că este.

— Vorba-i ce simte el ? Trebuie să fie un bărbat grozav. Un nepricopsit n-ar fi putut concepe o femeie ca tine, Renata.

— E bătrîn și dărîmat. Arată ca unul pe care au uitat să-l scoată din închisoarea de la Alcatraz. Și nici nu mi-a vorbit. Refuză să-mi vorbească.

— De ce ?

— Mama nu mi-a comunicat, înainte de plecare, că l-a dat în judecată. I-au venit citațiile chiar cu o zi înainte de sosirea mea. Un proces de paternitate. I se cere întreținerea pentru copil și despăgubiri.

— Întreținerea pentru copil ? Ai aproape treizeci de ani ! Și Seņora nu ți-a spus că pune la cale așa ceva ?

— Cînd te arăți neîncrezător, cînd adopți tonul asta-nu-pot să-cred, știu că ești furios, nu glumă. Îți pare rău de banii pe care i-ai cheltuit pe călătoria asta.

— Renata, de ce-a trebuit Seņora să vină cu citații pe capul lui Biferno exact cînd erai pe punctul de a soluționa enigma nașterii tale ? Enigmă la care ea ar fi

trebuie să-ți ofere răspunsul. Întreprinzi încercarea asta pentru sufletul tău, sau pentru identitatea ta — ai petrecut săptămîni întregi de frămîntare în această criză a identității — pentru ca propria-ți mamă să-ți facă asemenea figură ! Ce te miri că sînt deconcertat ? E o chestie groaznică. Ce plan de bătaie a uneltit bătrîna ! Toată gama — bombardament, victorie, capitulare necondiționată.

— Nu poți suporta să auzi de femeii care-i dau pe bărbați în judecată. Dar nu știi cît îi datorez eu mamei. Să crești o fată ca mine n-a fost lucru ușor. Cît despre figura pe care mi-a făcut-o, adu-ți aminte de figurile care ți s-au făcut ție. Cantabile ăla, putrezi-i-ar sufletul în iad, sau Szathmar, sau Thaxter. Fii cu ochii-n patru cînd e vorba de Thaxter. Acceptă luna la „Ritz“, dar nu semna nici un contract. Thaxter o să-și ia banii și-o să te lase pe tine cu munca.

— Nu, Renata, e un tip ciudat, dar are un fond bun.

— La revedere, iubitule. Mi-ai lipsit nebunește. Ții minte ce mi-ai spus odată despre leul britanic care stă cu laba pe glob ? Mi-ai spus că atunci cînd ai pus tu laba pe globul meu, a fost mai bine decît dacă ți s-ar fi dat un imperiu. Pe Renata soarele nu apune niciodată ! Te aștept la Madrid.

— Se pare că ai cam feștelit-o la Milano.

Mi-a răspuns sfătuindu-mă, ca și Ulick, să mă apuc iar de lucru.

— Numai că, pentru numele lui Dumnezeu, să nu scrii poliloghia aceea pedantă pe care ai descărcat-o în ultima vreme în capul meu.

Și în clipa aceea, probabil că întregul Atlantic și-a săltat talazurile între noi ; sau poate că satelitul de transmisie fusese împrôșcat, în spațiu, cu stropi sclipitori. Oricum, conversația s-a pulverizat și s-a încheiat.

Dar cînd avionul a decolat, m-am simțit neobișnuit de liber și de ușor — rostogolit pe curbatele picioare de acvilă ale unui 747, înălțat în văzduh pe aripi imense, aparatul străpungînd nivel după nivel și pătrunzînd în atmosfere din ce în ce mai luminoase, în timp ce îmi

înceleştam servieta între picioare, asemenea unui cîlăreţ, iar capul mi se odihnea pe pieptul canapelei. Chibzuind, ajunseseam la concluzia că procesul ticălos şi grosolan intentat de Señoa era în favoarea mea. Ea se discredita. Bunătatea, răbdarea, judecata mea sănătoasă, superioritatea mea vor fi acum evidente pentru Renata. Tot ce aveam de făcut era doar să-mi ţin gura şi să mă ţin scai de ea. Gînduri despre Renata mă asaltau dens şi rapid — tot felul de lucruri în legătură cu contribuţia-fetelor-frumoase-la-desfăşurarea-destinului-democraţiei-capitaliste, şi alte chestiuni mai adînci, dincolo de toate acestea. Daţi-mi voie să văd dacă pot clarifica unele dintre ele. Renata era foarte aproape de a fi conştientă — aşa cum sînt mulţi oameni azi — de faptul că „trăieşte în cadrul istoriei“. Dar Renata, în calitate de frumuseţe nobilă din punct de vedere biologic, se afla într-o categorie falsă — *Maja* lui Goya fumînd o ţigară, sau capricioasa amantă a lui Wallace Stevens care şoptea „Pfui !“ Vreau să spun că dorea să sfideze şi să se arate mai presus de categoria în care fusese repartizată de opinia publică. Dar cocheta şi cu această categorie. Şi dacă avem într-adevăr vreo menire istorică, apoi o avem pe aceea de a rupe cu falsele categorii. Jos măştile ! Odată i-am spus :

— O femeie ca tine ar putea fi considerată proastă numai dacă Existenţa şi Cunoaşterea ar fi două entităţi total separate. Dar cum Existenţa este şi o formă a Cunoaşterii, propria noastră Existenţă este, într-un fel, şi desăvîrşirea noastră culturală.

— Deci nu sînt o fată proastă. N-aş putea fi, din moment ce sînt atît de frumoasă. Asta-i grozav ! Totdeauna ai fost drăguţ cu mine, Charlie.

— Pentru că te iubesc, fetiço.

Şi atunci a plîns un pic pentru că, din punct de vedere sexual, nu era chiar atît de zdrobitoare cum s-ar fi crezut. Avea handicapurile ei. I-am explicat că din momentul în care Ego-ul a devenit independent faţă de soare, a fost nevoit să sufere durerea acestei emancipări (Steiner). Ideologia sexuală modernă nu o va putea

niciodată contracara. Dezinhibarea plăcerii naturale nu ne va elibera de tirania universală a egocentrismului. Carnea și sîngele nu vor putea deține niciodată capul de afiș. Și așa mai departe.

Oricum, ne ridicasem la o înălțime de șase mile într-un spațios 747 — o cavernă iluminată, un teatru, o cafenea — în timp ce Atlanticul se zbugiuma dedesubt, în lumina palidă a zilei. După spusele pilotului, vapoarele aveau de furcă cu furtuna. Dar de la această altitudine, coamele talazurilor nu păreau mai înalte pentru ochii noștri decît par încrețiturile cerului guri pentru limbă. Stewardesa ne servi whisky și alune havaiene. Ne avîntam pe liniile longitudinale ale planetei, acest loc interesant pe care mă învășasem să-l consider drept marea școală a sufletelor, sîlașul material al spiritului. Mai mult ca oricînd credeam că sufletul, cu sporadicele lui licăriri de Bine, nu se putea aștepta să dobîndească ceva într-o singură viață omenească. Teoria lui Platon asupra imortalității nu e o metaforă, așa cum încercau unii gînditori s-o facă să pară. El literalmente a crezut în ea. O singură durată de viață nu poate face decît ca virtutea să dispere. Numai un nebun ar putea încerca să împace Binele cu o mortalitate conferită doar o singură dată. Sau, cum ar spune Renata, fata asta dulce : „Decît o singură dată, mai bine deloc.“

Într-un cuvînt, îmi îngăduiam să meditez la ce-mi făcea plăcere și-mi lăsam gîndurile să umble brambura. Dar simțeam că avionul și cu mine ne îndreptam spre direcția bună. Madrid era o alegere înțeleaptă. În Spania voi putea începe să mă redresez. Mă voi bucura împreună cu Renata de o lună de liniște. Îmi spuneam — gîndindu-mă la nivela dulgherului — că poate respectivele noastre bule de aer vor fi ademenite să revină la centru. Și atunci vor putea fi încercate lucrurile care satisfac cu adevărat, care satisfac în mod firesc toate inimile și spiritele. Dacă oamenii se simt ca niște șarlatani în clipa cînd vorbesc despre Adevăr și despre Bine, asta se întîmplă din cauză că bula lor de aer a luat-o razna,

din cauză că sînt convinși că urmează regulile gîndirii științifice, din care nu înțeleg o iotă. Dar nu era treaba mea să mă joc cu focul și nici să dau cu piciorul în singurele idei revoluționare care ne-au rămas. Calculînd statistic, nu-mi mai rămăsese decît un deceniu ca să recuperez o întreagă durată de viață greșit trăită. Nu mai aveam timp nici măcar pentru remușcări și căință. Totodată simțeam că și Humboldt, acolo în moarte, avea nevoie de ajutorul meu. Morții și viii încă mai alcătuiau o comunitate. Și planeta asta încă mai constituia baza operațiunilor. Pe de o parte era viața cîrpăcită a lui Humboldt, pe de alta viața mea cîrpăcită, și mie îmi revenea să fac ceva, să dau un ultim impuls roții, să transmit cunoașterea morală de pe pămînt, adică de acolo unde o poți dobîndi, către existența viitoare, adică acolo unde ai nevoie de ea. Desigur, îi aveam și pe ceilalți morți ai mei. Nu era vorba numai de Humboldt. Și mai aveam și puternica bănuială că m-am smintit. Dar de ce să cadă receptivitatea mea sub o asemenea bănuială ? Dimpotrivă, etcetera. În cele din urmă am ajuns la concluzia : om trăi și om vedea. Zburam printrării neîntinată de umbră, și în lumina pură a înălțimilor am văzut că frumoasa băutură arămie din paharul meu conținea mulți corpusculi cristalini și linii calorice de fluid rece generator de căldură. Așa mă amuzam și-mi omoram timpul. Am fost reținuți un timp la Lisabona și am sosit la Madrid cu ore întregi de întârziere.

Avionul, cu ghebul lui ca de balenă în față, s-a deschis și pasagerii au început să se reverse afară, vioiul Charlie Citrine printre ei. Citisem în revista aviației că, în acest an, numărul turiștilor care vizitaseră Spania întrecuse cu zece milioane cifra populației. Totuși, care american ar putea crede că sosirea sa în Lumea Veche nu constituie un eveniment special ? Sub aceste ceruri, comportamentul tău are mai multă importanță decît în Chicago. Așa trebuie să fie. Aici există un spațiu plin de semnificații. Nu mă puteam împiedica să simt acest lucru. Și Renata, înconjurată la rîndul ei

de un spațiu plin de semnificații, mă aștepta la „Ritz“. Între timp compatrioții mei tovarăși de zbor, un grup de bătrînei din Wichita Falls, își tîrîiau picioarele oboșite prin coridoarele lungi, evocînd pacienții ambulatorii dintr-un spital. Am trecut ca fulgerul pe lîngă ei. Am fost primul la ghișeul pentru viza pașapoartelor, primul la banda rulantă pe care soseau valizele. Numai că... valiza mea a fost ultima dintre toate. Grupul din Wichita Falls plecase și începusem să cred că valiza cu eleganta mea garderobă, cu cravatele „Hermès“, cu hainele mele fantezi de crai bătrîn și așa mai departe, se pierduse, cînd am văzut-o apărînd, solitară, bălăbănindu-se pe lungă, lungă bandă rulantă. Venea spre mine ca o femeie fără corset, care pășește agale pe pietrele pavajului.

În mașina care mă ducea la hotel, m-am simțit din nou mulțumit și m-am gîndit ce bine c-am sosit noaptea, cînd șoselele sînt pustii. N-a mai fost nici un prilej de întîrziere — taxiul gonia cu furie și-mi spuneam că o să intru direct în camera Renatei, o să-mi scot hainele, și glonț în pat lîngă ea. Nu din poftă erotică, ci de nerăbdare. Simțeam o nevoie fără de margini să reconfortez și să fiu reconfortat. Nici nu pot să vă spun în ce măsură eram de acord cu Meister Eckhardt în legătură cu eterna tinerețe a sufletului. De la început pînă la sfîrșit, spune el, sufletul rămîne același, are o vîrstă unică. Dar, din păcate, restul din noi nu e la fel de stabil. Așa încît n-are nici un sens să treci cu vederea această discrepanță, să negi descompunerea, și să iei viața iar și iar de la început. Aici însă, alături de Renata, voiam să fac o nouă încercare de acest gen, jurîndu-mi că eu voi fi mai tandru, iar ea mai fidelă și mai umană. Desigur că era lipsit de sens. Dar trebuie avut în vedere că eu, pînă la patruzeci de ani, am fost un idiot total, iar după patruzeci de ani un idiot parțial. Oarecum idiot voi fi toată viața. Totuși, simțeam că mai există oarecare speranță și goneam cu mașina către Renata. Intram în zonele finale ale mortalității, așteptîndu-mă ca aici, în Spania, dintre toate

locurile din lume, aici, într-un dormitor, să se întâmple — în sfârșit ! — tot ceea ce omenеște e drept.

În holul de recepție circular al hotelului „Ritz“, oameni de serviciu mi-au luat, plini de demnitate, valiza și servieta, și am intrat apoi pe ușa turnantă, căutînd-o din ochi pe Renata. Dar desigur că nu avea să mă aștepte într-unul din fotoliile acelea maiestuoase. O regină a femeilor nu poate să stea în hol pînă la trei noaptea, cu personalul de serviciu. Nu, desigur că zace în pat, trează, frumoasă, fragedă, respirînd liniștit și așteptîndu-l pe extraordinarul, pe unul-și-singurul ei Citrine. Mai existau și alți bărbați potriviți, mai frumoși, mai tineri, mai energici, dar Charlie era unul și credeam că Renata e conștientă de acest lucru.

Din rațiuni de respect de sine, cînd vorbisem la telefon se împotrivise să împărțim același apartament.

— La New York n-are importanță, dar la Madrid, cu nume diferite pe pașapoarte, prea miroase a cocotă. Știu c-o să te coste dublu, dar n-am ce-ți face.

I-am cerut omului de la recepție s-o sune pe doamna Koffritz.

— Nu avem nici o doamnă Koffritz, a fost răspunsul.

— Dar o doamnă Citrine ?

Nu exista nici o doamnă Citrine. Teribilă dezamăgire. Am străbătut covorul circular, sub cupolă, și m-am dus la portar. Mi-a înmînat o telegramă sosită din Milano :

„MICĂ AMÎNARE. NOUTĂȚI BUNE BIFERNO.
TELEFON MÎINE. TE ADÔR.“

Mi s-a arătat camera mea, dar nu eram în dispoziția de a-i admira efectele : stil spaniol bogat, scrinuri sculptate, draperii grele, covoare turcești și *fauteuils*, o baie în marmură și aplica electrice de modă veche, în stilul elegantelor *wagons-lits* de altădată. Patul se afla plasat într-un alcov, ascuns de perdele și acoperit cu mătase moarătă. Inima mea nu se comporta prea bine cînd, dezbrăcat, m-am cățarat în pat și mi-am reze-mat capul pe pernă. Nu promisem nici un cuvînt de la

Thaxter, deși la vremea asta trebuia să fi ajuns la Paris. Era necesar să iau de îndată legătura cu el. Thaxter urma să-l înștiințeze pe Stewart la New York că acceptasem invitația de a sta o lună la Madrid ca mușafir al său. Era o chestiune extrem de importantă. Nu mai aveam decît patru mii de dolari și nu puteam să-mi îngădui două apartamente la „Ritz“. Dolarul scădea, peseta era ireal de ridicată, și nu credeam că existau „noutăți bune Biferno.“

Inima mă durea surd. Refuzam să-i ofer cuvintele pe care ar fi vrut să le rostească. Condamnam starea în care mă aflam. Stupid, stupid, stupid ! La mii de mile depărtare de ultimul meu pat din Texas. zăceam țepăn și colosal de mîhnit, temperatura corpului meu fiind cel puțin cu trei linii sub normal. Eram deprins să detest autocompătîmirea. Făcea parte din educația mea americană să fiu energic și pozitiv, un înfloritor sistem de energie și un realizator ; și cum realizasem pînă acum două premii Pulitzer și medalia Zig-Zag și o mare cantitate de bani (de care eram jefuit de un tribunal al echității), m-am angajat la o realizare finală și mai înaltă, anume la o indispensabilă revizuire metafizică, la un mod mai corect de a gîndi problema morții. Și acum îmi amintisem de un citat din Coleridge, reprodus de Von Humboldt Fleisher în hîrțile pe care mi le lăsase, un citat în legătură cu ciudatele idei metafizice. Cum suna ? „Ciudatele idei metafizice, în ceasul de adevărată suferință, sînt ca niște jucării la căpățiiul unui copil bolnav de moarte“. Am coborît din pat și am început să scotocesc în servietă ca să găsesc citatul exact. Dar după scurt timp m-am oprit. Mi-am dat seama că a fi speriat de trădarea Renatei era cu totul altceva decît a fi bolnav de moarte. Și apoi, fir-ar ea să fie, de ce să-mi dea un ceas de suferință, de ce să mă oblighe să mă aplec dezbrăcat și să scotocesc printre hîrțile unui om mort ca să le citesc la lumina acestei lămpi de *wagon-lit* ? Am hotărît că totul se datora faptului că eram extrem de obosit și că sufeream de rău de avion.

De la Humboldt și Coleridge am trecut la teoriile lui George Swiebel. Am făcut ceea ce ar fi făcut George în locul meu. Am dat drumul la apă fierbinte și am stat în cap în timp ce se umplea cada. După aceea am făcut podul, lăsându-mi toată greutatea corpului în călcâie și pe baza craniului. După care am executat câteva dintre exercițiile prescrise de faimosul doctor Jacobsen, specialistul în relaxare și somn. Studiasem manualul lui. Se presupune că elimini încordarea din tine deget cu deget și fibră cu fibră. Dar n-a fost o idee inspirată, pentru că mi-a amintit de jocul Renatei cu degetele de la picioare în momentele ei de ingenuitate erotică. După toate astea, m-am urcat din nou în pat și am început să mă închin la sufletul meu tulburat să-mi părăsească pentru un timp, rogu-te, sărmanul meu trup, ca să mă pot odihni și eu un pic. Am luat telegrama Renatei și mi-am concentrat privirile pe „TE ADOR“. Studiind stăruitor cele două cuvinte, am hotărît să cred că era adevărat. De îndată ce am îndeplinit acest act de credință, am adormit. Ore îndelungate am zăcut înconștient în alcovul cu perdele.

După aceea a sunat telefonul. În întunecimea ocrotită de perdele, am bîjbiit după comutator. Nu era de găsit. Am ridicat receptorul și am întrebat-o pe telefonistă :

— Cît e ceasul ?

Era unsprezece și douăzeci.

— O doamnă urcă spre camera dumneavoastră, i adăugat ea.

O doamnă ! Sosise Renata. Am dat la o parte drapelele de la ferestre și m-am repezit în baie să mă clătesc pe dinți și pe față. M-am înfășurat într-un halat de baie și mi-am periat în grabă părul ca să-mi ascund peticul de chelie. Tocmai mă uscam cu unul dintre prosoapele grele, luxoase, cînd ciocănelul de la ușa păcâni de mai multe ori, ca un telegraf, numai că mai delicat, mai sugestiv. Am strigat : „Iubito !“, am deschis ușa în grabă și m-am trezit față-n față cu bătrîna mamă a Renatei. Purta un costum de voiaj negru, cu

multe aranjamente de-ale ei, dintre care nu lipsea pălăria și voalul.

— Señora ! am exclamat.

A intrat înăuntru, în echipamentul ei medieval. Oprindu-se în prag, a întins spre spate o mină înmănușată și l-a tras după ea pe Roger, băiețașul Renatei.

— Roger ! am strigat. Ce caută Roger la Madrid ? Și ce faci dumneata, aici, Señora ?

— Bietul copil ! A adormit în avion. Au trebuit să-l scoată pe brațe afară.

— Dar ce se aude cu Crăciunul petrecut cu bunicii lui la Milwaukee ?

— Bunicul lui a avut un atac. S-ar putea să moară. Taică-său nu-i de găsit. Și nu l-am putut ține pe Roger cu mine, apartamentul meu e atât de mic !

— Și ce-i cu apartamentul Renatei ?

Nu, Señora cu ale ei *affaires de coeur* n-ar fi putut avea grijă de un copil. Întîlnisem pe unii dintre prietenii ei. Era mai înțelept să nu le expună copilul. În general, evitam să mă gîndesc la idilele ei.

— Renata știe ?

— Firește că știe că sosim. Am discutat doar la telefon. Te rog, comandă-ne micul dejun, Charles. Roger, iubitule, vrei să mănînci fulgi de ovăz ? Pentru mine o șocolată fierbinte și cîțiva *croissants* și un pahar de coniac.

Copilul stătea încovoiat peste brațul înaltului fotoliu spaniol.

— Vino, băiețaș, i-am spus, culcă-te pe patul meu.

I-am scos pantofiorii și l-am dus în alcov. Señora mă urmărea în timp ce-l acopeream și trăgeam perdelele.

— Așadar, Renata ți-a spus să-l aduci aici ?

— Desigur. S-ar putea să rămîneți luni întregi la Madrid. Era unica soluție.

— Cînd vine Renata ?

— Mîine e Crăciunul, îmi răspunse Señora.

— Grozav ! Și asta ce înseamnă ? Că va fi aici de Crăciun, sau că-și petrece Crăciunul cu tatăl ei la Milano ? A ajuns la vreun rezultat ? Cum ar putea să

ajungă, din moment ce dumneata i-ai intentat proces lui Biferno?

— Charles, am călătorit zece ore în văzduh. Nu mă simt destul de în puteri ca să răspund la întrebări. Te rog, comandă micul dejun. Aș dori să te și bărbierești. Nu pot suferi să văd la masă în fața mea un bărbat nebărbierit.

Ceea ce m-a făcut să mă uit la fața Señorei. Avea o admirabilă demnitate. Ședea înfășurată în văluri ca Edith Sitwell. Exercita o mare influență asupra fiicei ei, de care simțeam atîta nevoie. În jurul ochilor avea o uscăciune de șarpe. Da, Señora era o cabotină. Totuși, avea o stăpînire de sine, cu un serios conținut de furi-bundă iraționalitate, de-a dreptul inexpugnabilă.

— O să mă rad în timp ce o să-ți aștepți ceașca de șocolată, Señora. Mă întreb de ce ai ales un asemenea moment ca să-l dai în judecată pe Signor Biferno?

— Nu crezi că asta mă privește pe mine?

— N-o privește și pe Renata?

— Vorbești de parc-ai fi soțul Renatei. Renata a plecat la Milano pentru a-i oferi acestui om prilejul de a-și recunoaște fiica. Dar mai există și o mamă în cazul ăsta. Cine a crescut fata și a scos din ea o femeie atît de extraordinară? Cine a învățat-o să aibă stil și cine i-a predat toate lecțiile importante pe care trebuie să le știe o femeie? Întreaga nedreptate trebuie reparată. Omul are trei fiice urîte ca moartea. Dacă vrea acest copil superb pe care i l-am făcut eu, atunci să plătească. Nu încerca să înveți o femeie cu sînge latin cum să procedeze în treburi din astea, Charles.

Ședeam acum cu ea, în halatul meu de casă din mătase bej nu prea curat. Cordonul era foarte lung, și ciucurii se tîrîseră ani de zile pe jos. Sosi chelnerul, descoperi tava cu un gest grațios, și ne așezarăm la micul dejun. În timp ce Señora își adulmeca paharul cu coniac, îi observam pielea feței, mustăcioara de pe buza de sus, nasul arcuit cu nările dramatice, și luciul ciudat, ca de găină, al pupilelor.

— Să știi că am luat biletele de avion de la agenția ta de voiaj, de la cucoana aia portugheză cu turban în motive turcești, doamna da Cintra. Renata mi-a spus să le trec în cont. Eu n-aveam o para chioară.

Din acest punct de vedere, Señora semăna cu Thaxter : oameni care-ți spuneau cu mândrie, ba chiar cu încântare, că erau lefteri.

— Și am luat aici o cameră pentru Roger și pentru mine, urmă ea. Institutul meu e închis săptămîna asta. O să am și eu o mică vacanță.

Cînd a pomenit de institut, am crezut că-i vorba de vreun ospiciu de nebuni, dar nu, Señora se referea la școala de secretare unde predă spaniola comercială. Bănuisem întotdeauna că, de fapt, e unguroaică. Dar, orice-ar fi fost, elevele o apreciau. O școală care n-are excentricii și nebunii ei, nici nu merită să fie urmată. În scurtă vreme însă va trebui să se pensioneze și ea, și cine va împinge oare scaunul pe roți al Señoarei ? Poate se gîndea că unii dintre amarezii ei își vor asuma această misiune. Sau poate că bătrîna doamnă, ca și Humboldt, visa că o să facă avere în urma unui proces. Și de ce nu ? Era posibil să existe și la Milano un judecător ca Urbanovich al meu.

— Așa încît vom petrece Crăciunul împreună, conchise Señora.

— Copilul e foarte palid. Nu-i cumva bolnav ?

— E numai obosit.

Totuși, Roger a fost dobîrît la pat de o gripă. Hotelul a trimis un doctor excelent, un spaniol licențiat la universitatea Northwestern, care a depănat cu mine amintiri din Chicago și m-a stors de bani. I-am plătit un onorariu american. I-am dat Señoarei bani pentru cadouri de Crăciun și a cumpărat tot felul de obiecte. În ziua de Crăciun, gîndindu-mă la fetițele mele, m-am simțit cam deprimat. Mă bucuram că-l aveam pe Roger lîngă mine și-i țineam tovarășie, citindu-i povești, decupînd, lipind, și confectionînd lanțuri lungi din zierele spaniole. În cameră era un umidificator care intensifica

mirosul de lipici și de hîrtie. Renata n-a dat nici un telefon.

Mi-am adus aminte că, în anul 1924, sărbătorisem Crăciunul la sanatoriul TBC. Surorile mi-au dat un ciubuc gros din zahăr, tărcat și mentolat, și un ciorap de Crăciun, roșu, ajurat, plin cu monede de șocolată învelite în staniol auriu ; dar a fost o bucurie tristă, iar eu tînjeam după mama și după tata și chiar după fratele meu grăsun și rău, Julius. Dar iată că supraviețuisem acestor prăbușiri și nostalgii, și acum eram un fugar bătrîn, victima Echității, locuind la Madrid, decupînd și lipind hîrtii, printre suspine. Copilul era palid din cauza febrei, respirația lui mirosea a șocolată și a pastă de lipit, și părea absorbit de un lanț de hîrtie care înconjura de două ori camera și trebuise să fie trecut peste candelabru. Încercam să mă arăt drăguț și calm, dar din cînd în cînd simțămintele mele săltau peste bord (ah, simțămintele astea blestemate !), ca apa dintre punțile unui debarcader, cînd barca lată trage la mal și motorul din spate stîrnește și învîrtește gunoaiile și cojile de portocale. Așa ceva se întîmpla cînd scăpam frinele din mîină și încercam să-mi imaginez ce face Renata la Milano, camera în care se găsea, bărbatul cu care se iubea. Eram hotărît să nu accept, nu voi îngădui să fiu un exilat chinuit abandonat bolnav naufragiat. Am încercat să mi-l citez pe Shakespeare — ceva în sensul că Cezar și Primejdia erau doi lei fătați în aceeași zi, dar dintre ei Cezar era mai mare și mai cumplit. Asta însemna însă să țintesc prea sus și n-avea rost. Și-apoi secolul douăzeci nu prea se lasă impresionat de suferințe de asemenea natură. A văzut tot ce se poate vedea. Și după ce-a trecut prin holocauste, nu-l poți condamna că nu prea arată interes față de necazuri personale de acest gen. Îmi înșiram singur o listă de probleme reale care se pun în fața omenirii : embargoul petrolului, prăbușirea imperiului britanic, foametea din India și Etiopia, soarta umanității. Dar nici această înșirare nu mi-a fost de mai mult

ajutor decît *Julius Caesar*. Personal, am rămas foarte demoralizat.

Numai cînd m-am așezat în fotoliul de brocart francez din cămăruța stil secolul XVIII a frizerului de la „Ritz“ — și m-am dus la el nu pentru c-aș fi avut nevoie să mă tund ci, cum mi se întîmpla de multe ori, din nevoia de contact uman — au început să mi se limpezească ideile în legătură cu Renata și Señora. De pildă, cum a fost posibil ca de îndată ce bunicul Koffritz a suferit un atac și a paralizat pe jumătate, Roger să și fie gata de plecare? Cum de i-a scos bătrîna atît de rapid pașaportul? Răspunsul era că pașaportul, cînd l-am examinat cu atenție, fusese emis în luna octombrie. Cele două doamne ticluiseră din timp lucrurile. Numai eu nu privisem faptele în perspectivă. Așa încît mi-a dat acum prin mînte că trebuia să iau de îndată o inițiativă.

Ar fi o mișcare deșteaptă dacă m-aș însura cu Renata înainte de-a afla că sînt la pămînt. Asta n-ar fi doar o simplă ripostă. Nu, în ciuda înșelăciunilor ei, eram nebun după Renata. Iubind-o, mă simțeam dispus să-i trec cu vederea anumite toane. Mă provocase trîntindu-mi într-o seară ușa în nas, sau plasînd ostentativ pilulele anticoncepționale chiar pe deasupra, în sacul ei deschis, anul trecut în aprilie, pe aeroportul Heathrow, cînd urma să ne despărțim doar pentru trei zile. Dar, în fond, era un lucru chiar atît de important? Însemna mai mult decît că nu poți ști niciodată cînd o să întîlnești un bărbat interesant? Chestiunea importantă era dacă eu, cu toate cugetările mele, sau poate chiar din pricina lor, voi fi vreodată în stare să înțeleg ce fel de fată era Renata. Spre deosebire de Humboldt, nu eram predispus la accese de gelozie. Îmi aduceam aminte cum arăta el în Connecticut, cînd mi-l cita pe regele Leontes, în curtea mea, pe mahul mării : „Sufăr de *tremor cordis* : inima mea dăntuiește ; dar nu de bucurie, o, nu de bucurie !“ Această dăntuire a inimii e gelozia clasică. Eu nu sufeream de gelozie clasică. Renata făcea gafe mari, nimic de zis. Dar poate

că astea erau dimensiunile ei. Ducea o campanie ca să pună mîna pe mine și va fi cu totul alta cînd ne vom statornici ca soț și soție. Fără îndoială, era o persoană primejdioasă, dar pe mine nu m-ar fi putut niciodată atrage o femeie incapabilă să-mi facă rău, o femeie care să nu mă amenințe cu frustrarea. Inima mea era de felul celor care trebuie să învingă melancolia și să se elibereze de numeroase poveri deprimante. Decorul spaniol era potrivit pentru așa ceva. Renata o juca pe Carmen, Flonzaley — căci probabil că Flonzaley era la mijloc — îl interpreta pe Escamillo, toreadorul, în timp ce eu, de două ori și jumătate mai bătrîn decît cerea rolul, fusesem distribuit ca Don José.

Rapid, am schițat în minte viitorul imediat. Probabil că într-o țară catolică nu există cununii civile. Dar, după cîte știam, legătura poate fi înnodată la ambasada Statelor Unite, eventual de atașatul militar, sau chiar de un notar public. O să cutreier prăvăliile de antichități (îmi plăceau prăvăliile de antichități din Madrid) ca să caut două verighete, și o să trîntesc un supeu cu șampanie la „Ritz“, fără să pun nici o întrebare în legătură cu ceea ce s-a petrecut la Milano. După ce o s-o expediem pe Señora înapoi la Chicago, noi trei ne-am putea muta la Segovia, un oraș pe care-l cunoșteam. După moartea lui Demmie călătorisem mult, așa că mai fusesem la Segovia. Fusesem fermecat de apeductul roman, îmi aduceam aminte că mă dăduseră gata acele înalte arcade de piatră noduroasă — pietre a căror natură este să cadă sau să se fărîme se înălțau acolo grațios în aer. Aceasta fusese o realizare care-și atinsese scopul — un exemplu pentru mine. Ca decor pentru meditații, nimic nu întrece Segovia. Am fi putut locui acolo *en famille*, pe una din vechile străduțe laterale, și în timp ce eu aș fi încercat dacă pot într-adevăr să trec de la conștiința mentală la o mai pură conștiință a spiritului, Renata s-ar fi amuzat colindînd orașul în căutare de antichități pe care să le revîndă apoi decoratorilor din Chicago. Poate c-ar fi scos și-un ban din asta. Roger ar fi putut merge la o

grădiniță, și poate că fetele mele ar fi venit și ele, pentru că Denise, din momentul în care o să cîștige procesul și o să pună mîna pe toți banii, va voi să se descotorosească de fete cît mai rapid. Aveam doar ațiția bani cît să ne stabilim la Segovia și să-i încropesc Renatei un mic început de negoț. Poate că aș reuși să scriu și eseul despre cultura spaniolă contemporană, cel sugerat de Thaxter, dacă s-ar putea realiza așa ceva fără prea multe falsificări. Și cum o să reacționeze Renata la înșelătoria mea? O s-o ia drept o reușită comedie, lucrul pe care-l aprecia cel mai mult pe lume. Și cînd, după cununie, o să-i spun că am ajuns la ultimele cîteva mii de dolari, o să rîdă homeric, un rîs mai vast decît viața, și o să spună: „Ei, știu c-a fost o figură!“ Mi-o evocam pe Renata rîzînd în hohote pentru că, în realitate, treceam printr-o criză a maladiei mele de o viață: jîndul, inima mortificată, dorul sfîșietor al celui părăsit, dureroasa ardoare sau infinitizare a unei dorințe neidentificate. Această condiție părea să se fi întins peste viața mea din pruncie și pînă la granițele senectuții. Mi-am spus: „Ce naiba, hai să terminăm cu asta odată pentru totdeauna!“ Și, cum nu doream ca personalul băgăcios de la „Ritz“ să aibă prilej de bîrfă, m-am dus la poșta centrală din Madrid, cu coridoarele ei sonore și turlele ciudate (gotic birocratic spaniol) și am expediat o telegramă la Milano:

„IDEE GROZAVĂ, IUBITĂ RENATA. NE CĂSĂTORIM
MÎINE. AL TĂU SINCER IUBITOR CREDINCIOS CHARLIE.“

După aceea, am zăcut treaz toată noaptea din cauză că folosisem cuvîntul „credincios“. S-ar fi putut ca asta să rateze totul, pentru că implica o acuzație și aluzia sau umbra unei iertări. Dar efectiv nu avusesem nici o intenție de acest fel. Eu mă găseam între și între. Vreau să spun, dacă aș fi fost cu adevărat ipocrit, mi-aș fi băgat pumnul în gură și n-aș fi scos o vorbă. Pe de altă parte, dacă aș fi fost cu desăvîrșire inocent, cu inima curată, n-ar fi trebuit să mă frămînt toată noaptea în legătură cu ceea ce făcuse Renata la Milano

sau cu posibilitatea de a interpreta greșit telegrama mea. Am pierdut însă noaptea zadarnic. Felul cum formulasem mesajul n-a avut nici o importanță. Renata nu mi-a răspuns deloc.

Așa încît, în acea seară, în romanticul restaurant al hotelului „Ritz“, unde fiecare îmbucătură costa o avere, i-am spus Señorei :

— Nici n-ai să ghicești la cine m-am gîndit azi. Fără să-i aștept răspunsul, am rostit numele : Flonzaley ! ca un asalt prin surpriză asupra poziției ei de apărare.

Dar Señora era croită dintr-un material foarte dur. Părea nici să nu fi luat în seamă cuvintele mele. Am repetat numele :

— Flonzaley ! Flonzaley ! Flonzaley !

— Și ce țipi așa, ce s-a întîmplat, Charles ?

— Poate că dumneata ești mai în măsură să-mi spui ce s-a întîmplat. Unde-i domnul Flonzaley ?

— De ce m-ar interesa pe mine adresele lui ? Vrei, te rog, să-l chemi pe *camarero* să ne mai toarne vin ?

Nu numai pentru că ea era doamna și eu bărbatul, îmi cerea Señora să discut cu chelnerii. Vorbea fluent spaniola, într-adevăr, dar accentul ei era pur maghiar. Acum nu mai aveam nici o îndoială. Învățasem și eu cîte ceva de la Señora. De pildă, avusesem oare convingerea că oamenii care se apropie de termenele finale se grăbesc să fie cît mai împăcați cu sufletele lor ? Ei bine, eu trecusem printr-o adevărată agonie de pregătiri lăuntrice înainte de a pronunța numele lui Flonzaley, iar ea mi-a răspuns cerîndu-mi vin. Și totuși, Señora trebuie să fi fost aceea care meșterise planul de a-l aduce pe Roger la Madrid. Misiunea ei era să mă lege de mîini și de picioare, ca nu cumva să mă reped la Milano, să-i stric Renatei socotelile. Pentru că, mai mult ca sigur, Flonzaley se afla acolo, cu ea. Era nebun îndrăgostit de Renata, și nu-l condamnam. Un bărbat care întîlnește mai mulți oameni pe masa mortuară decît în societate nu poate fi condamnat că-și pierde capul în asemenea hal. Un corp ca al Renatei nu putea fi văzut des „pe viu“. Cît despre Renata, se plîngea de

elementul morbid al adoratorului ei, dar cum puteam fi sigur că acesta nu era tocmai unul dintre punctele lui de atracție ? Nu puteam fi sigur de nimic. Ședeam acolo, încercînd să mă îmbăt cu o sticlă de vin acru, dar nu izbuteam să repurtez vreo victorie asupra amarei mele lucidități. Nu, nu înțelegeam.

Activitatea înaltei conștiințe nu implică neapărat o mai bună înțelegere. Speranța unei asemenea înțelegeri îmi fusese stîrnită de manualul meu *Cunoașterea lumilor înalte și cum o putem dobîndi*. Acesta dădea unele instrucțiuni concrete. Unul dintre exercițiile pe care le sugera era acela de a încerca să-ți însușești dorința arzătoare a unei alte persoane, într-un anumit prilej dat. Pentru a reuși acest lucru, trebuie să te eliberezi de orice părere personală, de orice aprecieri care s-ar putea interfera ; nu trebuie să fii nici pentru, nici împotriva acestei dorințe. În felul acesta poți ajunge treptat să simți ceea ce simte celălalt suflet. Am făcut această experiență cu propriul meu copil, Mary. La ultima ei aniversare, și-a dorit nebunește o bicicletă cu schimbător de viteze. Nu eram convins că-i potrivită pentru vîrsta ei. Cînd ne-am dus împreună la magazin, nu eram deloc sigur că o să i-o cumpăr. Dar care era structura dorinței ei și ce simțea ? Acest lucru voiam să-l cunosc și încercam să doresc în felul în care dorea și ea. Era vorba de copilul meu pe care-l iubeam, și ar fi fost un lucru elementar să descopăr la ce rîvnea cu atîta intensitate un suflet în stadiile lui primare. Dar n-am reușit. Am încercat pînă m-au trecut nădușele și m-am simțit umilit și rușinat de eșecul meu. Dacă nu-mi puteam însuși dorința acestui copil, cum aș reuși vreodată să cunosc dorințele vreunei alte ființe umane ? Am încercat experiența cu un mare număr de oameni. Și după aceea, înfrînt, m-am întrebat ce se întîmpla cu mine. Și ce cunoșteam cu adevărat despre ceilalți ? Singurele dorințe pe care le înțelegeam erau ale mele și cele ale unor personaje inexistente, ca Macbeth sau Prospero. Pe acestea le cunoșteam, pentru că intuiția și limbajul geniului mi le făcuseră clare. I-am cumpărat

lui Mary bicicleta și pe urmă am strigat la ea : „Pentru numele lui Dumnezeu, nu lua curbele în viteză, o să vii peste cap !” Dar aceasta nu era decît explozia de disperare pentru eșecul meu de a înțelege inima copilului. Și totuși eram pregătit să știu. Fusesem acordat ca să înțeleg în culorile cele mai vii, cu simțămintele cele mai adînci și în lumina cea mai pură. Eram o brută, încărcată cu capacități minunate pe care nu le puteam utiliza. Dar nu-i nevoie să mai discut încă o dată toate astea, și să gîdîl de zece ori fiecare notă a mandolinei, așa cum mă acuzase acea scumpă prietenă a mea. Ceea ce ar fi trebuit să fac, o dată pentru totdeauna, ar fi fost să mă debarasez de fatala autosuficiență a conștienței, și să-mi investesc resturile de viață în sufletul imaginativ. Așa cum ar fi făcut Humboldt.

Nu știu cu cine luau cina ceilalți domni de la „Ritz”, pentru mine scena umană era prea încărcată și prea plină de complicații în acest moment, dar tot ce pot spune este că-mi părea bine că scopurile bătrînei co-doașe din fața mea erau pur convenționale. Dacă ar fi urmărit sufletul meu, sau ce mai rămăsese din el, m-aș fi năruit. Tot ce dorea ea, însă, era să-și negocieze fata în acest moment prielnic. Și pentru mine se isprăvisse ? Se terminase tot ? Timp de cîțiva ani mă desfătaseam cu Renata — cocteilurile cu șampanie, masa împodobită cu orhidee, și acea caldă frumusețe servind o cină veselă, în sol major, iar eu mîncînd și bînd și rîzînd pînă cînd mă apuca tusea sub giugiulelele ei, burlesca măreției amoroase a eroilor și a regilor ! Adio, adio, acestor minunate senzații ! Eu, cel puțin, trăisem un lucru adevărat. Și dacă trăirile ei au fost mai puțin autentice, cel puțin fusese o camaradă bună și înțelegătoare. În patul ei de percal. În paradisul ei de perne. Și toate acestea se terminaseră.

Și ce altceva puteai fi la „Ritz”, decît un client bine servit ? Erai asistat de feciori și șefi și *maitres* și oameni de serviciu și chelneri, iar micii *botónes* îmbrăcați ca niște piccolo americani îți umpleau paharele cu

apă cristalină de la gheață, și măturau firimiturile de pe fața de masă cu o lamă lată de argint. Ăștia îmi plăceau cel mai mult. Și în împrejurările de față nu puteam face nimic împotriva dorinței mele de a izbucni în plîns. Era ceasul meu de amară tristețe. Căci nu mai aveam bani și bătrîna o știa foarte bine. Seņora, această hoască în pănuse, îmi cunoștea situația financiară. Flonzaley, cu hoiturile lui, n-o să-și piardă niciodată averea. Însuși cursul naturii îi era favorabil. Cancerele și anevrismele și infarctele și hemoragiile stăteau îndărătul averii lui și-i garantau fericirea. Tot acest convoi de morți, asemenea glorioasei curți din Ierusalim, îi ridica osanale : „Slavă ție, pe veci. Solomon Flonzaley !” Și așa Flonzaley o dobîndea pe Renata, în timp ce eu îmi îngăduiam o clipă de amarnică autocompătimire și mă vedeam foarte bătrîn stînd năuc în toaleta vreunei case de raport. Poate că, asemenea bătrînului doctor Lutz, o să îmbrac amîndoi ciorapii pe același picior și o să mă scap pe mine în cadă. Asta, după cum spunea Naomi, înseamnă sfîrșitul. Se nimerise bine că Julius descoperise în sortarul lui actul de proprietate asupra locurilor de veci. S-ar putea să am nevoie de ele mai curînd decît mă așteptam. Mîine, cu inima grea, aveam să mă duc la Prado ca să contemplez acel Velasquez sau poate că Murillo care semăna cu Renata — cel menționat de ministrul de finanțe în Downing Street. Și acum zăceam în acest decor de servicii de argint și reflexe de coniac și superbe luciri ale vaselor electrice.

— I-am telegrafiat ieri Renatei cerîndu-i să se mărite cu mine, am zis.

— Da ? Ce drăguț. Asta ar fi trebuit să se întîmple de mult, răspunse Seņora cea necruțătoare. Cu o femeie mîndră nu te porți cum te-ai purtat tu cu ea. Dar aș fi fericită să am un ginere atît de distins, iar Roger te iubește de parc-ai fi tătîcul lui.

— Dar n-am primit nici un răspuns de la Renata.

— Poșta funcționează foarte prost. N-ai auzit că Italia se duce de rîpă ? I-ai și telefonat ?

— Am încercat, Señora. Ezit s-o chem la miezul nopții. Și la orice altă oră din zi nu-i de găsit.

— Poate c-a plecat undeva să-și petreacă sărbătorile cu tatăl ei. Posibil ca Biferno să mai aibă încă vila în Dolomiți.

— Señora, de ce nu-ți folosești influență în favoarea mea ? am întrebat.

Dar această capitulare a fost o greșeală. Cel mai nerecomandabil lucru pe care-l poți face este să apelezi la anumite forțe particulare. Inimile vulcanizate devin cu atât mai dure cu cât încerci să faci apel la mila lor.

— Știi că am venit în Spania ca să lucrez la un nou tip de Baedeker, am continuat. Din Madrid, Renata și cu mine, dacă ne căsătorim, vom pleca împreună la Viena, la Roma și la Paris. Am de gând să-mi cumpăr un nou Mercedes-Benz. Vom angaja o guvernantă pentru băiat. E o afacere foarte bănoasă.

Am continuat, menționînd diverse nume, împăunîndu-mă cu relațiile mele de prin diferite capitale europene, și flecărînd de zor. Señora părea din ce în ce mai puțin impresionată. Poate că stătuse de vorbă cu Szathmar. Nu știu de ce, dar lui Szathmar îi plăcea să-mi trădeze secretele. Mai tîrziu i-am spus :

— Señora, de ce nu ne-am duce la cabaretul „Flamenco” — cum-naiba-i-zice — ăla care-și face reclamă peste tot ? Mie-mi plac vocile sonore și dansatorii care ciocănesc din tocuri. Putem face rost de o supravegheatoare de noapte pentru Roger.

— Foarte bine, încuviință ea.

Așa încît ne-am petrecut seara printre gitani, și mi-am dat ifose, și m-am comportat ca un om la care nu contează banul. În pauzele dintre muzica la chitară și bătăile din palme care o acompaniau, discutam cu baba nebună despre verighete și cadouri de nuntă.

— Señora, cînd ai colindat prin Madrid, ai văzut ceva care i-ar plăcea Renatei ? am întrebat-o.

— Da, cele mai elegante articole de piele și antiopă. Haine și mănuși și poșete și pantofi. Am descoperit o stradă unde se vînd haine de piele splendide,

și am discutat cu președintele Societății Internaționale de Mantouri „Los Amigos de la Capa”, care mi-a arătat cele mai fantastice modele de velur verde închis, cu sau fără glugă.

— Mîine dimineată, primul lucru pe care-l fac e să-i cumpăr Renatei unul.

Dacă Señora m-ar fi descurajat prin cel mai mic semn, aș fi înțeles cum stau lucrurile. Dar n-a făcut decît să-mi arunce o privire uscată. O otheadă traversă masa. Părea chiar să urce din pleoapa de jos, ca o membrană nictitantă. Am avut senzația unei păduri și a unui luminiș din cave, la apropierea mea, tocmai a țîșnit un șarpe, pe o după-masă uscată și aurie de toamnă, înmiresmată de aroma mormanelor de frunze moarte. Menționez acest lucru pentru ceea ce ar putea să însemne el. Adică, probabil, nimic. Dar de cîte ori avusesem un minut liber, hoinărisem prin Prado, cel aflat la doi pași de hotel, și privisem la tablouri stranii, în special la viziunile burlești ale lui Goya și la picturile lui Hieronymus Bosch. Așadar mintea mea era pregătită pentru apariția unor imagini și chiar a unor halucinații.

— Te felicit că, în sfîrșit, ți-a venit mintea la cap, zise bătrîna.

Nu mi-ă spus nici un moment că am făcut-o prea tîrziu. Mi-a adăugat doar :

— Am crescut-o pe Renata în așa fel încît să fie o soție perfectă pentru un bărbat serios.

În calitate de fraier înnăscut, am tras concluzia că eu eram acel bărbat serios și că cele două femei nu ajunseseră încă la o hotărîre irevocabilă. Am sărbătorit posibilitatea bînd o cantitate mare de coniac Lepanto. Drept rezultat, am dormit adînc și m-am trezit odihnit. Dimineata am deschis larg ferestrele înalte și m-am uitat cu plăcere la circulația care se derula în lumina soarelui, la piața respectabilă cu clădirea albă a hotelului „Palace” în fund. Ni s-au adus niște cornuri delicioase cu cafea și unt sculptat în diverse forme și gem „Hero”. De zece ani încoace mă învățasem să trăiesc cu stil,

îmbrăcat de croitori buni, purtind cămăși de comandă, ciorapi de cașmir și cravate de mătase, care îmi satisfăceau nevoile estetice. Acum, toată această stupidă splendoare apunea, dar avînd în spate experiența marii crize, știam foarte bine să duc o viață austeră. Cea mai mare parte a vieții mele o petrecusem în austeritate. Nu m-ar fi supărat să locuiesc într-o pensiune cu camere mobilate, ci perspectiva de a deveni alt om, un bătrîn incapabil să mai inspire femeilor frumoase interesul de a contracta o căsătorie, ori visuri de a deveni stăpîne de castel, ca doamna Charlie Chaplin, și de-a avea zece copii de la un soț toamnă-spre-iernatic, dar de înaltă statură socială. Aș putea oare îndura să trăiesc fără să am asemenea efect asupra femeilor? Dar poate că, repet, *poate* că Renata mă iubea îndeajuns încît să accepte și condițiile austerității. Cu un venit de cincisprezece mii de dolari, cel promis de Julius dacă ar fi fost să investesc cincizeci de mii în afacerea lui, s-ar putea aranja o viață foarte plăcută la Segovia. Aș putea chiar să o suport și pe Señora pentru tot restul vieții ei. Care speram să nu fie prea lung. Fără să-i doresc răul, înțelegeți, ar fi fost totuși tare plăcut să o pierdem cît mai curînd.

Am încercat să-i telefonez lui Thaxter la Paris — adresa lui acolo era hotelul „Pont-Royal“. Am dat și un aviz pentru Carl Stewart la New York. Voiam să discut personal cu editorul lui Thaxter despre Baedekerul cultural. Și, de asemeni, voiam să mă asigur că îmi va achita nota la „Ritz“. Thaxter nu figura printre pasagerii de la „Pont-Royal“. Poate că trăsesse la prietena mamei lui, prințesa de Bourbon-Sixte. Nu m-am alarmat. După ce-am discutat cu centrala amănuntele avizului meu telefonic la New York, mi-am oferit zece minute de liniște, în fața ferestrei deschise. Îmi plăcea prospețimea soarelui de iarnă. Am încercat să simt soarele nu ca pe o aprigă aglomerare termonucleară de gaze și dezintegrări, ci ca pe o făptură, o entitate înzestrată cu viață și semnificație proprie, dacă înțelegeți ce vreau să spun.

Grație penicilinei, Roger s-a simțit destul de întărit încît să se ducă cu bunică-sa la Retiro, așa încît în această dimineață scăpasem de grija lui. Am executat treizeci de genuflexiuni și am stat în cap ; după aceea m-am bărbierit, m-am îmbrăcat și am ieșit în oraș. Am părăsit marile bulevarde și m-am îndreptat spre străzile laterale ale orașului vechi. Scopul meu era să cumpăr un mantou frumos pentru Renata, dar mi-am adus aminte de cererea lui Julius cu privire la un tablou marin și, cum aveam timp berechet, am dat o raită prin păvăliile cu antichități și galeriile de artă, ca să arunc o privire. Dar în toate picturile îmbăiate în albastru și verde, spumă și soare, calm și furtună, era mereu prezentă cîte o stîncă, o corabie, un coș de vapor ; or Julius nu voia așa ceva. Nimeni nu a ținut să picteze elementul pur, inumana apă, largul oceanului, adîncurile amorfe, marea înveșmîntînd pămîntul. Mă gîndeam la Shelley, printre colinele eugane :

În larga,-adînce mare de dureri cernite.
E neapărat să fie insule-nverzite...

Dar Julius nu înțelegea de ce e neapărat să fie ceva în vreo mare. Ca un revers al lui Noe, și-a trimis frățiorul inocent, elegant îmbrăcat, profund amărît, suferind din pricina Renatei, să-i descopere apă și numai apă. Băieți de prăvălie, fete, toți în halate negre, coborau în pivnițe și se întorceau cu tablouri vechi, pentru că eram un american în libertate, cu oecuri de voiaj în buzunar. Între spanioli nu mă simțeam străin. Semănau cu părinții mei, cu mătușile și verișoarele mele imigrante. Eram despărțiți abia din 1492, cînd evreii fuseseră izgoniți din Spania. Dacă nu aveai o viziune prea zgîrcită asupra timpului, nici nu însemna foarte mult.

Mă întrebam cît de american era, în fond, fratele meu Ulick. De la bun început adoptase concepția că America e acea țară fericită și plină de succes din punct de vedere material unde nu-i nevoie să-ți pui spiritul la contribuție, așa încît dăduse cu piciorul culturii

strămoșilor rafinați, idealurilor și aspirațiilor lor. Într-un fel, faimosul Santayana era de acord cu Ulick. Aristocrații culturii n-au putut să-și atingă idealurile și au fost foarte nefericiți. America aristocrației culturale a fost handicapată de micimea sufletească, de sărăcia temperamentală, de puținătatea talentului. Noua Americă, cea din tinerețea lui Ulick, nu cerea altceva decât confort, și viteză, și voie bună, sănătate și vioiciune, jocuri de fotbal, campanii politice, excursii în aer liber, înmormântări vesele. Dar această nouă Americă dădea acum la iveală o nouă înclinație, noi ciudățenii. Perioada plăcutei exuberanțe a muncii grele și a artelor și tehnicilor practice, în serviciul strict al victiei materiale, se apropia și ea de sfârșit. De ce dorea Julius să celebreze noile vene grefate pe inima lui de o miraculoasă tehnologie medicală, cumpărînd o pictură marină ? Pentru că pînă și el nu mai era sută la sută „afaceri“. Începuseră să-l împungă și pe el impulsuri metafizice. Poate că se săturase de sufletul american practic, mereu în alertă. Timp de șase decenii cunoscuse tot soiul de afaceri veroase, detectase tot soiul de capcane, și obosise să mai fie stăpînul și tiranul absolut și scîrbit al propriului său eu. Ce putea să semnifice un peisaj marin lipsit de orice îngrădire ? Nu însemna oare libertatea elementelor, descătușarea de cotidian și de oroarea tensiunii ? O, Dumnezeuule, libertate !

Știam că, dacă m-aș duce la Prado și m-aș interesa, aș putea găsi un pictor care să-mi execute o marină. Dacă mi-ar cere două mii de dolari, aș fi putut obține cinci de la Julius. Dar am respins ideea de a-mi exploata un frate de care eram legat prin corzi dintr-o mătase atît de nepămînteană. Am cercetat peisajele marine dintr-un anumit sector al Madridului, și după aceea m-am dus la magazinul de mantouri.

Acolo am tratat cu președintele societății internaționale „Los Amigos de la Capa“. Era un tip oacheș, mărunț, aplecat într-o rînă ca un acordeon prost pliat, cu probleme de dantură și o respirație rău-mirositoare. Pe fața lui tuciurie erau pete albe de psoriazis. Cum

americani nu tolerează asemenea imperfecțiuni la propria lor persoană, am simțit că mă găseam în Lumea Veche. Prăvălia însăși avea o dușumea de lemn spartă. Mantourile atârnav din tavan, pretutindeni. Femei înarmate cu prăjini lungi luau jos frumoasele haine căptușite cu catifea sau cu brocart, și le îmbrăcau pentru mine. Costumul de carabinier al lui Thaxter părea anemic prin comparație. Am cumpărat un mantou negru căptușit cu roșu (negru și roșu — culorile care-i veneau cel mai bine Renatei), și am mai spânzurat două sute de dolari în cecuri „American Express”. A urmat un schimb de numeroase mulțumiri și politeturi. Am dat mâna cu toată lumea și m-am întors cu pachetul la „Ritz”, nerăbdător să i-l arăt Señorei.

Dar Señora nu era acolo. În camera mea l-am găsit pe Roger așezat pe canapea, odihnindu-și picioarele pe valiza lui, împachetată. Îl supraveghea o cameristă.

— Unde-i bunica ? l-am întrebat.

Camerista mi-a spus că Señora fusese chemată urgent, cu două ore înainte. Am telefonat la recepție, unde mi s-a comunicat că doamna de la camera 482, care fusese invitata mea, plecase, iar nota de plată va fi trecută în contul meu. L-am chemat apoi pe portar. O, da, mi-a spus el, doamnă plecase cu o limuzină la aeroport. Nu, destinația doamnei nu era cunoscută. Nu li se ceruse să-i rețină bilete.

— Charlie, mi-ai adus șocolată ? întrebă Roger.

— Da, băiețăș, ți-am adus.

Avea nevoie de multe dulciuri și i-am dat tot pachetul de șocolată. În sfârșit găsisem pe cineva a cărui dorință o înțelegeam. O dorea pe mama lui. Amîndoi doream aceeași persoană. „Bietul băiețăș”, mi-am spus privindu-l cum desface foița de pe șocolată și își umple gura. Țineam cu adevărat la copilul ăsta. Se afla în acel frumos stadiu febril al unei copilării palide, cînd vibrăm din toate corzile — cînd nu sîntem decît o inimă doritoare înflăcărată neajutorată. Îmi amintesc perfect de această condiție.

Camerista, descoperind că o rupeam în spaniolă, mă întrebă dacă Rogelio era nepotul meu. „Nu!” am răspuns. Nu destul că mă procopsiseră cu el, mai trebuia să-i fiu și bunic? Renata își petrecea luna de miere cu Flonzaley. Cum Señora nu fusese niciodată măritată, ținea nebunește să-i asigure fiicei ei o fațadă de respectabilitate. Și Renata, în ciuda dezvoltării ei pe linie erotică, era un copil ascultător. Poate că Señora, când urzea planuri pentru fiica ei, se simțea întinerind. Și felul în care mă trombonise pe mine trebuie s-o fi întinerit cu decenii. Cît despre mine, acum vedeam legătura dintre tinerețe eternă și tîmpenie. Dacă nu eram prea bătrîn ca să tînjesc după Renata, eram destul de tînar ca să trec prin suferințe de adolescent.

Așa încît i-am spus fetei că între mine și Rogelio nu exista nici un fel de rudenie, deși eram destul de bătrîn ca să-i fiu *abuelo*¹, și i-am dat o sută de pesetas ca să mai stea o oră cu el. Cu toate că eram ruinat, aveam încă destui bani pentru nevoile mele de rafinament. Îmi puteam îngădui să sufăr ca un gentleman. În momentul ăsta nu puteam face față copilului. Doream nebunește să mă duc la Retiro, unde aș fi putut da glas durerii, unde aș fi putut să mă bat cu pumnii în piept, să izbesc din picioare, să blestem și să plîng. Tocmai cînd dădeam să ies din cameră, telefonul începu să sune. M-am repezit la receptor sperînd să aud glasul Renatei. Era însă New Yorkul.

— Domnul Citrine? Aici e Stewart din New York. Nu ne-am cunoscut personal. Desigur că eu vă cunosc pe dumneavoastră.

— Da, voiam să vă întreb dacă dumneavoastră publicați o carte a lui Pierre Thaxter despre o serie de conducători de state.

— Sperăm să o publicăm.

— Și unde e acum Thaxter, la Paris?

— Nu, în ultimul moment și-a schimbat planurile

¹ Bunic (span.).

și a plecat în America de Sud. După cite știu, acum se află la Buenos Aires, ca să-i ia un interviu văduvei lui Peron. Foarte interesant. Țara-i pur și simplu sfîșiată.

— Știți, probabil, că eu mă aflu la Madrid ca să explorez posibilitatea alcătuirii unui ghid cultural al Europei ?

— Da ? mă întrebă Stewart.

— Nu v-a spus Thaxter ? Credeam că avem binecuvîntarea dumneavoastră.

— Nu știu nimic despre așa ceva.

— Sînteți sigur ? Nu vă amintiți de nimic ?

— Despre ce-i vorba, domnule Citrine ?

— Ca să scurtăm povestea, o singură întrebare : Mă aflu la Madrid pe contul dumneavoastră ?

— Nu, din cite știu eu.

— *Ay, que lío !*¹

— Poftim ?

În alcovul umbrat de perdele, m-am simțit deodată străbătut de un fior rece ; m-am trîntit pe pat, cu telefon cu tot. I-am răspuns :

— E o expresie spaniolă, ceva ca *malentendu*, sau *harababură*, sau șut în fund. Scuzați-mi vorbirea pitorească. Sînt în mare tensiune.

— Poate că veți avea amabilitatea să-mi explicați totul într-o scrisoare, insistă domnul Stewart. Lucrați la o carte ? Am fi interesați, să știți.

— Nu lucrez la nimic.

— Dar dacă ați începe...

— O să vă explic într-o scrisoare...

Eu plăteam această convorbire.

Teribil de răscolit, i-am cerut operatoarei să încerce din nou la Renata. „Îi trîntesc eu vreo două de la obraz, tîrfei ăleia !“ m-am gîndit. Dar cînd am căpătat legătura, mi s-a spus de la Milano că Renata plecase fără să-și lase adresa. Cînd am ajuns la Retiro, cu intenția ca, în sfîrșit, să-mi pot exprima durerea, nu mai aveam ce să exprim. Am făcut o plimbare meditativă. Am

¹ Ah, ce încurcătură ! (span.).

ajuns la aceeași concluzie la care ajunsesem în cabinetul judecătorului Urbanovich. La ce mi-ar folosi dacă i-aș spune Renatei tot ce gîndesc? Monologurile vajnice și minunate, de o logică perfectă, de o matură judecată, profunde în îndreptățita lor minie, celeste în poezia lor, merg admirabil la Shakespeare. dar mie n-or să-mi slujească la nimic. Dorința de emisie încă se făcea simțită, dar recepția era total inexistentă în fața pătimașului meu monolog. Renata nu voia să asculte, avea altceva de făcut. Mă rog, cel puțin mi-l încredințase pe Rogelio și, cînd va socoti ea de cuviință, o să trimită după el. Îmi făcuse probabil un serviciu trăgîndu-mi un picior. Ea, cel puțin, așa o să vadă lucrurile. Ar fi trebuit de mult să mă însor cu Renata. Nu eram un om de onoare, șovăielile mele o jigniseră, și nu meritam mai mult decît să port de grijă copilului ei. În plus, cred că cele două doamne își făcuseră socoteala că Rogelio o să mă ținuiască locului și o să mă împiedice să le urmăresc. Dar n-aveam cea mai mică intenție de urmărire. Dealtfel, nici nu mi-aș mai fi putut îngădui așa ceva. Nota de la „Ritz” era uriașă. Señora dăduse multe telefoane la Chicago, pentru a menține contactul cu un anumit tînr, reparator de televizoare, care era actuala ei *affaire de coeur*. Mai mult, Crăciunul la Madrid, incluzînd boala lui Roger și cadourile lui, mesele rafinate și mantoul Renatei, îmi reduseseră capitalul la aproape o treime. De mulți ani încoace, de la succesul lui *Von Trenck*, sau cam de pe timpul morții lui Demmie Vonghel, mi-am îngăduit să cheltuiesc cu larghețe, și am trăit conform acestui barem, dar acum trebuia să revin la vechiul standard al camerelor mobilate. Dacă aș fi rămas la „Ritz”, ar fi trebuit să angajez o guvernantă. Ceea ce, oricum, ar fi fost imposibil. Eram falit. Cea mai acceptabilă alternativă era aceea de a mă muta la o *pensión*.

Trebuia să explic însă prezența copilului. Dacă mă dădeam drept unchiul lui, lucrul ar fi creat suspiciuni. Dacă spuneam că-i sînt bunic, ar fi trebuit să mă comport ca un bunic. Cel mai bine era să fiu văduv.

Rogelio îmi spunea Charlie, dar lucrul acesta e normal la copiii americani. Și apoi, într-un anume fel, copilul era orfan, iar eu, fără nici o exagerare, eram îndoliat. Am cumpărat niște batiste cu chenar de doliu, câteva cravate fine de mătase neagră și un costumăș negru pentru Rogelio. Am istorisit la ambasada americană o poveste foarte plauzibilă despre un pașaport pierdut. Din fericire, tinărul care se ocupa acolo de asemenea probleme citise cărțile mele despre Woodrow Wilson și Harry Hopkins. Fiind licențiat în istorie la universitatea Cornell, ascultase odată o comunicare a mea la o întrunire a Asociației Istoricilor din America. I-am povestit că soția mea murise de leucemie și că pașaportul îmi fusese furat într-un autobuz, aici la Madrid. Tinărul m-a asigurat că Madridul a fost întotdeauna notoriu pentru hoții săi de buzunare.

— Se fură și din buzunarele preoților, ascunse sub sutane. Sint foarte dibaci ăștia de aici. Mulți spanioli se laudă că Madridul este un centru internațional al hoților de buzunare. Dar în altă ordine de idei — poate că ați binevoi să țineți o prelegere la Agenția de Informații a Statelor Unite ?

— Sint prea doborât, am răspuns. Și am venit aici pentru documentare. Lucrez la o carte despre războiul hispano-american.

— Și în familia noastră au fost niște cazuri de leucemie. Morțile astea lente te lasă complet sleit.

La pensiunea La Roca i-am povestit proprietăresei că mama lui Roger fusese călcată de un camion la Barcelona, în timp ce cobora de pe trotuar.

— Ah, ce îngrozitor !

— Da, am răspuns.

Mă preparasem cu grijă, consultînd dicționarul spaniol.

— Biata mea soție — roțile i-au zdrobit pieptul, i-au desfigurat fața, i-au străpuns plămîinii. A murit în chinuri.

Leucemia, simțeam eu, era prea blîndă pentru Renata.

La *pensiön* erau numeroase persoane sociabile. Unele vorbeau engleza, altele franceza, așa încît comunicarea era posibilă. Locuiau acolo un căpitan cu soția sa, și cîteva doamne de la ambasada Danemarcei. Una dintre acestea, cea mai remarcabilă, era o blondă șchioapă de vreo cincizeci de ani. Uneori, o față ascuțită și niște dinți ieșiți în afară pot produce un ansamblu plăcut, și înfățișarea doamnei era destul de agreabilă, deși pielea întinsă a timpurilor îi devenise cam mătăsoasă (vene), și spatele îi era chiar ușor cocoșat. Dar avea o personalitate impozantă, de tipul celor care domină o sală de mese sau un salon, nu atît prin ceea ce spun, ci prin faptul că dețin secretul felului cum se proclamă înțietatea. Cît despre personalul de serviciu, cameristele care făceau și pe chelnerițele erau de o extremă amabilitate. În nordul protestant, negrul nu are prea mare însemnătate. Dar în Spania, doliul înseamnă încă mult. Costumașul negru al lui Rogelio producea chiar un și mai mare efect decît batistele mele cu chenar și banda de doliu de la braț. La masa de prînz, cînd îl hrăneam, toată asistența era impresionată. Pentru mine nu era un lucru neobișnuit să-i tai copilului carnea în farfurie. La Chicago făcusem acest lucru în mod regulat. Dar nu știu cum, în mica sufragerie fără ferestre de la *pensiön*, gestul sărea în ochi — această neașteptată demonstrație a înclinațiilor materne propriie bărbaților americani le mergea oamenilor la inimă. Atențiile mele față de Roger trebuie să fi stîrnit o insuportabilă tristețe. Femeile începură să mă ajute. Mi-am trecut în lista cheltuielilor imediate și *las empleadas del hogar*¹. Cîteva zile mai tîrziu, Roger o rupea în spaniolă. Diminețile se ducea la o grădiniță. După-masa, tîrziu, una dintre cameriste îl plimba în parc. Eram liber să hoinăresc prin Madrid sau să zac pe pat și să meditez. Viața mea era mult mai liniștită. Dar liniștea deplină ar fi fost ceva la care nu mă puteam aștepta în împrejurările date.

¹ Slujnicele casei (span.).

Desigur că nu acesta era modul de viață prefigurat de mine pe bancheta de pluș a avionului 747, când zburam deasupra Atlanticului zbuciumat. Pe atunci îmi spuneam că mica bulă de aer din nivela dulgherului putea fi ademenită să revină spre centru. Acum însă nici nu mai eram sigur dacă am vreo bulă de aer. Și-a-poi, mai era și influența Europei. Pentru americanii cultivați, Europa nu era de mare ajutor în acele zile. Nu te ducea la nimic. Doar dacă erai un soi de înapoiat (sau o muiere vulgară, o Renata — ca să punem punctul pe i) puteai veni în Europa cu serioase speranțe culturale. De felul celor propagate de revistele ilustrate pentru doamne. Totuși, mă simt obligat să mărturisesc că de astă-dată și eu venisem însuflețit de idealuri pioase, sau de rămășițele unor asemenea idealuri. Pe vremuri oamenii de aici înfăptuiseră mărețe realizări spirituale. Existau încă aici relieve ale pietății și ale artei. Pe strada Douăzeci-și-șase sau în California sau la clubul „Playboy“ din Chicago, n-aveai să-i găsești pe Sfântul Ignațiu, pe Sfânta Tereza, pe Juan de la Cruz, pe El Greco sau Escorialul. Dar nici în Segovia nu puteai găsi mica familie Citrine, cu tatăl care încearcă să realizeze separarea conștiinței de fundamentul ei biologic, în timp ce senzuala, ațîțătoarea mămică se ocupă cu negoțul de antichități. Nu, Renata îmi dăduse papucii și o făcuse într-un fel din care demnitatea mea ieșise tare mototolită. Doliul pe care-l purtam îmi ajuta oarecum să-mi revin. Veșmintele negre îmi înlesneau relații politicoase și curtenitoare cu spaniolii. Un văduv îndurerat și un copil străin, orfan și palid, îi mișcau pe vânzătorii din prăvălii, în special pe femei. La *pensión*, secretara de la ambasada Danemarcei se interesa în mod special de noi. Avea o față foarte palidă, dar originea palorii ei era total deosebită de cea a palorii lui Roger. Avea o înfățișare uscată, de ofticoasă, și fața îi era atât de albă încît rujul de buze țipa pe gura ei. După ce lua masa, își ruja violent buzele. Și totuși era bine intenționată. M-a scos la plimbare într-o duminică după-masă, când nu

mă găseam într-o dispoziție prea favorabilă. Și-a pus o pălărie *cloche*, ca un fel de găleată, și ne plimbam foarte încet pentru că avea un șold betegit. În timp ce înaintam pe aleile ticsite de gloata duminicală, mi-a ținut un logos despre suferință.

— Soția dumitale era frumoasă ?

— Da, foarte frumoasă.

— Vouă, americanilor, vă place să vă lăsați pradă durerii. De câtă vreme a murit ?

— De șase săptămîni.

— Săptămîna trecută ai spus că de trei.

— Poți să-ți dai seama singură cum am pierdut noțiunea timpului.

— Mă rog, acum însă trebuie să te pui din nou pe picioare. Sînt momente în viață cînd e necesar să te smulgi — să te smulgi din durere. Cum sună zicala aceea — bate fierul cît e cald. Am niște coniac bun la mine în cameră. Vino să bem împreună un pahar, după ce adoarme băiatul. Dormi cu el într-un pat dublu, nu ?

— Mi s-a promis că ni se vor da două paturi separate.

— E agitat ? Copiii zvîrle din picioare în somn.

— Doarme liniștit. Eu oricum nu pot dormi. Zac în pat și citesc.

— Ai putea să-ți petreci nopțile într-un mod mai plăcut. Ce rost are să jelești ? Ea s-a dus.

Într-adevăr, se dusesese. Faptul fusese în întregime confirmat. Îmi scrisese din Sicilia. Abia ieri, sîmbătă, cînd trecusem pe la „Ritz“ să întreb de poștă, mi se dăduse scrisoarea Renatei. Iată pricina proastei mele dispoziții din această duminică ; zăcusem toată noaptea treaz, analizînd cuvintele Renatei. Dacă nu puteam fi foarte atent cu domnișoara Rebecca Volsted, această femeie fioros de albă și șchioapă, era din cauză că sufeream. Aproape că-mi doream ca Roger să nu fi fost un copil atît de cuminte. Nici măcar nu zvîrlea din picioare în somn. Nu-mi dădea nici o bătaie de cap. Era un băiețaș tare scump.

Renata și Flonzaley se căsătoriseră la Milano și își petreceau luna de miere în Sicilia. Presupun că plecaseră la Taormina. Renata nu-mi specifica localitatea. Îmi scria :

„Ești cea mai potrivită persoană cu care l-aș putea lăsa pe Roger. Ai dovedit de multe ori că-l iubești pentru el însuși și n-ai căutat niciodată ca prin copil să ajungi la mine. Mama e prea ocupată ca să poată avea grijă de el.

Știu că acum nu crezi, dar o să-ți depășești amărăciunea și o să rămânem buni prieteni. Probabil că ești îndurerat și furios și mă faci țîrfă meschină și interesată — asta-i felul în care vorbești cînd ești pornit. Dar în inima ta ești un om drept, Charlie. Îmi datorezi ceva, și o știi și tu. Ți s-a oferit șansa să procedezi corect. Ai ratat-o ! Ah, cum ai mai ratat-o ! Nu te-am putut determina să procedezi corect.“

Renata începea să se văicărească. Ratasem totul.

„Rolul pe care mi l-ai atribuit era acela de cocotă. Eram excelentul tău clown sexual. Mă puneai să gătesc dejunul cu joben pe cap și fundul gol.“

(Nici chiar așa, nici chiar așa, mi-am spus. Asta era ideea ei.)

„Ți-am fost o bună camaradă și te-am lăsat să-ți faci voia. Și eu am dus-o bine, nu zic nu. N-am de gînd să-ți neg nimic. Tu, însă, mi-ai negat multe. Nu voiai nici un moment să ții seama că sînt mama unui copil. M-ai expus la Londra ca pe spectaculoasa ta damă din Chicago, acest oraș al infantilismului. Ministrul de finanțe m-a pipăit. Asta a făcut, porcul ! Am lăsat să treacă de la mine, din respect pentru apusa grandoare a Marii Britanii. Dar dac-aș fi fost soția ta, n-ar fi avut asemenea îndrăzneală. Tu m-ai pus în situația de țîrfă. Nu cred că cineva trebuie să fie profesor de anatomie pentru a stabili legătura dintre fund și inimă. Dacă ai fi ținut seama de faptul că și eu am o inimă în piept, întocmai ca și Înălțimea Voastră, distinsul Chevalier Citrine, lucrurile ar fi arătat altfel.

Ah, Charlie, n-am să uit niciodată cum ai introdus prin contrabandă, pentru mine, țigări de foi cubaneze, din Montreal. Le-ai înfășurat în banderole de la țigări *Cyrus the Great*. Ai fost un tip drăguț și amuzant. Și te-am crezut cînd mi-ai spus că un picior bizar are nevoie de un pantof bizar, și că noi doi sîntem ca pantoful și piciorul, sau ca piciorul și pantoful. Ah, dacă te-ai fi gîndit la lucrul cel mai evident : «Iată o copilă care a crescut prin holuri de hotel și a cărei mamă n-a fost niciodată măritată», atunci te-ai fi căsătorit cu mine în fiecare primărie și biserică din America, și mi-ai fi oferit, în sfîrșit, puțină ocrotire. Rudolf Steiner, ăla cu care m-ai înnebunit, zice pe undeva, cred, că dacă ai fost bărbat acum, te vei reîncarna data viitoare ca femeie și că trupul eteric (nu că înțeleg eu prea bine ce va să zică trupul eteric ; e partea vitală care face un trup să trăiască, nu-i așa ?) e întotdeauna de sex opus. Dar dacă ai să fii femeie în viața viitoare, atunci mai ai încă multe de învățat. Oricum, ceva am să-ți spun și eu. Orice femeie, dacă e onestă, va recunoaște că ceea ce adoră ea e un bărbat alcătuit din mai mulți bărbați, un amant sau un soț combinat. Îi place cutare lucru la X și cutare lucru la Y și altceva la Z. Ei bine, Charlie, tu ești fermecător, delicios, mișcător, un bărbat cu care e o plăcere să fii împreună. Ai fi putut să fii pentru mine X și, în parte, Y, dar în domeniul Z ești un zero absolut.

În clipa asta îmi lipsești teribil și, mai mult, Flonzaley o știe. Dar unul dintre avantajele profesiei lui este că l-a făcut să fie foarte fundamental. Mi-ai spus odată că punctul de vedere al lui Flonzaley trebuie să fie plutonian — ce-o mai fi însemnînd și asta. Eu aș spune că are un negoț detestabil și un caracter delectabil. Nu-mi pretinde să nu te mai iubesc. Nu uita că eu n-am fugit cu un străin. Ci m-am întors la el. Cînd ne-am despărțit la Idlewild, nu știam că o să ajung aici. Dar mi-am pierdut răbdarea cu tine. Există prea multe zigzaguri în temperamentul tău. Și amîndoi avem nevoie de aranjamente mai serioase.“

Dar stai o clipă ! Îmi spunea ea una și alta, dar nu cumva mă părăsise pentru că sărăcisem ? Cu Flonzaley nu se va pune niciodată asemenea problemă. Renata știuse probabil că sosise momentul să mă gîndesc la o viață mai austeră. Și nu renunțasem la bani din principiu. Mi-i lua Urbanovich, ceea ce era tot cam același lucru. Începeam să văd adevărata față a goanei americane după dolari. Luase proporțiile unei forțe cosmice. Și stătea între noi și forțele reale. Dar de cum m-am gîndit la acest lucru, am și înțeles una dintre rațiunile Renatei de a renunța la mine — mă părăsise tocmai pentru că gîndeam asemenea gînduri. În felul ei, asta se străduia să-mi comunice.

„Acum vei putea să-ți scrii marele tău eseu despre plictiseală și poate că rasa umană îți va fi recunoscătoare. Omenirea suferă, și tu încerci să o ajuți. E un lucru minunat să-ți spargi creierii cu aceste probleme profunde, dar eu personal nu țin să fiu de față cînd o faci. Recunosc că ești inteligent. Asta da. Dar ar trebui să fii și *tu* la fel de îngăduitor cu cioclii, pe cît sînt *eu* cu intelectualii. Cînd e vorba de bărbați, judecățile mele sînt strict feminin-umane, fără deosebire de rasă, credință, sau condiții de sclavie anterioară, după cum a spus Lincoln. Felicitări, inteligența ta e uimitoare. Totuși, sînt de acord cu fosta ta draguță, Naomi Lutz. Nu vreau să intru în toată chestia asta spiritualo-intelectualo-universală. Ca femeie frumoasă și încă tînără ce sînt, prefer să iau lucrurile așa cum le-au luat miliarde de oameni de-a lungul istoriei. Muncești, cîștigi o pîine, pierzi un picior, te săruți cu cîțiva, faci un copil, și trăiești pînă la optzeci de ani aducîndu-i pe toți la disperare, sau te lași spînzurat ori înecat. Dar nu-ți petreci ani întregi încercînd să găsești o soluție a condiției umane. Pentru mine, *asta* înseamnă plictiseală.“

Da, cînd îmi spunea astea, vedeam gînditori de geniu aruncînd ghemuri de crezuri și de finalități încîlcite în

capetele mulțimii. Îi vedeam molestînd rasa umană cu fanteziile lor, cu programele, cu perspectivele omenirii. Nu că rasa umană ar fi fost fără cusur. Dar avea incredibile capacități de a munci, de a simți, de a crede, capacități pe care cei ce erau convinși că știu mai bine și care înnebuneau omenirea cu proiectele lor, cereau să fie plasate ba ici, ba colo.

„Nu m-ai întrebat niciodată, continua Renata, dar am și eu păreri mele. Cred că trăiesc în natură. Cred că atunci cînd mori, ești mort de-a binelea și cu asta basta. Și iată de ce există Flonzaley. Morții sînt morți, și meseria lui sînt cadavrele, iar eu sînt acum soția lui. Flonzaley îndeplinește un serviciu util pentru societate. Ca și instalatorul, ca și omul care desfundă canalele, ca și gunoierul, zice el. Pe cînd tu faci bine oamenilor și ei îți întorc apoi spatele și-ți poartă pică. Într-un fel, situația ta seamănă cu a mea. Flonzaley își acceptă stigmatul profesional, dar pentru asta impune o taxă specială, pe care o adaugă la total. Crede-mă, unele dintre ideile tale sînt mai lugubre decît afacerile lui. El nu amestecă borcanele ; fiecare lucru la timpul său. Culoarele dintr-un tablou nu se preling în cel de alături.“

Aici era nedreaptă. Persoana asta strălucitoare, Renata, minunată pentru mine deoarece era necurată în sens biblic, îmi îmbogățise viața prin deliciile devierilor și încălcărilor de legi. Dacă Flonzaley, datorită poluării prin moarte, apărea în ochii ei la fel de minunat, atunci de ce nu mi-o spunea-deschis ? Înțelegeam că în domeniul Z — și Renata nu-mi spusese niciodată ce anume era acesta — Flonzaley reușise să fie tot ceea ce nu eram eu. Și lucrul mă rănea adînc, făcea să-mi singereze inima. Cum se spunea mai de mult, mă lovise la părțile moi. Ar fi putut să mă crute de justificările lui Flonzaley de a-i stoarce pe îndoliați. Îi cunoșteam eu pe afaceriștii cugetători din Chicago, și-i auzisem pe mulți chicagoani filozofînd. Știam tot ce

debita așa-zisul spirit à la Bernard Shaw la dineurile de la Lake Shore Drive. Voiau să facă din Flonzaley un paria, un lepros, un vidanJOR, dar Flonzaley avea să le ia banii în împărăția întunericului, și acolo era un prinț — dar de lucruri din astea mă puteam dispensa.

Și totuși, Renata era minunată. Desigur că ținea să-mi spună lucruri mari și să-mi arate cât de bine procedase. Pierdusem o femeie extraordinară. Și sufeream. Ea se împăuna și făcea mare paradă, iar pe mine mă lăsa să-mi frământ creierii, în durere, întrebându-mă de ce, și cum, și ce-i de făcut. Și încercînd să ghicesc ce anume era Z.

„Spuneai mereu că felul în care s-a desfășurat viața ta e atît de deosebit, încît nu ești în stare să judeci dorințele altor oameni. E foarte adevărat că nu reușești să cunoști oamenii pe dinăuntru și nu înțelegi ce doresc — așa cum n-ai înțeles că eu doream stabilitate — și niciodată n-ai să-i înțelegi. Ai dezvăluit acest lucru cînd mi-ai povestit cum ai încercat să-ți însușești emoțiile micuței Mary în legătură cu bicicleta cu schimbător de viteze, și n-ai reușit. Ei bine, ți-l împrunut pe Roger. Aibi grijă de el pînă cînd o să ți-l cer îndărăt, și studiază-i dorințele. De el ai acum nevoie, nu de mine. Flonzaley și cu mine plecăm în Africa de Nord. Sicilia n-a fost atît de caldă pe cît mi-aș fi dorit-o. Dă-mi voie să-ți sugerez ca, atîta timp cît mergi la rădăcina sentimentelor, să te mai gîndești și la prietenii tăi Szathmar, Swiebel și Thaxter. Pasiunea ta pentru Von Humboldt Fleisher a grăbit deteriorarea legăturii dintre noi.“

Nu mă anunța cînd avea de gînd să-mi ceară băiatul înapoi.

„Și dacă ești convins că ai o misiune atît de specială pe pămînt, atunci de ce te mai cramponezi de ideea fericirii alături de o femeie, sau a unei tihnite vieți de familie ? Asta-i sau naivitate prostească, sau

ultimul cuvînt în materie de țicneală. Ești un lip foarte avansat, și te unesti cu o femeie foarte avansată în felul ei, ca pînă la urmă să-ți spui că ceea ce ai urmărit cu adevărat nu era decît o simplă relație amoroasă. Ei bine, ai dat dovadă de o căldură și de un farmec care m-au făcut să cred că m-ai dorit și ai avut nevoie de mine.

Rămîn mereu prietena ta afectuoasă,“

Se terminase fila de hîrtie și încheiase scrisoarea.

Cînd i-am citit rîndurile, nu m-am putut împiedica să plîng. În noaptea cînd Renata mă dăduse afară, George Swiebel îmi declarase cît de mult mă respectă pentru faptul că la vîrsta mea sînt încă în stare să trec prin chinurile dragostei. Și-a scos pălăria în fața mea. Dar aceasta era atitudinea tinereții vitaliste pe care Ortega, unul dintre autorii citați de mine la Madrid, o discredita în *Tema modernă*. Eram de acord cu el. În orice caz, în cămăruța doșnică a acestei *pensión* de mîna a treia, eram exact genul de bătrîn idiot care se comportă ca un adolescent. Arătam mai chel și mai zbîrcit ca oricînd și din sprîncene începuseră să-mi iasă peri albi lungi, lungi și țepoși. Eram un prostănac abandonat, care se smiorcăia dizgrațios pentru că o tîrfă frumoasă îl jucase pe degete. Uitam că aș putea să fiu și un Individ Universal Istoric (de un anumit fel), că poate se aștepta de la mine să risipesc nonsensul intelectual al unui secol, sau că ar trebui poate să fac ceva ca să ajut spiritul uman să izbucnească afară din coșciugul său mental. Renata nu se prea sinchisea de toate aceste aspirații, nu-i așa, dacă te gîndești că fugise cu Flonzaley, care se ocupa cu stîrvuri ca o expresie a concepției sale de viață. Și chiar în timp ce plîngeam, mă uitam la ceas și mă gîndeam că Roger avea să se întoarcă din plimbare peste cincisprezece minute. Urma să jucăm domino. Brusc, viața ți se dă peste cap. Ești din nou în clasa întîii. Te apropii de șaizeci de ani și trebuie s-o iei de la început ca să vezi dacă poți înțelege dorințele altuia. Femeia pe

care o iubești face progrese serioase în viață, plimbându-se independentă la Marrackech, sau pe undeva pe acolo. Nu are nevoie de o cale a plăcerilor. Oriunde calcă ea, plăcerile izbucnesc din pământ.

Avea dreptate, firește. Încurcându-mă cu Renata, știusem că voi da de necaz. De ce ? Poate că scopul unui asemenea necaz era să mă împingă și mai adânc pe făgașul gândurilor ciudate dar necesare. Unul dintre aceste gânduri ciudate îmi incolți acum în minte. Anume că frumusețea unei femei ca Renata era oarecum improprie. Anacronică. Perfecțiunea ei fizică ținea de clasicismul grec sau de Renașterea târzie. Și de ce acest tip de frumusețe era impropriu din punct de vedere istoric ? Pentru că ținea de o perioadă cînd spiritul uman abia începuse să se desprindă de natură. Pînă în acel moment, omului nu-i dăduse prin minte să se gîndească la sine însuși ca la o entitate separată. Nu făcuse distincția între existența lui și existența naturală, ci se considera parte a acesteia. Dar de îndată ce i s-a deșteptat intelectul, s-a disociat de natură. Ca individ, a privit și a perceput frumusețea lumii exterioare, incluzînd și frumusețea umană. Acesta e un moment sacru în istorie — epoca de aur. Cu multe secole mai târziu, Renașterea a încercat să recupereze cel dintîi sens al frumuseții. Dar chiar și atunci a fost prea târziu. Intelectul și spiritul avansaseră. Un alt fel de frumusețe, mai interiorizată, începuse să prindă viață. Această frumusețe interiorizată, manifestată în arta romantică și în poezie, era rodul unei uniuni libere între spiritul uman și spiritul naturii. Așa încît Renata era într-adevăr o fantomă stranie. Pasiunea mea pentru ea era pasiunea unui anticar. Se părea că ea însăși era conștientă de acest lucru. Dacă ar fi numai după felul cum se fandosea și se maimuțărea. Frumusețile atice sau botticelliene nu fumează țigări de foi. Nu se ridică în picioare în cadă, făcînd tot felul de gesturi vulgare. Nu se opresc într-o galerie de artă spunînd : „Asta pictează cu fundul !“ Nu, nu vorbesc în felul ăsta. Dar ce păcat ! Cum îmi mai lipsea ! Ce dulceată de femeie

era șarlatana asta ! Reprezenta însă un vestigiu din alte vremuri. N-aș fi putut spune că eu dețineam noua varietate de frumos interiorizat. Eram un bătrîn nătîng. Dar auzisem de acest frumos, aflasem cu anticipație de el. Și ce-mi propuneam să fac în legătură cu acest frumos ? Încă nu știam. Pentru moment îl așteptam pe Roger. Era nerăbdător să joace domino. Iar eu eram nerăbdător să recunosc pe chipul copilului, cînd stătea cu pietrele punctate în fața mea, ceva din mama lui.

Rebeca Volsted, bolnăvicioasa doamnă daneză, m-a luat și m-a scos la plimbare în Retiro. Mergeam foarte încet, și ea schiopăta pe lîngă mine. Pălăria *cloche* îi era trasă mult peste frunte. Fața ei, cu licăririle-i triste, era palidă ca fulgerul. Îmi lua un interogatoriu foarte atent. Mă întreba de ce îmi petrec atît de mult timp în cameră. Se simțea respinsă de mine. Nu din punct de vedere social. În societate mă arătam foarte prietenos. Dar se simțea respinsă... mă rog, esențial. Părea să-mi dea a înțelege că dacă m-aș zvîrcoli cu ea în așternut, ar putea, cu sau fără șoldul betegit, să mă tămăduiască de durerile mele. Dimpotrivă, pe mine experiența mă învățase că, dacă aș fi urmat sugestia ei, n-aș fi făcut decît să-mi adaug încă o servitute (și poate chiar nebunească).

— Ce faci toată ziua în camera dumitale ?

— Trebuie să-mi pun la punct corespondența rămasă în urmă.

— Presupun că înștiințezi oamenii de moartea soției dumitale. Apropo, cum a murit ?

— A murit de tetanos.

— Știi, domnule Citrine, mi-am dat osteneala să te caut într-un *Who's Who* din Statele Unite.

— Ce-ți veni să faci asta ?

— Nu știu. O idee de-a mea. Unul din motive a fost că, deși ai pașaport american, nu te comporți ca un american adevărat. Am simțit că trebuie să fie ceva cu dumneata.

-- Și ai descoperit că m-am născut la Appleton, în Wisconsin. Exact ca și Harry Houdini, marele iluzionist evreu, cel care își desfăcea toate lanțurile — mă întreb de ce oare el și cu mine ne-am ales Appletonul ca loc de naștere.

— Exstă vreo posibilitate de alegere ? mă întrebă Rebecca.

Cu pălăria ei *cloche*, palidă ca flacăra și schiopătînd alături de mine în parcul spaniol, pleda pentru raționalitate. În timp ce vorbeam, mi-am încetinit și mai mult pașii. I-am răspuns :

--- Desigur, știința e de partea dumatăle. Totuși se întîmplă lucruri stranii, știi. Ființe care nu se găsesc pe pămînt de mai mult de zece ani încep deodată să compună fugi sau să demonstreze subtile teoreme matematice. S-ar putea, domnișoară Volsted, să aducem cu noi, la naștere, o sumă de forțe. Cronicile spun că, înainte de a-l fi născut pe Napoleon, mamei lui îi plăcea să viziteze cîmpurile de luptă. Dar n-ar fi oare posibil ca micul zurbagiu, cu ani și ani înainte de a se fi născut, să-și fi căutat o mamă iubitoare de măceluri ? La fel cu familiile Bach și Mozart și Bernoulli. E posibil ca asemenea grupuri familiale să fi atras suflete de muzicieni sau de matematicieni. Așa cum am explicat într-un articol pe care l-am scris despre Houdini, Rabbi Weiss, tatăl magicianului, era un evreu habotnic din Ungaria. Dar a trebuit să plece din țara lui pentru că s-a duelat cu sabia, ceea ce arată că bătrînul era un trăsănit. Și apoi, cum se face că Houdini și cu mine, amîndoi din Appleton, Wisconsin, ne-am luptat atît de mult cu problema morții ?

— Houdini s-a preocupat de moarte ?

— Da, acest Houdini a sfidat orice formă de îngrădire și de întemnițare, inclusiv mormîntul. Se descătușa din orice. L-au îngropat și a evadat din mormînt. L-au încuiat în lăzi și a scăpat. L-au îmbrăcat într-o cămașă de forță, cu cătușe la mîini și l-au atîrnat cu capul în jos, legat cu o singură mînă de port-drapelul de

pe imobilul Flatiron din New York. Sarah Bernard a venit să vadă acest spectacol, și l-a privit din limuzina ei, pe Fifth Avenue, urmărindu-l pe Houdini în timp ce se elibera și se cățara într-o poziție mai sigură. Un prieten de-al meu poet a scris o poezie despre acest spectacol, pe care a intitulat-o „Arlechinul Harry“. Sarah Bernard era pe vremea aceea foarte bătrână și cu piciorul amputat. L-a chemat pe Houdini în mașina ei, s-a agățat de gâtul lui și a început să-l implore printre sughituri de plîns să-i redea piciorul. Doar putea să facă orice ! În Rusia țaristă, Ohrana l-a dezbrăcat în pielea goală și l-a zăvorât în vagonul blindat destinat deportaților în Siberia. S-a eliberat și de acolo. A evadat din cele mai fortificate închisori din lume. Și de cîte ori se întorcea acasă dintr-un turneu triumfal, se ducea direct la cimitir. Se culca pe mormîntul mamei lui, cu pîntecele în iarbă, și-i povestea în șoaptă despre călătoriile lui, pe unde fusese și ce făcuse. Mai tîrziu a petrecut ani întregi demascîndu-i pe spiritiști. A dezvăluit toate șmecheriile bandelor care se folosesc de medium. În articolul meu am speculat ideea dacă nu cumva a avut un presentiment al holocaustului și nu a încercat să descopere căi de salvare din lagărele morții. Și apoi Houdini a fost înțepat experimental în burtă de un student în medicină, și a murit de peritonită. Așadar, după cum vezi, nimeni nu poate evita actul final al lumii materiale. Raționalitate amețitoare, luciditate scăpărătoare, dibăcie ultraingenioasă — dar cînd e vorba de moarte, nu se poate face nimic. Houdini a epuizat una dintre liniile de investigație. Ai privit de curînd în vreun mormînt deschis, domnișoară Volsted ?

— La această cotitură din viața dumitale, este scu-zabilă o asemenea obsesie morbidă. Nu există decît o singură soluție. E limpede.

— Limpede ?

— Nu face pe prostul, îmi spuse ea. Cunoști foarte bine răspunsul. Dumneata și cu mine ne-am potrivi de minune. Alături de mine ai rămîne liber — nici un fel de constrîngerii. Ai veni și ai pleca după voia inimii.

Nu sîntem în America. Dar ce faci în camera dumitale ? În *Who's Who* se spune că ai luat nişte premii pentru biografii şi istorie.

— Mă pregătesc să scriu o carte despre războiul hispano-american. Şi îmi pun la punct corespondenţa. Uite, şi-acum trebuie să expediez scrisoarea asta...

Îi scrisesem lui Kathleen la Belgrad. Nu-i pomenisem de bani, dar speram că n-o să uite de partea mea din tariful de opţiune pentru scenariul lui Humboldt. Îmi vorbise de o sumă de o mie cinci sute de dolari, şi în curînd urma să am mare nevoie de ea. Din Chicago eram pisat întruna cu plata datoriilor — Szathmar îmi trimitea toată corespondenţa. Descoperisem că Señora venise la Madrid cu clasa întâi. Biroul de voiaj îmi cerea să le achit de îndată costul biletelor, şi-i scrisesem lui George Swiebel întrebîndu-l dacă încasase banii pe covoarele mele Kirman, dar George nu răspundea nici-odată prompt la corespondenţă. Ştiam că Tomchek şi Srole îmi vor trimite o notă de plată astronomică pentru că îmi pierduseră procesul, iar judecătorul Urbanovich îi va îngădui canibalului Pinsker să se servească din fondurile poprite.

— Se pare că în camera dumitale mormăi de unul singur, continuă Rebecca Volsted.

— Nu pot să cred că ascuţi la uşă.

Se înroşi, adică deveni şi mai albă, şi-mi răspunse :

— Pilar mi-a povestit că vorbeşti de unul singur.

— Îi citesc poveşti lui Roger.

— Nu-i citeşti în orele cînd e la grădiniţă. Sau poate că repeţi rolul lupului cel rău...

Ce era cu mormăitul meu ? Nu-i puteam povesti domnişoarei Rebecca Volsted de la ambasada Danemarcei că făceam experimente esoterice şi că discutam cu morţii. Şi aşa îi apăream destul de bizar. Presupus văduv din vestul central şi tată al unui băieţaş, descoperise în *Who's Who* că eram şi un biograf distins cu premii, autor de piese şi *chevalier* al Legiunii de Onoare. Şi acest văduv *chevalier* închiriasse camera cea mai

proastă din *pensión* (de lângă curtea interioară a bucătăriei). Ochii lui căprui erau înroșiți de plîns, se îmbrăca extrem de elegant, dar hainele îi degajau un iz rînced din cauza mirosurilor de la bucătărie ; se străduia cu stăruitoare vanitate să-și pieptene părul cărunt și subțiat astfel încît să-și ascundă petecul de chelie din creștet, și era profund dezamăgit cînd își dădea seama că scalpul îi lucea în lumina lămpii. Avea un nas drept, ca John Barrymore, dar asemănarea se oprea aici. Un bărbat al cărui înveliș trupesc dădea semne de subrezire. Începuse să se zbircească pe sub bărbie, îndărătul urechilor și sub ochii triști, calzi, care priveau inteligent în direcția greșită. Mă bizuisem, în ce privește igiena, pe relațiile mele sexuale regulate cu Renata. Se pare că eram de acord cu George Swiebel că, dacă nu ai o viață sexuală normală, dai de necaz. Acesta constituie un crez de bază în toate țările civilizate. Există, desigur, și argumentul contra — întotdeauna, la orice, pot găsi și argumentul contra. În cazul de față, argumentul era din Nietzsche și susținea interesantul punct de vedere că abstenența dă o deosebită viçoare spiritului. Nimic mai bun pentru intelect decît abstenența. Dar oricum ar fi fost, îmi dădeam seama că începusem să capăt ticuri. Îmi lipsea teribil jocul cu mingea de la Clubul Central — însă conversația partenerilor mei de club, trebuie să spun, nu-mi lipsea deloc. Niciodată nu le puteam comunica ce gîndeam cu adevărat. Nici ei nu-mi destăinuiau gîndurile lor dar, cel puțin, acestea puteau fi destăinuite. Ale mele însă erau incomprehensibile și deveneau astfel din ce în ce mai mult.

După ce Kathleen avea să-mi trimită cecul, urma să mă mut de aici, dar deocamdată trebuia să trăiesc cu un buget foarte restrîns. Szathmar mă informase că la Comisia de Verificare a veniturilor se cercetau acum cîștigurile mele din 1970. I-am scris spunîndu-i că asta îl privea pe judecătorul Urbanovich.

În fiecare dimineață mă deștepta o puternică aromă de cafea. Mai tîrziu îmi veneau și mirosuri de pește

prăjit, precum și miresme de varză usturoi șofran, ca și de supă de mazăre fiartă cu ciolan de porc. Pensiunea La Roca folosea un ulei de măsline foarte greu, și-ți trebuia timp ca să te obișnuiești cu el. La început îmi cam deranjase stomacul. Closetul din hol era înalt și foarte friguros și avea un lanț lung de alamă verde. Când mă duceam la closet, îmi luam pe braț mantoul cumpărat pentru Renata, iar când mă așezam, mi-l puneam pe umeri. A sta jos pe cercul de lemn înghetăt era un soi de experiență ca a Sfintului Sebastian. Odată reîntors în camera mea, făceam cincizeci de genuflexiuni și stăteam în cap. În timp ce Roger era la grădiniță, mă plimbam pe străzile laterale, sau colindam prin Prado, sau zăceam prin cafenele. Dedicam ore întregi meditațiilor recomandate de Steiner și făceam tot ce-mi sătea în putință ca să mă apropii de morți. Eram obsedat de aceste gânduri și nu voiam să mai neglijez posibilitatea de a stabili o comunicare cu ei. Nu credeam în spiritismul obișnuit. Premisa mea este că în fiecare făptură umană se găsește un sîmbure de eternitate. Dacă ar fi fost o problemă de gîndire sau de logică, aș fi tratat-o în mod logic. Dar nu era vorba de așa ceva. Aveam de-a face cu o intuiție care dăinuia de-o viață întreagă. O asemenea intuiție trebuie să fie sau o iluzie îndărătnică sau un adevăr adînc îngropat. Ajunsesem să disprețuiesc din toată inima respectabilitatea intelectuală a membrilor societății cultivate. Trebuie să mărturisesc că, ori de cîte ori învățăturile esoterice mă făceau să mă simt stingherit, mă consolidam în dispreț. Căci existau la Steiner pasaje care-mi strepezeau dinții. Îmi spuneam singur că asta-i țicneală curată. Dar după aceea îmi spuneam că nu, de fapt e poezie, o viziune grandioasă. Și îi dădeam înainte, înarmîndu-mă cu tot ce afirma el despre viața sufletului după moarte. Dealtfel, cui îi păsa ce făceam eu? Bătrîn, cu inima îndurerată, meditînd în mijlocul mirosurilor de bucătărie, înfășurîndu-mă la toaletă în paltonul Renatei — cine s-ar fi sinchisit de acțiunile unui astfel de personaj? Cu cît încerci să te împo-

trivești ciudățeniei vieții, cu atît te covîrșește mai mult. Cu cît spiritul tău se opune sensului ei bizar, cu atît însuși spiritul îți produce mai multe distorsionări. Și ce-ar fi dacă, o dată, am ceda bizareriei ? Dealtminteri, eram convins că în lumea materială nu există nici un element care să justifice dorințele și percepțiile mai subtile ale făpturii umane. Rivalizam cu muribundul Bergotte din romanul lui Proust. În viața obișnuită nu există nici o bază pentru Bine, Adevăr și Frumos. Și eram prea orgolios ca să acord credit respectabilului empirism în care fusesem crescut. Prea mulți idioți subscriau la acesta. Și-apoi, oamenii nu par surprinși cînd le vorbești despre suflet și despre spirit. Ce curios ! Nimeni nu se arată surprins. Numai persoanele sofisticate sînt singurele care manifestă surpriză. Poate faptul că învățasem să mă detașez de propriile mele slăbiciuni și de absurditățile caracterului meu ar putea însemna că și eu însumi eram un pic mort. Această detașare constituie o experiență care te dezmeticește. Mă gîndeam uneori cît de tare i-o fi dezmeticind pe morți faptul că trebuie să treacă prin porțile durerii. Adio mîncare, sîngerare, respirație ! Lipsit de mîndria existenței fizice, sufletul șocat devine, de bună seamă, mai sensibil.

Concluzia mea era că morții neinstruiți bijbîie și suferă în ignoranța lor. Mai ales în primele stadii, sufletul, încă atașat cu pasiune de trup, mînjit de lutul pămîntesc și brusc retezat, trebuie să încerce un jînd asemenea mutilațiilor care-și simt încă piciorul lipsă. Cei de curînd morți văd, de la un capăt la celălalt, tot ce li s-a întîmplat, toată lamentabila lor viață. Și durerea îi frige.

De îndată ce începeam să mă gîndesc la Demmie Vonghel, de pildă, mă simțeam năpădit de impresii violente. O vedeam întotdeauna frumoasă și goală, așa cum arăta în momentele ei de pasiune amoroasă. În asemenea clipe, singele îi năvălea cu putere în obraji. În felul în care iubea Demmie, a existat întotdeauna o dîră de crimă, iar în mine a existat întotdeauna o dîră de complicitate, care colabora vicios. Acum eram inva-

dat de asociații erotice. S-o luăm pe Renata, de pildă, la Renata nu întâlneai niciodată vreo urmă de violență, ea întotdeauna suridea și se comporta ca o curtezană. Sau domnișoara Doris Scheldt, care era o fată mărunțică, aproape o copilă blondă, deși privită din profil îți sugera un Savonarola încorporat în ea și făgăduința de a se transforma într-o femeiușcă dominatoare. Cel mai fermecător lucru la domnișoara Scheldt erau hohotele de râs vesel în care izbucnea în momentele de intensă pasiune. Și cel mai puțin fermecător lucru era spaima ei continuă de a nu rămâne însărcinată. Se temea chiar și când o legănai goală în brațe noaptea.

Se pare că nu există pe lume om fără ciudățenii. De asta țineam atât de mult să fac cunoștință cu sufletele morților. Măcar ei *ar trebui* să-ți ofere mai multă stabilitate.

Dar cum mă găseam abia într-un stadiu pregătitor, și nu eram încă un inițiat, nu mă puteam aștepta să iau legătura cu morții mei. Totuși, îmi spuneam că trebuie să încerc, dat fiind că pe unii oameni experiențele dureroase de viață îi califică, ajutându-i să avanseze mai repede în procesul de dezvoltare spirituală. Așa încît încercam să-mi provoc o stare de spirit propice unor asemenea contacte, concentrîndu-mă îndeosebi asupra părinților mei, asupra lui Demmie Vonghel și a lui Von Humboldt Fleisher. Textele afirmă că, deși dificilă, comunicarea cu o persoană care a murit este posibilă, dar că presupune o disciplină și o încordare a atenției și o concentrare a conștiinței, pe care impulsurile carnale le pot destrăma în orice moment, întorcîndu-te pe dos. Puritatea intenției trebuie să-ți pună ordine în aceste pasiuni. Din cît îmi dădeam seama, intenția mea era absolut pură. Sufletele celor morți tinjeau după o împlinire a purgatoriului lor și după adevăr. Iar eu, din *pensión* La Roca, trimiteam spre ei gîndurile mele cele mai intense cu toată ardoarea de care eram în stare. Și îmi spuneam că, dacă refuzi să concepi moartea ca pe o gherilă violentă sau ca pe un răpitor care-ți smulge pe cei dragi, și dacă nu ești laș

și nu te supui terorismului căruia i se supun azi oamenii civilizați în fiecare domeniu al vieții, atunci ai obligația de a urmări și a investiga și a explora fiecare posibilitate, de a căuta pretutindeni și de a încerca orice.

Astfel au trecut pentru mine lunile ianuarie și februarie la Madrid, citindu-le *sotto voce*, texte folositoare celor duși și încercînd să mă apropii de ei. S-ar putea crede că această speranță a apropierii de morți ar fi putut să-mi slăbească mintea, dacă nu cumva își avea chiar originea într-o debilitate mintală. Dar nu. Deși nu am nici un martor care să-mi confirme spusele, mintea mea părea să fi dobîndit mai multă stabilitate. Într-un fel, s-ar fi zis că restabilisem o legătură independentă și individuală cu creația, cu întreaga ierarhie a existenței. Se spune că sufletul unei persoane civilizate și raționale ar fi liber, dar de fapt este foarte strîmt întemnițat. Deși omul în aparență crede că are perfecta libertate de a se rîndui de care parte îi place și că, în acest fel, e o entitate de sine stătătoare, totuși se simte o cantitate neglijabilă. Dar a-ți însuși ideea nemuririi sufletului, oricît de ciudată ar părea ea, a te elibera de povara morții pe care o purtăm cu toții în inimă, reprezintă, asemenea descătușării de orice alt fel de obsesie (obsesia banilor, obsesia sexuală), un prilej binevenit. Să presupunem că nu ne mai gîndim la moarte, așa cum s-au înțeles să se gîndească la ea toți oamenii raționali, la înaltul lor nivel de realism. Primul rezultat ar fi un surplus de energie, un flux care te apropie de bine. Spaima de moarte încătușează această energie, dar odată ce-o eliberezi, poți încerca să făurești binele fără a te simți stingherit că apari neistoric, illogic, masochist de pasiv, slab de înger. Și atunci binele nu seamănă cu martiriul anumitor americani (o să recunoașteți la cine mă refer), însuflețiți de poezie în anii școlii, și apoi atestînd triumful binelui lor (nedemonstrabil, ireal), prin sinucidere — în stil mare, unicul stil adecvat poeților.

Datorită faptului că sărăcisem într-o țară străină, simțeam prea puțină anxietate, sau aproape deloc. Pro-

blema banilor era cvasiinexistență. Mă irita însă că eram un fals văduv, îndatorat doamnelor din *pensión* pentru solitudinea lor față de Rogelio. Rebecca Vols-
ted, cu fața ei de un alb opărit, îmi sufla în ceafă. Voia să se culce cu mine. Dar eu îmi vedeam înainte de experimentele mele. Uneori îmi spuneam : „Ah, proasta de Renata, să nu-și dea ea seama de diferența dintre un neguțător de cadavre și un viitor clarvăzător !“ Mă înfășuram în mantoul ei, o haină mai călduroasă decât paltonul din păr de cămilă pe care mi-l dăduse Julius, și ieșeam în oraș. De îndată ce simțeam aerul curat, Madridul devenea pentru mine numai juvaer și artă, cu miresmele lui înviorătoare, priveliștile frumoase, chipurile atrăgătoare, culorile iernatice ale parcului de un verde brumat, hașurat în linii verticale de copacii cuprinși de o ușoară hibernare, cu aburii degajați de gurile oamenilor și de boturile animalelor, vizibili în susul și-n josul străzilor. Mă plimbam de mină cu băie-
țașul Renatei. Era un copil remarcabil de liniștit și de frumos. Când hoinăream împreună prin Retiro, cu pajiștile sale de un verde întunecat și răcoros ca al Atlanti-
cului, acest micuț Roger aproape mă convingea că, pînă la un anumit punct, sufletul este artistul creator al propriului său trup, și-mi spuneam că simt cum lucrează sufletul în el. Uneori aproape intuiești că te afli în preajma unei persoane concepute prin mijloace mi-
raculoase înainte de a fi fost concepută fizic. La începuturile copilăriei, poate că se fac încă simțite invizibile strădanii ale spiritului. Foarte curînd, însă, autocrearea lui Roger se va isprăvi și această creatură excepțională va începe să se comporte în felul cel mai banal sau prostesc, sau poate chiar primejdios, ca maică-sa și bunică-sa. Humboldt vorbea mereu despre ceea ce numea el „o lume-mamă“, wordsworthiană, platonici-
ană, înainte de a fi căzut asupra-i umbrele închisorii. Acesta din urmă trebuie să fie momentul cînd se insta-
lează plictisul, punctul de vestire. Humboldt a devenit plicticos cînd a îmbrăcat veșmintul de persoană superi-
oară, cînd și-a însușit stilul de înaltă cultură, cu toate

abstracțiunile sale conformiste. Sute de mii de oameni poartă acum acest veșmînt al mizeriei elevate. Cumplită rasa asta a nulităților cultivate, a pisălogilor intelectuali de calibrul cel mai greu. Niciodată nu a mai cunoscut omenirea asemenea specimene! Bietul Humboldt! Ce greșală! Ei, poate că va mai avea prilejul s-o remedieze. Cînd? O, peste cîteva sute de ani s-ar putea ca spiritul lui să revină. Între timp, însă, mă voi gîndi la el ca la un om admirabil și generos, o inimă de aur. Din cînd în cînd, mai răsfoiam hîrțile pe care mi le lăsase. Cu cîtă forță crezuse în valoarea lor! Scoteam cîte un suspin de scepticism, mă întristam și le vîram la loc în servietă.

Ici-colo lumea mă mai pune la încercare; îmi soseau vîști din cele mai variate părți ale globului. Cel mai mult aș fi dorit o scrisoare de la Renata. Jinduiam să aud că regretă, că s-a plictisit de Flonzaley, că își mușcă degetele pentru ceea ce a făcut, că el are deprinderi de necrofor; repetam în capul meu momentul de magnanimitate cînd aveam să o primesc îndărăt. În clipele mele mai puțin generoase, îi acordam cățelei o lună de zile alături de milionarul ei îmbălsămător. Dar cînd mă simțeam cumplit de abătut, îmi spuneam că, în fond, așa cum se știe încă din antichitate, frigiditatea și banul alcătuiesc un aliaj rezistent. Adăugați moartea, cel mai puternic fixativ din lume, și veți obține într-adevăr ceva remarcabil de trainic. Îmi imaginam că la vremea asta plecaseră din Marrakech și își continuau luna de miere în Oceanul Indian. Renata spunea mereu că i-ar plăcea să-și petreacă iarna în insulele Seychelle. Totdeauna am nutrit tainica încredere că aș putea-o vindeca pe Renata de handicapul care o rîdicia. Dar mi-am adus aminte, îndreptînd ascuțișul amintirii asupra-mi, că și Humboldt voia mereu să le facă fetelor un bine, și ele nu se lăsau. Mi-am mai amintit ce spusese despre Ginnie, prietena lui Demmie: „Miere de la frigid... Dulciurile înghețate sînt țepene.”

Nu, Renata nu mi-a scris. Se concentra asupra noii ei situații și nu-și făcea nici o grijă pentru Roger atîta timp cît îl știa în seama mea. La „Ritz“ soseau cărți poștale ilustrate adresate copilului. Ghicisem bine. Cuplul nu rămăsese mult în Maroc. Ilustratele Renatei purtau acum timbre din Etiopia și Tanzania. Au mai sosit și cîteva ilustrate de la tatăl lui Roger, care schia în Aspen și Vail. Koffritz știa unde se află copilul.

Kathleen mi-a scris din Belgrad, comunicîndu-mi cît de mult s-a bucurat cînd a primit vești de la mine. Totul mergea foarte bine. Întîlnirea noastră de la New York era de neuitat. Îi era dor să mai stea de vorbă cu mine și spera ca în curînd să treacă prin Madrid, în drum spre Almería, unde urma să se turneze un film. Spera să aibă noutăți foarte plăcute.

Dar la scrisoarea ei nu era anexat nici un cec. Evident, nu bănuia ce urgentă era nevoia mea de bani. Avusesem o situație prosperă atîția ani la rînd, încît nimănui nu-i trecea prin cap asemenea gînd.

Pe la jumătatea lunii februarie, am primit o scrisoare de la George Swiebel, dar nici George, care-mi cunoștea în mare măsură situația financiară, nu pomenea de bani. Lucrul era de înțeles pentru că scrisoarea lui venea din Nairobi, așa încît nu putuse auzi strigătele mele de ajutor și întrebările în legătură cu vînzarea covoarelor orientale. De o lună de zile se afla în Kenya, străbătînd jungla în căutarea unei mine de beriliu. Sau era vorba de un zăcămint ? Preferam să mă gîndesc la o mină. Dacă George ar fi descoperit o astfel de mină, eu, în calitate de partener cu drepturi egale, aș fi scăpat pentru totdeauna de grijile bănești. Doar dacă tribunalul n-ar fi găsit o cale să mi-o ia și pe asta. Nu înțeleg din ce motive judecătorul Urbanovich hotărîse să fie dușmanul meu de moarte. Își pusese în gînd să mă jupoaie. Nu știu de ce, dar așa stăteau lucrurile.

Iată ce-mi scria George :

„Amicul nostru de la muzeul de istorie naturală nu a putut face călătoria cu mine. Pur și simplu, Ben n-a

reuşit să aranjeze lucrurile. Familia lui din suburbie a refuzat să-i dea liber. M-a invitat într-o duminică la masă, ca să mă conving şi eu ce viaţă de iad duce. Dar nu mi s-a părut deloc atât de îngrozitor. Nevastă-sa e grasă dar pare cumsecade şi au un copil drăguţ şi o soacră standard şi un bulldog englezesc şi un papagal. Ben zice că soacră-sa nu pune nimic altceva în gură decît migdale şi cacao. Probabil că înfulecă noaptea, pentru că el, în cincisprezece ani, nu a văzut-o o dată luînd o îmbucătură. «Ei, mi-am zis, ce motiv are să se văicărească?» Puştiul lui de doisprezece ani n-are în cap decît Războiul Civil, şi el cu tăticu cu papagalul şi cu bulldogul formează un fel de club. În plus, Ben are o muncă frumoasă, toată ziua nu face decît să stea cu ochii pe fosilele alea, iar vara el şi cu puştiul fac excursii cu cortul şi aduc şi mai multe pietre. Aşa că, de ce se tînguie? De dragul vremurilor de odinioară l-am acceptat în afacerea noastră, dar nu el e cel care m-a întovărăşit în Africa de Est.

Ca să-ţi spun drept, nu voiam să plec singur într-o călătorie atât de lungă. Şi tocmai atunci m-a invitat la masă Naomi Lutz, ca să-l cunosc pe fiul ei, cel care a scris articolele alea despre cum s-a dezbarat de droguri. Le-am citit şi m-am simţit foarte interesat de tînăr. Naomi mi-a spus: «De ce nu l-ai lua cu tine?» Şi am început să mă gîndesc că ar fi o companie foarte plăcută.

Întrerup aici pentru a menţiona că George Swiebel îşi închipuia că-i foarte priceput în materie de tineret. În el, tinerii nu vedeau niciodată un caraghios bătrîn. Se mîndrea cu receptivitatea lui faţă de tineri. În general, avea tot felul de relaţii speciale şi privilegiate. Era acceptat de tineri, de negri, de ȕigani, de zidari, de arabi în deşert, de membrii diverselor triburi din toate colţurile lumii pe unde colindase. La popoarele exotice se bucura de mare succes şi stabilea legături instantanee; era invitat în corturile lor, în pivniţele lor, în cercurile lor cele mai intime. Aşa cum Walt Whitman

se avea bine cu camionagiii, cu pescuitorii de scoici și cu neciopliții, ori Hemingway cu infanteria italiană sau cu toreadorii spanioli, tot astfel George câștiga inima tuturor din Asia de sud-est, sau din Sahara, sau din America Latină, sau de oriunde s-ar fi dus. Făcea asemenea călătorii ori de câte ori îi era cu putință, și băștinașii erau întotdeauna frații lui și nu mai puteau după el.

Scrisoarea continua :

„Naomi ar fi dorit ca băiatul să fi plecat cu tine. Ți-amintești că urma să ne întâlnim la Roma ? Dar în zilele când mă pregăteam de plecare, Szathmar nu primise încă nici o veste de la tine. Legătura mea din Nairobi mă aștepta și când Naomi m-a implorat să-l iau pe fiul ei, Louie — îmi spunea că băiatul are nevoie de o influență masculină adultă și că prietenul ei, cu care bea bere și se duce la meciurile de hochei, nu-i poate oferi așa ceva, ba chiar constituie una dintre problemele care-l frământă pe puști — am înțeles-o. M-am gândit că oricum mi-ar plăcea să aflu amănunte despre chestia cu drogurile, și mi-am zis că băiatul trebuie să aibă tărie de caracter, știi, dacă a reușit să smulgă răul de la rădăcină (cum spuneam noi pe vremea noastră) fără ca nimeni să-l fi ajutat. Naomi mi-a servit o masă bună, cu o sumedenie de mîncăruri și băuturi, m-am cam pilit și i-am zis lui Louie-bărbosul : «Foarte bine, băiete, ne întâlnim la aeroportul O'Hare, avionul cutare și cutare, joi la cinci și jumătate.» I-am promis lui Naomi că la întoarcere să-l las pe puști la tine. E o fată tare bună. Cred că pe ea ar fi trebuit s-o iei de nevastă acum treizeci de ani. M-a strîns în brațe drept mulțumire și a vărsat cîteva lacrimi.

Așadar, joi, la ora plecării, junele ăla slăbănog și bărbos dădea tîrcoale pe lingă poartă, în pantofi de cauciuc și o cămașă cu mîneci scurte. «Unde ți-e paltonul ?» I-am întrebat, la care ce crezi că-mi răspunde ? «Ce-mi trebuie palton în Africa ?» Și : «Unde ți-e bagajul ?» La care mi-a răspuns că nu-i place să se înhame

la greutate cînd voiajează. Naomi îi cumpărase biletul, și atîta tot. L-am îmbrăcat cu lucruri din propriul meu echipament sportiv. La Londra a trebuit să-i cumpăr un hanorac. L-am dus la o sauna ca să-l mai încălzesc un pic, și i-am oferit o masă bună în East End. Pînă aici băiatul s-a dovedit a fi o tovarășie plăcută și mi-a povestit o mulțime despre lumea drogurilor. Colosal de interesant. Am ajuns la Roma, și de la Roma la Khartoum, și de la Khartoum la Nairobi, unde ar fi trebuit să mă întîlnesc cu prietenul meu Ezekiel. Dar Ezekiel nu s-a arătat. Era în junglă, ca să strîngă beriliu. În schimb am fost întîmpinați de vărul lui, Theo, un tip minunat, înalt, cu un trup subțire ca de ogar și negru, negru, de un negru profund, lucios. Louie a spus : «Las-că-l dibuiesc eu pe Theo ăsta. Am de gînd să învăț limba swahili și să-l dau de gol.» Pînă aici, toate bune. A doua zi am închiriat un minibuz Volkswagen de la agenția turistică germană la care lucrase doamna Ezekiel. Ea organizase călătoria în care îl avusesem pe el ghid, cu patru ani în urmă. Pe urmă am cumpărat îmbrăcăminte pentru junglă, și chiar o pereche de cizme din antilopă pentru Louie, și șepcuțe de conductor, și ochelari fumurii, și o droaie de alte obiecte, și am pornit spre junglă. Unde anume ne duceam, nici eu nu știam, dar m-am împrietenit foarte repede cu Theo. Ca să-ți spun adevărul, mă simțeam fericit. Știi că am gîndit întotdeauna că Africa este leagănul speciei umane. Asta am simțit cînd am văzut trecătoarea Olduvai, în ultima mea călătorie, și cînd l-am cunoscut pe profesorul Leakey. El m-a convins, fără posibilitate de tăgadă, că aici au apărut primii oameni. Știussem, prin proprie intuiție, că Africa este vatra mea și acum aveam o senzație de întoarcere acasă. Și chiar dacă n-ar fi fost așa, oricum era de o mie de ori mai bine decît în cartierul de sud din Chicago, și aș prefera să înfrunt leii decît să am de-a face cu mijloacele de transport în comun. Numai în *weekend*-ul de înainte de plecarea mea, la Chicago se raportaseră douăzeci și cinci de asasinate. Nici nu vreau să mă gîn-

dese care o fi cifra reală. Și ultima dată cînd am trecut prin Jackson Park, doi bețivi tăiau cu lame de ras buzunarul de la patalonii unui tip care se prefăcea că doarme. Am fost unul dintre cei douăzeci de inși care căscau ochii. Și n-am putut să mișc un deget.

Înainte de a părăsi Nairobi, am vizitat parcul de vînătoare și am văzut o leoaică năpustindu-se asupra unor porci sălbatici. Toată scena a fost absolut măreață. Pe urmă am plecat și nu după mult timp înotam cu mașina prin praful roșu al drumurilor lăturalnice sau treceam pe sub umbra unor arbori giganti, care parcă își înălțau rădăcinile în văzduh. Și toți negrii păreau somnambuli din cauza costumelor lor asemenea unor cămăși de noapte sau pijamale. Am intrat într-un sat unde toți băștinașii lucrau sub cerul liber la mașini de cusut Singer de tip vechi, cu pedală, și pe urmă am ieșit iar printre uriașele mușuroaie de furnici, ca niște mameloni, presărate peste tot. Știi cît de mult îmi plac oamenii sociabili, afectuoși, și mă înțelegeam de minune cu acest negru extraordinar, Theo. În scurt timp am devenit prieteni buni. Dar adevăratul bucluc era Louie. În orașe mai mergea cum mergea, dar de cum intram în junglă se transforma total. Nu știu ce-i cu puștii din generația asta. Sînt neputincioși, bolnavi, sau ce naiba? Generația din anii nouă sute șaiszeci, adică tinerii în jurul a douăzeci și opt de ani, sînt de pe acum niște invalizi, niște fleșcăiți. Asta de aici ar zăcea toată ziua făcînd pe istovitul. Cînd, frînți de oboseală, ajungeam cu minibuzul în vreun sat, junele care scîncise și se smiorcăise timp de două ore începea pe dată să țipe după lapte. Întocmai. Lapte american, îmbuteliat, emulsionat. Nu făcea un pas fără el, și înnebunea cînd nu-l avea. I-a fost mai ușor să se lase de heroină decît de lapte. Pare un lucru nevinovat și chiar amuzant, de ce să nu-și primească lăpticul un copil din Orașul Ciinilor cu Covrigi în Coadă, statul Illinois? Dar crede-mă, Charlie, la două zile depărtare de Nairobi, chestiunea a devenit disperată. A învățat de la Theo cum se spune lapte în limba swahili, și cum ajungeam

pe lingă un mic pîlc de colibe, se apleca pe fereăstra mașinii și începea să strige : « *Mizuah ! Mizuah ! Mizuah ! Mizuah !* », în timp ce ne hurducam peste hîrtoape. Ai fi crezut că-i un morfinoman care-și cere înnebunit drogul. Și ce știau băștinașii despre blestematul ăsta de *mizuah* al lui ? Aveau cîteva cutii de lapte conservat pentru ceaiul englezilor, și nici măcar nu înțelegeau ce vrea de la ei, nu văzuseră în viața lor un pahar cu lapte. Au încercat săracii să-i dea cîteva picături de lapte praf, în timp ce eu, ca să-ți spun adevărul, mă simțeam umilit. Nu așa se călătorește în junglă. După cîteva zile nu mai putea exista nici un fel de relație omenească între mine și personajul ăsta scheletic, păros, bărbos, cu nasul ascuțit și ochii demenți. A început să se resimtă și starea sănătății mele. Mă înțepa rău într-o parte, așa încît nu puteam nici să șed ca lumea, nici să zac întins. Pîntecul mi s-a balonat, mă durea, era oribil ! Încercam să mă integrez în natura înconjurătoare, să mă contopesc cu viața primitivă, cu animalele, etc. Asta însemna fericirea pentru mine. Aproape că vedeam fericirea în fața ochilor, tremurînd ca într-un miraj provocat de undele de căldură și îndepărtîndu-se de îndată ce voiam să pun mîna pe ea. Mi-o izgonisem singur, voind să fac pe binefăcătorul. Și totul mergea din rău în mai rău. Ezekiel lăsase mesaje pe parcurs, și Theo m-a anunțat că în cîteva zile o să-l ajungem din urmă. Pînă acum nu văzusem nici o fărîmă de beriliu. Se presupunea că Ezekiel face un tur al tuturor zăcămintelor de beriliu. Cu minibuzul nu puteam ajunge pînă la el. Ne trebuia un Land Rover sau un jeep. Ezekiel călătorea cu jeepul. Și uite așa înaintam ; din cînd în cînd dădeam peste cîte un hotel turistic, unde Louie cerea *mizuah* și înfuleca tot ce era mai bun. Dacă erau sandvișuri, înghițea mezelurile și-mi lăsa mie numai brînză și carnea tocată. Dacă găseam pe undeva apă caldă, se îmbăia primul și mie nu-mi lăsa decît zoile. Numai cît îi vedeam coastele scheletice în timp ce se ștergea cu prosopul, și mă apuca o

furie sălbatică, de-mi venea sau să-i ard una cu nuiua, sau să-i trag un formidabil picior în fund.

Culmea a fost cînd i-a cerut lui Theo să-l învețe cîteva cuvinte în limba swahili, și primul lucru pe care a dorit să-l cunoască a fost, desigur, o cruntă înjurătură de mamă. Charlie, în limba swahili nu există așa ceva. Dar Louie pur și simplu nu putea să accepte ca în inima Africii să nu poți înjura de mamă. Îmi spunea : «Omule, în fond sîntem în Africa. Se vede că Theo ăsta vrea să ne ducă. Crezi cumva că-i un secret pe care nu vor să-l dezvăluie albilor ?» S-a jurat că nu se întoarce în America pînă cînd nu va fi în stare să înjure de mamă în swahili. Adevărul este că Theo nici nu reușea măcar să prindă înțelesul expresiei. Nu avea greutăți cu prima parte, cea foarte trivială. Și, firește, înțelegea și partea a doua, noțiunea de mamă. Dar nu reușea în ruptul capului să lege cele două părți. Zile întregi l-a pisat Louie ca să scoată înjurătura de la el. Și-apoi, într-o seară, Theo în sfîrșit a înțeles. Cînd a pus cele două părți cap la cap, a sărit deodată ca ars, a înșfăcat mînerul cricului din minibuz și s-a repezit să-l lovească pe Louie în scăfîrlie. Lovitura a aterizat pe umăr și l-a schilodit. Drept să-ți spun, întîmplarea mi-a dat o doză de satisfacție, dar a trebuit să pun lucrurile la punct. Am fost nevoit să-l imobilizez pe Theo la pămînt, să-mi apăs genunchiul pe brațul lui și să-i țin capul, în timp ce încercam să-l lămuresc. Căutam să-l conving că e o neînțelegere la mijloc. Oricum, Theo era complet răvășit și nu i-a mai adresat lui Louie nici un cuvînt, după ce a înțeles sensul acelei blasfemii la adresa mamei. Iar Louie, atîta a început să se văicărească și să-și cocoloșească umărul, încît era cu neputință să ne mai ținem pe urmele lui Ezekiel. Am hotărît să ne întoarcem în oraș și să-l așteptăm acolo. Făcusem însă un mare ocol, și ne găseam la vreo cincizeci-șaizeci de mile distanță de Nairobi. Fără să fi întîlnit vreo urmă de mină de beriliu. Am ajuns la concluzia că Ezekiel adunase de prin diverse locuri sau poate că furase mostrele de beriliu. La Nairobi i-am

făcut lui Louie o radiografie. Nu avea nici o fractură, totuși doctorul i-a legat brațul într-o eșarfă. Înainte de a-l conduce la aeroport, am stat de vorbă cu el, la o cafenea cu mesele în stradă, în timp ce dădea pe gît cîteva sticle cu lapte. Se săturase de Africa pînă peste cap. După el, continentul își pierduse autenticitatea sub influența civilizației, și își renega patrimoniul moștenit. Îmi spunea : «Sînt complet întors pe dos. Plec direct acasă.» I-am luat echipamentul de junglă pe care i-l cumpărasem și i l-am dat lui Theo. După aceea, Louie și-a adus aminte că trebuie să-i cumpere lui Naomi niște suveniruri din Africa. Ne-am dus la un magazin pentru turiști și i-a cumpărat maică-si o lance Masai groaznic de urîtă. Avionul trebuia să sosească la Chicago la trei noaptea. Știam că n-avea nici un ban în buzunar. «Cum ai să ajungi acasă de la aeroportul O'Hare ?» l-am întrebat. «Ei, asta-i, am să-i telefonez mamei.» «N-o mai trezi pe maică-ta din somn, i-am spus. Ia un taxi. Doar n-ai de gînd să faci autostop pe Mannheim Road cu oroarea asta de lance.» I-am dat o hîrtie de douăzeci de dolari și l-am condus la aeroport. M-am simțit fericit pentru prima oară de o lună încoace, și l-am privit cum urca în avion, îmbrăcat în cămașa lui cu mîneci scurte, cu brațul prins în eșarfă, și cu lancea în mînă. Și și-a luat valea spre Chicago, cu o mie de mile pe oră.

Cît despre beriliu, Ezekiel și-a făcut apariția cu un butoi întreg de mostre. Ne-am dus împreună la un avocat englez, al cărui nume mi-l dăduse Alec Szathmar, și am încercat să legalizăm afacerea. Ezekiel cerea instalații și echipament tehnic minier în valoare de cinci mii de dolari, un Land Rover, un camion, etc. «Foarte bine, am spus. Încheiem un contract, las cecul ăsta la avocat în custodie și va începe să-ți dea bani de îndată ce-i oferi un act doveditor asupra existenței minei.» Nu i-a oferit nici un fel de act și nici o dovadă că acele pietre semiprețioase i-ar fi provenit pe cale legală.

Acum am de gînd să plec pe coastă, ca să vizitez vechile așezări de unde se recrutau sclavi și să încerc

să-mi mai revin după dublul dezastru cu puștiul lui Naomi și cu trista afacere a minei de beriliu. Imi pare rău, dar am fost victima unei escrocherii africane. Nu cred însă că Theo lucra mină-n mină cu Ezekiel. Szathmar mi-a trimis adresa ta la colegul lui din Nairobi. Nairobi e mai atrăgător ca oricând. Centrul orașului arată mai curînd a Scandinavia decît a estul Africii. Plec cu un tren de noapte la Mombasa. Mă voi întoarce acasă via Addis Abeba, și poate voi trece și prin Madrid.

Al tău, cu dragoste."

În timp ce eram absorbit să extrag oasele dintr-o bucată de *merluza* pentru Roger, Pilar a intrat în sufragerie și mi-a șoptit, aplecîndu-se asupra mea cu pieptul încorsetat într-un șorț înalt, că mă caută un domn american. Eram încîntat. Sau, oricum, tulburat. De zece săptămîni, nimeni nu mă mai căutase. Să fi fost Georgie ? Sau Koffritz, venit să-l ia pe Roger ? Pilar, cu șorțul ei proaspăt, fața albă și caldă, ochii mari, căprui, învăluindu-mă în mireasma ei de pudră, era extrem de discretă. Oare nu înghițise niciodată povestea văduviei mele ? Dar știa, totuși, că mă chinuia o adîncă durere și că aveam un motiv serios de a mă îmbrăca în negru ?

— Să-l poftesc pe domn să vină în *comedor*, ca să ia o cafea ? întrebă Pilar, plimbîndu-și ochii de la mine la copil și apoi îndărăt la mine.

I-am răspuns că aș prefera să discut cu vizitatorul meu în salon, dacă ar fi ea atît de drăguță să stea cu orfanul și să-l ajute să-și mănînce peștele.

Pe urmă m-am dus în salon, o încăpere rar folosită și îmbîcsită cu mobilă plușată și prăfuită. Era ținut în întuneric, ca o capelă, și n-am văzut niciodată soarele pătrunzînd în el. Acum însă era scaldat în lumină, și oferea privirii o mulțime de picturi religioase și de comori decorative agățate pe lambriuri. Pe jos erau așternute carpete uzate, în care-ți puteai prinde pi-

ciorul. Totul îți evoca o perioadă apusă odată cu emoțiile pe care ți le stîrnise și cu persoanele care încercaseră asemenea emoții. Vizitatorul meu stătea la fereastră, conștient că eram orbit de lumina soarelui în care jucau fire de praf, și că, deci, nu-i puteam desluși fața. Firele de praf se învîrtejeau peste tot. Eram prins în praf ca un pește de acvariu în bulele de aer. Musafirul meu continua să dea la o parte draperiile și să trezească praful adormit de un secol întreg.

— Tu ? am spus.

— Da, răspunse Rinaldo Cantabile. Eu sint. Mă cre-deai la gherlă ?

— Acolo te credeam și doream să fii. Și speram. Cum mi-ai dat de urmă, și ce dorești ?

— Ești supărat pe mine. Okay, recunosc c-a fost o scenă neplăcută. Dar am venit ca să te împac.

— Asta-i scopul venirii tale aici ? Ei bine, tot ce-ai putea face pentru mine ar fi să pleci cum ai venit. Asta aș aprecia cel mai mult.

— Sincer să-ți spun, am venit să-ți fac un bine. Știi, continuă el, cînd eram mic, bunică-mea, care stătea pe strada Taylor, cînd a murit, a fost expusă într-un salon ca asta, cu un vagon de flori. Doamne, n-am crezut c-o să-mi mai fie dat să văd o cameră plină de troace din astea ! Dar trebuie să ai încredere în Charlie Citrine ! Ia te uită numai la frunzele alea de palmier vechi de cincizeci de ani ! Și pe scări pute — or, tu ești un tip cu pretenții. Dar se vede că-ți priește. Arăți bine, aș spune chiar mult mai bine. Nu mai ai cercurile alea vinete pe sub ochi, ca la Chicago. Știi ce cred ? Jocul ăla cu mîngea te obosea prea tare. Ești singur aici ?

— Nu. Cu băiețașul Renatei.

— Băiețașul ? Și unde-i ea ?

N-am răspuns nimic.

— Aha, înțeleg, te-a lăsat cu buzele umflate. Ești ruinat și nu-i ea tipul de femeie să stea într-o pensiune soioasă ca asta. S-a încurcat cu altul și te-a lăsat pe post de dădacă ? Ești ceea ce englezii numesc femeie la copil. Asta-i grozav ! Și ce-i cu doliul de la braț ?

— Aici trec drept văduv.

— Ești un impostor ! exclamă Cantabile. Dar îmi place treaba.

— Nu văd ce altceva aș fi putut face.

— N-am să te trădez. Găsesc că-i grozav. Nu-mi pot imagina cum reușești să te vii în asemenea situații. Ești un tip suprainteligent, cultivat, prieten al poeziei, tu însuși un fel de poet. Dar ca să faci pe văduvul într-o cloacă împruțită ca asta e o farsă care poate să țină cel mult două zile — or, la tine ține de două luni. Asta nu înțeleg. Doar ești un tip plin de viață. Ții minte când tu și cu mine am mers în vîrfuri pe un podeț de scînduri, cocoțat pe zgîrienorul ăla, la etajul șazecei, pe un vînt puternic ? A fost ceva, nu ? Sincer, nu te credeam în stare.

— Eram intimidat.

— Dar ai făcut față situației. Vreau să-ți spun însă ceva mai serios — tu și cu poetul ăla, Fleisher, formați într-adevăr o echipă de mare calitate.

— Când ai ieșit din închisoare ?

— Glumești ? Dar când am intrat la închisoare ? Se vede că nu-ți cunoști orașul. Orice fetiță aflată la prima comuniune știe mai multe decît tine, cu toate cărțile și premiile tale.

— Probabil c-ai avut un avocat deștept.

— Acum nu se mai poartă condamnări. Tribunalele nu mai cred în ele. Judecătorii au înțeles că nici un om realist și sănătos la minte nu se plimbă prin Chicago fără o protecție în spate.

Da, iată-l ! A venit ca un fel de torent, de parcă vîntul favorabil care-i împinsese avionul intrase și în el. Era înalt, exuberant, ostentativ, și-ți comunica aceeași senzație de nelimitată imensitate, de primejdii la pîndă, de instabilitate, aș spune.

— Am sosit chiar acum de la Paris, mă informă, cu figura*lui palidă, părul negru și o expresie de fericire pe față.

Ochii primejdioși îi licăreau pe sub sprîncenele îmbinate în lamă de pumnal, iar nasul îi era alb și bulbucă la vîrf.

— Te pricepi la cravate ? Ce părere ai de asta pe care-am cumpărat-o pe Rue de Rivoli ?

Era îmbrăcat cu o strălucitoare eleganță, într-un costum de stofă groasă, cu dungi în diagonală, reliefate, și purta pantofi negri din piele de șopîrlă. Rîdea, și filamente nervoase îi zvicneau la tîmple și în obraji. Nu cunoștea decît două stări de spirit : cea de veselie și cea de furie neagră.

— M-ai descoperit prin Szathmar ?

— Szathmar ? Țasta, dacă ar putea să te vire într-un cărucior, te-ar vinde cu felia pe Maxwell Street.

— În felul lui, Szathmar e băiat bun. Uneori vorbesc cu asprime despre el, dar de fapt mi-e drag, știi. Toată istoria aia despre fata cleptomană a fost o scorneală de-a ta.

— Ei, și ce dacă ? Ar fi putut la fel de bine să fie și adevărată. Nu, n-am căpătat adresa ta de la Szathmar. Lucy a luat-o de la văduva lui Humboldt. I-a telefonat la Belgrad ca să verifice niște date. Teza ei e aproape gata.

— E foarte stăruitoare.

— Ar trebui să-i citești disertația.

— Niciodată.

— De ce nu ? (Cantabile părea ofensat.) E o fată deșteaptă. Ai avea chiar de învățat cite ceva de la ea.

— Posibil.

— Dar nu vrei să mai auzi nimic despre amicul tău, așa-i ?

— Cam așa ceva.

— De ce, pentru că a dat chix — pentru că a eșuat ? Individul ăsta măreț și grozav, care putea de talent, s-a dărîmat, n-a ieșit din el decît un nenorocit de ratat, nebun și trîntor, așadar, gata cu el !

Refuzam să răspund. Nu vedeam de ce-aș fi discutat asemenea subiect cu Cantabile.

— Ce-ai zice dacă te-aș înștiința că prietenul tău Humboldt a dat lovitura din mormînt ? Eu singur am stat de vorbă cu femeia aia, Kathleen. Au fost cîteva chestiuni pe care trebuia să le clarific cu ea, pentru că

m-am gândit că e persoana cea mai indicată să-mi dea răspunsurile. Întîmplător, ține grozav la tine. În ea ai o adevărată prietenă.

— Și ce-i cu lovitura din mormînt ? Ce-ai discutat cu ea ?

— Despre un anumit scenariu de film. Cel pe care ni l-ai povestit, lui Polly și mie. în apartamentul tău, înainte de Crăciun.

— Cu Polul Nord ? Amundsen. Nobile și Caldo-freddo ?

— De Caldofreddo vorbesc. Caldofreddo. Tu l-ai scris ? Sau Humboldt ? Sau amîndoi ?

— L-am făcut împreună. O glumă de prost gust. O trăsnaie. Puerilă.

— Charlie, ascultă-mă, tu și cu mine trebuie să facem o înțelegere preliminară, un acord între noi doi. Mi-am și luat o anumită responsabilitate, am avansat bani și am făcut unele eforturi, unele aranjamente. Am dreptul la un procent de cel puțin zece la sută.

— Peste cîteva minute am să te întreb despre ce dracu vorbești. Dar mai întîi povestește-mi despre Stronson. Ce s-a întîmplat cu el ?

— Lasă-l pe Stronson în plata Domnului. Uită-l pe Stronson ! După care, Căntabile urlă : Dă-l în mîsa pe Stronson !

Aceste cuvinte cred c-au fost auzite în toată pensiunea. În urma răcnetului, capul i se scutură de cîteva ori, parcă din cauza vibrațiilor sau a reculului. Dar pe urmă își reveni, își trase manșetele cămășii de sub mînecele hainei, și vorbi pe cu totul alt ton :

— Ah, Stronson ! A fost tîmbălău mare în biroul lui, stîrnit de victimele escrocate. Dar el nu era de față. Cred că-ți dai seama ce-l înnebunea. A pierdut o mulțime de bani ai Mafiei. Așa că a încăput pe mîna lor. Era obligat să facă tot ce-i cereau. Acum vreo lună i-au cerut să achite datoria. Ai citit despre spargerea de la Fraxo din Chicago ? Nu ? A fost o lovitură senzațională. Și cine a luat apoi avionul spre Costa Rica cu

o geantă plină, o valiză mare care plesnea de dolari meniți să fie puși deoparte ?

— L-au prins pe Stronson ?

— Poliția costaricană l-a băgat la închisoare. Și acum zace închis. Charlie, poți dovedi că tu ai scris chestia aia cu Caldofreddo ? Asta am întrebat-o pe Kathleen. Ai vreo dovadă ?

— Cred că da.

— Dar vrei să știi de ce. Dintr-o cauză ciudată, Charlie, și n-o să-ți vină să crezi. Oricum, tu și cu mine trebuie să ajungem la o înțelegere înainte de a-ți explica eu cum stau lucrurile. E o chestie complicată. Dar am luat-o eu în mână. Am făcut un plan. Am oameni care mă susțin. Și am făcut totul în primul rînd din prietenie. Hai, aruncă-ți privirea pe asta. Am pregătit o hîrtie pe care vreau s-o semnezi. Și îmi puse un document în față. Nu te grăbi, mă povățui.

— Asta-i un contract în toată regula. Nu suport să citesc chestiile astea. Ce vrei de la mine, Cantabile ? În viața mea n-am citit un contract.

— Și totuși le-ai semnat, nu ? Cu sutele. Semnează-l și pe asta.

— Dumnezeu ! Cantabile, te-ai întors ca să mă hărțuiești ? Începusem să mă simt atît de bine la Madrid. Și mult mai calm. Și mult mai puternic. Și iată-te, dintr-o dată !

— Charlie, cînd te pornești nu te mai poate opri nimeni. Încearcă să te stăpînești. Am venit aici ca să-ți fac un mare serviciu, ce dracu ! N-ai încredere în mine ?

— Von Humboldt Fleisher mi-a pus odată aceeași întrebare și i-am răspuns : „Aș putea avea încredere în Golfstrom, sau în Polul Sud, sau în orbita lunii ?”

— Charles (mi se adresa formal, ca să mă calmeze), ce motiv ai să te enervezi în halul ăsta ? În primul rînd, e un contract privind doar scenariul. Prevede pentru mine comisionul obișnuit al unui agent — zece la sută din suma de bază de cincizeci de mii de dolari, cincisprezece la sută la următoarele douăzeci și cinci de mii, și douăzeci la sută din ce întrece, pînă la plafonul de

o sută cincizeci de mii. Așa încît, oricum ai suci-o, cu mai mult de douăzeci de mii tot nu mă aleg. Ei ce, e o sumă atît de colosală ? O fac mai mult de dragul tău și de dragul senzației, mă, cap de lemn ! Mare lucru ai de pierdut ! Nu ești decît o bonă la copii într-o pensiune spaniolă !...

În ultimele săptămîni fusesem foarte departe de lume, privind-o de la o considerabilă altitudine și destul de ciudat. Și acest Cantabile, cu nasul lui alb, ultranervos, băgăcios, furtunos, mă readusese în lume, sută la sută.

I-am răspuns :

— Rinaldo, o clipă m-am bucurat că te văd. Mi-au plăcut întotdeauna oamenii care știu ce vor și acționează curajos. Dar am fericirea de a te înștiința că nu semnez nici o hirtie.

— Nu vrei nici măcar s-o citești ?

— Categoric nu.

— Dacă-ăș fi un păcătos, aș întinde-o și te-aș lăsa să pierzi o avere, animal tîrîtor ce ești. Haide atunci să stabilim o înțelegere verbală. Te vîr într-o treabă de o sută de mii de dolari. Eu organizez totul, și-mi dai un procent de zece la sută.

— Dar din ce ?

— Presupun că nu citești „Time” și „Newsweek” decît cînd aștepti la dentist. Rulează acum în lume un film senzațional, cel mai mare succes al anului. Pe Third Avenue coada la bilete se întinde de-a lungul a trei blocuri, și același lucru se întîmplă și la Londra și la Paris. Și știi care-i numele acestei bombe ? Se numește *Caldofreddo*, și filmul e bazat pe scenariul scris de tine împreună cu Humboldt. O să aducă milioane.

— Și e același ? Ești sigur ?

— Am fost să-l văd cu Polly la New York și amîndoi ne-am amintit ce ne-ai povestit tu la Chicago. Nu-i nevoie să mă crezi pe cuvînt. N-ai decît să te duci să-l vezi.

— Rulează la Madrid ?

— Nu ; va trebui să vii cu mine la Paris.

— Mă rog, într-adevăr numele pe care l-am dat noi protagonistului e Caldofreddo. E și aici unicul supraviețuitor în urma prăbușirii dirijabilului lui Umberto Nobile în Arctica ?

— Și mănincă un om. Demascat drept canibal. Se întoarce în satul lui din Sicilia. Vînzător de înghețată. Toți copiii din sat îl iubesc.

— Vrei să spui că cineva a scos ceva din dobitocia asta ?

Cantabile se porni să strige :

— Sînt niște pungăși, pungăși, pungăși ! Șnapanii ăia te-au furat ca-n codru. Au făcut un film din ideea ta. Cum dracū au ajuns la ea ?

— Mă rog, tot ce știu e că Humboldt a dat schița de scenariu unuia pe care-l cheamă Otto Klinsky, de la RCA. Avea el o idee că ar putea ajunge la frizerul lui Sir Laurence Olivier prin ruda unei femei de serviciu care era mama unei prietene a doamnei Klinsky. A ajuns într-adevăr la Olivier ? El joacă rolul principal ?

— Nu, îl joacă alt englez, unul în genul lui Charles Laughton sau al lui Ustinov. Charlie, e un film extraordinar. Și, ascultă-mă, Charlie, dacă-ți poți dovedi paternitatea asupra scenariului, le-ai tăiat craca. Le-am spus, știi, c-am să-i măcelăresc. Praf îi fac și le arunc mățele-n gîrlă !

— Cînd e vorba de amenințări, nu te-ntrece nimeni.

— Ei, a trebuit să le vîr un morcov, ca să evit o poveste lungă prin tribunale. Trebuie să ajungem la o înțelegere rapidă. Ce fel de dovezi ai ?

— Humboldt și-a expediat lui însuși o copie după scenariu, într-un plic recomandat. Plicul n-a fost niciodată deschis.

— Și-l ai ?

— Da, l-am găsit printre hîrțile pe care mi le-a lăsat, însoțit de o notă care explică tot.

— De ce nu și-a înregistrat drepturile de autor pentru idee ?

— În cazuri din astea nu există alt mijloc. Dar metoda e perfect legală ; Humboldt ştia ce face. A avut întotdeauna mai mulţi avocaţi decît Casa Albă.

— Ticăloşii ăştia din cinematografie m-au cam luat de sus. Las' că vedem noi. Următoarea mişcare : luăm avionul spre Paris...

— Luăm ?

— Îţi avansez banii de cheltuială.

— Dar eu nu vreau să plec. Nici n-ar trebui să mă găsească acum aici. În mod obişnuit după prînz stau în camera mea.

— De ce ? Pur şi simplu zaci ?

— Stau şi mă retrag în mine însumi.

— Asta-i o atitudine foarte egocentrică.

— Dimpotrivă, încerc să văd şi să aud lumea din afară fără să se interpună vreun obstacol dinăuntru ; un receptacol gol, şi în întregime tăcut.

— Şi la ce-ţi ajută ?

— Mă rog, potrivit manualului, dacă stai perfect liniştit, toate elementele din lumea exterioară, fiecare floare, fiecare animal, fiecare acţiune, o să-ţi reveleze taine pe care nici nu le-ai bănuît... ăsta e un citat.

Se uită la mine cu ochi primejdioşi pe sub pumnalul sprîncenelor. Îmi răspunde :

— Ei, fir-ar să fie, doar n-ai de gînd să te transformi într-un zănatic transcendentă. N-ai să-mi spui că-ţi place să zaci nemişcat ?

— Îmi place foarte mult.

— Vino cu mine la Paris.

— Rinaldo, nu vreau să plec la Paris.

— Te înfurii unde nu-i cazul şi rămii pasiv unde nu-i cazul. La tine totul e cu susu-n jos. Vii cu mine la Paris ca să vezi filmul ăla. N-o să-ţi ia decît o zi sau două. Poţi să stai la „Georges V“ sau la „Meurice“. Asta o să dea greutate cazului nostru. Am angajat doi avocaţi buni, unul franţuz şi unul american. Va trebui să deschidem plicul sigilat în faţa unor martori sub jurămint. Poate c-ar trebui s-o facem la ambasada SUA, în faţa ataşatului comercial şi a ataşatului militar.

Așa că, Charlie, du-te și fă-ți valiza. Avem un avion peste două ore.

— Nu cred că voi pleca. E adevărat că am sărăcit, dar fără bani m-am simțit mult mai bine decât atunci când i-am avut. Și-apoi, nu vreau să părăsesc copilul.

— Nu te purta cu copilul ăsta ca o bunicuță.

— Și, oricum, Parisul nu-mi place.

— Nu-ți place Parisul ? Dar ce ai împotriva Parisului.

— O prejudecată. Pentru mine Parisul e un oraș-fantomă.

— Ți-ai pierdut mințile. Ar trebui să vezi pe Champs-Elysées cozile de oameni care așteaptă să intre la *Caldofreddo*. Și asta-i realizarea ta. Asemenea priveliște ți-ar da o senzație de forță tainică — o mare plăcere. Știu că ești supărat pe franțuji că te-au făcut un cavalier caraghios, și-ai luat asta drept o insultă. Sau poate că-i urăști din cauza atitudinii lor față de Israel ? Sau din cauza atitudinii din războiul trecut ?

— Nu fi absurd.

— Când încerc să ghicesc gândurile tale trebuie să recurg la absurd. Altfel mi-ar trebui un milion de ani ca să înțeleg de ce Parisul e un oraș fantomă pentru tine. Oare consilierii municipali din Chicago s-ar retrage într-un oraș fantomă ca să-și cheltuiască veniturile frauduloase ? Hai, Charlie, diseară mîncăm rață înăbușită la „Tour d'Argent“.

— Nu, mîncarea asta îmi face rău la stomac.

— Bun, atunci dă-mi materialul să-l duc eu — plicul pe care Humboldt și l-a trimis singur.

— Nu, Cantabile, nici asta nu ține.

— De ce nu ?

— Pentru că nu ești un om de încredere. Totuși, mai am o copie. Pe asta pot să ți-o dau. Și sînt gata să scriu și-o scrisoare. O scrisoare autenticată la notariat.

— Nu se înghite.

— Dacă prietenii tăi vor să vadă originalul, n-au decât să vină aici, la Madrid.

— Faci să crape fierea-n mine, tipă Cantabile. Îmi pierd răbdarea !

Arzînd de furie, mă străpungea cu privirea. Apoi făcu un efort de a redeveni rezonabil.

— Humboldt mai are parcă ceva rude, nu ? Am întrebat-o pe Kathleen. Mai există un unchi în Coney Island.

Uitasem de Waldemar Wald. Bietul bătrîn, și el trăia într-o odăiță dosnică, în mirosuri de bucătărie. Trebuia salvat din azilul de bătrîni.

— Ai dreptate, mai există un unchi, am spus.

— Și ce-i cu partea lui ? Îl lipsești de ea, numai pentru că ție ți-a cășunat o toană împotriva Parisului ? Poți plăti o fată să stea cu copilul. Charlie, e o afacere de mari proporții.

— Da, poate că totuși o să plec.

— Ei, așa mai vii de-acasă.

— Mă duc să-mi fac valiza.

Așadar, am luat avionul spre Paris. În aceeași seară, Cantabile și cu mine ne aflam pe Champs-Élysées, așteptînd să cumpărăm bilete la marele cinematograful de lîngă Rue Marbeuf. Vremea era proastă chiar și pentru Paris. Lapoviță. Eram îmbrăcat subțire și mi-am dat seama că tălpile pantofilor mei erau foarte uzate și umezeala îmi pătrundea la picioare. Coadă era compactă. tinerii aflați în mulțime se veseleau, dar Cantabile și cu mine eram amîndoi nemulțumiți. Plicul sigilat al lui Humboldt fusese depozitat într-unul din seifurile hotelului și eu luasem plăcuța cu numărul. Rinaldo se certase cu mine pentru posesia acelui disc de metal. Îl dorea în buzunarul lui, ca o dovadă că era reprezentantul meu de încredere.

— Dă-mi-l mie, îmi spuse.

— Nu. De ce să ți-l dau ?

— Pentru că-i natural să am eu grijă de el. Asta-i ceva ce ține de domeniul meu.

— O să am eu grijă de el.

— Ai să-ți scoți batista din buzunar și o să-ți cadă numărul pe jos. Habar n-ai ce faci. Ești distrat.

— Îl țin eu.

— Așa te-ai ambiționat și cu contractul. Nici măcar n-ai vrut să-l citești.

Zloata îmi biciuia pălăria și umerii. Îmi dispăcea intens mirosul țigărilor franțuzești. Deasupra capetelor noastre, în lumină, se înălțau afișe imense cu Otway în rolul lui Caldofreddo și cu actrița italiană Silvia Sottotutti, sau așa ceva, care juca rolul fiicei lui. Într-un fel, Cantabile avea dreptate, era o experiență curioasă să te știi sursa nerecunoscută a acestei atracții publice și să îngheți în zloată — îți dădea senzația că ești o prezență fantomatică. După două luni de virtuală sihăstrie la Madrid, faptul că mă aflam aici, în ceața și iluminarea de pe Champs-Élysées, sub rafalele înghețate, părea un fel de reîntoarcere la un viciu vechi. Pe aeroportul din Madrid luasem un exemplar din *Jurnalul intim* al lui Baudelaire, ca să-l citesc în avion și să mă izolez de conversația frenetică a lui Cantabile. Și am găsit în Baudelaire următorul sfat curios : „Ori de câte ori primești vreo scrisoare de la un creditor, scrie cincizeci de rînduri despre un subiect extraterestru și te vei simți izbăvit.“ Voia să spună că *la vie quotidienne* te dă afară de pe glob, dar avea și o implicație mai adîncă, anume că viața reală curge între *aici* și *acolo*. Viața reală constituie o legătură între *aici* și *acolo*. Cantabile, care era mie în sută *aici*, confirma acest lucru. Și acționa în conformitate. Era furios pe mine din cauza numărului de la seif. S-a ciorovăit cu plasatoarea care ne-a condus la locuri. Femeii îi sărise țandăra din cauza bacșişului meschin pe care i-l dăduse. I-a luat mîna și i-a trîntit moneda la loc în palmă.

— Cătea ! a răcnit Cantabile și a dat să fugă după ea pe culoarul dintre scaune.

L-am prins de braț și i-am spus :

— Potolește-te !

Iată-mă din nou în mijlocul unui public francez. Anul trecut în aprilie fusesem împreună cu Renata

chiar în sala asta. De fapt, anul 1955 îl petrecusem la Paris. Dar îmi dădusem repede seama că nu e un loc pentru mine. Aveam nevoie de mai multă căldură din partea oamenilor decât poate dobîndi un străin la Paris, mai ales că mă aflu în perioada cînd sufeream în urma morții lui Demmie. Oricum, nu era acum momentul să mă gîndesc la asemenea lucruri. Începea filmul. Cantabile îmi spuse :

— Pipăie-ți buzunarul, asigură-te că mai ai numărul. Dacă-l pierzi, ne ia dracu.

— E aici. Liniștește-te, băiete.

— Dă-mi-l mie ! Lasă-mă să-mi tihnească filmul !

Nu i-am dat nici o atenție. Apoi începu filmul. Cu mari bubuieli de muzică. Debută cu instantanee din anii douăzeci, filmate în maniera vechilor jurnale de actualități — prima cucerire a Polului Nord de către Amundsen și Umberto Nobile, care au zburat într-un dirijabil din Scandinavia în Alaska. Partea aceasta era jucată de niște excelenți comici, foarte stilați. Mă simteam extrem de mulțumit. Erau delicioși. Se vedea Papa binecuvîntînd expediția, și Mussolini ținînd discursuri bombastice din balcon. Rivalitatea dintre Amundsen și Nobile degenera în ostilitate. Cînd o fetiță îi oferi un buchet de flori lui Amundsen, Nobile i-l smulse din mînă ; Amundsen dădea ordine, și Nobile le contra-manda. În nava aeriană, norvegienii se ciondăneau cu italienii. Treptat, îndărătul stilului „Timpul merge înainte” în care erau prezentate evenimentele, recunoștea prezența bătrînului Caldofreddo, aflat acum în vechiul său sat sicilian. Aceste *flashback*-uri erau suprapuse asupra existenței cotidiene a blajinului bătrîn, vînzătorul de înghețată iubit de toți copiii, afectuosul părinte al Silviei Sottotutti. În tinerețea lui, Caldofreddo luase parte la două expediții polare ale lui Nobile. Cea de-a treia, de sub comanda unică a lui Nobile, s-a încheiat cu un dezastru. Dirijabilul s-a prăbușit în Marea Arctică. Membrii echipajului au fost zvîrliți pe banchize de gheață. Interceptînd prin radio semnalele lansate de supraviețuitori, spărgătorul de

gheață rusească *Krassin* vine să-i salveze. Amundsen primește o telegramă care-i anunță dezastrul, în timp ce bea virtos la un banchet. Potrivit spuselor lui Humboldt, care deținea informații particulare în orice domeniu vrei, Amundsen a fost un bețiv și jumătate. Pe dată anunță că va organiza o expediție pentru salvarea lui Nobile. Întregul film se desfășura întocmai cum îl schițasem noi la Princeton, cu ani și ani în urmă. Amundsen închiriază un avion. Se ceartă violent cu pilotul francez, care-l avertizează că aparatul e primejdios de încărcat. Îi poruncește să pornească. Se prăbușesc în mare. Am fost șocat văzînd cît de comic fusese interpretat dezastrul. Îmi aduceam aminte că Humboldt și cu mine nu căzusem de acord asupra acestui punct. El insistase că trebuie să fie extrem de hazos. Așa și era. Avionul s-a scufundat. Mii de oameni se prăpădeau de ris. Mă întrebam cum i-ar fi plăcut lui Humboldt scena. Următoarea porțiune de film îmi aparținea întru totul. Eu am compus partea cu căutarea supraviețuitorilor și am scris scenele în care salvatul Caldofredo se dezlănțuie ca un nebun pe bordul vasului *Krassin*. Păcatul de a fi mîncat carne de om îi apasă prea greu conștiința. Spre uimirea echipajului rusesc, înnebunește și delirează. Despică o masă cu un satîr, încearcă să bea apă clocotită, se dă cu capul de perete. Marinarii se luptă cu el și-l doboară. Medicul vasului, bănuitor, îi golește stomacul cu o pompă și descoperă la microscop țesuturi omenestii.

Urmăream toate astea într-o stare de euforie. Erau ale mele ! Totul încolțise în capul meu, la Princeton, în New Jersey, cu douăzeci de ani în urmă. Nu era o realizare de seamă. Nu stîrnea dangăte de clopot în universul îndepărtat. Nu lichida brutalitatea, lipsa de omenie, nu clarifica mare lucru, nu prevenea nimic. Și totuși avea ceva. Plăcea la sute de mii, la milioane de spectatori. Desigur, fusese ingenios regizat, iar George Otway, în rolul lui Caldofredo, realiza o adevărată creație. Acest Otway, un englez de treizeci și ceva de ani, semăna tare cu Humboldt. În momentul cînd l-am

văzut izbindu-se de pereții cabinei, întocmai, ca maimuțele înnebunite de la menajerie, care se lovesc de gratii cu o indiferență ce-ți rupe inima, m-a săgetat, gândul că așa s-o fi luptat și Humboldt cu polițiștii cînd l-au dus la Bellevue. Ah, bietul om, bietul Humboldt, zvîrcolindu-se furios plîngînd urlînd. Florile lui se veștejiseră în boboc. Culoarele nu se iviseră niciodată la lumină, putreziseră în pieptul lui. Și asemănarea dintre Otway întemnițat în cabină și Humboldt era atît de tulburătoare, încît am început să plîng. Întreaga sală se cutremura de veselie și țipa de rîs, iar eu sughițam de plîns. Cantabile mi-a spus la ureche :

— Ce zici de film, hai ? Nu ți-am spus ? Pînă și tu rîzi cu lacrimi.

Da, și acum Humboldt zăcea undeva, iar sufletul lui se afla în alt ungher al creației, acolo unde sufletele așteaptă sprijinul pe care numai noi, cei de pe pămînt, li-l putem trimite, așa cum trimitem grîu în Bangladesh. Vai de noi cei născuți cu milioanele, cu miliardele, ca bășicuțele dintr-o băutură efervescentă ! Am avut o amețitoare viziune universală a lumii celor vii și a celor morți, a umanității fie prăpădindu-se de rîs în timp ce pe ecrane rulează comedii despre mîncători de oameni, fie pierind în uriașele valuri ale morții, în flăcări și războaie, pe continente lihnite de foame. Și apoi am avut o viziune parțială a unui zbor orb prin beznă, și a unei coborîri bruște asupra unei metropole. Selipea jos, în depărtare, ca niște picuri de gheață. Încercam să ghicesc dacă aterizam sau zburam mai departe. Zburam mai departe.

— Se ține de scenariul vostru ? Îl folosesc ? Mă întrebă Cantabile.

— Da. Și o fac foarte bine. Au mai adăugat o mulțime de idei ale lor.

— Nu te mai arăta atît de entuziasmat. Mîine te vreau într-o dispoziție belicoasă.

Decorul se schimbase acum, înfățișînd orașelul sicilian unde nimeni nu avea habar de păcatul săvîrșit de Caldofredo și unde acesta trecea drept un bătrînel

cumsecade care cînta în fanfara locală. Cînd l-am ascultat cîntînd la trompetă, mi-am dat seama că exista o importantă semnificație în contrastul dintre acordurile lui și teribila complexitate modernă a situației sale. Ferice de omul care nu are de spus sau de cîntat nimic mai mult decît acele melodii simple ! Oare or fi existînd și astfel de oameni ? Pe de altă parte era deconcertant să vezi, cînd Otway își umfla obrazii ca să sufle în trompetă, o față atît de asemănătoare cu a lui Humboldt. Și, din moment ce Humboldt intrase în film, m-am căutat și pe mine. Mi-am spus că ceva din firea mea ar putea fi recunoscut în fiica lui Caldofredo, interpretată de Silvia Sottotutti. Personalitatea ei exprima un soi de bunăvoie dureroasă, de veselă anxietate de care socoteam că dau și eu dovadă. Nu-mi plăcea actorul care-l juca pe logodnicul ei, un tip cu picioare scurte, fălci solide, față turtită și frunte teșită. Poate că-l identificam cu Flonzaley. Odată ne urmărisese un individ, pe mine și pe Renata, la o expoziție de mobilă, și cred că era Flonzaley. Interceptasem semnale schimbate între cei doi... Întîmplător, începusem acum să-mi spun că, în calitate de doamnă Flonzaley, Renata va avea o foarte limitată viață mondenă la Chicago. Nu vād cui i-ar face plăcere să invite la masă un cioclu, decît poate altui cioclu. Ca să se elibereze de acest stigmat al profesiunii, va trebui să călătorească foarte mult, dar chiar și într-o croazieră pe Marea Caraibilor, la masa căpitanului de vas, vor trebui să spere și să se roage ca nu cumva să se ivească vreun concetățean care să întrebe : „Nu sînteți dumneavoastră domnul Flonzaley de la Întreprinderea de Pompe . Funebre Flonzaley ?“ Și în felul acesta fericirea Renatei va fi știrbită, după cum, pentru Caldofredo, splendoarea cerului sicilian era întunecată de neagra sa faptă din Arctica. Simțeam acest lucru pînă și în felul cum cînta la trompetă. Părea să existe în trîmpeta sa o anumită notă care, cînd era atinsă, îl împungea drept în inimă.

Iată-l acum pe jurnalistul scandinav venind în orășel ca să se documenteze pentru o carte despre Amundsen și Nobile. Dă de urma sărmanului Caldofreddo și începe să-l terorizeze. Bătrînul îi spune : „Faci o confuzie. Nu sint eu acela.“ „Ba dumneata ești !“ răspunde jurnalistul. E unul dintre acei tineri emancipați din nordul Europei, care au exclus rușinea și amărăciunea din inima omenească, un exemplar turnat într-un tipar excelent. Cei doi bărbați au o discuție pe o costișă de munte. Caldofreddo îl imploră să plece și să-l lase în pace. Cînd ziaristul refuză, bătrînul face o criză de nebunie similară cu cea de pe bordul vasului *Krassin*. Dar aceasta de acum, ivită cu patruzeci de ani mai tîrziu, nu e decît o exaltare de om bătrîn. Conține o forță și un zbucium mai mult sufletesc decît trupesc. În acest acces de implorare și furie, slăbiciune și disperare diabolică, Otway era pur și simplu extraordinar.

— Așa ai văzut scena asta în piesa ta ? mă întrebă Cantabile.

— Mai mult sau mai puțin.

— Dă-mi plăcuța cu numărul, îmi zise.

Și își vîrî mîna în buzunarul meu. Mi-am dat seama că se găsea sub influența accesului lui Caldofreddo. Îl impresionase atît de puternic, încît își pierduse capul. Mai mult ca să mă apăr decît ca să păstrez discul de metal, i-am înșfăcat brațul.

— Cantabile, scoate-ți mîna din buzunarul meu !

— Plăcuța trebuie să stea la mine. Tu ești iresponsabil. Un bărbat călărit de muieri. Nu ești în toate mințile !

Începusem să ne luptăm. Nu puteam vedea ce face nebunul de pe pînză din cauza nebunului care se năpustise asupra mea. Așa cum spune unul dintre autorii mei, diferența dintre cuvintele „comandă“ și „convinge“ este diferența dintre dictatură și democrație. Iată, aveam de-a face cu un om dement, pentru că niciodată nu trebuise să se autoconvingă de nimic. Brusc, faptul de a fi gîndit acest lucru mă supără la fel de tare ca și îmbrînceala cu Cantabile. Obiceiul meu de a teoretiza

avea să mă ducă la îndobitocire. Ca atunci cînd Cantabile mă amenințase cu bățătoarele de baseball și începusem să meditez la lupii lui Lorenz sau la plevușcă, ori cînd m-a împins cu sila să-l asist într-un closet și eu m-am gindit la... Toate întîmplările din viața mea erau tălmăcite în gîndire, iar gîndurile informau apoi împotriva-mi. Contorsionările astea intelectuale or să mă ucidă.

În spatele nostru, spectatorii începură să strige : „*Dispute ! Bagarre ! Emmerdeurs !*“ Urlau : „*Dehors... !*“ sau : „*Flanquez-les à la porte !*“¹

— Aștia cheamă portarul ca să ne dea afară, bă, nebunule ! i-am spus.

Cantabile își scoase mîna din buzunarul meu și ne îndreptarăm din nou atenția spre ecran, la timp ca să vedem un bolovan desprins de Caldofreddo rostogolindu-se pe coasta muntelui spre jurnalistul care se urcase în mașina sa Volvo, în timp ce bătrînul, îngrozit de propriul său gest, striga ca să-și avertizeze victima, și apoi cădea în genunchi mulțumind Madonei că-l cruțase pe scandinav. După această încercare de asasinat, Caldofreddo face o confesiune publică în piața orașului. În cele din urmă este audiat de un juriu alcătuit din concetățenii săi, în ruinele unui vechi teatru grec aflat pe o colină. Filmul se termină cu un cor de iertare și împăcare — exact cum ar fi dorit Humboldt, care avea în minte *Oedip la Colona*.

Cînd se aprinseră luminile și Cantabile se pregăti să iasă prin culoarul cel mai apropiat, eu m-am îndreptat spre culoarul opus. M-a ajuns pe Champs-Élysées, spunîndu-mi :

— Nu fi supărat pe mine, Charlie. Fac parte din rasa cîinilor de pază, și trebuie să păzesc lucruri ca plăcuța aia. Dacă te atacă și te doboară careva ? În cazul ăsta, cine ar ști măcar în ce cutie a fost închis plicul ? Și mîine se strîng cinci oameni ca să cerceteze dovezile. E drept, sînt un tip nervos. Pur și simplu

¹ Ceartă ! Încăierare ! Scandalagii ! Afară... Dați-i afară !

vreau ea totul să meargă bine. Iar tu ai fost atît de traumatizat de tîrfa aia, încît ești de o sută de ori mai cu capul în nori decît erai la Chicago. La asta m-am gîndit cînd am spus că ești călărit de muieri. La zi, ce-ar fi să agățăm două franțuzoaice ? Tratez eu cu ele. Refă-ți puțin personalitatea.

— Eu unul mă duc să mă culc.

— Nu încerc decît să te împac. Știu că-i greu pentru cineva ca tine să împartă planeta cu indivizi de teapa mea. Ei, hai să bem ceva pe chestia asta ! Ești răscolit și întors pe dos.

Dar, de fapt, nu eram deloc întors pe dos. O zi activă, plină, chiar dacă e plină de nonsensuri, mă compensează pentru zilele în care simt că am rămas dator, și-mi satisface conștiința. După patru pahare de Calvados, luate la barul hotelului, m-am dus la culcare și am dormit tun.

Dimineața ne-am întîlnit cu Maître Furet și cu avocatul american, un tip colosal de agresiv pe nume Barbash, exact genul de reprezentant juridic pe care l-ar fi putut alege Cantabile. Acesta din urmă era profund satisfăcut. Promisese să mă livreze pe mine împreună cu dovezile — acum înțelegeam de ce îl apucaseră toate furiile în legătură cu plăcuța cu numărul de depozitare — și iată că înfățișase totul, conform prevederilor, frumos coordonat. Producătorii filmului *Caldofreddo* aflaseră că numitul Charles Citrine, autor al unei piese jucate pe Broadway, *Von Trenck*, ulterior ecranizată într-un film de succes, reclamase că ar fi autorul orginalului pe care se baza succesul lor de răsunset mondial. Trimisese doi tipi, absolvenți ai secției economice de la Harvard, să trateze cu noi. Bietul Stronson, aflat acum în închisoare la Miami, fusese la kilometri depărtare de imaginea Harvard. Cei doi tineri, curat îmbrăcați, cu vorbire frumoasă, informați, moderați, cheli cu desăvîrșire, foarte fermi, așteptau în biroul lui Barbash.

— Dumneavoastră, domnilor, aveți deplină impunităție de a trata ? întrebă Barbash.

— Ultimul cuvînt îl vor avea șefii noștri.
 — Atunci să vină șefii, tipii cu putere, strigă Cantabile. Ce ne faceți să ne pierdem vremea ?
 — Calm, calm, îl potoli Barbash.
 — Citrine e un tip mai important decît imputiții voștri de șefi, continuă Cantabile să țipe. E un om de vază în domeniul lui, distins cu premiul Pulitzer și *chevalier* al Legiunii de Onoare, prieten al răposatului președinte Kennedy și al răposatului senator Kennedy și al răposatului Von Humboldt Fleisher, poetul, cu care a și colaborat. Așa că nu ne înșirați nouă verzi și uscate ! Domnul Citrine se ocupă acum cu o importantă muncă de cercetare la Madrid. Și dacă dînsul a putut să-și facă timp să vină pînă aici, atunci să facă bine să poftască și greșoșii voștri de șefi. Domnul Citrine nu va încerca să tragă foloase de pe urma poziției lui. Dar eu, da. Dacă nu vreți să ne întîlnim la tribunal, atunci faceți lucrurile cum trebuie !

Faptul că rostise o amenințare părea să-l fi ușurat în chip miraculos. Buzele lui (arareori liniștite) se lungiră într-un surîs tăcut cînd unul dintre tineri răspunse :

— Toată lumea a auzit de domnul Citrine.

Barbash reuși în sfîrșit să preia conducerea discuțiilor. Toată problema lui, desigur, era să-l potolească pe Cantabile.

— Faptele sînt următoarele : domnul Citrine și prietenul său domnul Fleisher au scris scenariul acestui film în urmă cu ani, în 1952. Sîntem pregătiți să dovedim acest lucru. Domnul Fleisher și-a expediat singur prin poștă, cu aviz recomandat, o copie după scenariu, în ianuarie 1960. Deținem aici dovada, într-un plic sigilat, timbrat și înregistrat.

— Hai să mergem la ambasada SUA și să-l deschidem de față cu martori, strigă Cantabile. Și să-și miște și șefii fundurile pînă-n Place de la Concorde !

— Ați văzut filmul *Caldofreddo* ? mă întrebă Barbash.

— L-am văzut ascară. Domnul Otway are o creație foarte frumoasă.

— Și seamănă cu originalul scris de dumneavoastră și de domnul Fleisher ?

Abia acum am descoperit că într-un colț al biroului se afla o stenodactilografă, la măsuta ei, înregistrând toată această conversație. Fantome ale biroului lui Urbanovich ! Am devenit brusc Citrine martorul.

— Este unica sursă pe care ar fi putut-o avea, am răspuns.

— Și cum au pus ăia mîna pe ea ? Au furat-o, interveni Cantabile. Am putea să intentăm un proces de plagiat.

În timp ce plicul sigilat trecea din mîna în mîna, spre a fi examinat, am simțit un junghi în măruntaie. Dacă distratul, nebunul de Humboldt a umplut plicul cu scrisori, cu facturi vechi, cu cincizeci de rînduri despre un subiect extraterestru ?

— Sînteți convinși că acesta este plicul original, nedesfăcut ? întrebă Maître Furet. Va fi consemnât ca atare.

Tipii de la Harvard încuviințară că lucrul era mai presus de orice îndoială.

După care plicul fu deschis cu un cuțitaș de hîrtii. Conținea un manuscris intitulat : „Un original proiect de film: Coautori : Charles Citrine și Von Humboldt Fleisher.“

Pe măsură ce paginile erau trecute din mîna în mîna, îmi venea și mie inima la loc. Ceea ce trebuia dovedit se dovedise. Nu exista nici o îndoială asupra autenticității manuscrisului. Scenă cu scenă, episod cu episod, filmul urmărea proiectul nostru. Barbash alcătui o depozitie elaborată și detaliată ce urma a fi înregistrată la dosar. Obținuse o copie după scenariul ecranizat. Aproape că nu exista nici o abatere față de proiectul nostru.

Humboldt, binecuvîntat fie-i numele, procedase de astă-dată ca la carte.

— Revendicarea e absolut legitimă, spuse Barbash. Autenticitatea scenariului e mai presus de orice în-
doială. Presupun că sînteți asigurați pentru eventuali-
tatea unor atari cazuri ?

— Ce ne pasă nouă ? sări Cantabile.

Desigur, exista o poliță de asigurare.

— Nu cred ca scenariștii noștri să fi pomenit vreodată de existența vreunei alte surse, remarcă unul dintre tineri.

Numai Cantabile se lăsa transportat de furie. Ar fi dorit să-i vadă pe toți cuprinși de aceeași înfierbîntare. Dar pentru oamenii de afaceri, întreaga problemă apărea ca un fapt oarecare. Nu mă așteptasem la atîta răceală și stăpînire de sine. Domnii Furet, Barbash și cei doi absolvenți de la Harvard căzură de acord că trebuiau evitate lungile și costisitoare proceduri judecătorești.

— Și ce-i cu coautorul domnului Citrine ?

Deci asta-i tot ce însemna numele lui Von Humboldt Fleisher pentru acești licențiați ai uneia dintre cele mai mari universități ale noastre !

— Mort ! am răspuns.

Cuvîntul a stîrnit reverberații sentimentale doar pentru mine.

— Are moștenitori ?

— Unul singur, după cîte știu.

— Mă rog, vom expune șefilor noștri situația. La ce cifră v-ați gîndit, domnilor ?

— La una mare, răspunse Cantabile. Un procentaj din încasările globale.

— Socotesc că sîntem îndreptățiți să cerem o evidență a încasărilor, interveni Barbash.

— Domnilor, să fim realiști. Va fi vorba doar de despăgubiri pentru daune morale.

— Ce-i aia daune morale ? E vorba de întreg filmul, răcni Cantabile. Vă putem da tuturor la cap.

— Domnule Cantabile, puțin calm, vă rog. Aici e vorba de o revendicare serioasă, interveni Barbash. Am dori să ascultăm propunerile dumneavoastră, domnilor, dar venînd după o matură chibzuință.

— Ar prezenta interes vreo altă idee de scenariu, provenită din aceeași sursă ? am întrebat eu.

— Există așa ceva ? se interesă unul din oamenii de afaceri de la Harvard.

Îmi răspunsese politicos, fără să manifeste nici o surprindere. Nu mă puteam împiedica să nu-i admir stilul. Pe un tip ca ăsta nu-l puteai prinde cu una cu două.

— *Există ?* Ai auzit bine că există ! Doar ți-am spus, sări iar Cantabile.

— Am aci un al doilea plic sigilat, am continuat. Conține un alt proiect original de film. Apropo, domnul Cantabile nu are nimic de-a face cu acest al doilea scenariu. Participarea sa se limitează la *Caldofredo*.

— Să sperăm că ești conștient de ceea ce faci, replică Ronald, furios.

De astă-dată, eram perfect conștient.

— Aș dori să-i cer domnului Barbash și lui Maître Furet să mă reprezinte și în această a doua problemă.

— Să *ne* reprezinte, se repezi Cantabile.

— Să *mă* reprezinte, am repetat.

— Pe dumneavoastră, domnule Citrine, desigur, sublinie Barbash cu repeziciune.

Nu degeaba pierdusem tone de bani. În sfârșit, îmi însușisem și eu jargonul comercial. Așa cum observase Julius, prin naștere eram doar și eu un Citrine.

— Acest al doilea plic sigilat conține un scenariu provenind din același creier care l-a dat și pe *Caldofredo*. Vă rog, domnilor, să-i întrebați pe cei pe care-i reprezentați dacă nu ar dori să arunce o privire asupra acestui scenariu. Tariful meu pentru asemenea privire — luați aminte, doar pentru privire — este de cinci mii de dolari.

— Asta-i ceea ce cerem, întări Cantabile.

Dar nimeni nu-i dădu vreo atenție. Mă simțeam foarte stăpîn pe situație. Deci asta înseamnă afaceri. Julius, așa cum am mai spus, îmi cerea mereu să recunosc ceea ce numea el „romantismul afacerilor“. Asta să fi fost celebrul romantism al afacerilor ? Dar nu

era altceva decît tupeu, rapiditate, nerușinare. Senzația pe care ți-o dădea faptul de a-ți impune interesul tău era meschină. În comparație cu satisfacția pe care ți-o dăruiește contemplarea unei flori, sau un lucru cu adevărat serios, senzația aceasta de acum nu însemna nimic, absolut nimic.

Parisul nu-și prezenta fațeta cea mai atrăgătoare cînd am pornit cu Cantabile de-a lungul Senei. Malul era ca o autostradă. Apa arăta ca o doctorie stătută.

— Ei, ți i-am adus pe tavă. Ți-am promis că te vîr într-o afacere bănoasă. Ce mai contează Mercedesul tău pe lingă astea toate ? Un vax. Vreau douăzeci la sută.

— Parcă ne-am înțeles cu zece la sută.

— Zece, dacă mă vîri și la celălalt scenariu. Ți-ai zis că mă lucrezi pe la spate, da ?

— Am să-i scriu lui Barbash că doresc să ți se plătească un procent de zece la sută. Pentru *Caldofredde*.

— Ești nerecunoscător, stăruiești el. După ce că nici nu citești ziarele, mă, ordinarule, și dacă n-aș fi fost eu, toată treaba ar fi trecut pe lingă tine neobservată. Ca și chestia cu Thaxter.

— Care chestie cu Thaxter ?

— Vezi ? Habar n-ai de nimic. N-am vrut să te mai zgîndăresc povestindu-ți despre Thaxter înainte de a fi început tratativele noastre. Nu știi ce i s-a întîmplat lui Thaxter ? A fost răpit în Argentina.

— Ce vorbești ? De cine, de teroriști ? Dar de ce ? De ce tocmai Thaxter ? I-au făcut vreun rău ?

— America trebuie să-i mulțumească lui Dumnezeu pentru gangsterii ei. Cînd e vorba de mafia, măcar înțelegi ce vor. Dar teroriștii ăștia nu știu nici ei ce și de ce fac. Răpesc și omoară în toată America de Sud fără nici o rațiune. De unde vrei să știu ce le-a cășunat pe Thaxter ? Probabil că a făcut-o pe marele grangur. I-au dat voie să trimită o singură scrisoare în care era menționat numele tău. Și habar n-aveai că ți-a apărut numele în presa din lumea întreagă.

— Și ce spunea ?

— Făcea apel la Charles Citrine, istoricul și dramaturgul de faimă internațională, ca să-l ajute. Zicea că ai să garantezi pentru el.

— Indivizii ăia nu știu pe ce lume sînt. Sper să nu-i facă vreun rău.

— Or să turbeze cînd or să-și dea seama că-i un impostor.

— Nu înțeleg. Cine pretindea că e ? Drept cine l-au luat ?

— În toate țările astea, oamenii-s tare zăpăciți, zise Cantabile.

— Ah, vechiul meu prieten Durnwald avea dreptate cînd spunea ce bine ar fi dacă s-ar amputa emisfera nordică, chiar de la istm, și s-ar lăsa partea sudică s-o pornească de capul ei. Numai că acum sînt multe părți ale pămîntului unde ar fi binevenită o asemenea tăiere.

— Charles, cu cît o să-mi dai mie un comision mai mare, cu atît o să ai mai puțin de dat teroriștilor.

— Dar ce, or să pună mîna și pe mine ? De ce pe mine ?

— Lasă, ai să vezi că-ți vine rîndul, spuse Cantabile.

Răpirea lui Thaxter de către teroriști și captivitatea lui îmi apăsau inima. Mă durea cînd mi-l imaginam încuiat într-o pivniță întunecoasă mișunînd de șobolani, înfricoșat de tortură. În fond, era un gen de făptură inocentă. Adevărat, nu puteai spune despre el că-i un om foarte onest, dar toate năzbîtiile lui nu erau decît un fel de delir. Cuprins de un veșnic neastîmpăr, căutînd mereu să se afle în treabă, nimerise acum printre niște specimene și mai violent halucinante, care tăiau urechi, puneau bombe în cutii poștale, deturnau avioane și-i măcelăreau pe pasageri. Ultima oară cînd îmi dădusem osteneala să răsfoiesc un ziar, citisem că o companie petrolieră, după ce plătise o răscumpărare de zece milioane de dolari, nu obținuse încă eliberarea unuia dintre conducătorii săi, răpit de teroriști argentinieni.

În acea după-masă i-am scris de la hotel lui Carol Stewart, editorul lui Thaxter. Îi spuneam :

„Înțeleg că Pierre a fost răpit și că în apelul său a menționat numele meu. Fără îndoială că așa da tot ce posed ca să-i pot salva viața. Într-un fel foarte caracteristic pentru el, e un om admirabil, la care țin cu adevărat ; îi sînt prieten devotat de mai bine de douăzeci de ani. Presupun că ați luat legătura cu Departamentul de Stat și cu ambasada americană din Buenos Aires. În ciuda faptului că am scris cărți cu subiecte politice, nu sînt un om politic. Timp de patruzeci de ani, în cele mai aprige momente de criză a civilizației, am citit ziarele cu conștiinciozitate, dar această lectură conștiincioasă nu mi-a ajutat în nici un fel. Presa nu a putut preveni nimic. Așa că, treptat, am încetat de a mai citi ziarele. Totuși am impresia, și o spun în calitate de observator total obiectiv, că pentru o putere mondială ar trebui să existe și o cale de mijloc între diplomația tunului la un capăt și supunerea la acte pirateresti, la celălalt. Din acest punct de vedere, delăsarea Statelor Unite este absolut descurajantă. Oare abia acum urmează să ne însușim lecția pe care ne-a dat-o primul război mondial ? După Sarajevo, am învățat să nu îngăduim actelor de terorism să dezlănțuie războaie, iar de la Woodrow Wilson am învățat că națiunile mici au drepturi pe care națiunile mari trebuie să le respecte. Asta-i, și totuși timp de vreo șase decenii am stat nemișcați și am dat lumii un jalnic exemplu lăsîndu-ne șantajați.

Dar să ne întoarcem la Thaxter ; sînt extrem de îngrijorat de soarta lui. Numai cu trei luni în urmă, așa fi fost în măsură să ofer o răscumpărare de 250.000 de dolari. Dar banii s-au evaporat în urma unui nefericit proces. S-au ivit însă la orizont perspective de noi cîștiguri. În curînd cred că voi putea oferi zece mii sau chiar douăzeci de mii de dolari, și sînt doritor să pun la bătaie o asemenea sumă. Nu văd însă cum așa putea depăși douăzeci și cinci de mii. Va trebui să avansați dumneavoastră acești bani. Vă voi trimite o notă în conformitate. Poate că se va găsi o modalitate

să mi-i restituiți din drepturile de autor ale lui Pierre. Dacă bandiții sud-americiani îi vor da drumul, sînt convins că va scrie o zdrobitoare relatare a peripețiilor lui. Asta-i turnura pe care o iau acum lucrurile. Pe vremuri, amarele nefericiri ale vieții bucurau doar inimile ticăloșilor, sau aveau o valoare pur spirituală. Astăzi însă orice eveniment îngrozitor se poate transforma într-o mină de aur. Sînt sigur că dacă bietul Thaxter scapă, dacă i se va da drumul, o să stîrnească mare vîlvă scriind o carte. Sute de mii de oameni, care acum nici nu au habar de existența lui, vor suferi intens alături de dînsul. Inimile se vor zbuciuma în ei, vor sta cu sufletul la gură, vor plînge. Ceea ce e realmente foarte important. Vreau să spun că, astăzi, capacitățile noastre de compasiune sînt mult diminuate din cauza unui prea mare volum de solicitări. Oricum, nu-i acum momentul să discutăm acest lucru.

V-aș fi foarte recunoscător dacă m-ați ține la curent cu evenimentele și vă rog să considerați această scrisoare ca un angajament din partea mea de a oferi bani pentru eliberarea lui Thaxter. Probabil că s-a împăunat pe acolo și o fi făcut atîta paradă în cizmele lui *western* și cu pălăria Stetson, încît i-a impresionat de-a binelea pe bandiții aceia. Mă rog, presupun că-i una din întîmplările universal istorice, caracteristice epocii noastre.“

Am expediat scrisoarea la New York, și m-am întors cu avionul în Spania. Cantabile m-a condus cu un taxi pînă la aeroportul Orly, pledînd acum pentru cincisprezece la sută și trecînd la amenințări.

De îndată ce-am ajuns la pensiunea La Roca, mi s-a înmînat un bilet cu antetul hotelului „Ritz“. Era de la Señora. Îmi scria :

„Fii bun și adu-mi-l pe Roger mîine la ora 10.30 a.m. în holul hotelului. Ne întoarcem la Chicago.“

Am înțeles de ce a cerut să i-l aduc în hol. Își spunea că într-un loc public nu voi îndrăzni să mă dedau la violențe față de ea. În cameră s-ar fi putut s-o strîng de gît sau să încerc s-o înec în closet.

Așadar, a doua zi dimineța m-am dus cu copilul și am întâlnit-o pe bătrână, acest extraordinar concentrat de aprige prejucții. În marele hol circular al hotelului „Ritz“, sub cupolă, i-am restituit copilul. Am spus :

— La revedere, Roger scumpule, te întorci acasă.

Copilul a început să plîngă. Señora n-a reușit să-l domolească și a început să mă acuze că l-am corupt, atașându-mi-l cu șocolată.

— Ai ademenit băiatul cu dulciuri !

— Sper că Renata e fericită în noua ei situație.

— Fii convins că e. Flonzaley e un tip superior. Inteligența lui depășește media acestei lumi. Să nu crezi că a scris cărți e o dovadă că ești deștept.

— O, cît adevăr grăiești, i-am răspuns. La urma urmei, înmormintările constituie un mare pas înainte. Vico povestește că a existat o vreme cînd cadavrele erau lăsate să putrezească pe pămînt, iar cîinii și guzganii și vulturii se înfruptau din cei dragi nouă și apropiați. Sigur că nu poți lăsa morții împrăștiați peste tot. Deși Stanton, un membru al guvernului lui Lincoln, și-a păstrat soția moartă aproape un an de zile.

— Arăți obosit. Îți frămînți prea mult creierii, îmi spuse Señora.

Acesta-i efectul pe care-l au asupra-mi sentimentele prea intense. Știu că-i adevărat, dar nu-mi place să mi se spună. Mă cuprinde disperarea.

— *Adiós*, Roger. Ești un băiat bun și te iubesc. O să te văd în curînd la Chicago. Drum bun, împreună cu bunicuța ta. Nu plînge, copilașule !

Și eu eram gata să plîng. Am ieșit din holul hotelului și m-am îndreptat spre parc. Pericolul de a fi doborît de mașinile în viteză, care năvăleau din toate direcțiile, mi-a uscat lacrimile în ochi.

La *pensión* am povestit că l-am trimis pe Roger acasă, la bunicii lui, pînă ce voi reuși să-mi mai revin un pic. Secretara de la ambasada Danemarcei, domnișoara Volsted, încă stăruia să se sacrifice de dragul meu. Mîhnit de plecarea lui Roger, eram aproape îndeajuns de demoralizat ca s-o accept.

Cantabile îmi telefona în fiecare zi de la Paris. Pentru el, era extrem de important să ia parte la negocieri. Aș fi crezut că Parisul, cu multiplele tentații pe care le poate oferi unui om de genul lui Cantabile, îi va distra mîntea de la afaceri. Nicidecum. Era obsedat. Se ținea tot timpul de Maître Furet și de Barbash. Îl irita teribil pe Barbash, trecînd peste el și încercînd să negocieze singur. Barbash mi se plîngea de la Paris. Producătorii, mă anunțase Cantabile, ofereau douăzeci de mii de dolari.

— Ar trebui să le fie rușine, îmi spunea. Ce impresie le-o fi făcînd rahatul ăsta de Barbash, dacă-și permit să facă o ofertă atît de meschină, de jignitoare ! Individul nu face doi bani ! Cifra noastră este de două sute de mii de dolari.

A doua zi îmi raporta :

— Au ridicat la treizeci de mii. Mi-am schimbat părerea. Barbash e un tip ferm. Cred că-i furios pe mine și se răzbună pe ei. Ce contează două sute de mii la șnapanii ăia, cu încasările pe care le fac ? O bubuliță pe fund. Un lucru însă — trebuie să ne gîndim la impozite și dacă să le cerem banii în valută străină. Sînt informat că am putea obține mai mult în lire italienești. *Caldofreddo* are un succes extraordinar la Milano și la Roma. Ageamiii ăia se îngheșuie la cozi. Mă întreb de ce i-o fi atrăgînd atîta canibalismul pe italienii crescuți numai cu macaroane ? Oricum, dacă o să iei lire italienești, poți obține mai mult. Desigur, Italia se duce dracului.

— O să iau dolari. Am un frate în Texas, care mi-i poate investi într-o afacere foarte bună.

— Ești fericit că ai un frate binevoitor. Ia spune, nu te simți străin acolo, în țara tuciuriilor ?

— Cîtuși de puțin. Mă simt acasă. Citesc antroposofie și meditez. Studiez muzeul Prado palmă cu palmă. Ce se aude cu cel de-al doilea scenariu ?

— În ăla eu nu-s băgat. Așa că de ce mă întrebi pe mine ?

— Nu, nu ești băgat.

— Atunci nu văd de ce ți-aș spune cel mai mic lucru. Totuși am să te informez, așa din amabilitate. Îi interesează. Îi interesează a naibii. I-au oferit lui Barbash trei mii de dolari pentru o opțiune pe termen de o săptămână. Spun că au nevoie de timp ca să i-l arate lui Otway.

— Otway seamănă mult cu Humboldt. Se poate ca această asemănare să aibă vreo semnificație. Vreo legătură invizibilă. Sînt convinși că Otway se va simți atras de povestea lui Humboldt.

A doua zi după masă, Kathleen Tigler sosi la Madrid. Se afla în drum spre Almeria, unde începeau pregătirile pentru un nou film.

— Charlie, îmi pare rău, dar producătorii cărora le-am vîndut opțiunea pentru scenariul lui Humboldt nu l-au acceptat.

— Despre ce vorbești ?

— Nu-ți amintești de proiectul de scenariu pe care Humboldt ni l-a lăsat moștenire și mie și ție ?

— Desigur că-mi amintesc.

— Ar fi trebuit să-ți trimit partea ta din cei trei mii de dolari. Venirea mea la Madrid avea în bună măsură scopul de a discuta cu tine despre scenariu, și de a face un contract separat, între noi doi. Probabil că toate astea ți-au ieșit din minte.

— Nu, nu m-au ieșit din minte. Dar chiar în clipa asta am avut revelația că și eu am încercat, pe contul meu, să vînd aceeași proprietate, altui grup.

— Înțeleg. Să vinzi același lucru la doi clienți. Ar fi fost foarte neplăcut.

În tot acest timp, vedeți bine, afacerile se desfășurau de zor. Afacerile, cu acea ciudată autonomie proprie afacerilor, își vedeau de treaba lor. Fie că ne plăcea sau nu, gîndeam gîndurile lor, vorbeam limbajul lor. Ce le păsa afacerilor că eu suferisem o înfrîngere în dragoste, sau că îi rezistam Rebeccăi Volsted cu fața ei imperativ de arzătoare, sau că investigam doctrinele antroposofice ? Afacerile, sigure pe propria lor forță trans-

oendentală, ne sileau să interpretăm viața prin prisma lor. Chiar și acum, când Kathleen și cu mine am fi avut de discutat atâtea chestiuni personale de cea mai mare importanță umană, discutam despre contracte opțiuni producători și sume de bani.

— Desigur, urmă ea, tu nu poți fi angajat legal de un contract făcut de mine în numele meu.

— Când ne-am întâlnit la New York, am discutat despre un scenariu pe care Humboldt și cu mine l-am scornit la Princeton...

— Cel de care m-a întrebat Lucy Cantabile ? Și bărbatul ei mi-a telefonat la Belgrad și m-a pisat cu o serie de întrebări misterioase.

— ...ca să ne distrăm în timp ce Humboldt trăgea sforile pentru obținerea catedrei de poezie.

— Mi-ai spus că era o tîmpenie, așa că mi l-am scos din minte.

— Nimeni n-a mai știut de el timp de douăzeci de ani sau mai bine, și apoi cineva a furat povestea noastră și a transformat-o în filmul *Caldofreddo*.

— Ei nu ! De la voi pornește *Caldofreddo* ? De la tine și de la Humboldt ?

— L-ai văzut ?

— Te cred. Și cum, marele, marele succes al lui Otway a fost creat de voi doi ? E incredibil !

— Într-adevăr. Tocmai m-am întors de la o întrevedere la Paris, unde a trebuit să le dovedesc producătorilor paternitatea mea.

— Și acceptă să cadă la învoială cu tine ? Ar trebui. Ai un cap de acuzare împotriva lor, nu ?

— Când aud de un proces, îmi vine să mor. Alți zece ani prin tribunale ? Asta ar însemna onorarii de cinci șase sute de mii de dolari în buzunarele avocaților mei. Iar pentru mine, un om de aproape șizeci de ani și mergînd vertiginos spre șaptezeci, n-ar mai rămîne un ban. Prefer să-mi încasez acum cei cincizeci, șizeci de mii.

— Ca o despăgubire pentru daune morale ? întrebă Kathleen, cuprinsă de indignare.

— Nu, ca un om destul de norocos ca să-și vadă activitățile mai înalte subvenționate pentru următorii cîțiva ani. Desigur, voi împărți banii cu unchiul Waldemar. Kathleen, cînd am auzit de testamentul lui Humboldt, mi-am spus că-i metoda lui postumă de a-și continua înduioșătoarea clovnerie. Dar măsurile legale pe care și le-a luat au fost toate foarte sănătoase și pînă la urmă a avut dreptate, fir-ar să fie, în ce privește valoarea hîrtilor lăsate. Întotdeauna a sperat nebunește să cîștige lozul cel mare. Și ce să vezi ? L-a cîștigat. Dar nu de opera lui serioasă a avut lumea nevoie. Nu ; ci de giumbușlucurile lui.

— Au fost și giumbușlucurile tale, îmi răspunse Kathleen.

Cînd zîmbea liniștit, îi apărea pe față o complicată rețea de linii fine. Mă durea să văd aceste semne ale vîrstei la o femeie de a cărei frumusețe îmi aminteam atît de bine. Dar puteai conviețui și cu asemenea lucruri, dacă știai cum să le iei. La urma urmei, ridurile ei erau rezultatul unor mulți, mulți, mulți ani de blîndețe. Tributul plătit de muritori pentru un lucru bun. În-cepeam să înțeleg cum puteai primi împăcat asemenea alterări.

— Și ce crezi c-ar fi trebuit să facă Humboldt ca să-l ia lumea în serios ?

— Cum aș putea să-ți răspund la asemenea întrebare, Kathleen ? A făcut și el ce-a putut și a trăit și a murit mai onorabil decît mulți alții. Nebunia a fost încheierea farsei în care Humboldt a încercat să-și transforme marea lui deziluzie. A fost intens dez-amăgit. Tot ce dorește un om de dimensiunea lui este prilejul de a-și turna inimă în tiparul unei mari opere. Oameni ca Humboldt — asemenea oameni exprimă un sens al vieții, dau glas simțirilor vremii lor, sau descoperă înțelesuri și adevăruri ale naturii folosind împrejurările oferite de epoca lor. Cînd aceste împrejurări sînt generoase, atunci între toți cei ce iau parte la marea întreprindere se statornicesc relații de dragoste și de prietenie. După cum poți vedea din elogiile aduse de

Haydn lui Mozart. Cînd împrejurările sînt meschine, atunci rezultă ură și furie și nebunie. M-am devotat lui Humboldt timp de aproape patruzeci de ani. Pentru mine a fost o legătură extatică. Speranța de a trăi în poezie — bucuria de a cunoaște omul care creează poezia. Știi tu ? În America zace îngropată cea mai extraordinară, cea mai neîntîlnită poezie, dar nici unul dintre mijloacele convenționale cunoscute culturii nu o poate extrage la suprafață. Dar asta se întîmplă acum peste tot. Suferința e prea adînc înrădăcinată, dezordinea e prea mare pentru a putea folosi mijloacele artei după vechiul tipic. Acum încep să înțeleg ce voia să spună Tolstoi cînd a făcut apel la omenire să înceteze jocul fals și inutil de-a istoria și să înceapă pur și simplu să trăiască. Sensul acestor cuvinte mi-a devenit tot mai clar în prăbușirea sufletească și în nebunia lui Humboldt. El a executat toți pașii furtunoși ai acestui exercițiu. Performanța lui a fost concludentă. Acest lucru — acum e perfect limpede — nu mai poate fi continuat. A sosit timpul să ascultăm în taină glasul adevărului sădit în noi.

— Și asta numești tu activitățile mai înalte — astea ar trebui să-ți fie subvenționate prin banii încasați pe *Caldofreddo*... Înțeleg, zise Kathleen.

— Conform aprecierilor comune, evenimentele cele mai comune ale vieții nu pot fi decît absurde. Credința a fost socotită absurdă. Dar acum credința va muta poate din loc acești munți ai absurdului raționalității comune.

— Mă gîndeam să-ți sugerez să părăsești Madridul și să vii cu mine în Almería.

— Înțeleg. Te îngrijorez. Arăt rău.

— Nu chiar. Dar e vizibil că ai trecut printr-o mare încordare. Pe coasta Mediteranei acum e o vreme foarte plăcută.

— Mediterana, da. Ce bine mi-ar face o lună de liniște binecuvîntată ! Dar nu prea am bani de pus la bătaie.

— Ești pe geantă ? Te credeam încărcat de bani.

— Am fost descărcat.

— O, ce urît din partea mea că nu ți-am trimis cei o mie cinci sute de dolari. Aveam impresia că pentru tine e o bagatelă.

— Mă rog, pînă acum cîteva luni ar fi fost o bagatelă. Spune-mi, mi-ai putea găsi ceva de lucru în Almería ?

— Nu te-ar atrage să faci așa ceva.

— Nu știu ce e acest „așa ceva”.

— Să faci figurație în filmul pe care-l vom turna — *Memoriile unui cavalier*. După Defoe. Au loc asedii, și altele de felul ăsta.

— Ar trebui să port un costum ?

— Nu-i de tine, Charlie.

— De ce nu ? Ascultă-mă, Kathleen. Pot să-ți vorbesc deschis... ?

— Te rog.

— Pentru a șterge greșelile și a remedia relele pe care le-am săvîrșit pe parcursul a cinci decenii, aș fi gata să încerc orice fel de muncă. Mă judeci greșit dacă-ți închipui că sînt prea bun ca să fac figurație. Nici nu știi cît de mult mi-ar plăcea să fiu figurant în filmul ăsta istoric. Crezi c-aș putea să port cizme și pantaloni bufanți ? Un coif, sau o pălărie cu pene ? Mi-ar face colosal de bine.

— Nu ți-ar distrage prea mult gîndurile ? Doar ai... anumite lucruri de făcut.

— Dacă lucrurile pe care le am de făcut nu-și pot croi drum pe lîngă acești munți de absurditate, atunci nu-s de nici un folos. Să nu-ți închipui că nu sînt măcinat de griji. Sînt îngrijorat de soarta fetițelor mele, și teribil de îngrijorat de soarta prietenului meu Thaxter. A fost răpit de niște teroriști argentinieni.

— Tocmai mă întrebam ce-i cu el, spuse Kathleen. Am citit povestea în „Herald-Tribune”. E același domn Thaxter pe care l-am întîlnit la hotelul „Plaza” ? Purta o pălărie cît un ceaun și mi-a cerut să revin mai tîrziu. În articol era menționat numele tău. Făcea apel la tine să-l ajuți.

— Sînt foarte abătut. Bietul Thaxter ! Dacă iau ceva bani pe scenarii, s-ar putea să trebuiască să-i plătesc răscumpărarea. Nu-mi pasă de bani. Idila mea cu averea s-a consumat. Pentru ceea ce intenționez să fac de acum înainte, n-am nevoie de mulți bani...

— Știi, Charles, Humboldt obișnuia să spună lucruri minunate. Și tu îmi amintești de această trăsătură a lui. Tigler era foarte hazos. Un om activ, fermecător. Cînd îl apucaii, sau vîna, sau pescuia — întotdeauna se îndeletnicea cu o treabă sau alta. Dar nu se pricepea la conversație, și nimeni nu mi-a mai vorbit așa ca tine de multă, multă vreme. Mi-am pierdut deprinderea de a asculta. Îmi place cînd îți dai frîu liber gîndurilor. Dar nu mi-e prea clar ce vrei să spui.

— Nu mă mir, Kathleen. E vina mea. Vorbesc prea mult cu mine însumi. Dar ființele umane s-au împotmolit prea adînc în acest fals, inutil joc de-a istoria — în evenimente, desfășurări de situații, politică. Societatea noastră trece printr-o reală criză. Citește ziarele — numai criminalitate, murdărie, asasinate, perversitate, oroare. Nu ne mai săturăm de ele — și le numim lucruri omenesti, dimensiunea umană.

— Și ce altceva ai dori ?

— O altă dimensiune. Walt Whitman ne compara, în defavoarea noastră, cu animalele. Animalele nu se vaită de condiția lor. Înțeleg ideea lui Whitman. Obișnuiam să petrec mult timp urmărind vrăbiile. Îmi plac la nebunie. Le mai urmăresc și azi. Petrec ore întregi în parc privindu-le cum saltă și țopăie de jur împrejur, și se scaldă în praf. Dar știu că au o activitate mentală mult mai redusă decît a maimuțelor. Urangutanii sînt încîntători. Aș fi fericit să-mi împart apartamentul cu un prieten urangutan. Dar știu bine că ar înțelege mult mai puțin decît înțelegea Humboldt. Întrebarea este următoarea : De ce trebuie să presupunem că seriile de ființe se încheie cu noi ? Bănuiesc că, de fapt, omul ocupă o anumită treaptă într-o mare ierarhie care merge mult dincolo de noi. Premisele dominante neagă asemenea posibilitate. Dar ne simțim sufocați și nu

știm de ce. Conform premiselor dominante, existența unui suflet este un lucru ce nu poate fi dovedit, și totuși oamenii se comportă ca și cum ar avea suflete. Se comportă ca și cum ar fi venit dintr-un alt loc, dintr-o altă viață, și ar fi înzestrați cu impulsuri și dorințe pe care nici una dintre premisele noastre actuale nu le poate justifica. Conform premiselor dominante, soarta omenirii e o chestiune antrenantă, foarte ingenioasă. Fascinantă. Atîta timp cît nu devine plicticoasă. Spectrul plictiseli bîntuie această plăcută concepție asupra istoriei.

Kathleen îmi repetă iar că în viața ei conjugală cu Tigler, crescătorul de cai, dusesse lipsa unor astfel de conversații. Spera din toată inima să vin în Almería și să-mi iau postul de halebardier în primire.

— E un oraș atît de plăcut, mă asigură ea.

— Sînt gata să părăsesc această *pensión*. Oamenii de aici mă agasează. Dar cred că ar trebui să rămîn la Madrid ca să pot urmări totul — Thaxter, Parisul. S-ar putea să trebuiască să mă reîntorc pentru o bucată de vreme în Franța. Am acolo doi avocați, ceea ce înseamnă un dublu bucluc.

— Nu prea ai încredere în avocați.

— Mă rog, Abraham Lincoln a fost avocat și pe el l-am venerat de cînd mă știu. Dar Lincoln nu mai înseamnă acum decît un nume pe tăblița cu numărul permisului de conducere în statul Illinois.

N-a fost nevoie să plec la Paris. Mi-a sosit o scrisoare de la Stewart, editorul. Îmi scria :

„Observ că nu ați urmărit presa în ultima vreme. E adevărat că Pierre Thaxter a fost răpit în Argentina. Cum sau de ce sau dacă se află încă în mîinile răpitorilor, nu sînt în măsură să vă spun. Dar, din moment ce-i sînteți un vechi prieten, vă mărturisesc confidențial că toată povestea mă nedumerește și uneori mă întreb dacă e reală. Să nu mă înțelegeți greșit, nu vreau să insinuez că e vorba de o înscenare. Dar sînt gata să cred că cei care l-au răpit de pe trotuar erau convinși că e un personaj important. Nu există desigur

nici o indicație că ar fi vorba de o răpire aranjată în prealabil, ca în cazul domnișoarei Hearst. Dar vă anexez un articol semnat de amicul nostru Thaxter și apărut la rubrica „Ultima oră“ a ziarului „The New York Times“. Se presupune că articolul a fost trimis din locul secret sau din temnița subterană unde este închis. Dar dacă-i așa, vă întreb pe dumneavoastră, cum de a avut posibilitatea să scrie și să expedieze ziarului „Times“ acest mic eseu despre trăirile unui om răpit? Veți remarca probabil, cum am remarcat și eu, că Thaxter sugerează strângerea unui fond de răscumpărare. Mi s-a spus că o serie de cititori caritabili au și trimis cecuri la ambasada americană din Argentina, pentru a-l readuce pe nefericit lângă cei nouă copilași ai lui. Depart de a i se fi făcut vreun rău, am impresia că trăiește clipe de mare exultare și, dacă nu greșesc, s-ar părea că experiența i-a șlefuit și stilul literar. O neprețuită publicitate. Bănuiala dumneavoastră că a picat peste o mină de aur este absolut justă. Dacă nu-și frînge gîtul, atunci îl așteaptă cîștiguri grase și faimă.“

În articolul său, Thaxter scria :

„În clipa cînd am ieșit dintr-un restaurant, pe o stradă aglomerată din Buenos Aires, trei oameni au îndreptat trei pistoale spre capul meu. În cele trei țevi de pistol am văzut zădărnicia tuturor strategiilor mele mintale de a evita violența. Pînă în acea clipă nu mi-am dat niciodată seama cît de des își anticipează omul modern momentele critice. Capul meu, gata poate să fie sfărîmat, născocise felurite planuri de salvare. Cînd am intrat în automobilul care aștepta la marginea străzii, m-am gîndit că s-a terminat cu mine. Nu am fost supus la torturi fizice. Curînd mi-am dat seama că picasem în mîinile unor indivizi sofisticăți, cu o gîndire avansată, devotați întru totul principiilor de libertate și dreptate, așa cum le înțeleg ei. Răpitorii mei cred că slujesc o cauză pe care doresc să o prezinte opiniei publice civilizate, și m-au ales pe mine să înfățișez această cauză în numele lor, după ce s-au asigurat că sînt un eseist și un jurnalist destul de cunoscut ca să

mă pot impune atenției omenirii. (Chiar și acum folosea prilejul ca să-și tragă o reclamă.) Ca luptători de gherilă și ca teroriști, ar dori să fie cunoscut faptul că nu sînt niște fanatici lipsiți de inimă și iresponsabili, ci că au o înaltă tradiție a lor. Sînt familiarizați cu clasicii acestei tradiții, începînd cu anarhiștii din Rusia secolului XIX, și pînă la Franța secolului XX. M-au adus din pivniță ca să iau parte la seminarii asupra lui Sorel și a lui Jean-Paul Sartre. În felul lor, acești oameni au principii și sînt foarte serioși. Mai mult, dețin acea calitate pe care García Lorca a numit-o *Duende*, o forță interioară care te arde ca sticla pisată, o intensitate spirituală care nu-ți dă sugestii ci îți poruncește.”

Am întîlnit-o pe Kathleen la o cafenea și i-am arătat tăieturile de ziar. Erau mai multe, scrise în aceeași manieră.

— Thaxter are o mare slăbiciune pentru formulele majore de viață. În ce mă privește, cred c-aș fi preferat să-mi simt ceafa împunsă de cele trei țevi de pistol și să se apese pe trăgaci, decît să iau parte la seminariile acelea.

— Nu fi atît de aspru cu el. Omul luptă să-și salveze viața, îl apără Kathleen. Și e o întîmplare într-adevăr fascinantă. Unde-i partea cu apelul pentru răscumpărare ?

— Uite aici : „...o sumă de cincizeci de mii de dolari, și mi s-a îngăduit să folosesc această ocazie pentru a cere prietenilor și membrilor familiei mele să contribuie. În speranța de a-mi putea revedea cîndva copilașii...” și așa mai departe. „Times” obișnuiește să-și trateze cititorii cu senzații tari. Pagina asta de ultimă oră se adresează unui public îmbuibat.

— Nu-mi imaginez că teroriștii ăia or să-l pună întîi să le facă apologia în fața opiniei publice mondiale, ca după aceea să-i zboare creierii.

— Mă rog, n-ar fi sută la sută logic. Dar cine știe de ce sînt în stare indivizii de teapa lor. Totuși, mă simt ușurat. Cred că pînă la urmă o scoate el la capăt.

Kathleen m-a supus unui interogatoriu întreg, chestionându-mă ce am de gând să fac după ce Thaxter o să scape de bucluc și viața o să devină mai calmă și mai așezată. I-am răspuns că, probabil, o să petrec o lună la Dornach, lângă Basel, la Centrul Elvețian Goetheanum. Poate că aş reuși să închiriez acolo o căsuță și să-mi aduc și fetițele, pe Lish și pe Mary, să petreacă vara cu mine.

— De la producătorii lui *Caldofreddo* va trebui să storci cât mai mulți bani. Și se pare că Thaxter a ieșit din încurcătură, dacă o fi intrat vreodată în ea. S-ar putea ca la ora asta să și fie liber.

— Adevărat. Dar intenționez să împart banii cu unchiul Waldemar, să-i dau lui toată partea cuvenită lui Humboldt.

— Și la cât crezi că o să se ridice suma totală pe care ai s-o obții ?

— O, vreo treizeci de mii de dolari, maximum patruzeci.

Dar evaluarea mea s-a dovedit a fi mult prea prudentă. Barbash a sfârșit prin a-i determina pe producători să plătească optzeci de mii de dolari. Au mai dat și cinci mii ca să citească scenariul lui Humboldt și, în cele din urmă, și-au declarat opțiunea și pentru acesta.

— Nu-și puteau permite să-l lase să le scape, mi-a spus Barbash la telefon.

Cantabile se afla în acel moment în biroul avocatului, și-l auzeam vociferînd.

— Da, e aici la mine, îmi confirmă Barbash. E cel mai sucit individ cu care am avut vreodată de-a face. Tot timpul a trecut peste capul meu, a făcut tărăboi, și-n ultima vreme a început să mă și amenințe. E o adevărată pacoste, și dacă n-ar fi fost reprezentantul dumneavoastră autorizat, domnule Citrine, de mult l-aș fi azvîrlit pe scări. Dați-mi voie să-i plătesc cei zeci la sută și să scap de el.

— Domnule Barbash, aveți autorizația mea să-i dați pe loc opt mii de dolari, am răspuns. Ce ofertă s-a făcut pentru cel de-al doilea scenariu ?

— Au pornit de la cincizeci de mii de dolari. Dar le-am argumentat că, evident, răposatul domn Fleisher avea mare vînă. Cunoștea gustul contemporan, înțelegeți ce vreau să spun. Exact genul după care aleargă publicul de azi. Și s-ar putea să aveți și dumneavoastră această vînă, domnule Citrine. Dar nu vă supărați că vă dau un sfat, cred că n-ar trebui să abandonați lucrurile. Dacă doriți să scrieți scenariul pentru noul film, pot să vă obțin niște condiții formidabile. Ați face-o pentru două mii de dolari pe săptămînă ?

— Nu cred că m-ar interesa, domnule Barbash. Am alte planuri.

— Ce păcat ! Poate că vă mai gîndiți. M-au întrebat de lucrul ăsta în cîteva rînduri.

— Nu, mulțumesc. Sînt prins într-o activitate de cu totul alt gen.

— Ce-ar fi să acceptați rolul de consultant ? stăruie Barbash. Oamenii ăștia n-au altceva decît bani, și ar fi gata să vă plătească douăzeci de mii de dolari numai pentru că înțelegeți spiritul lui Von Humboldt Fleisher. *Caldofreddo* a cucerit lumea întregă.

— Nu mai spune la toate nu ! De astă-dată era Cantabile, care-i smulsese receptorul din mînă. Și ascultă-mă, Charlie, trebuie să primesc și eu ceva la celălalt scenariu, pentru că fără mine toată socoteala n-ar fi avut loc. În plus, îmi datorezi bani pentru avioane, taxiuri, hoteluri și restaurante.

— Domnul Barbash o să-ți achite toate cheltuielile. Și acum întinde-o, Cantabile, relațiile noastre s-au încheiat. Vom fi din nou doi străini unul pentru celălalt.

— Ah, ingratule, găoază intelectuală ce ești !

Barbash puse din nou mîna pe receptor.

— Cum vom ține legătura ? Mai rămîneți la Madrid ?

— S-ar putea să plec pentru o săptămînă sau două la Almería, și apoi mă voi reîntoarce în Statele Unite. Am la Chicago o casă plină de lucruri de care trebuie

să scap. Pe urmă trebuie să-mi văd copiii și să stau de vorbă cu unchiul domnului Fleisher. După ce voi fi aranjat toate acestea și voi fi pus la punct câteva chestiuni rămase în suspensie, mă voi întoarce în Europa. Ca să încep o viață nouă, am adăugat.

Îmi pune un om o întrebare și eu îi povestesc totul. Continuam să mă justific și să mă explic cu lux de amănunte în fața unor oameni care nu se sinchiseau de mine nici cît negru sub unghie.

Și iată, într-o zi caldă de aprilie, Waldemar Wald, eu și Menasha Klinger i-am reînhumat pe Humboldt și pe mama lui, unul lângă celălalt, în morminte noi în cimitirul Walhalla. Îmi făcea o tristă plăcere ca lucrul acesta să fie efectuat frumos, cu stil. Humboldt nu fusese înmormântat la cimitirul săracilor, ci undeva departe, pe Cîmpul Morților din New Jersey, una dintre acele vaste necropole descrise de Koffritz, primul soț al Renatei, bătrînului Myron Swiebel la baia de aburi de pe strada Diviziei. „Te trag pe sfoară“, spusese el atunci vorbind despre aceste locuri, „te speculează, nu-ți dau numărul statutar de metri pătrați. Zaci acolo cu picioarele la gură, înfășurat într-un giulgiu prea scurt. N-ai și tu dreptul, în eternitate, să te întinzi pe toată lungimea?“

M-am interesat și am aflat că înmormîntarea lui Humboldt fusese aranjată de cineva de la Fundația Belisha. Probabil vreo persoană mai simțitoare, un fost subaltern al lui Longstaff, amintindu-și că Humboldt fusese cîndva angajat al Fundației, l-a scos de la morgă și l-a expediat de la Capela Riverside.

Așadar, Humboldt a fost deshumat, așezat într-un coșciug nou și transportat de-a lungul podului George Washington.

M-am oprit să-i iau pe cei doi bătrîni din apartamentul lor de curînd închiriat, în partea de sus a cartierului de vest. Zilnic venea la ei o femeie care le gătea și le făcea curățenie, și se aranjaseră foarte bine. Mă

cam neliniştea faptul că-i înmînasem unchiului Waldemar o sumă mare de bani; şi i-am împărtaşit temerile mele. La care mi-a răspuns :

— Charlie, băiatule, ascultă-mă ce-ţi spun. Toţi caii pe care-i ştiam eu au devenit de ani şi ani de zile stafii. Nici n-aş mai şti cum să mă adresez unui bookmaker. Acuma toţi sînt portoricani. Şi, oricum, Menasha e cu ochii pe mine. Vreau să-ţi mai spun ceva, băiete, nu mulţi tineri din ziua de azi mi-ar fi dat partea mea întreagă, aşa cum ai făcut tu. Dacă mai rămîne ceva după moartea mea, se va întoarce tot la tine.

Aşteptam, într-o limuzină închiriată, la capătul din New York al podului, cu fluviul Hudson în faţa noastră, apariţia pe pod a dricului pe care aveam să-l urmărim la cimitir. Dacă ar fi fost o vreme burzuluiată, mi-ar fi părut mai uşor de suportat decît această zi apăsătoare şi învăluitoare, cu un cer mătăsos de culoarea apei. În cimitir ne-am învîrtit printre copacii negri. La vremea asta, ar fi fost normal să fie îmbrăcaţi în frunziş umbros, dar continuau să stea fragili şi lineari printre morminte. Se pregătise un sicriu nou şi pentru mama lui Humboldt, şi aştepta acum să fie coborît. Cînd am intrat noi, încet, prin spatele cimitirului, doi oameni deschideau carul funebru. Waldemar purta toate articolele de doliu pe care le putuse găsi în garderoba lui de jucător la curse. Pălăria, pantalonii şi pantofii erau negri, dar pardesiul sport avea carouri mari, asimetrice, roşii, iar stofa flauşată strălucea în soarele unei fierbinţi primăveri întîrziate. Menasha, trist, zîmbind pe după ochelarii cu lentile groase, îşi croia drum prin iarbă şi prundiş, păşind cu atît mai prudent cu cît ochii îi erau înălţaţi spre copaci. N-avea mare lucru de văzut, cîţiva platani şi ulmi şi păsări şi veveriţe apărînd şi dispărînd în salturi. Era un moment stagnant. Plutea ameninţarea unei mari opriri în loc, ca şi cum s-ar fi putut să survină o grevă generală împotriva naturii. Cum ar fi dacă sîngele n-ar mai circula, hrana nu s-ar mai digera, suflarea n-ar mai

sufla, seva n-ar mai străbate prin masivitatea copacilor ? Și moartea, moartea, moartea, moartea, ca tot atâtea lovituri de pumnal, ca tot atâtea crime — în pînțele, în spate, în piept, în inimă. Era un moment pe care aproape că nu-l puteam îndura. Sicriul lui Humboldt era gata să fie scos afară din dric.

— Purtați sicriul pe umeri ? ne întrebă unul dintre organizatorii înmormintării.

Ne măsură pe toți trei. Nu prea multă forță bărbătească, dacă ne adunai pe toți la un loc. Doi babalici și o creatură buimacă, nu mult mai tinăără decât ceilalți. Am luat poziții de onoare pe lângă sicriu. Țineam de unul dintre mînere — primul meu contact cu Humboldt de atîta vreme încoace. Înăuntru, în sicriu, nu era mare greutate. Desigur, nu puteam crede că vreun destin omenesc poate fi asociat cu asemenea rămășițe și resturi de prisos. Oasele sînt, probabil, marca forțelor spirituale, proiecția cosmosului în anumite formațiuni de calciu. Dar poate că și aceste anume forme albe și elegante — femururi, coaste, încheieturi, țeastă — poate că și ele se dezagregaseră. Deshumînd, poate că groparii amestecaseră laolaltă doar niște zdrențe și bulgări carbonizați de origine umană ; nu prea mult din ceea ce fusese fărmecele, verva, inventivitatea arzătoare, nebunia aducătoare de calamități a lui Humboldt. Humboldt, prietenul, nepotul și fratele nostru, care iubise Binele și Frumosul, cel ale cărui născociri glumețe bucurau acum publicul de pe Third Avenue și de pe Champs-Elysées și produceau, chiar în acest moment, mormane de dolari pentru toți.

Groparii preluară sicriul și-l așezară pe curelele unui dispozitiv electric de coborît. Cei doi morți erau acum unul lângă celălalt în cutiile lor bombate.

— Ai cunoscut-o pe Bess ? mă întrebă Waldemar.

— Am văzut-o o singură dată, în West End.

Poate că bătrînul se gîndea la banii șterpeliți din punga ei și pierduți la curse cu mulți, mulți ani în urmă, sau poate la certurile, înjurăturile și scandalurile dintre ei doi.

În lungul răstimp de cînd nu mai fusesem la o înmormîntare, interveniseră o serie întreagă de îmbunătățiri mecanice. Iată aici o mașină scundă, galbenă, masivă, care săpa pămîntul și apoi îl tasa la loc, peste groapă. Avea și o macara. La vederea ei, mi-au încolțit în minte unele reflecții cu care mă învățase Humboldt. Mașina aceea, fiecare centimetru pătrat de metal din ea, era rezultatul unei colaborări dintre ingineri și alți mecanici. Un sistem bazat pe descoperirile mai multor minți mari este întotdeauna mai puternic decît produsul gîndirii unei singure minți, care, singură, nu poate ajunge la mare lucru. Așa grăit-a bătrînul doctor Samuel Johnson, care mai adăugase, în aceeași prelegere, că scriitorii francezi au fost superficiali întrucît n-au fost studioși și s-au luat numai după capul lor. Ei bine, Humboldt i-a admirat pe acești scriitori francezi și, multă vreme, a procedat numai după capul lui. După aceea și-a îndreptat și el privirile spre fenomenul colectiv. Atîta timp cît a fost el însuși, a deschis gura și a rostit niște versuri minunate. Dar pe urmă l-a părăsit curajul. Ah, Humboldt, ce rău îmi pare ! Humboldt, Humboldt... și iată tot ce rămîne din noi !

Tipul care se ocupa de ceremonial spuse :

— Vrea cineva să rostească o rugăciune ?

Dar nici unul dintre noi nu părea să știe vreo rugăciune. Atunci Menasha zise că ar dori să cînte ceva. Și se porni să cînte. Stilul nu i se schimbase. Anunță :

— Voi interpreta o selecțiune din *Aida* : „*In questa tomba oscura*“.

Bătrînul Menasha începu să se pregătească. Își înalță fața. Mărul lui Adam, brusc dezgolit, nu mai era ce fusese cînd, în tinerețe, Menasha lucrase la strung într-o uzină din Chicago ; dar se afla încă la locul lui. La fel și vechea emoție. Își împreună mîinile, se ridică pe vîrfuri și, la fel de transportat ca pe vremuri în bucătăria noastră de pe strada Rice, dar cu o voce mai slabă, la fel de nemelodioasă, cîrîind, însă mișcat, teribil de mișcat, își cîntă aria: Dar nu fusese decît faza

de încălzire. După ce termină, ne anunță că va interpreta : „Dor de casă“, un vechi *spiritual* american, folosit de Dvořák în simfonia „Din lumea nouă“ — adăugă el ca o explicație în program. Și atunci, o, Doamne ! Mi-am adus aminte cît îi era de dor de Ypsilanti, și cum în anii douăzeci se stingea de dorul iubitei lui de acasă, și cînta „Dor de casă, dor de casă, mi-e dor de acasă“, pînă cînd mama într-o zi i-a spus : „Pentru numele lui Dumnezeu, dacă ți-e așa de dor, du-te acasă !“ Și cînd s-a întors cu mireasa lui obeză, blîndă și plîngăcioasă, fata care stătea în cadă și nu se putea spăla pe cap pentru că brațele îi erau prea grase ca să le poată ridica, mama a intrat în baie, i-a spălat părul și după aceea i l-a uscat cu prosopul.

Se stinseseră cu toții și rămăseserăm numai noi. Să privești în morminte deschise nu era cu nimic mai plăcut decît fusese altădată. Lut maroniu și bulgări și pietricele — de cîte oare apasă astea atît de greu ? Era mult prea greu, prea greu ca să poți îndura. Dar am observat încă o inovație. În mormînt era o ladă deschisă de beton. Sicriele fură coborîte în ea, și apoi mașina galbenă veni în față, iar mica ei macara, cu un huruit gutural, apucă o lespede de beton pe care o așeză peste lada de beton. Așadar, coșciugul era izolat, iar pămîntul nu cădea direct peste el. Da, dar atunci cum mai puteai ieși ? Nu mai ieșeau, nu mai ieșeau, nu mai ieșeau ! Rămîneau acolo, rămîneau acolo ! Cînd lespedeau atinse lada, se auzi un ușor hîrșîit zgrunțuros, ca atunci cînd pui capacul pe o zaharniță de faianță. Și astfel, acel produs al inteligenței colective și al unor ingeniozități îmbinate a lichidat cu poetul individual. Aceeași operație a fost efectuată și cu mama poetului. Un capac cenușiu a fost lăsat și peste ea, apoi Waldemar a luat lopata și, cu un gest lipsit de vlagă, a săpat cîteva bulgări, aruncînd cîte unul în fiecare groapă. Bătrînul jucător de curse plîngea, iar noi ne-am întors capetele ca să nu-l stînjenim. Rămase lingă morminte, în timp ce micul buldozer își începu lucrul.

Menasha și cu mine ne-am îndreptat spre limuzină. În drum, moșneagul îndepărtă cu piciorul o grămăjoară de frunze moarte, rămase din toamna trecută și, privind prin ochelarii lui groși, întrebă :

— Ce-i asta, Charlie ? O floriceică de primăvară ?

— Da. Bănuiesc că e și timpul să apară. Pe o zi caldă ca asta, totul pare de zece ori mai mort.

— Deci e o floare, zise Menasha. Pe vremuri mi se povestea de un copil care se plimba prin parc cu un tată morocănos, și l-a întrebat : „Tăticule, cum se numește floarea asta ?“, iar babacul i-a răspuns cu artag : „De unde vrei să știu ? Ce, sînt modistă ?“ Uite altă floriceică, ce flori sînt astea, Charlie ?

— Habar n-am. Și eu sînt orășean ca și tine. Cred că sînt flori de șofran.

Lector : MARIA VONGHIZAS
Tehnoredactor : VICTOR MAŞEK

Bun de tipar 24.05.1979. Tiraj 40 130 ex. broşate.
Coli tipar 40.

Comanda nr. 90 133
Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”
Piaţa Scintei nr. 1, Bucureşti,
Republica Socialistă România

